

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KENTSEL
KALKINMA: İSTANBUL-FRANKFURT ÖRNEĞİ**

**İbrahim Emre MERMER
2502110197**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Havva TUNÇ**

İSTANBUL – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı : İBRAHİM EMRE MERMER Numarası : 2502110197
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : AVRUPA BİRLİĞİ Danışman : PROF.DR HAVVA TUNÇ
Tez Savunma Tarihi : 07.11.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "AB VE TÜRKİYE'DE KENTSEL KALKINMA: İSTANBUL-FRANKFURT ÖRNEKLEMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE ~~oybirliği~~ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR HAVVA TUNÇ		Kabul
2-PROF.DR AHMET İNCEKARA		Düzeltilme
3-PROF.DR YUSUF TUNA		KABUL
4-PROF.DR MÜFİT KARAKAYA <i>Müfit Akın</i>		Kabul
5- PROF.DR SAHİR KARAKAYA		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1. PROF.DR İBRAHİM GÜRAN YUMUŞAK		
2.PROF.DR CEM SAATÇIOĞLU		

ÖZ

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KENTSEL KALKINMA: İSTANBUL-FRANKFURT ÖRNEĞİ İBRAHİM EMRE MERMER

Tezin temel amacı; İstanbul ile Frankfurt kentlerindeki yaşam kalitesi düzeylerini karşılaştırmak suretiyle İstanbul'daki kentsel yaşam kalitesini yükseltecek AB standartlarına uygun içerikte kentsel kalkınma politika ve stratejileri önermektir.

Nicel araştırma yöntemiyle yapılan araştırma iki etap şeklinde kurgulanmıştır: Araştırmanın ilk etabında İstanbul'da yaşayan 1468 adet katılımcı kolaydan örneklem yoluyla araştırmaya dâhil edilerek 1 Kasım 2018-15 Aralık 2018 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci etabında ise Almanya'nın Frankfurt kentinde kolaydan örneklem yoluyla ulaşılan 1292 katılımcıya Almancaya çevrilen anket doldurtularak 1 Ocak 2019 - 15 Şubat 2019 tarihinde tamamlanmıştır. Her iki kentte toplanan veriler ayrı ayrı SPSS 24.0 programına yüklenerek gerekli analizler yapılmıştır.

Araştırma sonucunda öncelikle İstanbul ve Frankfurt kentlerinde yaşayan kentlilere göre sürdürülebilir kentsel kalkınmanın önünde duran engel ve sorunlar ile her iki kentteki kentsel yaşam kalitesi ve kentsel memnuniyet düzeylerini etkileyen faktörler tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda kentsel yaşam memnuniyetinin; kentlerdeki belediye hizmetleri kalitesinden, kentteki istihdam ve ekonomik olanaklarından, sosyal ve kültürel zenginlikler ile kentlerdeki doğal ve tabii güzelliklerden pozitif yönde etkilendiği anlaşılmıştır. Ayrıca dahası bu değişkenlerin tamamının kentlilerinin yaşadıkları kentten göç talebini de azalttığı araştırma sonucunda anlaşılmıştır. Son olarak araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre İstanbul'da sürdürülebilir kentsel kalkınmaya yönelik bazı görüş ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma, Kentsel Yaşam Kalitesi ve Memnuniyeti, Avrupa Birliği, İstanbul, Frankfurt

ABSTRACT

URBAN DEVELOPMENT IN EUROPEAN UNION AND TURKEY: ISTANBUL-FRANKFURT EXAMPLE İBRAHİM EMRE MERMER

The main purpose of the thesis; to propose urban development policies and strategies in line with EU standards to improve the quality of urban life in Istanbul by comparing the quality of life in Istanbul and Frankfurt.

Quantitative methodology was used in the research and it was designed in two stages: In the first stage of the research, 1468 participants living in Istanbul were included in the research using convenience sampling and carried out between 1 November 2018-15 December 2018.

In the second stage of the research, 1292 participants who were reached by using convenience sampling in Frankfurt, Germany completed the questionnaire translated into German between 1 January 2019 - 15 February 2019. The data collected in both cities were loaded to SPSS 24.0 program separately and necessary analyzes were performed.

In result of the research, first of all, the obstacles and problems before the sustainable urban development and the factors affecting the quality of urban life and urban satisfaction levels in both cities were determined.

In result of the research; it is understood that the satisfaction of urban life is positively affected by the quality of municipal services in cities, employment and economic opportunities in the city, social and cultural wealth and natural and indigenous beauties in cities. Furthermore, it was understood that all of these variables reduce the migration demand of urban residents from the city. Finally, according to the findings of the research, some opinions and suggestions have been developed for sustainable urban development in Istanbul.

Keywords: Sustainable Urban Development, Quality and Satisfaction of Urban Life, European Union, Istanbul, Frankfurt

ÖNSÖZ

Yaşadığım şehrin kentsel kalkınma sürecini, kentsel kalkınmasını tamamlamış bir kent olan Frankfurt ile karşılaştırmak suretiyle farklılıklarını ortaya koymak istedim. Bu ülkenin topraklarında yaşayan tüm insanların yaşadıkları kentlerde temel ihtiyaçlarının karşılanması yanında daha iyi koşullarda yaşayacakları, kentsel kalkınma sürecini tamamlamış bir Kentlere kavuşmak adına bu tezin içeriğinde bulunan literatür taraması ve uygulama çalışmalarını yapmak istedim.

Bu doktora tez çalışması, uzun ve zahmetli bir sürecin sonunda tamamlandı. Bu zorlu süreçte, bilgisi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden bu süreci benim için kolaylaştıran danışman hocam, Prof. Dr. Havva Tunç'a teşekkür ederim. Yine bu süreçte tecrübesi ile bana destek olan Prof. Dr. Yusuf Tuna' ya teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni eğiten tüm hocalarıma ve daima yanımda olarak desteklerini her daim yanımda hissettiren tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İBRAHİM EMRE MERMER

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL YAŞAMIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. KENTSEL YAŞAMA DAİR KAVRAMLARIN TANIMLANMASI	9
1.1.1. Kent Kavramının Tanımı ve Unsurları.....	10
1.1.2. Kentleşme Kavramının Tanımı ve Unsurları	12
1.1.3. Kentlileşme Kavramının Tanımı ve Unsurları	14
1.1.4. Kentsel Yaşam Araştırmalarında Kullanılan Kavramların Tanımlanması	16
1.1.4.1. Kentlilik bilinci ve Kent Kimliği Kavramlarının Tanımlanması	17
1.1.4.2. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenilenme Kavramlarının Tanımlanması	20
1.1.4.3. Kentsel Tasarım ve Kentsel Planlama	26
1.1.4.4. Kentsel Yaşanabilirlik ve Kentlileşme Bilinci Kavramlarının Tanımlanması	28
1.2. KENTSEL YAŞAMIN GELİŞİMİ ve KENTSEL YAŞAM MODELLERİ.....	29
1.2.1. Kentsel Yaşamın Doğuşu ve Gelişim Evreleri.....	30
1.2.1.1. Göçebe Topluluklar Döneminde Kentleşme	31
1.2.1.2. Tarım Toplumu Döneminde Kentleşme	32
1.2.1.3. Sanayi Toplumu Döneminde Kentleşme	34

1.2.1.4. Enformasyon Toplumu Döneminde Kentleşme	35
1.2.1.5. Ağ Toplum Modelinde Kentleşme	37
1.2.2. Henry Prenne Model ve Yaklaşımı	40
1.2.3. Weber Model ve Yaklaşımı.....	41
1.2.4. Emrys Jones Model ve Yaklaşımı	42
1.2.5. Arnold Toynbee Model ve Yaklaşımı	44
1.2.6. Henri Lefebvre Model ve Yaklaşımı.....	45
1.3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	47
1.3.1. Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımı ve Unsurları.....	47
1.3.2. Kentsel Yaşam Kalitesinin Çevresi ve Temel Bileşenleri.....	49
1.3.2.1. Ekonomik Çevre	50
1.3.2.2.Sosyal ve Kültürel Çevre	50
1.3.2.3. Tarihi ve Doğal Çevre	51
1.3.2.4.Teknolojik ve Fiziksel Çevre.....	52
1.3.2.5.Yasal Çevre ve Kamu Hizmetlerinin Sunumu.....	52
1.3.2.6.Kentsel Yaşam Kalitesini Çevreleyen Diğer Bileşenler	52
1.3.3. Kentsel Yaşam Kalitesinin Gelişimini Etkileyen Faktörler	53
1.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçümlemesine Yönelik Model ve Yaklaşımlar	55
1.3.5. Kentsel Yaşam Kalitesini Geliştirmenin Günümüzde Anlam ve Önemi	55

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİNİN TANIMLANMASI

2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMA KAVRAMININ TANIMLANMASI	59
2.1.1 Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Kavramlarının Tanımlanması	59
2.1.2. Kentsel Yaşana bilirlilik Kavramının Tanımlanması	62
2.1.3. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Kavramının Tanımlanması.....	63
2.1.4. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Bileşenleri	65
2.1.4.1. Doğal ve Çevresel Kapsam.....	66

2.1.4.2. Kültürel ve Sosyal Kapsam	67
2.1.4.3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam	68
2.1.4.4. Yönetimsel ve Siyasal Kapsam.....	70
2.1.5. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Dayandığı Temel Değerler	72
2.1.5.1. Kentsel Yönetilebilirliğin Sağlanması.....	73
2.1.5.2. Planlı Kentleşme Politikasının Benimsenmesi	73
2.1.5.3. Etkin ve Verimli Kamusal Hizmet Sunumu	75
2.1.5.4. Dengeli Fiziksel Gelişme.....	77
2.1.5.5. Çevresel Sürdürülebilirlik.....	78
2.1.5.6. Tarihsel Devamlılık	79
2.1.5.7. Toplumsal Sürdürülebilirlik.....	80
2.1.5.8. Yerelleşme Sorunu ve Yöresel Bütünleşme	84
2.1.5.9. Küresel Bütünleşme.....	85
2.1.6. Günümüzde Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Anlam ve Önemi ...	86
2.2. KENTSEL KALKINMAYI AÇIKLAYAN MODEL ve YAKLAŞIMLAR	89
2.2.1. Modern Dönem Kentsel Kalkınma Paradigmaları ve Modelleri.....	92
2.2.1.1. Refah Devlet Modeli ve Modernleşme Yaklaşımı	93
2.2.1.2. Bağımlılık Yaklaşımı ve İkicilik (Düalizm) Teorisi	96
2.2.1.3. Chicago Okulu ve Richardson Modeli	98
2.2.1.4. Ven Böventer Modeli ve Diğer Yaklaşımlar	100
2.2.2. Post-Modern Dönem Kentsel Kalkınma Paradigma ve Modelleri.....	101
2.2.3. Enformasyon Topluluklarında Kentsel Kalkınma Paradigma ve Modelleri	104
2.2.4. Ağ Toplum Modeli ve Endüstri 4.0 Devrimi Sonrası Kentsel Kalkınmanın Geleceğine Yönelik Öngörüler.....	106
2.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM ile KENTSEL KALKINMA İLİŞKİSİ	109
2.4. LİTERATÜR TARAMASI.....	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALMANYA’NIN KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARININ FRAKFURT KENTSEL YAŞAMINA YANSIMALARI

3.1. ULUSLARASI OTORİTELERİN SÜRDÜREBİLİR KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARINA BAKIŞ	121
3.1.1. Birleşmiş Milletler’in (BM) Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Politikaları	121
3.1.2. Avrupa Birliği’nin (AB) Kentsel Kalkınma Politikaları	126
3.2. ALMANYA’NIN KALKINMIŞLIK DÜZEYİNE BAKIŞ.....	129
3.2.1. Almanya’nın Demografik, Coğrafi ve İdari Yapısına Bakış.....	130
3.2.3. Almanya’nın Sosya-Kültürel Yapısına Bakış	133
3.2.2. Almanya’nın Eğitim ve Teknoloji Yapısına Bakış	137
3.2.4. Almanya’da Enformasyon Ekonomisi Gelişim Göstergelerine Bakış	139
3.3. ALMANYA’NIN KENTSEL KALKINMA POLİTİKALARINA BAKIŞ.....	145
3.2.1. Almanya’da Kentleşme ve Kentsel Kalkınmanın Geçmişi.....	145
3.2.2. Almanya’nın Kentsel Kalkınma Politikalarının Güncel Konuları	150
3.2.3. Almanya’da Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerine Bakış.....	156
3.3. FRANKFURT’TA KENTSEL YAŞAMIN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ.	163

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARININ İSTANBUL KENTSEL YAŞAMINA YANSIMALARI

4.1. TÜRKİYE’NİN KALKINMIŞLIK DÜZEYİNE BAKIŞ	177
4.1.1. Türkiye’nin Demografik, Coğrafi ve İdari Yapısına Bakış.....	177
4.1.2. Türkiye’nin Sosya-Kültürel Yapısına Bakış	179
4.1.3. Türkiye’nin Eğitim ve Teknoloji Yapısına Bakış	181
4.1.4. Türkiye’de Enformasyon Ekonomisi Gelişim Göstergelerine Bakış.	184
4.2. TÜRKİYE’NİN KENTSEL KALKINMA POLİTİKALARINA BAKIŞ.....	194
4.2.1. Türkiye’de Kentleşme ve Kentsel Kalkınmanın Geçmişi.....	195
4.2.2. Türkiye’nin Kentsel Kalkınma Politikalarının Güncel Konuları	211
4.2.3. Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerine Bakış.....	222
4.3. İSTANBUL’DA KENTSEL YAŞAMIN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ	226

4.4. İSTANBUL VE FRANKFURT KENTLERİNİN KENTSEL KALKINMIŞLIK DÜZEYLERİNİN SWOT (Strengths, Weaknesses, Oportunities, Treats) YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	242
4.5.1. Güçlü (Strengths) Yönlerin Analizi	243
4.5.2. Zayıf (Weaknesses) Yönlerin Analizi	244
4.5.3. Fırsatların (Oportunities) Analizi	245
4.5.4. Tehditlerin (Treats) Analizi	246

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ ve BULGULARI

5.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	247
5.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri	247
5.1.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	248
5.1.3. Araştırma Grubu ve Örneklem Seçimi	249
5.1.4. Varsayım ve Sınırlılıklar	252
5.1.5. Veri Analizde Kullanılan Yöntemler	252
5.2. İSTANBUL'DA KENTSEL KALKINMA DİNAMİKLERİ BULGULARI ..	252
5.2.1. İstanbul Anketi Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular	252
5.2.2. İstanbul Anketi Tanımlayıcı ve Farklılık Testleri Bulguları	254
5.2.2.1. İstanbul Anketinin Tanımlayıcı İstatistikî Bulguları	254
5.2.2.2. İstanbul Anketi Katılımcıların Yaşlarına Göre Görüş Farklılıkları	259
5.2.2.3. İstanbul Anketi Katılımcıların Eğitim Durumlarını Göre Görüş Farklılıkları	263
5.2.2.4. İstanbul Anketi Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları	267
5.2.2.5. İstanbul Anketi Katılımcıların Meslek Durumlarını Göre Görüş Farklılıkları	270
5.2.2.6. İstanbul Anketi Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Görüş Farklılıkları	273
5.2.3. İstanbul Anketi Korelasyon Analizi Bulguları	276
5.2.4. İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları	277

5.2.4.1. İstanbul Anketi Kentsel Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörler.....	277
5.2.4.2. İstanbul Anketi Kentten Göç Talebini Etkileyen Faktörler	281
5.3. FRANKFURT KENTSEL KALKINMA DİNAMİKLERİ BULGULARI.....	282
5.3.1. Frankfurt Anketi Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	282
5.3.2. Frankfurt Anketi Tanımlayıcı ve Farklılık Testleri Bulguları.....	283
5.3.2.1. Frankfurt Anketi Tanımlayıcı İstatistikî Bulguları	284
5.3.2.2. Frankfurt Anketi Katılımcıların Yaşlarına Göre Görüş Farklılıkları	287
5.3.2.3. Frankfurt Anketi Katılımcıların Eğitim Durumlarını Göre Görüş Farklılıkları	291
5.3.2.4. Frankfurt Anketi Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları	293
5.3.2.5. Frankfurt Anketi Katılımcıların Meslek Durumlarını Göre Görüş Farklılıkları	296
5.3.2.6. Frankfurt Anketi Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Görüş Farklılıkları	299
5.3.3. Frankfurt Anketi Korelasyon Analizi Bulguları.....	303
5.3.4. Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları	304
5.3.4.1. Frankfurt Anketi Kentsel Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörler.....	304
5.3.4.2. Frankfurt Anketine Göre Kentten Göç Talebini Etkileyen Faktörler.....	307
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	309
KAYNAKLAR	321
EKLER.....	366
ÖZGEÇMİŞ.....	371

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: Almanya’da Nüfus, Suçlu Sayısı ve Suçlu Oranının Gelişimi	161
Tablo 3.2: Almanya’da bulunan yabancıların suçlu sayıları (2015)	162
Tablo 4.1: Yıllara Göre Türkiye Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (1927-2018)	178
Tablo 4.2: Yıllara göre Türkiye’de ilköğretim verileri	181
Tablo 4.3: Yıllara göre Türkiye’de ortaöğretim verileri	182
Tablo 4.4: Küresel Rekabet Raporu’nda Türkiye’nin eğitim ve öğretim alt endeksleri	183
Tablo 4.5: Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerin Bilimsel Performans Değerlendirmesi ..	191
Tablo 4.6: Türkiye’de Bilgi Toplumu İstatistikleri, (%)	192
Tablo 4.7: Küresel Rekabet Raporu’nda Türkiye’de Teknoloji (2010-2014).....	193
Tablo 4.8: Cinsiyet, Yaş Grubu ve Medeni Duruma Göre Mutluluk Düzeyi, 2017, 2018.....	223
Tablo 4.9: Eğitim Durumuna Göre Mutluluk Düzeyi, 2017, 2018	224
Tablo 4.10: Genel olarak kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi, 2011-2018... 225	
Tablo 4.11: Türkiye Nüfusuna Oranla İstanbul Nüfusundaki Yıllara Göre Değişim.	228
Tablo 4.12: Türkiye’deki Metropollerin Nüfuslarındaki Değişim Oranları	232
Tablo 4.13: Metropollerin GSYH Değerlerinin Yıllar İçinde Değişimi (Usd).....	233
Tablo 4.14: Metropollerin TÜFE Değerlerindeki Değişimler (TL).....	234
Tablo 4.15: Şehirlere göre Gini* Katsayısı ve P80/P20 Göstergesi	235
Tablo 4.16: İstanbul’da İstihdamın Sektörlere göre Dağılımı	236
Tablo 4.17: Son 5 yılda İstanbul’da Tahsil Edilen Vergiler ve Türkiye’ye Oranı... 236	
Tablo 4.18: İstanbul’un Yaşama Endeksi Değerleri ve Türkiye Sıralamaları	237
Tablo 4.19: İstanbul’un Mutluluk Dağılımı	239
Tablo 4.20: İstanbul’da Konut Fiyat Endeksleri	241
Tablo 5.1: Araştırma Hipotezleri	249
Tablo 5.2: Sosyal Bilimler Araştırmalarında Örneklem Büyüklükleri	251
Tablo 5.3: İstanbul Anketi Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	253

Tablo 5.4: İstanbul'da Kentsel Yaşamdan Memnuniyet Durumu	255
Tablo 5.5: İstanbul'da Kentsel Yaşam Memnuniyetini Azaltan Faktörler.	256
Tablo 5.6: İstanbul'da Kentsel Yaşam Bileşenlerinin Yeterlilik Düzeyi.....	257
Tablo 5.7: İstanbul Yerine Yaşanmak İstenilen Dünya Kentleri	258
Tablo 5.8: İstanbul Anketi Pearson Korelasyon Analizi Bulguları.....	276
Tablo 5.9: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 1 için)	278
Tablo 5.10: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 2 için)	278
Tablo 5.11: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 3 için)	279
Tablo 5.12: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 4 için)	280
Tablo 5.13: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 5 için)	280
Tablo 5.14: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 6, 7, 8 ve 9 için .)	281
.....	281
Tablo 5.15: Frankfurt Anketi Katılımcıların Demografik Özellikleri	282
Tablo 5.16: Frankfurt'ta Kentsel Yaşamdan Memnuniyet Durumu	284
Tablo 5.17: Frankfurt'ta Kentsel Yaşam Memnuniyetini Azaltan Faktörler.....	285
Tablo 5.18: Frankfurt'ta Kentsel Yaşam Bileşenlerinin Yeterlilik Düzeyi	286
Tablo 5.19: Frankfurt Yerine Yaşanmak İstenilen Dünya Kentleri.....	287
Tablo 5.20: Frankfurt Anketi Pearson Korelasyon Analizi Bulguları	303
Tablo 5.21: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 1 için).....	305
Tablo 5.22: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 2 için).....	305
Tablo 5.23: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 3 için).....	306
Tablo 5.24: Frankfurt Anketi Regresyon analizi bulguları (hipotez 4 için).....	306
Tablo 5.25: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 5 için).....	307
Tablo 5.26: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 6,7,8 ve 9 için)	307
.....	307

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Birleşik Almanya'nın eyaletlerine göre coğrafi sınırları.....	131
Şekil 3.2: Federal Almanya'nın siyasal sisteminin işleyişi.	132
Şekil 3.3: Almanya'da toplumun dini aideyetlerine göre dağılım yapısı.	136
Şekil 3.4: Almanya'da yükseköğretim göstergeleri.	137
Şekil 3.5: Almanya'daki yükseköğretimde uluslararası öğrenciler.....	138
Şekil 3.6: Küresel rekabet endeksi 2017-2018 sıralamasında Almanya.....	140
Şekil 3.7: Dünya ticaretinde Almanya'nın payı ve en büyük firmaları.	140
Şekil 3.8: Almanya'nın en fazla ihracat yaptığı 25 ülke (2017).....	141
Şekil 3.9: Almanya'da AR-GE harcamalarının dağılımı.....	142
Şekil 3.10: Almanya'nın dijitalleşme düzeyi.....	144
Şekil 3.11: Almanya'da bilgisayar ve internet kullanımı.	144
Şekil 3.12: Almanya'nın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik küresel yardımları. ...	155
Şekil 3.13: Almanya'da kentsel yaşama ve mesken dağılımına ilişkin istatistikler.	156
Şekil 3.14: Almanya'da hane yaşam harcamalarının dağılımı.	157
Şekil 3.15: Almanya'nın yenilebilir enerji üretimi için ayırdığı ödenekler.....	158
Şekil 3.16: Almanya'nın yenilenebilir elektrik üretimindeki değişimler.	158
Şekil 3.17: Almanya'nın karbondioksit salınım oranları ve yenilebilir elektrik üretimi.	159
Şekil 3.18: Almanya'nın yenilebilir elektrik kullanım ve üretiminin eyaletlere göre dağılımı	160
Şekil 3.19: Hessen Eyaleti'nde Frankfurt Main Metropolitan kenti sınırları.	164
Şekil 3.20: Bombardıman öncesi ve sonrası tarihî kent merkezi.....	165
Şekil 3.21: Frankfurt ekonomik yapısında işletmelerin sektörel dağılımı.....	166
Şekil 3.22: Frankfurt ekonomik yapısında sigortalı çalışanların dağılımı.....	167
Şekil 3.23: Frankfurt ekonomik yapısındaki işletmelerin faaliyet alanları.....	167
Şekil 3.24: Frankfurt'taki işletmelerde faaliyet alanlarına göre iş gücü dağılımı. ..	168
Şekil 3.25: Frankfurt uluslararası havaalanı yolcu sayılarının yıllara göre dağılımı.	169
Şekil 3.26: Frankfurt uluslararası uçuş sayılarının yıllara göre dağılımı.....	169

Şekil 3.27: Frankfurt Main Motropolitan kentlerinde yaşayan yabancılar.....	171
Şekil 3.28: Frankfurt Main Metropolitan kent nüfusunun yaşlara göre dağılımı....	172
Şekil 3.29: Frankfurt Main Metropolitan mesken sayılarının yıllara göre artışı.	173
Şekil 3.30: Frankfurt Rhein Main Metropolitanı doğum ve ölüm oranlarının dağılımı.	173
Şekil 4.1: Türkiye’de toplam AR-GE harcaması (milyon TL).....	184
Şekil 4.2: Türkiye’de kişi başına toplam AR-GE harcaması (dolar).....	185
Şekil 4.3: Türkiye’deki Tam Zaman Eşdeğer (TZE) Ar-Ge personeli sayıları.	185
Şekil 4.4: Türkiye’den WIPO’ya uluslararası patent başvuru sayıları.	187
Şekil 4.5: Türkiye’de TPE’ye yapılan yerli patent başvuru ve tescilleri.	188
Şekil 4.6: Türkiye’nin faydalı model başvuru ve tescilleri (adet).....	189
Şekil 4.7: Türkiye’de yıllara göre bilimsel yayın sayısı.	190
Şekil 4.8: Türkiye’de kentsel yaşam memnuniyeti araştırması sonuçları (2011-2018).	222
Şekil 4.9: İstanbul ilçeleri nüfus dağılımı.....	228
Şekil 4.10: İstanbul ilçelerinin yıllara göre nüfus artış hızı.....	229
Şekil 4.11: Hayat Pahalılığı	231
Şekil 4.12: Ofis Çalışanı İstihdamında Artış Oranları.....	231
Şekil 4.13: Öğrenci Sayıları.....	232
Şekil 4.14: İstanbul’un cinsiyete göre iş gücüne katılım oranları ve Türkiye karşılaştırması.	234
Şekil 5.1: Araştırmanın modeli.....	248
Şekil 5.2: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	259
Şekil 5.3: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.....	260
Şekil 5.4: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.	261
Şekil 5.5: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.....	262
Şekil 5.6: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarını göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	263

Şekil 5.7: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	264
Şekil 5.8: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.....	265
Şekil 5.9: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	266
Şekil 5.10: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	267
Şekil 5.11: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	268
Şekil 5.12: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.....	269
Şekil 5.13: İstanbul Anketi Katılımcılarının Medeni Durumlarına Göre Kentsel Yaşam Kalitesini Arttıran Etmenlerin Dağılımı.	269
Şekil 5.14: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	270
Şekil 5.15: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	271
Şekil 5.16: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.....	272
Şekil 5.17: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	273
Şekil 5.18: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	273
Şekil 5.19: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.....	274
Şekil 5.20: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	275
Şekil 5.21: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.....	288
Şekil 5.22: Frankfurt Anketi Katılımcılarının Yaşlarına Göre Kentten Memnuniyetlerini Arttıran Etmenlerin Dağılımı.	289

Şekil 5.23: Frankfurt anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.	289
Şekil 5.24: Frankfurt anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	290
Şekil 5.25: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.	291
Şekil 5.26: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	292
Şekil 5.27: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.	292
Şekil 5.28: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	293
Şekil 5.29: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.	294
Şekil 5.30: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	294
Şekil 5.31: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.	295
Şekil 5.32: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	296
Şekil 5.33: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.	297
Şekil 5.34: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	297
Şekil 5.35: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.	298
Şekil 5.36: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	299
Şekil 5.37: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.	300
Şekil 5.38: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.	300

Şekil 5.39: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.....	301
Şekil 5.40: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.	302

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AfD	: Alternative für Deutschland
AKBA	: Avrupa Kültür Başketi Ajansı
AKŞ	: Avrupa Kentsel Şartı
AMGP	: Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (European Spatial Development ESDP Perspective)
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ASF – ESF	: Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund)
ASŞ	: Avrupa Sosyal Şartı
ATS	: Avrupa Tek Senedi
BDR	: Bundesrepublik Deutschland (Federal Almanya Cumhuriyeti)
BKA	: Bundeskriminalamt (Federal Almanya Kriminal Polis Daire Başkanlığı)
BM / UN	: Birleşmiş Milletler / United Nations
BMİDÇS	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
BMKP / UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CoE	: Council of Europe
ÇEP	: Çevre Eylem Programı
DB / WB	: Dünya Bankası / World Bank
DeStatis	: Statistisches Bundesamt (Federal Almanya İstatistik Kurmu)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ / WHO	: Dünya Sağlık Örgütü / World Health Organisation
ESDP	: European Spatial Development Perspective

GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HABİTAT	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı (Human Settlements Programme)
ILO	: International Labour Organization
İDÇS	: İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
KENTGES	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PKS	: Polizeiliche Kriminalstatistik (Polis İstatistik Kurumu)
s.	: Sayfa
SB	: Sağlık Bakanlığı
SPD	: Almanya Sosyal Demokrat Partisi
SPSS	: Statistical Package for Social Science
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TÇSV	: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UN	: United Nations
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNEP	: United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UN-Habitat	: United Nations Center of Human Settlements (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi)
USA	: United States of America
v.b.	: Ve bunun gibi
v.d.	: Ve diğerleri
WHO	: World Health Organization

GİRİŞ

21. yüzyılda yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler kent yönetimi hizmetlerinde farklı yaklaşımlar geliştirilmesine yol açsa da genel olarak tüm kentsel yaşamı geliştirme yaklaşımları esasen kentleri daha yaşanabilir hâle getirmek üzere kurgulanmıştır.

Bu noktada kentlilerin beklentilerine göre kentsel kalkınmaya yönelik tüm uygulama ve planlamalar ile her çeşit kentsel yapılanmanın da sürdürülebilir olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle kentsel yaşanabilirliği etkileyen tüm unsurların öncelikle kentsel yaşam kalitesi ve sürdürülebilir kentsel kalkınması açısından yaşanabilir kentlerin tanımını yapmayı gerekli kılmaktadır.

Literatürde yaşanabilir kentler her kesimden insanların özgürce ve adil bir şekilde kentsel olanakları kullanabildiği büyük yaşam alanları olarak tanımlanmaktadır¹. Özellikle büyük kentlerde yaşayan insanlar açısından içinde bulunulan bir kentin yaşanabilirlik düzeyini geliştirmenin anlamı, somut olarak kentlilerine sunulan kamusal hizmetlerin yanı sıra bireylerin psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının da kent yönetimince tam zamanlı giderilmesini kapsamaktadır.

Bu noktada kentsel kalkınma şeklinde ifade edilen kavram ise bir kentteki ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasını, refahın kentin tamamında yaygınlaştırılmasını, insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin yükseldiğini her an hissetmesini ve o kentte yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesini tanımlamaktadır².

Kentsel kalkınmaya dair tanımlarda geçen “kentsel yaşam kalitesi” kavramı ise adeta günümüzde yedi buçuk milyarı bulan dünya nüfusunun önemli bir çoğunluğunun (yaklaşık yüzde sekseni) kentlerde yaşıyor olmasının etkisiyle sık sık kentsel yaşama dair her proje, yatırım ya da araştırmada gündeme gelen anahtar bir kavram hâline gelmiştir³.

Literatüre bakıldığında “kent” ve “yaşam kalitesi” kavramlarının bir araya gelmesiyle oluşan bu anahtar kavramın, en basit şekilde kentte yaşayan insanların yaşadıkları çevreyle

¹ Yıldırım Afacan, **Yaşanabilir Kentsel Mekanlar İçin Erişilebilirliğin Önemi: Çukurambar Kentsel Dönüşüm Örneği**, Dosya 36: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, 2015/3, Sayfa:20-21.

² Yavuzçehre Pınar Savaş ve Sülün Evinç Torlak, “Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi örneği”, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl/Volume:2 Sayı/Issue 4, 2006, s.185-186.

³ Işık, A. ve Meriç, M., “Hayatın Kalitesi (Quality of Life) Kavramının Felsefik Temelleri; Aristo, Bentham ve Nordenfelt”, Ege Akademik Bakış, 10 (1), 2010, s. 424.

arasındaki ilişkinin kentlilerin tatmin düzeyi olduğunu söylemek mümkündür⁴. Aslında yaşam kalitesi; birbirinden farklı pek çok boyutu içinde barındıran, zaman, mekân ve kişiye göre farklılık gösteren doğası gereği her insanın hep daha iyiyi arama arzusu içinde olmasıyla açıklanan ve dahası her bireyin kendine özgü subjektif değerlendirmelerine göre şekillenmektedir⁵.

Literatüre “kentsel yaşam kalitesi” anahtar kavramı kapsamında bakıldığında kentin ekonomik koşullarının, ekolojik ve fiziki çevresinin, sosyal adalet ve etkileşimi dengesinin ve dahası kentteki tüm kamusal hizmet sunumlarının kalitesi gibi hususların öne çıktığını görülmektedir⁶. İşte her bir kentin gerçek anlamda gelişimini ve büyümesini sağlamasıyla gerçekleşen “kentleşme”nin neden günümüzde kentsel yaşam kalitesiyle birlikte sıklıkla anılan bir anahtar kavram olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Gerçekten de bir kentte yaşayanların büyük çoğunluğunun kentsel yaşam kalitesinin sağlanması başarılı bir kentleşme yapısının varlığına bağlıdır. Bunun için de ekonomik, kültürel, çevresel, toplumsal ve siyasal ihtiyaçların kentin tarihî, kültürel, çevresel dokusuna zarar vermeden ancak kentte yaşayan tüm insanlara adil bir şekilde kullanım hakkının verilmesiyle mümkündür. Zira kentsel yaşam kalitesi, kentlerin mekânsal ve fiziksel özellikleriyle kentlilerin yaşam kalitesini yükseltme yönündeki çabalardan oluşmalıdır.

Nitekim günümüzde kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi noktasında kentleşme, kentleşme, büyüme, gelişme ve daha da önemlisi kalkınma olgularının nasıl şekilleneceği veya bu tarz süreçlerde ortaya çıkması çok yaygın olan kentsel sorunların nasıl çözümleneceğine dair tartışmaların “sürdürülebilir” kavramı üzerinden tartışıldığı görülmektedir⁷. Özellikle kentsel yaşamın devamı ve gelişimi açısından tam zamanlı bir şekilde karşılanması gereken yerel belediye hizmetlerinin ya da kente yapılan tüm kamusal yatırımların kentin yaşanabilirliğine olan etkileri “sürdürülebilir kentsel kalkınma” boyutuyla günümüzde yaygın bir şekilde tartışılmaktadır⁸.

⁴ İlhan Tekeli, **Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 155.

⁵ Yılmaz Argüden, "Sürdürülebilir Yaşam ve Kalite", Önce Kalite Dergisi, Temmuz, 2008, s. 12-14.

⁶ Semih H. Emür, Dişlen Onsekiz, "Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşen/eri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi:Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 22, Yıl 2007/1, ss. 367-396.

⁷ Robert W. Kates v.d., “What is sustainable development? Goals, Indicators, Values and Practice”, Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Vol.47, No.3, 2005, s.11.

⁸ Kubaş, A. “Tekirdağ İlinde Sanayileşme ve Çevre Yönetimi”, Social Sciences Research Journal, Cilt:6, Sayı:4, 2017, s.167-121.

Literatürde sıklıkla kentsel yaşama dair olgularla birlikte anılan ve her toplumun sağlığı, güvenliği, kültürü, doğal ve tarihî dokusunun korunması kadar ekonomik yönden istikrarlı bir yaşam sürmesini niteleyen “sürdürülebilirlik” kavramı aslında insanoğlunun tüm aktivitelerinin doğal kaynaklara ve çevreye zarar vermemesi üzerine odaklanmıştır⁹.

Özellikle günümüzde sürdürülebilir kalkınma, 19. ve 20. yüzyıldaki hakim ekonomi anlayışında şimdiki durumun tersine enerji kullanımını ve dünyadaki doğal kaynakların kullanımını sınırlandıran, bunlara eş zamanlı olarak çevrenin korunması ve muhafaza edilmesinde radikal tutum içinde olan bir ekonomik gelişme türü olarak tanımlanmaktadır¹⁰.

Sürdürülebilir kalkınma kentsel boyutta ele alındığında ise kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden refah düzeyini arttıracak ve insanların yaşam kalitesini yükseltecek nitelikte politikalar geliştirmeyi önermektedir. Ayrıca bu kavram, kentte ekonomik kalkınma fikrini benimsemekte ve yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin artırılması ve çevre koruma süreçlerinin devamı için ekonominin son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kentsel kalkınma doğal kaynaklar üzerinde aşırı bir kullanım yaratmayacak şekilde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için mücadele eden ve kaynakların uzun dönemde kullanılmasına imkân sağlayacak bir yol olması bakımından günümüz metropol şehirleri açısından bir gereklilik olarak kabul görmektedir¹¹.

Literatürde sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç boyutu bulunduğu belirtilmekle birlikte bu araştırmada konu edilen sürdürülebilir kentsel kalkınma iki ana sütun üzerine kurulmuştur. Bunlardan birincisi; insan ihtiyaçlarının özellikle kentteki yoksul insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu noktada kentsel sürdürülebilir kalkınma düşüncesi kent yaşamındaki yoksulluk, doğal kaynaklardaki azalma, çevresel baskı, sosyo-ekonomik ve siyasal politikaların niteliğiyle doğrudan ilgilidir. İkincisi ise; kentteki doğal çevrenin bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilme yeteneğini kazanması, bunun yanında teknolojinin ve kentteki sosyal, kültürel ve tarihî tüm sivil toplum örgütlenme biçimlerinin getirdiği baskıların giderilmesidir¹².

⁹ Mihaela Elvira Gherasim, “The Fundamentals of Sustainable Development”, Academy of Economic Studies, Bucharest, Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol:4(1), 2012, s:447.

¹⁰ Gherasim, a.g.e., s.447.

¹¹ Cengiz Demir, Aydın Çevirgen, **Turizm ve Çevre Yönetimi - Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Nobel Yayın, Ankara, 2006, s.95.

¹² Ahmet Mutlu, **Kentli Hakları ve Türkiye**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2010, s.157.

Türkiye'nin kentsel kalkınma politikaları özelinde kalkınma planlarına ve stratejilerine bakıldığında başta İstanbul olmak üzere tüm ülkede kentsel yaşamın tamamen çevrenin ekonomi ile bütünleşmesine öncelik veren sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun politikaların uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca kalkınma planlarında uygulanan çevre politikalarında, değişen ekonomik ve siyasal koşulların paralelinde çeşitli politik amaçların da yer aldığı görülmektedir. Özellikle sonuncusu olarak hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) bu tezde konu edilen "sürdürülebilir kentsel kalkınma" ve "kentsel yaşam kalitesi" kavramlarına doğrudan atıf yapılarak giriş kısmında bahsedilen içerikle bire bir uyuşan içerikte öngörüler de bulunulmuştur.

Buna karşılık gelişmekte olan ekonomisindeki çatlakları, dönemsel olarak yaşanan ekonomik krizlerle gittikçe derinleşen ülkemizde bu iddialı vaatlerin ve stratejilerin nasıl gerçekleştirileceği ve bunların nasıl koordine edileceği konusunda nerdeyse hiç açıklama yapılmamaktadır.

Üstelik günümüzde başta İstanbul olmak üzere ülkemizin hemen hemen her kentinde kentsel gelişim ve büyümeyle birlikte kentteki pek çok yaşamsal sorunlar baş göstermeye ya da daha da kronik bir hâl almaya başlamıştır. Özellikle İstanbul'da yaşanan pek çok kentsel gelişmenin ekolojik temelden yoksun olduğunu gösteren bu tarz sorunların varlığı kentsel kalkınmanın ülkemizde pek de "sürdürülebilir" boyutlarda devam etmediğine işaret etmektedir.

Gerçekten de Türkiye'nin kentsel kalkınma politikaları özelinde buraya kadar kısaca özetlenen kalkınma planlarına ve stratejilerine bakıldığında başta İstanbul olmak üzere tüm ülkede kentsel yaşamın tamamen çevrenin ekonomi ile bütünleşmesine öncelik veren sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun politikaların uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca kalkınma planlarında uygulanan çevre politikalarında, değişen ekonomik ve siyasal koşulların paralelinde çeşitli politik amaçların da yer aldığı görülmektedir.

Oysa Türkiye'den çok daha fazla çevreye ve doğal güzelliklere zarar verme potansiyeli olan Almanya gibi pek çok AB ülkesinde bir yandan kentsel yaşam formundaki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerle mücadele edilirken diğer yandan da AB'deki tüm devlet kurum ve kuruluşları gelecek nesillerin yaşam alanlarını koruma altına alma gayreti içine girmiş durumdadır¹³.

¹³ Uğur Yıldırım, İsmail Göktürk, **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar**, Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönelimsel Perspektifler İçinde 'Sürdürülebilir Kalkınma', Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım (Ed.), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2004, s.450.

Bugün artık her AB ülkesinde sürdürülebilir kalkınma kavramı “kentsel yaşam formu” özelinde kentsel ve toplumsal yaşantının gündeminde ilk sıraya yükselmiştir. Özellikle nüfusunun yaklaşık %80’i kentsel alanlarda yaşayan AB’nin lokomotif ülkesi sayılan Almanya özelinde sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı, ülkedeki tüm kentlerde gelecek nesillere korunmuş bir çevre bırakma gereksiniminin bilinciyle kavramsallaştırılmıştır¹⁴.

Türkiye’de bugünlerde hemen her gün bir konunun AB ölçütlerine uygunluğu tartışmaya açılırken ülkemizdeki çevresel kamu harcamalarının oldukça alt seviyelerde kalması ya da ulusal hasıladan kentsel kalkınmanın sürdürülebilir çizgide devam etmesine yönelik harcamalara aktarılan payın AB ülkelerinin oldukça altında olması hiç tartışılmamaktadır. Bu da başta İstanbul olmak üzere ülkemizdeki her kentte yaşam kalitesinin giderek azalmasına ve kentsel kalkınmadan beklenen kazanımlara hiçbir koşulda ulaşamamasını doğurmaya devam etmektedir.

İşte yaklaşık bir asırdır sürekli güncellenen politikalarla yönetilmeye çalışılan ancak sürekli daha da kötüye giden ülkemizdeki “kentsel kalkınma” sorunsalının çözümüne yönelik bir seçenek geliştirme düşüncesiyle yapılan bu araştırmada “Ülkemizin nüfus olarak en büyük kenti olan İstanbul kenti ile Almanya’nın Frankfurt kenti özelinde “sürdürülebilir kentsel kalkınma” nasıl olmalıdır?” araştırma sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Tezin temel amacı; İstanbul ile Frankfurt kentlerindeki yaşam kalitesi düzeylerini karşılaştırmak suretiyle İstanbul’daki kentsel yaşam kalitesini yükseltecek AB standartlarına uygun içerikte kentsel kalkınma politika ve stratejileri önermektir.

Bu amacın yanı sıra araştırmanın; İstanbul’da sürdürülebilir kentsel kalkınmanın gerçekleşmesi önünde duran sorun ve engelleri kentlilerin görüşlerine ve farklılaşan bireysel özelliklerine göre tespit etmek; tarihine, kültürüne, sosyal adalete, doğaya ve çevreye duyarlı bir ekonomik gelişme politikası takip eden Almanya’nın Frankfurt kenti örneğinden hareketle İstanbul’da yaşanan kentsel kalkınma problemlerine çözüm önerileri geliştirmek; İstanbul’un kentsel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik farkındalık oluşturmak ve gelecek nesillere daha temiz, gelişmiş ve korunmuş bir kent bırakmaya yönelik çabalara katkı sunmak şeklinde hedefleri de bulunmaktadır.

¹⁴ Rob Atkinson, **Urban Policy in Britain**, St. Martin’s Press, New York, 2016, s.385.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda tezin aşağıdaki paragraflarda anlatılan bölümlerden ve başlıklardan oluşması planlanmaktadır:

Tezin ilk bölümünde öncelikle kentsel yaşamın kavramsal çerçevesi tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak kent, kentleşme ve kentlileşme kavramlarının yanı sıra kentsel yaşam araştırmalarında sıklıkla incelenen kent kültürü, kent kimliği, kentsel dönüşüm, kentsel yenilenme, kentsel tasarım, kentsel planlama, kentsel yaşam kalitesi ve kentlileşme bilinci gibi yaygın kavramların tanımlanmıştır. Bu bölümde son olarak kentsel yaşam kalitesinin kavramsal çerçevesi tanımlanmak amacıyla, kentsel yaşam kalitesinin çevresini oluşturan, temel bileşenleri, gelişimini etkileyen faktörler ve kentsel yaşam kalitesini geliştiririnin günümüzdeki anlam ve önemi incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde kentsel kalkınmanın kavramsal çerçevesi tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak kalkınma kavramının gelişme ve büyüme ile arasındaki farklılıklar tartışıldıktan sonra sürdürülebilir kentsel kalkınmanın tanımı, bileşenleri, kentsel kalkınmayı etkileyen faktörler ve günümüzde sürdürülebilir kentsel kalkınmanın anlam ve önemi incelenmiştir. Bölümde daha sonra konuyla ilgili literatürü oluşturan model ve yaklaşımlar çerçevesinde kentsel yaşam kalitesi ile sürdürülebilir kentsel kalkınma ilişkisi teorik düzeyde incelenmeye çalışılmıştır. Tezin iki temel kavramı arasındaki ilişki kentsel dönüşüm ve kentlileşme bilinci, kentsel yaşamı çevreleyen bileşenler, kavramları etkileyen faktörler ve her iki değişkenin ölçülmesi yönünden benzerlik ve farklılıkları literatür çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde Almanya'nın kentsel yaşam kalitesi ile sürdürülebilir kentsel kalkınmaya yönelik sürdürdükleri politikaların araştırmanın uygulamasının yapılacağı Frankfurt'taki kentsel yaşama yansımaları teorik düzeyde incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda bölümde öncelikle kentsel kalkınma konusunda uluslararası standartların çerçevesini belirleyen Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası otoritelerin sürdürülebilir kentsel kalkınma ve kentsel yaşam kalitesi politikaları ve gündemi incelenmiştir. Bölümde son olarak Almanya özelinde Frankfurt'taki kentsel yaşam incelenmeye çalışılmıştır. Almanya'nın siyasal / idari, demografik, ekonomik, endüstriyel, sosyal, tarihî ve kültürel yapısı betimleyici istatistikler çerçevesinde incelendikten sonra anketin yapılacağı Frankfurt'taki kentsel yaşamı çevreleyen bileşenler ile kentsel yaşam ve kalkınma önünde duran temel sorunlar teorik olarak incelenmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ilk olarak Türkiye'nin kentsel kalkınma politikaları genel olarak dönemlere göre değerlendirildikten sonra yurt genelinde kalkınmanın planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla beşer yıllık periyotlarla hazırlanan ve uygulanan kalkınma planlarında “kentsel kalkınma” konusundaki tespitler ve politikalar incelenmiştir. Bölümde daha sonra Türkiye'nin merkezî hükümetle yönetilen üniter bir devlet olması nedeniyle ülkede hâlen yürürlükte olan, başta İstanbul olmak üzere ülkenin tüm kentlerinde kentsel yaşamı kalkınma ve geliştirme yönünden şekillendiren yasal düzenlemeler değerlendirilmiştir. Bölümde son olarak araştırma kapsamında sürdürülebilir kentsel kalkınma dinamikleri anket vasıtasıyla ölçümlenmeye çalışılan İstanbul kentindeki kentsel yaşam ve kalkınma düzeyine ilişkin istatistiki veriler eşliğinde durum analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın beşinci ve son bölümünde ilk olarak Frankfurt ve İstanbul'da yapılacak uygulamaların planlaması yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, hedefleri, modeli, hipotezleri, anlamı ve önemi açıklanmıştır. İkinci olarak araştırmanın yöntemi çerçevesinde evreni, örnekleme, sınırlılıkları, araştırmada kullanılan veri toplama ve veri analiz yöntemleri kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Bölümde daha sonra araştırma verilerinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular betimleyici tablo ve grafikler eşliğinde anlatılmıştır. Bu kapsamda bölümde katılımcıların demografik özelliklerinin analizi, tanımlayıcı istatistiki analizler, katılımcıların tezin konuları hakkındaki görüşlerinin tespitine yönelik analizler, katılımcıların çeşitli özelliklerine göre çapraz / farklılık testleri, araştırma alt problemlerini çözümlenmeye yönelik analizler ile araştırma hipotezlerinin testine ilişkin analizler yapılmıştır. Söz konusu analizler tamamlandıktan sonra çıkan sonuçlar bu tezle benzer konuda yapılan araştırmaların sonuçlarıyla birlikte değerlendirilerek tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL YAŞAMIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Uygarlık tarihinin son iki yüzyıllık döneminde geçmişte olmadığı kadar yoğun bir şekilde kırsal kesimlerden sanayi ve üretimin yoğunlaştığı kentlere doğru yönelen plansız göçler ve sonrasında yaşanan gelişmeler dünyanın her yerinde “kentsel yaşama ilişkin” bilimsel araştırmaların sayısını arttırmıştır.

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde ise kentsel yaşamdaki sorunları çözmeye yönelik araştırmalar adeta büyük bir patlama yaşamaya başlamış ve bu şekilde zenginleşen alan yazınında kentsel yaşam sosyolojisinin tüm olgu ve kavramları mercek altına alınmaya başlanmıştır. Ne var ki kentsel yaşama dair her yıl yüzlerce yapılan araştırmayla zenginleşen literatürde kentsel yaşamın bizzat içinde gözlemlenen en temel kavramların bile net bir şekilde tanımlanamadığı görülmektedir. Bu da kent sosyolojisi alan yazınında büyük ölçüde kavramsallaştırma sorunsalı yaşandığı görüşünü kuvvetlendirmektedir.

Gerçekten de kentsel yaşamla ilgili yapılan araştırmalarla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında; birbirinden farklı isim ve konularda yapılan araştırmaların aslında benzer sosyal olgulardan bahsettiği görülmektedir. Örneğin, mimari anlamında yapılan kentsel yaşama dair araştırmalarda ele alınan kentsel planlama ve kentsel tasarımlar değerlendirmeleri ve tanımları, tarih ya da sosyoloji bağlamında yapılan kentleşme ve kentlileşme tanımlarıyla bire bir örtüşmesine rağmen aynı olguların farklı tanımlanmaya çalışıldığı; bununla da alan yazınında kavram kargaşasına neden olduğu görülmektedir.

İşte bu araştırmada da benzer hataya düşmemek ve kentsel kalkınmanın tüm boyutlarını ortaya koyabilmek amacıyla ulusal ve uluslararası literatürde kent sosyolojisine ilişkin kavramsal çerçeve öncelikle incelenmeye çalışılmıştır. Böylelikle İstanbul özelinde farkındalık yaratacak nitelikte bir kentsel kalkınma modeli geliştirmeye yönelik yapılan bu araştırma aracılığıyla kent sosyolojisine yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturularak da literatüre katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda tezin bu ilk bölümünde kent, kentleşme, kentlileşme, kentsel yaşam kalitesi ve benzeri temel araştırma kavramlarına ek olarak kentsel dönüşümden kentsel planlamaya kadar farklı disiplinlerce incelenen kentsel yaşama dair tüm kavramlar tezin bu ilk bölümünde tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.1. KENTSEL YAŞAMA DAİR KAVRAMLARIN TANIMLANMASI

Dünya tarihinde devletlerden çok daha uzun süre ayakta kalabilen kentler varlıklarını hep sürdürmüş;¹⁵ kentlerin, varlıklarını devam ettirebilmeleri için kentlere özgü niteliklerin devamlılığının sağlanması yönünde büyük uğraşlar verilmiştir.¹⁶

Bu yönüyle kentler, dünyadaki tüm toplumların kültürel özelliklerini gösteren merkezler olarak hayatlarını devam ettirebilmelerinin olmazsa olmazı olarak kabul edilmiştir¹⁷. Dolayısıyla toplumsal düzeyde kentlilik bilinci yüzyıllar boyunca hep canlı tutulmaya çalışılmış ve bugünkü anlamıyla kentin kavramsallaştırılmasına yönelik bilimsel araştırmalar ağırlıklı olarak sanayi devrimi ile başlamıştır¹⁸.

Özellikle sanayileşmenin etkisiyle toplumların büyük dönüşüm yaşadığı on dokuzuncu yüzyıldan itibaren bilimsel anlamda incelenen ve kavramsallaştırılmaya çalışılan bir olgu olmuştur¹⁹. Nitekim kavramı ilk tanımlayan Marx ve Engels, kent kavramını kapitalizmin gelişmesine yardımcı bir nesne; Weber, toplumsal yapının anlaşılmasında bir etken; Simmel, insanları bireyselleştiren ve toplumsal bağlılıklarını yok eden ve onları birbirine yabancılaştıran ve cemaatten cemiyete geçişi anlamlı bir olgu olarak ele almıştır.

Yirminci yüzyılda ise Chicago Okulu'nun önemli temsilcileri olan Park, Burgess, McKenzie ve Wirth, kentsel gelişimin getirdiği eşitsizlik ve mekânsal farklılıkları doğal ve değiştirilemez olarak kabul etmişlerdir. İlerleyen dönemde ortaya çıkan kent yaklaşımlarında ise kentlerde farklı kültürlerden gelen insanların kentsel yaşamı geliştirme bilinciyle ortak davranışlar geliştirmesi gerekliliğinin üzerinde durulmaya başlanmıştır. Örneğin, kentsel yaşam formunu detaylı inceleyen Von Thünen, Walter Christaller ve Auguste Lösch gibi araştırmacılar kentsel yerleşimin çekirdeğini oluşturan ve bu ortamdaki sosyal yaşamı nasıl geliştireceğini konu edinen araştırmalara bu şekilde yönelmişlerdir.

Kronolojik gelişim evresi açısından kentsel yaşama odaklanan ve Chicago Okulu'nun kent yaklaşımını eleştiren Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey'e göre kent, "kapitalist sermaye birikim süreçlerinin ve eşitsizliklerinin yaşandığı mekânlar hâline"

¹⁵ Mustafa Şen, **Yerel Üzerine Aykırı Yazılar**, Plato Danışmanlık Yayınları, İstanbul, 2008, s.66.

¹⁶ Muharrem Es, **Kent Üzerine Düşünceler**, Plato Danışmanlık Yayınları, İstanbul, 2008, s.50.

¹⁷ Mithat Arman Karasu, "Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt.57, Sayı.4, 2008, s.258.

¹⁸ Hasan Güllüpinar, "Kurumsal Bir Geribildirim Aracı Olarak WEB Sayfaları: Konya Büyükşehir Belediyesi Geribildirim Mesajlarının Analizi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 3, 2012, s. 79-102.

¹⁹ Ensar Yılmaz, Salih Çitçi, "Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye'de Kentleşme Dönemleri", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 35, 2011, s.252-267.

gelmelele eleştirdikleri kentsel yaşam formunun şimdiki kapitalist toplumlarda sömürü düzeni hâline dnştgn vurgulamıştır.

Ağ toplum modelinin fikrini ilk ortaya atan Castells ise sınıf temelli bir bakış açısıyla kentsel mekân ve sosyal süreç arasındaki ilişkiyi açıklamaya odaklanırken son dönemde Harvey, sermayenin kentsel yaşamın gelişimi üstündeki etkisine odaklanarak küresel düzeyde bir kentsel yaşantının unsurlarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Grldg üzere tarihsel gelişim süreçleri içerisinde kent tanımları sürekli değişiklik göstermiş olsa da kentler her zaman gelişmiş bir toplumsal yapıyı ifade eden toplumsal yaşam alanları özelliğini tařımıřlardır²⁰. Özellikle Sanayi Devrimi ile önemli bir aşama kaydeden kentler, bu yüzyıldan itibaren hem dünya genelinde kapitalizmin²¹ en önemli "uygarlık" göstergelerinden biri hem de tüm sosyal olayların meydana geldiği yaşamsal alanlar hâline gelmiřtir²².

Bu gelişim çerçevesinde kentsel yaşama dair tüm kavramları öncelikle tanımlamak amacıyla tezin bu ilk bölümünde kent kavramından başlayarak kentlileşme, kentleşme ve diğer kentsel terminolojide sıklıkla kullanılan kavramları özellikleriyle birlikte kısaca tanımlamak yerinde olacağı değerlendirilmiştir.

1.1.1. Kent Kavramının Tanımı ve Unsurları

Arapçada "Medine" kelimesinin karşılığı olan, Türkçeye Farsçadan geçen ve "şehir" kelimesiyle eş anlamlı kullanılan²³ "kent" kavramı, Latin kökenli dillerde kullanılan ve medeniyet anlamına gelen "civilization" ve "civitas" kelimesinden tremiřtir²⁴.

Kent kavramı her ne kadar günümüz İngilizcesinde "city" ve "urban" anlamında kullanılsa da²⁵ bu dilde de kavramın kökeni "kentli" anlamına gelen "civis" szcgnden gelir.²⁶ Kent ve uygarlık arasında kurulan anlamsal birliktelikle açıklanabilen kent kavramı "uygar insanın ikinci doğası" olarak anlamlandırılmaktadır.²⁷

²⁰ Volkan Aytar, **Metropol**, L&M Yayınları, İstanbul, 2005, s.20.

²¹ Yeşeren Eliçin, "Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler", Mülkiye, Cilt.35 Sayı.270, 2011, s.145.

²² Ethem Torunoğlu, **Nasıl Bir Kent, Nasıl Bir evre, Nasıl Bir Yerel Yönetim**, MO Kitaplığı, 2009, s.8.

²³ Erol Kaya vd., **Modern Kent Yönetimi – I**, Okutan yayıncılık, İstanbul, 2008, s.9-10.

²⁴ İsmail Başaran, **Kent ve Yerel yönetim**, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.17-18.

²⁵ Kaya, **a.g.e.**, s.19.

²⁶ Lewis Mumford, **The City in History:Its Origins, Its Transformations ve Its Prospects**, Seeker and Warburg Publication, London, 1961, s.458.

²⁷ Erol Kaya, **Kentleşme ve Kentlileşme**, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.12.

Türkçedeki uygarlık sözcüğüyle göçebeliği bırakıp kentlerde yaşamaya başlayan ilk Türk kavmi olan Uygurlar'a gönderme yapılmaktadır.²⁸ Eski Yunanlılar ise kent kelimesini, dinî, siyasi, sosyal gelenekleri paylaşan ve sürdüren vatandaşlık anlamında²⁹ barbarlık, kaos ile zıt; uygarlık ile eş anlamlı kullanmışlardır³⁰.

Literatürde ise kent kavramı; “Coğrafi alan ve nüfus bakımından tarihteki önceki yerleşim türlerinden daha büyük, kalabalık ve toplumsal iş bölümünün yaygın olduğu bir toplumsal birim” şeklinde tanımlanmaktadır³¹. Ulusal kaynaklarda ise kent kavramı hakkında yapılan tanımlamalarda farklı nitelikler ve ölçütler vurgulandığı görülmektedir³². Örneğin, Kıray kent kavramını tanımlamada merkezî yerleşim yerlerinde belirginleşen üretim biçimini ve ekonomiyi ölçüt olarak kullanırken³³ başka bir kaynakta belirli bir sayıda yüksek nüfus potansiyeli olan, toplumsal çeşitliliğin ve farklı kültürün var olduğu insan yerleşim yerleri kent olarak tanımlanmaktadır³⁴.

Türkiye’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı başta olmak üzere bazı kamu kurum ve kuruluşları kent tanımı yapılabilmesi için 10.000’lik nüfus ölçütü olarak kullanılmakta olup bu ölçüte göre bir mekâna kent diyebilmek için nüfusunun en az on bin olması gerekmektedir.³⁵ Buna benzer şekilde 442 sayılı Köy Kanunu’nda ise kent; nüfusu 20,000 ve üstü olan yerleşim alanları olarak tanımlanmıştır³⁶. Nüfusları ne olursa olsun, il ve ilçe nüfusunu kentsel nüfus olarak değerlendiren, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ise siyasi ve idari yönden yasalarla belirlenen bir yönetsel birimin içindeki alanlara kır; bu alanlar dışındakilere ise kent demeyi tercih etmiştir³⁷.

Kent hakkında yapılan bu farklı tanımlamalardan yola çıkarak kentin temel özelliklerine ve kırsal alanlardan farkına ulaşmak mümkündür. Örneğin, nüfus yoğunluğu, heterojen yapı, tarım dışı faaliyetler, sürekli teknolojik gelişmeler ve sosyal aktiviteler kentlerin temel

²⁸ Ahmet Özkiraz ve Yavuz Acungil, “Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği)”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.29, Sayı.1, Haziran 2012, s.250.

²⁹ Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2002, s.21.

³⁰ Özkiraz ve Acungil, a.g.e., s.251.

³¹ Celaleddin Çelik, **Şehirleşme ve Din**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2003, s.30.

³² Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 16. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2014, s. 75.

³³ Mübeccel Kıray, **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013, s.9.

³⁴ Muharrem Es, Hamza Ateş, “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:48, 2001, s.212.

³⁵ Sehur, 1991: 3–4.

³⁶ Kaya, a.g.e., s.8

³⁷ TÜİK, 2019

özellikleri olmakla birlikte kırsal alanlarla kent ayrımını ortaya koyan en önemli unsurların başında gelmektedir³⁸.

Kentler; üretim ve dağıtımın düzenlendiği ekonomik faaliyetleri tarım dışı üretime bağlı ve teknolojinin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve iş bölümünün bulunduğu alanlardır. Nitekim günümüzde insanların tüm ihtiyaçlarını karşılayabildiği son derece dinamik yönetsel sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu özelliği nedeniyle kentler günümüzde sürekli sürdürülebilir gelişme ile birlikte ele alınmaktadır³⁹.

Bu açıdan kent; sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin yanında nüfus bakımından da kırsal alanlardan farklı, genellikle tarımsal olmayan üretimin⁴⁰ yapıldığı üretim, dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, toplumsal çeşitliliğin ve uzmanlaşmanın görüldüğü ve sürekli gelişen dinamik bir yerleşim yeridir⁴¹.

Sonuç olarak insanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle karşılaştığı sorunların üstesinden tek başına gelebilmesi imkânsızdır. Dolayısıyla insanların karşılaştığı mevcut ihtiyaç ve sorunları çözmeye isteği, kentlerde sosyal, ekonomik ve diğer alanlarda birlikte yaşama gereğini doğurmaktadır. Böylece insanların bir arada yaşama zorunluluğu kent türü yerleşim olgusunun temelini oluşturmuştur⁴².

1.1.2. Kentleşme Kavramının Tanımı ve Unsurları

Literatürde kentleşme kavramı “kırsal kesimlerden yapılan göçlerle kentlerin nüfus ve yerleşim olarak büyümesi”⁴³ ya da “nüfusun alansal olarak yoğunlaşması ve kent kültürü olarak ifade edilebilen bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yaygınlaşması durumu” şeklinde iki farklı tipolojide tanımlanmaktadır⁴⁴.

Kentleşme kavramı dar anlamda daha çok “kentlerin sayısal ve nüfus olarak artışı” şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere dar anlamda kentleşme demografik büyümeyi anlatmaktadır⁴⁵. Geniş anlamda ise bu kavram, “sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak

³⁸ TMMOB, 2019:9

³⁹ Şafak Kaypak, "Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme", Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2 (4), 2013, s.80-95.

⁴⁰ Altan Armutak, “Kent Kültürü Nedir? Bu Kültürde Hayvanların Yeri Ne Olmalıdır?”, İstanbul: Türkiye Biyoetik Derneği Yayını, No: XVII, 2012, s.139-144.

⁴¹ Başaran, a.g.e.,17-18.

⁴² Erden, L.; Çakmak, H. (2005). Türkiye’de Yerel Kalkınma ve Devletin Rolü: Bir Yöresel Panel Veri Analizi, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:23, Sayı:2, Sayfa:13-32

⁴³ Ruşen Keleş, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Yayınları, Ankara, 2002, s.53.

⁴⁴ Bal, a.g.e., s.51.

⁴⁵

kentlerin büyümesi neticesinde, toplumsal yapıda meydana gelen gelişme, örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma süreci” şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁶.

Aslında dar veya geniş anlamda tanımlansa da günümüzde kentleşme olgusu; yaşam kalitesini arttırmak ve kentsel yaşamı tehdit eden riskleri asgari düzeye indirmek olarak belirlenen hedeflerle ele alınmaktadır⁴⁷.

Söz konusu hedeflere göre yönetilmeye çalışılan kentleşme sürecinde bahsedebilmek içinse zaman içinde meydana gelen bazı değişim ve dönüşümlerin etkili bir şekilde kentsel yaşamda yer almak isteyen tüm bireylerin katılımıyla yaşanması gerekmektedir⁴⁸. Örneğin, bir kentte nüfusun merkezî bir coğrafi bölgede yani kentsel alanlarda yoğunlaşması⁴⁹, kente has değer yargısı ve davranış özelliklerinin oluşması ya da insan ilişkilerinde aile, akrabalık gibi birincil ilişkilerin azalarak onların yerini ikincil ilişkilerin (sivil ya da resmî kuruluşlar kapsamındaki örgütsel ilişkiler) alması gibi dönüşümler yaşanması beklenir.⁵⁰

Bunların yanı sıra bir kentte yaşayan insanların “birey” olarak kendilerini algılaması ve geliştirmek istemesi, toplumsal uzlaşmayla ortaya konan kuralların herkesi bağlaması, ayrıcalıklı kişi, grup ya da zümreye göre farklı uygulanmaması⁵¹ ve daha da önemlisi kentsel mekânların kentin kültürel ve tarihsel yapısını, doğal güzelliklerini koruyacak ve kentlilerin hayatlarını kolaylaştıracak şekilde planlamalarının yapılması “kentleşme” olgusunun somutlaştığını gösteren değişimler olarak literatürde vurgulanmaktadır⁵².

Günümüzdeki anlamı itibariyle kentleşme; sanayileşme ve modernleşme sonucu tarım toplumundan endüstri toplumuna ve gelecekte enformasyon toplumuna geçiş sürecidir. Bunun yanında farklılaşmış, uzmanlaşmış, örgütlü hâle gelmiş toplumsal bir yapının demografik-ekonomik bakımdan da büyümesi ve bu şekilde büyüyen kentlerin ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte toplumsal ilişkileri organize edebilmesinin de bir ifadesidir⁵³.

⁴⁶ Serkan Gölbaşı, **Kentleşme ve Suç, İstanbul’un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirilmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2008. s.6.

⁴⁷ Elif K. Tosun, **Mekân, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2013, s.33-35.

⁴⁸ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 10. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s. 26.

⁴⁹ Kaya, **a.g.e.**, s.78.

⁵⁰ Bal, **a.g.e.**, s.61.

⁵¹ Yakup Bulut, **GAP Bölgesinde Kentleşme (Sorunlar ve Çözümlere İlişkin Yaklaşımlar)**, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s.30.

⁵² Bal, **a.g.e.**, s.62.

⁵³ Bal, **a.g.e.**, s.59.

Bu yönüyle kentleşme, ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı bir etkiye sahiptir. Bunun aksi, dengesiz gerçekleşen kentleşme süreci ise ekonomik ve sosyal sorunlara sebep olabilmektedir.⁵⁴ Öyleyse kentsel yaşam kalitesi anahtar kavramı kapsamında kentin ekonomik koşullarının, ekolojik ve fiziki çevresinin, sosyal adalet ve etkileşimi dengesinin ve dahası kentteki tüm kamusal hizmet sunumlarının kalitesi gibi hususların öne çıktığını söylemek mümkündür⁵⁵.

1.1.3. Kentleşme Kavramının Tanımı ve Unsurları

Sanayi Devrimi sonrasında başta kırsal kesimlerden olmak üzere küçük yerleşim yerlerinden kitlesel göçlerin belirli kentlere yönelmesiyle başlayan kentleşme sürecindeki insanların yeni yaşam formuna uyum sağlama düzeyleri kentleşme olarak tanımlanan bir olgudur⁵⁶.

Gerçekten de her toplumda insanlar, yaşadıkları mekânlar ve birbirleriyle etkileşim hâindedir⁵⁷. Bu nedendir ki kentleşme süreci kente göç eden bireyin sürekli ilişki içinde bulunduğu aile, iş arkadaşları, çevre vb. kişilerle ilişkilerinde kente özgü kuralları benimsemesiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla denilebilir ki kentleşme ile toplumsallaşma olgusunun başladığı, kentleşme ile ise kentte yaşayan ve kente göç eden kişinin kendisini kentin bir parçası hissetmeye başladığı vurgulanmaktadır⁵⁸.

Nitekim literatürde “kentleşme” kavramı; “bir kentte yaşayan insanların mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarda devamlı yaşadığı kente uyum sağlaması süreci”⁵⁹ ya da “bir kente göç eden insanların yeni yerleşim yerlerine uyum sağlaması ve yeniden sosyalizasyonu”⁶⁰ olarak tanımlamak mümkündür. Tanımlardan anlaşılacağı üzere kentleşme kavramının temelinde bireylerin birer “kentli” olabilme sürecine odaklanılmaktadır⁶¹. Zira

⁵⁴ Şüheda, Kazmacı, **Yaşanabilir Kentlerin Oluşturulması: Ankara Kenti Örneği**, INTOCBEPS, Ankara, 2016, s.11-12.

⁵⁵ Kaya, a.g.e., s.42.

⁵⁶ Kemal Görmez, **Kent ve Siyaset: Bir Metropol Alanda Kentleşme**, Ankara: Gazi Kitapevi Yayınları, 1997, s.20.

⁵⁷ Atıl, A. Gülgün, B. Yörük, İ., **Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı**, İmge yayınları, İstanbul, 2005, s.14.

⁵⁸ Mustafa Yıldırım, “Kavramsal Çerçevesi İçerisinde Kent, Kentleşme ve Kentleşme”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, 2014, s. 231-348.

⁵⁹ Bülent Duru ve Ayten Alkan, **20. Yüzyıl Kenti**, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s.78.

⁶⁰ Başaran, a.g.e., s.20-21.

⁶¹ Erten, a.g.e. 30.

kente sosyalizasyon sürecine giren bir şahıs kendini kentin bir parçası olarak kabul edene kadar bu evrimi yaşayacaktır⁶².

Bu yüzden ki bir kentlinin kentleşme sürecini kente kalma süresi, marjinal olmayan bir iş sahibi olma durumu, eğitimi, kültürel gelişim düzeyi ve kente özgü davranış kalıplarını edinmesi gibi durumlar tanımlamaktadır⁶³. Aksi takdirde kentleşme sürecinin en önemli unsuru olan bireylerin kentle bütünleşmemesi, yabancı kalması kentlerin köylere dönüşmesinin yanında suç, şiddet ve mafya gibi büyük toplumsal problemlere neden olacaktır⁶⁴.

Öte yandan kentleşme ekonomik, sosyal, psikolojik, siyasal estetik ve inançsal olmak üzere en az altı unsuru ve boyutu olan, insani tutum ve davranışların gelişmesi sürecidir⁶⁵. Literatürde belirtilen ve kentleşmenin en önemli unsuru sayılan “ekonomik davranışlar” boyutu, bireyin kentleşme sürecinde ekonomik durumunu daha iyi hâle getirmek için yeni meslekler edinerek iş alternatiflerini artırma, serbest çalışma gibi yollara başvurması ya da kent olanaklarının izin verdiği ölçüde daha fazla kazanç elde etmesi gibi davranışlarla kendini göstermektedir⁶⁶.

Kentleşmenin sosyal boyutu, bazen aile içi ilişkilerde aile fertlerine demokrat tutum takınmasıyla kendisini gösterirken bazen de kadın-erkek eşitliğine uygun bir şekilde yaşama azmi göstermekle somutlaşır. Kentleşmenin “siyasal davranış” boyutunda daha fazla toplumsallaşmaya önem verilmekte olup bireyin bir kentli olarak siyasal haklarının ve yükümlülüklerinin bilincinde olarak hareket etmesiyle ve dahası sivil toplum örgütlerinde daha fazla görev alınmasıyla ortaya çıkar⁶⁷.

Literatürde kentleşmenin diğer bir boyutu “psikolojik” değişim ve dönüşümlerle ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu noktada kentleşme kişiye ağır sorumluluklar yüklemekte olup kent insanı, kentleşmenin yüklediği sorumluluklar karşısında başarılı olmaya bireysel yönden çaba göstermedikçe uyum yönünden kentleşmesi oldukça güç olacaktır. Buna benzer şekilde kentleşmenin diğer bir göstergesi olan “estetik davranışlar” bireyin yaşadığı kentin

⁶² Bal, a.g.e., s. 70.

⁶³ Başaran, a.g.e., s.22.

⁶⁴ Yıldırım, a.g.e, s.343.

⁶⁵ Kaya, a.g.e., s.118-119.

⁶⁶ Kaya, a.g.e., s.42.

⁶⁷ Nihal Erkan, **Şehir Kavramlarının Yolculuğu**, İdeal Kültür Yayınları, İstanbul. (2014). s.12.

çirkinliklerinden rahatsız olması ve kenti sürekli güzelleştirmek için bireysel gayret sarf etmesiyle geliştirile bilecektir⁶⁸.

Son olarak kentleşmenin dinî ve inanç boyutunda yani manevi anlamda hoşgörülü yaşamayı anlamlı kılan davranışlar gerektirdiğinden bahsetmek yerinde olacaktır. Kentleşmenin inançsal davranış boyutunun gereği olarak bireylerin kentteki farklı grupların inanç ve ibadetlerine karşı saygılı olmayı öğrenmesi, dinin evrensel mesajlarını anlamaya çalışmakta ve batıl inançları sorgulaması oldukça önemli bir değişim ve dönüşüme neden olacaktır⁶⁹.

Özellikle son derece katı kurallar içeren bir dinî inanca ve yaşam tarzına sahip bir bölgeden kente göç eden bir birey, kent hayatında eğitim, meslek ve gelir gibi farklı yaşam tarzları olan kişilerin yanı sıra değişik hayat felsefesi ve farklı kültür anlayışlara sahip insanlarla iç içe yaşamak durumunda kalacaktır. İşte diğer kentlilerdeki bu farklılıkları hoşgörülle karşılama süreci kentleşmemenin inançsal boyutunu oluşturmaktadır⁷⁰.

Son olarak söylenmelidir ki kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde “kentleşme” ya da “bilinçli kentli” kavramları önemli bir olgu olarak üzerinde sıklıkla araştırmalar ve tartışmalar yapılan bir konu hâline gelmiştir.

1.1.4. Kentsel Yaşam Araştırmalarında Kullanılan Kavramların Tanımlanması

Günümüzde dinamik bir şekilde gelişim kaydeden kent yaşamına dair yapılan araştırmalarda sıklıkla kent kültürü, kimliği, kentsel tasarım ve kentsel dönüşüm ve benzeri kavramlar gündeme getirilmektedir.

Esasen kentleri daha yaşanabilir hâle getirmeye odaklanan bu araştırmalarla zenginleşen literatürde kentlilere sunulan kentsel altyapı, konut, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yanı sıra bireylerin psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının tam zamanlı giderilmesine yönelik önemli konular mercek altına alınmaktadır⁷¹.

Literatüre genel olarak bakıldığında ise bu tezde “kentsel yaşam kalitesi”, “sürdürülebilir kentleşme” ve “kentsel kalkınma” perspektifinde ele alınan birçok konunun farklı hedef ve amaçlar doğrultusunda yapılan çeşitli araştırmalarda farklı kavramlar başlığı altında ele alındığı

⁶⁸ Muharrem Es, **Kent Üzerine Düşünceler**, İstanbul: Plato Danışmanlık Yayınları, 2008, s.49.

⁶⁹ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1998, s.51.

⁷⁰ Ünver Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999, s.35.

⁷¹ Başaran, a.g.e., s.21

görülmektedir⁷². Buradan hareketle kent sosyolojisine ve tipolojisine ilişkin pek çok araştırmada incelenen kentsel yaşama dair önemli kavramlar aşağıdaki başlıklar altında kısaca tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.1.4.1. Kentlilik Bilinci ve Kent Kimliği Kavramlarının Tanımlanması

Literatürde kentlilik bilinci, kente göç eden ya da yaşayan bireyin toplumsal hayatta var olduklarını ve yaşadıkları kentin bir parçası olduklarını tam anlamıyla hissetmeleri süreci şeklinde de tanımlanmaktadır⁷³.

Kentte yaşayan bir bireyin kente ait olduğunu ve kentin bir parçası olduğunu hissetmesi, kentlilik bilincinin en önemli göstergesidir. Özellikle bir kentte doğup büyüyen insanlardan beklenen ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik açılardan yüksek bir bilinç düzeyi ile kentsel yaşama yakışır tarzda davranışları sergilemesidir. Bu davranışları günlük hayatına yansıtan ve içselleştiren birey aynı zamanda kentlilik bilincine de sahip demektir⁷⁴.

Nitekim kentlilik bilinci olarak adlandırılan kavramın içeriğini dolduran tüm özellikler toplumsal hayatın içinde var olan ve bireyin, kendisi dışındaki çevreyle etkileşimi sonucu şekillenen durumlarda gözlenmektedir. Bireyin toplum içinde nasıl davrandığı ve bu davranışın ardındaki nedenler, sosyo-psikolojik unsurların kentlilik bilincine etkisi olarak ifade edilebilir⁷⁵.

Bu noktada kentlerin sunduğu birçok kamusal hizmet kırsal kesimlere göre daha zengindir. Kentte yaşamak, somut ürün ve hizmetleri elde etmenin yanında insanların sosyo-psikolojik olarak da tatminini sağlamaktadır. Kentin sunduğu somut hizmetler olarak eğitim, sağlık, sosyal yaşam, ekonomik faaliyet gibi olanakları saymak mümkündür. Bu imkânlarla zenginleşen sosyal bir çevrede kentli olmanın gururunu yaşama fırsatı yakalayan insanlar açısından kentsel yaşam oldukça çekicidir. İşte bu noktada toplumsal yaşam içinde bireyin kendisi dışındaki tüm unsurlara gösterdiği tepkilerin kentlilik bilinci açısından ele alınması kent kültürünün bireysel davranışlara yansımalarının incelenmesiyle mümkün olmaktadır⁷⁶.

⁷² İnan Özer, **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, Ankara, 2004, s.69-70.

⁷³ Özer, a.g.e., s.235.

⁷⁴ Mutlu, a.g.e., s.157.

⁷⁵ Tayfun Turan, Aslı Beşirli, "Kentleşme Sürecinin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Cilt:9, 2008, s.240.

⁷⁶ Tarık Demirkan, "Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları: Kentler", *Cogito 8: Kent ve Kültürü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s.22.

Bu noktada duygusal ve sosyal olarak memnuniyet yaşayan bireyin topluma karşı daha duyarlı ve bilinçli olması beklenmektedir. Dolayısıyla kentlilik bilinci ile psikolojik tatmin arasında doğrudan ilişki vardır denilebilir⁷⁷. Ancak kentlilik bilincinin oluşumu, kentleşme ve kentlileşme gibi son derece önemle yönetilmesi gerektiren süreçlerden oluşmaktadır⁷⁸. Bu süreçlerde kendini geliştiren bireyler birer kentli olarak kendisini kentlileştirmeyi başarmak zorundadır⁷⁹.

Nitekim literatürde kentleşme süreci kentlerin hem sayı olarak artmasını hem de mevcut kentlerin büyümesini ifade etmektedir. Kentler büyüdükçe içinde barındırdığı kültürel çeşitlilik de artış gösterir. Kentlilik bilinci açısından bu noktada “hoşgörü” devreye girmekte ve bireyin kendinden farklı kültürlere, farklı etnik ve dinî kökenli gruplara gösterdiği saygının düzeyi kentlilik bilincinin gelişimiyle doğru orantılı bir şekilde gelişir⁸⁰. Başkalarına saygı duymak, onların da çeşitli hakları olduğunu bilmek, düşünce ve eylemlerde başkalarına ve çevreye zarar vermeyecek şekilde sınırlar koymak birlikte yaşayabilmek için hem gerekli hem de önemlidir. Toplumsal düzen, toplumu oluşturan her bireyin sahip olduğu bilinç ölçüsünde sağlanır ve kentlilik bilincinin gelişmesi yaşanabilir bir toplum ve kent için vazgeçilmez bir önkoşuldur⁸¹.

Kentsel yaşama dair yapılan araştırmalarda sıklıkla odaklanılan konulardan bir tanesi de “kentsel kimlik” kavramıdır. Kentsel yaşamda barınan insanları etkileyen, onlara kentli olma havasını veren bir kültüre ve bir ruha sahip olma durumu literatürde “kentsel kimlik” kavramıyla açıklanmaktadır⁸².

Literatürde “kentsel kimlik” kavramı tartışılırken iki farklı bakış açısıyla konunun ele alındığı ve kavramın tanımlandığı görülmektedir⁸³. Bunlardan ilki kimlik ve kişilik gibi kavramların psikoloji ve sosyoloji gibi alanlardaki kullanımına benzer şekilde kenti daha iyi

⁷⁷ İlhan Tekeli, “Türkiye’de Çoğunculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, Kent Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 25.

⁷⁸ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, *Kentleşme Şurası 2009: Kentlilik Bilinci*, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara, 2009, s.32.

⁷⁹ Mine Saran, “Kent Pazarlaması: Güçlü Bir Kent İmajı ve Kent Markası Oluşturmak”, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Marka Yönetimi Sempozyumu, 14-15 Nisan 2005, Gaziantep, s. 107.

⁸⁰ Mübeccel Kıray, *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, Bağlam Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 285.

⁸¹ İbrahim H. Aydın, *Sosyo-ekonomik Dönüşüm Sürecinde Belediyeler*, Nobel Yayın- Dağıtım, Ankara, 2004.

⁸² Cemal Yükselen, Emel Gönenç Güler, *Antakya Marka Kent: Görüş ve Öneriler*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 53- 63.

⁸³ Hatice Kurtuluş, “Mekanda billurlaşan kentsel kimlikler: İstanbul’da yeni sınıfsal kimlikler ve mekânsal ayrışmanın bazı boyutları”, *Doğu-Batı*, 6(23), 2003, s.76; Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşına Kitaplar, 2007, s.11; Nuri Bilgin, *Yer kimliği: “burası” noktasının inşası, Siyaset ve insan*, (İkinci Baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005, s.26.

anlamak ve tanımlamak amacıyla “kentsel kimlik” kavramının kullanıldığı söylenebilir⁸⁴. Literatürde kentsel kimliği konu edinen araştırmaların ikinci grubunda ise kente yapılan yatırımlar ile kentsel zenginliklerin kent toplumuna sağladığı farkındalığı ve zenginliği vurgulamak amacıyla kavramın kullanıldığı görülmektedir⁸⁵.

Kentsel kimlik olgusu öncelikle görsel boyutuyla öne çıkmasına rağmen sosyolojiden kent psikolojisine kadar çeşitli soyut toplumsal norm ve kuralları da kapsayan genişliktedir⁸⁶. Diğer bir ifadeyle kentsel kimlik, sadece diğerlerinden ayırt edilen ve akılda kalan biçimsel özelliklerle değil, kentin görsel ve mekânsal özelliklerinin ötesinde boyutlara sahip olan karakteriyle ilgilidir⁸⁷. Bu noktada kentsel kimliğin oluşumunda etkili olan faktörlerden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Literatüre bakıldığında kentsel kimliğin oluşumunda hem çevresel kimlik hem de toplumsal kimliğin vurgulandığı görülmektedir. Çevresel kimlik, doğal çevre özellikleri (coğrafi konum, topoğrafik durum, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik ve jeomorfolojik durum ve su ögesi) ve yapay çevre özelliklerinden (binalar, sokaklar ve caddeler, meydanlar vb.) oluşmaktadır⁸⁸.

Toplumsal kimlik ise sosyo-kültürel kimlik (tarihsel, demografik ve kültürel özellikler), sosyo-ekonomik kimlik ve psikolojik kimlikten oluşmakta olup toplumun tarihsel, demografik, kültürel, ekonomik, sosyal, psikolojik özellikleri değiştikçe kentsel kimlik de değişecektir. Buna bağlı olarak doğal ve yapay çevrenin ölçek, kapsam ve uzamı yani binaları, sokakları, meydanları, yerleşme örüntüleri; donatıları ve sembolleri, land markları değişecektir. Yani kentin hem fiziksel ve çevresel görünümü hem de sosyo-kültürel yapısı değiştikçe kentsel

⁸⁴ Gaye Birol, “Kentlilik Bilinci Ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, Ege Mimarlık Dergisi, Sayı: 65. 2, 2008, ss. 28-31; Antony Giddens, **Modernite ve bireysel kimlik-geç modern çağda benlik ve toplum.** (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları, 2010, s.75; Manuel Castells, **Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, kimliğin gücü.** (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.12.

⁸⁵ Kavruk, H. **Anakente bakış, Türkiye’de anakent belediyeçiliği ve kent hizmetlerinin yönetimi.** Ankara: Hizmet-iş Yayını, 2002, s. 25; Göka, İ. (2001). **İnsan ve mekan.** Pınar Yayınları, İstanbul, s.135.

⁸⁶ Derya Oktay, **Kent kimliğine bütüncül bir bakış.** İstanbul, İdealkent, 2011, s.11; Ulu, A., Karakoç, İ. “Kentsel değişimin kent kimliğine etkisi”, Planlama, (3), 2004, s. 59; Lynch, K. **Kent imgesi,** (Çev. İ. Başaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.51.

⁸⁷ Cengiz Demir, Kent kimliğini geliştirme sürecinde mekansal model tasarımı ve kent plancılarının rolü. Planlama. (3), 2006, s.117.

⁸⁸ Önem, A., Kılınçaslan, İ. “Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik.” İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım, 4(1), 2005, s.116; Gökaltun, E., “Tuğla yüzeyli binalar kent kimliğini belirleyici öğelerinden birisi olabilir mi?: Eskişehir örneği”, İdealkent, (1), Ankara, 2010, s.127-128.

kimliği de değişecektir. Ancak kentsel kimliğin dönüşümünde özellikle yapay çevre özellikleri ve toplumsal kimlikte yaşanan değişikliklerin etkili olduğunu söylemek mümkündür⁸⁹.

1.1.4.2. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenilenme Kavramlarının Tanımlanması

Kentsel dönüşüm olgusu; arka planında birçok kavramı barındıran, yıllar içinde uygulamalarda farklılık göstererek değişmiş, güncellenmiş ve sayısız kere çeşitli biçimlerde şematize edilmiş bir geniş argümanlar bütünüdür.

Şüphesiz bu durum doğası gereği kentin sürekli bir oluş sürecinde olması, bir yerden başka bir yere doğru gitmesi ve sürekli olarak gelişmesi durumu en açık bir şekilde “kentsel dönüşüm” kavramıyla açıklanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim literatürde kentsel dönüşüm kavramı farklı sebeplerden dolayı özgünlüğünü kaybetmiş, boşaltılmış ve köhneleşmeye uğramış kent bölgelerinin günün ekonomik, kültürel, sosyal ve fiziksel şartlarına uygun olarak yenilenmesi ve kente kazandırılmasını ifade etmektedir⁹⁰.

Diğer bir kaynakta ise kavram bir kentte kaybolan ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel değerlerin yeniden geliştirilmesi, işlevsiz alanların işler hâle getirilmesi, sosyal ve toplumsal dışlanma olan alanlarda sosyal toplumsal birleşmenin sağlanması, çevresel düzenin kaybolduğu alanlarda bu düzenin tekrar sağlanmasıdır⁹¹. Köktürk ise kentsel dönüşümü ekonomik bir araç olarak tanımlayarak kent için düşünülen dönüşüme dair proje ve planların aslında belli kesimlerce kaynak yaratıcı bir araç olarak görüldüğü ve bu amaçlarla kentin değişime ve dönüşüme tabi tutulması süreci olarak nitelemektedir⁹².

Tanımlardan anlaşılacağı üzere kentsel dönüşüm bir bölgenin veya bir alanın zamanla ekonomik, kültürel ve fiziksel olarak çöküntüye uğraması sonucu kentin tamamen veya kısmen yenilenmesi, sağlamlaştırılması ve canlandırılmasına yönelik tüm faaliyetleri içermektedir. Bu

⁸⁹ Kutlu, R. Manav, B. Ertürk, Z. “İstanbul kıyı mimarisinin görsel matris üzerinden kimlik incelemesi”, The Turkish online journal of design, Art and communication, 2(1), 2011, s.7; Kaypak, İ., “Küreselleşme sürecinde kültürel kimlik açılımları ve kentsel çevreye yansımaları”, Uluslararası Davraz kongresi küresel diyalog bildiriler kitabı içinde”, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını, Isparta, 2009, s.2379; Turgut, H. Özalp, A.Y. Erdoğan, A. Artvin İlinde doğal çevrenin kent kimliğine etkileri. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, (13), 2012, s.173; Aliagaoglu, A.ve Uğur A., **Şehir coğrafyası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.101-104.

⁹⁰ Fatma Neval Genç, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 15, Sayı:1, 2008, s.116.

⁹¹ Müge Z. Akkar, “Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye”, Planlama Dergisi, Cilt:2, Sayı:36, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006, s.29.

⁹² Erol Köktürk, Erdal Köktürk, Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi. 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ankara, 2-6 Nisan 2007, s.3.

alanlarda iyileşme sağlanarak yaşam kalitesinin artırılması ve kent ekonomisinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Kentsel yenileme ise 1800'lerin ortalarından 1945'lere kadar, kentlerdeki sosyal ve yapısal bozulmalara yönelik oluşturulan müdahale biçimlerindedir. Endüstri Devrimi sonrasında sanayi kentlerinin gelişmesi ve bu gelişmeye paralel hızla artan çevre kirliliği, plansız yapılaşma, sağlıksız konut alanları ve yetersiz altyapı gibi olumsuzluklar yaşam kalitesi düşük kentlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacıyla kentsel yenileme projeleri uygulamaya konulmuştur⁹³.

Ayrıca kentsel yenileme, kentteki yapıların fiziksel ve toplumsal anlamda eskimesi ile olabileceği gibi kentin değerini tümüyle kaybetmesi ile de ortaya çıkabilir. Kentsel yenileme gelişmekte olan ülkelerde şu üç amacı gerçekleştirilmek için kullanılmaktadır. Birincisi, sefalet mahallelerinin (slum) temizlenmesi, ikincisi kent öteklerinin, anakentlerin öteki kesimleri ve yöre-kentler arasındaki ekonomik farklılıkları gidermek üzere yenilenmesi, üçüncüsü ise kent öteklerindeki yerel yönetimlerin mali kaynaklarının artırılması amacıyla gerçekleştirilmektedir⁹⁴.

Kısacası kentsel yenileme, var olan yapıların yerleşim bakımından iyileştirilmesi ve düzeltilmesi mümkün olmayan alanların ve dokuların günün ihtiyaçlarına ve teknolojisine göre yeniden inşa edilmesini tanımlamaktadır. Örneğin, geleneksel tarihî dokunun tahrip olduğu kent merkezlerinde yenileme projeleri uygulanarak dönüştürülmektedir⁹⁵.

İster kentsel yenilenme isterse kentsel dönüşüm şeklide ifade edilsin, günümüzde kentsel dönüşümle / yenilenmeyle hedeflenen çağdaş ve modern şehirler oluşturmak, doğal kaynakları korumak, gettolaşmayı sona erdirmek, gecekondularındaki yasal olmayan oluşumların önünü kesmek, iş potansiyeli artırılarak ekonomiyi canlandırmak, işsizlik ve yoksulluğu azaltmak gibi toplumsal amaçları gerçekleştirmektir⁹⁶. Budak'a göre ise kentsel dönüşüm, kentsel mekân düzenlenmelerinin çağdaş kalkınma programlarında bir model hâline gelmesi nedeniyle sıkça kullanılan bir kavram hâline gelmiştir.

⁹³ Akkar, a.g.e., s.30.

⁹⁴ Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınları, 18.Baskı, İstanbul, 2010, s.372.

⁹⁵ Okumuş, Deniz Erdem ve Engin Eyüp Eyüboğlu (2015). Kentsel dönüşüm öncesi kentsel yaşam kalitesi araştırmasına yönelik yöntem önerisi ve Ataşehir Barbaros Mahallesi örnekleme, *Planlama*, 25(2):93-106.

⁹⁶ Kamuran Yıldırım, "Kentsel Dönüşümde Yarar, Kar ve Rant", *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı:42, İstanbul, 2010, s.8.

Öte yandan literatürde yer alan ve kentsel dönüşümü / yenilenmeyi konu edinen ilk araştırmalarda kavram kökeni eskiye dayanan kent arazilerinin yeniden değerlendirilmesi ile de ilişkilendirilmektedir. Örneğin, kentsel dönüşüm ilk olarak 19. yüzyıl Paris’inde kamulaştırmaları inceleyen Maurice Halbwachs tarafından kavramsallaştırılan bu kavrama içeriğini veren dönemle örtüşen ve bizzat aynı dönemi inceleyen, Halbwachs’ın kavramını sanayi kentindeki mekân düzenlemelerini ifade etmek amacıyla kullanmıştır.

Mumford, Kostof ve Harvey’in tespitlerine göre sanayileşme ve teknolojik gelişmenin yanı sıra toplumların zenginleşmesi kentlerde fiziksel bir yıkımı harekete geçirir ve kentsel dönüşüm ihtiyacı ortaya çıkar. Lefebvre ise sanayi toplumunun kentleşmesinin, eski şehrin parçalanıp dağılması ertesinde gerçekleşebileceği söylemi üzerinden sanayi öncesi kentin sanayi kentine dönüşümündeki toplumsal paradigmanın “kentsel dönüşüm” kavramıyla açıklandığını ileri sürmektedir.

Yine literatürde kentsel dönüşüm üzerine yapılan araştırmalarda dünyada ilk gerçekleştirilmiş olan kentsel dönüşüm projeleri arasında Japonya’da Hiroşima-Danbara, Fransa’da La Defense, İngiltere’de Trafalgar Meydanı ve Çin’de Guangzhou- Parl Nehri düzenlemelerin günümüzdeki anlamıyla birer “kentsel dönüşüm” faaliyeti olduğu belirtilmektedir. Yine Avrupa ülkeleri arasında Almanya, Fransa, İngiltere ve İspanya ile birlikte Brezilya’da hayata geçirilmiş olan ve üst ölçekte örnek niteliğinde addedilen kentsel dönüşüm uygulamaları kentsel dönüşümün ilk parlak uygulamaları olarak literatürde anılmaktadır. Örneğin, Almanya’da “Mietskasernen” adını taşıyan konut bloklarının yaygınlık ölçeği ve kent görünümünde kapladığı ayrıcalıklı yer Berlin’in “Mietskasernen Şehri” olarak algılanmasına yol açmıştır.

Öte yandan günümüzde kentlerin değişim ve dönüşüm sürecinde yöneticilerin birçok farklı müdahale biçimleri kullandıkları söylenebilir. Bu müdahale biçimleri Sanayi Devrimi sonrasında farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Bunlar; kentsel Rönesans, kentsel yenileme, kentlerin yeniden inşası, kentsel yenileşme, kentsel yeniden geliştirme, kentsel iyileştirme, kentsel sağlamlaştırma, kentsel yeniden canlandırma ve kentsel soylulaştırma yöntemleridir⁹⁷.

Esasında uygulanan bu yöntemler, kentin bir parçasına yönelik uygulamalar olmakla birlikte kentsel dönüşüm süreci bunların tamamını kapsayan genel bir kavramdır. Nitekim günümüz itibariyle dünyadaki örnekleri incelendiğinde kentsel dönüşüm uygulamaları öncelikli

⁹⁷ Melikşah Yasin, “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Hukuki Boyutu”, TBB Dergisi, Sayı: 60, 2005, 105-107.

olarak kamusal alanların arazide yaygın yerleşime sahip olmasını, gecekondular ve çarpık yapılaşmanın kent ölçeğinde iyileştirilmesini, tarihî bölgelerde yapılacak çalışmaların kent geleneklerinden ve estetiğinden uzaklaşarak sıradanlaştırılmamasını amaçladığı söylenebilir.

Türkiye özelinde bakıldığında ise özellikle 2000’li yıllardan sonra ülkemizde de yoğun olarak tartışılmaya ve uygulanmaya başlayan kentsel dönüşüm, özellikle büyük kentler özelinde yenilenme, koruma, yeniden inşa, yeniden yapılandırma ve temizleme gibi yöntemlerle yaşama geçirilen kentsel revizyon projelerini tanımladığı söylenebilir. Nitekim ülkemizde kentsel dönüşüm ile alakalı yakın geçmiş zamana kadar yaşanmış süreçler incelendiğinde “kentsel dönüşümün” eski binaların yıkılarak yeni binaların yapılması düzeyine kadar indirgenen bir anlamlandırmaya mahkûm edildiği söylenebilir.

Örneğin, Türkiye’de 1970’li yıllarda gecekondular bölgeleri kentsel dönüşüm kapsamında yıkılarak yerlerine lüks siteler yapılmış ve buranın asıl sahipleri dışındaki insanların yaşamına bu bölgeler açılmıştır. Oysa bu tip bir yenilenmeyle gecekonduların sakinlerine sunulan yeni binalara göç edilmesinin kentin planlı yapılaşmasına olumlu katkı sağlaması beklenirken boşaltılan gecekonduların yarıdan fazlasının kiralık konut olarak kullanılmaya devam edilmesi gibi çarpık uygulamaların devamı kentsel yenilenmenin gerçekleşmesini engellemeye devam etmiştir.

Türkiye’de 1980’li yıllarda ise bazı gecekondular yasallaştırıldı ve yerlerine ruhsatlı yapı yapma hakkı verildi. Bu durumu fırsat bilen kimi yatırımcılar, imara aykırı gecekondular sahiplerini kat karşılığı inşaat yapmak üzere ikna edip günümüze değin ulaşmış olan plansız yapılaşma görünümüne davetiye çıkarmışlardır. 1990’lı yılların başından bu yana ise ülke genelinde yaşanan ve Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamında kent dokusunu etkileyen değişimlere, konut yerleşiminde keskin dönüşümlere neden olmuştur. Özellikle bu tip göçler sonucunda plansız ve kaçak yapılaşma, özellikle İstanbul’u dünyanın en büyük gecekondular kentlerinden birine dönüştürmeye devam etmekte ve deprem açısından güvensiz tarafta kalan yapılarda yaşayan insan sayısını arttırarak daha yoğun yerleşim birimi hâline getirmektedir. Yeni yerleşim bölgelerinde veya kentsel dönüşüm alanlarında yüksek emsal talepleri sonucunda kanun ve yönetmelikleri yok sayan bir tür planlama ve yapılaşma davranışına izin verildiği görülmektedir.

Türkiye’de 5104 No’lu (2004) “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi” kanunu ile ilk dönüşüm projesi başlatılmıştır. Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’un onayından sonra

birçok farklı şehirde önemli sayıda dönüşüm projesi başlatılmıştır. Kazanılan kamulaştırma yetkileriyle devlet arkeolojik alanlarda da proje üretme hakkına sahip olmuştur. Bu kanundan hemen sonra İstanbul’da Tarlabası, Sulukule, Süleymaniye, Yenikapı ve Fener-Balat bölgeleri kentsel yenileme alanı ilan edilmiştir.

Yine bu dönemden itibaren TOKİ gecekonduların yenileme projesi olarak 500.000 ünite konut yapmış; sadece İstanbul, Ankara ve İzmir’de değil, Bursa, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Samsun, Şanlıurfa ve Trabzon’da da birçok proje uygulanmıştır. Bu pratikler, standardize düzenlemeler ve benzer konut projeleriyle yapısal çevreyi homojenize etmiştir. TOKİ’nin diğer bir önemli aktivitesi de Habitat’ın bir parçası olan ve kentsel dönüşüm girişimi olarak tasarlanan gecekonduların temizleme programıdır. Bu başlık altında pek çok gecekondular alanı yıkılıp yaşayanlar kendi evlerinin çok uzağında bulunan çok daha küçük üniteler şeklindeki evlere yerleştirilmişlerdir. Bunların en bilinen örneği, inşasına 2015 yılında başlanan Kadıköy’ün Fikirtepe mahallesi ve çevresidir⁹⁸.

Öte yandan kentsel dönüşüm veya yenilenme yoluyla bir kenti ya da kentsel yerleşim alanını yeniden canlandırmanın temel amacı, cazibesini kaybetmiş veya yeterince gelişme gösterememiş kentsel alanları yeniden çekim merkezi hâline dönüştürmek bulunmaktadır⁹⁹. Örneğin, İstanbul’un Eminönü ilçesinde olduğu gibi bölgenin yayalara açılması, ışıklandırma ve restorasyon yapılması gibi bölgeyi canlandırıcı müdahaleler, bölgenin sosyal ve ekonomik dinamizmini arttırmaktadır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken asıl nokta bu değişim ve dönüşüm sürecinin günümüzde iktidarlar, belediyeler ve diğer oyuncular tarafından birer “yaratıcı yıkıma” dönüştürülmemesidir¹⁰⁰.

Bu konuda son olarak tartışılması gereken bir konu ise bugün kentsel dönüşüm sürecinin kentleri deprem, afet, sel gibi doğal afetlere karşı savunmasız hâle getirmesidir. Üstelik kent halkının canına kasteden ve kentin zamanla yok olmasına neden olan bu tür “kentsel dönüşüm” uygulamalarında toplumu ikna etme aracı olarak ise medya kullanılmaktadır. Özellikle iktidarlar ve siyasi yöneticiler tarafından kullanılan taraflı medya siyasal iktidar ile kol kola giren müteahhitlerin “kentsel dönüşüm” adı altında kentsel zenginlikleri yağmalamasının meşrulaştırılmasında önemli rol oynamaktadır¹⁰¹. Özellikle siyasi iktidarlara yakın medyanın

⁹⁸ Kaypak, *Kentsel dönüşüm..* s.90.

⁹⁹ Akkar, a.g.e., s.31.

¹⁰⁰ Bahçeci, a.g.e., s.2.

¹⁰¹ Safiye Altıntaş, “Kentsel Dönüşüm Sürecinde İktidarın Meşrulaştırıcı Söylemi:Depremin Hegemonik Şiddeti”, 2012, <http://www.birikimdergisi.com/guncel/kentsel-donusum-surecinde-iktidarın-mesrulastirici-soylemi-depremin-hegemonik-siddeti>, s.5.

tarafli ancak tekel hâlini gittikçe alan ikna edici (!) gücü bu konuda yapılan pek çok yanlişa kamuoyundan karşı ses çıkmasına engel olmaktadır. Böylece gruplar ve bireyler iktidara baskıdan ziyade rıza veya ikna yoluyla bağlanmaktadır¹⁰².

Bazı durumlarda ise katılımcı söylemlerin aksine halkın karar alma ve uygulama süreçlerinden dışlanarak politikaların merkezîleşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu gibi durumlarda kriz ve felaketler gündemi değiştirme ve kimi zamanda halktan destek görmeyen politikaların meşrulaştırılmasının bir yöntemi olarak kullanılmaktadır¹⁰³.

Böylece kentsel dönüşüm projelerindeki kamusal mekânlar ve bu alanların kullanım hakları belli bir sınıfa transfer edilerek kamusal mekân daraltılmaktadır¹⁰⁴. Fakat kentte gerçekleşen bu dönüşümle birlikte bu politikanın kazananları ve kaybedenleri daha da belirginleşmektedir. Çünkü kentin ülke içindeki diğer kentlerle arasındaki gelişmişlik farkı daha da açılmakla birlikte sınıflar arası artan kutuplaşma beraberinde yaşam ve konut tarzına da (lüks alışveriş merkezleri, özel okullar gibi) yansımaktadır¹⁰⁵.

İktidarın gücünü mekâna yansıtma çabası olarak da bilinen bu yaklaşım zaman içinde kentsel dönüşüme değil aksine kentlerin gettolaşmasına, sosyal adaletsizliğin sembolleşmesine, tarihî ve kültürel kent kimliğinin yok olmasına ve daha da önemlisi sahip olduğu arazileri ranta kurban veren yoksul kentlilerin çıkarttığı isyanlarla yıktığı birer ölü şehre dönüşmesine neden olabilecektir¹⁰⁶.

Böylelikle bu durum, üst sınıfların daha fazla mülk sahibi olmasına, alt sınıfların da daha da fazla yoksullaşmasına neden olmaktadır. Artan sınıf farklılıkları kentlerde sınıflar arasında eşitsizlikleri derinleştirmekte ve kentler birbirinden daha fazla ayrışmaktadır. Böylece toplum arasındaki ayrışma ve sosyal alanlarda bir arada bulunabilme durumu ortadan kalkmaktadır.

Küresel kent olabilmek için büyük bir gayret gösteren küresel kent adayları kentler; Kanal İstanbul gibi devasa projeler, gökdelenler, plazalar, AVM'ler, lüks konutlar ve kongre

¹⁰² Binnur Öktem, "Neo-liberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri", Planlama Dergisi, Sayı:36, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006, s.54.

¹⁰³ Altıntaş, a.g.e., s.4.

¹⁰⁴ Kurtuluş, a.g.e., s.8.

¹⁰⁵ Senem Zeybekoğlu Sadri, "Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı: Fener- Balat Rehabilitasyon Programı ve Santral İstanbul Projesi Örnekleri", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, 2008, s.37.

¹⁰⁶ David Harvey, **Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru**. (Çeviren: Ayşe Deniz Temiz), 3.Basım, İstanbul: Metis yayınları, 2014, s.2-3.

merkezleri gibi yapılar inşa etmektedir. Kentlerin küresel sermayeyi çekebilecek yeni formlara sokulması ve adeta baştan aşağı dönüştürülmesi ise kentleri pazarlanabilen birer meta konumuna getirmektedir. Bu pazarlamanın temel kaynağını da kentsel dönüşüm projeleri oluşturmaktadır¹⁰⁷. Kısacası uygulanan bu politikaların perde arkasını oluşturan nedenlere bakıldığında kentlerin baştan aşağı yeniden yapılandırılması ve dönüştürülmesi bir yandan görünürde kent sakinlerine yeni bir yaşam tarzı vaat ederken diğer yandan asıl önemli olanın küresel para akışının sağlanması olduğunu unutmamak gerekir¹⁰⁸.

Kentsel dönüşüm, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik değeri olan şeylerin, mekânla çok boyutlu ilişkisi olmasına rağmen günümüzde uygulanan projeler sadece mekânın ekonomik boyutuna dikkat çekmektedir. Nitekim bugünlerde görüldüğü üzere kentsel dönüşüm projeleri küreselleşme ile ülke sınırlarını aşarak dünya üzerinde gezinen sermaye, kapitali konumundadır¹⁰⁹. Böylelikle merkezî yönetimler, yerel yönetimler ve diğer oyuncular kentsel dönüşüm projelerini, kentlerin pazarlanması ve birer ekonomik birim olarak ele alınması üzerine politikalarını inşa etme çabasına girmektedirler.

1.1.4.3. Kentsel Tasarım ve Kentsel Planlama

İdeal bir toplum düzeninin amaç edinildiği ve ilke olarak benimsendiği Aydınlanma Hareketi ile birlikte gündeme gelen Modernizm, evrensellik ve rasyonellik ilkesinin belirginleştiği yeni bir toplum yapısını öngörmüştür¹¹⁰.

Modern dönemde ön plana çıkan rasyonellik ve kitle üretimine dayalı fordist endüstriyel anlayış beraberinde üretimin kentlerde yoğunlaşmasına, rutin işlerin yapılması, belli iş kollarında uzmanlaşmış, iş güvencesi olmayan bireylerin ve toplumların oluşması ile fordist yapılanma toplumsal yaşama ve kent mekânına yansımıştır.

“Sınırlı mekân ve sınırlı zamanda sınırsız üretim” temeline oturtulan seri üretimin öngördüğü kitle üretimi paralelinde hızlanan sanayileşme, işgücünün barınacağı mekânları

¹⁰⁷ Cem Ergun, “Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük ve Gülsuyu Mahallesi) Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta, 2011, s.110.

¹⁰⁸ İrfan Mukul, “TOKİ’nin kucağına itilen mahalle: Küçükçekmece Kanarya”, 2012, s.6.

¹⁰⁹ Alev Tuna, **Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu**. İstanbul: İstanbul Barosu Yayın, 2012, s.29.

¹¹⁰ İlhan Tekeli, “Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003”, Yerleşme Yapıları ve Göç Araştırmaları”,(Der. A. Eraydın), Ankara:Dost Kitabevi, 2009, s. 68-87.

yaratılan kentleşme pratiğini az alanda çok yapı üretimi hedefine yöneltmiş ve modernite bu hedefi gerçekleştirecek araç olarak şehir planlama disiplini geliştirmiştir¹¹¹.

1973 yılında yaşanan İkinci Büyük Ekonomik Kriz ve bunu takip eden geniş çaplı yeniden yapılanma çalışmaları, teknolojik gelişmeler ile birlikte üretimin ve tüketimin hızlanması yeni değişim dinamiklerini harekete geçirmiş; modernizmin tüm sorunları çözebileceğine olan inanç derinden sarsılarak postmodern endüstriyel yönetim anlayışı olarak postfordizimin ortaya çıkmasına neden olmuştur¹¹².

Modern dönemdeki kenti bir bütün olarak kabul eden mantıksal temelleri sorgulayan postmodern kent tasarımı yaklaşımları kentsel planlama paradigmasının da yön değiştirmesine uygun zemin hazırlamıştır. Böylelikle kentsel yaşamda katılımcı ve işbirlikçi özellikleri vurgulayan kentsel planlama önem kazanmıştır. Rasyonel geleneksel planlama bu süreçte pasif bir konuma gelmiş, zoning uygulamaları, arazi kullanımını kontrol eden plan yapıcılar, politik karar vericiler ve uygulamacılar arasındaki boşluk eleştirilmeye başlamıştır.

Kentsel planlama olgusunun son yüzyılda gelişim evrelerini üç dönemde incelemek mümkündür. İlk¹¹³ dönem 1928-1933 yılları arasında Alman sosyalist mimarlar tarafından hazırlanan minimum yaşam standartlarının belirlenmesi, ikinci dönem 1933-1947 yılları arası Le Corbusier'in baskın olduğu ve fonksiyonel bölünme üzerine yoğunlaşan dönem, son olarak Team 10 hareketinin planlamanın yeni yapılaşan mevcut kent yapısıyla entegrasyonu gerekliliğinin ortaya koyması ile yaşanan dönem olarak kabul edilmektedir.

Özellikle bu dönemde kentler için önemli olan değerler gelişmenin sürdürülebilirliği ve giderek markalaşma hâline gelmiştir. Giderek “mekânsal kontrol”, “ekonomik ve demografik büyümeye ilişkin düzenlemeler” temelli planlama yaklaşımlarının geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Kentte yaşayan tüm toplumsal sınıfların kente ilişkin konularda ortak amaçlar üzerinde birleşmesinin olanaksız olduğu, her toplumsal sınıfın kendine özgü amaçları olduğu görüşünü temel alan “çoğulcu planlama” ya da çoğulcu-savunucu yaklaşımlarla planlamayı bir süreç olarak gören “katılımcı planlama” yaklaşımı benimsenmiştir¹¹⁴.

¹¹¹ Tekeli, “Değişen Mekân...”, a.g.e., s.71.

¹¹² Tosun E. Karakurt “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2007, s.22.

¹¹³ Tekeli, “Değişen Mekân...”, a.g.e., s.73.

¹¹⁴ Yavuz Bozkurt, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çevre Politikalarının Dönüşümü, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, (2010), s:52-61.

Katılımcı mekânsal planlama oldukça pro-aktif stratejiler içeren bir stratejik planlama yaklaşımıdır. Planlama sürecinde tartışma ve müzakere, karar verme, hazırlık aşaması uzun zaman alan bir süreç olması bu durumda etkin rol oynamıştır ve bütüncül planlama anlayışı yerini stratejik kararlar doğrultusunda şekillenen kentsel projelere bırakmıştır¹¹⁵.

Kentlerin mekânsal yapısındaki bu gelişmelerle fordizm beyaz yakalıların çalıştığı işleri kent merkezinde konumlandırarak güçlü kent merkezlerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Sanayinin bu desantralizasyon süreci ile birlikte bazı iş yerleri ve konut alanları da kent çeperinde konumlanmıştır. Bunun sonucunda alt-kentleşme ve kentlerin dış alanlarında sanayi bölgelerinin ve diğer çalışma alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Böylece kent planlama ulus devletin katı bölgeleme kurallarına karşı, piyasa süreçlerine kolay uyum sağlayabilen, kısa erimli çıkarlara uyarlanmış, “yerelleşme”, “esnek bölgeleme” kavramlarıyla oluşan bir bakış açısı içinde gelişmiştir¹¹⁶.

Kentsel tasarım fikrinin çıkışının temelinde 19. yüzyıl Sanayi Devrimi sonrası kentlerde oluşan olumsuzlukları çözmeye yönelik planlama çalışmaları ve modern şehircilik kuramlarının kentte uygulamalarının yarattığı etkilere tepkiler olarak açıklanabilir. Kavram olarak J. Barnett kentsel tasarımı kentsel yapının ve altyapısının dönüşümünde ve yeniden üretiminde etkin bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kentsel tasarımı diğer mekânsal disiplinlerden ayıran temel bileşen kamusal çevre üzerine yoğunlaşması nedeni ile barındırdığı toplumsal boyuttur. Planlamadan farklı olarak kentsel mekâna üç boyutu da içeren bir çerçeveden yaklaşmaktadır¹¹⁷.

1.1.4.4. Kentsel Yaşanabilirlik ve Kentleşme Bilinci Kavramlarının Tanımlanması

Literatürde kentsel yaşanabilirlik kavramı pek çok farklı etkenin tek paydada toplanmasıyla ilişkilendirilerek incelenmektedir¹¹⁸. Örneğin, kentteki sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerinin yanı sıra ulaşım, toplu taşıma, trafik sıkışıklığı, konut olanakları ya da iklim

¹¹⁵Tekeli, “Değişen Mekân...”, a.g.e., s.73.

¹¹⁶ İlhan Tekeli v.d., **Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye için Bir Veri Sistemi Önerisi**, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2010, s.11.

¹¹⁷ Tekeli v.d., a.g.e., s.12.

¹¹⁸ Mercer (2018). Quality-of-living-survey, United States, New York <https://www.mercer.com/newsroom/2018-quality-of-living-survey.html>, Erişim Tarihi:26.03.2019; Monocle (2018) Monocle Dergisi İnternet Sayfası, 2017 Dünyadaki Yaşanabilir Kentler Araştırması, <https://monocle.com/film/affairs/quality-of-life-survey-top-25-cities-2017/>, Erişim Tarihi:26.03.2019; Forbes (2018). America's Most Livable Cities, https://www.forbes.com/2010/04/29/cities-livable-pittsburgh-lifestyle-real-estate-top-ten-jobs-crime-income_slide_5.html#, Erişim Tarihi:26.03.2019.

ve diğ er doğ al zenginlikler kentsel yaş anabilirlik kavramının en fazla ön plana çıkan konu baş lıkları olarak literatürde yer almaktadır¹¹⁹. Sayılan türde kentsel hizmetler sayesinde kentsel yaş anabilirlik durumu kentteki yerel kurumların kalkınma hareketine olan katkısının somutlaş masını sağ lamaktadır¹²⁰.

Sonuç olarak gerek kentsel yaş anabilirlik, gerekse kentlileş me bilinci kavramları kentsel kalkınmaya ilişkin araştırmalarda sıklıkla geç en ve bu yönüyle literatürde önemli bir yer edinen kent yaş amı olguları olarak tartışılmaya devam etmekte olduğ unu söylemek mümkündür.

1.2. KENTSEL YAŞ AMIN GELİŞ İMİ ve KENTSEL YAŞ AM MODELLERİ

Kent sosyolojisi; tarım, endüstri ve politik devrimlerle, toplumsal değ iş imlerle, büyük kentlerde sosyal bütünleş me mekanizmalarının  alışmasıyla, kentlerin yaygınlaş masıyla, iç sel bağ ımlılık kurallarıyla, radikal  atışma kuramlarıyla, ekonomik bağ ımlılık faktörleriyle, merkez- evre ilişkileri kuramlarıyla ve yoğ unlukla günümüzde olduğ u üzere küresel bütünleş menin etkisi ile kent sistemlerinin ortak sorunlarıyla ilgilenmektedir¹²¹.

Bir yerleş im yerini kent olarak nitelendirebilmek için kent sosyologları ve kent araştırmacıları tarafından ö ne sürülen  eşitli kıstaslar bulunmaktadır. Özellikle modern anlamda kent kavramını dolduran tüm niteliklerin Sanayi Devrimi'ne paralel olarak geliştiğ i genel kabul gören bir düş üncedir.

Modern kenti doğ uran en önemli itici güç olarak Sanayi Devrimi görölmektedir. Nitekim Sanayi Devrimi ile başlayan hızlı değ iş me, tarım toplumun dengelerini sarsmış , sarsılan bu dengeler yeni denge arayışları ile örgütlenen yeni bir toplumu ortaya  ıkarmış tır. Kitlesele ve seri üretime geç iş le birlikte fabrikaların hızlı bir şekilde  ođ alması, iş çilerin fabrikaların bulunduğ u yerlere taş ınmaları ve yeni üretim şek liyle beraber sağ ık, eđ itim, barınma gibi alanlarda hizmet sektörünün de gelişmeye başlaması ilk modern kentlerin oluş umuyla sonuçlanmış tır.

Üretimde sanayileş me, toplumsal yaş amda da kentsel devrimle sonuçlandı. Kentsel devrim kentlerin sayılarının hızla artmasıyla birlikte kentlerdeki nüfusun da hızlı bir şekilde artarak yoğ unluğ a ulaş ılmasını ifade etmektedir. Mark Jayne'nin de belirttiğ i gibi bu ilk modern

¹¹⁹ Altay, C. Kentsel Sürdürülebilirlik Açısından Kültürel Planlama ve Mekansal İcraatlar, Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Ş ubesi, (2007). 25-29., s.25.

¹²⁰ Yılmaz, R. (2016). Kentlerin Karşılaştırılmalı Üstünlüklerinin Belirlenmesi: Tekirdağ İl ve İl eleri Örneğ i, Balkan ve Yakın Doğ u Sosyal Bilimler Dergisi, 2016: 02 (01), 131-142.

¹²¹ Antony Giddens, "Globalleş me Üzerine", Kaynak Yay. İstanbul: 2000, s.22.

kentlerin gelişimi, sanayi oluşumlarını ve uygulamalarını reform etmek ve pazardaki hataları azaltmak için kamu politikalarının, çeşitli kurumların ve yönetim mekanizmalarının oluşumuna yol açmıştır.

Yine bu dönemde kentsel kurumlar oluşmaya ve işlemeye başlamıştır. Yerleşim yerleri artık kent olarak belirgin özellikler taşımaya başlamıştır. Yani kent ile kırsal yaşamı arasında keskin ayrım Sanayi Devrimi'yle belirginleşmiş ve günümüze kadar bu yönde gelişim göstermeye devam etmiştir¹²².

Özetlenen çerçevede gelişen kentsel yaşamın doğuşundan itibaren gelişim evrelerini tezin bu bölümünde öncelikle inceledikten sonra kentsel gelişimi ve yaşamı açıklamaya yönelik geliştirilen model ve yaklaşımlar literatür çerçevesinde aşağıdaki başlıklar altında kısaca incelenmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Kentsel Yaşamın Doğuşu ve Gelişim Evreleri

Dünya genelinde medeniyetlerin tarihi kentlerin tarihi olmuş ve insanlık tarihinde yerleşik yaşama geçiş uzun bir dönemden sonra gerçekleşmesiyle birlikte kentsel yaşam doğmuştur. Zira insanoğlunun bu ilk yerleşimlerinin kent niteliği sergilemekten ziyade kırsal köy yaşamını andırdığı değerlendirilmektedir¹²³.

Gerçekten de insanlar ancak M.Ö. 8000 yıllarında belli bir bilgi birikimi ile toplayıcılık ve avcılıktan sonra yerleşik yaşama geçmişlerdir. Bu ilk yerleşmelerin henüz tarımsal artı ürün elde edememeleri ve henüz buralarda mesleki ve gündelik işler bağlamında uzmanlaşmanın olmaması onların tarımsal üretim yapan yerleşmeler olarak adlandırılmasını gerektirmektedir.

Nitekim tarihe ve uygarlığın gelişimine katkısı açısından değerlendirildiğinde ise kentlerin doğuşunu M.Ö. 2500-3500 tarihlerine dayandırmak mümkündür. Bu ilk kent niteliğindeki yerleşimler ise Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan'da kurulmuşlardır. Günümüz şartlarıyla kıyaslandığında bu ilk kentlerde iş bölümü, uzmanlaşma, artı ürün gibi ekonomik niteliklerin yanında sağlık, eğitim gibi hizmetlerin sınırlı da olsa sunulduğu

¹²² Pınar Eraslan Yayinoğlu, Filiz Susar, **Kent, Görsel Kimlik ve İletişim**, Umutepe Yayınları, Kocaeli, 2008, s.13; Malcolm Miles, **Cities and Culture**, Routledge Publisher, London, New York, s.19; Andrew Blowers, Stephen Young, **“Britain: Unsustainable Cities”**, (ed. Nicholas Low v.d.) Consuming Cities: The Urban Environment in the Global Economy After the Rio Declaration, Routledge Publisher, NewYork, 2000, s.91.

¹²³ Emrah Akyüz, “Çevre Sorunları Ve İnsan Hakları İlişkisi”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 15, Eylül, (2015) s. 427-436.

görülmekte ise de insanların yaşam biçimleri, sahip oldukları kültür, düşünce ve inanç sistemleri henüz bir kentlilik atmosferini yansıtmamaktaydı¹²⁴.

Orta Çağ'da yaşanmaya başlanan toplumsal değişimin yanında üretim ve ulaşım alanına yansıyan teknolojik gelişmeler sonucu Sanayi Devrimi ışığında yeni kentler şekillenmeye başlamıştır. Üretim ve kentleşme arasındaki ilişki, sanayi sonrası yaşanan tüm gelişmelerle toplumsal yaşamı kökten etkileyerek kentlerin ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda birçok konuda etkili olmasına yol açmıştır. Sanayiye dayalı bu yeni oluşum, kurumlarıyla birlikte hem toplumun genel yapısını değiştirmiş hem de değişen toplum yeni dinamikler doğurarak kentin yapısını etkilemiştir. Özellikle Sanayi Devrimi de bu anlamda kent tarihini etkilemiş ve yaşam koşullarının ve kültürlerin oluşmasıyla medeniyete farkı anlamlar yüklemiştir¹²⁵.

Sonuç olarak denilebilir ki kentlerin doğuşu ve gelişimi genel olarak tüm toplumsal yapıyı etkileyerek tarihe nüfuz etmiş ve giderek toplumsal işleyişte kentlerin etkileri artmış, dünya genelinde ekonomik ve sosyal hayatı şekillendiren önemli bir kentleşme ve kentlileşme süreci böylelikle doğmuştur. Aşağıda doğuşundan itibaren kentlerin gelişimi evrelerini toplumsal yaşantıdaki paradigmasal değişim evrelerine göre sınıflandırarak incelemek mümkündür.

1.2.1.1. Göçebe Topluluk Döneminde Kentleşme

İnsanoğlunun medeniyet tarihine bakıldığında esasen dört toplum modeli döneminden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki göçebe toplum, ikincisi tarım toplumu, üçüncüsü sanayi toplumu ve dördüncüsü enformasyon toplumu modeli olarak literatürde nitelendirilmektedir¹²⁶.

Bu anlamda günümüzde geçerli olan enformasyon toplumu modeli oluşana kadar geçen süreçte ilk olarak yerleşik hayatı anlamlı kılan ve milattan önce ortaya çıktığı düşünülen hayvancılığa ve avcılığa dayalı göçebe toplum modelinden bahsetmek yerinde olacaktır. Aslında göçebe toplum modelinde kabileler şeklindeki küçük insan topluluklarının birbirlerine verdikleri tüm savaşların en önemli nedeni o dönemde en değerli üretim faktörü olan gördükleri av bölgelerine sahip çıkma dürtüsü bulunmaktadır. Bu nedenle sürekli savaş hâlinde olan küçük

¹²⁴ Tekeli, *Kent...*, s.29.

¹²⁵ Çelik, a.g.e., s.30; Henri Pirenne, **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 54; Kiray, *Kentleşme...*, s.9.

¹²⁶ Arzu Altuntaş, (2012) "Sürdürülebilir Topluluklar Ve Metropoliten Baskılarından Kurtulmak İçin Alternatif Bir Yol: Sürdürülebilir Kentler", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı 17, s. 135-148.

insan topluluklarının can güvenliğini sağlamak ve sürekli daha zengin yerlere göç etmek dürtüsüyle yerleşik yaşamdan uzak durdukları söylenebilir¹²⁷.

Nitekim tarihin farklı dönemlerinde, bazı coğrafyalarda tarım toplumu düzenine geçişle birlikte kentsel yaşamın gelişimi hız kazanırken bazı coğrafyalar, göçebe yaşama dayalı olarak kentsel yaşam formuna geçmekten çok uzakta kalmıştır. Örneğin, M.Ö. 4. binyılın sonlarında Mezopotamya, Mısır ve Harappa kent uygarlıkları oluşurken aynı dönemde Kafkaslar'daki Maikop kültüründe kentsel yaşamı andıran bir boyutta gelişme yaşanmamıştır.

Buradan anlaşılacağı üzere aslında kentler her zaman “uygar insanın ikinci doğası” olagelmıştır. O yüzden de kentlerin gelişimi ile uygarlık arasındaki gelişim her zaman paralel devam etmiş ve bu anlamda ilk kentsel yaşam formunu andıran atılımlar tarıma dayalı toplum modeline geçilmesiyle yaşanmıştır¹²⁸.

1.2.1.2. Tarım Toplumu Döneminde Kentleşme

Tarım toplumu döneminde kentlerde yaşayan nüfusun artması, kent sayılarının çoğalması kentleşmenin niceliksel yönünü; kentsel yaşamın kendine has özellikleriyle gelişmesi ve yeni yaşam biçimlerini doğurması ise niteliksel yönünü oluşturmaktadır.

Bu tür toplumlarda kentlerin üç ana etmene dayanarak oluştuğu literatürde savunulur¹²⁹. Bunlar; tarıma elverişli, sulak ve verimli alanlarda, çevre bölgelere hizmet vermek amacıyla kurulmuş merkezî kentler, tarıma ve hayvancılığa dayalı ürünleri taşıma yolları boyunca kurulmuş, mal alışverişinin yapıldığı ve buna bağlı hizmetlerin sunulduğu ulaşım kentleri ve üretim ya da dinî merkez gibi tek bir işleve yönelik kentlerdir.

Tarıma dayalı kentsel modellerde oluşan kentlerde bu etmenlerden yalnızca biri doğrultusunda oluşmak zorunda değildir. Pek çok kentte bu üç etmenin bir karışımı görülür ve bunlardan hangisinin görece olarak baskın olacağı kentten kente değişmektedir¹³⁰. Nitekim bu dönemin toplumlara geçimini tarıma dayalı geleneksel üretimlerle ya da el zanaatına dayalı ilkel malzemelerle sürdürmüşlerdir. Örneğin, sabanın buluşu, tarlaların ekilmesi, el zanaatlarıyla

¹²⁷ Sencer Ayata, ve Ayşe Ayata (2000) "Toplumsal Tabakalaşma, Mekansal Ayrışma ve Kent Kültürü", Mübeccel Kıray için Yazılar içinde, Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş ve Mehmet Türkay (yayına hazırlayanlar), İstanbul, Bağlam, ss.151-173.

¹²⁸ Manuel Castells, (2006) Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, kimliğin gücü. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.12.

¹²⁹ Castells, "Enformasyon çağı..", a.g.e., s.15-18.

¹³⁰ Ayata ve Ayata, a.g.e., s.151-153.

tarım araç ve gereçlerinin üretilmesi vb. gelişmelerle yaşanan tarım devrimi sonrasında insanların hayatını sürdürebilmesi tarımın yapılabilmesine bağlı hâle gelmiştir.

Tarım toplumuna geçilmesiyle birlikte ise insanoğlu uzun yıllar süresince kentsel yaşamın ilk evrelerini oluşturmaya başlamışlardır. Nitekim tarihsel perspektiften bakıldığında M.Ö. 4. binyıldan beri hızlı bir kentleşme sürecinde olan Güney Mezopotamya'ya bakıldığında kentleşmeyi tetikleyen bazı özellikler öne çıkar. Bölge yer altı kaynakları açısından fakirdir ve tarım ancak büyük çabalarla yapılabilir. Ama tarımdaki güçlükler aşılabildiğinde alınan verim yani artı değer çok fazladır.

Toplumsal hiyerarşinin biçimlenmesine yol açan temel etken, tarımdaki kalabalık iş gücü ihtiyacıdır. Nehir sularının kontrol altına alınarak tarıma elverişli duruma getirilmesinin ve ilk kentlerin oluşumunun başa baş ilerleyen gelişmeler olduğu görülür¹³¹.

M.Ö. 4. binyılda Güney Mezopotamya'da başlayıp sonraları Levant'a da yayılan tarıma dayalı kent modeli, M.Ö. 3. binyılda en gelişkin hâline ulaşmış durumdadır¹³². M.Ö. 3. binyıl boyunca bölgeler arası iletişim ve alışveriş artmış; kentleşme süreci, söz konusu gelişmeler sayesinde artan ticari ilişkilerin sonucunda günümüze kadar gelmiştir. Nitekim günümüzde her ne kadar kent denildiği zaman kırım aksine toprağa bağlı olmayan ve farklı kentsel fonksiyonların varlığı gerekli görülse de arkeolojik araştırmalar sonucunda ziraat faaliyeti kalıntılarına rastlanmayan hemen hemen hiçbir kent olmadığı söylenmektedir¹³³.

Esasen tarım toplumu modeline uygun yaşantı az gelişmiş ülkelerde ve tarımsal açıdan toprakların son derece verimli olduğu bazı gelişmiş ülkelerdeki kırsal bölgelerde devam etmektedir. Nitekim günümüzdeki hâliyle de kentsel gelişimde tarıma dayalı üretimin etkisini örneklendirmek için Türkiye'deki en iyi örnek olarak adının ilk kelimesini kentte ve çevresinde yoğun olarak yetiştirilen haşhaştan alan Afyonkarahisar verilebilir.

Tarımsal ürünleriyle kentleşen ve kentsel kimliği şekillenen Malatya kayısıyla, Isparta gülle, Amasya elmayla, Çorum leblebiyle olduğu gibi birçok bölgede kentler tarıma dayalı üretim sayesinde gelişmiş ve büyümüştür. Zaman içerisinde bir bölge ya da kent içinde tarımın önemini kaybetmesi, tarımsal alanın azalması, kentsel faaliyetlerin artması vb. nedenlerle tarıma dayalı üretim önemini yitirse de coğrafi bölgelerdeki tarıma imkân tanıyan ya da

¹³¹Altuntaş, a.g.e., s.138.

¹³²Castells, "Enformasyon çağı..", a.g.e., s.19.

¹³³Önem ve Kılınçaslan, a.g.e., s.116.

tanımayan doğal çevre özelliklerinin farklılığı, kentlerin de gelişimine yön verdiği gerçeğini değiştirmez.

1.2.1.3. Sanayi Toplumu Döneminde Kentleşme

İnsan ilişkilerinin ortaya çıkardığı düşünce metodundaki değişimin ürünü olan Sanayi Devrimi ile başlayan hızlı değişme, tarım toplumun dengelerini sarsmış; sarsılan bu dengeler yeni denge arayışları ile yeni bir toplum modelinin doğuşunu anlamlı kılmıştır. İşte Sanayi Devrimi ile oluşan bu toplum modeli 18. yüzyılın başından itibaren kendini hissettiren endüstriyel üretim süreçlerinde buhar gücü ile çalışan makinelerin keşfi ve kitle üretimine imkân veren sanayi devrimi ile ortaya çıkmaya başlamıştır¹³⁴.

İktisadi ve endüstriyel alanlarda bilginin sunduğu katma değerle başlayan bu dönüşüm ve devrim eş zamanlı olarak tarım toplum modeline göre şekillenen toplumun yaşantı biçimini de yapboza uğratarak sanayi toplum modelinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Göçebe hayattan tarım toplumuna geçişte sabanın keşfi ve dönemin iktisadi üretim sürecine dâhil edilmesi sonucunda gelişmeye başlayan kentsel yaşam formu, sanayi toplumuna geçişte buhar gücüne dayalı sanayi üretim sistemlerinin keşfiyle başlamıştır. Farklı olarak tarım toplumuna nazaran sanayi devrimi ile tüm iktisadi faaliyetler ile üretim sistemlerinde insan ve hayvan gücünün yerine makineler almış, böylece kitle üretimi başlayarak toplum yaşamında mevcut bütün sosyal sınıf ve tabakalar bu gelişmeden etkilenmiştir.

Sanayi devrinden sonra hızlı bir kentleşme ile toprağa bağımlılıktan büyük ölçüde kurtulan insanlar endüstri bölgelerine göç etmesiyle birlikte yeni bir toplum ve kentsel yaşam formu ortaya çıkmıştır¹³⁵. Özellikle üretim biçimindeki farklılaşma, toplumsal yaşam koşullarını ve insanların davranışlarını değiştirmektedir. Bu değişim sonucu kente özgü günlük yaşam deneyimleri ve pratikleri kırsal yaşamdan farklılık göstermeye başlamıştır.

Özellikle modern sanayinin gelişimi, fabrikalaşma yani üretim biçiminde meydana gelen değişimler ve sonrasında taşra yaşamından kent yaşamına en hızlı geçiş on dokuzuncu yüzyılda modern sanayi kentlerinin ortaya çıkışıyla gerçekleşmiş ve kentlerin hem fiziksel hem de kültürel yapısında önemli farklılaşmalar ve yenilikler oluşmuştur. Bu anlamda yaşanan

¹³⁴ Çalık, D ve Çınar, Ö. P., “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu Ve İnternet”, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı - 2009, içinde (ss.77-88).12-13 Aralık 2009. Bilgi Üniversitesi, İstanbul, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf, s.77.

¹³⁵ Rüstem Erkan, **Kentleşme ve Sosyal Değişme**, Bilimadamı Yayınları, Ankara, 2010, s. 254; Kıray, **Kentleşme...** a.g.e., s.142.

değişimler öncelikle yerleşim alanlarının fabrikaların çevrelerinde kurulması, bu çevrelerde yaşamaya başlayan işçilerin konut tiplerindeki farklılaşma, çalışma koşullarının getirdiği yeni yaşam biçimleri, kente ait hizmetleri almaya başlama, eğitim ve sağlık hizmetleriyle daha kaliteli yaşam standartlarına ulaşma şeklinde sıralanabilir.¹³⁶

Bu dönemde kentleşmeyi doğuran önemli neden, kırdan kente göç yani kırsal yaşamdan kaçış ve tarım toplumundan kopma isteğiyle fabrikaların kurulu bulunduğu bölgelere doğru göçlerle hızlı bir gelişim göstermiştir¹³⁷. Zira Sanayi Devrimi sonrasında kentin sunduğu iş, eğitim, sağlık ve benzeri konularda sağladığı fırsatlar kentsel yaşamın çekiciliğini arttırmıştır¹³⁸. Bu da kentlerin gelişimini açıklayan önemli bir neden olarak kırdan kente doğru yaşanan göç olgusunu kentsel yaşamda önemli bir olgu hâline getirmiştir.

Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra kırsal kesimlerde yaşayan insanların kentlere göçmeleri, bir yandan kır-kent nüfusu dengesinin kentler lehine değiştirirken diğer yandan da kente göç eden bireylerde yeni yaşam formlarına uygun davranış değişikliğine yol açmıştır. Söz konusu değişim, hem toplumsal hayatta davranışlarda gözlenmesine hem de sınır, alan ve nüfus olarak kent genelinde niceliksel olarak kendini göstermektedir.

İşte Sanayi Devrimi sonrasında kentsel nüfusun artması, göç edenlerin ve kent yönetiminin birçok önemli sorunla karşılaşmasına yol açmıştır. Bu durum, kentteki nüfusun artışına ve altyapı ve hizmetlerin yetersiz kalarak kalitesinin düşmesine sebep olurken diğer yandan da göç edenlerin yaşam alanları ve yerleşim yeri yaratma çabalarıyla kentin sınırlarının genişlemesine yol açmıştır.

Dolayısıyla kentlerin sanayi devrimi sonrasında kontrolsüz bir şekilde büyümesi, buna paralel olarak altyapı hizmetlerinin ve istihdam olanaklarının aynı oranda gelişmemesi hızlı kentleşme, gettolaşma, yaşam kalitesinde düşüş gibi sorunlara yol açmıştır.

1.2.1.4. Enformasyon Toplumu Döneminde Kentleşme

Sanayi toplum modeli hâlen mevcudiyetini dünyanın pek çok bölgesinde ve ülkesinde sürdürmekle beraber enformasyon toplumu modelinin ilk başlangıç noktası 70'li yıllara uzanmaktadır. Sanayi toplum modelinin 1973 yılında karşı karşıya kaldığı ekonomik kriz bir

¹³⁶ Mutlu, a.g.e., s.47.

¹³⁷ Erkan, a.g.e., s. 254; Kıray, Kentleşme ..., a.g.e., s.143.

¹³⁸ Mutlu, a.g.e., ss. 48-49; Robert B. Potter, Sall Lloyd Evans, **The City In The Developing World**, Longman Publisher, Harlow, 1998, s.26; Deborah Stevenson,, **Cities and Urban Cultures**, McGraw-Hill International, England, 2003, s. 14.

anda milyonlarca insanın işsiz kalmasına, yüz binlerce insanın sokaklara dökülmesine ve geçim sıkıntısıyla bunalan toplumun yeni arayışlara yönelmesine neden olmuştur.

Dünyanın genelini sarmalayan bu krizden çıkış amacıyla öncelikle ekonomik alanlarda tüm süreçler gözden geçirilerek yeniden yapılandırılmış, iş hayatında yaşanan dönüşümler zamanla toplumun yaşam biçimini de değiştirerek zamanla enformasyon toplumunun ilk temelleri atılmıştır. Özellikle bu dönemden sonra ekonomik alanlarda gelişen nitelikli beşeri faktör, esnek çalışma formları ile üretimde uzmanlaşmayı esas alan postfordist endüstriyel anlayışla yeniden yapılandırılmıştır¹³⁹.

1980’li yıllardan sonra neo-liberalizmle birlikte gelişen küreselleşme rüzgârları 1990’lı yıllara gelindiğinde sanayi toplumlarının yapısı yeniden yapboza uğramış ve buna bağlı olarak enformasyon toplumu modeli görünür bir şekilde hayat tarzı hâline dönüşmüştür. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ise sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçiş süreçleri küresel düzeyde hissedilir ve görülür hâle gelerek gelişmekte olan pek çok ülkelerde sanayi ötesi olarak nitelenen yeni bir toplumsal modelin oluşumunu anlamlı kılmıştır¹⁴⁰.

Bilgi devrimi ile ortaya çıkan enformasyon toplumu, önceki toplum modellerine göre daha şekillenme açısından dolaylı bir nedensellik içinde oluşmamış; bu sefer doğrudan doğruya bilgiye dayalı yaşamsal kalıplara göre şekillenen bir toplum modeli söz konusu olmuştur¹⁴¹. Ayrıca literatürde çeşitli adlar altında isimlendirilen bu yeni toplum modeli, bilgi etrafında örgütlenmekte ve her şeyden önce bilgiye değer veren, bilgiyi kullanmasını bilen ve sürekli yeni bilgi üretebilen toplumları tanımlamaktadır¹⁴².

Literatürde yer alan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere enformasyon toplumunda bilginin üretilmesi ve yayılması oldukça hızlı, üstelik daha verimli bir hâle gelmiştir. Bilginin verimliliğindeki olağanüstü artışa paralel olarak her geçen gün yeni teknolojilerin gelişimini de sağlayarak böylece tarihte bir ilk gerçekleşmiş ve bilgi yeni teknolojilerin keşfedilmesine, sürekli gelişen teknolojiler ise yeni bilgilerin keşfedilmesine neden olmuştur¹⁴³.

¹³⁹ Ayata ve Ayata, a.g.e., s.155.

¹⁴⁰Castells,“Ağ Toplumunun Yükselişi...”s.40.

¹⁴¹ Hemsley, J., ve Mason, R. M., “Knowledge and knowledge management in the social media age”, Research & Policies, 2013, s.168.

¹⁴² Castells, “Ağ Toplumunun Yükselişi...” , s.6.

¹⁴³ Çalık, D ve Çınar, Ö. P., “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu Ve İnternet”, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı - 2009, (inet-tr’09 – XIV) içinde (ss.77-88).12-13 Aralık 2009. Bilgi Üniversitesi, İstanbul, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf.

Karakteristik özellikleri itibariyle sanayi toplumunda oldukça farklı niteliğe sahip olan enformasyon toplumunun özellikleri, enformasyon toplumunda bilişim teknolojileri, zihinsel emeği ikame etmekte, bilgi kullanımı veri bankaları ve bilgi ağlarına bağlı olarak yeni bilgiler toplumun talepleri doğrultusunda üretilmektedir¹⁴⁴.

Günümüz toplumları artık enformasyon toplum modeline uyum sağlamış ve bu modelin daha ileri boyutlara taşınmasına yol açmıştır. Özellikle internet ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, toplumsal alışkanlıkları paralel bir evrene taşıyarak tüm insani alışkanlıkların ve ihtiyaçların daha farklı yöntemlerle karşılanmasının yolunu açmıştır. Bu sayede enformasyon toplumuna dayalı kentsel yaşam tarzı gelişmeye başlamıştır.

Doğal çevreye daha duyarlı, teknolojiden maksimum istifade ederek kentsel gelişimde çevre dostu teknolojiler kullanmayı esas alan bu toplum modelinde kentin hem doğal güzellikleri hem de tarihî zenginliklerinin korunması esas ön planda tutulmaya başlanmıştır. Ayrıca enformasyon toplumlarında kent içinde sürekli ileri teknolojiye dayalı kamusal ve kentsel hizmet sunumları beklentisi bulunmaktadır. Bu beklentiler doğrultusunda kentte estetik görünümünden teknolojik açıdan gelişmiş ulaşım araçlarına göre çevreye duyarlı ve kentsel yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen tercihlere yönelim esas alınmıştır.

Sonuç olarak enformasyon toplumunda sanayi toplum döneminde mahvedilen çevre ve doğaya yeniden sahip çıkan, teknolojinin imkânlarını estetik anlamda ve kentsel kalkınma anlamında daha fazla kullanmaya dayalı bir toplum modeli gelişmiş ve bu sayede kentsel yaşam formunda da önemli değişimler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

1.2.1.5. Ağ Toplum Modelinde Kentleşme

21. yüzyıl toplumlarının kültürel oluşumunda öne çıkan en önemli gelişmeler olarak literatürde sayılan küreselleşme, postmodernizm, postfordizm ve internetin keşfi gibi gelişmeler aslında sadece sanayi toplum modelinden “enformasyon toplum modeline” geçişi değil; aynı zamanda “enformasyon toplum modeline göre birkaç tik önde ve ilerde olan, “ağ toplum modeline” ve buna bağlı olarak yeni bir kentsel yaşam formuna dönüşümün yolunu açmıştır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Hemsley ve Mason, a.g.e., s.168.

¹⁴⁵ Castells, “*Ağ Toplumunun Yükselişi...*”s.40.

Özellikle internet sayesinde keşfedilen her yeni enformasyon toplumun yaşamında önemli bir yer edinerek, toplumsal düzeni ve işleyişi değiştirip şekillendirerek “siber kültürü” benimseyen yeni bir toplum modelinin gelişmesine katkı sunmaya devam etmektedir¹⁴⁶.

Gerçekten de ağ toplumlarında bilginin ve teknolojik paradigmanın yeniliği üretmeyi temel alması sayesinde kentsel yaşam formu sürekli değişmekte ve gelişmeye devam etmektedir¹⁴⁷. Her ne kadar toplumsal yapılardan ve taleplerden ayrı olarak gelişen teknoloji toplumun yaşam biçimini tek başına belirleyemese de 21. yüzyılda yaşanan enformasyon devrimi sonrasında ortaya çıkan ağ toplumunun enformasyon teknolojisi olmadan ortaya çıkmasının da mümkün olmadığı ortadadır¹⁴⁸.

Literatüre bakıldığında ağ toplum modeli kavramını ilk ortaya atan Castells’e göre de bu yeni toplumsal yaşam modeli 20. yüzyılın sonlarına doğru yeniden yapılanan küresel neo-liberal üretim biçimiyle yakından ilişkilidir. Nitekim küresel düzeyde gerçekleşen ticari ilişkilerle somutlaşan bu toplum modeli son dönemde farklı disiplinlerde yapılan pek çok araştırmaya konu olmuştur¹⁴⁹. İşte böylesine önemli olan ağ toplumu modeli, varlığını açıkça somut hayata taşıyan siber kültürün gelişmesini sağlayan siber uzay, daha doğrusu değişimin özünde “siber ağların” olduğu düşüncesiyle Manuel Castells tarafından ortaya atılmış yeni bir toplum modelidir¹⁵⁰.

Siber uzayda yaşanan gelişmelere ve ortaya çıkan değerlere göre şekillenen yeni toplumsal düzene “ağ toplumu”¹⁵¹ adını veren Castells’a göre internet üzerinden küresel düzeyde kurulan iletişim ve etkileşim sonrasında ortaya çıkan bilgi paylaşımları ulusal ve geleneksel kültür biçimlerini ve normlarını kökten değiştirmektedir¹⁵². İşte internet aracılığıyla oluşan ve gelişen yeni toplumların adı “ağ toplumu” olarak konulmuştur¹⁵³.

Ağ toplumu yaklaşımı ile toplumdaki egemen faaliyetlerin tamamının ağlardan meydana gelmiş olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁴. Bu noktada internet daha önce hiç tanık olunmamış tarzda “yeni tür sosyal, kişisel ve kültürel ilişkileri” gündeme getirmiştir¹⁵⁵.

¹⁴⁶ Hemsley ve Mason, a.g.e., s.168.

¹⁴⁷ Castells, “*Ağ Toplumunun Yükselişi...*”, s.6.

¹⁴⁸ Çalık ve Çınar, a.g.e., s.77-78.

¹⁴⁹ Timisi, a.g.e., s. 149.

¹⁵⁰ Rheingold, a.g.e., s.14.

¹⁵¹ Pieter Verdegem, “Social Media for Digital and Social Inclusion: Challenges for Information Society 2.0”, *Research & Policies, triple C* 9 (1), 2011, s.29.

¹⁵² Castells, a.g.e., s.500.

¹⁵³ Castells, “*Ağ Toplumunun Yükselişi...*”, s.501.

¹⁵⁴ Abercrombie, N. and Longhurst, B., *Dictionary of Media Studies*, Penguin Books, London, 2007, s.241.

¹⁵⁵ Nuri Tural, *Küreselleşme, İletişim, Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s.56.

Özellikle internet kullanımının küresel düzeyde gelişmesiyle birlikte siber uzayda yaşayan bireyler, giderek daha fazla sanal ortamları gerçekmiş gibi algılamaya başlamış ve reel yaşamlarını bu tür siber ortamlar aracılığıyla sürdürmeye başlamıştır¹⁵⁶.

İşte dijital iletişim ağları üzerinde oluşan sosyal etkileşimin çok güçlü bir şekilde toplumsal yaşam kalıplarını da yeniden şekillendirdiğini güçlü bir şekilde açıklayan bir kavram olarak literatürde yerini almıştır¹⁵⁷.

Ağ toplumuna dayalı kentsel yaşam formuna ilişkin olarak söylenebilecek ilk şey, bu toplumsal yaşam modelinin sayıca çok fazla bütünleşmiş, mekânsal ve uzamsal yayılımı açık uçlu olarak hareket eden toplumsal bir sistem olması nedeniyle küresel standartlarda kentlerin gelişimine yol açmasından bahsetmek gerekir¹⁵⁸. Örneğin, sosyal paylaşım ağları sayesinde Los Angeles ya da New York kentlerindeki bir gelişmeyi en ince ayrıntılarıyla gözlemleyen bir toplum karşısında kent yöneticileri buna benzer projeler geliştirmek durumunda kalmaktadırlar.

İstanbul'da boğaza yapılan tünel ve köprülere bu açıdan bakıldığında sosyal medyada bu tip projelerin dünya ölçeğinde pek çok karşılaştırma sonrasında ne derece başarılı, ekonomik yönden ne derece kârlı veya zararlı olduğunu sosyal medya üzerinden milyonlarca yurttaşın tartışmasına yol açmıştır. O yüzden ABD, Japonya ve gelişmiş ülkelerdeki yurttaşların ve ilgililerin aktardığı bilgilerle kente yapılan yatırım ve projelerin kritiğini anında sosyal ağlar üzerinden yapan bir toplumda kentsel yaşamın gelişimine yönelik projeler dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır.

Ağ toplumunu kentsel yaşamın şekillenmesinde etkin kılan diğer bir özellik de yeni teknolojilerin kentsel yaşamın her alanında ve her tür kamu hizmeti sunumunda yayılımı ile ilgilidir. Ağ toplumunun yaşadığı kentlerde kentsel ulaşımın hangi standartlarda ve vasıtalarla yapılacağı çok önceden belirlenirken gıdanın genetiğiyle oynanarak çoğaltılması, gıda tüketiminde beslenme değerlerine bağlı alışverişlerin gelişmesi ya da internet üzerinden hiçbir fiziksel ulaşım gereksinim duyulmadan her türlü alışverişlerin evden yapılabilmesi vb. gibi değişen davranışlar kentsel yaşamı da farklılaştırmaktadır.

Örneğin, Sanayi Devrimi sonrası pek çok özelliğini çok sevmesine rağmen köyden kente göç etmek zorunda kalan pek çok insan, internetin ve uydu teknolojilerinin sağladığı iletişim yeteneği sayesinde evinde, köyünde ya da tatilde dahası istediği her saatte çalışma

¹⁵⁶ Castells, "*Ağ Toplumunun Yükselişi...*", s. 437-438.

¹⁵⁷ Castells, "*Kimliğin Gücü...*", s.19.

¹⁵⁸ Castells, "*Binyılın Sonu...*", s. 13.

imkânı yakalamıştır¹⁵⁹. Bu da tersine bir kitlesel göçü tetiklemeye devam etmektedir. Köy şartlarında doğal yaşama devam ederek büyük gelirler elde edebileceği işler yapabilen ağ toplumu bireylerinin kentsel yaşam formunu da buna bağlı değiştirip dönüştürdükleri bu çerçevede söylenebilir¹⁶⁰.

Sonuç olarak ağ toplum modeline dayalı kentsel yaşam formu hâlen gelişimini sürdürmekte ve bu toplum modeline özgü kentsel yaşam standartları her geçen gün gelişmektedir. Geline son noktayı bugünden kestirmek pek mümkün gözükmesine de endüstriyel 4.0 sonrasında Almanya önderliğinde başlayan robotik üretim teknolojilerine dayalı üretim biçimleri sonrasında kentsel yaşam formlarının 22. yüzyılda oldukça farklı olacağını söylemek mümkündür.

1.2.2. Henry Prenne Model ve Yaklaşımı

Kentlerin doğuşu ve günümüze kadar gelmesi süreciyle ilgili pek çok teorisyen çalışmalar yapmıştır. Kentleri sosyo-ekonomik anlamda ele alan ilk araştırmacı olan Henry Prenne, bir şehrin kurulması için orta sınıf bir nüfus yapısı ve komünal bir örgütlenme olması gerektiğini belirtmiştir¹⁶¹.

Pirenne, Orta Çağ kentiyle ilgili görüşleriyle Batı'nın başkalarına gereksinim duymadan ayakta kalabildiğini ve kendine yetebilecek kadar kalkınma düzeyine sahip olduğunu savunmuş olup ¹⁶² araştırmacıya göre Batı'daki kentlerin gelişimini tarihî olaylar ve batılı toplumların karakteristik özellikleriyle açıklamak mümkündür.

Özellikle Batı medeniyetinin kendine has niteliklerini açıklayan bir kentsel gelişim modeli ortaya koyan araştırmacıya göre Batı medeniyetinde diğer medeniyetlerin iktisadi, politik, sosyal, hukuksal açıdan orta çağdan başlayarak kendine özgü özelliklerinin etkisinin büyük olduğunu ileri sürmüştür¹⁶³.

¹⁵⁹ Castells, "*Binyılın Sonu...*", s. 7.

¹⁶⁰ Castells, "*Ağ Toplumunun Yükselişi...*", s.88-89.

¹⁶¹ Don Martindale, *Şehir Kuramı*, Çev. Fırat Oruç, Şehir ve Cemiyet; Haz. Ahmet Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s.83.

¹⁶² Tuna, a.g.e., s.30-31.

¹⁶³ Henri Pirenne, *Orta Çağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, (Çev. Şadan Karadeniz), İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1994, s.103-104.

Aslında bir tarihçi olan Pirenne, özellikle Orta Çağ'da burjuvaların meydana getirdiği şehirler ve kurumlardan ilgili oluşan Batı medeniyetinin niteliklerinin daha sistemli hâle getirmesi konusunda farklı görüşler öne sürmüştür¹⁶⁴.

1.2.3. Weber Model ve Yaklaşımı

Sanayi Devrimi'nin sağladığı yeni endüstriyel yaşamın sağladığı kazanımlarla zenginleşen Avrupa ülkelerinde kentsel yaşam ve gelişme büyük bir hız kazanmış ve üzerinde sıklıkla araştırma yapılan bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde kentsel yaşamı mercek altına alan Weber'e göre toplumsal yapının bu modelinin tam olarak anlaşılması o dönemde yaşanan pek çok sorunun çözümüne de katkı sağlayacaktır.

Gerçekten de kent sosyolojisi konusunda iktisadi ve siyasal örgütlenmeye odaklanan Max Weber, kenti ekonomik manada insanların tarımdan ziyade ticari faaliyetlerle iştiğal ettiği yer olarak tanımlamıştır. Weber, siyasal manada kentlerin görece özerkliği üzerinde dururken toplumdaki ekonomik ve siyasal unsurların birleşmesiyle ideal bir kentin oluşabileceğini öne sürmüştür. Üstelik kentlerin feodal yapıdan kapital düzene geçişte önem taşıyan bir mekân olduğunu söyleyen Weber, kentsel yaşam süren insanların vatandaşlık haklarının ve kapitalist müteşebbisin oluşmasını sağladığı bu yaşamsal alanda şehir topluluğunun (urban community) ancak Batı'da tam anlamıyla somutlaştığını ileri sürmüştür.

Araştırmacıya göre Batı'da yaygın bir olay olarak görünen tam bir şehir topluluğunu teşkil edebilmesi için bir yerleşme yerinin bir bütün ya da kısmi olarak özerklik ve bağımsızlık (yurttaşların seçtiği yöneticilerle yönetilen bir yönetime sahip olmak) tanındığı yerler şeklinde olarak tanımlamıştır¹⁶⁵.

Weber'e göre şehir topluluğunu tanımlayan bu gibi haklar her bir kent topluluğunun kendine özgü siyasi nitelikleri olarak ancak özel bir tabakanın varlığı, farklı bir sınıfın ortaya çıkışı ile geçmişte görülmüştür¹⁶⁶. Sadece Batı Orta Çağ'ı şehirlerini kısmen gerçek şehir olarak nitelendirebilen Weber, kentlerle ilgili yaptığı toplumsal araştırmalarda ulus devletleri oluşma zamanına kadar incelemiş ve Orta Çağ'ın özerk şehir yapılarını da ideal model olarak adlandırmıştır¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Korkut Tuna, **Şehirlerin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme**, İstanbul: İst.Ün. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1987, s.30-40.

¹⁶⁵ Rana Aslanoğlu, **Kent Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Kitabevi, 1998, s.50.

¹⁶⁶ Aslanoğlu, **a.g.e.**, s.50.

¹⁶⁷MaxWeber, **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, İstanbul: Bakış Yayınları, 2000, s.122.

Weber'e göre gerçek manada kentler ancak Avrupa'da kurulmuştur. Genel olarak kamu hizmetlerinin değerlendirilmesini pazar mekanizmasına göre değil, bürokratik mekanizmaya göre yapılanmasını öneren Weber, kentlerdeki kamu hizmetlerinin sunumunda kollektif sunum, iş birliği, dürüstlük ve uyumluluk gibi personel değerleri ve klasik pozitif Weberyen değerleri evrensel standartlar olarak nitelemiştir¹⁶⁸.

Son olarak Weber'in kent araştırması yalnızca zaman ve mekânla sınırlı olmamakta, bunun yanında belli bir disiplinle de sınırlı kalmakta olup araştırmacının üzerinde durduğu bu disiplin, sosyolojinin yanında ekonomidir.

1.2.4. Emrys Jones Model ve Yaklaşımı

Emrys Jones, sanayiye kent kavramını açıklamak için kullanmıştır. Sanayinin tüm sosyal ilişkilerin açığa çıkmasını açıklayan önemli bir faktör olduğunu savunan Jones, kentsel yaşam formlarını sanayi öncesi şehirler ve sanayi şehirleri olarak iki grupta incelemiştir¹⁶⁹.

Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kentlerin gelişimine odaklanan araştırmacıya göre Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak son 150 yılda ortaya çıkan şehirler birer sanayi şehri olarak anılmalıdır¹⁷⁰. Sanayi Devrimi, Neolitik çağda oluşan şehir devriminden sonra ikinci bir şehir devrimi yaratacak biçimde etkili olmuştur¹⁷¹. Jones'un sanayi öncesi şehir sınıflarının yaşam alanı olarak nitelediği kentler feodal topluma karşılık gelmektedir¹⁷².

Temelinde sanayi olayının yattığı bu anlayışa bağlı olarak şehirleşme süreci Roma dönemi şehirleşmesini; Roma'nın yıkılışı ile şehir hayatının Batı Avrupa'da görülmeşi aşamasını; XI. yüzyılda Avrupa'da şehirlerin yeniden ortaya çıkışı, Orta Çağ şehirleri; rönesans şehirleri üzerinden değişikliklerin ortaya çıktığı yeni sanayi şehirleriyle sonuçlanan gelişim izlediğini savunmuştur¹⁷³.

Batıdaki sanayi şehri dışında kalan tüm şehirleri Gideon Sjoberg gibi “sanayi-öncesi kentler” olarak tanımlayan araştırmacı, bu tip kentleri ortak özelliklerine göre genelleştirmeye çalışmıştır. Sjoberg'e göre “biçimleri veya yapıları açısından, ister Orta Çağ Avrupa'sında, ister geleneksel Çin'de, ister Hint'te veya başka yerde olsun sanayi öncesi şehirleri büyük

¹⁶⁸ Ahmet Aydoğan, **Şehir ve Cemiyet**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s.36.

¹⁶⁹ Korkut Tuna, **Şehirlerin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme**, 1987, s.41-47.

¹⁷⁰ Jones, a.g.e., s. 58.

¹⁷¹ Jones, a.g.e., s. 58.

¹⁷² Tuna, a.g.e., s.44.

¹⁷³ AndréeP.Picard, **TownsandCities**, Oxford UniversityPress, 1986, s.33.

benzerliklere sahiptirler¹⁷⁴”.

E. Jones'a göre Batı şehirleri geçirdikleri gelişmenin değişik yönlerini açıklayan, yollar, evler ve toprağın kullanımı ile ilgili farklı şekiller göstermektedirler¹⁷⁵. Bu açıdan ele alındığı zaman Batı şehrinin birden ortaya çıkmış bir olay değil, sanayileşme olayına varıncaya kadar kesintisiz bir gelişmenin eseri olduğunu iddia etmektedir¹⁷⁶. Böylesine bir devamlılık gösteren Batı şehirlerinin bu açıdan değerlendirildikleri zaman günümüzdeki şekillerine bağlı özellikleri “şimdiki zamana karşılık olan küçük bir farklılaşma gibi görülebilir¹⁷⁷.”

Buna rağmen E. Jones'a göre sanayi şehri, Sanayi Devrimi'nin ürünü olarak kendisinden öncekilerden çok daha hızlı, çok daha yaygın bir kentsel büyüme ile sonuçlanmasıyla ortaya çıkmıştır¹⁷⁸. Bunun sonucu olarak “geçmişin mirası, boyutlarının ve büyümesinin yansıması ile Batı şehri, belli bir noktaya kadar bütünlüğü içinde bazı etkin özellikler gösterir¹⁷⁹. E. Jones'a göre Batı şehrinin anatomisini veren etkin özellikler şehirlerde kendisini gösteren köklü değişmeler sonucu ortaya çıkmışlardır¹⁵.

Bu açıdan ele alındığı zaman Batı şehrinin birden ortaya çıkmış bir olay değil, sanayileşme olayına varıncaya kadar kesintisiz bir gelişmenin eseri olduğu iddia edilmektedir¹⁸⁰. Özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde ucuzlayan taşıma fiyatları nüfusun giderek daha kalabalık bir şekilde şehirden uzaklaşmasına yol açtı. Bu aynı zamanda çalışma ve oturma yerleri arasındaki bir ayırımın başlangıcı olmuştur¹⁸¹. Nitekim hâlihazırda başta Almanya olmak üzere Batı şehirlerinin yapısı genel olarak “büro ve mağazalardan oluşan bir merkez çekirdeğine sahip olarak büyüme eğilimi göstermiştir¹⁸².

Şehir merkezinden çevreye doğru görülen uzaklaşma çalışanlar açısından banliyöleşme olayına yol açarken ağır sanayi de çevrede sanayi bölgeleri içinde yerini almış oldu. E. Jones'a göre bu durum şehirlerde sağlanan taşıma kolaylıklarına bağlı olarak hızlı bir şekilde gelişti ve sonunda çevrede yer alan banliyöler bir yatakhane niteliği kazanmıştır¹⁸³. Batı şehrinin böylesine büyümesinin giderek etrafındaki küçük yerleşme yerlerini yutarak süren bir gelişme

¹⁷⁴Jones, *a.g.e.*, s. 58-59.

¹⁷⁵Jones, *a.g.e.*, s. 77.

¹⁷⁶Jones, *a.g.e.*, s. 59.

¹⁷⁷Jones, *a.g.e.*, s.77.

¹⁷⁸Jones, *a.g.e.*, s.81.

¹⁷⁹Jones, *a.g.e.*, s.106.

¹⁸⁰Picard.,*a.g.e.*,s. 29-45.

¹⁸¹Jones, *a.g.e.*, s.87.

¹⁸²Jones, *a.g.e.*, s.106.

¹⁸³Jones, *a.g.e.*, s. 89.

şeklini aldığını savunan araştırmacıya göre böylesi bir kentsel büyüme içine giren Batı şehrinin yayılmasını durdurabilmek için çeşitli önlemler düşünülmüştür.

Son olarak belirtilmelidir ki E. Jones'un saydığı üç önlem şu şekilde özetlenmektedir: İlk olarak şehrin etrafını yeşil alan kuşağı ile çevreleyerek büyümeyi sınırlamak, ikinci önlem olarak yeni şehirler kurarak sanayi ve nüfusu dağıtmak, üçüncü olarak ise yeni bir anlayışa ulaşarak büyük birlikler yaratmaktır¹⁸⁴.

1.2.5. Arnold Toynbee Model ve Yaklaşımı

Tarihçi bir sosyolog olan Arnold Toynbee kentsel yaşam formu konusundaki açıklamalarının çıkış noktası medeniyetlerin gelişim süreçleridir. Çağdaş bir olay olarak bilinen kentsel patlama, Toynbee tarafından şehirlerin tarihî geçmişleri içinde ele alınmıştır. Çünkü nüfus açısından ele alındığı zaman tarihte birçok kentsel patlamalar görmek mümkündür¹⁸⁵.

Toynbee'nin ifade ettiği “kentsel patlama” günümüzdeki kentsel patlamayı belirleyebilmek için geleneksel şehirlerin ayırt edici nitelikleri üzerinde durmakla işe başlar. Çünkü asıl açıklamak isteği ve genel geçer bir ölçüt durumundaki sanayi olayının yarattığı mekanize şehir, geleneksel şehrin mirasçısı durumundadır¹⁸⁶.

Araştırmacının mekanize şehirler olarak tanıttığı sanayi dönemine ait şehirlere açıkça Batı şehirleri demiyor olmasını teknolojiye dayandırdığı görülür. Ona göre şehirlerin tarihteki gelişmeleri ile teknik gelişmeler arasında yakın bir bağ bulunmaktadır. Eğer şehirlerin tarih boyunca büyüyen boyutları bir eğri ile gösterilirse bu eğrinin teknolojik büyümedeki ilerleme eğrisi ile aynı kavisini çizdiği görülür. Toynbee, mekanize şehirlerin civar kırlarla olan ilişkilerini kaybetmelerinden ortaya çıktığını ve sanayileşmiş Batı şehirlerinde ortaya çıkan ve geleceğin dünya şehrini kurmaya yönelik kaynaşma evrensel boyutlarda olacağı için tüm dünya nüfusundan kaynaklanan bir hareket içinde görülmektedir¹⁸⁷.

İnsanın bir şehir adamı hâlini alacağı dünya şehrindeki devasa nüfus karşısında kırlarda nüfus seyrekleşecektir. Bu gelişmenin beraberinde büyük sorunlar getireceği muhakkaktır. Ama Toynbee için sorunların çözümü kadar dünya şehrinin varacağı boyutlar yeni bir yönetim şeklini de getirmektedir. Güçlü bir belediye yönetiminin bu tür sorunlarla baş edebileceği inan-

¹⁸⁴Jones, a.g.e., s. 110

¹⁸⁵ Korkut Tuna, **Şehirlerin Doğuş ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme**, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987, s.48.

¹⁸⁶ Aslanoğlu, a.g.e., s.58-59.

¹⁸⁷ Korkut Tuna, **Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri**, İstanbul: İz Yayıncılık, s.138.

cında olan Toynbee için bu dünya şehrini bir dünya hükümeti yönetmelidir.

Medeniyetler barışı ve ittifakı fikrinin banisi olan Toybee kentlerin dünya toplumların ortak malı olduğu yönündeki ütopyik fikirleri günümüzde Kyoto protokolü gibi önemli çevresel düzenlemelerde ve ekolojik açılımlarda küresel boyutta somutlaşmaktadır.

1.2.6. Henri Lefebvre Model ve Yaklaşımı

Henri Lefebvre, kent ve kentleşmeyle ilgili yakın dönemde yaşanan eğilim, görüş ve sorunlara odaklanmış bir kent araştırmacısı olarak literatürde ön plana çıkmaktadır. Özellikle 21. yüzyıla girişle birlikte ortaya çıkan kentsel yaşam sorunlarını çözümlenmeye yönelik görüşlere odaklanan araştırmacıya göre sadece günümüz olay ve sorunlarına çözüm bulmak kentin gelişimini olumsuz etkilemektedir¹⁸⁸.

Marksist bir düşünür olarak Lefebvre, şehirlerin tarihî gelişmelerini açıklarken kent kavramını “belirli üretim ve değişim ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan sosyal bir örgütlenme biçimi” olarak görmektedir¹⁸⁹. Kentsel mekânın kapitalist düzende nasıl oluştuğunu veya metalaştırıldığı hakkında görüşler de öne süren Lefebvre, Marksist görüşü benimsememesine karşın şehri bu felsefeye göre ele almamıştır. Şehirle ilgili sömürge, iş bölümü ve yeniden üretim gibi kavramlar üzerinden açıklamalarda bulunan Lefebvre, kent toplumunu sanayileşmenin hakim olduğu topluluklar şeklinde tanımlamayı tercih etmiştir¹⁹⁰.

Sermaye birikiminin kaynağı yatırım ekonomisidir ve bu sayede teknoloji ilerlemekte, insan emeği daha fazla sömürüye maruz kalmaktadır. Kentteki fakirlik ve sömürü düzeni perspektifinden yaklaşıldığında üretim faktörlerinin sermaye, iş gücü ve teknolojinin mülkiyeti gibi problemlerden oluştuğunu belirten kent sosyoloğu, bu tanımlamalar doğrultusunda kentte hakim olan ekonomik sistemde üretim faktörleri kapitalist düzenin elinde olduğunu, özellikle üretim faktörlerinden en önemlisi olan emeğin sermayenin sömürüsüne maruz kaldığını vurgulamaktadır¹⁹¹.

Bunun yanında şehirlerde günlük yaşamın düzenlenmesinde sorunlar yaşanmakta ve yalnız fiziksel mekânda değil, sosyal ilişkilerde de planlama yapılması gerekmektedir¹⁹².

¹⁸⁸ Bülent Duru ve Ayten Alkan, **20. Yüzyılda kent ve kentsel düşünce, 20. Yüzyıl kenti**, Ankara: İmge Yayınevi, 2002, s.2-3.

¹⁸⁹ Tuna, a.g.e.,s.140

¹⁹⁰ Tarık Şengül, “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı”, **PraksisKent ve Kapitalizm Özel Sayısı**. 2001, Sayı:2, pp. 14-26.

¹⁹¹Henri. Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, İstanbul: Metis Yayınları 1998, s.64.

¹⁹²Henri. Lefebvre, **The Urban Revolution**, London: University of Minnesota Press, 2002, s.367.

Kentsel devrim, sanayiden kent odaklı çağdaş kapital üretim düzenine geçişi ifade eden araştırmacı bugünkü kentlerde üretim ilişkilerinin bireylerin günlük yaşamındaki tecrübelerine göre sürekli gelişim kaydettiğini belirtmektedir¹⁹³.

Lefebvre'ye göre mekân, kapitalist düzende meta şekline dönüştürülmektedir. Kapitalizm, ürünlerin mekânda üretildiği safhadan mekânın kendisi için sınırlı bir kaynak şeklinde üretildiği sistem hâline gelmiştir. Mekân bu manada, coğrafi ve edilgen bir alan olmaktan uzaklaşarak fonksiyonellik kazanmıştır¹⁹⁴.

Lefebvre'e göre kapitalist toplumun ne şekilde oluşturulduğu ve bu süreçte meydana gelen çelişkilerin analiz edilmesi önem taşımaktadır¹⁹⁵. Lefebvre (1991) kent planlaması ve şehirciliğin, kapitalizmin kullandığı stratejik unsurlar olduğunu ileri sürmektedir¹⁹⁶. Lefebvre'ye göre ilk olarak mülkiyet ilişkilerinin kapitalist sistemdeki işlerliğinin kavranması ve günlük hayatın mekânın baştan değişmesi ile direkt ilişkili olduğunun doğrulanmasıdır¹⁹⁷.

Görüldüğü üzere Lefebvre'in kentsel yaşamın gelişimine ve günümüzdeki sorunlarına ilişkin tüm açıklamaları kentsel olayını evrenselliği noktasına ulaştır. Ona göre "kentsel olay" evrenselliğini ortaya koymaktadır. Lefebvre'nin vardığı bu nokta ile şehir teorilerinde yeni bir boyuta ulaşıldığı görülmektedir. Şehirle ve onun gelişme süreci ile ilgili görüşler genellikle sanayi olayına dayanarak Batı toplumlarını açıklama girişimleri arasında önemli bir yer tutmuştur. Bu açıklama girişimlerinde özellikle sanayi olayına dayanarak Batı toplumunun diğer toplumlardan farklı yanlarının belirlenmesi ve elde edilmiş yer ve ilişkilerin korunması şeklinde de yorumlanmaktadır¹⁹⁸.

Bu amaçla yürütülen açıklama girişimlerinde şehre tayin edici bir görev yüklenmiştir. Şehir daha somut ve kalıcı ilişkilerin ifadesi olarak Batı toplumunun diğer toplumlarla olan farklılığını ilk elde ve açık bir biçimde belirtmede kullanılmış ve Batı şehri bu farklılığı vurgulayacak bir kategori biçimine dönüştürülmüştür.

¹⁹³ Rana Aslanoğlu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yayınları, 1998, s.66-67.

¹⁹⁴ Henri. Lefebvre, **The Production of Space**, Blackwell, U.S.A, 2007, s.32.

¹⁹⁵ Aslanoğlu, a.g.e., s.67.

¹⁹⁶ Aysın Koçak, **Ankara Atatürk Bulvarı'nın Toplumsal ve Mekânsal Üretimi**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s.223.

¹⁹⁷ Arif Sargın, "Yakın Dönem Kentleşme Süreçlerine İlişkin Eleştirel Notlar", **Mülkiye dergisi**, 2008, s.50.

¹⁹⁸ Tuna, a.g.e, s.153

1.3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Kentsel yaşama dair araştırmalarda önemli bir yer edinen ve sık sık gündeme gelen önemli bir konu da kentsel yaşam kalitesi kavramıdır¹⁹⁹.

Özellikle kentsel kalkınma açısından büyük önem arz eden kentsel yaşam kalitesini yükseltmek her kent yöneticisinin en önemli önceliği hâline gelmiştir. Zira kentsel yaşam kalitesi bir kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden refah düzeyini arttıracak nitelikte kamusal hizmet politikaları geliştirmeyi önermektedir²⁰⁰.

Dünyanın gelişmiş devletlerde sürekli kentsel yaşamın geliştirilmesine yönelik plan ve projeler tasarlanmakta ve bu ülkelerin kamuoyunda kentsel yaşamın kalitesini arttıracak nitelikteki projeler itibar görmektedir. Benzer durum Türkiye içinde geçerli olup özellikle son dönemde kentsel yaşam kalitesini artırma yönünde sürekli strateji ve proje geliştirme arayışları kamuda ve yerel yönetimlerde yaygınlaşmış durumdadır. Nitekim Türkiye’de son açıklanan Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014-2018) “Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı” bağlamında kentlerde yaşam kalitesinin artırılması yönünde stratejilerin anlam ve önemine vurgu yapılmaktadır.

Günümüzde böylesine önem arz eden kentsel yaşam kalitesi kavramı kentsel kalkınma dinamiklerinin konu edinildiği bu araştırmanın da temel kavramları arasındadır. O nedenle aşağıdaki başlıklar altında kentsel yaşam kalitesinin tanımı, özellikleri, kentsel yaşam kalitesini etkileyen faktörler ve kentsel yaşam kalitesinin kapsamı kısaca incelenmeye çalışılmıştır.

1.3.1. Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımı ve Unsurları

Latince'deki “qualitas” kelimesinden türetilerek İngilizceye ve Türkçeye geçen kalite kavramı, bir ürün ya da hizmetin ihtiyacı karşılama düzeyi olarak basitçe tanımlanması mümkündür. Nitekim sözlükteki tanımı itibariyle ”yüksek derecede iyi” veya “mükemmellik” anlamına gelen kalite kavramı (performans (sonuç) / müşteri beklentisi) şeklinde formüle edilebilir²⁰¹.

Bu formüle göre ürün ya da hizmetten sağlanan faydanın yani çıktı performansının müşteri beklentilerini tam olarak karşıladığı durum; hizmette kalite şartının mükemmel

¹⁹⁹ Işık ve Meriç, a.g.e., s.424.

²⁰⁰ Gherasim, a.g.e., s.447.

²⁰¹ Johnson, Richard S (1993). TQM management processes for quality operations, Milwaukee: ASQC Quality Press, s.238.

düzeyde karşılandığı durumu göstermektedir²⁰². Yine bu formülden hareketle denilebilir ki bir bireyin yaşam hakkı, yaşam yorumlayış ve algılayışta kendi tarzını geliştirmek ve onunla oluşturduğu bir yaşam felsefesi geliştirmek, kendi öz değerleriyle, ilkeleriyle, dünya görüşüyle, inançla, tutkuyla, duygularla ve mantıkla yaşayabilmek en doğal hakkıdır. Dolayısıyla yaşam kalitesi bireyin hayata dair ve her türlü ihtiyaçlarını karşılama düzeyine ilişkin yorum ve değerlendirmeleri şeklinde tanımlanabilir²⁰³.

Literatürde yer alan başka bir tanımlamada yaşam kalitesi, birbirinden farklı pek çok boyutu içinde barındıran, zaman, mekân ve kişiye göre farklılık gösteren doğası gereği her insanın hep daha iyiyi arama arzusu içinde olmasıyla açıklanan ve dahası her bireyin kendine özgü subjektif değerlendirmelerine göre şekillenen bireyin kendi yaşam standartların kalitesine yönelik değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır²⁰⁴. Bu anlamda bireylerin davranışlarının ve iç huzurunun birleşmesi olarak ifade edilebilen yaşam kalitesi, bireyin yaşama bakış açısını, onu yorumlayışını ve algılayış biçimini göstermektedir.

Gerçekten de insanlar olması gereken paradigmaları yaşam felsefesine yerleştirdikleri zaman, sıkıntı, üzüntü, stres, düş kırıklığı, kötümserlik, karamsarlık ve umutsuzlukları azalır ve böylelikle daha yüksek bir yaşam kalitesi sürmeye başlarlar. Bu açıdan yöneticilerin, çalışanların bireysel yaşam kalitesini yükseltmeye önem verdiği gibi bir kentin yöneticilerinin de benzer şekilde kentlilerin bireysel yaşam kalitesini arttıracak nitelikte politikalar geliştirmesi gerekmektedir²⁰⁵. İşte bu noktada “kentsel yaşam kalitesi” kavramı gündeme gelmektedir ve bir kentte yaşayan herkesi toplu bir şekilde mutlu etmek ve toplumun genelinin yaşam kalitesini arttırmak için genele hitap eden konularda evrensel kalite standartlarına ulaşmak ancak bu şekilde mümkün olacaktır.

Nitekim literatüre bakıldığında en basit şekilde kentsel yaşam kalitesi kavramının bir kentte yaşayan insanların yaşadıkları çevreyi paylaşan, yöneten ve kullanan diğer bireylerle toplu bir şekilde tatmin edilme derecesini ifade eder²⁰⁶. Tanımda görüldüğü üzere kentsel yaşam kalitesi kentlilerin bireysel algılarına dayalı, esenlik, sağlık, güvenlik, huzur vb. değerleri öznel

²⁰² Nilay Evcil Türksever, “Türkiye’de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi, Basılmamış Doktora Tezi, İTÜ, s.2001, s.60.

²⁰³ Ulaş Bıçakçı “**Paradigma ve Yaşam Kalitesi**”, Sistem Yayıncılık, İstanbul:2001, s.4.

²⁰⁴ Argüden, a.g.e., s.12-13.

²⁰⁵ Sanjoy Mazlumdar, "Sense of Place Considerations For Quality of Urban Life",International Conference On Quality of Urban Life, 3-5 Dec., İstanbul, 2003, s.4.

²⁰⁶ İlhan Tekeli, Almanca konuşan plancı ve mimarların erken cumhuriyet dönemi Ankara’sının planlaması ve konut sorununun çözümüne katkıları üzerine, Goethe Institute, Ankara, 2010, s. 155.

bileşenlere yönelik tatmin düzeylerinin genel performans düzeyini tanımlamaktadır²⁰⁷. Ayrıca söz konusu tanımlara bakarak kentsel yaşam kalitesine ilişkin karakteristik özelliklerden bahsetmek mümkündür.

Her şeyden önce kentsel yaşam kalitesi çok boyutlu ve oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır²⁰⁸. Dahası kentsel yaşam; sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılanılmış çevre) olmak üzere farklı çevrelerden oluştuğu için kentsel yaşam kalitesi de pek çok faktöre göre şekillenmektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin gelişiminde ve ölçümünde önemli kısıtlılıklar bulunması bu olgunun diğer bir özelliğidir. Zira genel olarak nesnel ve öznel göstergeler ile değerlendirmelere göre ölçümlenen kalite algısı konu kentsel yaşam olduğunda oldukça farklı değerlendirmelere göre şekillenebilir²⁰⁹.

Ayrıca insanların kentsel yaşama katkı sunan çabaların başarı düzeyine ilişkin algılarındaki farklılıkları, tutarsızlıkları, yanlış değerlendirmeleri, duygusal yaklaşımları söz konusu olacağı için kentsel yaşam kalitesinde konusunda taraflı ve bireysel değerlendirmeler olması kaçınılmazdır²¹⁰. Örneğin, Avrupalıların kentsel yaşam kalitesi açısından önemsedikleri bir unsuru Türk ya da Japon farklı değerlendirebileceği gibi Frankfurt'ta yaşayan kentlilerin İstanbul'da yaşayan bir kentliye göre değerlendirmelerinin de bu konuda farklılaşacağı unutulmamalıdır.

Sonuç olarak günümüz kent sosyolojisi ve kentsel kalkınma stratejileri açısından oldukça önemli bir konu hâline gelen kentsel yaşam kalitesinin dünyanın her ülke ve toplumunda yükseltilmesi devlet ve kamu kurumlarının en önemli önceliği hâline gelmiştir. Bu da kavramı gerek literatürde gerekse kamu hizmetlerinin sunumunda önemli bir konu olarak görülmesini sağlamıştır.

1.3.2. Kentsel Yaşam Kalitesinin Çevresi ve Temel Bileşenleri

Kentsel yaşam kalitesine yönelik araştırmalarda bu kavramın çevresini ve kapsamını oluşturan bileşenler farklı adlar altında incelenmiştir. Bu araştırmanın hedefleri açısından ise

²⁰⁷ Emür ve Onsekiz, a.g.e., s. 367.

²⁰⁸ Gherasim, a.g.e., s.447.

²⁰⁹ Yavuzçehre ve Torlak, a.g.e., s.185-186.

²¹⁰ Sencer Ayata, ve Ayşe Ayata, "Toplumsal Tabakalaşma, Mekansal Ayırışma ve Kent Kültürü", (Ed.: Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş ve Mehmet Türkay). İstanbul, Bağlam, ss.151-173.

kentsel yaşam kalitesinin çevresini ve temel bileşenlerini aşağıdaki başlıklar altında ve literatür çerçevesinde kısaca incelemek mümkündür.

1.3.2.1. Ekonomik Çevre

Kentlerde yaşam kalitesinin önemli belirleyicisi şüphesiz ekonomik olanakların ve iş bulma imkânlarının zengin olmasıdır. Kentlerin sunduğu ekonomik üstünlükleri gösteren bu çevredeki zenginlikler, üretimi kolaylaştırıp gelirleri artırma yolunda kolaylıklar sağlamasının yanı sıra iş ve aş yönünden kentlilerin yaşamının kolaylaşması yönünde ekonomik çevrenin anlam ve önemi büyüktür²¹¹.

Nitekim bugünkü kentleşmenin temel kaynağı da gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde tarımsal gelirlerin köylüye yetmeyecek düzeyde olmasıyla büyük kentlere göç etmeleri, bulunmaktadır²¹². Ekonomik çevrenin diğer bir yönü de kentteki yerel yönetimlerin yani belediyelerin gelirleri yönüyle farkındalık yaratmaktadır.

Bu tür gelir kaynaklarının zenginliği kentsel yaşamda büyük altyapı yatırımlarına ve çevre düzenlemelerine çeşitli sosyalleşme tesislerin inşasına kadar kentte pek çok alanda yaşam kalitesinin yükseltilmesine olanak tanımaktadır. Tüm bu gelirler, yerleşim merkezinin nüfusu cazibesi ve ulaşılabilirliği arttıkça daha da artabilmektedir.

1.3.2.2.Sosyal ve Kültürel Çevre

Kentlerdeki sosyal, kültürel ve psikolojik çevre kentlilere bireysel yaşam kalitesi üzerinden kırdan bulunamayacak ortamların kentlerde bulunması ve kentin daha özgürlükçü bir havada gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca o kente ait tarihin, kültürün ve sosyal yapının vurgulanması ile aidiyetin oluşturulması ve geliştirilmesi mümkündür²¹³.

İşte kentin bu çevresinde yaşayan kentliler sosyal ve kültürel yönden zenginleştikçe yaşam kalitesinin de yükseldiğini fark etmektedir. Üstelik farklı mozaik ve inançlardan gelen kentlilerin kentte yaşayan diğer grupların inanç ve pratiklerine saygı duymasıyla gelişen bu çevredeki kazanımları bireysel anlamda dinin evrensel mesajlarını anlamaya çalışırken batıl

²¹¹ Ali Acar, “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Yerel - Siyaset Dergisi, Cilt:8, Sayı: 31, (2012), s.13-14.

²¹² Pınar Kılıçoğlu, **Türkiye’nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005, s.10.

²¹³ Kaya v.d., a.g.e., s.63.

inançları sorgulama konusunda da ona önemli bir perspektif vermektedir. Şüphesiz bu çevrede elde edilecek kazanımlar kentsel yaşam kalitesine önemli düzeyde katkı sağlayacaktır²¹⁴.

Öte yandan kent yaşamının içinde zamanla öz güveni gelişen kentlileri kendine ait fikirleri önemseyerek geliştirdikçe kentin kültürel ve entelektüel çevresine de katkısını arttıracaktır. Bu tarz kazanımlar sosyal anlamda olduğu kadar kültürel anlamda da kentsel yaşamın kalitesini yükseltecektir.

Kendini modern bir kentli olarak kabul eden bireyler içinde yaşadığı kentin toplumsal normlarına uyma konusunda daha fazla özen ve daha çok çaba gösterebilmektedirler. Bu anlamda insanların kendilerini o kente ait hissetmeleri ve kentle duygusal ve sosyal bağlar kurmaları, kentlileşme sürecinde önemli rol oynadıkça kentsel yaşam kalitesinin de yükselmesi beklenir. Dolayısıyla kentlilik bilincinin oluşması ve geliştirilmesi, kente aidiyet hissini ve sonucunda da kentsel yaşam kalitesinin yükselmesi sonucunu doğuracaktır²¹⁵.

1.3.2.3. Tarihi ve Doğal Çevre

Bir kentin bulunduğu coğrafi konumun, iklimin ve diğer doğal unsurların oluşturduğu doğal çevrenin kentsel yaşam kalitesinin gelişimi açısından anlam ve önemi büyüktür. Özellikle Almanya gibi ülkelere göre çok daha fazla engebeli, sapa ve sarp veya orman içinde ya da sel baskını tehlikesi olan düz ve sulak ova içinde kentlere sahip olan Türkiye'deki çoğu kentlerin doğal çevresinin kentsel yaşam kalitesi açısından farklı avantaj ve dezavantajları oldukları söylenebilir.

Buna benzer şekilde kentteki nem oranı, yağış miktarı, havadaki polen ve partikül miktarı, buzlu gün sayısı, ortalama hava sıcaklığı, bulutlu / kapalı gün sayısı gibi iklim özellikleri yaşam kalitesini yakından etkiler. Kentin içi, kenarı veya yakınında orman içi dinlenme yeri, orman ve mesire yerleri, kentteki oksijen miktarı / oranı da kentteki yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkilerde bulunur. Vahşi yaşam çiftliği, orman, akarsu, şelale, göl / gölet, av hayvanları üretim merkezi gibi yarı doğal veya tamamen doğal özellik ve koşulların varlığı o yöredeki yerleşimlerde yaşam kalitesini yakından ve genellikle olumlu yönde etkiler.

Suyun insan yaşamında ve kentler ile kırlarda yaşamın kaliteli sürdürülmesinde önemi göz önüne alındığında su ve diğer stratejik ve vazgeçilmez kaynaklardan yoksun ve/veya

²¹⁴ Ashworth, Gregory J. & Mihalıs Kavaratzis (2010). Towards Effective Place Brand Management: Branding European Cities And Regions, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA.

²¹⁵ Seçil Mine, TÜRK, (2015) "20. Yüzyıl Kent Kuramları", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, s. 41-59.

mevcut su kaynakları kanserojen maddeler içeren, kirli olan, yüksek bor ve diğer iz metaller taşıyan beldelerde yaşam kalitesi tek bu nedenle bile ciddi olarak düşmektedir.

1.3.2.4.Teknolojik ve Fiziksel Çevre

Kentteki teknolojik faaliyetlerin gelişmişlik düzeyi kentsel yaşam kalitesini etkilemektedir. Örneğin, internet altyapısının gelişmiş olması, uydu haberleşmesinin kentin genelinde yapıyor olması yanı sıra elektrik şebekelerinin kent içerisinde kaliteli bir şekilde yapılandırılmış olmasının kentsel yaşam kalitesi yönünden anlam ve önemi büyüktür.

1.3.2.5.Yasal Çevre ve Kamu Hizmetlerinin Sunumu

Bir ülkedeki yönetim yapısı, siyasal kararlar, hukuki yapı ve uluslar arasındaki ilişkiler kentlerdeki yaşam kalitesini belirleyen diğer önemli etmenler arasında gösterilmektedir. Bu açıdan kentteki estetik gelişimi, kentsel dönüşüm süreçlerini, mimari estetiği, belediye gelirlerinden ulaşım imkânlarına hatta fiyatlarına kadar geniş bir yelpaze de yasal çevrenin ve kamu hizmetlerinin etkililiğinin kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesi noktasında anlam ve önemi büyüktür²¹⁶.

1.3.2.6.Kentsel Yaşam Kalitesini Çevreleyen Diğer Bileşenler

Kentsel yaşam kalitesini belirleyen etmenlerin sayısı oldukça fazladır. Örneğin, kentin güvenlik düzeyi de kentsel yaşam kalitesini belirleyen önemli bir çevredir. Örneğin, bir kentteki suç oranını düşürülmesi ancak o kentte evrensel standartları ve çağdaş güvenlik parametrelerinde halka güvenlik hizmeti sunulmasıyla mümkün olacaktır. Zira güvenlik doğrudan ve dolaylı bir şekilde kent yaşam kalitesini de etkilemektedir. Nasıl ki güvenliği sağlanamayan bir birey ve toplum yaşamsal fonksiyonlarının hiçbirini ifa edemezse aynı şekilde güvenlik boyutunda zaaflar yaşayan bir kentte kentsel yaşam kalitesinden bahsetmek de pek mümkün değildir²¹⁷.

Sonuç olarak kentsel yaşam kalitesi iç içe geçmiş yüzlerce çevrede ve binlerce etmende gelişen özü itibariyle her olumlu kazanımdan olumlu yönde etkilenen bir büyük sistemde gelişmektedir. O nedenle kentsel yaşam kalitesinin kapsam ve bileşenlerini çok iyi takip ederek sürekli iyileştirmeye çalışmak oldukça önemlidir.

²¹⁶ Yemen, A. (2015). Kalkınma Planlarında Büyükşehirlerin Mevcut Durum Analizi; Yeter, Enis Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri, İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayınevi, 2008, s.255.

²¹⁷ Deniz, Kağncıoğlu "Avrupa Sosyal Modelini Oluşturma Sürecinde Bir Endüstriyel Demokrasi Aracı Olan Yönetime Katılmanın Rolü", Anadolu Üniv İ.İ.B.F. Dergisi, Eskişehir, 2008, s.275.

1.3.3. Kentsel Yaşam Kalitesinin Gelişimini Etkileyen Faktörler

İnsan yaşamının önemli bir parçası olan kalite olgusu toplumsal yaşamın en önemli parçası olan yaşamın kendisinde olduğu kadar kentsel gelişimin de merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle her ülkede ve toplumda olduğu kadar bu konuda yapılan her araştırmada da farklı hedefler doğrultusunda kentsel yaşam kalitesinin çevresi ve temel bileşenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Aslında bugünkü anlamıyla kentsel yaşam kalitesine ilişkin araştırmaların kökleri, ABD'de 1960'lar dönemindeki sosyal göstergeler hareketine uzanmaktadır²¹⁸. Bu dönemde sıklıkla gündeme gelen kavramın içeriğine bakıldığında bir kentte yaşayanların büyük çoğunluğunun kentsel yaşam kalitesinin sağlanması başarılı bir kentleşme yapısının varlığına bağlı olduğunun savunulduğu görülmektedir. Bu dönemde kentsel yaşam kalitesi bir kentin tarihi, kültürel, çevresel dokusuna zarar vermeden eşit, adil ve üstün standartlarda kentsel zenginliklerin paylaşılmasıyla kazanılacağı gerçeğiyle ön plana çıkartılmıştır²¹⁹.

İlerleyen dönemde bütün dünyada tartışılmaya başlayan kentsel yaşam kalitesi kentlilerin yaşam kalitesini yükseltme yönündeki tüm kamusal çabalar, kentte yaşayan tüm vatandaşlar için bir lütuf olmadığı yönündeki değerlendirmeye daha insani bir boyut kazanmıştır. Bu yönüyle insan olmadan kaynaklanan temel hak olarak görülen kentsel yaşam kalitesi kamu hizmet sunucuları tarafından verilmesi gereken bir hak olarak görülmeye başlanmıştır²²⁰. Özellikle kentsel yaşamının devamı ve gelişimi açısından tam zamanlı bir şekilde karşılanması gereken yerel belediye hizmetlerinin ya da kente yapılan tüm kamusal yatırımların kentin yaşanabilirliğine olan etkileri "sürdürülebilir kentsel kalkınma" boyutuyla günümüzde yaygın bir şekilde tartışılmaktadır²²¹.

Bu şekilde kapsamı zenginleşen günümüzde kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi noktasında kentleşme, kentlileşme, büyüme, gelişme ve daha da önemlisi kalkınma olgularının nasıl şekilleneceği veya bu tarz süreçlerde ortaya çıkması çok yaygın olan kentsel sorunların

²¹⁸ Robert W. Marans, The Policy and Research Benefits of Quality of Urban Life Studies, International Conference on Quality of Urban Life, 3-5 Dec. 2003, İstanbul.2003: 23.

²¹⁹ Cemal Yalçın, "Türkiye'de Kentlileşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma", H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.28, Sayı.1, 2010, s.237-238.

²²⁰ Ruut Veenhoven, "The Four Qualities of Life", Journal of Happiness Studies, 1, 2000, s.1-39.

²²¹ Kubaş, a.g.e., s.14.

nasıl çözümleneceğine dair tartışmalar da kentsel yaşam kalitesi başlığı altında tartışılmaya devam etmektedir²²².

Nitekim literatürde kentsel yaşam kalitesini etkileyen çeşitli etmenler ve kriterlerden bahsedilmektedir. Bunlar yüksek yaşam kalitesini sağlamayı kolaylaştırıcı faktörlerle benzerlik gösterebilir. Ancak başarıya giden yolda etkili olan faktörlere ilişkin varsayımlar küçük, orta ve büyük kentler için bazı önemli farklılıklar gösterir. Hatta küçük ve kimi orta ölçekli kentlerin yaşam kalitesini yakalamadaki şansı kısmen büyük kentlerin varlığına ve konumuna bağlıdır. Dolayısıyla bir kentin gelişiminde ve yaşana birliğinde yerel yönetimler ile merkezi yönetimin önemli rolleri vardır. Bu roller zamanla veya ülkeye bağlı olarak değişebilir.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde kentsel yaşam kalitesini etkileyen göl, gölet ve orman içi dinlenme yerleri inşası ve işletilmesi, hava kirliliğini azaltıcı doğalgaz ana hattı, örgün ve meslek içi eğitim hizmetleri, demiryolu ve havayolu ulaşımı, devlet karayolları bağlantısı, güvenlik, sağlık hizmetleri, çevre kirliliği kontrolü, konut finansmanı ve su temini gibi hizmetler merkezî yönetime bağlı kamu kurum ve kuruluşlarınca yerine getirilmektedir.

Özellikle küçük ve orta ölçekli yerleşimlerde kentsel yaşam kalitesini etkileyen bu türde hizmetler sunan üçüncü sektör örgütleri genellikle yerel kökenlidir. Bunlar; yapma ve yaşatma dernekleri, güzelleştirme dernekleri, odalar veya temsilcilikleri / şubeleri, yerel ve bölgesel vakıflar (bazen büyük şirketlere bağlı ulusal vakıflar) ve nadiren uluslararası kuruluşlardır.

Tüm bunlara ek olarak kentsel yaşam kalitesine insani gelişme yaklaşımı çerçevesinde bakıldığında kent ekonomisinin temel kaynağının birey olduğu ve birey memnuniyetini arttırarak bu gelişim sağlanacağını söylemek mümkündür. Özellikle kentsel yaşam kalitesinin ekonomik kalkınmada önemli bir rolü olduğunu söylemek mümkündür. Bahsedilen olanakların eşit ve adil olarak karşılanması durumunda kentsel yaşam kalitesi ile eş zamanlı olarak daha yaşanabilir kentlerin ortaya çıktığını görmek mümkündür.

Aidiyetsizlik ve sorumluluk almaktan kaçınma gibi nedenlerden dolayı yabancılaşmanın arttığı kentler huzursuzluğun arttığı, uzlaşmanın yok olduğu can ve mal kayıplarının yaşandığı mekânlara dönüşecektir. Öte yandan kent kültürü ve kentlilik bilincinin

²²² Recai Coşkun, **Kente ve Yerele Dair**, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 58.

gelişmediği kentlerde kaba ve nezaketsiz davranışlar, çevreyi kirletme, kentsel mobilyalara zarar verme, trafikte hoşgörüsüzlük vb. durumlar görülecektir²²³.

1.3.4. Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülenmesine Yönelik Model ve Yaklaşımlar

Ülkeler düzeyinde kentsel yaşam kalitesinin ölçülenmesinde de benzer yöntemler takip edilmiştir²²⁴. Örneğin, Yeni Zelanda'da 2007 yılında yapılan kentsel yaşam kalitesi araştırmasında²²⁵ incelenen on iki kentin nüfusu, toplumun bilgi düzeyi, ekonomik zenginlikler, kentsel kalkınma düzeyi, kent halkının barınma ve konut ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi, kamusal hizmetler olan sağlık eğitim, güvenlik, adalet ve evrensel temel insan haklarıyla diğer siyasal hakların karşılanma düzeyi birer değişken olarak kentsel yaşam kalitesinin ölçülenmesinde kullanılmaktadır²²⁶.

Türkiye özelinde ise TÜBA (2003) araştırmasında kentsel yaşam kalitesinin düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan çeşitli değişkenler kullanılmıştır. Bireysel düzeyde öznel ve nesnel yaşam kalitesi göstergeleri olarak kentlilerin gelir düzeyleri, kentlileşmeye yönelik uyum düzeyi, kente aidiyet duygusu, kentteki güvenlik düzeyi gibi etmenler sayılırken toplumsal anlamda kentteki doğal, kültürel, tarihî zenginlikler, kamusal hizmetlerdeki etkililik ve başarı gibi etmenlerden bahsedilmektedir²²⁷.

1.3.5. Kentsel Yaşam Kalitesini Geliştirmenin Günümüzde Anlam ve Önemi

Günümüzde kendine özgü bir hayatın yaşandığı, kamusal alanlar aracılığıyla insan ihtiyaçlarının sistemli bir şekilde karşılandığı ve üretildiği yerler olan kentler; sunduğu kamusal hizmetler, sahip olduğu ekonomik faaliyetler ve gündelik yaşam pratikleriyle insanlar nezdinde anlam ve değer kazanmaktadır²²⁸.

Özellikle küreselleşmenin kentler üzerindeki en büyük etkisi yatırımların, kaynakların ve insanların hareketliliği sonucu birçok kentin bu alanlardan pay kapma çabalarına girişmeleridir. Warf bu durumu “ulusal ve uluslararası liglerde oynanan bir oyun” olarak

²²³ Ahmet Mutlu, Özgür Özyayın, “Metropol Kent; Samsun'da Kentlilik Bilinci”, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Raporu, 2011, s.22.

²²⁴ Emür ve Onsekiz, a.g.e, 324.

²²⁵ Quality of life '07 : in twelve of New Zealand's cities, Quality of Life Project, 2007, s. 242.

²²⁶ Bayram, Ferhat, (2011), “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, Cevat Geray'a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No: 25, s. 251-264.

²²⁷ TÜBA Çevre Çalışma Grubu (2003). Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları. TÜBA Raporları Sayı: 1, TÜBİTAK Matbaası, Ankara, 2003.

²²⁸ Ömer Faruk Aladağ, “Kent Pazarlaması ve Marka Kentlerin Geliştirilmesinde Başarıyı Etkileyen Faktörler”, (2011). <http://Fka.Org.Tr/Sayfdownload/Kent%20pazarlamasında%20ba%5C%9eariy%20etk%4%B0leyen%20fakt%3%96rler.pdf>.

karikatürleştirmektedir²²⁹. Ayrıca bir kentin kentleşme hızını yavaşlatmak ya da kontrolünü sağlamak, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde pek mümkün değildir. Zira küreselleşme ve artan uluslararası ticari olanaklar sermaye yapısı henüz gelişmemiş ülkeler ile zayıf ekonomilere sahip ülke kentlerinin altyapı gereksinimlerinin sağlanmasına pek olanak vermemektedir²³⁰.

Örneğin, bir kentteki altyapı hizmetleri doğrudan doğruya o kentteki yaşam kalitesi standartlarına göre gelişmekte ya da gelişmemektedir. Zira ekonomik yönden zenginleşen kentlerde altyapı yatırımları daha hızlı büyümekte ve yapılmakta bu da kentteki yaşam kalitesini de kentin ekonomisiyle birlikte geliştirmektedir.

Yine kentlerin çekim merkezi olmalarındaki en büyük pay ekonomik faaliyetlerin zenginliği olduğu kadar o kentte sunulan altyapı, eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerindeki kaliteyle yakından ve konforla yakından ilişkilidir²³¹. Sayılan etmenlere göre kentler cazip mekânlar haline getirilmekte ve bu çekiciliklerle birlikte yıllar geçtikçe kentlerin hem sayıları artmakta hem de kentlerdeki nüfus artışı hızlanarak devam etmektedir.

Kentler de işletmeler gibi varlıklarını sürdürebilmek için sürekli gelişime ihtiyaç duymaktadırlar. Gelişim için anahtar kelime ise ekonomik büyümedir. Ekonomik büyümeyi sağlayabilmek amacıyla sermayeyi kente çekebilmenin yanında bunun kalıcı olması önemli hâle gelmektedir²³². İşte bu noktada kentsel yaşam kalitesi yüksek olan kentler, ekonomik anlamda sürekli zenginleşirken kentteki doğal güzellikler de korunduğu müddetçe kentsel yaşam kalitesinde artışlar yaşanmaktadır. Bu da pazar payına ve turizm destinasyonlarına kentin daha açık hâle gelmesine ve kentteki evlerin bile değerinin artmasına olanak tanımaktadır²³³.

Kentsel yaşam kalitesi yüksek olan kentlerin pazar değeri de yüksek olacaktır. Zira pazarlanan kent; kendi kimliğini, imajını, kültürünü, çekiciliklerini ve farklılıklarını ortaya koyarak diğerlerinden ayrılmaya çalışmaktadır. Kentler arasında yaşanan rekabette öne çıkmak

²²⁹ Kaya v.d., a.g.e., s.18; Emre Sert v.d., "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması", Planlama, Sayı: 32, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2005, s. 103.

²³⁰ Fatih Yüksel, **Çağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.4.

²³¹ Mark Jayne, **Cities and Consumption**, Routledge Publisher, London, 2006, s. 24.

²³² Turgut Yıldız, Hülya (2007), "Kentsel Yaşam Kalitesi: Kuram Politika ve Uygulamalar", Mimarlık Dergisi, Sayı 335, <http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1325>,

²³³ Coşar, Y. (2014). "Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (2), ss.226 - 240.

için kentlerin pazarlanması, etkili bir araç olarak kullanılmak içinse kentsel yaşam kalitesi oldukça önemlidir²³⁴.

Sonuç olarak günümüz kentlerinde kentsel yaşanabilirliği olumlu yönde geliştirerek kentlilerin yaşam kalitesini yükseltmek her yönünden önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bunun aksi yönündeki olumsuz gelişmeler ise hem kentin gelişim ve kalkınmasını hem de ülkenin her anlamda büyümesini ve kalkınmasını negatif yönde etkileyeceği için kentsel yaşam kalitesini geliştirmek oldukça önemlidir.

²³⁴ Acar, a.g.e, s.13.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜREBİLİR KENTSEL KALKINMANIN

KAVRAMSAL ÇERÇEVESİNİN TANIMLANMASI

Günümüzde kentsel gelişim ve büyümeyle birlikte kentteki doğal, sosyal, kültürel ve tarihî güzelliklerin yavaş yavaş yok olmaya başlaması gibi sorunlar kronik bir hâl almaya başlamıştır.

Özellikle günümüzün mega kentlerinde yaşanan pek çok kentsel gelişmenin ekolojik temelden yoksun şekilde gelişmesi, kentsel kalkınmanın “sürdürülebilir” boyutlarda devam etmesi bu alanda önemli düzeyde araştırma ve tartışmaların artmasının bir anlamda yolunu açmıştır²³⁵. Bu kapsamda yapılan araştırmalarda sürdürülebilir kentsel kalkınmanın bir kentteki her çeşit ekolojik sınırlandırmaları da içerecek genişlikte ele alınmasının ve bu geniş çerçevede kavramsallaştırılmasının yolunu açmıştır²³⁶.

Kentsel kalkınmanın nasıl kentsel yaşam kalitesinin yükselmesine ve kentsel yaşanabilirliğe katkı sunacağı konusunda stratejiler geliştirmek üzere yapılan tartışmalarla zenginleşen kent sosyolojisi sürdürülebilir kentsel kalkınmanın oldukça geniş bir yelpazede ele alınmasını sağlamıştır. Kentsel yaşamda kalkınma ve ekonomik büyümeyle takviye edilen bu tip beklentiler bir yandan kentsel kalkınma konusunda literatürün giderek daha fazla zenginleşmesinin yanında kentsel yaşanabilirlik ve yaşam kalitesini yükseltme kriterlerinin her geçen gün kentsel kalkınmayla iç içe geçerek birlikte ele alınmasını gerekli kılmıştır.

İşte gelinen bu noktada kentsel kalkınmanın sürdürülebilir olması açısından kapsamının çok geniş tutulmasına, tüm kentsel kalkınma politikalarının kentsel yaşam kalitesini arttırmaya yönelik oluşturulmasına ve kentsel yaşanabilirlik noktasında kent insanın beklentilerinin ve taleplerinin küresel standartlarda genişlemesine yol açmıştır.

Anlam ve önemi günümüzde bu denli yükselen sürdürülebilir kentsel kalkınma olgusunu literatür çerçevesinde aşağıdaki başlıklar altında incelemek ve değerlendirmek amacıyla bu bölümde öncelikle kavramın tanımı ve kapsamı açıklanmıştır. Bölümde son olarak literatürde yer alan kentsel kalkınma model ve yaklaşımları incelenerek oluşturulan teorik

²³⁵ Yıldırım ve Göktürk, a.g.e., s.450.

²³⁶ Atkinson, Urban..., a.g.e., s.385.

çerçeve de kentsel yaşanabilirlik, kentsel yaşam kalitesi ve sürdürülebilir kentsel kalkınma ilişkisi literatür çerçevesinde incelenmiştir.

2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMA KAVRAMININ TANIMLANMASI

Küreselleşen dünyada yaşanan baş döndürücü değişim ve dönüşümlere koşturarak anlam ve önemi gittikçe artan “sürdürülebilir kentsel kalkınma” kavramı aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

2.1.1 Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Kavramlarının Tanımlanması

Kalkınma kavramı özellikle iktisadi alanda kullanılırken ekonomik büyüme ve gelişme kavramıyla karıştırılmakta; anlamca birbirine yakın gibi gözükse de bu kavramlar birbirlerinin yerine eş anlamlı gibi kullanılabilmektedir²³⁷. Oysa içerik ve ölçümleme yöntemleri itibarıyla ekonomik büyüme, gelişme ve kalkınma kavramları birbirinden farklı olgulardır²³⁸.

Literatürde bir coğrafi bölgenin ekonomisini oluşturan iş gücü, doğal kaynaklar, nüfus, üretim düzeyi, teçhizat ve bunun gibi temel değişkenlerde birey başına gelir artışları ve hacim değişiklikleri “ekonomik büyüme” kavramı kapsamında tanımlanmaktadır²³⁹. Tanımdan anlaşılacağı üzere ekonomik büyüme sayısal anlamda ekonomik değerlerdeki artışı ifade etmektedir²⁴⁰. Ancak sayı ve hacim açısından büyümekte olan bir ekonomi, kısa veya uzun bir süreç içerisinde gelişmeye devam etmekte ve bu sayede kişi başına üretim değerinin sürekli yükselişiyle ekonomik anlamda büyüme gerçekleşmektedir²⁴¹.

Ekonomik büyüme açısından asıl öneme sahip husus, üretimde meydana gelen artışlar ile bu artışları sağlayacak faktörlerin başarılı bir şekilde yönetilmesidir²⁴². Bu başarılı yönetim sayesinde ekonomik büyüme eş zamanlı olarak ekonomik gelişmeye ve kalkınmaya yola açacaktır²⁴³. Nitekim ekonomik büyümeyi, ölçülebilir bir olay olarak niteleyen Domar; kişi başına gelir, zaman süresi ve büyüme hızı gibi kavramların sadece sayı ve rakam dizileri ile

²³⁷ Muhteşem Kaynak, **Kalkınma İktisadi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 4. Basım, 2011, s.77.

²³⁸ Havva Tunç, “Büyümenin Kalkınma Döngüsünün Ekonomi Politikası”, <http://www.havvatunc.com/2013/04/16/kalkinma/>, 2013, s.2.

²³⁹ Ceyda Özsoy, **İktisadi Kalkınma**, Ed. Bülent Günsoy ve Ceyda Özsoy, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s.3-4.

²⁴⁰ Özsoy, a.g.e, s.3.

²⁴¹ Selim Kılıç, **Hazine Taşınmaz Mallarının Ülkenin Ekonomik Kalkınması Yönünde Değerlendirilmesi**, İzmir: Milli Emlak Müdürlüğü Yayını, 2001, s.10.

²⁴² David Evsey Domar, “A Theoretical Analysis of Economic Growth”, *The American Economic Review*, Pittsburgh, 1952, s.18..

²⁴³ Sabri F. Ülgener, **Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986, s.409-411.

ifade edilse de bu dizilerin arkasında rakamla ifade edilemeyecek davranış ve kurumlar yer aldığı için ekonomik büyümenin ancak başarılı yönetilirse kalkınma sağlayacağını vurgulamaktadır²⁴⁴.

Ekonomik büyüme olgusunun tam olarak anlaşılabilmesi için önemli olan bir husus, büyümenin ilgili ülke ekonomisinin şartlarıyla yakından ilişkili olmasıyla açıklanabilir²⁴⁵. Nitekim nüfusunun büyük bölümünün geri bir teknikle tarımda çalıştığı ve fert başına reel gelir seviyesinin düşük olduğu ülkeler az gelişmiş ülkeler olarak kalmaya devam etmektedir²⁴⁶. Örneğin, sürekli büyüyen bir ekonomide yatırımların yıldan yıla çoğalmasının yanı sıra sürekli nüfusun artışı da ekonomik büyümeyi sağlar ancak her iki değişkendeki pozitif yönlü artışlar ekonomik büyüme ve gelişmeyi farklı yönde etkiler²⁴⁷. Bu noktada yatırımlardaki artışlar kadar, yatırım birimi başına daha yüksek bir hasıla temin edilmesi ölçüsünde ekonomik gelişme gerçekleşebilmektedir²⁴⁸.

Ekonomik büyümenin başarılı yönetilmesiyle gerçekleşen ekonomik gelişme ve sonrasında elde edilen gelirlerin adil paylaşımı ve doğru yatırımlara yönlendirilmesiyle meydana gelen ekonomik kazanımları ise “kalkınma” kavramıyla açıklamak mümkündür²⁴⁹. Diğer bir ifadeyle ekonomik kalkınma olgusu, üretim ve fert başına düşen gelir artışının ötesinde; yapısal değişimleri, çevreleyen karmaşık bir süreçtir²⁵⁰.

Aslında ekonomik kalkınma kavramı iktisat biliminin en yeni ve en ilgi çeken alanlarından biridir²⁵¹. Özellikle II. Dünya Savaşı ardından ekonomik büyüme tabanlı politikalara öncelik verilmiş ve bu sayede bazı coğrafyalardaki ülkelerin gelirinin her yıl artmasına karşın gelir dağılımının zengin ülkeler lehine olması, ülkeler arası gelişmişlik sorunsalını gündeme getirmiştir²⁵². Bu durum literatürde ekonomik büyüme ve gelişmeye ek olarak “kalkınma” olgusuna yönelik araştırmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur²⁵³.

²⁴⁴ Havva Tunç, Uluslararası Ticaret, Para ve Finans, (2.Baskı), İstanbul, Sümer Kitabevi, 2014, s.12.

²⁴⁵ Kılıç, a.g.e., s.10.

²⁴⁶ Ülgener, a.g.e., s.4.

²⁴⁷ Kılıç, a.g.e., s.7.

²⁴⁸ Ülgener, a.g.e., s. 457-458.

²⁴⁹ Michael P. Todaro and Stephen Smith, **Economic Development**, 11th Edition, Boston: Addison-Wesley, 2003, s.8; Tunç, a.g.e., s.248.

²⁵⁰ Özsoy, a.g.e., s.3.

²⁵¹ Özsoy, a.g.e., s.4-5.

²⁵² Tunç, a.g.e., s.2.

²⁵³ Kılıç, a.g.e., s.11.

İktisadi kalkınmada zenginlik ve refah ölçütü olarak ekonomik büyümenin ve gelişmenin aksine daha farklı kıstaslara göre ölçümlenmesi tercih edilmeye başlanmıştır²⁵⁴. Bu açıdan ekonomik kalkınmanın temel hedefleri olarak bir coğrafyada yaşayan insanların yaşayabilmek ve neslini devam ettirebilmek, doğayla mücadelede üstün çıkabilmek, bu sayede daha çok ürün üretmek, yaşam standartlarını yükseltmek ve nüfusun istihdam olanaklarını genişletmek ve çalışma koşullarını iyileştirmek adına yaptıkları tüm faaliyetler kalkınma çabaları olarak kabul edilmektedir²⁵⁵.

Bunlara benzer şekilde bir coğrafyada yaşayan insanların ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirirken çevreye en az zararı vermeye önem vermesi, toplumlar ve ülkelerarası var olan yarışta ileri düzeyde olmaya çalışması ve dahası ülkedeki insanların iktisadi, siyasi, sosyal ve uluslararası ilişkiler bağlamında özgürlük düzeyinin yüksek olması gibi kriterler kalkınma çabalarının temelini oluşturmaktadır²⁵⁶.

Ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki temel benzerliklerinden birisi, kalkınmanın, büyüme olgusunda olduğu gibi “değişim içeren” bir süreci incelemektedir. Değişim; ülkede süregelen kurumsal, siyasal, sosyal ve kültürel altyapı veya çerçeve ile ilgilidir. Bunların en önemlileri bireysel hak ve özgürlükler, okullaşma oranı, kentleşme oranı, nüfus artışı, çevre bilinci, sağlık harcamaları ve kişi başına düşen telefon, bilgisayar gibi faktörlerdir²⁵⁷.

Ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki temel farklardan birisi de gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkelerin konuya yönelim önceliklerine göre birbirinden ayrıştığı söylenebilir²⁵⁸. Bu noktada ekonomik kalkınma olgusu “gelişmekte olan ülkelerin karmaşık somut büyüme sorunlarıyla” ilişkiliyken gelişmiş ülkeler açısından kalkınma genellikle çok uzun yıllar önce gerçekleşmiş ve çözülmüş bir sorun olarak görülmektedir²⁵⁹. Ayrıca kalkınma sadece az gelişmiş ekonomileri yakından ilgilendiren bir sorun iken ekonomik büyüme ise hem gelişmekte olan, hem de gelişmiş ülkelerin gerçekleştirmeye çalıştıkları bir hedeftir.

Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının etkin dağılımı ve sürdürülebilir kalkınması gibi ekonomik olgularının ötesinde sosyal, siyasal ve kurumsal yapılar ile de

²⁵⁴ Tunç, a.g.e., s.13.

²⁵⁵ Bekir Parlak, “Yaşanabilir Bir Samsun: Kentsel Yaşanabilirlik Analizi”, Samsun Sempozyumu, 13-16 Ekim 2011, Samsun.

²⁵⁶ Coşar, a.g.e., s.226 – 228.

²⁵⁷ Hasan Gürak, **Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2006, s.309.

²⁵⁸ Gürak, a.g.e., s.313.

²⁵⁹ Özsoy, a.g.e, s.4.

ilgilenen bir yaklaşım olan kalkınma olgusu; ekonomik göstergelerle birlikte sosyal göstergelerin değişiminin de önemli olduğu çok boyutlu bir değişim süreci ile ilgilenmektedir.

Sonuç olarak ekonomik büyüme ve kalkınma kavramlarının günümüzde geldiği nokta değerlendirildiğinde kalkınmanın temel şartlarının ekonomik büyümeden ziyade, beşeri kalkınma ve teknolojik yenilikçilik ekseninde oluşturduğu söylenebilmektedir²⁶⁰.

2.1.2. Kentsel Yaşanabilirlik Kavramının Tanımlanması

Kentlerdeki yaşamda çeşitlenen mekân-insan ilişkisi o kentte yaşayan insanların yaşam tarz ve standartlarını belirlerken bu durum aynı zamanda kentsel altyapı hizmetlerinin ve diğer kamusal hizmetlerin şekillenmesine yol açmaktadır²⁶¹.

Kentsel yaşanabilirlik; literatürde yer alan bazı araştırmalarda kentte yaşayan insanların çevre, bireysel refah ve mahalle ilişkileri boyutlarıyla²⁶² ele alınırken bazı araştırmalarda kavram kentsel yaşamda kalite, sağlık, konfor, iyi ilişki kaynaklı yaşam memnuniyeti²⁶³ yönüyle ele alınmaktadır.

Bu noktada kentsel yaşanabilirliği etkileyen tüm unsurların öncelikle kentsel yaşam kalitesi ve sürdürülebilir kentsel kalkınma konularına göre değerlendirilmesi gerekir²⁶⁴. Bu bakış açısı kentlerin başarılı bir şekilde kalkınması açısından yaşanabilir kentlerin tanımını yapmayı gerekli kılmaktadır²⁶⁵.

Bu açıdan bir kentin yaşanabilirlik durumu, o kentteki mevcut mekânsal faaliyetlerin, kentin ilerlemesi ve gelişmesi yönünde tam bir kalkınma hareketine bürünmesiyle gelişecektir²⁶⁶. Diğer bir ifadeyle kentlerin yaşanabilirliği, kentli bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel ortamında sürekli iyileşmesiyle mümkündür²⁶⁷. Bu durum ülke, bölge vb.

²⁶⁰ Todaro ve Smith, a.g.e., s.8.

²⁶¹ Serag El Din v.d., Principles of urban Quality of life for a neighborhood. HBRC Journal, C:9, S:1, 2013, 86–92.

²⁶² Mousavi, S. N., “Livability in Historic Urban Quarters Case Study: Walled City of Famagusta”, Master of Science in Urban Design Eastern Mediterranean University, 2013.

²⁶³ Okşan Tandoğan, “Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar”, MEGARON, Sayı 9, Cilt 1, 2014, s. 19-33.

²⁶⁴ Şerif Hepcan v.d., “Kemalpaşa (İzmir) Kentsel Dış Mekanlarının Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma”, Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, Cilt: 38, Sayı:2, 2001,143-150.

²⁶⁵ Afacan, a.g.e., s.24.

²⁶⁶ www.un.org, 2019.

²⁶⁷ Kayır, G. Ö. “Coğrafi Bilgi Sistemi’nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi”. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası, 2007, s.561- 562.

etkenlerle farklılaşabilse de genellikle kentlilerin yaşadıkları şehri hangi açılardan “yaşanabilir” olarak betimlediğine göre yaşanabilirliğin olumluluk düzeyi belirginleşmektedir²⁶⁸.

Özellikle büyük kentlerde yaşayan insanlar açısından içinde bulunulan bir kentin yaşanabilirlik düzeyini geliştirmenin anlamı, somut olarak kentlilere sunulan kamusal hizmetlerin yanında kentlilerin psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının da kent yönetimince tam zamanlı giderilmesini kapsamaktadır²⁶⁹.

Son olarak söylenmelidir ki günümüz kentlerinde yaşanabilirlik ölçütlerinin sağlanması çabalarının hedefinde kentin her açıdan evrensel standartlarda ve günümüz toplumlarının beklentileri doğrultusunda kalkınmış olması büyük önem arz etmektedir²⁷⁰. Öyleyse yaşanabilirlik kavramının pek çok farklı etkenin tek paydada toplanmasıyla oluşan ve kentsel yaşamda ileri doğru ve sürdürülebilir gelişmeyi ifade eden çatı bir kavram olduğunu ifade etmek mümkündür²⁷¹.

2.1.3. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Kavramının Tanımlanması

Latince “sustinere” kelimesinden gelen “sürdürülebilirlik” (sustainability) kavramı kelime anlamı olarak var olan bir dengenin bozulmadan devamlılığına işaret etmektedir²⁷². Sürdürülebilirlik kentsel anlamda kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi noktasında bir kente yapılan tüm kamusal yatırımların kentin yaşanabilirliğine olan etkileri olarak tanımlanmaktadır²⁷³.

Sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramını oluşturan “kalkınma” kavramı ise bir coğrafi bölgede yaşayan insanların ekonomik, fiziksel, sosyal ve kültürel boyutlarda ileri doğru gelişimini tanımlayan ve tüm bunların zincirleme bir süreçle etkileşiminin toplamını ifade eden çatı bir kavramdır²⁷⁴. Nitekim literatürde sıklıkla kentsel yaşama dair olgularla birlikte anılan sürdürülebilir kalkınma olgusu kentsel boyutta ele alındığında bir kentin ekonomik, sosyal ve

²⁶⁸ Afacan, a.g.e., s.25.

²⁶⁹ Kahraman, M.D., İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite, Planlama, Cilt:24, Sayı:2, 2014, s. 74.

²⁷⁰ Forbes, a.g.e.; Economist, a.g.e.

²⁷¹ Mercer, a.g.e.; Monocle, a.g.e.

²⁷² Tıraş, a.g.e., s. 2.

²⁷³ Kubaş, , a.g.e.

²⁷⁴ Yavilioğlu, C. “ Kalkınmanın Anlam bilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2002, s.67.

kültürel yönden refah düzeyini arttıracak ve insanların yaşam kalitesini yükseltecek nitelikte kamu hizmetleri sunumu politikaları geliştirmeyi önermektedir²⁷⁵.

Ayrıca sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı, kentlerde en etkili ve hızlı bir şekilde ekonomik kalkınma fikrini benimsemekte, kentsel yaşamda yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin artırılması ve çevre koruma süreçlerinin devamı için kentsel yaşam koşullarının gelişiminin son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır²⁷⁶. Nitekim kentlerin ve kentsel kalkınmanın, sürdürülebilirliği toplumların da kalkınarak gelişmesini devam ettirmesi şeklinde tanımlanması da mümkündür²⁷⁷.

Bu açıklamalar ışığında sürdürülebilir kentsel kalkınma şeklinde ifade edilen kavram bir kentteki ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasını, refahın kentin tamamında yaygınlaştırılmasını, insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin yükseldiğini her an hissetmesini ve o kentte yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesini tanımlamaktadır²⁷⁸.

Tanımda geçen “kentsel yaşam kalitesi” kavramı ise adeta günümüzde yedi buçuk milyarı bulan dünya nüfusunun önemli bir çoğunluğunun (yaklaşık yüzde sekseni) kentlerde yaşıyor olmasının etkisiyle sık sık kentsel yaşama dair her proje, yatırım ya da araştırmada gündeme gelen anahtar bir kavram hâline gelmiştir²⁷⁹.

Sürdürülebilir kentsel kalkınma kentsel yaşanabilirliği yakından etkilemekte olup bu yönüyle sadece fiziksel değil, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel bir üretim alanı olan kentlerdeki değişim ve dönüşümlerle kentsel yaşanabilirliğin gelişmesi aynı zamanda bizatihi kentsel kalkınma olarak da nitelendirilebilir²⁸⁰.

Gerçekten de uygarlık ve medeniyet tarihine bakıldığında görülecektir ki tüm dünya üzerindeki gelmiş ve geçmiş tüm ülkelerin gelişiminin başlangıcı kentsel kalkınma hareketlerine göre şekillenmektedir²⁸¹. Bu açıdan toplumların medenileşmesi içinde bulunduğu

²⁷⁵ Demir ve Çevirgen, a.g.e., s.95.

²⁷⁶ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, **Çevre Politikası**. Ankara: İmge Kitabevi, 2005, s.236.

²⁷⁷ Tosun, a.g.e., s.33-35.

²⁷⁸ Işık ve Meriç, a.g.e., s.425.

²⁷⁹ Aykan, E. "Sürdürülebilir Kalkınma Bakış Açısı ile Kalkınma Ajansları ve Ekolojik Modernizasyon Uygulamalarında Kalkınma Ajanslarının Rolü", Editörler: Birol Akgül ve Nispet Uzay, Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları, Bursa: Ekin Yayınevi, (2010). ss.553-590.

²⁸⁰ Altay, a.g.e., s.25.

²⁸¹ Yalçın, A. & Yalçın, S. (2013). "Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi?", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5 (1), 2013, s.32-33.

yüzyıla uygun bir şekilde kalkınması ilk önce kent yaşamında başlamalı, daha sonra kentlerdeki değişim ve dönüşüm süreci tüm ülkeyi ve toplumu kapsamalıdır.

Dolayısıyla günümüzde sıklıkla tartışılan kentsel kalkınmanın gelişimi açısından kentsel yaşam ve değişimde çağa ayak uydurma süreci bizzat sürdürülebilir kentsel kalkınmayı başarmak olarak da değerlendirilebilir²⁸².

2.1.4. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Bileşenleri

Her toplumun sağlığı, güvenliği, kültürü, doğal ve tarihî dokusunun korunması kadar ekonomik yönden istikrarlı bir yaşam sürmesini niteleyen “sürdürülebilirlik” kavramı kentsel kalkınmanın dengeli ve olması gerektiği gibi gelişmesi gerektiğine odaklanmıştır²⁸³.

Bu açıdan sürdürülebilir kentsel kalkınma iki ana sütun üzerine kurulmuştur²⁸⁴: Bunlardan birincisi; kentte yaşayan insan ihtiyaçlarının özellikle kentteki yoksul insanların her türlü insani ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmasıdır²⁸⁵. Bu noktada kentsel sürdürülebilir kalkınma düşüncesi kent yaşamındaki yoksulluk, doğal kaynaklardaki azalma, çevresel baskı, sosyo-ekonomik ve siyasal politikaların niteliğiyle doğrudan ilgilidir²⁸⁶.

Sürdürülebilir kentsel kalkınmanın üzerine inşa edildiği ikinci sütun ise kentteki doğal çevrenin bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilme yeteneğini kazanması²⁸⁷ ve teknolojinin ve kentteki sosyal, kültürel ve tarihî tüm sivil toplum örgütlenme biçimlerinin getirdiği baskıların giderecek düzeyde gelişimini sağlamayı vurgulamaktadır²⁸⁸. Sürdürülebilir kentsel kalkınma kapsamında kentsel gelişim ve büyümeyle birlikte kentteki hava, su ve toprak kirliliği, yeşil alanların gittikçe azalması veya yok olması, tarihsel ve kültürel kent dokusunun bozulması gibi sorunların çözülmesine işaret etmektedir²⁸⁹.

Aşağıdaki başlıklar altında sürdürülebilir kentsel kalkınmanın kapsamı yukarıda özetlenen hedeflere ulaşma çabaları kapsamında kısaca incelenmiştir.

²⁸² Özmehmet, E. “Dünya’da ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları.” e-journal of Yaşar University. 3 (12), 2012, s. 1854.

²⁸³ Ahmet Tanju Gültekin, “Konut Kullanıcılarının Kentsel ve Sosyal Yaşam Kalitesi Farkındalığı”, Ankara Araştırmaları Dergisi, 3(2), (2015), 165-182.

²⁸⁴ Gherasim, a.g.e., s.449.

²⁸⁵ Kaya, a.g.e., s.42.

²⁸⁶ Gherasim, a.g.e., s.450.

²⁸⁷ Kılıçoğlu, a.g.e., s.10.

²⁸⁸ Mutlu, a.g.e., s.84.

²⁸⁹ Kates v.d., a.g.e., s.11.

2.1.4.1. Doğal ve Çevresel Kapsam

Kavramsal bağlamda çevresel olarak sürdürülebilir kalkınma paralelinde bir toplum kurabilmenin en doğru yolu, sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını benimsemiş bir toplum yaratmaktan geçer. Bu öyle bir toplumdur ki çevresel kaynaklardan sürdürülebilir düzeyde ürünler elde etmekte ve çevrenin massedebileceğinden fazla atık üretmemektedir²⁹⁰.

Kirli hava, hayatı kısaltmakta ve kurşun zehirlenmesi yoluyla zihni kapasiteye zarar vermektedir. Sağlıksız içme sulan salgın hastalıklar yaymaktadır. Toplanmayan çöpler, hastalık taşıyıcı zararlı hayvanları beslemektedir. Bütün bu çevresel zararlar, kirlenmelerin kontrol edilemediği kentlerin ekonomik refahına ağır yükler getirmektedir. Sürdürülebilir çevreden mahrum olan kentler ise sürdürülemeyen insan yerleşmelerinin oluşumuna yol açmaktadır²⁹¹.

Bu yüzden kentsel alanların seçiminde ve yerleşmenin düzenlenmesinde kentin coğrafi yapısı büyük önem taşımaktadır. Kentlerin yerleşim alanlarının düzlüğü önemli bir kolaylaştırıcı faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Düz alanlar, yol yapım ve bakım maliyetlerini düşürmek, trafik akışım düzgünleştirmek ve hızlandırmak yoluyla kentsel verimliliği artırmaktadır. Düz alanlar ayrıca, kazı işlemlerini basitleştirerek ve toplu konut imkânlarını artırarak konut maliyetlerini azaltmaktadır²⁹².

Ebenezer Howard, İngiltere’de kentlerin düzensiz ve dengesiz yapılaşmasını çok önceden görmüş ve buna tedbir olarak “Garden City” görüşünü ileri sürmüştür. Bunun amacı hem kentlerin yoğunluğuna yaşanabilir standartlar getirmek ve hem de sanayileşmenin bozucu etkisinden ve yapay çevresinin olumsuz etkilerinden toplumu kurtarmak olmuştur²⁹³. Her bir “Garden City”nin boyutu açık alanlara kolayca ulaşılabilirlikle sınırlandırılmıştır²⁹⁴. Yoğunluk olarak her bir acre (4046,9 m²) alana 12 konut yerleştirilerek rahat bir ortam sağlanmışır²⁹⁵.

Fiziksel sürdürülebilirliğin en önemli aracı doğru fiziki planlamalardır. Planlama en basit şekliyle amaç ve araçların önceden tespit edilmesi olarak tanımlanabilir²⁹⁶. Kentsel

²⁹⁰ Meadowcroft, James, "Planning, Democracy and the Challenge of Sustainable Development", International Political Science Review. V.18, No.2, April 1997, s. 172.

²⁹¹ Patricia Annez, "Livable Cities For The 21. Century", Social Science And Modern Society; May-June 1998, ss.45-51.

²⁹² Philip M. Hauser ve Leo F. Schnüre, **The Study of Urbanization**, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1965, s.463.

²⁹³ Ruşen Keleş; **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, Kent Basımevi, İstanbul, 1993, s. 199.

²⁹⁴ Clawson, Marion ve Peter Hall, "**Planning and Urban Growth:An Anglo-American Comparison**", The John Hopkins University Press, London, 1973. s.33.

²⁹⁵ Clawson ve Hail, a.g.e., s.37.

²⁹⁶ Paul Meadows, ve Ephraim H.Mtzrucht, **Urbanizm, Urbanization and Change: Compparative Perspectives**, Addison-Wesley Publishing Comppany, Massachusetts, 1969, s.494.

bağlamda ise kent planlamasının öne çıktığı görülmektedir. Kent planlaması, bir mastır plan ya da genel plan aracılığıyla hem kentsel gelişmenin ve hem de kentin cadde, park, ulaşım ve diğer fiziki elemanlarının kontrol altında tutulması anlamına gelmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir fiziksel gelişmeye imkân sağlamaktadır²⁹⁷.

2.1.4.2. Kültürel ve Sosyal Kapsam

Hiçbir coğrafyada hiçbir eylem ya da işlev toplumdun bağımsızmış gibi düşünülemez. Bu çerçevede kentsel kalkınmanın kültürel ve sosyal çevresiyle birlikte ele alınarak sorunlarının irdelenmesi ve çözülmeye çalışması büyük önem arz etmektedir²⁹⁸.

Bu nedenden dolayı toplumsal uzlaşmanın sağlanması ve toplumsal dengenin sürdürülebilmesi kentsel kalkınmanın geleceği açısından büyük bir değeri ifade etmektedir²⁹⁹. Nitekim günümüzde kent yönetimlerinin karşı karşıya kaldığı en önemli sosyal sorunların başında kentsel yoksulluk gelmektedir. Yoksulluğun en önemli sebebi, kentte yaşayan insanların uygun bir hayat standardını sağlayan gelire ve değerlere ulaşmada karşılaşılan yetersizliktir³⁰⁰.

Geçmişte bu tip yetersizlikler daha çok kırsal kesimlerde daha fazla bir şekilde hissedilirken günümüzde nüfus kırsal alandan kentsel alanlara doğru hareket ettiği için yoksulluk da kentsel bir olguya dönüşmeye başlamıştır³⁰¹. Kente kırsal alanlardan gelen ve “yoksulluk kültürü” içinde yetişmiş olan gruplar, büyük kentlerde hızla gelişen “gece kondu” bölgelerinde yaşamaya başlamışlardır³⁰². Özellikle büyük kentler, yıllardır kitlesel göçlerle, artan işsizlik, artan suç oranları ve giderek azalan güvenlik ve yaşanabilirlik sorunlarıyla karşı kaşıya bulunmaktadır³⁰³.

Bu nedenle kentsel kalkınmanın sosyal kapsamında kentte yoksulluğa neden olan sebeplerin zamanla aile hayatı, din, ekonomik faaliyet ve genel hayatla ilgili getirdiği sorunların çözümüne odaklanılmaktadır³⁰⁴.

²⁹⁷ Meadows ve Mizruchi, a.g.e., s.496.

²⁹⁸ Akgül, U. “Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı”. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi. 24, (2010). 133-164.

²⁹⁹ Susan S. Fainstein, ve Scott Campbell, **Readings in Urban Theory**, Blackwell Publisher, Cambridge, 1996. s.326.

³⁰⁰ Akgül, a.g.e, s.136.

³⁰¹ Akgül, a.g.e, s.139.

³⁰² Besim Üstünel, Ekonominin Temelleri, Ankara, Sistem yayınları, 2016, s.360.

³⁰³ Hugo Priemus, Peter Boelhouwer ve Helen Kruijthoff, "Dutch Urban Policy: A Promising Perspective for the Big Cities", International Journal of Urban and Regional Research, V 21, N.4, 1997, s. 684.

³⁰⁴ Edwin S., Mills, **Urban Economics**, Scott, Foresman Company, Sage Publishing Illinois, 1972. , s. 140.

Kentsel kalkınma bağlamında kentsel yaşamlarda insanların birbiriyle iletişim imkânlarını kısıtladığından dolayı öncelikli olarak insanlar arası ve komşular arası ilişkilerin zayıflamasından kaynaklı sosyal sorunlar da kent yaşamında kalkınma sorunlarına neden olabilmektedir. Zira bu durum kentsel yaşamda bireyi yalnızlaştırmakta ve toplumdaki soyutlamaktadır³⁰⁵. Bu da kentsel yaşamda toplumsal bağların zayıflamasına ve çeşitli bakımlardan sorunlu bireylerin sayısının artmasına neden olmaktadır. Formel ilişkiler içinde zaten yalnızlaşmış kent insanının daha da yalnızlaşırken toplumsal kalkınmada ortak değer, düşünce ve sorumluluk alınması yönünde önemli problemlere neden olabilmektedir.

Kentsel ortamda toplumsal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesinde kitlelerin ve bireylerin eğitimi oldukça büyük öneme sahiptir. Bu kapsamda verilecek olan eğitimin başlıca amaçlarından bazılarını şöylece belirtmek mümkündür³⁰⁶. Sosyal marjinalleşmeyle mücadele, orta eğitimde elenen öğrenci sayısının azaltılması, İşsiz gençliğin saygınlığının geliştirilmesi, yabancı azınlıkların asimile edilmesi ve eğitim sistemine, yetişkinlerin daha fazla katılımının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca kentsel yaşamda toplumsal bağların zayıflaması sonuçta çeşitli bakımlardan sorunlu bireyler üretmektedir³⁰⁷.

Sosyal marjinalleşmeyle mücadele, orta eğitimde elenen öğrenci sayısının azaltılması, işsiz gençliğin saygınlığının geliştirilmesi, yabancı azınlıkların asimile³⁰⁸ edilmesi ve eğitim sistemine yetişkinlerin daha fazla katılımının sağlanmasıdır³⁰⁹.

2.1.4.3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam

Kentsel kalkınmasının kapsamını oluşturan diğer bir unsur ise fiziksel kapsamda ele alınmaktadır. Aslında kentin fiziki boyutu, içinde barındırdığı nüfusun büyüklüğü ve yapısıyla yakından ilgilidir.

Kentlerin hızlı büyümesi, ister istemez çevresini de olumsuz yönde etkilemekte ve çevresinin istenmeyen bir şekilde büyümesine neden olmaktadır. Örneğin Brezilya'da Rio de Janeiro çevresinde yer alan Neva Iquaço kentinin nüfusu, 1960 yılında 135.000 iken 1970 yılında 732.000'e yükselmiştir³¹⁰. Yani 10 yıllık bir süre içerisinde nüfusu yaklaşık beşe

³⁰⁵ İsmail Ceritli, "Kentleşmeye Bağlı Çevre Sorunlarının Oluşturan Temel Kaynaklar", Ekoloji Çevre Dergisi, Yd.5, Sayı. 17, Ekim-Aralık 1995, s. 17.

³⁰⁶ Priemus vd., a.g.e., s. 681.

³⁰⁷ Fairstein ve Campbell, a.g.e., s.9.

³⁰⁸ Akgül, a.g.e, s.141.

³⁰⁹ Steven Hayward, "Broken Cities", Policy Review, Mar./Apr. 1998, s.875.

³¹⁰ Wayne A Cornelius, ve Felicity M. Trueblood, **Latin American Urban Research**. Sage Publications, London, 1975, s.211..

katlanmıştır. Türkiye'den örnek vermek gerekirse özellikle İstanbul, Bursa, Ankara ve İzmir gibi metropoliten alanlar etrafındaki yerleşmelerin hızlı büyümesi buna örnek gösterilebilir.

Diğer yandan kentsel yaşamda hızlı nüfus artışı, tarımda verimliliğin artması ve gelişmekte olan iletişim sistemleri, kentsel iş talebinin artmasına neden olmaktadır³¹¹. Aynı doğrultuda kentler kendi kendini besleyebilmek için üretimini artırma çabası içine girmektedir. Artan üretim kapasitesi tekrar kentin çekiciliğini yükseltmekte ve böylece nüfus-büyüme arasında karşılıklı bir geri besleme döngüsü sürüp gitmektedir. Elbette ki bu sürece kentin ulaşım ve altyapı durumu, kaynak imkânları, sosyal ve siyasal faktörler gibi diğer birtakım faktörler de etki etmektedir. Yoksa tek başına nüfusun büyümeyi, buna karşılık büyümenin de tekrar nüfusu etkilediğini söylemek yanlış bir yargı olurdu³¹².

Nitekim bir kent büyüdükçe ihracatın görelî önemi azalmakta ve giderek yerel olarak daha fazla tüketilen mallar yerel olarak üretilmeye başlamaktadır³¹³. Bu bakımdan kentler, bir taraftan ekonomik faaliyetlerin en belirleyici iklimini oluştururken söz konusu ekonomik faaliyetlerin sonuçlarından da olumsuz şekilde etkilenmektedir.

Diğer yandan ekonomik faaliyetler açısından bakıldığında informal sektörlerin varlığı gerçekte kentsel büyümenin olumsuz yönüyle önemli derecede ilgilidir. Öncelikle toprak kullanımı ve diğer kaynaklar bakımından nüfus dağılımındaki dengesizliklere işaret etmektedir. Yine informal sektörler, kent merkezlerindeki nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte kentsel çevrenin bozulmasını göstermektedir³¹⁴.

Üçüncü olarak kentleşmeyi izleyen yaşam tarzındaki değişim, kaynak kullanımı ve çevresel kalite bakımından önemli oranda bir maliyet yüklüyor demektir. Bu açıdan kentsel otoritelerin ortaya çıkan dengesizliklere verdiği cevap, sorunların büyüklüğüne göre kentsel kalkınmanın pozitif yönde devam etmesini sağlayacaktır³¹⁵.

Kentsel büyüme; planlan konut, su, kanalizasyon, elektrik, okul, sağlık hizmetleri ve diğer kamu hizmetlerini, bu hizmetleri kendi imkânlarıyla elde edemeyen yoksul kesimlere

³¹¹ Cornelius ve Trueblood, a.g.e., s. 199.

³¹² Werner Z. Hirsch, **Urban Economic Analysis and Data**, Mc Graw-Hill Publishing Company Ltd., New Delhi. 1975, ss.281-282..

³¹³ Brian, Goodall, **The Economics of Urban Areas**, Pergemon Press, Oxford, 1972, s.299.

³¹⁴ Miray Gür ve Neslihan DOSTOĞLU Bursa Doğanbey üzerinden kentsel dönüşümde yaşam kalitesinin tartışılması, MEGARON; 11(1): (2016). ss.89-105

³¹⁵ Mills, a.g.e., s.231.

ulaştırmak yoluyla ulusal gelirin yeniden bölüşümünü sağlamakta ve kamu ve özel sektör yatırımlarını kentsel hizmetlere ve altyapı yatırımlarına dnřtrmektedir³¹⁶.

2.1.4.4. Yönetmel ve Siyasal Kapsam

Kentsel kalkınmanın kapsamını oluşturan temel olgulardan birisi de kentteki yönetim ve siyaset biçimleridir. Herhangi bir kentin yönetim yapısı ve siyasi yönetimle ilgili yaklaşımı, kentsel gelişmenin yönü ve büyüklüğü üzerinde önemli bir belirleyici faktrdr³¹⁷.

Yönetimler, yaşanabilir kentler kurmak ve bunu devam ettirmek arzusundalar ise birtakım genel ilkeleri sürekli göz önünde tutmak durumunda, belki de zorundadırlar³¹⁸. Özellikle bir kentteki istihdam, yatırım, güvenlik, entegrasyon, organizasyon, finansal gelişme ve diğer kamu hizmet sunumu yönetmel alanlarında başarılı yönetim stratejilerine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır³¹⁹.

Sayılan bu ilgi alanları yönetimlerin sorumluluk alanlarını da bir Şekilde belirlemektedir³²⁰. Bunlar kentsel-toplumsal devamlılığın sağlanması için yönetimlerin öncelikli sorumluluk alanlarını belirlemektedir³²¹. Kentsel ihtiyaçlar doğrultusunda yönetimin biçiminin de değişmeye başladığı gözlenmektedir. Bu bağlamda mevcut bürokratik zincir, yeni bürokratik yapılanmayla yer değiştirmeye bařlamıřtır³²². Aynı amaç paralelinde stratejik kentsel yönetim daha da fazla önem kazanmıştır.

Bütün kamu politikaları bilerek ya da bilmeyerek kentsel büyümeyi ve kentsel sorunları etkilemektedir³²³. Dolayısıyla kent ortamındaki çelişkiler ve çatışmaların azalması, bir anlamda karar alma süreçlerinin birbiriyle bütünleşmesini ifade etmektedir³²⁴. Bu bütünleşme, kentsel yönetimde sürdürülebilirliği doğrudan etkilemektedir.

Buna benzer Şekilde her ülkede ve her toplumda kentleşmeden kaynaklanan sorunlar kaçınılmaz olarak bir kısmı siyasal ve ideolojik öncüller iermektedir³²⁵. nemli olan bu öncüllerin önyargılar içermemesidir. Hem yerel yönetimlerin ve hem de merkezî hkmetlerin

³¹⁶ Cornelius ve Trueblood, a.g.e., s.212.

³¹⁷ Hauser ve Schnore a.g.e., s.444- 445.

³¹⁸ Priemus vd., a.g.e., s.677.

³¹⁹ Blassingame Lurton, "Sustainable Cities: Oxymoron, Utopia, Or Inevitability ?", The Social Science Journal, January 1998, ss.1-13

³²⁰ Blassingame, a.g.e., s.1-3.

³²¹ Blassingame, a.g.e., s.4.

³²² Bunis vd., a.g.e., s.271.

³²³ Cornelius ve Trueblood, a.g.e., s.197.

³²⁴ Fainstein ve Campbell, a.g.e., s.301.

³²⁵ Beny, a.g.e., s.8.

yürüttüğü yanlış, kısa vadeli ve siyasi kazanç amaçlı politikaların çarpık kentleşme üzerinde önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir³²⁶.

Günümüzde en yetenekli kent yönetimleri dahi politize olmuş, birbirinden kopuk kentsel alanlarda etkin yönetimi başaramayabilir. O yüzden kentsel siyaset öncelikle insanların, işlerin ve gelirlerin ülke içerisinde dağıtılmasıyla ilgili bir kavramdır. Kentsel siyasetin diğer amaçları şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Kentle ilgili programların daha iyi bir şekilde yönetilmesi,
- Kentsel kamu hizmetlerini karşılayan kaynakların artırılması,
- Trafik sıkışıklığının ve kirlenmelerin azaltılması,
- Toprak değerlerinin düşürülmesi³²⁷.

Kentsel büyümeyi etkileyen politikalar, dört başlık altında ele alınabilir³²⁸:

- Fiziki politikalar: Konut temini, ulaşım, iletişim, su, kanalizasyon ve diğer kentsel altyapı elemanlarını içermektedir.
- Ekonomi politikaları: Ekonomik faaliyetleri etkileyen herhangi bir politika, kentsel politika uygulamalarını da etkilemektedir. Bu politikalar (ithalat-ihracat tarifeleri, yabancı yatırımlar gibi), sanayileşmeyle ilgili teşvikleri dahi kapsayabilmektedir. Ücret farklılıkları da söz konusu politikalar içerisinde önemli bir etkiye sahiptir. Sektörlerle ilgili farklı koruma kararları, bölgesel gelir farklılıkları, gelir dağılımını etkileyen her türlü karar, kentsel büyüme politikalarını etkileyebilmektedir³²⁹.
- Demografik politikalar da kentsel büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Yüksek doğum oranı (ister kentsel nüfusun doğal artışı isterse göç yoluyla olsun) yüksek kentsel büyüme demektir.

³²⁶ Ceritli, a.g.e., s. 16.

³²⁷ Cornelius ve Trueblood, a.g.e., s. 198.

³²⁸ Cornelius ve Trueblood, a.g.e., s. 199-201.

³²⁹ Kevin Cox (Ed.), **Urbanization and Conflict in Market Societies**, Methuen and Co Ltd., London, 1978, s. 43.

- Yüksek planlama faaliyetleri: Yeni başkentler yaratma ve karayolu ağları oluşturmayı kapsamaktadır³³⁰.

Görüldüğü üzere kentin fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan daha yaşanabilir bir kent hâline dönüşerek kalkınması açısından kentsel yönetim ve siyaset biçimi oldukça geniş kapsamda ele alınmakta ve buna göre belirlenen kamusal hizmet politikalarıyla başarıya ulaşmaktadır. O yüzden kentsel kalkınmanın sürdürülebilir boyutta devamı açısından siyasal ve kamusal anlamda yönetim kadrolarının uzmanlar düzeyinde profesyonel olması, modern çağın gerekli kentsel yaşam standartlarını çok yakından tanınması ve asıl önemlisi adil bir şekilde kentsel zenginlikleri tüm kentlilere kullandırmayı başarması gerekmektedir.

2.1.5. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Dayandığı Temel Değerler

Literatüre bakıldığında “sürdürülebilir kent” ve “sürdürülebilir insan yerleşmelerinin” ifade ettiği anlamı karşılayan herhangi bir ortak tanım bulunmadığı³³¹ ancak kentsel kalkınmanın kapsamını oluşturan çevresel, ekonomik, sosyal, siyasal, demografik, kurumsal ve kültürel amaçların her birinde yer alan yüzlerce faktörün “sürdürülebilir kalkınmanın” birer parçası olarak bu olguya dayanak teşkil ettiği görülmektedir³³².

Bu bağlamda kentleşme süreci, hem demokratikleşme ve hem de insan hakları konusuna dikkatleri çekmeli ve bu olgular üzerinde yoğunlaşmalıdır³³³. Bu açıdan kentsel yönetilebilirliğin başarılı bir şekilde sağlanması için “optimal” noktada bulunan yatırımların yapılması kadar bazı yönetsel ilkelere bağlı kalınması gerekmektedir. Bu temel ilkelere göre şekillenerek optimal hâle gelen kentsel kalkınma sürecine ilişkin faaliyetler ancak bu şekilde sürdürülebilir hale gelecektir³³⁴.

Aşağıdaki başlıklar altında kısaca bu ilkeler ve kıstaslar kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

³³⁰ Robert L.Lineberiy ve Ira Sharkansky, **Urban Politics and Public Policy**, Harper and Row Publishers, 2nd Ed., New York, 1974, s.51.

³³¹ David Drakakis-Smith, “Third World Cities: Sustainable Urban Development Basic Needs and Human Rights”, *Urban Studies*, Vol. 34, Issue 5/6, May'1997, ss.797-824.

³³² David Satterwaite, "Sustainable Cities Or Cities That Contribute To Sustainable Development?", *Urban Studies*, Vol. 34 Issue 10, October'1997, ss. 1668-1690.

³³³ Drakakis, a.g.e, s.797.

³³⁴ Akpınar, A. & Cankurt, M. Türkiye’de kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile ölüm oranı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(2), (2015). 101–107.

2.1.5.1. Kentsel Yönetilebilirliğin Sağlanması

Literatür çerçevesinde sürdürülebilir kentsel kalkınmanın dayandığı temel değerlere bakıldığında ilk olarak kentsel optimalliğin ve yönetilebilirliğin sağlanmasından bahsetmek yerinde olacaktır³³⁵. Yerel kamu hizmetlerinde süreklilik ve düzenlilik büyük önem taşımaktadır ki bundan amaç ihtiyaçların yerinde ve zamanında giderilmesidir³³⁶. Bu yaklaşım bir açıdan etkinlik kavramına gönderme yapmaktadır³³⁷.

Özellikle kentteki istihdam ve temiz sudan uygun barınma şartlarına kadar sürdürülebilir kentleşmenin bütün unsurları temel bir hak olarak bu bağlamda ele alınmalıdır³³⁸. Zira optimallik, toplumdaki bireylerin en az birinin refahım azaltmadan diğer bireylerin refahım artırma imkânlarının olmadığı durumu ifade etmektedir³³⁹. Ancak kamusal alanda kazananların yanında kaybedenlerin de varlığı söz konusudur. Bu zorluk ancak karar alma süreçlerinin oldukça adil bir şekilde gerçekleştirilmesiyle hafifletilebilir³⁴⁰.

Kentsel yaşama dair tüm kamusal hizmetlerin verimli ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinin yanı sıra bu hizmetlerdeki önceliklerin belirlenmesinde halkın ihtiyaçlarında önceliklerin saptanması, hizmetlerin gerçekleştirilmesinde ise çabukluk, ucuzluk ve verimliliğin yerel düzeyde başarılması büyük önem arz etmektedir³⁴¹.

2.1.5.2. Planlı Kentleşme Politikasının Benimsenmesi

Sürdürülebilir kentsel kalkınmanın dayandığı temel değerlerden bir değeri de planlı bir kentsel kalkınmanın gerçekleşmesi ve tüm toplumsal kesimlerin desteğinin alınmasıyla yakından ilişkilidir. Siyasal kapsam çok yönlü bir yapıya sahiptir. Topluluklar, bireyler, iş adamları, sanayiciler, esnaf, sivil toplum örgütleri, çalışanlar, öğrenciler ve bu grupların beklentilerinin tamamı kentsel siyasetin içerisinde yer almaktadır³⁴².

Rasyonel bir kentleşme politikası, öncelikle pratikte sürdürülmesi mümkün olmayan gerçek dışı yüksek kentleşme standardı ile belirlenen yanlış beklentilerin bir kenara itilmesiyle

³³⁵ Akpınar ve Cankurt, a.g.e, s.103.

³³⁶ Akpınar ve Cankurt, a.g.e, s.105.

³³⁷ Drakakis, a.g.e, s.799.

³³⁸ Drakakis, a.g.e., s. 824.

³³⁹ akakis, a.g.e., s. 825.

³⁴⁰ Altuntaş, a.g.e., s.137.

³⁴¹ Altuntaş, a.g.e., s.138.

³⁴² Altuntaş, a.g.e., s.140.

başlamalıdır³⁴³. Gerçek bir kentleşme politikası, planlamadaki kentsel yönelimlerin duracağı noktanın belirlenmesini gerekli kılar³⁴⁴.

Çoğu kalkınma hareketleri hükümetleri ilgilendirdiği için yerel büyüme öncüleri, yerel siyasetçilerin seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Altyapı kaynakları oluştururken ya da kentin belediye başkanını “sanayi elçisi” olarak kullanırken yerel yönetimin dikkate aldığı şey büyümedir. Bu durum yerel yönetimlerin tek işlevi değildir belki. Ancak en önemli işlevlerinden biridir³⁴⁵.

Yerel siyasetçilerin önemli faydalarından biri de kalkınmayla ilgili kararlarda yüksek düzeyli siyasal aktörleri etkileme kabiliyetleri şeklinde ortaya çıkmaktadır³⁴⁶. Bununla birlikte ebetteki ulusal siyasetçiler kalkınma çabalarında bir sorumluluk taşımaktadırlar. Çünkü onlar da siyasal gücün tabanını oluşturan yerel siyasal birimlere (partiler gibi) bağımlı olmak durumundadırlar. Buna karşılık ulusal düzeydeki gelişmeler, yerel yönetimlerdeki siyasetçi ve yöneticilerin kurumlar ile hizmet edilen insanlar arasındaki mesafeyi kapatmak için geniş bir yerel inisiyatif yelpazesini faal bir şekilde takip ettikleri gerçeğini örtme eğilimindedir³⁴⁷.

Uzlaşmacı ve düzenli bir kentsel büyüme, ağırlıklı olarak toplumun bu gelişmeye katılmasıyla sağlanabilir. Bu nedenle gelişmeci yerel otoriteler, yıllardan beridir halk katılımıyla ilgili sağlıklı yaklaşımlarını yüksek kaliteli enformasyonla desteklenmesi gerektiğini kabul etmektedirler³⁴⁸. Vatandaşlar; karar ve politikalar ve bunların nedenleriyle ilgili açık ve anlaşılır bilgilere sahip olmak isterler³⁴⁹.

Bu açıdan toplumun siyasete katılımında eğitimin genellikle olumlu yönde bir etki yaptığı dile getirilse de Alfred ve Lee tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte siyasi seçimlere katılım oranının azaldığı görülmüş ve hareketliliğin yüksek olduğu toplumlarda da katılımın azaldığı gözlenmiştir³⁵⁰.

³⁴³ Greer, Scott, Dennis Mc Elrath, David W.Minar ve Peter Orleans, The New Urbanization, St.Martin Press, 2^{od} Printing, New York, 1969, s.302.

³⁴⁴ Jakobsen, Leo ve Ved Prakash (Eds), Urbanization and National Development, Sage Publications, Beverly Hills, 1971, s.53.

³⁴⁵ Fairstein ve Campbell, a.g.e., s.301.

³⁴⁶ Fairstein ve Campbell, a.g.e., s.306.

³⁴⁷ Burns Danny, Robin Hambleton ve Paul Hoggett, The Politics of Decentralisation, The Macmillan Press Ltd., London, 1994, s.5.

³⁴⁸ Burns vd., a.g.e., s. 7.

³⁴⁹ Burns vd., a.g.e., s. 8.

³⁵⁰ Lineberry ve Sharkansky, a.g.e., s.53.

Bundan başka siyasal çelişki, kent içerisindeki ırksal, etnik, sınıfsal ve kültürel farklılaşmaları yansıtmaktadır. Bunun aksine homojen bir toplum ise daha az siyasal çelişkiler yaratmakta ve neticede siyasal katılım isteğini azaltmaktadır³⁵¹. Nitekim Weber'e ve Wirth'e göre homejen yapıdaki kentlerde yoğun kentleşme, siyasal katılım imkânlarını etkisiz kılmaktadır³⁵². Belirtilen durumlar, toplumun yönetime katılımında olumsuz birer etken olarak görülmektedir. Özellikle yerel yöneticiler, söz konusu sorunların üstesinden gelecek ve toplumu yönetime katacak politikalar konusunda önemli sorumluluklar taşımaktadırlar³⁵³.

2.1.5.3. Etkin ve Verimli Kamusal Hizmet Sunumu

Sanayi devriminin şekillendirdiği modern toplum ve refah devleti anlayışının önemli bir gereği olarak görülen etkin ve verimli kamusal hizmet üretim arayışları sürdürülebilir kalkınmanın varlığı açısından oldukça önemlidir³⁵⁴.

Literatüre bakıldığında etkililiğin; bireysel, grup ve örgütsel etkinlik olmak üzere üçe ayrıldığı, kentsel anlamda kavramın daha çok hem bireysel ve hem de kurumsal anlamda yüksek kalite standartlarında ve üstün performans içerisinde sürdürülmesini tanımladığı söylenebilir³⁵⁵. Drucker'a göre verimlilik, üretim kaynaklarının ne kadar iyi kullanıldığını, etkinlik amaçların ne ölçüde gerçekleştiğini belirlemektedir³⁵⁶. Kentsel kalkınma bağlamında verimli işlerin genellikle etkili olduğu varsayılmakta olup bu noktada kentlerin ekonomik sürdürülebilirliğinde kent içerisinde ve çevresinde yürütülen mal ve hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin gerçekleştirilmesiyle mümkün olacağı varsayılmaktadır³⁵⁷.

Özellikle günümüz kent merkezlerindeki toplam harcamaların, kent çevresine göre %50 daha fazla olmasından hareketle merkezi kent yönetimlerinin banliyölere göre her bir temel hizmet alanında kişi başına kent merkezlerinde daha fazla harcama yapması da etkililik arayışının bir sonucu olarak değerlendirilebilir³⁵⁸. Bir kentin ya da kasabanın içinde dahi belirli

³⁵¹ Lineberry ve Sharkansky, a.g.e., s.54.

³⁵² John Rex Meller, (Ed.), **Urban Sociology in an Urbanized Society**, Routledge Kegan Paul Ltd, London, 1977, s. 170.

³⁵³ Orhan Pazarcık ve Gültekin Çoygun, **Kamu Bürokrasisinde Organizasyon Sorunları-Verimlilik ve Etkinlik**, Milli Produktivite Merkezi Yayınlan, Yayın No.322, Ankara, 1985, s.49.

³⁵⁴ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınlan, 2.Baskı, İstanbul, 1994, s. 31.

³⁵⁵ İbrahim Yıldırım, "Bürokratik Örgütlerde İsrafla Sonuçlanan Yönetsel Bozukluklar", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F., Erzurum, 1984, s.44.

³⁵⁶ Keleş, "Yerinden Yönetim..", a.g.e., s.33.

³⁵⁷ Duben, Alan ve Sadun Emre Alp, "Urban Management Development", IULA-EMME Publication, İstanbul, 1993, s. 17.

³⁵⁸ Edwin S.Mills ve Luan Sende Lubuele, "Inner Cities", Journal of Economic Literature, Vol.35, June 1997, s.750.

hizmetlerin bütün semtlere en düşük yeterli düzeyde sağlanması, yerel yönetimleri ortaya çıkaran en önemli nedenler arasında yer almaktadır³⁵⁹.

Bunlara ek olarak ekonomik bağlamda hizmet maliyetlerinin katlanılabilir ve optimum bir düzeyde tutulabilir olması, kentlerin yaşanabilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bazı mal ve hizmetlerin (kentsel barınma, ulaşım hizmetleri vs.) diğer mal ve hizmetlerden azaltmadan daha fazla artırılması mümkün değilse verimlilik durumu elde edilmiş demektir³⁶⁰. Yani kentsel mal ve hizmetlerdeki verimliliğe herhangi bir kentsel mal ya da hizmetin daha fazla artırılmasının mümkün olmadığı noktada ulaşılmaktadır³⁶¹.

Bu bağlamda kaynakların kent içinde ya da kentler arasında verimli kullanımı, milletlerin şimdiki ve gelecekteki ekonomik durumları açısından kritik bir öneme sahiptir³⁶². Daha iyi hizmet sunumu için hizmetten yararlananların bunun bedelini ödemesi gerekir. Diğer bir ifadeyle bir hizmetin ürettiği ödeme yükü, ondan faydalananlar arasında eşit oranda dağıtılmalıdır³⁶³.

Richard Appelbaum maliyetin, (en azından orta ölçekli kentler açısından) yerleşmenin büyüklüğü ve büyüme oranıyla doğrusal bir ilişki içinde olduğunu ifade etmektedir³⁶⁴. Diğer bir ifadeyle kent büyüdükçe maliyetin arttığı ve dolayısıyla verimlilikten uzaklaşıldığı belirtilmektedir³⁶⁵.

Bundan başka kimi yerel yönetimlerin gelirlerini artırmak amacıyla yatırımları kendi bölgelerine çekme eğiliminde olduğu görülmektedir. Endüstriyel ve ticari büyüme, vergi tabanında net fayda sağlamaktadır³⁶⁶. Şayet yerel yönetim, yeni yatırımları bölgeye çekmek için özel vergi teşvikleri ya da başka türlü sübvansiyonlar sağlarsa bu durumda kalkınmanın parasal maliyeti açık bir şekilde yüksek olmaktadır³⁶⁷.

³⁵⁹ Keleş, a.g.e., s.42.

³⁶⁰ Cox a.g.e., s.61.

³⁶¹ Fainstein ve Campbell, a.g.e., s.303.

³⁶² Goodall, a.g.e., s.20.

³⁶³ Duben ve Emrealp, a.g.e., s.27.

³⁶⁴ Fainstein ve Campbell, a.g.e., s.318.

³⁶⁵ James J. Gibson, John M. Ivancevich ve James H. Donney, **Organizations (Behavior-Structure- Processes)**, 7.Edition, Irwin Inc., USA 1991, s.25.

³⁶⁶ Atilla Baransel, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, Cilt.I, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınlan, Yayın No.257, İstanbul, 1993, s.38.

³⁶⁷ Fainstein ve Campbell; s.319.

2.1.5.4. Dengeli Fiziksel Gelişme

Mumford daha 1960'larda yeni kentsel ortamın temel elemanlarının fabrikalar, yollar ve yoksulluk alanları olduğunu belirtmiştir. Fabrikalar yeni kentsel organizmanın çekirdeğini temsil etmektedir³⁶⁸. Ebenezer Howard da kentlerin değişen olumsuz yapısını görmüş ve buna çözüm olarak “Bahçe Kent (Garden City)” tezini ileri sürmüştür. Bu doğrultuda kentlerin çevresinde yeşil bir kuşak oluşturulacaktı. Bu yeşil kuşak sadece kırsalı kente yaklaştırmakla kalmayacak aynı zamanda yerleşmeleri kırsalla iç içe tutacaktı³⁶⁹.

Kentsel mekânların en önemli sorunlarından birine de konutlaşma alanında rastlanmaktadır. Yetersiz konutlaşmayla beraber sanayi dönemi konutlaşma biçiminin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır³⁷⁰. Blokların art arda sıralanması aynı formasyonu tekrarlamaktadır: Aynı sıkıcı caddeler, gölgelenmiş ve çöplüklerle dolu birbirine benzeyen dar sokaklar, çocukların oyun oynayacağı açık alanların ve bahçelerin olmayışı, yerel komşuluk ilişkilerinde dayanışma ve kişisellik eksikliği³⁷¹ gibi unsurlar yeni yerleşme biçiminin temel özelliklerini oluşturmaktadır.

Doğru bir fiziksel gelişme bakımından yönetimlerin ellerinde çeşitli müdahale araçları bulunmaktadır. Kentsel gelişmeye müdahaleler ya da katkılar üç şekilde olabilmektedir. Kentsel müdahalenin birinci türünü emlak vergileri, kentsel mal ve hizmetlerin maliyetleri üzerindeki denetim, teşvik ve yardımlar gibi mali araçlar oluşturmaktadır³⁷².

Resmî yollarla arazi temini, bölgeleme yönetmelikleri, parselasyon kontrolleri ve inşaat standartları gibi planlama araçlarını kapsayan toprak kullanımındaki yasal sınırlamalar ise ikinci tür müdahale araçlarına karşılık gelmektedir. Doğrudan fiziki alan gelişimi üçüncü ve son bir kentsel müdahale türünü oluşturmaktadır. Birçok kentsel altyapı sunumu, sosyal konut yapımı, kentsel yenileme ve arazi bankası gibi araçlar üçüncü tür müdahale kapsamı içerisinde yer almaktadır³⁷³. Kentsel yenileme programlarının en önemli amacı sağlıklı yürüyen konutlaşma şartlarını geliştirmektir³⁷⁴.

³⁶⁸ Mumford, a.g.e., s.458.

³⁶⁹ Mumford, a.g.e., s.516.

³⁷⁰ Dicle, a.g.e., s.28.

³⁷¹ Mumford, a.g.e., s.465.

³⁷² Baransel, a.g.e., s.41.

³⁷³ Cox, a.g.e., s.43-45.

³⁷⁴ Mills, a.g.e., s.186.

Düşük düzeyli kentleşme ve kentsel ihtiyaçların göz ardı edilmesi, ekonomik gelişmeyi sekteye uğratabilmektedir ve kentsel çevreyi tehlikeli bir şekilde tahrip edebilmektedir. Buna karşılık hızlı bir kentsel gelişme de kırsal kesimi cezbetmek yoluyla geniş boyutlu, yüksek maliyetli ve bir anlamda asalak şeklinde gelişen bir kentsel yığılaşmaya yol açabilmektedir³⁷⁵.

2.1.5.5. Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel kaynakları oluşturan temellerin tahrip edilmesi (aşırı kaynak çıkarılması, yoğun toprak kullanımı vs.), ekosistem tarafından üretilen hizmetlerin kalite ve miktarını etkilemekle kalmamakta aynı zamanda ekosistemin kendi kendini yenileyebilme kapasitesini de bozmaktadır³⁷⁶.

Çevre sorunlarının, aşırı kullanımdan dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan yenilenebilir kaynaklarla çok yalın bir bağlantısı vardır³⁷⁷. Çevrenin her bir boyutu, üretilen atıkları masdedebilme ve kendi kendini yenileyebilme bakımından belirli bir kapasiteye sahiptir. Bir ırmak, herhangi bir atığı seyreltebilir ve içindeki organik maddeleri parçalayarak yok edebilir. Ancak aşırı yüklenmeyle karşı karşıya kalan bir ırmak, organik maddeleri parçalayabilme yeteneğini kaybetmektedir³⁷⁸.

Aşırı yüklenmeden ve çevrenin sürekli tahrip edilmesinden dolayı kentsel alanlardaki çevre kirlenmeleri daha fazla önem taşımaktadır. Kentsel mekânlarda nüfus ve hareketliliğin yoğunlaşmış olması, doğal çevrenin masdedebileceğinden daha fazla atık üretmektedir³⁷⁹.

Kentsel çevre sorunlarının çözümünde farklı araçlar kullanılabilir. Teknolojinin elverişli olmaması hâlinde “özel mülkiyet haklarının” kullanılmasını yeniden düzenleyerek kirlenmenin belli bir düzeyin üzerine çıkması önlenir³⁸⁰. Bu yolla “kirlenme hakları” düzenlenebilir ve böylece çevresel ortamdaki toplam kirlenme sınırı belirli bir düzeyde tutulabilir³⁸¹.

³⁷⁵ Kari Maler ve Göran Maler, "Environment, Poverty and Economic Growth", Annual World Bank Conference on Development Economics'1997, Washington, 1998, s.253.

³⁷⁶ Maler ve Maler, a.g.e., s.254.

³⁷⁷ Meller, John Rex (Ed.); Urban Sociology in an Urbanized Society. Routledge Kegan Paul Ltd., London, 1977, s.255.

³⁷⁸ Mills, a.g.e., s.248.

³⁷⁹ Mills; a.g.e., s.249.

³⁸⁰ Üstünel, a.g.e., s.366-367.

³⁸¹ Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu, 2007. “Sürdürülebilir Kent”, Ayşegül Mengi (ed.), Kent ve Politika, İmge Kitabevi, Ankara.

Özel vergi ya da harçlar olarak kentleşmenin maliyetini kent merkezinde yaşayanlara ödetmek suretiyle kentsel çevre sorunlarının önlenmesi ya da azaltılması³⁸² da çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla atılacak bir adım olabilir. “Kirlenme hakkı” uygulamasını getirmek yoluyla doğanın kendi kendini temizleme gücünün üzerinde bir kirlenmeye sebep olanlara bunu satarak bu satıştan elde edilen gelirleri çevresel arıtmalarda kullanmak³⁸³, çevre sorunlarının çözümünde göz önüne alınabilecek başka bir yöntem olabilir.

2.1.5.6. Tarihsel Devamlılık

Herhangi bir kentin birikimlerini geleceğe aktarabilmesi, onun geçmişle olan bağlarının güçlülüğüyle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle kentin tarihsel kazançlarının gelecek kuşaklara devredilmesiyle ilgilidir. Çünkü geçmişten bugüne ulaşan herhangi bir yapı bir tarihi yansıtır ve toplumun kendisiyle daha fazla bütünleşmesini sağlar.

Hızla büyüyen kentler, yerleşimlerin çevresindeki ve içindeki doğal ve tarihî değerleri tahrip etmekte; çevreye uyumlu, geleneksel mimari öğeler hızla yok olmaktadır³⁸⁴. Belirtilen nedenlerden ve sonuçlardan dolayı hükümetler değerli topraklar, görsel ve öneme tarihsel öneme sahip alanlar üzerine yapılanmayı önlemek için etkili toprak kullanım planları hazırlanmalıdır³⁸⁵.

Sürdürülebilir toplum tasarımı; estetiğin, ölçeğin, tarihî ve kültürel duyunun yapay çevre üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu bir yaklaşım üzerine kurulmalıdır. Tarihî binalar, topluma daha önce yaşanan gelenek ve eğitimle ilgili önemli bir sağduyu kazandırmaktadır. Mevcut yapıların korunması, malzemelerin ve diğer altyapıların yeniden kullanılması ve kazanılması açısından da önemli bir yöntem sunmaktadır. Diğer taraftan eski binaları rehabilite etmek yoluyla toplum malzeme kazanmakta ve bir süreklilik duygusu yaratmaktadır.

Birçok ülke, kentlerin tarihî dokusunu korumak için çeşitli yönetim birim ya da büroları kurmuştur. Örneğin Hollanda'nın koruma üst kurulu RDMZ ya da Ulusal Anıt Koruma İletişim Komisyonu olarak tanımlanabilecek NCM; İngiltere'nin Ulusal Miras Bakanlığı (Department of National Heritage) ve mimari polis görevlileri olarak bilinen ALO çalışanları gibi kurumlar ve çalışanları tarihî değerleri korumak ve geleceğe aktarmak için ülkelerin çabalarının ve

³⁸² Üstünel, a.g.e., s.367.

³⁸³ Üstünel, a.g.e., s.368.

³⁸⁴ Mills ve Lubuele, a.g.e., s.752.

³⁸⁵ Clawson ve Hail, a.g.e., s.40.

isteklerinin bir göstergesidir³⁸⁶. Kurumların yanı sıra bireylerdeki tarih bilincinin varlığı da söz konusu değerlerin korunmasında büyük önem taşımaktadır.

2.1.5.7. Toplumsal Sürdürülebilirlik

Bir kentin sürdürülebilir olması, içinde yaşayan toplumsal ilişkilerin yapısıyla yakından ilgilidir. Kent bir bakıma toplumun aynasıdır. Dolayısıyla toplumda görülen ve yaşanan çarpıklıklar, çoğu zaman olduğu gibi kent aynasında yansımaktadır.

Kentsel ortamlarda toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması sürecinde eğitimin önemli bir katkısı olacaktır. Eğitim süreciyle bağlantılı olarak sosyal marjinalleşme (itilmişlik) ile mücadele edilmeli, ortalama eğitim düzeyi yükseltilmeli (öğrencilerin orta eğitimde atılması azaltılmak), işsiz gençler için istihdam imkanları artırılmalı ve azınlıkların toplumla bütünleşmesi ve eğitim sistemine yetişkinlerin katılma fırsatları geliştirilmelidir³⁸⁷.

Büyük kentler başta olmak üzere bütün kentlerde, güvenli ve riskli alanlar arasındaki çelişkiler ve tehlikeli bir konuma doğru sürüklenen gruplar ve insanlar arası komşuluk ilişkileri³⁸⁸ ile ilgili sorunların çözümüne yönelik yeni düzenlemeler yapılmalıdır. İnsanların çoğu, evlerin cazip olduğu ve iyi korunduğu bir komşuluk ortamında yaşamak istemektedir³⁸⁹.

Sürdürülebilirlik kavramı kentsel manada şehrin çevresel ve olarak insanların beklentisini karşılayacak yaşam kalitesi seviyelerinde işlevlerini sürdürmesi fakat aynı zamanda gelecek nesillerin imkânlarını ve hakkı olan şeyleri yok etmemesi, kentsel sınırlar dâhilinde veya haricinde olumsuz olaylara neden olmaması manasına gelmektedir³⁹⁰.

Sürdürülebilir kentsel kalkınmayı etkileyen en önemli faktörlerden birisi göç olgusudur. Zira kentler dengesiz bir şekilde büyüdükçe kentteki tüm dengeler olduğu gibi toplumsal bağlar da bozulmaktadır³⁹¹. P. Bairoch, kentlerin aşırı büyümesiyle beraber oluşan metropollerin “imparatorsuz Roma’lara” dönüştüğünü dile getirmekte ve bundan dolayı da fakir ülkelerin

³⁸⁶ Zeynep Aygen, "Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır?", Kent ve Kültürü Dergisi, Sayı.8, Yaz 1996, ss.48-61.

³⁸⁷ Priemus vd., a.g.e., s.681.

³⁸⁸ Priemus vd., a.g.e., s.682.

³⁸⁹ Mills, a.g.e., s. 173.

³⁹⁰ Kadir Hakan Yazar, “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Önerisi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.60.

³⁹¹ Mills ve Lubuele, a.g.e., s.753.

yüksek nüfuslu kentleri başta olmak üzere büyük kentlerde sosyal ve çevresel sorunların daha yoğun olarak yaşandığını belirtmektedir³⁹².

Sanayileşme dönemi kentleşme sürecinin yarattığı en önemli kentsel sorunlardan birini kent içerisinde yalnızlaşan Batı'nın “slumlar” ve buralarda yaşayan topluluklar oluşturmaktadır. Slum; uyumsuzluğun, kötülüklerin ve yasadışılığın yoğunlaştığı, toplumsal katmanlar ayrışmasının kara bir bölgesini temsil etmektedir. Slumlar, insanların toplumdan ve topluluklardan uzak, düzensiz bir şekilde bir araya gelmeleriyle oluşan; ahlaksızlığın, suçluluğun, kuralsızlığın ve hastalıkların yatağıdır³⁹³.

Tedbirleri alınmadığı ve yeni kentlerin düzenlenmesinde toplumsal ilişkiler göz ardı edildiği sürece “slumlaşma” süreci bütün dünya kentlerinin karşı karşıya kalacağı bir sonuç olacaktır. Bununla beraber Batı'nın yoksulluk bölgeleri (slum) hem fiziki ve hem de sosyal anlamda tehlike alanları oluştururken geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere özgü bir özellik taşıyan ve Türkiye'de “gecekondulaşma” olarak adlandırılan sağlıklı konutlaşma, fiziki yapılanma bağlamında olumsuzluklar (korunmasız, sağlıklı, alt ve üst yapı bakımından yetersiz hizmet sunumu) taşımakla birlikte toplumsal ilişkiler ve dayanışma ve yardımlaşma açısından “slum”lardan farklı (büyük oranda olumlu) özellikler taşımaktadır. Bu durum Türkiye gibi ülkeler açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Kentlerdeki sosyo-ekonomik yapılar arasındaki açıklıklar, toplumsal sürdürülebilirlikteki sapmalar üzerinde önemli bir etkiyi yansıtmaktadır. Kentlerde varlıklılar ile yoksullar arasındaki açıklık her gün daha da büyümekte ve toplumsal kontrol zayıflamaktadır³⁹⁴.

Kentlerde toplumsal devamlılığın sağlanması için;

- a) Her türlü ilişkide güvenliği gerçekleştirilmesi,
- b) Cazip ve temiz bir çevrenin yaratılması,
- c) Bireylerin kendi yaşam çevrelerine daha fazla katılımının sağlanması,
- d) Farklı grup ve yaşam tarzları arasında uyumlu işbirliğinin teşvik edilmesi,

³⁹² Mills ve Lubuele, a.g.e., s.755.

³⁹³ Meller, a.g.e., s.67.

³⁹⁴ Priemus vd., a.g.e., s.682.

e) Bireylere, kendilerini gerçekleştirebilecek ortamın sunulması gerekmektedir³⁹⁵.

Sosyal adaletle ilgili yaklaşımımız, farklılıkları eritmeyi değil, grup farklılıklarına saygı duymayı ve grupların bu farklılıkları yeniden üretebilmesine imkân veren kurumları gerektirmelidir. Aydınlanma sebebinin cumhuriyetçi versiyonları içerisinde vücut bulan evrensellik kavramının reddedilmesi gerektiği ifade edilmekte ve bunun, kent halkının etnik yapısını baskı altına aldığı iddia edilmektedir³⁹⁶.

Toplumsal anlamda olumsuz dışsallıklar, konutlar arası mesafelerden etkilenmektedir. Şayet komşular arası mesafe 5 mil (yaklaşık 8 km) ise bu durum, komşulukları etkilemeyebilir. Ancak mesafe 50-100 feet (yaklaşık 15-30 metre) ise bu durumda komşular ve komşuluk ilişkileri de etkilenmektedir³⁹⁷. Ancak bir birey ya da firma komşuluk alanlarının büyük bir kısmını elinde bulunduruyorsa dışsal etki içselleştirilmiş demektir³⁹⁸. Dolayısıyla küçük yerleşmeler toplumsal ve ekonomik açıdan daha kolay bir şekilde entegre olabilmektedir³⁹⁹ ve bu dışsallıkları içselleştirebilmektedir.

Kaynakların korunduğu, çalışma imkânlarını bulunduğu, yatay genişlemenin mümkün olduğu, güvenli komşuluk ilişkilerinin sürdürüldüğü, eğitimin bütün yaşam boyunca devam ettiği, ulaşım ve sağlık imkânlarının yeterli düzeyde bulunabildiği ve yaşam kalitesinin geliştirilmesinde bütün insanların yeterli fırsatlara ulaşabildiği sürdürülebilir bir toplum, sağlıklı bir toplum kurmak bakımından insanlar arası iş birliğini teşvik eder⁴⁰⁰.

Kitle iletişiminin baskısından dolayı kentli alışkanlıklar, zevkler ve tutumlar da standartlaşmaktadır. Toplumsal duygu kaybolurken kimlik ve kişilik duygusu da kaybolmaktadır⁴⁰¹.

Kentin fiziksel ve sosyal çürümesi, ağırlıklı olarak yoksulluğu ve farklılaşmayı getirmektedir⁴⁰². Bu nedenle yoksulluğa karşı alınan programların, en azından dört temel boyutu olmalıdır:

1) İşsizliğin ortadan kaldırılması,

³⁹⁵ Priemus vd., a.g.e., s.684.

³⁹⁶ Fairstein ve Campbell, a.g.e., s.417.

³⁹⁷ Mills, a.g.e., s.174.

³⁹⁸ Mills, a.g.e., s.176.

³⁹⁹ Fairstein ve Campbell, a.g.e., s.325.

⁴⁰⁰ Mills ve Lubuele, a.g.e., s.754.

⁴⁰¹ Meadows ve Mizruchi, a.g.e., s.170-171.

⁴⁰² Meadows ve Mizruchi, a.g.e., s.545.

- 2) Gelir düzeyinin yükseltilmesi,
- 3) Irksal ayrımların üstesinden gelinmesi,
- 4) Belediye ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi.

Özetle belirtmek gerekirse sürdürülebilir bir toplumun gerçekleştirilebilmesinin temel ilkeleri şunlar olmalıdır⁴⁰³:

- Sürdürülebilir toplum, yalnızca sistematik toplumsal katılım ve güçlü sivil toplum yoluyla gerçekleştirilebilir.
- Toplumsal uyum, kültürel kimlik, çeşitlilik, kardeşlik, nezaket, alçak gönüllülük, şefkat, sabır, merhamet, dostluk, dayanışma, gelenekler, sevgi, çoğulculuk, ortak kabul görmüş dürüstlük, yasallık ve disiplin özellikleri vs. sürdürülebilir toplum açısından muhtemelen en fazla öneme sahip, ancak ölçülmesi pek mümkün olmayan “toplumsal sermayenin” parçalarını oluşturmaktadır. Bazılarının “moral sermaye” olarak adlandırdığı bu sermayenin, paylaşılmış değerler ve eşit haklar, toplumsal, dinî ve kültürel etkileşimler yoluyla sürdürülmesi ve korunması gerekir. Buna dikkat edilmediği sürece bu sermaye de fiziksel sermaye gibi tahrip edilecektir.
- Eğitime, sağlığa ve bireysel beslenmeye yapılan insan sermayesi yatırımı, ekonomik kalkınmanın bir cüzü olarak kabul edilmektedir. Ancak sürdürülebilir toplum açısından gerekli olan sosyal sermayenin oluşturulması henüz yeterli derecede anlaşılmamıştır.

Kentsel bir ortamda yaşayan herhangi bir bireyin doyum düzeyi, üç değişik unsurun fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır:

- Söz konusu birey tarafından kullanılan ikamet alanının kalitesi,
- Bireyin ikamet ettiği alanla kentin diğer alanları arasındaki toplam mesafe,
- Tüketilen diğer bütün mal ve hizmetlerin bileşimi⁴⁰⁴.

⁴⁰³Goodland ve Daly, a.g.e., s.1003.

⁴⁰⁴Cox, a.g.e., s.46.

Görüldüğü üzere toplumsal sürdürülebilirliğin toplumun doyum düzeyiyle de yakın bir ilişkisi vardır. Toplumun doyum düzeyi ise tek tek bireylerin yaşadığı ortamdan haz almasıyla ilgilidir.

2.1.5.8.Yerelleşme Sorunu ve Yöresel Bütünleşme

Sağlıklı bir yerel yönetim sistemi, iyi yönetimle demokratik sorumluluğun birleştirilmesini gerekli kılar. Desantralizasyon, sadece ihtiyaçlara cevap veren ve yüksek kaliteli hizmet potansiyelini bünyesinde taşımakla değil, ayrıca halkın yönetim sürecine katılımını güçlendiren bir dizi imkânâ sahip olmakla da piyasa modellerine cazip bir alternatif sunmaktadır⁴⁰⁵.

Dinçer'e göre üretim ve ekonomide etkin olan merkezîleşme düşüncesi zamanla siyasi anlayışlara da yansımış ve devlet yapısını merkezîleştirmiştir⁴⁰⁶. Ancak şu an gelinen aşamada yerel yönetimlerin önemi ve etkinliği bir kez daha anlaşılmış ve bütün dünya yeniden bir yerelleşme sürecine girmiştir. Böylece gücün ağırlıklı olarak yerel yönetimlere devredilmesi noktasında birçok ülke yerel yönetim reformunu gerçekleştirme çabası içerisine girmiştir.

Yerel yönetimler hakkında konuşurken ademimerkeziyetçiliğin iki anlamını (hizmet yönünden ve yer yönünden ademimerkeziyet) birbirinden ayırmak önem taşımaktadır: Bir taraftan işlerin konum anlamında yerel bürolara aktarılmasını ifade ederken diğer taraftan büyük ölçekli karar yapım otoritelerinden daha küçük boyutlu yerel yönetim birimlerine kadar yer alan bir katılım sürecine karşılık gelmektedir⁴⁰⁷.

Desantralizasyon bağlamında ele alındığında stratejik yönetim, çevreden kaynaklanan sonuç ve fırsatların tamamını değerlendirmedir. Stratejik yönetim, işlevsel yönetimin tuzaklarından ve sınırlı bakış açılarından kaçınmayı; yerel yöneticilerin gününbirlik işlerden uzak durmalarını ve uzun vadeli bakış açılarını benimsemelerini gerektirir⁴⁰⁸.

Gücün merkezden uzaklaştırılması, faaliyetlerde örgütlemeyi ve planlı çalışmayı gerektirir. Planlı hizmet ve kalkınma, toplumsal yöne doğru kaydırılmakta olan pozitif bir güç sağlamaktadır⁴⁰⁹. Bu kapsamda yerel otoritelerin kendilerini, çoğulcu bir kurumsal çevrenin öncü aktörleri olarak görebilmelerinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Mevcut yerel yönetim

⁴⁰⁵ Mustafa Özel, **Stratejik Yönetim ve Liderlik**, İz Yayıncılık, 13.Baskı, İstanbul, 2015, s. 19.

⁴⁰⁶ Özel, a.g.e., s. 23-25.

⁴⁰⁷ Burns vd., a.g.e, s.6.

⁴⁰⁸ Burns vd., a.g.e., s.129.

⁴⁰⁹ Burns vd., a.g.e., s.131.

birimleri bir taraftan geniş bir alana yayılmış önemli kamu hizmetlerinin teminine yönelik ilgisini devam ettirirken diğer taraftan geleceğin yerel otoriteleri yönlendirici rol üzerinde yoğunlaşmalıdır⁴¹⁰.

Bu yüzden yerel yönetimlerin gerekliliğiyle ilgili iki temel faktörden söz edilebilir:

1) Merkezle yazışmalar ve karar alma süreci daha fazla zaman gerektirmektedir. Dolayısıyla işlerin merkezden yürütülmesi gecikmelere neden olmaktadır.

2) Diğer taraftan yerel nitelikli hizmetlerin merkezî idare tarafından değerlendirilmesinde de zorluklarla karşılaşmaktadır⁴¹¹.

Son olarak yerel ya da belediye yönetimi insanlara ve sorunlara en yalan mesafede bulunduğu için kentsel sorunların üstesinden gelebilmenin önemli aracı olarak görülmektedir⁴¹².

2.1.5.9. Küresel Bütünleşme

Globalleşen dünyada bütün toplumları aynı yoğunlukta ve derecede ilgilendiren köklü dönüşüm ve değişim sürecine girilmiştir. Bu değişimlerin hepsi insanlığın anlayışında değişim oluşturmaya başlamıştır⁴¹³.

Küresel değişim ve dönüşümün etkisi şimdi daha hızlı olup bu, hayatın bütün evrelerinde ağırlığını hissettirdiği gibi kentsel yaşam formatında da kendisini hissettirmektedir. Bu açıdan kentsel kalkınma kapsamında toplumsal değişimlerle, büyük kentlerde sosyal bütünleşme mekanizmalarının çalışmasıyla, merkez-çevre ilişkileri kuramlarıyla ve küresel bütünleşmenin etkisi ile kent sistemlerinin benzer ve ortak sorunları çözülmeye çalışılmaktadır⁴¹⁴.

Günümüzün büyük kentleri ve onların ekonomik sistemleri; tipik olarak üretim, pazarlama ve tüketim çevrelerinde farklı ekonomik faaliyetlerin zengin ve kaotik çeşitliliğini bir araya getiren arı kovanları şeklinde tarif edilmektedir⁴¹⁵.

⁴¹⁰ Burns vd., a.g.e., s.252.

⁴¹¹ Özel, a.g.e., s. 26.

⁴¹² Özel, a.g.e., s. 27.

⁴¹³ Ahmet Özer, "Bağımlılığı Yaratan Sosyolojik Koşulların Göç - Kentleşme(me) ve Organize Suç Bağlamında İrdelenmesi", <http://www.tohav/bolum/dosya&no=40>.

⁴¹⁴ Antony Giddens, **Globalleşme Üzerine**. Kaynak Yay. İstanbul: 2000, s.22

⁴¹⁵ Lambooy ve Moulaert, a.g.e., s.217.

Herhangi bir kentin varlığını güçlü bir şekilde devam ettirebilmesi ve dünya kentleri arasındaki önemini pekiştirebilmesi, o kentin dünyanın diğer kentleriyle rekabet edebilme yeteneğine bağlıdır. Küresel kent, kültürel üretiminin bütün dünyayı etkilediği ve ticari sektör ürünlerinin bütün dünyaya pazarlandığı ve finansal sistemin mekânı olan kente karşılık gelmektedir⁴¹⁶. Küresel kavramı hem coğrafi etkiyi ve hem de fonksiyonelliği yani bir kentin ekonomik gücünü ifade etmektedir. Küresel kentler, genel olarak birkaç kıtada iş yapan uluslararası şirketlerin genel merkezlerini bünyesinde taşıyan kentlerdir⁴¹⁷.

Sonuç olarak bugünün kentsel hiyerarşi uluslararası bir özellik taşımaktadır⁴¹⁸. Kentsel bir alanın tek başına büyüebilmesi, uzun vadede yerel ekonomisinin bir ihracat alanından diğerine başarılı bir şekilde geçiş yapabilmesine bağlıdır. Yani bir ihracat sahasında uzmanlaşmasına bağlıdır⁴¹⁹.

2.1.6. Günümüzde Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Anlam ve Önemi

Dünyada sanayi devrimiyle birlikte hız kazanan kalkınma çabalarının tabii birer sonucu olarak baş gösteren doğal yıkımlar ve dejenerasyonlar 20. yüzyılda başta Avrupa ülkelerinde olmak üzere tüm dünyada çevresel yıkımlara neden olmuştur⁴²⁰.

Oysa kalkınmanın sürdürülebilir olması her şeyden önce gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama imkânlarını tehlikeye sokmadan şimdiki toplulukların ihtiyaçlarının karşılanması anlamına gelmektedir⁴²¹. Nitekim kalkınmada sürdürülebilirlik tartışmasının kentsel boyutu, ağırlıklı olarak büyük kentlerin, doğal kaynakların temel tüketicileri ve hava ve su kirliliğinin ana üreticileri olmasından kaynaklanmaktadır⁴²².

Bu açıdan kalkınmanın kapsamı ve içerdiği faaliyetler ne kadar pozitif sonuçlar doğurursa doğursun doğaya ve gelecek nesillerin yaşam hakkına zarar verecek nitelikte olmamalıdır. İşte bu tip kalkınma faaliyetleri ancak sürdürülebilir olarak kabul edildiğinden

⁴¹⁶ Fainstein ve Campbell, a.g.e., s.8.

⁴¹⁷ Jan G. Lambooy ve Frank Mojsdaert, "The Economic Organization of Cities: An Institutional Perspective", *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol.20, No.2, 1996. s.220.

⁴¹⁸ Lefevre, a.g.e, s.22.

⁴¹⁹ Goodall, a.g.e., s.s.28-29.

⁴²⁰ Akkoyun, E. K. (2007). *Sürdürülebilir kent*. A. Mengi (Ed.), *Kent ve politika*, Ruşen Keleş'e armağan içinde (s. 11–26). Ankara: İmge Yayınları.

⁴²¹ Goodland Robert ve Herman Daly, "Environmental Sustainability: Universal and Non-Negotiable", *Ecological Applications*, V.6, No.4, 1996, s.1002.

⁴²² Peter Nijkamp ve Gerard Pepping; "A Meta-Analytical Evaluation Of Sustainable City Initiatives", *Urban Studies*, August 1998, ss. 1481-1501.

dolayı günümüzde sürdürülebilir kalkınma politikaları kentsel yaşamın vazgeçilmezi ve geleceğinin garantiye alınması olarak görülmektedir⁴²³.

Diğer yandan kentsel mekânın sürdürülebilirliği, bir kentin, uzun vadede kentsel sistemin temellerini güçlendiren yeni bir sosyo-ekonomik, demografik, çevresel ve teknolojik performans düzeyine ulaşmadaki potansiyelini ifade etmektedir⁴²⁴. Sürdürülebilir kentler, sürekliliğin sağlanması için sosyo-ekonomik konuların, çevresel ve enerji konularıyla uyum içerisinde olduğu kentlerdir. Bir kentin sürdürülebilir olmama koşullarından biri, o kentin ekonomik temelini yapısal çöküşüdür. Bu ise nüfus azalması, çevresel bozulmalar, verimsiz enerji sistemleri, istihdam azalması, sanayinin ve hizmetlerin göçü ve dengesiz sosyo-demografik yapı şeklinde kendini göstermektedir. Ancak çevresel bozulmalar genellikle sürdürülemezliğin ilk işaretleridir⁴²⁵. Bu açıdan bakıldığında “sürdürülebilir kalkınma” kavramı gerçekte saldırgan kalkınma politikaları karşısında hoşgörüyü ve insani bir boyutun yanı sıra doğal dokunun her koşulda korunmasını ve geliştirilmesini ifade etmektedir⁴²⁶.

Sürdürülebilir kentsel kalkınmanın anlam ve önemini ortaya koyan diğer bir konu da bu kapsamda kentsel mekânlar içerisinde süregitmekte olan faaliyetlerin ve o kentte yaşayan topluluğun yaşam kalitesinin yükselmesi ve bu sayede kent insanının daha mutlu bir yaşam sürmesinin sağlanması söz konusu olacaktır. Herhangi bir kentin hâlihazırda ve gelecekte yaşanabilir bir kent olması bakımından küresel standartlarda ve sürdürülebilirliğin optimal özelliklerini taşıyarak gerçekleşmesinin temel hedefi de zaten budur. Dolayısıyla sürdürülebilir kentsel kalkınmanın günümüzdeki anlam ve öneminin tüm toplumların yaşam standartlarını sürekli geliştirmek istemesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Gerçekten de sürdürülebilir kalkınma, son yıllarda kentsel politikaların mihenk taşlarından biri olmuştur⁴²⁷. Nitekim başta BM olmak üzere uluslararası otoritelerin başarılı bir sürdürülebilir kentin gerektirdiği koşullarla bağlantılı olarak hazırladıkları hedefler ve alt başlıklara bakıldığında neden sürdürülebilir kentsel kalkınmanın bu denli önemli ve gerekli olduğu daha iyi anlaşılacaktır:

- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak,

⁴²³ Goodland ve Daly; a.g.e., s.1003.

⁴²⁴ Nujkamp ve Pepping; "A Meta-Analytical...", ss.1481-1501.

⁴²⁵ Nujkamp ve Pepping; "A Meta-Analytical...", ss.1481-1501.

⁴²⁶ Ömer Dinçer, "Kent Yönetimi", Habitat II Kent Zirvesi, İstanbul, 3-12 Haziran 1996, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997, s. 192.

⁴²⁷ Patricia Annez, Livable Cities For The 21st Century, Social Science And Modern Society, May-June 1998, ss.45.

- Kalkınma için küresel ortaklık kurmak,
- Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak,
- Herkes için temel eğitim imkânı sağlamak,
- Cinsiyet eşitliğini sağlamak,
- HIV, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele,
- Anne sağlığını iyileştirmek,
- Çocuk ölümlerini azaltmak.⁴²⁸

Görüldüğü üzere sürdürülebilir kentsel kalkınmanın BM tarafından belirlenen hedefleri bu olgunun kentsel yaşamda ne kadar büyük ve önemli sorunları çözmek üzere formüle edildiğini ve dolayısıyla anlam ve öneminin ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Buna benzer şekilde kentle ilgili yaşana birlik politikası şu amaçları içermelidir⁴²⁹:

- Bölgelerde ve komşuluk ilişkilerinde güvenliği geliştirmek,
- Cazip ve temiz bir çevre yaratmak,
- Vatandaşların, hayatlarını sürdürdükleri alanlarda katılımını ve etkinliğini artırmak,
- Farklı gruplar ve yaşam tarzları arasında uyumlu birlikte yaşamı teşvik etmek,
- Bireylere kendini gerçekleştirebilmek için diğer ön koşulları sağlamak.⁴³⁰

Yukarıda belirtilen hedeflerin hepsini de içeren sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri kentsel yaşamın gelişmesi açısından o yüzden oldukça önemli ve değerlidir. Ayrıca kentsel kalkınma yolunda gösterilen faaliyetlerin “sürdürülebilir” olması kentsel sistemi bir bütün olarak kucaklamalıdır⁴³¹. Zira insanı merkez alan anlayış çerçevesinde kentlerin yeniden yapılandırılmasının temel gayesi, mevcut kentsel alanların “sürdürülebilir kentlere” dönüştürülmesi olmalıdır⁴³².

Bu bağlamda sürdürülebilir kentsel kalkınmanın temel uğraş alanları, bu bölümün devamında ayrıntılarıyla ele alınmaktadır. Batı'nın gelişmiş kentlerindeki çağdaş kentsel

⁴²⁸ King, L. (2012), Houston Sustainable Development Indicators: A Comprehensive Development Review for Citizens, Analysts and Decision Makers, Houston: Shell Center for Sustainability Rice University, s.187.

⁴²⁹ Priemus, Hugo, Peter Boelhouwer ve Helen Kruijthoff; "Dutch Urban Policy: A Promising Perspective for the Big Cities", International Journal of Urban and Regional Research, V 21, N.4, 1997, s. 684.

⁴³⁰ Çahantimur, Arzu I. (2010). “Sürdürülebilirlik Olgusunun Kentsel Gelişme Sürecindeki Yansımaları”, Edit: Elif Karakurt Tosun, Mekan, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri, Ekin Yayınevi, Bursa, ss.225-256.

⁴³¹Priemus, Boelhouwer ve Kruijthoff, a.g.e., s.689.

⁴³²Priemus, Boelhomver ve Kruijthoff, a.g.e., s.689.

dönüşümlerle kentlerinin gelişmesi, kalkınması ve ulaşım sorunları başta olmak üzere günümüz kentsel yaşam sorunlarının tamamen çözülmesi anlamına gelmektedir⁴³³. Örneğin, geniş bir perspektifte konu ele alındığında kentlerdeki istihdam, konut ve ulaşım sorunlarının çözülmesi, çevresel (kirlenmeler), sosyal (evsizlik ve işsizlik) ve ekonomik (iş gücü arzı) sorunların ortadan kaldırılması ve benzeri faaliyetler sürdürülebilir kentsel kalkınmanın birer gereği olarak görülmektedir⁴³⁴.

Sonuç olarak denilebilir ki bir ülkede ya da kentte farklı ideolojilere mensup pek çok kesim olsa da kentsel yaşamda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yakalanabilmesi için her toplumsal kesimin güçlerini birleştirmesi ve tek bir vücut olarak hareket etmesi gerekmektedir. İşte bu ortak ve tek vücut hareket etmeyi sağlayacak yegane vizyon bizzat “sürdürebilir kentsel kalkınmayı” hedeflemektir. O yüzden de günümüzde kavramın anlam ve önemi her geçen gün biraz daha artmaktadır.

2.2. KENTSEL KALKINMAYI AÇIKLAYAN MODEL ve YAKLAŞIMLAR

İnsanoğlunun medeniyet tarihine günümüze kadar bakıldığında esasen dört toplum modeli döneminden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki göçebe toplum modeli, ikincisi tarım toplumu modeli, üçüncüsü sanayi toplumu modeli ve dördüncüsü enformasyon toplumu modelidir⁴³⁵.

Bugünlerde yeni bir toplum modeli olarak siber kültürü benimseyen günümüz insanları tarafından kabul edilen ve küresel ölçekte sürekli gelişen “ağ toplum modeli” de bulunmaktadır. Söz konusu beş toplum modelinin sosyal, kültürel, coğrafi, mekânsal ve ekonomik koşullarına göre şekillenen kentsel yaşam formunda kalkınmaya ve kentsel yaşanabilirliğe atfedilen anlam ve değerler hep birbirinden farklı olmuştur.

Örneğin, göçebe toplum modelinde endüstriyel yaşamın avcılık üzerine kurulması, o dönemde kentsel yaşam formunu andıran toplulukların sulak alanları tercih ettikleri ve bu tür mekânları hayatlarını rahat bir şekilde düzenlemek amacıyla şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Buna benzer şekilde sabanın keşfiyle başlayan, tüm toplumların yerleşik hayata geçmesini anlamlı kılan, ilk kentsel yaşamın başlangıcına milat olarak kabul edilen tarıma

⁴³³Andy C. Pratt; "Coordinating Employment, Transport And Housing In Cities: An Institutional Perspective", Urban Studies, October 1996, ss. 1357-1376.

⁴³⁴ King, a.g.e., s.188.

⁴³⁵ Castells, “*Ağ Toplumunun Yükselişi...*”, s.74.

dayalı toplum modeline özgü kentleşme yaklaşımları geliştirilmiştir⁴³⁶.

Bu dönemin toplumları geçimini tarıma dayalı geleneksel üretimlerle ya da el zanaatına dayalı ilkel malzemelerle sürdürmüşlerdir⁴³⁷. Örneğin, sabanın buluşu, tarlaların ekilmesi, el zanaatlarıyla tarım araç ve gereçlerinin üretilmesi vb. gelişmelerle yaşanan tarım devrimi sonrasında insanların hayatını sürdürebilmesi tarımın yapılabilmesine bağlı hâle gelmiştir⁴³⁸. Bu şekilde bir araya gelen ve yerleşik yaşama geçen insanlar kırsal kesimde yoğunlaşmakla birlikte ürünlerini ve mahsullerini birbirine satmak amacıyla pazar yerlerini belirli kent merkezlerini kurarak oluşturmuşlardır.

Tarım toplum modeline özgü yaşam formuna uygun bir şekilde kalkınan ve gelişen kentsel yaşam formu uzun yıllar süresince medeniyetin somut göstergesi olarak anılmıştır⁴³⁹. Ayrıca tarihin bu döneminde devletlerin, milletlerin ve toplulukların birbirlerine verdikleri tüm savaşların en önemli nedeni o dönemde en değerli üretim faktörü olan toprak faktörünü elde etmek üzere yaşanmıştır⁴⁴⁰.

Sanayi Devrimi'yle birlikte batılı toplumlarda 19. yüzyıldan itibaren başlayan değişim ve dönüşümler ilk olarak kentsel yaşamı etkisi altına almış ve bu şekilde kentsel yaşam adeta Marx ve Engels'e göre kapitalizmin gelişmesine yardımcı bir nesne; Weber'e göre toplumsal yapının anlaşılmasının en önemli etkeni olarak görülmeye başlanmıştır⁴⁴¹.

Modern toplumların sanayi devrimiyle kurulmasıyla genişleyen kent sosyolojisi disiplini ve literatüründe tüm devletlerin gelişmek için bu ideal formu temsil eden "refah devlete" ulaşma idealiyle kentsel yaşamında kendine göre şekillenmesini sağlamıştır. Özellikle ekonomide gelişmenin ve sanayileşmenin devlet desteği olmadan mümkün olmayacağını savunan bu anlayış doğrultusunda modern çağın devletleri, sanayiye ve ekonomiyi ayakta tutmayı en öncelikli görevi olarak benimsemiş; bunun içinse tüm kamusal yatırımları kalkınmaya yönelik olarak kentsel yaşam içerisinde hayata geçirmeye önem vermişlerdir⁴⁴².

Bu dönemde kentsel yaşamın değişim ve gelişimine yönelik araştırmalar yapan farklı araştırmacılar kentsel yaşama dair farklı açıklamalar getirirken önemli bir kent sosyoloğu olan

⁴³⁶ Hemsley ve Mason, a.g.e., s.169.

⁴³⁷ Çahantimur, a.g.e., s.227-228.

⁴³⁸ Hemsley ve Mason, a.g.e., s.169.

⁴³⁹ Castells, a.g.e., s.386.

⁴⁴⁰ Toffler, a.g.e, s.12.

⁴⁴¹ Yılmaz ve Çiftçi, a.g.e., s. 257)

⁴⁴² Çahantimur, a.g.e., s.230.

Simmel'e göre kent toplumuna geçiş insanları bireyselleştirmiştir. Öyle ki çok sayıda insanın büyük kentlerde yaşamaya başlamasının bağlılıkları yok ederek yabancılaşmaya yol açtığını savunmuştur. Kentsel kalkınma politikalarında devletin kent ekonomisinin merkezine çekilmesine neden olduğunu savunan kentsel kalkınma yaklaşımlar kentnin gelişimine yönelik kamusal harcama kalemleri ile yatırım türlerinin de çeşitlenerek gündün güne hacminin artmasına neden olmuştur⁴⁴³.

Modern dönemde ortaya çıkan kent yaklaşımı, kentte yer alan tüm alanlara aynı bakış açısı ile bakılmayacağını vurgulayarak farklı kültürlerin yapıları olduğunu ortaya koymuştur⁴⁴⁴. Bu dönemdeki kenti tek başına bir olgu olarak ele alan kent yaklaşımları ile Chicago Okulu'nda geliştirilen kentsel yaşama dair yaklaşımların en önde gelenleri sayılan Park, Burgess, McKenzie ve Wirth, kentsel gelişimin getirdiği eşitsizlik ve mekânsal farklılıkları doğal ve değiştirilemez olarak kabul etmişlerdir. 1960'larda Chicago Okulu'nun önemli temsilcileri olan Von Thünen, Walter Christaller ve Auguste Lösch yerleşmelerin merkez ve etki alanlarını tespit etmeye yönelmişlerdir.

Kentsel yaşama ve kentsel yaşamda kaliteyi nasıl arttıracığına dair açıklamalara 1970'lerde Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey eklenmiş; daha postmodern tarzda yaptıkları değerlendirmelerle araştırmacılar kenti mekân bağlamında ele alarak kapitalist toplumda kentsel mekânın nasıl meta hâline getirildiğini, sınıf temelli bir bakış açısıyla kentsel mekân ve sosyal süreç arasındaki ilişkiyi ve sermaye sahiplerinin üstün konumlarını eleştirerek küresel kentsel yaşantının nasıl olması gerektiği konusunda fikirler geliştirmişlerdir⁴⁴⁵.

Görüldüğü üzere kentsel kalkınma yaklaşımları toplumların zaman içerisinde değişim ve dönüşümleriyle benzer çizgide gelişmektedir. Sanayi toplumu döneminde başlayan kentsel dönüşümler, postmodernitenin doğuşu ile farklı boyutlara taşınmış, enformasyon ve ağ toplum modelinin ortaya çıkmasıyla birlikte ise daha farklı yaşam beklenti ve standartları içeren bir yaşam formuna özgü kentsel kalkınma modeli ortaya çıkmıştır⁴⁴⁶.

Bu şekilde kısaca özetlenen ve toplum modeline göre değişiklik gösteren kentsel kalkınma yaklaşımlarını esasen modern dönem, postmodern dönem, enformasyon çağı ve ağ

⁴⁴³ Karyelioğlu, a.g.e., s.150-152.

⁴⁴⁴ Güllüoğlu, a.g.e., s. 1-3.

⁴⁴⁵ Doğan Bıçkı, Zahid Sobacı, (2011). "Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post- Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, 2011, s. 222.

⁴⁴⁶ Castells, a.g.e., s.386-390.

toplumu kentsel kalkınma modeli şeklinde dört temel grupta toplamak ve incelemek mümkündür.

2.2.1. Modern Dönem Kentsel Kalkınma Paradigmaları ve Modelleri

18. yüzyılın başından itibaren kendini hissettiren, endüstriyel üretim süreçlerinde buhar gücü ile çalışan makinelerin keşfi ve kitle üretimine imkân veren büyük fabrikaların kurulmasıyla somutlaşan “Sanayi Devrimi” günümüzdeki kentsel yaşamın miladı kabul edilmektedir⁴⁴⁷.

Sanayi Devrimi’yle öncelikle iktisadi ve endüstriyel alanlarda başlayan değişim ve dönüşümler, eş zamanlı olarak tarım toplum modeline göre şekillenen kentsel yaşamı yeniden şekillendirmeye başlamıştır⁴⁴⁸.

Ancak sanayi devrimi ile tüm iktisadi faaliyetler ile üretim sistemlerinde insan ve hayvan gücünün yerine makinelerin almaya başlaması, kentsel yaşamda insana verilen önem ve değer azalmasına yol açmıştır⁴⁴⁹. Modernitenin başlangıç aşamasında değer kaybeden beşeri faktör daha fazla fakirleşirken kırsalda neredeyse durma noktasına gelen üretim faaliyetleri nedeniyle kırsaldan kentlere doğru sürekli artan şekilde göçlere neden olmuştur. Sanayi devrinden sonra toprağa bağımlılıktan büyük ölçüde kurtulan insanlar hızlı bir kentleşme sürecine girmiş, böylece endüstri bölgelerine doğru gerçekleşen göçlerle şehirlerde ve metropollerde yaşamın genişlemesi uzun yıllar devam etmiştir⁴⁵⁰.

Kırsal bölgelerden kentlere göçler arttıkça yeni bir toplum modeli ve kültürü kentsel yaşam formunda ortaya çıkmış ve bu kentsel yaşam formu “modern” yaşam tarzı olarak anılmaya başlanmıştır⁴⁵¹. İdeal bir toplum düzeninin amaç edinildiği ve ilke olarak benimsendiği Aydınlanma Hareketi ile birlikte gündeme gelen modernizm, evrensellik ve rasyonellik ilkesinin belirginleştiği yeni bir toplum yapısını öngörmüştür. Bu toplum bilgiye, ahlaka, sanata bağlı ancak geleneksel toplum bağlarından kurtulmuş, realizm ve rasyonalizm kavramları çerçevesinde biçimlenen, kendi aklıyla kendini yeniden yönlendiren yerelin ötesindeki bir kamusal alana yurttaş olma sorumluluğuyla katılmayı bilen bireylerden oluşan

⁴⁴⁷ Çalık ve Çınar, a.g.e., s.4.

⁴⁴⁸ Aydoğan, F. (2009). "Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 27 (2), ss.203-215.

⁴⁴⁹ Aydoğan, a.g.e., s.206.

⁴⁵⁰ Aydoğan, a.g.e., s.204.

⁴⁵¹ Aydoğan, a.g.e., s.209.

bir yapıya sahiptir⁴⁵².

Modernizmin sosyo-kültürel ve siyasal yaşam gelişmelerinde etkili ekonomik süreç ise kapitalizmdir. Bu noktada kapitalist sürecin anlaşılması açısından önemli bir nokta olan Fordist üretim biçimini, iş gücünün niteliksel değişimini sağlayan, tüketim düzeyi ile iş gücü çoğunluğunu arttıran ve sosyal ilişkilerin de değişimine sebep olan süreç olarak tanımlamak mümkündür. Modern dönem rasyonellik ilkesinin ve güçlü devlet mekanizmasının fordist yapılanmayı hızlandırdığını söylemek mümkündür.

Refah düzeyini arttırma amacıyla şekillenmiş ulus-devlet politikalarının, birey yaşamında yarattığı sosyo-ekonomik baskılar ve yönlendirmeler bu üretim biçimini hızlandırırken üretimin kentlerde yoğunlaşması, rutin işlerin yapılması, belli iş kollarında uzmanlaşmış, iş güvencesi olmayan bireylerin ve toplumların oluşması ile fordist yapılanma toplumsal yaşama ve kent mekânına yansımıştır.

İşte endüstriyel üretimin kırsal bölgelerden koparak kentlere kayması, kentlerde yeni bir ekonomik yapılanmanın işaretçisi olmuş, kırsal mekândaki yapılanmaların ötesinde kentler ön plana çıkmıştır. Başka bir ifadeyle insan yaşamının mekânsal olarak ana eksenini oluşturan kentler, daha önceki yüzyıllardan farklı ekonomik bir düzenin içerisinde öne çıkmıştır⁴⁵³.

Fordist endüstriyel yönetim anlayışı çerçevesinde hızlanan sanayileşme, iş gücünün barınacağı mekânları yaratan kentleşme pratiğini az alanda çok yapı üretimi hedefine yöneltmiş ve modernite bu hedefi gerçekleştirecek araç olarak kentsel yaşamı planlama disiplini geliştirmiştir⁴⁵⁴. Bu şekilde gelişen kentsel kalkınma yaklaşım ve modellerini aşağıdaki başlıklar altında kısaca incelemek mümkündür.

2.2.1.1. Refah Devlet Modeli ve Modernleşme Yaklaşımı

Refah devlet modelinin benimsenmesi Sanayi Devrimi sonrasında başlamış olup özellikle 1913 yılında Henry Ford'un seri otomobil imalatı, modern devlet modelinin başlangıcı

⁴⁵² İlhan Tekeli, "Kentsel Yaşam Kalitesine Varlık Düzeyinde Bir Problem Olarak Bakmak: İlhan Tekeli ile Söyleşi", 62-65. (N. M. Cengizkan, Interviewer) Mimarlık Dergisi, 2009, s.346.

⁴⁵³ Hasan Y., **Çağdaş kapitalizmin mekansal örgütlenmesi**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s.13-15.

⁴⁵⁴ Bayram, Ferhat, (2011), "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye", Cevat Geray'a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No: 25, s. 251-264.

olarak kabul edilmektedir. Bu aşamada üretimden ziyade tüketim sorunları, arz yerine talep kavramı ve genel anlamda refah toplumunun temel ilgi alanı olmuştur⁴⁵⁵.

Özellikle fert başına düşen gelirin yüksek olması sonucunda gıda ve giyecek gibi temel ihtiyaçların çok üzerinde bir tüketim kapasitesine ulaşılmış, ayrıca kent nüfusundaki artışın sonucu olarak bu olgun ekonominin tüketim mallarından haberdar olan ve satın almak isteyen kişi sayısı da artmıştır. Rostow'a göre bu aşamada gerçekleştirilmesi gereken üç amaç; dış politikada üstünlüğü elde etmek için kaynakların büyük bölümünün askerî ve diplomatik alanlara harcanması, sosyal refah devleti olarak nitelenebilecek bir sistemin kurulması ve son olarak da gelişmiş ekonomilerin sağlayacağı çeşitli mal ve hizmetleri kitle hâlinde tüketmektir⁴⁵⁶.

Modernleşme yaklaşımı çerçevesindeki önemli kuramlardan biri de “Gelişme Aşamaları Teorisi”dir. Amerikalı iktisat tarihçisi Walt W. Rostow tarafından geliştirilen bu teori, tarihsel süreç içerisinde kalkınma sürecinin belirli bir aşamasında olan ülkelerin belirgin kalkınma kalıplarını tanımlamaya çalışmıştır. Bu kurama göre az gelişmişlikten gelişmişliğe doğru dönüşüm sürecinde bütün ülkelerin geçmek zorunda olduğu birbirini izleyen beş aşama bulunmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla Geleneksel Toplum, Kalkışa Hazırlık, Kalkış, Olgunluk ve son olarak Kitle Tüketim Çağı olarak ifade edilmektedir⁴⁵⁷. Az gelişmiş ülkeler ya birinci ya da ikinci aşamada bulunmaktadır. Bu ülkeler ancak zamanla gelişmiş ülkelerin geçtikleri bu beş aşamayı geçmek koşuluyla kalkınabilirler⁴⁵⁸.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlenen modern devlet anlayışında 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca kitle tüketim çağı olarak ifade edilen döneme girilmiştir. Yüksek insani kalkınma düzeyini yakalamış olan bu aşamadaki toplumlar refah toplumu veya enformasyon toplumu olarak adlandırılmaktadırlar. ABD, bu aşamaya ilk ulaşan ülke olarak kabul edilmektedir. Modernleşme yaklaşımının temelini oluşturan görüş, ekonomik gelişme ile sanayileşme ve ekonomik büyümeyi eş anlamlı olarak görmüştür⁴⁵⁹.

Özellikle 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve daha çok ABD damgasını taşıyan modernleşme, az gelişmiş ülkeler için ulusal kalkınmayı klasik iktisatçıların geliştirdiği

⁴⁵⁵ Rostow, a.g.e., s.11-12.

⁴⁵⁶ Rostow, a.g.e.,s.12-14.

⁴⁵⁷ Özsoy, a.g.e., s.31-32.

⁴⁵⁸ Rostow, a.g.e., s.5-6.

⁴⁵⁹ Ceyda Özsoy, İktisadi Kalkınma, Ed. Bülent Günsoy ve Ceyda Özsoy, Eskişehir: s Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s.5.

kavramlarla incelemekte ve kapitalist pazar ekonomisi dâhilinde çözüm önerileri üreten yaklaşımları içermektedir. Bu yaklaşıma göre kalkınma süreci “geleneksel” yapıdan “modern” yapıya doğru evrilen bir gelişme çizgisidir⁴⁶⁰.

Arz-talep uyumsuzlukları, üretim faktörlerinin dağılımında görülen eksiklikler, dar piyasaların varlığı, girişimci eksikliği, düşük verimlilik, gerekli üretim teknolojisinin yokluğu, beşeri sermayedeki eksiklikler bu tipik özellikler arasında sayılabilir. Söz konusu yaklaşım, az gelişmişliğin nedenini, günümüzde gelişmiş ülke olarak tanımlanan ülkelerin geçmişte ekonomik ve sosyal alanlarda gerçekleştirdikleri dönüşümü, az gelişmiş ülkelerin başaramamaları olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda az gelişmiş ülkeler, modernleşmenin gereklerini sağlayamadıkları için gelişmemektedir⁴⁶¹.

Arthur Lewis tarafından⁴⁶² atılan “Sınırsız Emek Arzıyla Kalkınma Teorisi”⁴⁶³ bu duruma örnek teşkil etmektedir. Teorinin temelinde nüfusun fazla olduğu ekonomilerin diğer üretim faktörlerine göre sınırsız emek arzına sahip olduğu varsayımı yer almaktadır⁴⁶⁴. Sınırsız emek arzıyla kalkınma teorisine göre az gelişmiş ekonomiler geleneksel ve modern olmak üzere iki sektörden oluşmaktadır. Geleneksel sektör ile kırsal nüfusun yoğun olduğu, ücretlerin genellikle geçimlik düzeyde seyrettiği bir sektör yapısı kastedilmektedir⁴⁶⁵.

İş gücünün marjinal verimliliğinin sıfır olduğu geleneksel tarım sektöründeki fazla emeğin çekilerek modern sektöre aktarılmasıyla tarımsal üretimde hiçbir azalma olmayacak; tersine emeğin marjinal verimi yükseleceğinden tarımsal üretimde artışlar bile olabilecektir. Modern sektör ise yüksek verimlilikle çalışan ve kentlerde yoğunlaşan sanayi kesimidir. Sermayenin üretim sürecinde yoğun olarak kullanıldığı bu kesimde üretimin amacı, geleneksel kesimde olduğu gibi sadece geçinmek değil, kâr elde etmektir. Lewis, kâr geliri elde eden bu kesimi kapitalist kesim olarak nitelemiştir.

Lewis, kapitalistin elde ettiği kârın tamamını yeniden yatırım yapmak için kullandığını varsaymakta, yeni yatırımların da yeni iş gücü talebini ve üretim artışını beraberinde

⁴⁶⁰ Melih Ersoy ve Tarık Şengül, “Kalkınma Kuramlarında Kentler”, İktisat Dergisi, Sayı: Nisan - Mayıs 97, s. 70-78, Ankara, 1997, s.70.

⁴⁶¹ Şevket Tüylüoğlu ve Hamza Çeştepe, “**Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi**”, Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ed. Sami Tavan ve Muhsin Kar, Bursa: Ekin Kitabevi, 2004, s. 30-34

⁴⁶² Çahantimur, a.g.e., s.233.

⁴⁶³ Özsoy, a.g.e, s.46-47.

⁴⁶⁴ Rostow, a.g.e., s.8-10

⁴⁶⁵ Rostow, a.g.e., s.7.

getireceğini belirtmektedir. Bütün bu sürecin sonucu olarak tarım kesiminin ekonomideki ağırlığı azalacak ve ekonominin bütününe kapitalist kesim egemen olacaktır.

Bu bağlamda modernleşme kuramı ile evrimci kuramlar arasındaki temel fark göze çarpmaktadır. Evrimci kuramlar; gelişmeyi doğal sürecinde ülkelerin kendi iç dinamikleriyle yaşayacağı bir süreç olarak betimlerken modernleşme kuramında iç dinamiklere ek olarak mali ve teknik yardım, kredi ve benzeri biçimlerinde dış dinamiklere de yer verilmektedir⁴⁶⁶.

Sonuç olarak refah devlet modelinin esas alındığı bu dönemde devletin ve siyasetin önceliği kitle üretimine, sanayiye ve buna bağlı alt yapı yatırımlarına destek vermek yoluyla kentsel ve ulusal kalkınmaya yönelimi anlamlı kılmıştır. Ancak doğal, tarihî ve sosyal kapsamdan oldukça uzak kalan bu dönemin kentsel kalkınma paradigmaları kentsel kalkınmanın pek çok sorunlar üretmesine ve özellikle büyük kentlerde doğal çevrenin geri dönülmez bir şekilde tahrip olmasına yol açmıştır.

2.2.1.2. Bağımlılık Yaklaşımı ve İkिलik (Düalizm) Teorisi

1970'lerden itibaren kentsel kalkınmayı açıklayan model ve yaklaşımlar kentsel geri kalmışlığın içsel faktörlerden ziyade dışsal faktörlerden kaynaklandığı düşüncesiyle uluslararası bağımlılık yaklaşımlarına odaklanmıştır⁴⁶⁷.

Bu kapsamda Bağımlılık Yaklaşımı daha çok modernleşme kuramına karşı geliştirilen bir dizi yaklaşımın oluşturduğu, eklektik yapıda olan bir kalkınma bakış açısını tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre az gelişmişlik süreci daha çok dışsal ekonomik ve politik etkilere bağlıdır. Diğer bir ifadeyle bölgesel geri kalmışlığın asıl nedeni yeni ekonomik düzenin patronu sayılan ve güçlü sermayesi olan egemen kapitalist ülkelerdir ve sermayesi zayıf olan ülkeler bu ülkelerle ticari ilişkilerini mevcut şartlarda devam ettirdikleri müddetçe geri kalmaya devam edeceklerdir⁴⁶⁸.

Kapitalizmin gelmiş olduğu son aşama olan emperyalizm uluslararası ilişkilerde dünyayı merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayırmış; merkezdeki zengin ülkeler ile çevredeki yoksul ülkeler arasında eşitsiz bir güç dağılımı ortaya çıkmıştır. Bu durum, merkez ülkelerin

⁴⁶⁶ Çahantimur, a.g.e., s.234.

⁴⁶⁷ Özsoy, a.g.e, s.38.

⁴⁶⁸ Ersoy ve Şengül, a.g.e, s.71-74.

lehine iken çevre ülkelerin öz kaynaklarına dayalı bir kalkınma sürecine girmelerini engellemekte ve sonuç olarak çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlılığı artmaktadır⁴⁶⁹.

Geri kalmış veya az gelişmiş olarak nitelenen ülkelerin bu durumda olması, bağımlılık yaklaşımına göre kapitalist gelişmenin ve iç çelişkilerinin sonucudur⁴⁷⁰. Gerçekten de sanayi devrimiyle kurulan yeni dünya düzeninde teknik ve teknolojik ilerlemelerin sağladığı imkânlardan sanayileşmiş ülkeler faydalanırken bu yeni düzende geri kalmış ülkelerin oldukça ilerisinde kalmaya devam etmişlerdir⁴⁷¹.

Bağımlılık Okulu yaklaşımın temelinde çevre ülkelerin merkez kapitalist ülkelerle ilişkilerinin tamamen kesen içe kapalı bir ekonomi modelinin olduğu görülmektedir. Ne var ki bu yaklaşım, hele de az gelişmiş ülkeler için çok da sağlıklı görünmemektedir. Nitekim tarihte içe kapalı ekonomiyi benimseyen birçok ülkenin sağlıklı bir kalkınma sürecini gerçekleştirememiş olduğu ve bu yaklaşımdan vazgeçtikleri bilinmektedir. Bağımlılık yaklaşımı incelendiğinde içe kapalı ekonomiden ziyade merkezdeki kapitalist ülkelere olan ekonomik ve teknolojik bağımlılığın azaltılmasının daha tutarlı bir yol olacağı söylenebilir⁴⁷².

İkililik (Düalizm) yaklaşımına göre geri kalmış veya az gelişmiş olarak nitelendirilen ülkeler, gelişmiş ülkelerin geçtiği evrelerden geçerek gelişebileceklerdir⁴⁷³. Aslında geleneksel yapıya sahip olan bir ekonomi, yapısal değişimi yaşayarak modern yapıya dönüşümü gerçekleştirirken bu ikili özelliği göstermektedir. Başka bir ifade ile ikililik, bir yapı değişiminin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle gerçek anlamda ikili yapı, sanayileşme sürecinde ortaya çıkan bir olgu olarak görülebilmektedir⁴⁷⁴.

Lewis de ikili yapının sadece üretim yöntemlerinde değil, davranışlarda, hayat görüşünde, ticari geleneklerde de kendini gösterdiğini vurgulamaktadır⁴⁷⁵. Bu yaklaşımın öncülerinden Wallerstein bağımlılık okuluna benzer bir anlayışla kapitalist dünya sisteminin eşitsiz değişime dayalı bir sistem olduğunu ve bu nedenle ülkeler arasında hiyerarşik bir yapı oluşturduğunu belirtmektedir⁴⁷⁶.

⁴⁶⁹ Özsoy, a.g.e., s.39.

⁴⁷⁰ Ersoy ve Şengül, a.g.e, s.71.

⁴⁷¹ Özsoy, a.g.e, s.36,37.

⁴⁷² Ersoy ve Şengül, Tarık, a.g.e, s.72-73.

⁴⁷³ Özsoy, a.g.e, s.40.

⁴⁷⁴ Özsoy, a.g.e, s.41.

⁴⁷⁵ Wallerstein, Immanuel, **Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World System**, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, s.76-78.

⁴⁷⁶ Lewis, a.g.e., s.142.

Türkiye'nin de Wallerstein'in ifade ettiği yarı çevre ülkeler arasında yer almakta olduğu söylenebilir, zira Türkiye de çevreden merkeze doğru bir geçiş sürecini yaşamakta ve Düalizm teorisinde öne sürülen ikili yapıyı barındırmaktadır. Örneğin, kentleşme ve kalkınma etkileşimi bağlamında Türkiye'de kente göç eden bireylerin ne tam olarak köylü ne de tam olarak kentli olamaması, Lewis'in belirttiği gibi ikili yapının sadece üretim yöntemlerinde değil, davranışlarda ve sosyal yapıda da olabileceğini göstermektedir⁴⁷⁷.

2.2.1.3. Chicago Okulu ve Richardson Modeli

Amerika'da şehir sosyolojisi alanında gerçekleştirilen çalışmalar arasında adından en çok söz edilen bir akım yer almaktadır⁴⁷⁸. Chicago Okulu adı verilen düşünürler grubu Chicago kentinde yaşanan değişim sonucunda ortaya çıkmıştır. Chicago'da kentleşmenin yarattığı hızlı gelişme ile tek bir evden bir mahalleye ve giderek şehrin bütününe yayılan sorunlar büyük: Avrupa ırkından gelen insanların Amerikan ortamına aktarılmaları, farklı milliyetteki göçmenlerin birbirleriyle ve karşılıklı ilişkileri etnik tiplerin ve yaşamla ilgili alışkanlıkların değişmesine veya sürüp gitmesine yol açar⁴⁷⁹.

Böyle bir şehri oluşturan özellik ve süreçleri açıklayabilmek için bu şehir ortamı içinde oluşan sosyal davranış ve tutumların yardımı ile olayların ele alınması yeni bir araştırma grubunun doğmasına yol açacaktır⁴⁸⁰. Bu araştırma grubu öncelikle bir kent tanımının unsurlarını tespit etmeye yönelmiştir. Modelde kentsel yaşam coğrafi ve ekolojik bir birim olduğu kadar, aynı zamanda İktisadî bir birim olduğu, kentin iktisadi örgütlenmesi iş bölümü üzerine kurulan psiko-fizik bir örgütlenme olarak görülmektedir⁴⁸¹.

Bu grup çalışmasının önde gelen isimlerinden Robert Ezra Park için kent bireylerden ve kolektif donanımlardan (yollar, binalar, aydınlatma, tramvay, telefon), idari aygıt ve birçok müesseseden (mahkemeler, hastaneler, okullar, polis kara-kolları ve her türdeki memur kadrolarından) farklı bir şeydir⁴⁸². Bu bakımdan kent sadece maddi bir mekanizma ve suni bir yapı değil, doğanın, özellikle de insan doğasının bir ürünüdür⁴⁸³.

⁴⁷⁷ Lewis, a.g.e. s.124.

⁴⁷⁸ Tuna, a.g.e, s.157.

⁴⁷⁹ Hüseyin Bal, Kent Sosyolojisi, İsparta: Fakülte Kitabevi, 2008, s.184.

⁴⁸⁰ T.Kara, "Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif", Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 22. Sayı, 2011, s.368.

⁴⁸¹ Tuna, a.g.e., s.160.

⁴⁸² Tuna, a.g.e., s.161.

⁴⁸³ Tuna, a.g.e., s.160.

Chicago Okulu teorisyenlerinden Wirth “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme” makalesinde şehri yalnızca kişilere daha fazla istihdam sağlayan bir ortam⁴⁸⁴ şeklinde görmemekte, bunun yanında insanlara farklı seçenekler sunabilen bir çekim bölgesi, iktisadi, politik ve kültürel yaşama öncülük eden ve denetleyen bir merkez olarak nitelendirmektedir. Bir cazibe merkezi olan kentler oluşturdukları bu çekim etkisiyle fiziki çevre ve nüfus olarak devamlı büyümektedir⁴⁸⁵. Wirth'in bu önermesi Anthony Giddens tarafından abartılı bulunarak eleştiriye uğramıştır. Giddens modern kentte yakın dostluk ya da akrabalık ilişkileri içeren insanlar Wirth'in ileri sürdüğünden daha çok ve devamlılık arz etmektedir⁴⁸⁶.

Diğer bir Chicago Okulu teorisyenlerinden olan G. Simmel, Amerika'da communaute üzerindeki incelemeleri ve yabancılaşma konusuna getirdiği katkılarla tanınmıştır. G. Simmel'in insan ilişkilerine ve bu ilişkiler sürecine ağırlık veren yaklaşımı, büyük şehirler çevresinde ortaya çıkan birçok değişikliğin ele alınmasında psikolojik bazı veri ve ölçütlerin oluşmasına yol açmıştır. Ona göre büyük şehirler para ekonomisinin merkezi olmuştur⁴⁸⁷.

Simmel ise metropol ortamının tamamen para odaklı yaşam tarzının içerisinde yarattığı kentsel çevre ile insan ruh hâlinin uyum içinde olamayacağını ifade etmektedir. Wirth, Simmel gibi şehir hayatının stresli bir doğasının bulunduğunu belirtmiş ve kentte toplumsal ilişkilerin gelişmediğini, insanların birbirlerine samimi davranmadığını ileri sürmüştür⁴⁸⁸.

Öte yandan bu dönemde kentsel kalkınmayı açıklayan model ve yaklaşımlardan oldukça popüler hâle gelen bir yaklaşım da “Richardson Modeli” olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşıma göre kentlerin bölgesel kalkınmada önemli bir rolü bulunmaktadır. Modele göre bir kentin büyüme kapasitesi; kentteki taşınamayan kaynakları, kent haricinden sağlayabileceği taşınır nitelikte kaynakları, kendi potansiyelinin oluşturduğu taşınabilir kaynakları (kenti bilen deneyimli çalışan, sermaye, bilgi) elde tutabilmesi ile ilişkilidir⁴⁸⁹.

Ana iktisadi unsurlar kentlerde yer almaktadır ve bu durumda bölgesel ekonomi ile kent ekonomisinin bir arada olmasını gerektirmektedir. Gelişme aşamalarının hızlı olması ve

⁴⁸⁴ Lois Wirth, **Bir yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, 20 Yüzyıl Kenti**, İstanbul: İmge Kitabevi, Der. Bülent Duru, Ayten Alkan, 2002, s.85.

⁴⁸⁵ Wirth, a.g.e., s.85.86.

⁴⁸⁶ Antony Giddens, *Sociology*, Third Edition, Cambridge, 1997, s.477.

⁴⁸⁷ Tuna, a.g.e.,s.158.

⁴⁸⁸ Wirth, a.g.e., s.93.

⁴⁸⁹ Zeynel, Dinler, **Bölgesel İktisat**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2001, s.109.

birikimli bir süreç hâline gelmesi sebebiyle gelişme belli kutuplara dağılmaktadır ve farklı alanlarda kısıtlı miktarda merkezde toplanmaktadır.

Aynı ekolü benimseyen Hirschman ve Myrdal'ın öne sürdüğü etkiler gibi sebeplerle iktisadi faaliyet ve nüfus, kentten metropoliten bölgelere kaymaktadır. Gelişme bir taraftan bir tür yığılma, bir taraftan da bir tür genişleme yani düzensiz yoğunlaşarak yayılma gösterme biçiminde görülmektedir. Metropoliten merkez, teknik ve bilimsel bilginin ortaya çıktığı aktarıldığı iletişim merkezleri şeklinde teknolojik ve sosyo-ekonomik farklılıkların görüldüğü ve yayıldığı bir kaynak olmaktadır⁴⁹⁰.

Doğal olarak bunun getirdiği bir denetleme gücü ve varyasyonu tahmin edebilme kabiliyeti bulunmaktadır. Denetim kapasitesinin çok az olması ve varyasyonları tahmin edebilecek bilginin bulunmaması sebebiyle metropoliten merkez kendi pozisyonunu devamlı güçlendirmektedir. Bu modelde hem bölge içi hem de bölge dışı faktörler birlikte incelenmiştir. Bu modelin en dikkat çekici niteliği, bu iki faktörü birlikte incelemesi sayesinde mekân ve zaman içinde bölgesel gelişmişlik farklarını ortaya koyabilmesidir⁴⁹¹.

Sonuç olarak kentsel kalkınma ve gelişmeyi ortaya koymak için açıklanan diğer modellere göre Richardson modelinin avantajları vardır. Daha önceki yaklaşımlarda göz ardı edilen mekânla ilgili pek çok faktörden bu modelde bahsedilmiş ve yerel tercihlere ağılık verme gibi uygulamalar kentsel kalkınmanın önemli öğeleri olarak böylece kabul edilmeye başlanmıştır⁴⁹².

2.2.1.4. Ven Böventer Modeli ve Diğer Yaklaşımlar

Kentsel kalkınmayı modern dönemde açıklamaya çalışan Böventer, Richardson'un modelinin iktisadi kalkınmanın kalkış ya da kendini besleyen hızlanan büyüme safhasına denk geldiğini ifade etmektedir.

Böventer modelinde bölgeler arasındaki gelişme farklılıkları göz ardı edildiğinden yayılma süreci bulunmamaktadır. Böventer, modelde yerel tercihler kavramına karşılık yerel kaliteler kavramını modele dâhil etmiştir. Richardson da tartışmaya katılarak iki modelde de noksan taraflar olduğunu belirtmiştir. Richardson yığılma ekonomilerinin şehir içi ve

⁴⁹⁰ Bal, a.g.e., s.186.

⁴⁹¹ Erkan, a.g.e.,s.33-36.

⁴⁹² Mustafa İldırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın No:74, 2004, s.80-81.

şehirlerarası olarak sınıflandırılmasını anlamlı görmektedir. Bu yaklaşımda şehirler arasındaki mesafeler önem arz etmektedir⁴⁹³.

Ayrıca Böventer, tam rekabet şartlarında iki yerde üretilen iki malın bulunması üzerine inşa ettiği teorisinde malların farklı yerlerde tüketildiğini üretilen malların miktarının çoğalmasıyla tam rekabet şartlarının değiştiğini ve doğrusal olmayan ulaşım masraflarının olduğunu analizlerine dahil etmektedir⁴⁹⁴.

Böventer, modelinde sanayileşme, büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sanayileşmiş Batı ülkelerinde kentleşme, tarihsel bir süreç olarak sanayi devrimine koşuttur. İngiltere, Almanya ve Fransa gelişmekte olan ülkelerin bugün vardıkları kentleşme düzeylerine ulaştıklarında çok daha fazla sanayileşmiş ülkelerdi. Bununla birlikte kapitalist toplumların kentleşme modeli genellikle düzensiz, plansız ve denetimsizdir.

Bu ülkelerde ekonomik ve toplumsal gelişme bir plana bağlanmış olmadığı için kentleşmeyi bir kalkınma planı çerçevesinde denetim altına almak olanağı yoktur. Bunun bir sonucu olarak ülkenin bir ya da birkaç kenti, öteki kentlere oranla ölçüsüz derecede büyür. Onun içindir ki İngiltere ve Fransa gibi ülkeler, Londra ve Paris gibi kentlerin büyümesini sınırlandıracak önlemlere başvurmak zorunda kalmışlardır. En uygun kent büyüklüğü, bu ülkelerin plancı ve ekonomistlerince kentlerin aşırı ölçüde büyümesini önlemenin bir çözümü olarak ileri sürülmüş bir kavramdır⁴⁹⁵.

2.2.2. Post-Modern Dönem Kentsel Kalkınma Paradigma ve Modelleri

Yüzyıllardır insanlık medeniyetini ve bilimsel gelişimini klişeleşmiş ve gelenekselleşmiş kalıplarla esir alan modernizm 20.yüzyılın ortasına doğru eleştirilmeye ve sorgulanmaya başlamıştır⁴⁹⁶.

Postmodernizm kavramını ilk olarak 1947 yılında tarihçi olan Arnold Toynbee yeni mimari tarzların kentsel yaşama kattığı farklılığı tasvir etmek amacıyla kullanmıştır⁴⁹⁷. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılan ülkelerini modern anlayışla yeniden yapılandıran Batılı toplumlar, insani her alanda gelişmeyi devam ettirmek, her gün yeni bir şey üretmek ve

⁴⁹³ Bal, a.g.e., s.188.

⁴⁹⁴ Dinler, a.g.e, s.111.

⁴⁹⁵ Aydın, S. İstanbul'da orta sınıf ve kapalı siteler, İdealkent, (6), 2012. 196-123.

⁴⁹⁶ Ziya Güney, "Kentsel Dönüşüm ve Londra Örneği", (2012), Erişim Tarihi: 15.05.2019, <http://ekohaber.com.tr/ZiyaGüney-ekohaber5haberid16452.html>.179-180

⁴⁹⁷ Aydın, a.g.e., s.198.

geliştirmek adına modern anlayışı sorgulamaya başlamışlardır⁴⁹⁸. Özellikle modernizme dayalı olarak şekillenen ekonomik ve toplumsal alanlar, sürekli değişen teknolojik ve çevresel koşullara göre yeniden yapılandırılmasının gerekliliği, tüm dünyayı sarsan ekonomik krizlerle daha net ortaya çıkmıştır⁴⁹⁹.

Böylece sanatta mevcudu eleştiren, mükemmelliği sürekli aramak gerektiğini söyleyen, her koşulda ve durumda geçerli olan tek doğrunun olmadığını savunan postmodernistler, kriz yaşayan endüstrilere ve toplumlara yeni mutluluk reçeteleri yazmıştır⁵⁰⁰.

Aslında postmodernizm modern çağın pozitivist yaklaşımlarının yanlış, klasik ve eksik olduğu konusunda eleştirisiyle ortaya çıkmıştır. Postmodernistlere göre “tek bir doğru bilginin var olduğu ve bu bilgiye gözlemlerle ya da deney yaparak ulaşılabileceği, doğru bilginin evrensel ve kesin olduğunu iddia eden modernist düşünce” mevcut geri kalmışlığın, yaşamsal sorunların çözülmemesinin ve kalkınmanın yavaşlamasının en önemli sebebidir⁵⁰¹.

Diğer bir ifadeyle onlara göre gerçek hayatta her koşulda geçerli olan tek ve doğru bilgi yoktur ve sahip olunan bilgi aslında mevcudu sürekli sorgulayarak gerçek manada her geçen gün değişmektedir⁵⁰². Bu yüzden postmodernistler, aklın ve hakikatin egemenliği için mevcut bilimsel tespitler sürekli olarak yapboza uğrayarak ya da yok kabul ederek sorgulamaya yönelmiş ve böylece postmodernistlerin bu yaklaşımı yaratıcılık ve inovasyon açısından yeni bir toplum modelinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır⁵⁰³.

Nitekim literatüre bakıldığında postmodernitenin moderniteye bir tepkinin ötesinde modernitenin ortaya çıkarttığı kentsel yaşamın sorunlarını çözme iddiası da taşıdığı görülmektedir. Örneğin, Bauman (1998), postmoderniteyi moderniteye bir tepki, bir eleştiri olarak ele alarak “mutlak gerçeklik, saf sanat ve onun saflığında bir beşeri düzen gibi ulaşılamaz değerlerin peşinden koşmanın” kentsel yaşamda çok fazla sorunun ortaya çıkmasının asıl nedeni olduğunu belirtmektedir⁵⁰⁴.

Kentsel yaşam alanları açısından postmodernizmin etkisi ise özellikle 1973’lerde

⁴⁹⁸ Şener, Ü., Koyuncu, E., Köroğlu, T. ve Gültaşlı, M. (2014), Sosyoekonomik Haritalama: Kentin Sosyoekonomik Yapısını Anlamak ve Görselleştirmek, Stratejik Yerel Yönetişim Projesi, Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, s.31-47.

⁴⁹⁹ Özel, a.g.e, s.13.

⁵⁰⁰ Güney, a.g.e, s.178.

⁵⁰¹ Yıldırım, a.g.e, s. 386-387.

⁵⁰² Aydın Saadet ve Betül Yarar, Kentleşme Ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi Ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Sayı.1, 2007, s.48.

⁵⁰³ Aydın, a.g.e, s.13-14.

⁵⁰⁴ Bauman 1998’den Akt. Aydın, a.g.e, s.6.

yaşanan dünya ekonomik krizinden sonra görülmeye başlamıştır. Bu dönemde yaşanan ikinci büyük dünya ekonomik krizi sanayiye dayalı toplum modelinin ve buna göre şekillenen kentsel yaşam süreçlerinin derin bir şekilde yeniden sorgulanmasının yolunu açmıştır. Bu kapsamda merkezine insan yerleştirilen bir anlayışla yine insanı ilgilendiren her alanda olduğu gibi kentsel yaşamın gelişmesi ve kalkınmasının önünde duran problemler mercek altına alınmıştır⁵⁰⁵.

Dünyadaki ekonomik gelişmeler 1980'lerden itibaren kitle üretimi yerine uzmanlık öne çıkmış, böylece modernizmin işçi sınıfı yerini orta sınıfa bırakmıştır. Bu dönem toplum yapısını karakterize eden iki temel bileşen hız ve heterojenitedir⁵⁰⁶.

Her ikisi de kırsaldan kentlere göçü arttırdıkça yeni bir kentsel yaşam formunu belirginleştiren mega kentler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle nitelikli iş gücüne duyulan talebin artmasına karşılık henüz bu gelişmelere eğitimde fırsat eşitliği olmadığı için hazır olmayan pek çok çalışanın işsiz kalması ya da çok düşük ücretlerle vasıfsız işlerde istihdam edilmesine zemin hazırlamıştır⁵⁰⁷. Çünkü postfordizm anlayış çerçevesinde şekillenen endüstriyel alanlarda istihdam mühendislerden, teknisyenlerden ve profesyonel yöneticilerden yani iyi eğitim almış kentlilerden oluşuyordu. Ayrıca nitelikli çalışanlar, ileri teknoloji üretecek eğitimi ve kapasitesi olan beyinler, kendilerine daha olumlu çalışma koşulları sağlayan işletmeleri tercih ettikleri gibi yaratıcılık özelliklerinin ortaya çıkması için çalışacakları yerlerde esnek çalışma saatlerinin varlığını önemsiyorlardı⁵⁰⁸.

İşte bu yüzden vardiya saatine dayalı, nöbetlerle somutlaşan, günde an az sekiz ila on iki saat çalışmayı önemli bir zorunluluk gören fordizm temelli yönetsel anlayışlar yerine, postfordist anlayış part-time saatlerde, sözleşmeli, mevsimlik veya taşeron işçi adları ile yeni çalışma form ve yöntemleri ortaya çıkartmıştır⁵⁰⁹.

Böylece endüstriyel alanlarda değişen uygulamalarla harekete geçen toplumsal dinamikler, kentsel yaşam formunun gelişmesinde birtakım yapısal değişimlere neden olmuştur⁵¹⁰. Her şeyden önce bu değişim ve dönüşümler ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacak olan kentsel yönetim ve yönetişim modellerinin ortaya çıkmasına zemin

⁵⁰⁵ Aydın, a.g.e., s.1-3.

⁵⁰⁶ Rosenthal, a.g.e, s.76.

⁵⁰⁷ Bıçkılı ve Sobacı, a.g.e., s. 224.

⁵⁰⁸ David, Harvey, "Kent Hakkı", Erişim Tarihi: 10.05.2019, <http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey>, s.86.

⁵⁰⁹ Harvey, a.g.e., s.90.

⁵¹⁰ Harvey, a.g.e., s.88.

hazırlamıştır⁵¹¹.

Özellikle enformasyon toplumunun talepleri doğrultusunda kaliteli, verimli, insan ve vatandaş odaklı kentsel yaşamın tercih edilmeye başlandığı bu dönemden itibaren ortaya konulan kentsel kalkınma yaklaşımlarında doğaya ve tarihî dokulara daha saygılı bir ekonomik gelişme politikası yaratılmaya çalışılmıştır. Daha fazla ileri teknolojinin ve merkezinde insanın olduğu bu kentsel kalkınma modelinde yerel yönetimlerin merkezi hükümetlere göre kentin planlanmasında ve gelişmesinde daha fazla ön planda tutulması tercih edilmeye başlanmıştır. Kentsel altyapı yatırımlarından eğitim, sağlık ve konut yatırımlarına kadar yerel yönetimlerin sürdürülebilir boyuttaki kentsel kalkınma politikalarını tercih etmesi gerekliliği yine bu dönemde kent yönetiminde tüm süreçlerin yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur⁵¹².

Sonuç olarak modern çağda refah devlet anlayışının kentsel yaşam formuna ve toplumsal yapısına yansımalarıyla yaklaşık bir asır devam eden kentsel kalkınma model ve uygulamaları teknolojiyle koşut olarak gelişen ve değişen yeni toplumların taleplerine cevap verecek tarzda yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır.

2.2.3. Enformasyon Toplumlarında Kentsel Kalkınma Paradigma ve Modelleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni ekonomik sistemde, başta ABD olmak üzere bütün Batılı gelişmiş ekonomiler dünyayı küçük bir köy hâline getirecek uluslararası ticarete öncülük etmeye başlamış ve bu sayede sanayiye dayalı ekonomik sistemler kendi toplum modeliyle kentsel kalkınmada yeni paradigmlar geliştirmeye başlamıştır⁵¹³.

Postmodernite ile birlikte sanayi devriminden sonra makineler karşısında önemi ve değeri unutilan beşeri faktörün yeniden keşfedilmesiyle bilginin tüm endüstrilerin en temel üretim girdisi hâline dönüşmesine yol açmıştır⁵¹⁴. Özellikle 90'lı yıllardan sonra internetin yaygınlaşması ve bilgisayar teknolojilerinde kaydedilen ilerlemeler, elektronik ticaret gibi yeni ekonomik faaliyetlerin gelişmesi bilgi ekonomilerinin oluşumunda öncü rol oynamıştır⁵¹⁵.

Diğer yandan bilgi ekonomilerinin ortaya çıkışıyla birlikte günümüz ekonomik sistemlerinde sanayiye dayalı gelişme, büyüme ve kalkınma modelleri yerine bilgiye dayalı

⁵¹¹ Bıçkılı ve Sobacı, a.g.e, s.226.

⁵¹² Bekir Parlak, 'Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler' İçinde Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Editörler), Çevre-Ekoloji- Çevrebilim: Kavramsal Bir Tartışma, (2004), İstanbul, Beta Basım Yayım, s.88.

⁵¹³ Melih Ersoy, **Kentsel Planlama Kuramları**, Ankara: İmge Kitabevi. 2016, s.13-15.

⁵¹⁴ Parlak, a.g.e., s.84; Yıldırım, a.g.e., s.380-381.

⁵¹⁵ Aydın, a.g.e., s.198.

büyüme, gelişme ve kalkınma stratejilerine bırakmıştır⁵¹⁶. Bilginin taşıdığı bu stratejik güç, geleneksel ekonomik sistemlerinin tüm alanlarında değişim ve dönüşümler yaşanmasına⁵¹⁷ neden olmakla kalmamış, kentsel yaşamın kalkındırılmasında farklı gelişmeler yaşanmasının bir anlamda yolunu açmıştır.

Ancak ne var ki sanayiye dayalı ekonomik modelden, bilgiye dayalı ekonomik modele geçişler bir anda dünya genelinde yaşanmadığı için çeşitli ülkelerde bu tarz dönüşümlerin gelişmişlik düzeyleri farklı düzeyde devam etmiş ve etmeye devam etmektedir⁵¹⁸. Diğer bir ifadeyle bazı kentlerin ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı oranda ve düzeyde olan bu etkilerin pozitif yönde olması bilgi ekonomisi uygulamalarının, kentsel yaşam formlarındaki büyümeyi, gelişmeyi, verimliliği, etkililiği ve kaliteyi olumlu yönde etkilemesiyle kendini göstermektedir⁵¹⁹.

Özellikle bilgi ekonomilerine uygun standartlarda üretim teknolojilerinin yenilenmesi, yeni alt sektörlerin ortaya çıkması, üretimin artarak gelir artışının beraberinde gelmesi ekonominin temel büyüme rakamlarında artışları beraberinde getirmesi, kentsel yaşamda farklı gelişmelerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, bu sayede doğaya ve çevreye daha az veren enerji üretimleri tercih edilmeye yeniden başlanmıştır; nükleer enerji üretim tesisleri birer birer kapatılarak kömür ve maden üretimi yoluyla doğanın katledilmesine başta Almanya olmak üzere pek çok ülkede son verilmeye başlanmıştır⁵²⁰.

Buna benzer şekilde bilgi ekonomilerinde bir yandan yeni istihdam kapıları açılırken diğer yandan ileri teknoloji konusunda eğitim almış, nitelikli personel ihtiyacı her geçen gün artmaya başlamıştır⁵²¹. Bu nedenle endüstriye iş gücü temin eden eğitim kurumlarında teknolojik gelişmeleri takip edebilecek düzeyde mesleki eğitimin niteliği yükselmiş ve eskiden lise mezunlarının yaptığı işler, artık alanında uzmanlaşmış, birkaç dil bilen ve yeterli mesleki donanıma sahip olan iş gücü ile yerine getirilir hâle gelmiştir⁵²². Bu da büyük kentlerde eğitimli insanların daha fazla artmasına ve bu artışla birlikte kentsel yaşamda kalite standartlarının günden güne gelişmesine uygun zemin hazırlamıştır⁵²³.

⁵¹⁶ Ersoy, a.g.e., s.16.

⁵¹⁷ Tunç, “**Uluslararası....**”, a.g.e.

⁵¹⁸ Işık ve Kılınc, a.g.e., s.21.

⁵¹⁹ Shevchenko ve Shevchenko, a.g.e., s.113

⁵²⁰ Kevük, a.g.e., s.345.

⁵²¹ Yumuşak ve Özgür, a.g.e., s.33

⁵²² Bayraç, a.g.e.

⁵²³ Göksu, A. Faruk (2012), “Kentsel Dönüşüm; Yeni Yaklaşım ve Yenilikçi Modeller”, Erişim Tarihi: 14.02.2019, <http://www.Kentselyenileme.orgdosyalarLMimarIst.pdf.com>.

Özellikle sermaye birikimleri ve refah düzeyi çok düşük, teknolojik altyapı olanakları oldukça zayıf ve henüz nitelikli beşeri gücünü yetiştirememiş kentlere yatırımlar özendirilerek büyük kentler tahliye edilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, Türkiye özelinde sanayinin yoğunlaştığı Marmara Bölgesi ve İstanbul yerine emeğin ucuz sermayenin kıt olduğu Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ne yatırımlar kaydırılmaya ve teşvik edilmeye başlanmıştır.

Yeni toplum modelini benimseyen kentlilerin geriye doğru göç hareketini de başlattıklarını söylemek mümkündür. Bu açıdan kentlilerin kırsal ve köy hayatına özlem duymaya başladığı, zenginlik ölçütü olarak eskiden kente taşınan insanların her fırsatta kırsala geri dönerek kentsel yaşamın sorun ve telaşlarını geride bırakmayı tercih etmeye başladığı da söylenebilir.

2.2.4. Ağ Toplum Modeli ve Endüstri 4.0 Devrimi Sonrası Kentsel Kalkınmanın Geleceğine Yönelik Öngörüler

21. yüzyıl toplumlarının kültürel oluşumunda öne çıkan en önemli gelişmeler olarak literatürde sayılan küreselleşme, postmodernizm, postfordizm ve internetin keşfi gibi gelişmeler aslında sadece sanayi toplum modelinden “enformasyon toplum modeline” geçişi değil; aynı zamanda “enformasyon toplum modeline göre birkaç tık önde ve ilerde olan, hatta “enformasyon toplum modelinin” birkaç üst versiyonu olan “ağ toplum modeline” dönüşümün yolunu açmıştır⁵²⁴.

Siber kültürün geliştiği ve insanların davranışlarını düzenlediği yeni toplum modelinin adını “ağ toplum modeli” olarak nitelendiren Castells'e göre de bu yeni toplumsal yaşam modeli 20. yüzyılın sonlarına doğru yeniden yapılanan küresel neo-liberal üretim biçimiyle yakından ilişkilidir⁵²⁵. Nitekim ağ toplumu günümüzde varlığını açıkça somut hayata taşıdığı yeni bir toplum modeli olarak tanımlanmıştır⁵²⁶. Castells'a göre “ağ toplumu”⁵²⁷; teknolojiyle toplumu özdeşleştiren sanal ağlar, toplumlardaki tüm sosyal ve kültürel süreçleri de kökten değiştirmektedir⁵²⁸.

⁵²⁴ Castells a.g.e., s.40.

⁵²⁵ Timisi, a.g.e., s. 149.

⁵²⁶ Rheingold, a.g.e., s.14.

⁵²⁷ Pieter Verdegem, “Social Media for Digital and Social Inclusion: Challenges for Information Society 2.0”, Research & Policies, triple C 9 (1), 2011, s.29.

⁵²⁸ Castells, a.g.e., s.500.

Gerçekten de internet daha önce hiç tanık olunmamış tarzda “yeni tür sosyal, kişisel ve kültürel ilişkileri” gündeme getirmiştir⁵²⁹. Özellikle internet kullanımının küresel düzeyde gelişmesiyle birlikte siber uzayda yaşayan bireyler, giderek daha fazla bireyler sanal ortamları gerçek(miş) gibi algılamaya başlamış ve reel yaşamlarını bu tür siber ortamlar aracılığıyla sürdürmeye başlamıştır⁵³⁰.

Ağ toplumu düşüncesine göre ağlar üzerinde oluşan sosyal etkileşimin çok güçlü bir şekilde toplumsal yaşam kalıplarını da yeniden şekillendirdiği literatürde belirtilmektedir⁵³¹. Bu toplumsal yaşam modelinin sayıca çok fazla bütünleşmiş, mekânsal ve uzamsal yayılımı açık uçlu olarak hareket eden toplumsal bir sistem olması nedeniyle kentsel yaşam formuna hangi yönde ve nasıl etki edeceği konusunda öngörülerde bulunmak oldukça güçtür⁵³².

Her ne kadar hiçbir teknoloji toplumu belirlemese de⁵³³ ve teknoloji hep toplumsal yapılardan ve taleplerden ayrı olarak gelişmez⁵³⁴. Dolayısıyla Endüstri 4.0 adıyla anılan teknoloji devrimi sonrasında gerek kentsel yaşamda gerekse yeni toplumsal düzende nelerin nasıl değişeceği konusunda kesin bir yargıya varmak oldukça güç gözükmektedir⁵³⁵.

Nitekim literatürde “Endüstri 4.0” ya da “Dördüncü Sanayi Devrimi” olarak ifade edilen gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde yaşanan değişim ve dönüşümlerin kentsel yaşamı nasıl etkileyeceği ve dönüştüreceği konusunda oldukça farklı tahminler yapılması kaçınılmaz olmaktadır.

Gerçekten de içinde bulunduğumuz 2019 yılı itibariyle artık yapay zekâ, dijital devrim, sanal örgütler, robotik, sibernetik, genetik, nesnelerin interneti, nanoteknoloji, global vatandaşlık ve uzay çağı gibi kavramlar tartışılmaktadır. Bir bütün hâlinde “Endüstri 4.0” terimi kapsamında kullanılan bu kavramlar kentsel yaşam formunun ve toplumsal yaşantının ne yönde nasıl değişeceğine yönelik tahminler yapmayı da güçleştirmektedir. Literatürde endüstri 4.0 devrimi geleceğin belirsizliği, karmaşıklığı ve teknolojik ihtiyaçlarına göre donatan ve sibernetik, robotik, big data, nanoteknoloji, yapay zekâ, global vatandaşlık ve dijital çağ gibi

⁵²⁹ Nuri Tural, Küreselleşme, **İletişim, Kültürlerarasılık**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s.56.

⁵³⁰ Castells, “Ağ Toplumunun Yükselişi...”, s. 437-438.

⁵³¹ Castells, “Kimliğin Gücü...”, s.19.

⁵³² Castells, “Binyılın Sonu...”, s. 13.

⁵³³ Castells, “Ağ Toplumunun Yükselişi...”, s.6.

⁵³⁴ Çalık, D ve Çınar, Ö. P., “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu Ve İnternet”, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı - 2009, (inet-tr’09 – XIV) içinde (ss.77-88).12-13 Aralık 2009. Bilgi Üniversitesi, İstanbul, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf, (Erişim Tarihi: 08.3. 2019).

⁵³⁵ Hemsley, J., ve Mason, R. M., “Knowledge and knowledge management in the social media age”, Research & Policies, 2013, s.168.,

gündelik yaşamda son birkaç yıl içinde sıklıkla duyulmaya başlanan olguları içeren endüstriyel devrimi tanımlamaktadır⁵³⁶.

Makine gücünün endüstriyel üretim alanlarında insan akıl ve gücünün yerini alması olarak tanımlanan Endüstri 4.0, “Nesnelerin İnterneti” olarak da adlandırılan yeni üretim ve bilişim sistemleri sayesinde artık dijitalleşen makine ve üretim sistemlerinin topyekûn kendi kendini yönetebilir hâle gelmesinden bahsedilmeye başlanmıştır⁵³⁷. Bununla birlikte Endüstri 4.0 yalnızca makinelerin iletişiminden ibaret değildir. Genetikten ulaşım sektörüne kadar her türlü bilimsel alanı ve sektörü etkileyecek tüm alanlarda aynı anda ilerlemeler gerçekleşebilecek kapasitededir⁵³⁸. Tüm bunlara ek olarak endüstri 4.0 sonucunda özelden kamu sektörüne sağlıktan otomotiv sektörüne kadar bütün sektörler, şirketler ve hatta ülkeler olarak bütünsel bir değişim yaşamaktadırlar⁵³⁹.

Nitekim Endüstri 4.0, 2011 yılında ilk kez Alman hükümeti tarafından Hannover Fuarı’nda ortaya atılırken günümüzde üretimde bir devrim yaşandığı ve artık siberetik, robotik, nanoteknoloji ya da yapay zekâ gibi teknolojilerin sanayi üretiminde kullanılmasıyla ilgili devrimden bahsedilmiştir⁵⁴⁰.

Oysa son birkaç yıldaki gelişmeler Endüstri 4.0 gelişmelerinin çok daha kapsamlı bir şekilde tüm dünyayı derinden etkileyeceğini ve başta kentsel yaşam formu olmak üzere insanın içinde ve merkezinde olduğu tüm sosyo-ekonomik alanları yeniden düzenleyeceğini görülmektedir. Örneğin, 2013 yılında 4.0 Eğitim programı takip etme kararı alan Stanford Üniversitesi 2017 yılında 4.0 eğitim müfredatını uygulama kararı alarak robotlar, bilgisayarlar ve otomasyon sistemler aracılığıyla eğitim hizmetlerine devam etme yönünde karar almıştır. Ayrıca önümüzdeki 20 yıl içinde İngiltere’deki işlerin %35’inin insanlar eliyle artık yapılamayacağı öngörülmektedir⁵⁴¹.

Yine İngiltere’de çok yakın zamanda insansız taksilerin hizmete gireceği; çok eski ve önemli mesleklerden birisi olan doktorların büyük bedellerle sürdürdükleri saç ekimi, kolorektal (kalın bağırsak) cerrahisi gibi birçok işlerini (toplam işlerinin yaklaşık %25’ini) robotlara devredecekleri; dahası doktorların 2025 yılında işlerinin %80’ini robotlara

⁵³⁶ Bulut ve Akçacı 2017:50-77.

⁵³⁷ EBSO, 2015: 7.

⁵³⁸ Schwab, a.g.e., s.17.

⁵³⁹ EBSO, a.g.e., s.7.

⁵⁴⁰ Schwab, a.g.e., s. 11.

⁵⁴¹ Stanford, a.g.e.

devredecekleri vurgulanmıştır⁵⁴². Çok yakın zaman içerisinde ortaya çıkması beklenen ve tahmin edilen bu senaryoların hepsinin dayanak noktası son birkaç yılda geliştirilen buluş, keşif ve sibernetik teknolojilerdir⁵⁴³.

Kısacası endüstri 4.0 devrimi dijitalleşen dünyada robotlar tarafından yapay zekâlı itfaiyeciler, öğretmenler, pazarlamacılar, muhasebeciler, hemşireler, işçiler, terziler gibi pek çok mesleği otomasyon sisteminde sürdürmeye geçme durumu söz konusudur⁵⁴⁴. Bazı meslekler değer ve önemini yitirirken bilişim uzmanı, veri analisti, dijital güvenlik uzmanı, stratejist, sanal gerçeklik programcısı, marka uzmanı, yapay zekâ pazarlamacısı, e-ticaret uzmanı, beş duyu reklam tasarımcılığı gibi yeni meslekler ortaya çıkacaktır⁵⁴⁵.

Sonuç olarak artık günümüzde makinelerin yapay zekâ ve siber teknoloji ile birleşmesi insanların nanoteknoloji devrimine götürmektedir⁵⁴⁶. Asıl önemlisi ise buraya kadar anlatılan eğilim ve gelişmelerin kentsel yaşam formunda nasıl değişim ve dönüşümlere neden olacağını tam olarak bilmek mümkün değildir⁵⁴⁷. Bununla birlikte daha fazla doğaya, tarihî ve kültürel dokuya önem veren çizgide yaşanan gelişmelere bakarak kentsel kalkınmada daha fazla sürdürülebilir hedeflere yönelmenin gelecekte de güçlenerek devam edeceğini söylemek mümkündür.

2.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM ile KENTSEL KALKINMA İLİŞKİSİ

Kentlerdeki yaşam kalitesi açısından kentsel her türlü yaşam alanında estetik ve işlevsellik açısından dengeli mekânlar üretilerek kentsel yaşamın kalitesinin artırılması oldukça önemlidir⁵⁴⁸.

Bu açıdan kentsel kalkınmaya yönelik yatırımlar kentli insanın mekânsal, sosyal ve çevresel açıdan kentsel yaşamının kalitesini de yükseltecek içerikte tasarlanmalıdır. Kentin sürekli bir gelişme ve dönüşüm sürecinde olması, bir yerden başka bir yere doğru gitmesi ve sürekli olarak gelişmesi durumunu anlatabilmek için “kentsel dönüşüm” kavramına başvurulmaktadır⁵⁴⁹. Fakat günümüzde eskisinden çok farklı anlamları barındırması nedeniyle bu kavrama derinlemesine bakılması bu çalışma için büyük önem göstermektedir. Zira

⁵⁴² Bulut ve Akçacı, a.g.e.

⁵⁴³ EBSO, a.g.e.

⁵⁴⁴ Bulut ve Akçacı, a.g.e.

⁵⁴⁵ Schwab, a.g.e., s.13

⁵⁴⁶ EBSO, a.g.e.

⁵⁴⁷ K-note.com.tr, a.g.e.

⁵⁴⁸ Keleş, a.g.e.

⁵⁴⁹ Özaydın, a.g.e., s.16-18

ülkemizde başta İstanbul olmak üzere ülkenin tüm kentlerinde her vatandaşın sıklıkla duyduğu bu sihirli kelimenin kentsel kalkınmaya etkisi boyutuyla derinlemesine tartışılması gerekmektedir⁵⁵⁰. Bunun için öncelikle kentsel dönüşümün ne olduğunu ve ne olmadığını literatür çerçevesinde incelemek yerinde olacaktır.

Literatüre bakıldığında kentsel dönüşüm; farklı sebeplerden dolayı özgünlüğünü kaybetmiş, boşaltılmış ve köhneleşmeye uğramış kent bölgelerinin günün ekonomik, kültürel, sosyal ve fiziksel şartlarına uygun olarak yenilenmesi ve kente kazandırılmasını⁵⁵¹ ya da kaybolan ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel değerlerin yeniden geliştirilmesi, işlevsiz alanların işler hâle getirilmesi, sosyal ve toplumsal dışlanma olan alanlarda sosyal toplumsal birleşmenin sağlanması, çevresel düzenin kaybolduğu alanlarda bu düzenin tekrar sağlanmasını ifade etmektedir⁵⁵².

Köktürk ise kentsel dönüşümü ekonomik bir araç olarak tanımlayarak kent için düşünülen dönüşüme dair proje ve planların aslında belli kesimlerce kaynak yaratıcı bir araç olarak görüldüğü ve bu amaçlarla kentin değişime ve dönüşüme tabi tutulması sürecidir⁵⁵³.

Budak'a (2013) göre kentsel dönüşüm, kentsel mekân düzenlenmelerinin çağdaş kalkınma programlarında bir model hâline gelmesi nedeniyle sıkça kullanılan bir kavramdır⁵⁵⁴. Aslında terim, ilk olarak 19. yüzyıl Paris'inde kamulaştırmaları inceleyen Maurice Halbwachs tarafından kavramsallaştırılmıştır. Kentsel dönüşüm, zaman zaman kent arazilerinin yeniden değerlendirilmesi ve rant ile de ilişkilendirilmektedir. Bu süreçler; Mumford, Kostof ve Harvey'in tespitlerine göre fiziksel bir yıkımı harekete geçirir. Lefebvre ise kitabında sanayi toplumunun kentleşmesinin, eski şehrin parçalanıp dağılması ertesinde gerçekleşebileceği söylemi üzerinden okuyucularını, sanayi öncesi kentin sanayi kentine dönüşümündeki toplumsal paradigmayla yüzleştirir⁵⁵⁵.

Nitekim günümüzde kentsel dönüşümle hedeflenen çağdaş ve modern şehirler oluşturmak, doğal kaynakları korumak, gettolaşmayı sona erdirmek, gecekonduların bölgedeki

⁵⁵⁰ Keskin, E. B. (2012). "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış:Yavaş Şehirler (Cittaslow)", PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 8 (1), ss.81-99.

⁵⁵¹ Genç, a.g.e., s.116.

⁵⁵² Akkar, a.g.e., s.29.

⁵⁵³ Köktürk ve Köktürk, a.g.e., s.13.

⁵⁵⁴ Budak, a.g.e., s.14.

⁵⁵⁵ Tayfun, Çınar, Dünya kenti hipotezi ile yeni kentsel politika paradigması üzerine bir değerlendirme, Mekânsal değişim ve dönüşüm, 8 Kasım dünya şehircilik günü 36. kolokyumu bildirileri kitabı, Ankara: TMMOB şehir Plancıları Odası Yayını, (2012). 47-56.

yasal olmayan oluşumların önünü kesmek, iş potansiyeli artırılarak ekonomiyi canlandırmak, işsizlik ve yoksulluğu azaltmak gibi toplumsal amaçları gerçekleştirmektedir⁵⁵⁶.

Aslında kentsel dönüşüm bir bölgenin veya bir alanın zamanla ekonomik, kültürel ve fiziksel olarak çöküntüye uğraması sonucu kentin tamamen veya kısmen yenilenmesi, sağlanılması ve canlandırılması uygulamaları olarak tanımlanmaktadır. Eskiyen ve demode olan ya da eski cazibesini kaybeden alanlarda iyileşme sağlanarak yaşam kalitesinin artırılması ve kent ekonomisinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Gerçekten de kentlerin değişim ve dönüşüm sürecinde yöneticilerin birçok farklı müdahale biçimleri kullandıkları söylenebilir. Bu müdahale biçimlerinin arka planında birçok kavramı barındıran, yıllar içinde uygulamalarda farklılık göstererek değişen bir içeriğe sahiptir. Çok genel olarak bakıldığında ise kentsel dönüşüm uygulamaları öncelikli olarak kamusal alanların arazide yaygın yerleşime sahip olmasını, gecekondular ve çarpık yapılaşmanın kent ölçeğinde iyileştirilmesini, tarihî bölgelerde yapılacak çalışmaların kent geleneklerinden ve estetiğinden uzaklaşarak sıradanlaştırılmamasını amaçladığını söylemek mümkündür.

Kentleşme kavramı ve ekonomik kalkınma arasında bir ilişki vardır. Özellikle başarılı bir şekilde sürdürülen sanayileşme çabalarına uygun bir içerikteki kentleşme, ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı bir etkiye sahiptir⁵⁵⁷. Bunun aksi, dengesiz gerçekleşen kentsel dönüşüm süreci ise yeni ekonomik ve sosyal sorunlara sebep olmakta ve içinde yaşanan kentsel yaşamı kalkındırmak yerine geriye doğru götürerek daha fazla fakirleştirmektedir.

Konuya özellikle kentsel kalkınma açısından bakıldığında yapılan kentsel dönüşüm uygulama ve düzenlemelerinin aslında günümüz toplumlarının ihtiyaçlarını gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânını kısıtlamadan karşılayan içerikte tasarlanması gerektiği oldukça açıktır. Zira bir kentteki tüm ekonomik faaliyetler zamanlar arası sosyal refahı maksimum kılmalıdır. Ayrıca gelecek nesillere karşı var olan ahlaki sorumluluk ile üretim faaliyetlerinin kentin tarihî ve doğal dokusuna zarar vermemesi gerekir. Bu açıdan sürdürülen kentsel dönüşüm uygulama ve yaşama geçirilen projelerin sonuçları çok iyi etüt edilmesi gerekmektedir.

Eğer sürdürülen kentsel dönüşüm projeleri ekonomik anlamda adil paylaşımı esas alan ve kentteki sürdürülebilir istihdam sisteminin kurulmasına katkı sunuyor ve kentte yaşayan

⁵⁵⁶ Yıldırım, a.g.e, s.15.

⁵⁵⁷ Keskin, a.g.e., s.81-82.

insanların tamamının artan ihtiyaçlarının karşılanmasına ve refah seviyesinin yükselmesine yol açıyor ise hedefine ulaşma yolunda olduğu söylenebilir⁵⁵⁸. Ne var ki ülkemizde gerçekleştirilen pek çok kentsel dönüşüm projesi bu açıdan ele alındığında sınıfta kalmakta ve dahası kentsel kalkınmadan daha fazla oranda kentsel geri kalmışlığa neden olabilecek potansiyel riskler taşımaktadır. Bu durum sadece yakın dönemdeki kentsel dönüşüm projelerinde değil, geçmiş yıllardaki kentsel dönüşüm projelerinde de kendini göstermektedir.

Nitekim ülkemizde kentsel dönüşüm ile alakalı yakın geçmiş zamana kadar yaşanmış süreçler incelendiğinde 1970'li yıllarda gecekonduların arındırma konusunda bir dizi önlemler alındığı ve şehirlerin etrafında sosyal konutlar inşa edilerek gecekondularda yaşayan yoksul kişilere sunulduğu, bu durumun, imkânlar dâhilinde kentin planlı yapılaşmasına olumlu katkı sağlaması beklenirken boşaltılan gecekonduların yarısından fazlasının kiralık konut olarak kullanıldığı, birçok kişi için gecekonduların sığınma amaçlı olmak yerine yatırım amaçlı olma özelliği taşıdığı gözlemlenmektedir.

1980'li yıllarda ise bazı gecekondular yasallaştırıldı ve yerlerine ruhsatlı yapı yapma hakkı verildi. Bu durumu fırsat bilen kimi yatırımcılar, imara aykırı gecekonduların sahiplerini kat karşılığı inşaat yapmak üzere ikna edip günümüze değin ulaşmış olan plansız yapılaşma görünümüne davetiye çıkarmışlardır.

1990'lı yılların başından bu yana küreselleşme, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamında kent dokusunu etkileyen değişimlere, konut yerleşiminde keskin dönüşümlere neden olmuştur. Günümüzde ise Türkiye'nin beş büyük şehir merkezinde nüfusun yaklaşık yarısı gecekondularda ya da kaçak yapılarda yaşar hâle gelmiştir.

Köyden kente gerçekleşen göçler sonucunda plansız ve kaçak yapılaşma, özellikle İstanbul'u dünyanın en büyük gecekondular kentlerinden birine dönüştürmeye devam etmekte ve deprem açısından güvensiz tarafta kalan yapılarda yaşayan insan sayısını arttırarak daha yoğun yerleşim birimi hâline getirmektedir. Yeni yerleşim bölgelerinde veya kentsel dönüşüm alanlarında yüksek emsal talepleri sonucunda kanun ve yönetmelikleri yok sayan bir tür planlama ve yapılaşma davranışına da zaman zaman izin verildiği görülmektedir.

2003 ve 2010 yılları arasında TOKİ gecekonduların yenileme projesi olarak 500.000 ünite konut yapmış, sadece İstanbul, Ankara ve İzmir'deki uygulamalarıyla standardize düzenlemeler ve benzer konut projeleriyle yapısal çevreyi homojenize etmiştir. TOKİ'nin diğer bir önemli

⁵⁵⁸ Yılmaz, a.g.e, s.13.

aktivitesi de habitatın bir parçası olan ve kentsel dönüşüm girişimi olarak tasarlanan gecekondu temizleme programıdır. Bu başlık altında pek çok gecekondu alanı yıkılıp yaşayanlar kendi evlerinin çok uzağında bulunan çok daha küçük üniteler şeklindeki evlere yerleştirilmişlerdir. Bu şekilde yeni bir gettolaşmaya kapı aralanmakla kalınmamış aynı zamanda kent dışına zorla taşınan kentlilerin kentsel yaşam kalitesinde ciddi düşüşler yaşanmasına neden olunmuştur. Oysa kentlilik bilincinde önemli göstergeleri sayılan kentsel aidiyet, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım, kentsel farkındalık gibi unsurların kentsel dönüşümde varlığı oldukça önemlidir⁵⁵⁹.

Özellikle son yıllarda ise Türkiye’de, çıkartılan 5366 sayılı (2005) “Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’un onayından sonra birçok farklı şehirde önemli sayıda dönüşüm projesi başlatılmıştır. Kazanılan kamulaştırma yetkileriyle devlet arkeolojik alanlarda da proje üretme hakkına sahip olmuştur. Bu kanundan hemen sonra İstanbul’da Tarlabası, Sulukule, Süleymaniye, Yenikapı ve Fener-Balat bölgeleri kentsel yenileme alanı ilan edilmiştir. Böylelikle Fikirtepe başta olmak üzere İstanbul’un dört bir yanında inşaat alanları oluşturularak kentsel dönüşüm çabası sürdürülmeye başlanmıştır. Bu çabaların ve dönüşüm projelerinin kentsel kalkınmaya ne ölçüde hizmet edeceği ise hiçbir kesim tarafından tartışılmamaktadır.

Oysa kentsel kalkınmaya hizmet etmeyecek, kentlerdeki sorunları daha fazla içinden çıkılmaz problemlere dönüştürecek “kentsel dönüşüm” uygulamalarıyla endüstri 4.0 devrimini yapan dünyanın gelişmiş devletlerinin kalkınma düzeyine ulaşmak çok mümkün değildir. O yüzden de bir kez daha vurgulanmalıdır ki sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanması açısından kentsel dönüşümün özünden kopmaması, dönüşümle oluşan rantın ve kazanılan değerlerin adil bir şekilde kentli insanlara dağıtımının yapılması ve bu sayede kentte yaşayan insanlarda kentlilik bilincinin artırılması büyük önem arz etmektedir.

2.4. LİTERATÜR TARAMASI

Temel amacı AB üyesi ülkeler ile Türkiye’nin kentsel yaşam kalitesi düzeylerini ve kentsel kalkınma dinamiklerini İstanbul-Frankfurt kentleri örneklerinden analiz etmek olan bu araştırma kapsamında konu edilen temel kavramlar kent, kentleşme, kentsel kalkınma ve kentsel yaşam kalitesi kavramlarıdır.

⁵⁵⁹ Özaydın, a.g.e., s.16-18.

Birbirleriyle son derece yakından ilişkili olan bu kavramları birbirinden izole ederek incelemek ve değerlendirmek mümkün olmamakla birlikte literatür kapsamında kavramların tanımlarını öncelikle ortaya koyarak kentsel kalkınma açısından bir karşılaştırma yapabilmek mümkün görünmektedir. Bu amaçla literatüre bakıldığında kent kavramının “coğrafi alan ve nüfus bakımından tarihteki önceki yerleşim türlerinden daha büyük, kalabalık ve toplumsal iş bölümünün yaygın olduğu bir toplumsal birim”⁵⁶⁰ ya da “belirli bir sayıda yüksek nüfus potansiyeli olan, toplumsal çeşitliliğin ve farklı kültürün var olduğu insan yerleşim yerleri” olarak tanımlandığı görülmektedir⁵⁶¹.

Literatürde kentleşme kavramı, “sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak kentlerin büyümesi neticesinde, toplumsal yapıda meydana gelen gelişme, örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma süreci” şeklinde tanımlanmaktadır⁵⁶². Kentleşme olgusu; birlikte yaşayan insanların yaşam kalitesini arttırmaya ve kentlerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesine yönelik faaliyetlerdir⁵⁶³. Tanımdan anlaşılacağı üzere kentleşme kavramı ve ekonomik kalkınma arasında bir ilişki vardır. Özellikle başarılı bir şekilde sürdürülen sanayileşme çabalarına uygun bir içerikteki kentleşme, ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı bir etkiye sahiptir.⁵⁶⁴

Nitekim literatürde sıklıkla kentsel yaşama dair olgularla birlikte anılan “sürdürülebilir kalkınma” olgusu kentsel boyutta ele alındığında bir kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden refah düzeyini arttıracak ve insanların yaşam kalitesini yükseltecek nitelikte kamu hizmetleri sunumu politikaları geliştirmeyi önermektedir⁵⁶⁵. Sürdürülebilir kentsel kalkınma doğal kaynaklar üzerinde aşırı bir kullanım yaratmayacak şekilde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için mücadele eden ve kaynakların uzun dönemde kullanılmasına imkân sağlayacak bir yol olması bakımından günümüz metropol şehirleri açısından bir gereklilik olarak kabul görmektedir⁵⁶⁶. Bu açılardan bakıldığında sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı gerçekte saldırgan kentsel kalkınma politikaları karşısında hoşgörüyü ve insani bir boyutun yanı sıra kentlerdeki tarihî, kültürel ve doğal dokunun her koşulda korunmasını ve geliştirilmesini ifade etmektedir⁵⁶⁷.

⁵⁶⁰ Çelik, a.g.e. s.30.

⁵⁶¹ Kıray, a.g.e. s.9. Es ve Ateş, a.g.e., s.212.

⁵⁶² Gölbaşı, a.g.e, s.6.

⁵⁶³ Işık ve Meriç, a.g.e., s.424. Demir ve Çevirgen, a.g.e., s.95.

⁵⁶⁴ Keskin, a.g.e., s.81-82.

⁵⁶⁵ Yavilioğlu, s.67.

⁵⁶⁶ Demir, s.95.

Dinçer, s. 192.

Görüldüğü üzere literatürde sürdürülebilir kentsel kalkınma şeklinde ifade edilen kavram; bir kentteki ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasını, refahın kentin tamamında yaygınlaştırılmasını, insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin yükseldiğini her an hissetmesini ve o kentte yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesini tanımlamaktadır⁵⁶⁸.

Nitekim literatürde sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramının kentlerde en etkili ve hızlı bir şekilde ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi yanında toplumsal ve kültürel anlamda da kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesinin de son derece önemli olduğu vurgulamaktadır⁵⁶⁹. İşte bu araştırmada da konu edilen “kentsel yaşam kalitesi” kavramı ise adeta günümüzde yedi buçuk milyarı bulan dünya nüfusunun önemli bir çoğunluğunun (yaklaşık yüzde sekseni) kentlerde yaşıyor olmasının etkisiyle sık sık kentsel yaşama dair her proje, yatırım ya da araştırmada gündeme gelen anahtar bir kavram hâline gelmiştir⁵⁷⁰.

Literatüre “kentsel yaşam kalitesi” anahtar kavramı kapsamında bakıldığında kentin ekonomik koşullarının, ekolojik ve fiziki çevresinin, sosyal adalet ve etkileşimi dengesinin ve dahası kentteki tüm kamusal hizmet sunumlarının kalitesi gibi hususların öne çıktığını görülmektedir.⁵⁷¹ Özellikle bu araştırmada konu edinilen “kentsel kalkınma” açısından büyük önem arz eden kentsel yaşam kalitesini yükseltmek bir kentin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden refah düzeyini arttıracak nitelikte kamusal hizmet politikaları ile kentsel kalkınma stratejileri geliştirmeyi gerekli kılmaktadır⁵⁷².

Literatürde kentsel yaşam kalitesi kentlilerin bireysel algılarına dayalı, esenlik, sağlık, güvenlik, huzur vb. değerleri öznel bileşenlere yönelik tatmin düzeylerinin genel performans düzeyini tanımlamaktadır⁵⁷³. Bu yönüyle tıpkı kentsel yaşamın sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılandırılmış çevre) olmak üzere farklı çevrelerden oluştuğu gibi kentsel yaşam kalitesi de pek çok faktöre göre şekillenmekte ve oluşmaktadır⁵⁷⁴.

Üstelik insanların kentsel yaşama katkı sunan çabaların başarı düzeyine ilişkin algılarındaki farklılıkları, tutarsızlıkları, yanlı değerlendirmeleri, duygusal yaklaşımları söz konusu olacağı için kentsel yaşam kalitesinde konusunda taraflı ve bireysel değerlendirmeler

⁵⁶⁸ Yavuzçehre ve Torlak, s.185-186.; Işık ve Meriç, s. 424 Gherasim, s:447.

⁵⁶⁹ Keleş, s.236.

⁵⁷⁰ Aykan, ss.553-590.

⁵⁷¹ Emür ve Onsekiz, " ss. 367-396. Tekeli, s. 155. Argüden, 2008, s. 12-14.

⁵⁷² Gherasim, a.g.e., s.447.

⁵⁷³ Emür ve Onsekiz, a.g.e., s. 367. Gherasim, a.g.e., s.447.

⁵⁷⁴ Yavuzçehre ve Torlak, a.g.e., s.185-186.

olması kaçınılmazdır⁵⁷⁵. İşte sayılan nedenlerle gerek kentsel kalkınma düzeyinin ölçümünde gerekse kentsel yaşam kalitesinin ölçümünde sayılan nedenlerle önemli kısıtlılıklar bulunduğu literatürde görülmektedir.⁵⁷⁶

Nitekim literatürde yer alan ve kentsel yaşam kalitesini ölçümlemeye yönelik araştırmalara bakıldığında dünyanın çeşitli ülkelerinde, kentsel yaşam kalitesinin ölçülenmesinde de benzer kriterlerin takip edildiği görülmektedir. Örneğin, Geray; araştırmasında “kentsel yaşam kalitesi”, dar anlamıyla kentlerde kentsel altyapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların; geniş anlamıyla ise kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan ve bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, ekinsel, siyasal etkinliklere, süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olması gibi kriterleri ele almıştır.

Giannis (1998), araştırması kapsamında ise Kanada Vencover kentini dokuz yaşam kalitesi açısından inceleyerek, kentlilerin konut koşullarının kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkisini inceldiği araştırmada konut özelliklerine, kentteki hava kirliliği düzeyine, suç oranına, nüfus yoğunluğuna göre “kentsel yaşam kalitesini” ölçümlemiştir.

Findlay, Morris ve Rogerson (1988); araştırmasında kentsel kalkınmışlık ve yaşam kalitesi düzeylerini belirlemek üzere kentlerdeki suç oranları, sağlık imkânları, hayat pahalılığı, hava ve su kirlilik düzeyi, kentteki eğitim olanakları, iş bulma düzeyi, kiralık ev durumu, kentte işe gidişte geçen süre ve spor olanakları ve bunlar gibi kriterlere yer vermektedir.

Rogerson’ın araştırmasında (1997) ise kentsel yaşam kalitesi; kentteki suç oranları, yerel sağlık hizmetlerinin durumu, hayat pahalılığı, eğitim olanakları, kirlilik düzeyleri, ortalama kira bedelleri, kentin iklimi ve sportif imkânları gibi kriterler kullanılmıştır.

Pacione (2003) ile Garcia-Mira vd. (2005), araştırmalarında teknolojinin gelişmesi ve gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte kentsel yaşam kalitesi ve kentsel kalkınmışlık açısından “ekonomik gelişmenin” tek başına bir anlam ifade etmediğini, o nedenle konu “Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri” olduğunda çevresel, fiziksel, sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve politik parametreler yardımıyla öznel ölçümler yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu tip parametreler farklı araştırmalarda farklı olarak ölçütler kullanılmasına neden olmuştur.

⁵⁷⁵ Ayata ve Ayata, a.g.e, ss.151-173.

⁵⁷⁶ Aladağ, Kaya v.d., a.g.e., s.18; Sert vd., s.103. Yüksel, s.4. Jayne, 2006, s. 24. Yıldız, (2007) Coşar, a.g.e, ss.226 - 240. Emür ve Onsekiz, a.g.e, 324. Acar, a.g.e, s.13

Yeni Zelanda’da 2007 yılında yapılan kentsel yaşam kalitesi araştırmasında⁵⁷⁷ incelenen on iki kentin nüfusu, toplumun bilgi düzeyi, ekonomik zenginlikler, kentsel kalkınma düzeyi, kent halkının barınma ve konut ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi, kamusal hizmetler olan sağlık eğitim, güvenlik, adalet ve evrensel temel insan haklarıyla diğer siyasal hakların karşılanma düzeyi birer değişken olarak kentsel yaşam kalitesinin ölçümlenmesinde kullanılmaktadır⁵⁷⁸.

Türkiye özelinde Türksever (2001); Türkiye’deki büyükşehirlerin yaşam kalitesini değerlendirdiği araştırması kapsamında yaşam kalitesi kriterleri olarak kentlerin iklimi özellikleri, çevre kirliliği düzeyi sportif faaliyet olanakları, toplu taşıma imkânlarından yararlanma olanakları, kentsel yaşamdaki geçim zorluğu (hayat pahalılığı), eğitim imkânları, parklar, yeşil alanlar, konutun konfor şartları, kentteki sağlık imkânları, suç oranı seviyesi, kentin trafik durumu ve kentteki iş bulma imkânları gibi yaşam kalitesine ilişkin çok sayıda kritere göre kentsel kalkınmışlık ve kalite düzeyini ölçümlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda Ankara kentinin İstanbul ve İzmir kentlerine göre kentsel yaşam kalitesi açısından daha kalkınmış ve gelişmiş olduğu ortaya konulmuştur.

Son dönemde Türkiye’deki kentlerin kalkınma düzeyleri ile kentsel yaşam kalite düzeylerini ölçümlemeye yönelik araştırmalarda; Geniş (2007), araştırmasında kentteki nüfus artışı, etnisite, yaş, hane halkı büyüklüğü, engelli nüfus, okullaşma oranı, okul öncesi eğitim düzeyi, üniversite sayısı, ekonomik kalkınmışlık; Tirkeş (2012), araştırmasında ekonomik büyüme oranı, istihdam yapısı, ar-ge çalışmaları, gelir düzeyi, hayat pahalılığı, toplumsal yoksunluk ve yoksunluk, konut fiyatları, ev sahipliği oranı, hane halkı büyüklüğü, kiracılık süreleri, bebek ölümleri, hastalıklar, ortalama yaşam süresi, kentteki toprak ve arazi kullanımı, trafik, ulaşım ağları, altyapı, kamusal hizmetlere erişim ve yoğunluk; Uzun (2006), araştırmasında kentteki atık dönüşümü, yerel doğal kaynaklar, biyolojik çeşitlilik, enerji kullanımı, hava kalitesi, plaj nehir ve göllerin durumu, içme suyu kalitesi; Güzey (2014), araştırmasında suç oranları, güvenlik algısı, çocuk güvenliği, yaralanmalar, çevre güvenliği, yol güvenliği, kentsel kimlik, aidiyet, kültürel çeşitlilik, yerel toplumun gücü, elektronik iletişim, kültür ve sanat, temel siyasal haklar karar verme süreçlerine yerel halkın katılımı, yerel karar organlarında temsil yeteneği gibi kriterleri “Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri” olarak kullanmışlardır.

⁵⁷⁷ Quality of life '07 : in twelve of New Zealand's cities, Quality of Life Project, 2007, s. 242.

⁵⁷⁸ Bayram, s. 251-264.

Bunlara ek olarak literatürde bazı kamu kurumları tarafından da Türkiye’de kentsel yaşam kalitesinin ölçümünü konu edinen kısıtlı sayıdaki araştırma yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) (2003), araştırmasında kentsel yaşam kalitesinin düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan çeşitli değişkenler kullanılmıştır. Bireysel düzeyde öznel ve nesnel yaşam kalitesi göstergeleri olarak kentlilerin gelir düzeyleri, kentlileşmeye yönelik uyum düzeyi, kente aidiyet duygusu, kentteki güvenlik düzeyi gibi etmenler sayılırken toplumsal anlamda kentteki doğal, kültürel, tarihî zenginlikler, kamusal hizmetlerdeki etkililik ve başarı gibi etmenlerden bahsedilmektedir⁵⁷⁹. Ancak çalışmanın son kısmında değinilen veri açığı sorunu nedeniyle gösterge seti itibarıyla veriler toplanarak karşılaştırmalı bir analiz yapılamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada yaşam kalitesi kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınmış ancak ortaya konulan verilerin büyük bir bölümü ülkemizde toplanamadığı için çalışma uygulamaya konulamamıştır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2006) tarafından yapılan “Kentsel Göstergeler Kılavuzu” araştırmasında ise yerleşmelerin mekânsal durumu, doğal, kültürel, beşeri potansiyelleri, doğal ve yapay eşikleri, sürdürülebilir gelişme, yaşam kalitesinin artırılması, kentsel hizmetlerden yararlanma, riskler ve yatırım ortamı konularında karşılaştırılabilir nitelikte ve uluslararası standartta yerleşmelerin profilini ve performansını ortaya koyacak 7 temel alanda 156 göstergeden oluşan “Kentsel Göstergeler Kılavuzu” hazırlanmıştır. Göstergelerin farklı ölçek ve nitelikteki yerleşmelerde sınanması için Samsun, Denizli ve Osmaniye illeri pilot olarak seçilmiştir. Göstergelerin hangilerinin Türkiye’de toplanabildiğine ya da toplanamadığına, hangilerinin öncelikli olduğu, hangilerinin büyükşehirlerde, hangilerinin orta ölçekli yerlerde toplanabildiğine ilişkin tablolar oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise veri toplama ve analiz aşamasına geçilmesi ve buna bağlı olarak bir veri tabanının oluşturulması kararlaştırılmış ancak bu aşamaya ilişkin kaydedilen ilerlemeler ve elde edilen sonuçlar kamuoyu ile paylaşılmamıştır.

İçişleri Bakanlığı (2007), araştırması kapsamında eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve altyapı alanlarında tespit edilen öncelikli kentsel yaşam kalitesi göstergeleri aracılığıyla ülke genelinde iller ve bölgeler arasındaki temel hizmetlere erişimdeki farklılıkları değerlendirmiştir. Projenin ilk aşamasında 2003- 2006 dönemine ilişkin 25 öncelikli kentsel yaşam kalitesi göstergeleri toplanarak veri analizleri yapılmış fakat kamuoyu ile bilgi paylaşma aşamasına geçilmemiştir.

⁵⁷⁹ TÜBA 2003.

TÜİK (2015) “İllerde Yaşam Endeksi” araştırması kapsamında illerin yaşanabilirliğinin düzenli bir şekilde izlenmesi amacıyla 11 başlık (konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti) altında toplam 41 gösterge kullanılmıştır. Çalışma, başlık bazında üretilen alt endeksler itibarıyla en iyi ve en kötü illerin açıklanması sebebiyle yerel eleştirilere maruz kalarak yayından kaldırılmıştır.

TÜİK, (2018) Kent araştırmasında Eurostat tarafından önerilen kent merkezi için belirlenen 336 adet değişken arasından kentteki demografi, sosyal durum, ekonomik durum, toplumsal duyarlılık, eğitim ve öğretim, çevre, ulaştırma ile kültür ve eğlence başlıkları kapsamında 153 kritere göre değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak yapılan literatür taraması bu araştırma kapsamında kentsel kalkınma düzeyleri karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmesi planlanan İstanbul ve Frankfurt kentlerindeki yaşam kalitesi parametrelerinin hangi kriterlerden oluşması gerektiği konusunda önemli bilgiler vermiştir. Literatür taramasının son aşmasında İstanbul özelinde kentleşme ve kentsel kalkınma olgularını konu edinen araştırmalar incelenmiştir.

Literatüre bakıldığında İstanbul özelinde ilk olarak Darkot (1950)’un araştırmasında İstanbul kenti bütünüyle ele alınmış, kentinin coğrafyası ve gelişimini konu edinen ilk defa böylelikle incelemiştir. Tümertekin (1967)’in araştırmasında İstanbul kentinin merkezi iş alanlarının gelişimi ve bunların dünyanın diğer önemli kentleri ile karşılaştırılması konusunda önemli bilgiler verilirken Tümertekin (1997), 1967-1997 arasındaki 30 yıllık sürede İstanbul kentinde yaşanan iş alanları, sanayi faaliyetleri ve nüfus özellikleri ile bunların kentsel gelişim ve kalkınmasına etkisini incelemiştir.

Hacısalıhoğlu (2000) araştırmasında küreselleşmenin İstanbul kentinin kentsel gelişimine etkisi araştırma konusu yapılırken, kuramsal çerçevede kentsel kalkınma açısından İstanbul’u ele almıştır. Avcı ve Döker (2005) çalışmasında İstanbul’daki kentsel gelişme ve mekânsal değişimler kente yönelen altyapı yatırımları özelinde incelenirken özellikle yeni yolların yapımı ve İstanbul’un doğuya doğru genişlemesinin sonucunda yaşanan gelişmeler ve kentsel problemler konu edilmiştir.

Literatürde bu çalışmalara ek olarak İstanbul’un kentsel kalkınması konusunda gündeme ilişkin araştırmalara da rastlanılmaktadır. Örneğin Tuncel (2006), “Çamlıca” tepesindeki kentsel dönüşümleri; Aysu (2006) Boğaziçi’ndeki çarpık kentleşmenin neden

olduğu sorunları; Öktem (2006) ile Karakuyu (2006) İstanbul'un kentsel gelişiminin neden sürdürülebilir olmadığını; Hayır (2009) İstanbul Başakşehir'deki kentleşmenin nasıl geliştiğini; Demirci vd. (2009) İstanbul kenti Gürpınar bölgesi örneğinden hareketle kentsel kalkınmanın sürdürülebilir olmamasının neden olduğu sorunları; Avcı (2010) İstanbul'daki yeşillik alanların ve spor tesislerinin kente olan etkisini; Karakuyu vd. (2012) araştırmasında "Büyükdere Gölü" örneğinden hareketle İstanbul'daki kentleşme sorunlarını ve son olarak Doğaner (2012) araştırmasıyla İstanbul ili Bakırköy ilçesi örneğinden hareketle kentsel kalkınmada mekânsal ve kültürel değişim hakkında bilgileri vermiştir.

Son dönemde İstanbul'un kentsel kalkınmasına yönelik yapılan araştırmaların ise daha çok İstanbul'da sürekli kent gündemini meşgul eden "kentsel dönüşüm" konularında sıklıkla yapıldığı görülmektedir. Özellikle bu araştırmalar arasında yer alan Acar (2012), Ergun (2011) Mukul (2012), Tuna (2012), Arslan (2014), Baş (2012), Devin (2012) araştırmalarında İstanbul özelinde kentsel kalkınmadan daha fazla oranda kentsel geri kalmışlığa neden olabilecek potansiyel riskler taşıdığına vurgu yapılırken; Demirkol ve Baş (2013), Ergun (2011), Bailey ve Verim (2018) araştırmalarında kentsel dönüşüm sürecine dönüşüm süreçlerine İstanbul özelinde bakarken; Koçak (2014), Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Göç Üzerine Etkisini; Okumuş, Erdem ve Eyüboğlu (2015), kentsel dönüşüm ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisini konu edinmektedir.

Literatürde bu araştırmada olduğu gibi doğrudan doğruya İstanbul ile Frankfurt kentleri arasındaki kalkınma düzeylerini konu edinen araştırmaya araştırmacının bilgisi dâhilinde rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte literatür taramasının sonuçlarına göre denilebilir ki her iki kent arasındaki "kalkınma düzeyi" farklılıklarını kentsel yaşam kalitesi parametrelerine göre ampirik yöntemlerle karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmek mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALMANYA’NIN KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARININ FRAKFURT KENTSEL YAŞAMINA YANSIMALARI

Küreselleşen dünyada kentsel kalkınmanın nasıl olması sürdürülmesi gerektiği konusunda genel kabul görmüş pek çok strateji ve standartlar oluşmuş durumdadır. Başta BM gibi uluslararası otoritelerin öncülüğünde Almanya ve İngiltere gibi kentsel gelişimini sanayi devriyle birlikte hızla tamamlamış gelişmiş ülkelerin gündelik yaşamda somutlaştırdığı kentsel kalkınma standartları şüphesiz ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde de uygulanabilecek rol modeller oluşturmaktadır.

Bu noktada öncelikle belirtilmelidir ki, İstanbul’da sürdürülebilir kentsel kalkınma nasıl olmalıdır? sorusuna yanıt aramak amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde söz konusu rol modelleri incelemenin yerinde olacağı değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle uluslararası otoritelerin kentsel kalkınma politikaları bölümde incelendikten sonra, araştırma kapsamında anket uygulaması yapılan Almanya’nın Frankfurt kenti özelinde kentsel kalkınmanın gelişim evreleri mercek altına alınmıştır.

3.1. ULUSLARASI OTORİTELERİN SÜRDÜREBİLİR KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARINA BAKIŞ

Türkiye ve Almanya’nın daimi üyesi olduğu BM başta olmak üzere yaklaşık altmış yıldır Türkiye’nin üye olmayı beklediği AB müktesebatında “sürdürülebilir kentsel kalkınma” konusunda pek çok düzenleme bulunmaktadır. Aşağıdaki başlıklar altında bölümde kısaca bu düzenlemeler ve söz konusu otoritelerin belirlediği küresel ölçekte geçerliliği ve etkililiği kanıtlanmış kentsel kalkınma politikalarının gelişim evreleri kısaca incelenmeye çalışılmıştır.

3.1.1. Birleşmiş Milletler’in (BM) Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Politikaları

BM tarafından “Sürdürülebilir Kalkınma” ve “kentsel yaşam” konularında yapılan toplantı, konferans ve forumlarına kronolojik olarak bakıldığında; ilk olarak 1972 yılında Roma

Kulübü olarak anılan Stockholm konferansında “ekonomik kalkınmanın ve büyümenin sınırları çizilirken ilk defa “Sürdürülebilirlik” kavramı tanımlanmıştır.⁵⁸⁰

Stockholm İnsan Çevresi Konferansında “İnsanın onurlu bir çevrede yaşama hakkı” konulu başka bir önemli zirveye imza atan BM, 1982 yılında yayınladığı “Dünya Doğa Şartı Belgesi”nde ilk defa “sürdürülebilirlik” kavramına uluslararası bir belgede yer vermiştir. 1987 yılında yayınlanan Bruntland Raporu’nda (Ortak Geleceğimiz), “insanların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların da dikkate alınması gerektiği” vurgulanmıştır.⁵⁸¹

BM, 90’lı yıllarda sürdürülebilir kentsel kalkınmaya odaklı çalışmalarını arttırmıştır. Bu kapsamda 1992 yılında BM tarafından Rio Konferansı’nda imzaya açılan “İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”yle kentsel yaşamda temiz havaya zarar veren tehlikeli atık ve gazların salınımını en aza indirecek standartlar belirlenmiştir⁵⁸². Ayrıca Rio Konferansı’nda BM tarafından “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”, “Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi”, “Sürdürülebilir Orman İlkeleri” ve “Her Tür Ormanın Yönetimi, Korunması ve Sürdürülebilir Gelişimine Yönelik Global Bir Görüş Birliği İçin Yasal Bağlayıcılığı Olmayan İlkeler Bildirimi” imzaya açılmıştır⁵⁸³.

İmzaya açılan sözleşmeler ve ilkelerle dünya genelinde çevrenin ve doğal hayatta iklimsel değişimlerine neden olan insan müdahalelerini en aza indirerek kentlerdeki ekonomik kalkınma ve gelişmenin sürdürülebilir bir şekilde devam etmesine yönelik küresel ve örgütlü mücadele koşulları belirlenmeye çalışılmıştır⁵⁸⁴. Ayrıca Rio Konferansı’nda alınan kararları ve yapılan uygulamaları takip etmek üzere BM Kuruluş Sözleşmesi’nin 68. Maddesine göre “Sürdürülebilir Gelişim Komisyonu” kurulmuş ve komisyon sürdürülebilir kentsel kalkınmanın çevresel boyutlarını özenle takip etmeye devam etmektedir⁵⁸⁵.

Önemle belirtilmelidir ki BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) ülkemiz tarafından 2004 yılında onaylanmıştır. Bu kapsamda alınan önlem ve tedbirler Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (2007-2013) yer almıştır. Planda sürdürülebilir kalkınma sağlanarak

⁵⁸⁰ Özmehmet, a.g.e, s.10; Arat, G. Türkeş, M. Saner, E. Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor. Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli. (2002). 25- 33.

⁵⁸¹ Akder A. H. (2005). Türkiye’de İnsani Gelişme ya da Yaşam Kalitesi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporlarına Göre Bir Değerlendirme, www.asomedy.org.

⁵⁸² Yıkılmaz, F. R. “Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi”. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi ,2011, s.4.

⁵⁸³ Yıkılmaz, a.g.e., s.16-20; Gönel, F. Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma, 2002, s.2.

⁵⁸⁴ Özdemir, Şuayip & Karaca, Yusuf (2009). “Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, ss. 113-134.

⁵⁸⁵ Dölarıslan, Ş. E. (2007). Avrupa’da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı Sürecinin Sürdürülebilir Orman Yönetimi Anlayışı. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. A(2), 159-174.160)

çevrenin ve doğal kaynakların korunması amaçlanmıştır. Böylelikle temiz, sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturulacaktır. Çevreyi koruyan teknolojik yöntemler kullanılarak sorunların giderilmeye çalışılması, atıkların toplanması ve dönüştürülmesiyle ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi ve kentsel altyapı oluşturulurken belediyelere danışmanlık hizmeti verilmesi ve uzun vadede sürdürülebilir kentsel kalkınma için kalıcı projeler yapılması yönünde destek olunacağı ifade edilmiştir⁵⁸⁶.

Yine 90'lı yıllarda BM tarafından 1994 yılında Kahire'de gerçekleştirilen, Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda başta gelecek nesiller olmak üzere tüm yaşamın çevreye barışık bir şekilde gelişmesini sağlama bağlamında odak noktası insanca yaşama olan pek çok kentsel kalkınma standardı geliştirilmiştir⁵⁸⁷.

Şüphesiz kentsel kalkınma ve BM yan yana anıldığında en önemli toplantılar arasında "İnsan Yerleşimleri Konferansı" (Habitat) gösterilmektedir. Habitat'ın ilk zirvesi BM tarafından 1986 yılında Kanada'nın Vancouver şehrinde yapılırken ikincisi 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir⁵⁸⁸. Temel felsefesi "Kentsel yaşamı ve kentsel kalkınmayı kentlilerin aktif katılımıyla gerçekleştirmek olan bu tip zirvelerde "sürdürülebilir kentsel kalkınma" kavramı doğrudan doğruya "kentleşme ve yerelleşme" ekseninde ele alınmıştır⁵⁸⁹.

Özellikle İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat II İstanbul zirvesinin sonuç bildirgesinde kentsel yaşamda plansız ve çarpık büyümenin kentsel yaşam standartlarını ne ölçüde azalttığı vurgusuyla kentsel gelişmenin çevre ve insan odaklı bir anlayışla yeniden yapılandırılması gereken en önemli ulusal ve uluslararası politikaların başında geldiği vurgulanmıştır⁵⁹⁰.

Doksanlı yıllar boyunca kentsel kalkınmaya sürdürülebilir ekonomik gelişmeye oldukça fazla yoğun gündeminde yer veren BM 1997 yılına gelindiğinde "Rio +5 Zirvesi" toplantısını düzenlemiştir⁵⁹¹. Önceki Rio Konferansı'nda alınan kararların ne ölçüde uygulandığını ve başarılı olduğunun değerlendirildiği bu zirve sonucunda yayınlanan bildiride "gelişmekte olan

⁵⁸⁶ DPT, IX. BYKP, 2007)

⁵⁸⁷ Bozkurt, a.g.e., s. 3)

⁵⁸⁸ Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 6(4), 297-306.

⁵⁸⁹ Recep Bozdoğan, "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2005. ss.1022.

⁵⁹⁰ Özmehmet, a.g.e., s.10.

⁵⁹¹. Alpopi, C., Manole, C., & Colesca, S. E. Assessment of the sustainable urban development level through the use of indicators of sustainability. Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, 6(2), (2011).s.78.

ülkelerde yoksulluğun artmaya devam ettiği”⁵⁹² ve İlk Rio Konferansı’nda belirlenen kalkınma hedeflerine dünya genelinde ulaşamadığı vurgulanmıştır⁵⁹³.

21. yüzyıla girildiğinde sürdürülebilir kalkınma çabalarını kentsel yaşama odaklanarak arttırmaya çalışan BM tarafından 2000 yılında “Binyıl (Milenyum) Zirvesi” düzenlenmiştir⁵⁹⁴. Yeni iki bin yılın bu ilk BM zirvesinde “sürdürülebilir kalkınma” çabalarının yoksulluğu azaltma, adil yaşam hakkını herkese adil dağıtılması ve dahası gelecek nesillerin güven içerisinde yaşaması amacıyla eski tüketim kalıplarının değiştirilmesi gibi önemli konularda hükümetlere kalkınma politikaları önerilmiştir⁵⁹⁵.

Bundan tam iki yıl sonra “Kentsel Kalkınma” odaklı olarak BM tarafından 29 Nisan-3 Mayıs 2002 tarihleri arasında Kenya’nın başkenti olan Naiobi’de “1. Dünya Kentsel Forumu” ilk defa düzenlenmiştir. Forumda günümüzün kentlerinin yapısal problemleri ele alınarak “Sürdürülebilir Kentleşme” konusunda önemli konular mercek altına alınmıştır. Forumda sürdürülebilir kentleşme olgusunun dinamik yapısıyla sürdürülebilir boyutta olması vurgulanmıştır⁵⁹⁶.

Aynı yıl yani 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında BM tarafından Johannesburg kentinde “Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi” düzenlenmiştir⁵⁹⁷. Zirvede yoksullukla mücadele, doğal kaynakların kullanımı, kalkınma ile çevre arasındaki bağlantılar irdelenmiş olup bu bağlamda yoksulluğun yok edilmesi, doğal kaynakların rasyonel yönetilmesi, küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma ve büyümenin standartları az gelişmiş Afrika ülkeleri ile gelişmekte olan küçük ada devletleri özelinde ele alınmıştır⁵⁹⁸.

BM tarafından sürdürülebilir kentsel kalkınma konusunda önemli bir girişimde 16-23 Haziran 2006 tarihleri arasında Kanada’nın Vancouver şehrinde düzenlenen 3.Dünya Kentsel Forumu’dur. Bu formda “Bizim Geleceğimiz: Sürdürülebilir Kentler-Fikirleri Gerçeğe Dönüştürmek” özellikle metropol kentlerdeki gecekondulaşma ve çarpık kentselleşmeyle mücadele konularında çerçeve belirlenmiştir.

⁵⁹² Seydioğulları, S. H. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji. 2013, s. 22

⁵⁹³ Ayşegül Mengi ve Nesrin Algan, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği**, Ankara, Siyasal Kitabevi, (2003), s:230-239

⁵⁹⁴ Mengi ve Algan, a.g.e, s.238.

⁵⁹⁵ Aksu, C. **Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre**. Denizli: GEKA Yayınları.2011: 18

⁵⁹⁶ Mengi ve Algan, a.g.e, s.230-232.

⁵⁹⁷ Bozdoğan, a.g.e., s.1024.

⁵⁹⁸ Özmehmet, a.g.e., s.10; Arat v.d., a.g.e., s.33; Seydioğulları, a.g.e, s.22.

Buna benzer şekilde Brezilya'nın başkenti Rio de Janeiro'da 22-26 Mart 2010 tarihleri arasında 5. Dünya Kentsel Forumu'nu düzenleyen BM "Şehirde Yaşama Hakkı: Kentsel Ayrımın Yakınlaşması" olarak temasını belirlediği bu konferansı; günümüz dünyasının karşı karşıya kaldığı hızlı kentleşme ve bunun toplumsal etkileri olarak tezahür eden sorunların çözümü amacıyla kapsamlı politikalar geliştirilmiştir⁵⁹⁹.

BM tarafından başlatılan "Dünya Kentsel Kampanyası" ilk duyurulduğu Rio 2010 Dünya Kentsel Forumu'nda sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilmesi için sürdürülebilir kentleşmeye yönelik önerilen politika ve başarılı tecrübelerin aktarılması önerilmiştir (UN-HABITAT, 2010). Forumda hâlihazırda dünya nüfusunun yaklaşık 3 milyarının kentlerde yaşadığı; bu rakamın 2030 yılına gelindiğinde 5 milyara ve 2050 yılına gelindiğinde ise 8 milyara yükseleceği öngörüsüyle kentlerin dünya nüfusuna oranının yüzde elliden yüzde yetmişe yükseleceği belirtilmiştir. Özellikle forumda ilk defa "Akıllı Şehirlerde Katı Atık Yönetimi" gibi Endüstri 4 devrimi sonrası kentlerde yaşanacak gelişmelere yönelik taraf devletlerin duyarlı olması gerektiği bir kere daha vurgulanmış olması oldukça önemli görülmektedir⁶⁰⁰.

BM tarafından yine İtalya'nın Napoli kentinde 1-7 Eylül 2012 tarihleri arasında 6. Dünya Kentsel Forumu düzenlenmiştir. "Urban Future" yani "Kentsel Gelecek" sloganıyla uluslararası kentsel yaşam forumu düzenlenmiştir⁶⁰¹. Söz konusu forumda Kentsel Alan, Mevzuat ve Yönetişim, Konut ve Gecekonularda İyileştirme, Kentsel Planlama ve Dizayn, Risk Azaltma ve Rehabilitasyon, Kentsel Ekonomi, Kentsel Araştırma ve Kapasite Geliştirme ve Kentsel Temel Hizmetler (örneğin, kentsel enerji, kentsel mobilite, kent atık yönetimi vb.) şeklinde yedi tematik alanda önemli standart ve ilkler ortaya koyduğu söylenmektedir⁶⁰².

Buraya kadar olan anlatılanları kısaca özetlemek gerekirse dünya devletlerinin tamamının üye olduğu ve dünyada barışı ve huzuru korumakla mükellef olan BM nezdinde kentlerin sürdürülebilir şekilde kalkınması oldukça önemli bir konudur. Bu önemine binaen kentsel yaşamda dönüşümden üretime ve sürdürülebilir kalkınmaya kadar kentsel yaşamda kalite standartlarını yükseltmeye yönelik evrensel nitelikte ilke, prensip ve hedefler belirleyen BM müktesebatının dünyanın her ülkesinde bu kapsamda yapılacak her türlü uygulamaya rehberlik edecek içerikte olduğunu söylemek mümkündür.

⁵⁹⁹ UN-HABITAT, 2010.)

⁶⁰⁰ UN- HABITAT, 2010.

⁶⁰¹ Sarıkaya, Z. H. (2004). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları. SKK Dergisi. 14(1), 2004, s.3.

⁶⁰² UN-HABITAT, 2012.

3.1.2. Avrupa Birliği'nin (AB) Kentsel Kalkınma Politikaları

AB kapsamında sürdürülebilir kentsel kalkınmaya yönelik atılan adımlara kronolojik olarak bakıldığında ilk kez kentsel çevre sorunlarına yer veren 1973 yılında ilki yayınlanan Avrupa Birliği Çevre Eylem Programlarıyla başlamıştır⁶⁰³. Hâlihazırda sürdürülen Yedinci Çevre Eylem Programı, 2013/ 2020 tarihlerini kapsamaktadır⁶⁰⁴.

Avrupa Birliği düzeyinde 1986'da başlatılan "Eurocities Network" gibi girişimleri sonrasında Birliğin kentsel kalkınma ve sürdürülebilir ekonomik gelişme politikaları 1987 yılında yürürlüğe giren ve "Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)" kuruluşunu sağlayan "Avrupa Tek Şartı" ya da "Tek Senet (Single Act)" ile birlikte hukuksal yaptırımlarla güçlendirilmiştir⁶⁰⁵. Tek Senet ile birlikte Birliğin kentsel yaşama dair politikaları tanımlanmaya başlanmış olup AB düzeyinde kentsel politikaların genel çerçevesini belirleyen öncü metinlerden sayılan ve 1990 yılında oluşturulan "Green Paper" birlik düzeyinde kentsel sorunlar ve politikaların ele alındığı önemli bir zirve olmuştur⁶⁰⁶.

Bundan sonraki en önemli adımlar 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasında yer verilmiştir⁶⁰⁷. Özellikle bu antlaşmada sürdürülebilir kalkınmayla uyumlu kentleşme politikalarının çerçevesi belirlenerek birlik üyesi devletlerin bu konuda tecrübe ve birikimlerini paylaşması önerilmiştir⁶⁰⁸. 1994'te yayınlanan "Europe 2000+" adlı raporlar ve aynı yıl hazırlanan Avrupa Sürdürülebilir Kentler Raporu (European Sustainable Cities Report) en ve bu rapora göre geliştirilen "Community Initiatives Urban" ve "Urban Pilot Projects" projeleri birlik nezdinde sürdürülebilir kentsel kalkınmaya yönelik atılan somut adımlar olmuştur⁶⁰⁹.

⁶⁰³ Hey, C. EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies, in S. Scheuer, (Ed.), EU Environmental Policy Handbook A Critical Analysis of EU Environmental Legislation (chapter 3). Brussels: European Environmental Bureau Pub., 2005, s.19.

⁶⁰⁴ Popeanga, V. Environmental Action Programmes in the European Union- Evolution and Specific. Annals of the „Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu, Letter and Social Science Series, 3, 24-33.2013, s.25.

⁶⁰⁵ Yazar, a.g.e., s.39.

⁶⁰⁶ Rob, Atkinson, "The White Paper on European Governance: Implications for Urban Policy", European Planning Studies, Vol.10, No 6, 2002, s.782.

⁶⁰⁷ Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi. 23(2), 2007, s.96.

⁶⁰⁸ Gönüllü, G. **Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünya'da ve Türkiye'de Kentsel Haklar**. Today İnsan Hakları Yıllığı. 2014, s.32; Mengi ve Algan, a.g.e., s.190.

⁶⁰⁹ Pavlos M Delladetsima, "What Prospects for Urban Policy in Europe?", City, Vol. 7, No.2, July 2003. s.153-166; Algan, Y. ve Çetin Ö. M. Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri, 2008, s.332; Alica, S.S. **Kent, çevre, hukuk: Avrupa Birliği çevre mevzuatı çerçevesinde Türk çevre mevzuatı**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2011, s.25-28; Göran Aldskogius, "Urban Policy in the Structural Policy of the European Union", Umea University Cerum, Centre for Regional Science, Cerum Working Paper, No. 21, 2000, s.88.

AB nezdinde sürdürülebilir kentsel kalkınmanın önemli bir dönemeci de 27 Mayıs 1994 tarihinde aşılmıştır⁶¹⁰. Aalborg Şartı Birlik üyesi ülkelerde sürdürülebilirlik açısından kentsel kalkınmanın nihai çerçevesini belirlemekle kalmamış sürdürülebilir kentsel kalkınma için gerekli somut projelerin hepsinin esasları da tanımlanmıştır⁶¹¹.

1996 yılında hazırlanan Avrupa Sürdürülebilir Kentler Raporu ise “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme” süreci; “Kentsel Yönetişim”; Politika Entegrasyonu’nda oluşturulacak kentsel kalkınma politikalarının “Toplumsal” “Çevresel” ve “Ekonomik” boyutlarının her biriyle uyumlu olması şeklinde karar bağlanmıştır⁶¹².

Birlik çapında giderek ağırlaşan kentsel sorunlara karşı alınacak önlemler konusunda ilki 1997 yılında düzenlenen “Kentsel Gündeme Doğru” (Towards an Urban Agenda in the European Union)⁶¹³ ve 1998 yılında düzenlenen “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Eylem İçin Bir Çerçeve” (Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action)⁶¹⁴ forum ve sonrasında yayınlanan forumlarda önemli çözümler geliştirmiştir. Yine aynı yıl 1998’de Viyana’da toplanan Avrupa Kentsel Forumu “European Urban Forum” AB’nin ortak sürdürülebilir kentsel kalkınma politikasının belirlenmesi kapsamında birliğin müktesebatını oluşturmaktadır⁶¹⁵.

Günümüzde sürdürülen kentsel kalkınma politikalarının temelini oluşturan 1999 yılında Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi (European Spatial Development Perspective- ESDP), Almanya’nın Potsdam şehrinde Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir⁶¹⁶. Avrupa Birliği kentlerinde sistemli büyüme ve kalkınma politikalarının çerçevesini oluşturan bu metinlerde çevreyle uyumlu ve sürdürülebilir kentsel kalkınmanın önündeki engellerin tüm

⁶¹⁰ Yazar, a.g.e, s.41.

⁶¹¹ European Commission, 2008.

⁶¹² Karakuzulu, Z. Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. Yazılı Bildiri, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 2010, s.400; Tosun, a.g.e., s.6-7.

⁶¹³ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. “Avrupa 2020 Stratejisi Özel Bilgi Notu”, Ankara(2010)

⁶¹⁴ Aldskogius, a.g.e., s.9.

⁶¹⁵ Richardson, Tim / Jensen, Ole B. “Discourses of Mobility and Polycentric Development: A Contested View of European Spatial Planning”, European Planning Studies, Vol. 8. No. 4, (2000), s. 506; Stefan Kratke, “Strengthening the Polycentric Urban System in Europe: Conclusions from the ESDP”, European Briefing, Vol. 9, No. 1, 2001, s.105-116.

⁶¹⁶ Altay, İ. K. Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi’nde (ESDP) Kırsal Alan Politikaları. TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi. 2, 2013, s. 235; Şahin, Ç. “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Kapsamında Mekânsal Gelişme: Interreg ve Espon”. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(3), 2014, s.37.

birlik üyelerinin çözüme yönelik gerekli fonları ve yardımları alması yönünde mutabakata varılmıştır⁶¹⁷.

2000 yılında 23-24 Mart tarihleri arasında belirlenen Lizbon Stratejisi 2010 yılına kadar Avrupa Birliği'ni “dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisi” hâline getirilmesini hedeflenmiştir⁶¹⁸. Yine 2000 yılı sonbaharında kabul edilen Lille Aksiyon Programı'nın ana hedefi Avrupa düzeyinde sürdürülebilir kentlerin özellikleri anlatılmıştır⁶¹⁹.

2005 yılında yayınlanan “Bristol Mutabakatı” ile “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme”nin boyutları belirlenirken kentsel gelişmenin finansmanı birlik bünyesinde fonu kurulması kararlaştırılmıştır⁶²⁰. Bir yıl sonra yani 24-25 Ekim 2006 tarihinde Finlandiya'nın Lappeenranta şehrinde kentsel politikalar toplantısında ekonomik büyümenin ve rekabetin artırılmasının temeli olan AR-GE ve inovasyon çalışmaları vasıtasıyla kentsel politikaların desteklenmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu nedenle Lappeenranta konferansı kentsel politikalarda teknolojinin etkin rol oynaması gerektiği ve gerekli AR-GE ve inovasyon çalışmalarının kentlerin gelişimine olan katkıları anlamında önem teşkil etmektedir⁶²¹.

24-25 Mayıs 2007 tarihinde AB üyesi devletlerin kentsel kalkınmadan sorumlu bakanlarının Almanya'nın Leipzig kentinde gerçekleştirdiği toplantıda kabul edilen “Leipzig Şartı” kentsel kalkınmada kapsamlı politikaların nasıl geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur⁶²². Leipzig Şartı'nda yer alan kentsel gelişim politika uygulamalarına bakıldığında kentsel kalkınma politikalarının diğer kentsel yaşamın alanlarıyla entegre geliştirilmesi gerektiği, kentsel gelişmelerin ve yapılaşmaların kaliteli kamusal alan planlanmasının yozlaşmasına müsaade etmemesi gerektiği ile kentsel altyapı ağlarının modernizasyonunda ve

⁶¹⁷ Akgül, B. Efe, M. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Bölge Planlama Çalışmaları ve Bunların Karşılaştırılması. Çağdaş Yerel Yönetimler. 19, 2010, s.31; Demirci, M. ve Genç, F. N. **Planlamanın Avrupa Birliği Boyutu**. 2007, s.62; Yıldız, Murat, (2005), “Doğal Kaynakların Dengeli Kullanımı ve Kentsel Sürdürülebilirlik Bağlamında Bir Model Önerisi: Çevre (Eko)-Kent”, Tahir Çalgüner (Ed.), Şehircilik Çalışmaları (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 20. Yıl Anısı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s.323.

⁶¹⁸ Yazar, a.g.e., s. 43; Öztürk, İ. H. (2008). Dünyanın En Dinamik ve En Rekabetçi Bilgi Ekonomisi Olmak Ya da Olamamak: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ve Eğitim Boyutu. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi. 7 (2), 2008, s.14.

⁶¹⁹ Çapanoğlu, S. G. (2010). Geçmişten Günümüze Lizbon Stratejisi ve 2020 İçin Yeni Bir Vizyon Işığında “AB 2020” Stratejisi. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 2010, s.11; KENTGES, 2019. Kentges Araştırma Raporu-2008, <http://www.kentges.gov.tr>, s.42.

⁶²⁰ EU Bristol Accord, 2005.

⁶²¹ Kentges Araştırma Raporu, a.g.e., s. 44.

⁶²² Kentges Araştırma Raporu, a.g.e., s.46.

dahası enerji kaynaklarının kullanımında yenilenebilir enerjinin Birlik genelinde sürekli teşviklerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır⁶²³.

2008 yılında Fransa'nın Strasbourg kentinde "Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto" başlığı ile "Avrupa Kentsel Şartı II"nin kabul edilişle devam eden arayışlar AB genelinde kentsel kalkınma konusunda yerel yönetimlerin desteklenmesinin yanı sıra halkın kentin yönetimine fiilen katılımını geliştirecek adımların atılması yönünde somut projeler geliştirilmiştir⁶²⁴. Böylece kentlilerin kentsel yaşamın yönetimine katılımı "sürdürülebilir kentsel kalkınmanın" önemli bir boyutu olduğu anlayışı ilk defa baskın bir şekilde gündeme gelmiştir⁶²⁵.

2009 yılında "Kentsel Mobilite Eylem Planı" hazırlanan son hâliyle kabul edildikten sonra AB genelinde kentlilerin bir taraftan çevresel (karbon salınımı, hava kirliliği, gürültü vb.) sorunlarla yüzleşirken diğer taraftan aşırı yoğunluk gibi sorunlarla karşı karşıya kalmamak adına çevreyle dost enerjiyle çalışan verimli ulaşım sistemlerine de ihtiyaçları olduğu açıklanmıştır⁶²⁶.

Son olarak AB'nin 2020 yılı hedeflerinin belirtildiği "Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi" raporu 3 Mart 2010 tarihinde açıklanmıştır. İşte 2010 yılından başlayıp 2020 yılına kadar devam edecek bu stratejinin ana öncelikleri arasında bilgi ve yaratıcılığa dayalı akıllı kentsel büyümenin sağlanması, kentsel yaşamın sürdürülebilir şekilde büyümesinin ancak sürdürülebilir, çevreyle barışık, halkın katılımıyla işleyen, kapsamlı, sosyal ve kentsel kalkınma sağlanacağı belirtilmiştir⁶²⁷.

3.2. ALMANYA'NIN KALKINMIŞLIK DÜZEYİNE BAKIŞ

Araştırmanın bu bölümünde kentsel kalkınma ve kentsel yaşam kalitesi açısından önem arz eden hususlarda Almanya'nın çeşitli özellikleri ve yapısı aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir.

⁶²³ European Commission, 2007)

⁶²⁴ Ülger, İ.Kaya (2015). Avrupa Birliği Rehberi. Kocaeli Üniversitesi:Umuttepe Yayınları.

⁶²⁵ European Council, 2008; Ethem Kadri Pektaş, Fehmi Akın, "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" Ve Türkiye", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2010, s. 34; Güler, M. "Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 66(1), (2012). s.63).

⁶²⁶ Commission of the European Communities, 2009; EC The proposal for a new Directive on Energy Efficiency, 2011.

⁶²⁷ European Commission EUROPE 2020, 2011.

3.2.1. Almanya'nın Demografik, Coğrafi ve İdari Yapısına Bakış

Almanya'da coğrafi yapısına bakıldığında ilk olarak söylenmelidir ki bir Orta Avrupa ülkesi olan Almanya'nın dokuz ülkeyle sınırı bulunmaktadır. Almanya'nın yüz ölçümü 357.340 km² olarak hesaplanmaktadır. Almanya'nın yüzölçümünün neredeyse üçte birini oluşturan (toplam 114.191 km²) ormanlık alanlar hâlen kronma altında sürekli gelişimini sürdürmektedir.

Büyük ısı değişikliklerinin çok nadir görüldüğü ülkede yağışlar dengeli bir şekilde bütün yıla yayılması genellikle yumuşak bir kış (2 °C, - 6 °C) ve çok sıcak olmayan bir yaz (18 °C, 20 °C) yaşanmasının en önemli nedenidir.

2018 yılı itibariyle 82,6 milyon insanın yaşadığı Almanya'nın demografik yapısını incelerken üç hususun ön plana çıkarılmasında yarar görülmektedir. Bunlar ilki ülke genelinde uzun yıllardan itibaren düşük doğum oranlarının mevcut olduğu; buna benzer şekilde ülkedeki ortalama yaşam süresinin sürekli artması sayesinde nüfusun büyük oranını sürekli yaşlıların oluşturmaya başlaması da üçüncü önemli konudur.

Gerçekten de ülke nüfusunun 40,74 milyonunu kadınlar; 41,83 milyonunu erkekler oluşturarak dengeli bir dağılım gösterse de Almanya en yüksek doğum rakamlarına 1,3 milyon bebeğin dünyaya geldiği 1964 yılında ulaşıldığı göz önünde tutulduğunda hâlen ülkedeki doğum oranlarının artmaması problemiyle karşı karşıya kalınmaya devam edilmektedir. Ülkedeki verilere göre yapılan tahminlerde Almanya'nın 2060 yılına gelindiğinde nüfusun azalmaya başlayacağı ülkeye gelen göçün miktarına bağlı olmakla birlikte şimdilerde 90 milyonu zorlayan nüfusun 67,6 milyona kadar düşebileceği endişesi bulunmaktadır.

Ülkede 2018 yılı itibariyle kadın başına 1,59 çocukla Avrupa ortalamasına yükselen bu oran gibi dikkat çeken diğer bir demografik unsurda 50 yaş grubu insanların sayısı yeni doğanların iki katından fazla olmasıdır. Ortalama yaşam süresinin de sürekli uzadığı ülkede 2018 yılı itibariyle erkeklerin yaş ortalaması 78, kadınların ise 83 olarak belirlenmiştir. Yaşlıların sürekli artan oranı ise ülkedeki sosyal güvenlik sistemlerini bir hayli zorlamaya başlamıştır. 2016 yılı itibariyle ülkeye gelen göçmenlerin sayısının 1.865.000 olduğu ve Almanya'da yaşayan insanların neredeyse yüzde 22'si (18,6 milyon kişi) göçmen kökenli olduğu değerlendirilmektedir. Bu sayının yarısından fazlası Alman vatandaşı olmuş durumdadır.

Öte yandan günümüzde Federal sistemle yönetilen Federal Almanya Cumhuriyeti'nde 16 eyalet bulunmaktadır. Bunlar; Baden-Württemberg, Bavyera, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Mecklenburg-Vorpommern, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren-Vestfalya,

Rheinland-Pfalz, Saarland, Saksonya, Sachsen-Anhalt, Schleswig-Holstein ve Thüringen eyaletleridir⁶²⁸.

Şekil 3.1: Birleşik Almanya'nın eyaletlerine göre coğrafi sınırları.

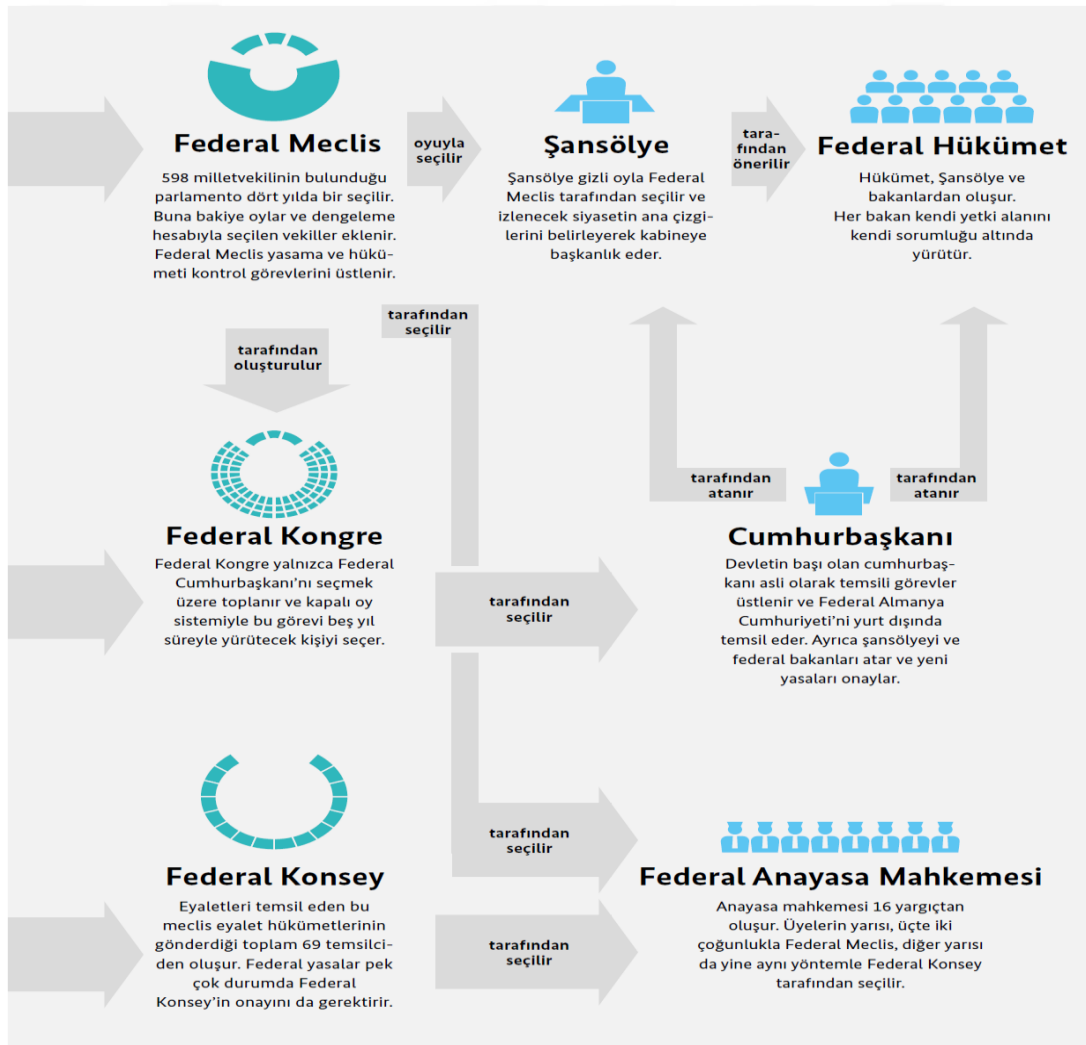
Kaynak: Deutsche.statistics.de.2019.

Şekilde gösterilen eyaletlerden Kuzey Ren-Vestfalya 17,9 milyonluk nüfusıyla en kalabalık eyalettir. Kilometrekare başına 4.012 kişinin düştüğü Berlin ise en yoğun kentsel yaşam alanıdır. Ülkede hâlen Berlin, Bremen ve Hamburg büyükşehir sınırları itibarıyla

⁶²⁸ Berning, Carl C (2017). "Alternative für Deutschland (AfD)- Germany is New Radical Right Wing Populist Party". DICE Report, Cilt 15(4), 16-19.

bağımsızlık kazandığından beri özel statülü “kent eyaleti” olarak yönetilmektedir. Almanya’nın Baden-Württemberg eyaleti ise Avrupa’nın ekonomik açıdan en güçlü bölgesidir. Araştırma kapsamında kentsel yaşamı analize konu olan Frankfurt şehri ise “Hessen” eyaletinin en büyük şehri ve başkentidir.

Almanya’nın federatif yapısında söz sahibi olan idari yapılardan ilki Almanya’nın parlamentosu olan “Alman Federal Meclisi” (Bundestag) olarak isimlendirilmektedir. 2017 yılı itibariyle Federal Meclis’te yedi parti 709 milletvekiliyle temsil edilmektedir. Almanya parlamenter ve federal sistemde kamusal alanda varlığı en çok hissedilen anayasal kurum olan Almanya Federal Meclisi’nin en önemli görevleri yasama ve hükümetin yürüttüğü çalışmaların denetlenmesidir.

Şekil 3.2: Federal Almanya’nın siyasi sisteminin işleyişi.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Federal Meclis yasama dönemi süresince hükümete başkanlık etmek üzere kapalı oyla şansölyeyi (başbakanı) seçer. Şansölye federal hükümet içerisinde siyaset belirleme yetkisine yani hükümet açısından bağlayıcı olarak izlenecek siyasi çizginin ana hatlarını belirleme yetkisine sahiptir.

Yine şekilde görüldüğü üzere Eyalet yönetimlerinin üyelerinden oluşan ve tıpkı Federal Meclis gibi merkezi Berlin’de bulunan Almanya’nın ikinci meclisi Federal Konsey eyaletlerin nihai karar organıdır. Eyaletleri temsil edenbu konseyin eyalet hükümetleri delegesi 69 üyesi bulunurken her eyaletin en az bir, en büyük nüfuslu eyaletlerin ise altı oyu bulunmaktadır. Federal Yönetim düzleminde muhalefette kalan ya da Federal Meclis’te temsil edilmeyen partiler dahi eyalet yönetimlerindeki temsiliyetleri sayesinde federal siyasetin belirlenmesinde etki sahibi olabilmektedir. Bu nedenle kentsel yaşam alanlarıyla ilgili alınan anayasal kararlarda ve düzenlemelerin yanı sıra ülkede çıkartılan pek çok federal yasa ve yönetmelik Federal Konsey’in de onayını gerektirdiği için federal meclisin ülke yönetimi üzerinde önemli bir gücü bulunmaktadır.

Her ne kadar Merkel hükümeti Federal Konsey’in bugünkü mevcut dağılımı içerisinde mevcut güvenli bir çoğunluğa sahip olmasa da konseyde 16 eyaletin özellikle de asayiş, afet önleme, eğitim ve kültür alanlarında sahip oldukları geniş özerkliği kullanmalarını sağlama açısından kilit önemi bulunmaktadır.

Protokol düzeyinde en yüksek makam Cumhurbaşkanlığıdır. Cumhurbaşkanı halk tarafından değil bu amaçla oluşturulan bir Federal Kongre tarafından seçilir. Bu kongrenin yarısı Federal Meclis’teki milletvekillerinden, diğer yarısıysa Federal Konsey içindeki eyalet parlamentosu temsilcilerinin kendi meclislerindeki temsil oranlarıyla doğru orantılı olarak seçilmektedir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır ve ikinci bir kere seçilebilir.

Son olarak Almanya’da seçimlere katılım oranlarının düşme eğiliminde olduğu söylenebilir. Ülke genelinde en son 2013 ve 2017 yıllarında yapılan milletvekili genel seçimlerinde halkın katılımı sırasıyla yüzde 71,5 ve yüzde 76,2 gibi oranlarda kalmıştır.

3.2.3. Almanya’nın Sosyo-Kültürel Yapısına Bakış

Günümüz Alman toplumunda yüzde ellilik bir kesim yaşamını aile içerisinde sürdürürken ülke genelinde geleneksel aile formu giderek azalma eğilimi göstermektedir. Reşit

olmayan çocuklarıyla yaşayan evli çiftler 2016 yılında neredeyse yüzde 70'le en sık rastlanan aile formu olarak istatistiklerde yer almaktadır⁶²⁹.

Toplumsal yapısında resmî evliliklerin sayısı son dönemde hafif yükseliş göstererek 2016 yılında 410.000 olarak belirlenmiştir. Almanya'da evliliklerin üçte birinden biraz fazlası boşanmayla sonuçlanırken 2016 yılında biten evliliklerin ortalama süresi 15 yıl, 2015'te Alman ve yabancılar arasında gerçekleşen evliliklerin sayısı ise yaklaşık 46.000 olarak açıklanmıştır.

Ülkede resmî nikah olmadan birlikteliklere sahip çocuklu çiftlerin sayısı hızlı bir artış göstermekte olup toplam 11,6 milyon olduğu tahmin edilen aile içinde bu ailelerin payı 1996-2013 yılları arasında iki katına çıkmıştır. 2018 yılı itibariyle ülke genelinde çocuğunu yalnız yetiştiren ebeveynlerin sayısının 2,7 milyon kişi olduğu ve bu sayının neredeyse onda dokuzunu kadınların oluşturduğu söylenmektedir. Bu durumdaki anne veya babalar sıklıkla yoksulluk tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları ve bunların yarısından daha fazlasının devletten yardım alarak yaşamını sürdürdükleri belirtilmektedir.

Ülke genelinde eşcinsel birliktelikler de giderek önem kazanan yaşam biçimleri arasında yer alıyor. Almanya'da 2015 yılında 94.000 eşcinsel çift aynı evi paylaşırken bu çiftlerden yaklaşık 43.000'i 2001 yılından bu yana eşcinsel birlikteliklerini yasal güvence altına almak üzere yapılan düzenleme çerçevesinde birlikteliklerini kayıt altına almış durumdadır. 2017'de Federal Meclis "Herkes için evlilik" adlı düzenlemeyi çıkardı. Böylece eşcinsel çiftler tam anlamıyla evlilik yapma hakkı kazanmıştır.

Ülkenin toplumsal yaşamında bir yandan birlikte yaşamın yeni biçimleri ortaya çıkarken diğer yandan da yalnız yaşayan insanların sayısı artmaktadır. Almanya'daki hanelerin yüzde 41'i tek kişilik ailelerden oluşmaktadır. Bu gelişme ülkedeki demografik değişimle birlikte yalnız yaşayan yaşlı insanların sayısının artmasıyla ve giderek artan sayıda genç insanın yalnız yaşamayı tercih etmesiyle bağlantılıdır⁶³⁰.

Öte yandan Almanya'nın kentleşme politikaları Almanya'nın bir "sosyal devlet" olma özelliğini birebir yansıtmakta ve "sosyal kentleşme" politikasının uygulanmasına sahne

⁶²⁹ Kaçar, Fatmanur (2017). "2017 Almanya Federal Meclis Seçimi ve Almanya için Alternatif Partisi'nin Yükselişi: Avrupa'da Sağ Popülizmin Değerlendirilmesi". Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi, Cilt 6(1-2), 23-41.

⁶³⁰ <http://www.urban21.de/veroeffentlichungen/download/ebroschure.pdf>.

olmaktadır⁶³¹. Almanya’da dünya genelinde en kapsamlı sosyal devlet yardımlarının yapıldığı söylenebilir. Ülkede sosyal giderler (tek kalem olarak bakıldığında) devlet harcamalarındaki en büyük meblağı oluşturmaktadır. Kamusal düzeydeki sosyal giderlere 2018 yılında yaklaşık 918 milyar avro harcanmış olup bu da ülkenin gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) yüzde 29’una denk gelmektedir⁶³².

Ülkede sosyal sigorta sistemine kayıtlı olarak çalışanların sayısı 32,6 milyon ile nüfusun yüzde 75-80’ine denk gelmektedir. Diğer kesimin tamamı devlet tarafından sigortaları ödenmekte olup 2018 itibariyle hastalık, emeklilik, kaza, bakım ve işsizlik sigortasının oluşturduğu sosyal yardım desteğiyle ülkedeki işsiz yurttaşların tamamına yakını yaşamsal önemdeki risklerden ve tehditlerden devlet tarafından korunmaktadır. Bunun yanı sıra devlet aylık çocuk paralarıyla desteklemekte olup ülke genelinde ailelerin hepsine kreş ve anaokulu hizmetleri sürekli genişletilmektedir.

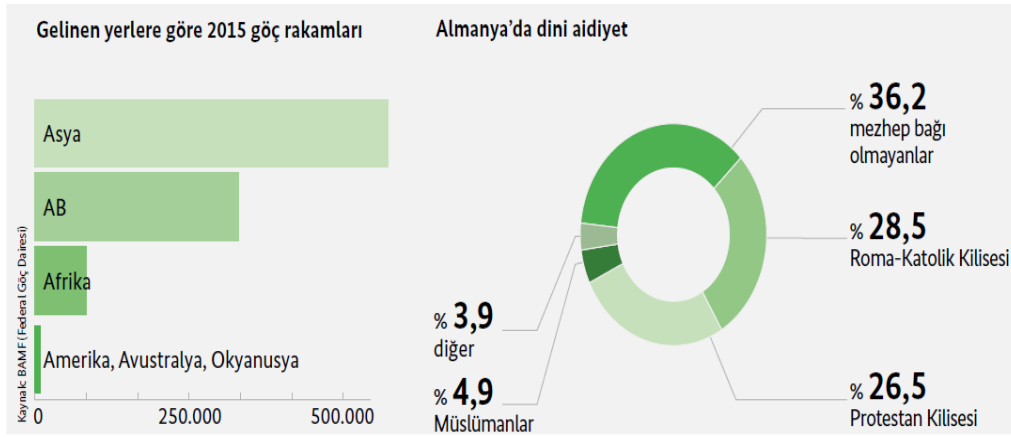
Bu kapsamda atılan adımlarla 2018 başında gerçekleştirilen artıştan sonra aileler, ilk ve ikinci çocukları için ayda 194’er avro, üçüncü çocukları için 200 avro, daha fazla her çocuk için 225 avro düzeyinde çocuk parası alıyorlar. 2018 şubatı sonuna kadar yaklaşık 982.00 başvuru yapılmıştır.

Öte yandan Almanya’da devletle din arasındaki ilişkinin temelinde Anayasa’da güvence altına alınan din özgürlüğü, devlet ve kilisenin ayrılığı ve devletin dünya görüşü bakımından tarafsızlığı ile dinsel toplulukların kendileriyle ilgili kararlarda serbest olmaları yatmaktadır.

Bu nedenle devlet ve dinî cemaatler partnerler olarak etkileşim içinde olmakla birlikte devletin bir kilisesi yoktur. Devlet sadece dinî toplulukların yönettiği anaokullarının ve okulların finansmanına katkı vermekte olup kiliseler, devletin topladığı kilise vergilerini kullanarak sosyal hizmetlerini finanse etmektedirler. Ancak Almanya’da ilk öğretim okullarında Berlin ve Bremen eyaletleri haricinde okullarda din dersi mecburiyeti bulunmaktadır.

⁶³¹ http://www.wupperints.org/download/FTIP_ANSEA.pdf “The Federal Transport Infrastructure Planning (FTIP) in Germany” REURBA, Restructuring and Transformation of Urbanized Areas in Metropolitan Area Regions, [http://www.reurba.org/reurba.nsf/0/7B03E210B4E8EA34C1256AA500549F13/\\$file/7integralplan.pdf](http://www.reurba.org/reurba.nsf/0/7B03E210B4E8EA34C1256AA500549F13/$file/7integralplan.pdf).

⁶³² OECD, Urban Policy in Germany, OECD Publishing, 2009, s. 16.

Şekil 3.33: Almanya'da toplumun dini aidiyetlerine göre dağılım yapısı.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Şekilde görüldüğü üzere Almanya'daki nüfusun yüzde 55'ini oluşturan insanlar kendi beyanlarında, iki büyük Hıristiyan mezhebinden birisine bağlı olduklarını ifade ederken Katolik Kilisesi 27 bölgesel kuruluşu ve Kardinaller Konferansı'yla, Protestan Kilisesi ise eyalet kiliseleri ve Almanya genelindeki çatı örgütüyle faaliyet göstermektedir.

Ülkede Katolik Kilisesi 11.500 cemaatte yaklaşık 24,6 milyon üyesiyle dünya kilisesi niteliğindeki Vatikan'daki papalığa bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Almanya'da Protestan (Evangelist) Kilisesi ise Lutheryan, Reformcu ve Birlik görüşlerine bağlı, kendi içinde özerk 20 eyalet kilisesinin bir araya gelmesiyle oluşan bir dinî topluluk durumundadır. Bu kiliseler yaklaşık 23 milyon üyeye Almanya'da Evangelist inançtaki Hıristiyanların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadırlar.

Almanya'nın doğusunda kiliseye mesafeli duruş çok daha belirgin olmakla birlikte ülke genelinin yüzde 36'sı herhangi bir mezhebe bağlı olmadığını beyan etmektedir. Üyelerinin yaş ortalamasının artması ve kiliseden ayrılmaların çoğalması sonucu Hıristiyan kiliselerine bağlı inançlıların sayısında gerileme yaşanmaktadır. Sadece 2016'da 162.000 kişi Katolik Kilisesi'nden ayrılırken Protestan Kilisesi'nden ayrılanların sayısı 190.000 olmuştur.

Almanya'nın bugünkü toplumsal yapısında İslamiyet, Almanya'ya gelen göç sebebiyle din hayatında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Almanya'da 50 farklı ulustan gelen Müslümanların sayısı 4 milyon olarak tahmin edilmekte olup ülke genelinde 2.000'den fazla cami faaliyet göstermektedir.

Okullarda sunulan İslamiyet derslerinin de alanı giderek genişletiliyor. Almanya’da bugün itibariyle yaklaşık Müslüman ailelerin okula giden çocuk ve gençlerine yeterli yaygınlıkta din dersi sunabilmek için var olan eğitmenlere ek yeni eğitmenler yetiştiriliyor.

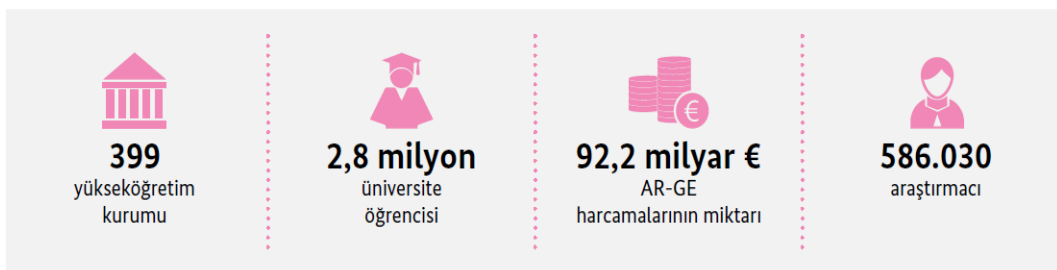
Almanya’da Holokost’tan sonra yerle bir olan Musevilik dünyası, Doğu-Batı arasındaki Soğuk Savaş sonrasında eski SSCB’den göçlerle yeniden canlandı. Bugün Almanya’da yaklaşık 200.000 Musevi yaşıyor. Bu sayının yaklaşık 100.000’i, merkezî bir dinî örgütlenme niteliğindeki, 1950’de kurulmuş olan ve geniş bir yelpazeyi kapsayan Almanya Museviler Merkez Komitesi’nce temsil edilen 105 Musevi cemaatine üyeler. En çok üyesi olan Musevi cemaati 10.000 kişiyle Berlin Musevi cemaatidir.

3.2.2. Almanya’nın Eğitim ve Teknoloji Yapısına Bakış

Almanya’da ağırlıklı olarak uygulamaya yönelik bir yapıya sahip olan 221 meslek üniversitesi (FH) Almanya’ya özel bir yapılanmadır ve Anglosakson ülkelerde ifade edilirken buralarda genel olarak kullanılan “University of Applied Sciences” adı eklenmektedir. Hessen eyaletindeki meslek üniversitelerine ilk kez doktora hakkının tanınması çok tartışma konusu oldu. Daha önce doktora hakkı yalnızca genel üniversitelerle sınırlıydı.

Almanya’nın yükseköğrenim yapısı oldukça sistemli bir şekilde uluslararası boyutlarda gelişim göstermiştir. Ülkede 2017 yılı itibariyle toplam 19.011 öğrenim programının sunulduğu 399 yükseköğretim kuruluşu (120 üniversite, 221 meslek üniversitesi, 58 sanat ve müzik yüksek okulu) bulunmaktadır.

Ülkedeki yükseköğretim kuruluşlarının 240’ı devlet, 39’u kilise, 120’si ise özel kuruluşlarca finanse edilmekte olup 2018 yılı itibariyle ülkedeki yükseköğretim kurumlarında 2,8 milyon öğrenci kayıtlıdır.

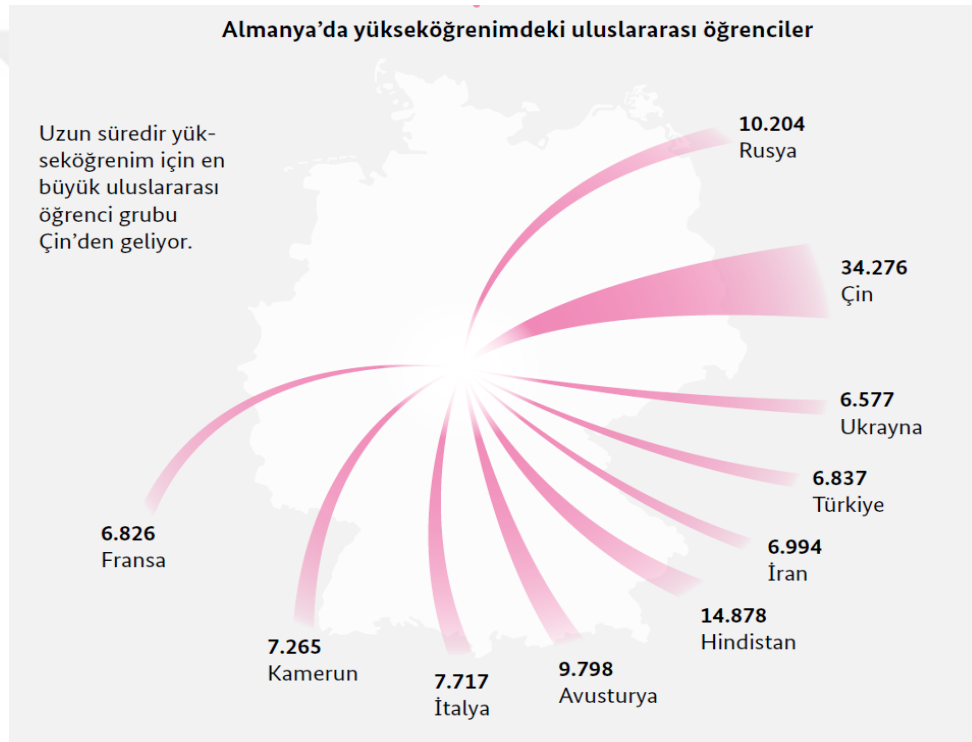

Şekil 3.4: Almanya’da yükseköğretim göstergeleri.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Almanya’da 2005 yılında yükseköğretime başlayan kişi sayısı yüzde 37 iken 2018 yılı itibariyle bu sayı yüzde ellinin üzerine çıkmıştır. Almanya’daki Federal Eğitim Teşvik Yasası (BAföG) herkese ailelerinin ekonomik durumundan bağımsız olarak öğrenim görme fırsatı tanımakta olup Uluslararası Şanghay Sıralaması, QS World University Rankings ya da Times Higher Education World University Rankings gibi listelerde her yıl en az yirmi Alman üniversitesi ilk 200’e girmeyi başarmaktadır.

Öte yandan uluslararası öğrencilerin tercihlerinde dünyadaki ilk beş ülke arasında yer alan Almanya’da uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğu Çin, Hindistan ve Rusya gibi ülkelerden gelmektedir:

Şekil 3.5: Almanya’daki yükseköğretimde uluslararası öğrenciler

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Alman yükseköğretim kurumları yabancı dilde eğitim veren uluslararası öğretim programlarının sayısını da artırdı; yaklaşık 1.400 program, eğitim dili olarak İngilizce kullanıyor; 730’dan fazla programda uluslararası çift diploma almak mümkün. Uluslararası doktora adayları için özellikle de yapılandırılmış pek çok doktora programı bulunan ülkede

öğrenimin büyük ölçüde ücretsiz olması da buradaki yükseköğretim kuruluşlarının en önemli tercih sebebi olarak görülmektedir.

Ülkede oldukça sistemli ve bilinçli bir şekilde her kesim tarafından yüksek öğretimin desteklendiğini söylemek mümkündür. Örneğin, 2005-2017 yılları arasında Federal Yönetim ve eyaletler Mükemmeliyet İnisiyatifi ile yükseköğretim kuruluşlarında özellikle ön plana çıkan araştırma projelerini ve üniversite birimlerini desteklemek amacıyla sadece 2012–2017 program döneminde toplam 39 üniversitedeki 45 lisansüstü program, 43 mükemmeliyet kümeleşmesi ve 11 gelecek konsepti projesi için toplam 2,7 milyar avroluk bir teşvik meblağı tahsis etmiştir.

Buna benzer şekilde ülkedeki üniversitelerin uluslararası rekabette daha da iyi bir noktaya gelmeleri amacıyla 2018’den itibaren yıllık 533 milyon avro ödenek ayrılmıştır. Bugün Almanya’da yükseköğrenime, yüksek lisansa ya da doktora programlarına kayıtlı kadın öğrenci sayısı daha fazla olsa da yükseköğretim kurumlarında görev yapan “profesörler” içinde kadınların dörtte bir oranında bulunması ülkede önemli bir sorun olarak görülmektedir.

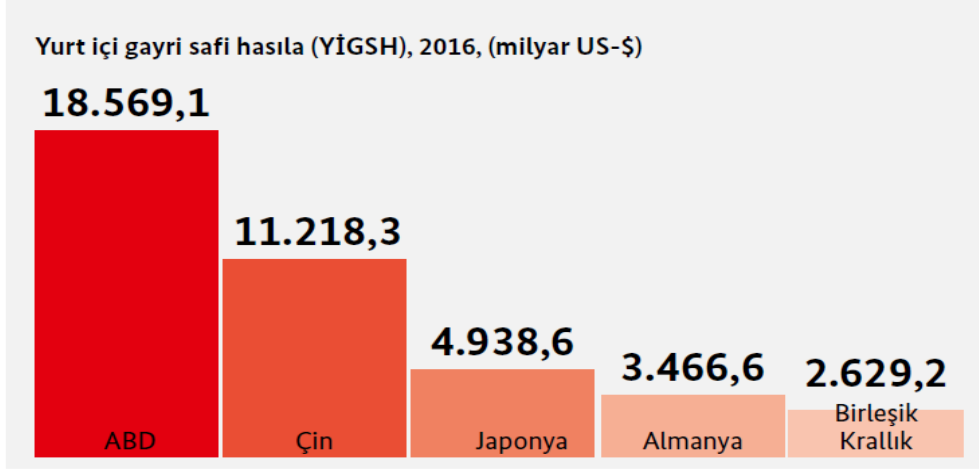
Bu nedenle Kadın Profesörler İnisiyatifi’nin üçüncü aşamasında Federal Yönetim ve eyaletler 2018-2012 dönemi için 200 milyon avro ek ödenekle üniversitelerdeki kadın profesörlerin sayısını yükseltmeye ve eşitliği destekleyen yapıları güçlendirme programını sürdürerek bu kapsamda 500’den fazla kadın profesörün atanması gerçekleştirilmiştir.

3.2.4. Almanya’da Enformasyon Ekonomisi Gelişim Göstergelerine Bakış

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte 1990 yılında yeniden birleşen Doğu ve Batı Almanya ekonomisi 2018 yılında arka arkaya dokuzuncu kez büyüme kaydederek Avrupa Birliği’nin (AB) en büyük ekonomisi durumuna gelmiştir.⁶³³

İhracat odaklı olan Almanya ekonomisi uluslararası pazarda sağlam bir yere sahiptir. 2017 yılında Almanya dış ticaret bilançosunda 245 milyar avroluk bir fazla kaydetmiştir. World Economic Forum’un 137 ülkenin ekonomisi dikkate alarak yaptığı çalışma olan “Global Competitiveness Index 2017- 2018”e göre Almanya tüm dünyada rekabet gücü sıralamasında beşinci ülke konumundadır:

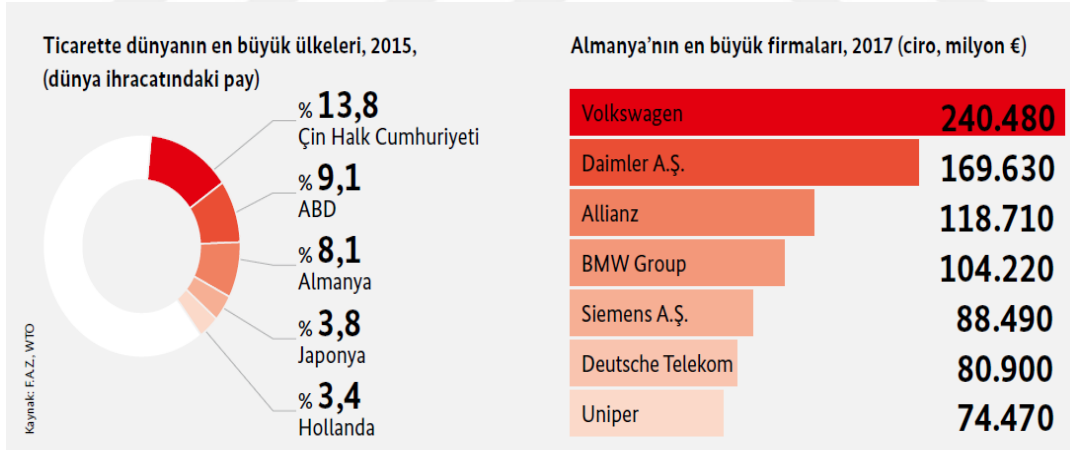
⁶³³ Almanya Federal Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı, Gemeinschaftsaufgabe "Verbesserung Der Regionalen Wirtschaftsstruktur", (Bölgesel Ekonomik Strukturun İyileştirilmesi)
<http://m.bmwi.de/BMWmobile/Navigation/Themen/technologie, did=151112.html>.

Şekil 3.6: Küresel rekabet endeksi 2017-2018 sıralamasında Almanya.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

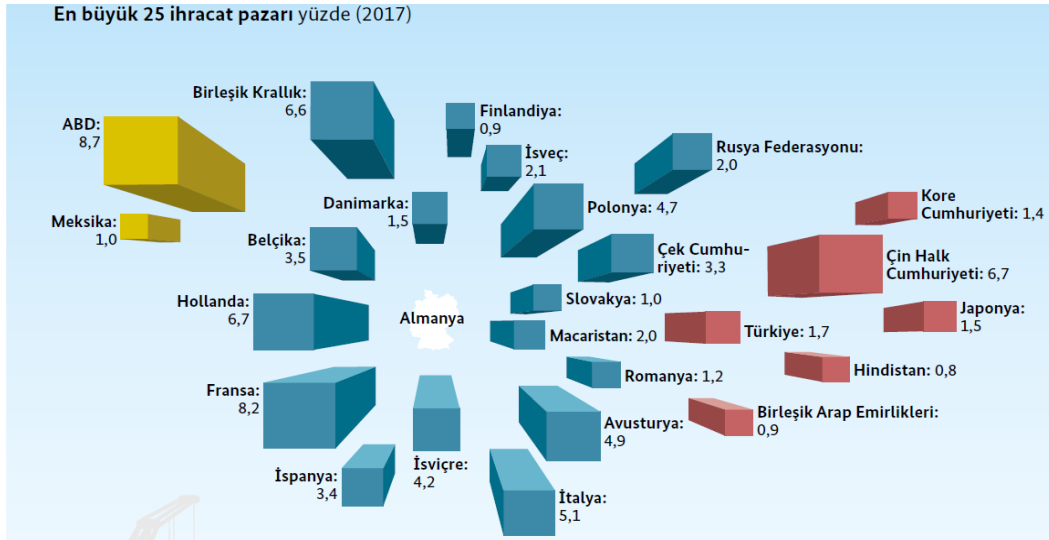
2002 yılında avroya geçiş yapan Almanya’da asgari ücret 2018 itibariyle saat başına 8,84 avro yükseltilmiştir. Ülkede işsizlik oranları rekor düzeyde düşük ve devletin ve sosyal sigortaların gelirleri yükselmiş durumdadır. Almanya’da bir milyondan fazla şirket dış ticarete faal durumdadır.

Şekil 3.7: Dünya ticaretinde Almanya’nın payı ve en büyük firmaları.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

İhracat alanında otomobil ve otomobil parçaları, makine, kimyasal ürünler ve elektronik veri işleme sistemleri ağırlıklı sektörleri oluşturuyor.

Şekil 3.8: Almanya'nın en fazla ihracat yaptığı 25 ülke (2017).

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere geleneksel olarak Almanya'nın en çok ihracat yaptığı ülke Fransa olsa da 2015 yılından beri ABD bu alanda ilk sırayı almış durumdadır. Bu iki ülkeyi sırasıyla Çin Halk Cumhuriyeti, Hollanda ve Birleşik Krallık takip etmektedir. Almanya'nın Türkiye'ye yönelik ihracatı ise dünya geneline yönelik ihracatının 1,7'sini oluşturmaktadır.

Alman dış ticaretinin önemli bir bölümünü oluşturan 10.700'e yakın şirketin yurt dışında merkezi bulunuyor. Alman Sanayi ve Ticaret Odası'nın (DHİK) tahminlerine göre Alman şirketleri yurt dışında 7 milyondan fazla kişiye istihdam sağlıyor. Almanya'nın dünya ekonomisiyle ne kadar iç içe olduğunun bir göstergesi de Alman şirketlerinin yurt dışında 1990 yılından bu yana (2015 verileri) 1 trilyon avroya ulaşarak beşe katlanan doğrudan yatırımlarıdır⁶³⁴.

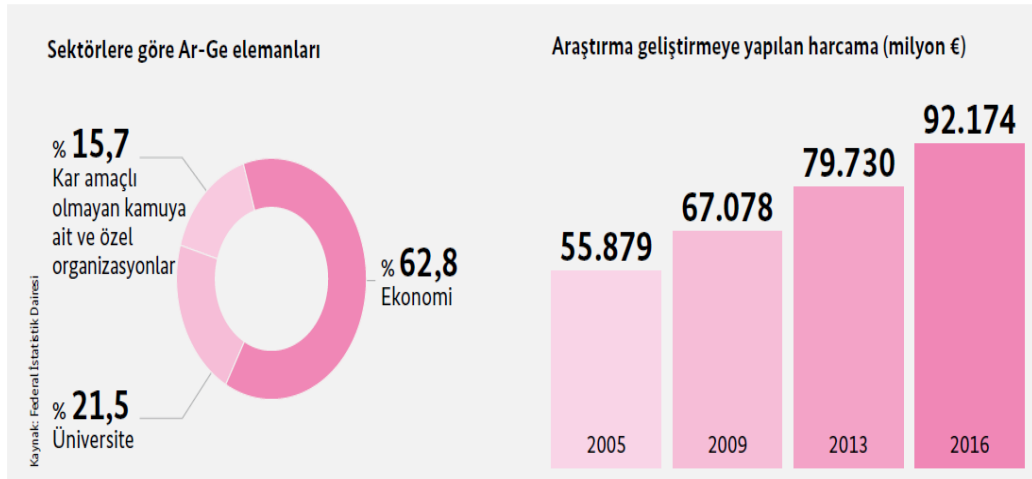
Frankfurt / Main'da bulunan uluslararası önemli bir finans kuruluşu da Avrupa Birliği Merkez Bankası'dır. Kurum avro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamakla görevli olan ve bu yönde politika üreten en önemli üst mercidir.

⁶³⁴ Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Diğer yandan Almanya’da enformasyon ekonomisinin en önemli gelişim göstergeleri arasında ülkedeki AR-GE harcamaları ve teknolojinin gelişim yapısı gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilk olarak söylenmelidir ki bilimsel araştırmalara ve teknolojik gelişmelere oldukça fazla önem veren Almanya’da hem ekonomi hem de siyaset dünyası bilimsel çalışmalara ayırdıkları bütçeleri düzenli olarak genişletmektedirler.

Ülkede bilimsel araştırmalara ayrılan bütçe 2016 yılı itibariyle gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) yüzde 2,93’üne denk düşerken bu pay 2017 de önce 3,48’e, 2018 yılında ise 4,25’e yükselmiştir. Bu rakamlarla Almanya dünyada GSYİH’sinin yüzdelik olarak en fazla oranını araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) harcayan en üst düzey ülkeler arasında yer almaktadır.

Buna benzer şekilde Almanya 2018 yılında Ar-Ge için toplam 92,2 milyar avro harcarken, araştırmaya harcanan bu toplam miktarın 63 milyar avro kadarı sanayi alanından gelirken, giderlerin 16,5 milyarını yükseköğretim kuruluşları, yaklaşık 12 milyarını da devlet karşılamıştır. Avrupa Komisyonu’nun “Europaen Innovation Scoreboard 2017” araştırmasına göre Almanya İsveç, Danimarka, Finlandiya, Hollanda ve Büyük Britanya’yla birlikte Avrupa Birliği (AB) içerisindeki “yenilikçilik alanındaki öncü” ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca söz konusu araştırmaya göre Alman şirketleri 2008-2018 yılları arasında Ar-Ge harcamalarını yaklaşık yüzde 50 oranında arttırmış durumdadır.

Şekil 3.9: Almanya’da AR-GE harcamalarının dağılımı.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere Almanya genelinde araştırma ve geliştirmeye yapılan yatırım 2005 yılında 55 milyar 879 milyon Euro, 2009 yılında 67 milyar 78 milyon, 2013 yılında 79 milyar 730 milyona ve 2016 yılında 92 milyar 174 milyon Euro'ya yükselmiştir. Devlet, ekonomi dünyası ve üniversitelerin Ar-Ge'ye yaptıkları toplam harcamalarla sürekli artış kaydetmekte ve 2005'ten bu yana yüzde 65 artarken bu kapsamdaki harcamaların GSYİH içindeki payı daha da artırılarak 2025'e gelindiğinde yüzde 5,5 seviyesine çıkarılmak istenilmektedir.

Almanya'da akademik çevrelerin aldıkları bu desteği çok iyi düzeyde değerlendirdikleri görülmektedir. Örneğin, ülkedeki araştırma kuruluşları ve üniversitelerin bilimsel yayınlarını değerlendiren "Nature Index" in 2018 yılında açıklanan rakamlarına göre Almanya; Avrupa genelinde en iyi dereceye sahip olup dünya genelindeyse ABD ve Çin'in ardından üçüncü sırada yer almaktadır.

Son olarak belirtmelidir ki endüstri 4.0 fikrinin de kurucusu ve öncüsü olan Almanya Endüstri 4.0 sistemiyle ülkedeki fabrikalarda yüksek BİT kullanımını ve sistemleri birbirine bağlayan yoğun ağ bağlantılarını içeren çözümleri, süreçleri ve teknolojileri kapsayan yeni bir ekonomik dönüşümün eşliğindedir. Pek çok Alman şirketi özellikle de üretim ve lojistik alanlarında dijitalleşmeye ağırlık verilen sanayi 4.0'ı çalışmalarının merkezine koymakla kalmamakta, aynı zamanda ülkedeki tüm ekonomi dünyası, üretime yönelik teknolojiler alanındaki liderlik için sürmekte olan uluslararası rekabetin daha da sertleşeceği beklentisi ile aktif olarak dijital dönüşümü desteklemektedir.

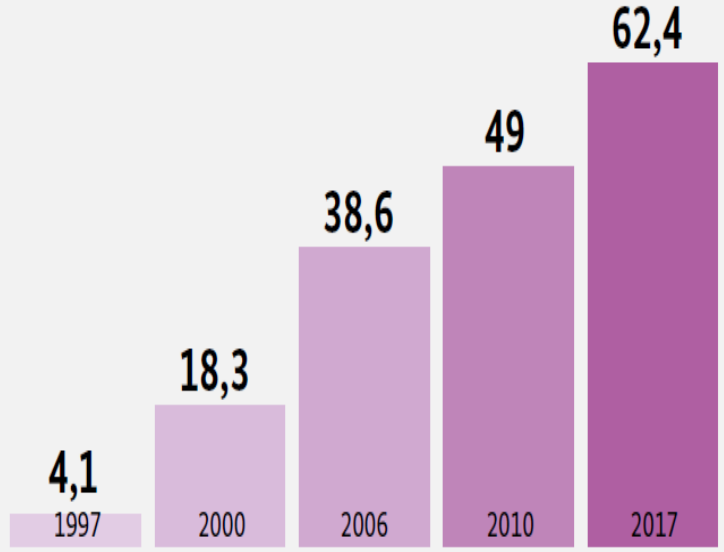
Nitekim Almanya'nın orta vadede sanayi 4.0 sürecinde yön verici olması ve Avrupa ölçeğinde dijital büyümede bir numara olması amaçlanıyor. Araştırmaların ortaya koyduğu tahminlere göre Almanya'nın Endüstri 4.0 devrimiyle birlikte 2025 yılına kadar 200-425 milyar avro arası bir ek büyüme potansiyeli bulunmaktadır.

DIYAGRAM

Hızlı gelişim: Almanya'da 55 Milyonu aşkın internet kullanıcısı var

Dijital yaşam

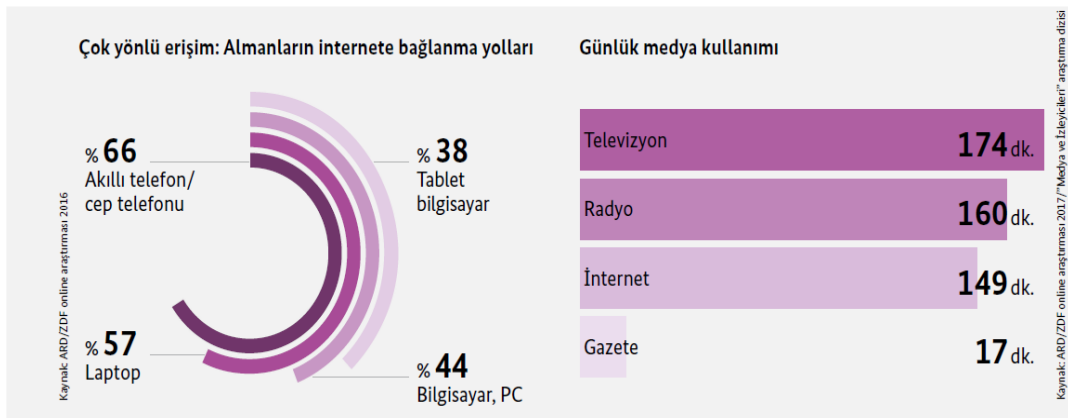
Almanya'da mobil internet ve mobil cihazların kullanımı hızlı şekilde artıyor. Mobil veri kullanımının artması ağ altyapısı açısından da teknolojik zorunlulukları beraberinde getiriyor. Araştırmalar ayrıca internet kullanıcılarının sayısındaki artışın oldukça uzun bir süredir düşük seviyelere indiğini de ortaya koyuyor.

Şekil 3.10: Almanya'nın dijitalleşme düzeyi.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Almanya'da dijital altyapının büyümesi, dijitalleşme sürecinde kendini gösteren en önemli görevlerden birisi durumundadır. Burada ulaşılmak istenen hedef, ülke genelinde 2025 yılına kadar her bölgede, her yerel yönetimde, mümkün olduğunca her binada fiber glas hatların çekilerek yüzde yüz erişimin sağlanmasıdır.

Şekil 3.41: Almanya'da bilgisayar ve internet kullanımı.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Dijital ülke yolundaki ilerleyişte 5G cep telefonu teknolojisine anahtar rol yükleyen Almanya’da 2020 yılına kadar 770 milyon cihazın ağına bağlanması ve ticari startın 2020’de verileceği Almanya’da 5G’nin öncü pazarı yapılması hedeflenmektedir.

Görüldüğü üzere Almanya; dijitalleşme, sağlık, iklim ile enerji, ulaşım, güvenlik, sosyal yenilikçilik ve istihdamın geleceği gibi kentsel yaşamı ve kalkınmayı yakından ilgilendiren zorlu konulara yoğunlaşmaktadır.

3.3. ALMANYA’NIN KENTSEL KALKINMA POLİTİKALARINA BAKIŞ

AB’nin lider ülkesi ve lokomotif olan Almanya’nın kentsel kalkınmaya yönelik sürdürülebilir politikaları gerek BM tarafından ortaya konulan gerekse Avrupa Birliği’nin buraya kadar anlatılan müktesabından çok farklı değildir⁶³⁵.

Ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yerle bir olan bu Orta Avrupa ülkesinin hem ekonomik yönden hızla kalkınması ve dünyanın en güçlü ekonomileri arasına girmesi yönüyle hem de bu araştırmada model kentsel yaşam olarak ele alınan Frankfurt şehrinin kentsel politikalarını şekillendirmesi yönüyle tezin bu bölümünde ülkenin kentsel kalkınma politikalarıyla sosyo-ekonomik yönden kalkınmışlık düzeyinin kısaca incelenmesinin yerinde olacağı değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki başlıklar altında Almanya devletinin kentsel kalkınmaya yönelik politikaları kısaca değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.2.1. Almanya’da Kentleşme ve Kentsel Kalkınmanın Geçmişi

Tarih boyunca Alman kentleri, diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak daha kontrollü ve düzenli bir şekilde büyümüşlerdir⁶³⁶. Bunun önemli sebeplerinden birisi Almanya’da yerel yönetimlerin özel sektör iş birliğinin yanında kent yönetimlerinin çok daha önceleri kendi aralarında bir işbirliği içine girdikleri, birlikte ortak politikalar ürettikleri görülmektedir⁶³⁷.

⁶³⁵ Kumru Arapgirlioğlu, Yener, Zerrin, (2007) “Kentler, Sürdürülebilirlik Ve “Bir Yerel Gündem 21” Öyküsü” TMMOB Mimarlar Odası Bülteni; Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık Dosyası, Bülten 51, Haziran, Ankara.

⁶³⁶ John Peter, Local Governance in Western Europe, SAGE Publications, Londra, 2001, s. 55.

⁶³⁷Böhler, Karl Friedrich “Langlebige regionale Disparitäten“ Bundeszentrale für politische Bildung“,http://www.bpb.de/themen/8LAI5,0,Langlebige_regionale_Disparit%E4ten.html.

Nitekim 1920'lerin son döneminde bir araya gelen büyük kentlerin belediyeleri Alman Kent Kongresi'ni (Deursche Städtetag) hayata geçirerek metropolitan kentlerin modern bir yönetim yapısına kavuşması için çalışmışlardır⁶³⁸. Kongrede en etkin kent Berlin olmak üzere toplam 300 kent ve 900'ün üzerinde kasaba üye olarak bulunuyordu. Bu oluşumun Berlin'de "Kent Evi" adı altında bir merkezi açıldı ve her üç yılda bir, farklı kentlerde, 1000'in üzerinde delege bir araya gelerek bu iş birliğini devam ettirdiler. Böylece kentlerin temel sorunları, yenilik ihtiyacı, mali kaynakların yetersizliği gibi konular sık sık dile getirilerek bir kamuoyu oluşturuldu ve hükümet etki altında bırakılmaya çalışılmıştır⁶³⁹.

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında başlayan bu tarz girişimlerle ülkede güçlenen kentsel kalkınma çabaları 1920'lerin sonuna doğru kentsel kalkınmaya yönelik reform, proje, taslak ve benzeri çalışmalara dönüşmüştür. Örneğin, yine bu dönemde Almanya'da merkezî hükümet, kentleri demode olmuş sorumluluklardan kurtarmaya çalışmak için çeşitli kentsel kalkınma politikaları üretmeye başlamış ve bu sayede ülkede merkezî hükümet kentsel kalkınmaya yönelik mali konular, sosyal refah politikaları ve yerel vergilerin yeniden düzenlenmesi gibi alanlarda bir dizi politikalar ve reformlar uygulamaya çalışmıştır⁶⁴⁰.

Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası kent merkezlerinin dönüşüm özellikleri istikrarlı ve takip edilebilen bir süreklilik göstermektedir⁶⁴¹. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'da birçok kentin bombalanması sonucu kentler fiziki olarak neredeyse yok olmuştur. Bu savaş sırasında bombalanarak neredeyse yok edilen ve o dönemde Almanya'nın en büyük tarihî kent merkezi olarak kabul edilen Frankfurt / Main için de benzer bir yol ayrımı izlenerek kentsel dönüşüm en baştan itibaren yeniden yapılmaya başlanmıştır⁶⁴².

Ekonomik gelişim ve büyüme hızında kayda değer değişimler görülmeye başlandıkça ülkedeki kent merkezlerinin terk edilmesi söz konusu olmamış; birkaç istisna dışında Almanya'nın eski kentleri ve bu kentlerin tarihî merkezleri çevresinde savaş öncesi geliştikleri alanda büyümeyi ve dönüşmeyi sürdürmüşlerdir. Kullanım ve işlev dönüşümünde de önemli

⁶³⁸ Köktürk ve Köktürk, a.g.e., s.23.

⁶³⁹ John, Bingham, **The Urban Republic, Short Oxford History of Germany, Weimar Germany** (Ed: Anthony McElligott), Oxford University Press, New York, 2009, s. 127.

⁶⁴⁰ Adrian, H. ve M. Adrian, "Stadtplanung-Landschaftsplanung-Herausforderungen und Perspektiven-" *Zukunftsufgaben der Stadtplanung*, T. Sieverts (Hrsg.), Werner- Verlag, 1. Auflage, Duesseldorf, 1990, s.61-84

⁶⁴¹ Hellmut, Wallman, *The two Waves of Territorial Reform of Local Government in Germany, Redrawing Local Government Boundaries*, (Ed: John Meligrana), UBC Press, Vancouver, 2004, s. 107

⁶⁴² Klaus R., Kunzmann, *Urban Germany: The Future Will Be Different, National Policy Responses to Urban Challenges in Europe*, (Ed: Leo von den Berg), Ashgate Publishing, Abingdon, 2007, s. 169-170..

değişimler gözlenmemektedir. Yeni bir savaş kaygısı ile de kent formunda bir değişim, dönüşüm ihtiyacı hissedilmemiştir⁶⁴³.

Bu tip kentlerde reform atağı 1960'ların son döneminde baskın bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu reform dönemini hazırlayan sebeplerden bir tanesi iskan yapısındaki büyük değişikliklerdir. Savaş sonrasındaki hızlı ekonomik kalkınma ve doğu eyaletlerinden göç eden 10 milyonun üzerindeki Alman vatandaşı ülke nüfusunu %25 oranında arttırmış ve hızlı bir kentleşme döneminin başlamasına sebep olmuştur⁶⁴⁴.

Kentlerin eski sınırlarının dışında kurulan endüstriyel alanlar ve banliyöleşme ile kent merkezleri fonksiyonelliğini yitirme tehlikesiyle baş başa kalmıştır. Kırsal alanda da tarımsal faaliyetler azalmış, nüfus düşmüştür. Bundan dolayı konut politikasında değişikliklere gidilmiş, bölgesel kalkınma planlamaları yapılması gerektiği tartışmaları gündeme gelmiştir. Bunun için genel bir yönetsel reforma gidilmesi kamu otoriteleri ve uzmanlar arasında görüşülmeye başlamıştır. Özellikle 1960'ların son döneminde Sosyal Demokratlar'ın iktidara gelmesiyle birlikte federal hükümet desentralizasyona hız vererek eyaletlerin bazı yetkilerinin yerel yönetimlere devredilmesini istemiştir⁶⁴⁵.

Böylelikle 1960'lardan itibaren Almanya'nın sanayi politikalarında değişikliğe giderek kentsel kalkınma ve dönüşüm politikalarında kır-kent bütünleşmesini içine alacak şekilde bütün bir hayatın ve ekonomik iş kollarının dönüştürülmesi şeklinde kentsel kalkınma politikaları geliştirmeye başlamıştır⁶⁴⁶.

Özellikle 1990'larda iki Almanya'nın birleşmesi Almanya'da kentsel yaşam koşullarını eşitleme hedefine yeni bir önem katmıştır. İki Almanya'nın birleşmesi esnasında 1989-91 döneminde, batıda bir nüfus artışı söz konusuysen doğuda nüfus azalması görülmüştür. Batıdaki nüfus artışının sebebi hem doğum oranındaki artışa hem de göçlere bağlıdır. Bu göçlerin birazı iç göç (eski Doğu Almanya'dan), birazı da dış göç (diğer ülkelerdeki, özellikle Doğu Bloku'ndaki Alman kökenli insanların göçü) şeklinde olmuştur⁶⁴⁷.

⁶⁴³ Kurtay, C., Sağlam, H., "Ruhr Metropolitan Bölgesi Gelişim Projesi", Serbest Mimar Dergisi, Sayı: 6-7, Eylül, (2011). ss: 71-76.

⁶⁴⁴ Bingham, a.g.e., s. 132,132.

⁶⁴⁵ Reicher, C., "Almanya'da Kentsel Planlama: Şehri ve Çevresini Yeniden Dönüştürmek", Planlama Dergisi, Sayı: 3, Çev: Sinemillioğlu, H., 2005 ss: 56-65.

⁶⁴⁶ Reicher, a.g.e.; Kurtay ve Sağlam, a.g.e. George Klemm, (2010). "Federal Almanya'da Bölge Planlaması", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/402/4374.pdf>.

⁶⁴⁷ Almanya Federal Ekonomik ve Teknoloji Bakanlığı, Gemeinschaftsaufgabe "Verbesserung Der Regionalen Wirtschaftsstruktur", (Bölgesel Ekonomik Strukturun İyileştirilmesi) <http://m.bmwi.de/BMWmobile/Navigation/Themen/technologie, did=151112.html>.

Gerçekten de Almanya'nın birleşmesinden beri 29 yıl (2019 yılı itibarıyla) geçmiş olmasına rağmen Almanya hâlâ bölünmüş durumdadır⁶⁴⁸. Örneğin, Doğu ve Batı Almanya kentlerinin sorunları birbirinden çok farklıdır. Batıdaki kentler ekonomik ve demografik açıdan büyümelerine rağmen doğudaki kentlerde bir nüfus azalması devam etmektedir. Eski Doğu Almanya eyaletlerindeki nüfus azalması da doğum oranlarındaki azalma ve dışarıya göçten kaynaklanmaktadır⁶⁴⁹. Doğu Almanya eyaletleri arasında, bu dönemde, dışarıdan göç alan tek bölge Berlin'dir. İki bölge arasındaki keskin gelişmişlik farkları nedeniyle Doğu Almanya eyaletlerinin kalkındırılması için devlet tarafından birçok programlar hazırlanarak yürürlüğe konmuştur⁶⁵⁰.

Hâlen Doğu ve Batı Almanya'nın bütünleşmesi süreci için 2018 yılında 156,5 milyar avroluk bütçe ayrılmıştır (Dayanışma Anlaşması II 2019). Almanya'nın hem doğusunda hem de batısındaki vergi mükellefi tüm vatandaşlar, vergilerinin yüzde 5,5'ini oluşturan "dayanışma katkı payı"nı ödeyerek "doğu'nun yapılandırılması"na belirleyici bir katkıda bulunmaya devam etmektedirler.⁶⁵¹

Diğer yandan Almanya için vatandaşların yaşanabilir bir konutta oturması çok önemli bir konudur. Anayasanın 155. maddesi "Bütün Almanların sağlıklı bir konutta yaşaması"nı öngörmektedir. Bu yüzden kentsel yaşam alanlarında dengeli bir şekilde konut sayısını arttırmak için ciddi bir şekilde çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1920'lerde 2,5 milyon konut inşa edilmiştir. 1930'da yaklaşık olarak her yedi konuttan biri yeni inşa edilmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir konut atağı başlatılmış, Batı Almanya'da 1948'de 300 bin, 1952'de 460 bin, 1955'te 568 bin konut tamamlanmıştır. 1955'ten sonra 1980'lere kadar 17 milyon konut inşa edilmiştir. Batı Almanya'daki konutların 2/3'ü savaş sonrası dönemde inşa edilmiştir. 1949-1972 arasında Batı Almanya'da her 1000 kişi için tamamlanan konut sayısı 198'dir. Bu rakam, aynı dönem için İngiltere'de 129, Fransa'da 135 ve ABD'de 157'dir⁶⁵².

⁶⁴⁸ Sabrina Kayıkcı, "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mekan Planlama Sistemi", Planlama Dergisi, sayı 26. (2003) <http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/almanya%27da%20planlama.pdf>.

⁶⁴⁹ Lessmann, Christian "Regionale Disparitäten in Deutschland und Ausgesuchten OECD- Staaten im Vergleich". http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/N/publ/Zeitschriften/zs-fodr/ZS-IFODR-container/ifo_dresden_berichtet_2005/ifodb_2005_3_25-33.pdf.

⁶⁵⁰ Deutsche Welle, 19.05.2011 Almanya'da Yoksulluk Gerçeği", haberi. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4262903,00.html>; Gunther, Maier, Franz, Tödting Michaela Tripl, "Regional-und Stadtökonomik", Wien: Springer, 2006, s.84.

⁶⁵¹ Klemm, a.g.e.

⁶⁵² LARES, (Large Analyses and Review of European Housing and Health Status), World Health Organization Report, 2007, s. 25;.

Joe, Hajdu, **Postwar Development and Planning of West German Cities, Urban and Rural Change in West Germany**, (Ed: Trevor Wild), Barnes & Noble Books, New Jersey, 1983, s. 6.

Bütün bu hızlı konut inşasına rağmen Almanya’da vatandaşların konut sahibi olma oranları batı Avrupa ülkelerine göre düşük seviyededir. 1993 rakamlarıyla vatandaşların konut sahibi olma oranları Almanya’da %39, İngiltere’de %67, İspanya’da %83, Belçika’da %62, Fransa’da %54’tür⁶⁵³.

Öte yandan günümüz Almanya’ında kentsel kalkınmayı ve gelişim sürecini yakından tanımak amacıyla AB politikalarının Alman kentlerinin kalkınmasına nasıl etkisi olduğunu da incelemek yerinde olacaktır. Zira AB’nin lokomotifi misyonunu üstlenen Almanya AB’nin eğitim, sağlık, mali politikalar, çevre, tarım ve benzeri birçok alanda olduğu gibi kentsel kalkınma politikalarının da en önemli uygulama ve belirleme merkezidir. Üye ve aday ülkelerin bu politikaları benimseyerek uygulamaları sonucunda kentsel alanların temel standartlara ulaşması ve kentlerin yaşanabilirlik seviyelerini arttırılması hedeflenmiştir.

Nitekim Almanya’da “refah devleti” ve “refah devleti belediyciliği” olarak 1960’lardan itibaren doruk noktasına ortaya çıkan anlayış bu ülkedeki sosyal-ekonomik politikaların “sosyal demokrasi” ya da “hafif sosyalizm” olarak anılabilecek şekilde vatandaşın devlet tarafından korunması ve kollanmasını sağlamıştır. Kentlerde yaşayan vatandaşlar için bu anlayış önemli kazanımlar sağlamış; neredeyse beşikten mezara kadar geçen süreçte vatandaşlar devlet kurumları tarafından her konuda desteklenir hâle gelmiştir. Ülkede doğum yardımı, çocuk desteği, eğitim desteği, konut sahibi olma desteği, işsizlik sigortası, sağlık sigortası, emeklilik imkânları gibi bir çok alanda yurttaşlar sürekli olarak koruyucu bir devlet yönetimi şemsiyesi altında desteklendikçe kentsel yaşam da sürekli canlılığını korumaya devam etmiştir.

Her ne kadar bu sistem iki Almanya’nın birleşmesinden sonra ciddi bir sarsıntı geçirse de bu konuda AB fonları bir can simidi olmuştur. AB fonları öncelikli olarak dışa yoğun göç veren, sanayisi zayıflamış ve tarımı düşüşe geçmiş doğu kentlerinin ve eyaletlerinin yeniden canlandırma amacıyla kullanılmıştır. Almanya’da özellikle birleşmeden sonra kentlerin gelişme oranlarının ve finansal yapılarının birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Batıdaki bazı kentler istikrarlı bir şekilde büyümekte ve nüfus artışı gözlemlenmekte fakat doğudaki bazı kentlerde ise ekonomik ve demografik sorunlar yaşanmaktadır. İşsizlik, nüfusun azalması, altyapı yetersizlikleri gibi konular doğudaki kentlerin temel sorunları arasında bulunmaktadır.

⁶⁵³ Adelheid, Von Saldern, **Housing and Reform , Short Oxford History of Germany, Weimar Germany** (Ed: Anthony McElligott), Oxford University Press, New York, 2009, s. 209.

Federal hükümet kentler arasındaki farklılıkları azaltmak için çalışmaktadır. Bunun için AB fonları göz ardı edilmeyecek bir finansal kaynak olarak kullanılmaktadır⁶⁵⁴.

Gerçekten de Almanya, AB'nin kentleri ilgilendiren kararları ve politikalarından yeterince yararlanabilmektedir. Almanya 1984 ve 1988'de aldığı fonlarla yerel yönetimler üzerindeki yetkiyi merkezden daha uzaklaştırıp eyaletlere kaydırmaya çalışmıştır. Her ne kadar AB fonlarının alımı ve kullanımı merkezî hükümet tarafından yapılıyor olsa da bu fonların kullanımında yerel birimlere, eyaletlere ve kentlere de söz hakkı verilmektedir. AB politikaları bütün eyaletlere adil bir şekilde dağıtılmaya çalışılsa bile bazı eyaletler bu fonları daha etkin bir şekilde kullanmışlardır. Örneğin, 1990'dan sonraki yardımları daha çok doğudaki eyaletlere yönlendirerek buraların bir an önce kalkınması ve Batı ile bütünleşmesi hedeflemiştir.

Buna benzer şekilde 1994-1999 döneminde bir çok Alman kenti AB'nin ERDF (European Regional Development Fund) ve ESF (European Social Fund) fonlarından yararlanmıştır. Dokuzu Doğu Almanya'da olmak üzere toplam on iki kent 110 milyon €'luk bir fonu kullanmıştır. Bu fonlar kentsel yaşamlarda yatırımcılık ruhunun geliştirilmesi, istihdam oluşturulması, kamusal alanın dizaynı, kültürel ve sosyal faaliyetlerin geliştirilmesi, sosyal dayanışma, farklı etnik kimliklerin iletişimi gibi alanlarda kullanılmıştır. Bu fonlar; kentlerin fonksiyonelliğini son derece geliştirmiş, sosyal devlet anlayışını desteklemiş, kentlerin ekonomik ve kültürel politikalarını canlandırmıştır⁶⁵⁵.

3.2.2. Almanya'nın Kentsel Kalkınma Politikalarının Güncel Konuları

Günümüzde Almanya'da kentleşme politikaları göz önüne alındığında sosyal yaşam alanlarına çok önem verildiği, kent hayatını belirleyici önemli faktörler arasında kültür ve sanatın ön planda olduğu görülmektedir. Bu anlayış Almanya'da her zaman hissedilmiştir. Bu kapsamda özellikle kentlerdeki ekonomik ve politik şartların zorlamasıyla ortaya çıkan kentsel yönetimde iş bölümü ve kamu-özel ortaklıkları Almanya kentleşmesinin son derece planlı bir şekilde geliştiğini göstermektedir.

Bugünün Almanya'sında kentsel kalkınmaya yönelik federal politikaların, sanayinin yavaşlaması ve hükümetin bazı finansal uygulamaları sonucunda Alman kentlerinin bütçeleri

⁶⁵⁴ Von Saldern, a.g.e., s. 208.

⁶⁵⁵ Leo Van den Berg, Erik Braun ve Jan der Meer, **National Policy Responses to Urban Challenges in Europe**, Ashgate Publishing, Oxon, 2007, s. 39-41.

gün geçtikçe küçülmektedir. Bundan dolayı, Alman kentleri fiziki, sosyal ve kültürel altyapı hizmetlerini yerine getirmekte zorlanmaya başlamışlardır⁶⁵⁶.

Ülkedeki altyapı hizmetleri sunumunda yaşanan sorunların sürekli derinleşmesi, beraberinde Federal hükümetin kentsel alanlardaki konut, eğitim ve hareketliliklerine yönelik politikalarının sorgulanmasına neden olmuştur⁶⁵⁷. Özellikle Federal hükümetin göç politikaları, kentlerde yüksek işsizlik oranı ve asgari ücret artışlarına neden olduğu için eleştirilmekte ve sürekli tartışılmaktadır⁶⁵⁸.

Almanya genelinde de etkili olan kentsel gelişme ve kalkınma politikalarının temel felsefesi “kentsel yaşam alanını geleceğe ve çevreye duyarlı bir şekilde geliştirmek” şeklinde özetlemek mümkündür⁶⁵⁹.

Modern ve metropol kentlerin özelliklerini yansıtan Almanya'nın büyük kentleri; sivil başarının, yenilikçi yönetim anlayışının, kentsel planlamanın, sanatsal anlayışın çarpıcı bir sembolü olarak görülmeye devam etmiştir. Ülkedeki önemli kentlerin merkezleri birçok liberal ve sanayileşmiş ülkede olduğu gibi bir alışveriş ve ticaret merkezi şeklinde planlanmamış; kentin kendine özgü tarihine ve doğasına uygun olarak kültürel ve sosyal özellikleri de göz önüne alınarak bir “kültür kenti”, bir “üniversite kenti”, bir “fuar kenti” anlayışı ortaya çıkmıştır.

Her kentin kendine özgü karakteri ile ortaya çıkması Almanya içinde bir “tek büyük kent” oluşumunu engellemiş birden çok kent merkez olma özelliğini korumuştur. Böylece Almanya'da Londra, Paris veya İstanbul gibi bir megapol ortaya çıkmamıştır. Berlin 3,5 milyon, Hamburg 1,6 milyon, Münih 1,2 milyon ve Köln 1 milyonluk mütevazı nüfuslarıyla 83 milyonluk Almanya'da aşırı ve çarpık kentleşme olmadığının en güzel örnekleridir⁶⁶⁰.

Üstelik günümüzde Almanya'nın 82,300,000'lük nüfusunun %78'i, yaklaşık 64 milyon, batıdaki eyaletlerde ve kentsel yerleşim alanlarında yaşamaktadır. Ülkede nüfusun orantılı dağılımının yanında fonksiyonel olarak da Alman kentleri arasında bir iş bölümü görülmektedir. Başkent Berlin bir kültür, sanat ve medya kenti; Hamburg medya, yüksek

⁶⁵⁶ Cem Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, İmaj Yay., Ankara 2001, s. 216.

⁶⁵⁷ Angela Uttke, Thorsten Schauz, Yasemin Utku, **New Urbanism – ein Modell für NRW?**, 2004, s.11.

⁶⁵⁸ <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/ROG.htm>, Federal Regional Planning Act, Human Settlements Development and Policy, National Report Germany HABITAT II, Federal Ministry for Regional Planning, Building and Urban Development Yay., Bonn 1996, s.11.

⁶⁵⁹ İnci, Ataç, Almanya'da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları, DPT Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992.

⁶⁶⁰ John, a.g.e., s. 82-83. Kunzmann, a.g.e., s. 188.

teknoloji, havacılık ve liman kenti; Bremen bir liman kenti; Frankfurt, Düsseldorf ile birlikte bir finans kenti, fuar kenti; Stuttgart ve Münih elektronik ve araba başta olmak üzere birer endüstri merkezi; Leipzig bir uluslararası ticaret merkezi konumundadır⁶⁶¹.

Münster (Vestfalya) ve Marburg birer öğrenci kenti (Universitätsstadt) olarak anılmaktadır. Kentler arasındaki bu fonksiyonel iş bölümü ile birlikte yerel yönetimlerin özel sektör ile ortak hareket etmesi Almanya’da kentlerin polycentric (çok merkezli) yapısını etkilemiştir⁶⁶².

Örneğin, Hamburg’un yöneticileri toplanıp kenti en iyi şekilde nasıl yönetebileceklerini düşünmüş; mevcut limanların zenginliğiyle yetinmektense bir medya endüstrisi kurmaya karar vermişlerdir. Bunun için kentte kamu-özel ortaklığına dayanan dev bir iş birliğine gidilmiştir. Bunun için 80 bin kişilik ticaret odası gerekli hukuki düzenlemeleri bir anda geçirmiştir. Benzeri bir durum Frankfurt’ta görülmüş; diğer sermaye kentlerini yakalamak isteyen kent yöneticileri kamu ve özel sektörü bir araya getirerek yatırım atağı başlatmıştır⁶⁶³.

Bu anlamda Almanya genelinde sürdürülen kentsel dönüşüm proje ve uygulamalarında dönüşümün yapıldığı bölgelerdeki sanayi mirası kendi doğası ve kültürüne uygun bir şekilde korunarak dönüştürülmeye çalışıldığı ve dahası gerçekleştirilen dönüşüm sonrasında yıkılan kentsel mekânlarına yerine kentsel yaşamın ihtiyacına göre müze, park alanı, tiyatro, opera, bale, jimnastik, spor, bilim tesisleri inşa edilmektedir⁶⁶⁴.

Nitekim ülkede kentsel dönüşüm uygulamalarıyla kentsel yaşam alanında sanayi 4. devriminin önerdiği anlayışının da önemli bir temsilcisi durumuna getirmeye çalışılmaktadır⁶⁶⁵. Almanya’daki kentsel dönüşümün bir sonucu olarak dönüşümün yapıldığı birçok kentsel alan (örneğin, Ruhr bölgesi) örnek kentsel dönüşüm alanları bugünün Avrupa’sında uluslararası tanınırlığı ve cazibesi en yüksek bölgelerden bir tanesi hâline dönüşmüştür⁶⁶⁶.

Almanya kentlerinde ortak yaşam alanlarının ciddi bir şekilde planlandığı ve kentlilerin ev dışında geçirebilecekleri mekânların çok önemsendiği fark edilmektedir. Çocuk oyun parklarından diğer yeşil alanlara kadar, özel bisiklet yollarından tren istasyonuna kadar, sağlık

⁶⁶¹ Kunzmann, a.g.e., s. 188.

⁶⁶² Deutsche Welle, 2019.

⁶⁶³ Bingham, a.g.e., s. 133; OECD, a.g.e., s. 21.

⁶⁶⁴ Oğuz, D., Saygı, H., Akpınar, N., “Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/Sekapark, Coğrafi Bilimler Dergisi, 8(2), ss: 157-167.2010; NRW, 2012.

⁶⁶⁵ Kurtay ve Sağlam, a.g.e.

⁶⁶⁶ Köktürk ve Köktürk, a.g.e., s.1-18; Reicher, a.g.e, s.56-65.

imkânlarından özürülü dolaşımına kadar çok temel alanlarda yerel yönetimler vatandaşların hemen hemen bütün ihtiyaçlarına uygun çözümler üretmiş durumdadır⁶⁶⁷.

Alman kentleri yaşanabilirlik açısından Avrupa'nın önde gelen kentleri arasındadır. Bu konuyu açıklayan çarpıcı bir örnek "gürültü kirliliği" ile ilgilidir. BM tarafından Avrupa'da dokuz ülkede yapılan LARES (Large Analysis and Review of European Housing and Health Status) araştırmasına göre uykusunda gürültüden rahatsız olan insanlar en az Almanya'da bulunmaktadır. Diğer sekiz ülke insanların göz ardı edilemeyecek bir kısmı gürültü kirliliğinden yakınmaktadırlar. Bu araştırmaya göre gürültüden dolayı uyuma zorluğu çeken insanların oranı Vilnius'ta (Litvanya) %29, Budapeşte'de (Macaristan) %30,5, Cenevre (İsviçre) ve Angers'de (Fransa) %23 iken bu oran Bonn'da %15'tir⁶⁶⁸.

Günümüzün Alman kentlerindeki kentsel altyapı hizmetleri ve ulaşım ağları hakkında da bazı bilgiler vermek yerinde olacaktır. Almanya'da konutlara dahi verilen merkezî ısıtma ve sıcak su sistemi, merkezî alışveriş alanları, kültür ve sosyal hayatın şehir yaşantısında ticaret ve politik kaygılardan daha öncelikli ele alınması gibi konular Alman kentleşme politikalarının sosyalist ülkelerdeki kentleşme politikalarına kentlerine benzeyen yönleri arasındadır.

Benzer şekilde ulaşım konusunda Almanya'nın seviyesi oldukça yüksektir. Ülkenin her bir noktasına ulaşan demiryolu, düzenli ve hızlı seferleriyle yurtiçi ve yurt dışı seferlerle yurtaşların ulaşım sorununa mükemmel yakın bir çözüm üretmiştir. Demiryolu ve tren kavramları yaşamın bir parçası olmuş, şehir merkezi tren ana istasyonu ile özdeşleşmiştir. Ulaşımında bir bütünlük sağlanmış; otobüs, metro ve tren birbirleriyle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Günlük, haftalık ve aylık ulaşım kartları, çoklu taşıma kartları (4 kişilik, 5 kişilik gibi) gibi sistemlerle kentlilerin toplu taşıma araçlarını tercih etmeleri özendirilmektedir⁶⁶⁹.

Yine günümüz Almanya'sında kent içi ulaşımında hem ucuz hem de çevre dostu olduğu için bisiklet kullanımı özendirilmiştir. Bisiklet kullanımını kolaylaştırıcı tedbirler alınarak özel bisiklet yolları ve parkları düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle kent merkezlerinde özel otomobil kullanımı azalmıştır. Kent yönetiminin almış olduğu önlemlerle alternatif ulaşım

⁶⁶⁷ Kurtay, C., Sağlam, H., "Ruhr Metropolitan Bölgesi Gelişim Projesi", Serbest Mimar Dergisi, Sayı: 6-7, Eylül, (2011). ss: 71-76.

⁶⁶⁸ Avraham, Eli & Daugherty Daniel (2009). "We're Known For Oil. But We Also Have Watercolors, Acrylics & Pastels, Media Strategies For Marketing Small Cities And Towns In Texas", Cities, Volume: 26, Number: 6, Pages: 331-338.

⁶⁶⁹ Brezzi, M. ve Veneri, P. (2014). Assessing polycentric urban systems in the OECD: Country, regional and metropolitan perspectives. OECD Regional Development Working Papers, 2014/1, OECD Publishing.

araçları teşvik edilmekte ve otomobil kullanım oranı sürekli Avrupa ortalamasının altına düşürülmeye çalışılmaktadır.

Öte yandan Almanya’da kentsel kalkınma bağlamında sürekli tartışılan ve ülke gündemini meşgul eden diğer bir konu da küresel kalkınmaya destek olunması konusudur. Gerçekten de Almanya; küresel ekonomik sistemin kesintisiz devamı yönünde belirlediği sürdürülebilir kalkınma politikasının gereği olarak partner ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

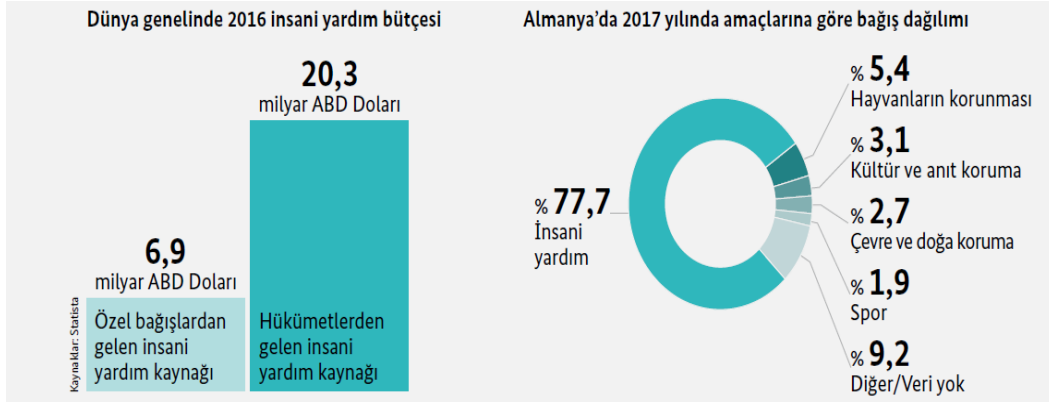
Nitekim Almanya 2016 yılında Birleşmiş Milletler’in koyduğu kalkınmadaki öncelikli ülkelere yardımcı olma hedefine gelişmiş ekonomiler içerisinde ilk kez ulaşarak gayrisafi millî hasılasının yüzde 0,7’sini kalkınmada iş birliğine aktarmış ülke konumunda olması dikkat çekicidir. Yine Almanya uluslararası çapta yıllık 24,68 milyar Amerikan dolarıyla ABD’nin ardından kamusal düzeyde kalkınmaya yönelik iş birliği çalışmalarına en büyük katkıyı yapan ikinci ülke konumuna yükselmiştir⁶⁷⁰.

Ülkedeki Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ) çatısı altında sürdürülen bu yöndeki politikalar ve programlarda ağırlık verilen bölgelerin başında Afrika gelmektedir. Fakat Asya, Güney Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkeleriyle de yoğun iş birliği çalışmaları yürütülmektedir.

Dünya genelinde az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerin kalkınması amacıyla yapılan yardım ve altyapı harcamalarında 2017 yılı itibariyle ABD 35,26 milyar ABD doları, Almanya 24,68 milyar ABD doları, Büyük Britanya 17,94 milyar ABD doları, Japonya 11,48 milyar ABD doları ve Fransa 11,36 milyar ABD doları destek sağlamıştır⁶⁷¹. Federal hükümet sürekli artan ihtiyaç karşısında 2017’de insani yardımlar için bütçede 1,75 milyar avroluk bir kalem ayırmış olup Almanya bu rakamla dünyadaki en büyük donör ülkesi unvanını kazanmıştır.

⁶⁷⁰ Statistisches Bundesamt, “Unemployment rate (New Lander, Berlin, Former Territory of the Federal Republic excluding Berlin-West)”. https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/NationalEconomyEnvironment/LabourMarket/Unemployment/Tables_/arb220.html 01.05.2018.

⁶⁷¹ OECD / DAC, 2018.

Şekil 3.52: Almanya'nın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik küresel yardımları.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Sürdürülebilir kalkınma için 2015 yılı sonunda BM Genel Kurulu'nda karara bağlanan 2030 ajandasının merkezinde yer alan ve Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs) olarak anılan program en fazla uyum gösteren ülkenin de Almanya olduğu bilinmektedir.

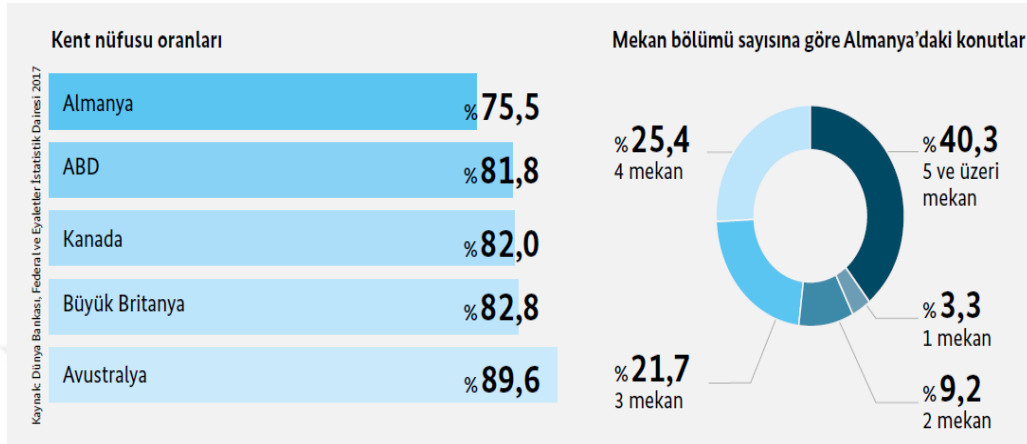
Tüm bunlara ek olarak kentsel mekânın kullanımında yeşil alana çok önem verildiği görülmektedir. Kentlilerin ev dışında geçirebilecekleri yeşil alanların, parkların, oyun alanlarının ayrı bir yeri vardır. Şehir içinde ormanlık alanlar bulunmakta, sanki şehir orman içerisine kurulmuş gibi görülmektedir. Buralarda da doğal hayat bir şekilde devam etmekte, evler arasında, parklarda tavşan ve sincap gibi hayvanların rahatça yaşadıkları gözlemlenmektedir.

Bir bütün olarak ele alındığında Almanya'nın kentsel politikalarının bir tutarlılık sergilediği anlaşılmaktadır. Konut politikaları ulaşım ve altyapı politikalarıyla örtüşmekte, vergi sistemi yerel otoritelerin hizmet alanlarını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmektedir. Daha çok eyaletlerin kontrolü altındaki kentsel kalkınma politikaları hükümet değişikliklerinden fazla etkilenmemektedir. Yerindelik ilkesi kent yönetiminde başarılı bir şekilde uygulanmakta, kent hizmetleri faydalanacak kesime en yakın yönetim birimi tarafından sunulmaktadır⁶⁷².

⁶⁷² Van den Berg, a.g.e. Bingham, a.g.e.; Peter, a.g.e.; LARES, a.g.e.

3.2.3. Almanya’da Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerine Bakış

Almanya’da 2018 yılı itibariyle toplamda 16 eyalet, 80 büyük kent (nüfusu 100.000’in üzerinde) ve 614 orta büyüklükte (20.000 ile 99.999 arası) kent bulunmakta olup 86,3 milyonluk nüfusun yaklaşık yüzde 75,5’i kentlerde yaşamaktadır⁶⁷³.

Şekil 3.63: Almanya’da kentsel yaşama ve mesken dağılımına ilişkin istatistikler.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

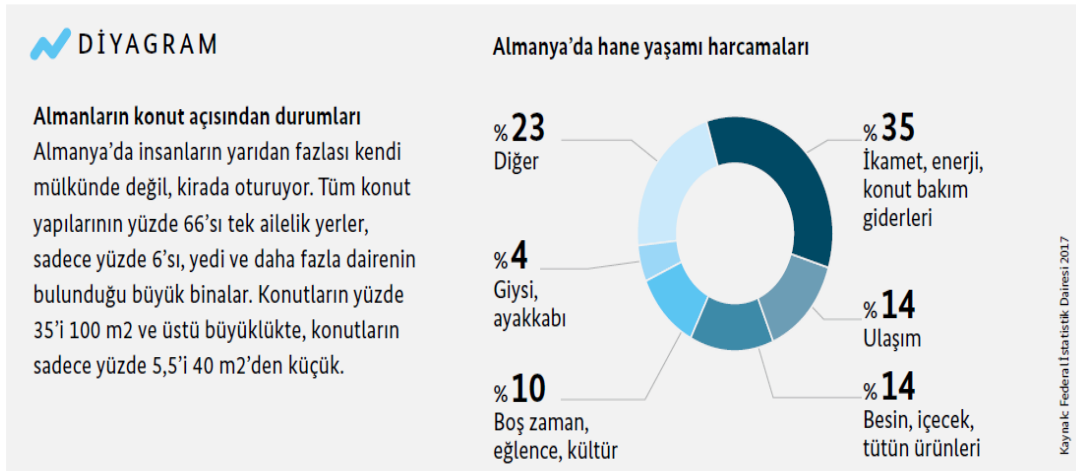
Almanya’da iyi iş imkânları, temiz doğal çevre, düşük suç oranı, boş zaman ve kültürel etkinliklerde seçenек bolluğu, iyi ulaşım bağlantıları gibi kriterlere göre yapılan çeşitli kentsel yaşam kalitesi araştırmasında Alman kentlerinin bu özelliklere sahip olduğu teyit edilmektedir. Örneğin, bir Amerikan danışmanlık firması olan Mercer’in Almanya genelinde, büyük kentlerde yaşam kalitesi konusunda 2018 yılında yayınlanan bir araştırmasında yedi Alman kentinin dünyadaki 231 kent içinde ilk 30’a girmeyi başardığı belirtilmektedir.

Aynı araştırmada dünya genelinde kentsel yaşam kalitesi açısından dünya kentleri arasında Münih (3. sıra), Düsseldorf (6) ve Frankfurt/M. (7) ile üç kentse en iyi onun içinde yer almıştır. Berlin (13), Hamburg (19), Nürnberg (23) ve Stuttgart (28) da üst sıralardaki diğer Alman kentleri olarak listede yer bulmuştur.

Diğer yandan Almanya’da kentsel bölgede yaşama talebi kiraların ve gayrimenkul fiyatlarının ciddi boyutta arttırmasına neden olmaya devam etmekle birlikte ülke konut sahipliği oranında Avrupa’da sondan ikinci sıradadır. Hanelerin sadece yüzde 45’i kendi mülklerinde

⁶⁷³ Economic Development Agency of the German State of North Rhine-Westphalia (NRW), Kuzey Ren-Vestfalya’da Yeni Yatırım Fırsatları, Tanıtım Broşürü, 21s. http://www.nrwinvest.com/nrwinvest_turkish/yayinlar/Standortbrochure.pdf

oturmakta olup hanelerin büyük çoğunluğu kiraladıkları meskenlerde ikamet etmeyi tercih etmektedirler.

Şekil 3.74: Almanya'da hane yaşam harcamalarının dağılımı.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere Almanya'da insanların yaklaşık yüzde 14'ü konut giderlerini bütçeleri üzerinde "ağır mali yük" olarak görürken ortalama aylık gelirlerin yüzde 27'sinin konut harcamasına gittiği belirtilmektedir. Bu nedenle federal hükümet kira freni getirerek talebin yüksek olduğu semtlerde sosyal çeşitliliği koruma altına alma uygulamasını 2017 yılında başlatmıştır. Bu uygulama kiracı değişmesi durumunda kiranın benzer bir konuta kıyasla en fazla yüzde on daha yüksek olmasına izin vermesini şart koşmaktadır. Ancak ülkede federal hükümet 2018 yılında bir "konut hamlesi" çerçevesinde 1,5 milyon yeni konut ve müstakil evi hedef olarak inşa ettirmeyi planlamakta olup ve ülke genelinde sosyal konutlar için iki milyar avroluk bir bütçe tahsis edilmiştir.

Öte yandan günümüz Almanya'sında sürdürülebilir çevre ve enerji politikaları kentsel yaşamda önemli bir gündemi işgal etmektedir. Bu kapsamda Almanya ekonomik büyüme ve çevrenin korunmasını sürdürülebilir bir ekonomi bağlamında aynı stratejinin parçaları olarak uygulanan kentsel kalkınma etmenleri olarak görülmektedir. Özellikle çevrenin korunması Almanya'da 1994'ten beri anayasada yerini bulan bir devlet hedefi olarak görülmektedir.

Ülkedeki hava ve su değerleri göstergeleri yıllardan beri iyileşme yönünde olup ülkedeki İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında beri devam eden kükürtdioksit ve azotoksit gibi zararlı gaz atıkların belirgin ölçüde azaldığı görülmektedir. Şüphesiz bu iyi yönlü gidişte

ülke genelinde kömürlü enerji santrallerine filtre ve otomobillere katalizator getirilmesinin de önemli oranda etkisi ve rolü bulunmaktadır.

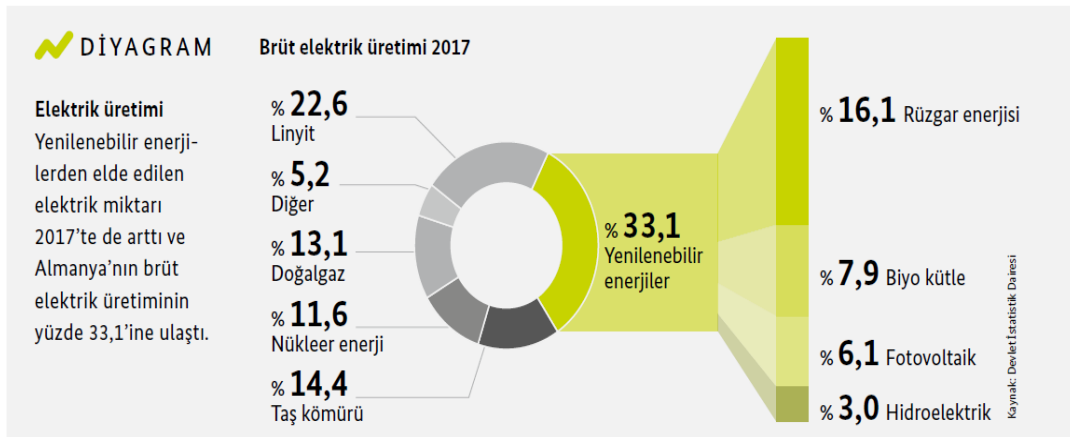
Ülkedeki büyük kentlerde içme suyunda kişi başına tüketimde de belirgin azalış kaydetmekte olup nüfusun artışına rağmen 2017 yılında günde 140 litre olan içme suyu kişi başına tüketim miktarı yaklaşık 120 litreye inmiştir. 21. yüzyılı “çevre yüzyılı” olarak ilan eden Almanya’da çevre ve iklimin korunması uzun süredir yüksek düzeyde değer verilen bir konu olarak siyasi gündeminde ilk sıralarında yer almaktadır.

Şekil 3.85: Almanya'nın yenilebilir enerji üretimi için ayırdığı ödenekler.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Sürdürülebilir kalkınmanın diğer bir ayağı enerji kullanımında görülmektedir. Almanya yenilenebilir enerjilerin payını ciddi boyutlarda artıran enerjide dönüşüm çalışmalarına düzenli olarak devam ediyor ve yenilenebilir enerji yoluyla elektrik üretiminde asli teknoloji hâline getirmeyi başarmak üzeredir.

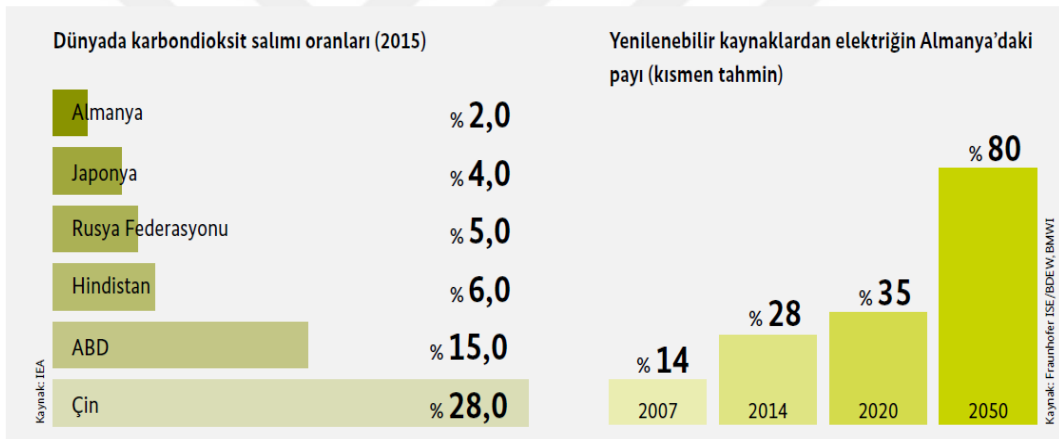

Şekil 3.96: Almanya'nın yenilenebilir elektrik üretimindeki değişimler.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Almanya’da elektrik şebekesinin hat uzunluğu 1,79 milyon kilometredir. “Enerjide dönüşüm” kapsamında nükleer enerjiden 2022 yılına kadar aşamalı olarak tamamen uzaklaşma kararı alan Almanya, 2030 yılına kadar sera gazı salımlarını 1990 değerlerine göre yüzde 55 oranında; 2040 yılına kadar da en az yüzde 70 oranında ve 2050 yılında yüzde 80-95’lik bir oranda azaltmayı hedeflemektedir.

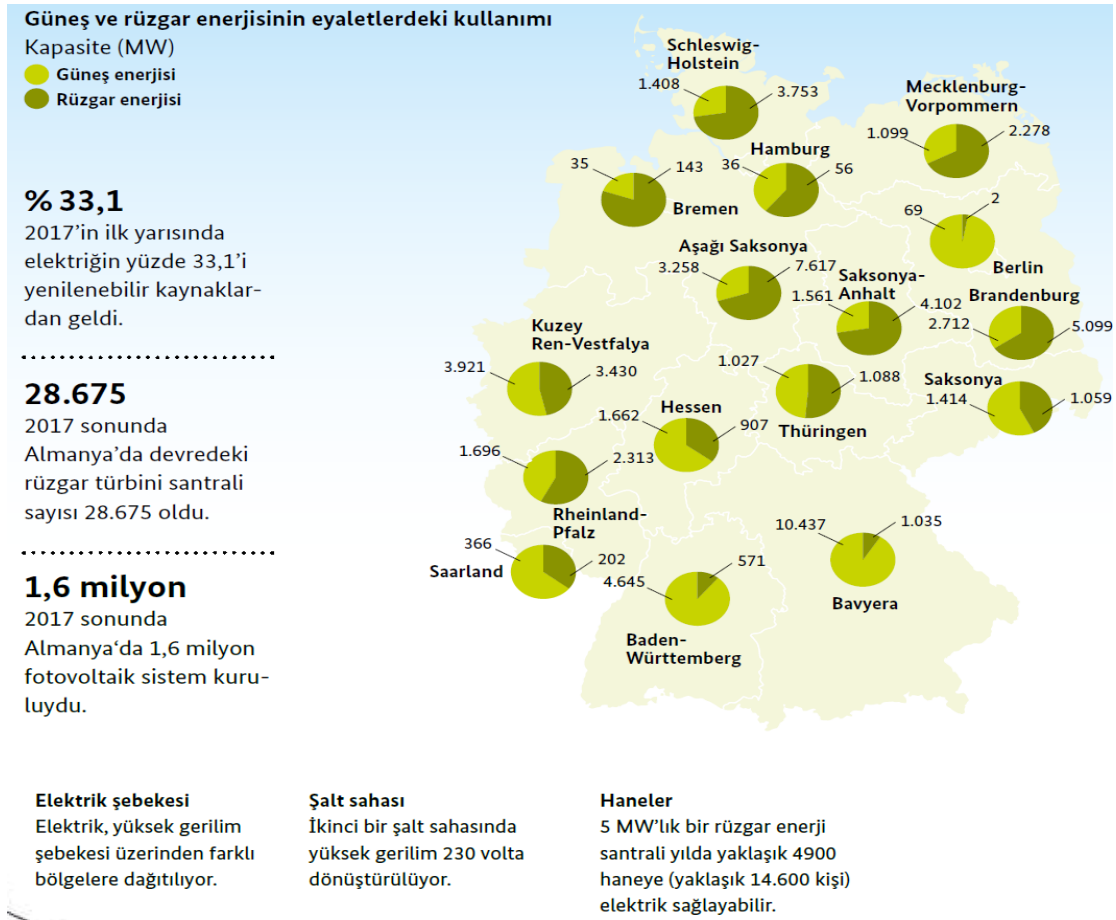
Almanya’da özellikle kentsel yaşamda sağlıklı bir çevre (temiz hava, temiz su alanları, çeşitlilik arz eden doğal zenginliklerin korunması) yüksek bir yaşam kalitesinin ön koşulları olarak görülmektedir. Ülkede sürekli emisyon azaltmada AB’nin temel araçlarından biri, büyük çaplı 11.000 sanayi ve enerji firmasının karbondioksit atığını düzenleyen emisyon ticareti oluşturmaktadır. Bu mekanizmanın daha etkin kılınması için 2018’de reformdan geçirilmiş olup ülkedeki tüm sanayi kuruluşları bu standartlara göre üretim yapma konusunda yüzde yüzlük oranda uyum göstermektedir.

Şekil 3.107: Almanya’nın karbondioksit salınım oranları ve yenilenebilir elektrik üretimi.

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. “İşte Almanya-2018”. Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Almanya’nın yenilenebilir enerjiler ve kaynakların verimli kullanımını konusundaki teknolojiye öncü rolü, hem ekonomi hem de istihdam üzerinde olumlu etkiler yapıyor. Örneğin, ülkede 2018 yılı itibariyle hem enerji alanında hem de bilgi ve iletişim teknolojileri ile malzeme teknolojilerinde yaklaşık 700.000 kişi enerji sektöründe istihdam edilmekte olup bu istihdamın yaklaşık yarısı yenilenebilir elektrik üretimi sektöründe çalışmaktadır.

Şekil 3.118: Almanya'nın yenilenebilir elektrik kullanım ve üretiminin eyaletlere göre dağılımı

Kaynak: Tatsachen von Deutschland, (2018). www.facts-about-germany.de. "İşte Almanya-2018". Alman Dışişleri Bakanlığı ve FAZIT Communication GmbH ortak yayını, https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/system/files/.../tatsachen_2018_tur.pdf.

Çevre ve iklimin korunmasında önemli olabilecek sektör olarak kabul edilen elektro otomobil alanından pazarın potansiyelinden ekonomik bakımdan yararlanmak istiyor. Alman otomotiv firmaları e-otomobil konseptleri üzerinde çalışıyorlar; 2020 yılına kadar AR-GE'ye 40 milyar avro harcayacaklar ve model sayısını 100'e çıkarmayı hedefliyorlar. Federal hükümet, satın alma primleriyle, vergi kolaylıklarıyla ve şarj altyapısının iyileştirilmesine ayrılan ödeneklerle elektro otomobil alanındaki atılımı destekliyor. Aynı zamanda enerji araştırmalarına yapılan harcamaları belirgin ölçüde artıran Almanya özellikle de elektro otomobiller için akü araştırmaları ilgi odağı. "Batterie 2020" projesi örnek girişim olarak görülüyor ve yüksek performanslı akü sistemleri için yeni ve sıçrama sağlayacak materyallerin AR-GE'sine hizmet ediyor.

Öte yandan kentsel yaşam açısından diğer önemli bir konu da Almanya’da suçlu sayılarındaki değişim ve yaşanan gelişmelerdir.

Tablo 3.1: Almanya’da Nüfus, Suçlu Sayısı ve Suçlu Oranının Gelişimi

Yıl	Toplam Nüfus	Suçlu Sayısı	100.000/Suçlu	Artış Oranı %
1955	52.190.000	1.134.302	2.173	-
1960	55.576.100	1.306.471	2.351	15,2
1965	59.040.600	860.264	1.457	-34,2
1970	61.508.400	1.026.863	1.669	19,4
1975	61.832.200	1.233.130	1.994	20,1
1980	61.560.700	1.576.226	2.560	27,8
1985	61.015.300	1.593.502	2.612	1,1
1990	62.679.000	1.738.334	2.773	9,1
1995	81.538.603	2.597.642	3.186	49,4
2000	82.163.475	2.839.817	3.456	9,3
2005	82.500.849	2.933.874	3.556	3,3
2010	81.802.257	2.778.022	3.396	-5,3
2015	81.197.537	2.994.004	3.687	7,8

Kaynak: Almanya Polis İstatistik Kurumu (PKS-Polizeiliche Kriminalstatistik; Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland, http://www.digizeitschriften.de/download/PPN514402342_1970/PPN514402342log8.pdf.

Tabloda görüldüğü üzere Almanya’nın 1955 yılında 52.190.000 olan nüfusu, 2015 yılında 81.197.537’ye çıkmıştır. Aynı dönemde suçlu sayısı ise 1.134.302’den 2.994.004’e ulaşmıştır. Nüfus 1,5 kat artarken suçlu sayısı ise 2,6 kat artmıştır. 1955’te suç oranı 2.173 iken 2015 yılında 3.687’ye yükselmiştir. 100.000’de suçlu oranı ise 1,7 kat artmıştır. Suçlu sayısı artış oranında ise Almanya genelinde suçlu sayısında artış olduğu görülmektedir.

Almanya Polis İstatistik Kurumu’ndan elde edilen veriler itibariyle 2015 yılı Almanya genelinde suçlu sayısı 2.994.004’tür. Nüfus artışına paralel olarak 1955 yılından itibaren alınan istatistiki verilere göre özellikle 1970 yılı sonrasında suçlu sayısında sürekli bir artış görülmektedir. 1970 yılında 1.026.863 olan suçlu sayısı, 1990 yılında 1.738.334’e, 2000 yılında 2.839.817’ye yükselmiştir.

Tablo 3.1: Almanya’da bulunan yabancıların suçlu sayıları (2015)

	Nüfus	Suçlu	Nüfuslarına Oranları %	Yabancı Nüfusa Oranları %	Genel Nüfusa Oranları %	100.000/suçlu Almanya Nüfusuna
Topl.Almanya	81.197.537	2.994.004	3,69	0	0	3.687
Almanlar	73.044.569	1.877.492	2,57	0	2,31	2.312
Topl. Yabancı	8.152.968	1.116.512	13,69	0	1,38	1.375
Türkiye	1.527.118	103.770	6,80	1,27	0,13	128
Polonya	674.152	58.883	8,73	0,72	0,07	73
İtalya	574.530	39.356	4,22	0,48	0,05	48
Romanya	355.343	66.548	18,73	0,82	0,08	82
Yunanistan	328.564	12.533	3,06	0,15	0,02	15
Hırvatistan	263.347	9.557	2,94	0,12	0,01	12
Rusya Fed.	221.413	16.792	5,98	0,21	0,02	21
Sırbistan	220.908	43.426	19,66	0,53	0,05	53
Kosova	184.662	41.254	18,15	0,51	0,05	51
Bulgaristan	183.263	22.839	10,02	0,28	0,03	28
Avusturya	179.772	5.762	3,21	0,07	0,01	7
Bosna Hersek	163.519	15.062	7,00	0,18	0,02	19
Macaristan	156.812	7.928	4,28	0,10	0,01	10
İspanya	146.846	5.491	3,74	0,07	0,01	7
Hollanda	144.741	7.810	4,67	0,10	0,01	10
Ukrayna	127.942	9.798	6,44	0,12	0,01	12
Fransa	123.281	8.099	5,76	0,10	0,01	10
Çin	110.284	3.715	3,37	0,05	0,00	5
ABD	108.845	4.970	4,57	0,06	0,01	6
Birleşik Krallık	103.756	3.926	3,78	0,05	0,00	5
İrak	88.731	41.590	46,87	0,51	0,05	51
Makedonya	83.854	13.776	13,39	0,17	0,02	17
Afganistan	75.385	65.409	86,77	0,80	0,08	81
Fas	67.891	24.413	21,27	0,30	0,03	30
İran	63.064	13.957	19,05	0,17	0,02	17
Çek Cumhuriyeti	49.985	5.721	11,45	0,07	0,01	7
Pakistan	46.569	16.920	32,99	0,21	0,02	21
Litvanya	39.001	7.054	12,98	0,09	0,01	9
Lübnan	35.041	8.399	17,11	0,10	0,01	10
Nijerya	29.071	11.790	34,27	0,14	0,01	15
Tunus	28.291	11.581	22,54	0,14	0,01	14
Arnavutluk	23.938	35.808	19,15	0,44	0,04	44
Gürcistan	19.142	14.077	42,24	0,17	0,02	17
Cezayir	16.388	25.016	83,51	0,31	0,03	31

Kaynak: Almanya Polis İstatistik Kurumu (PKS), Alman İstatistik Kurumu (DESTATIS) Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland, http://www.digizeitschriften.de/download/PPN514402342_1970/PPN514402342log8.pdf.

Tabloda görüldüğü üzere yabancı suçlular Almanya’daki nüfuslarına göre oranlandığında ise en yüksek suçlu oranı %86,77 ile Afganistan uyruklularda görülmektedir. Afganlıları, Cezayirli (%83,51), Iraklılar (%46,87), Gürcistanlılar (%42,24), Nijeryalıları (%34,27), Pakistanlılar (%32,99) takip etmektedir. Türklerin suçlu sayısı nüfuslarına oranlandığında ise %6,80 oranı çıkmaktadır ve bu da aslında Türklerin yabancılar arasında daha az suçlu olduklarını göstermektedir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerden Romanya (%18,73), Çekya (%11,45), Bulgaristan (%10,02), Polonya (%8,73) vatandaşları Türklerden daha yüksek

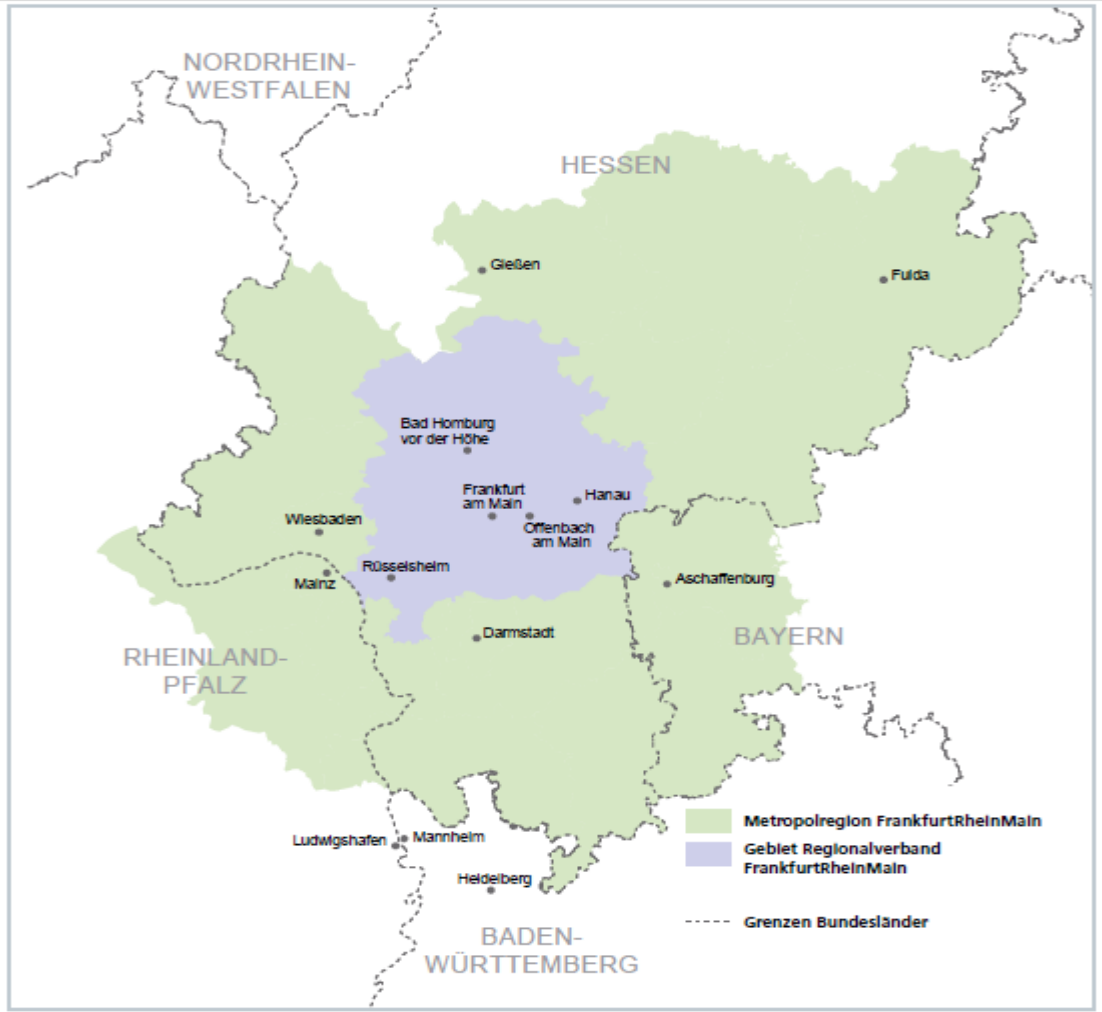
suçlu oranına sahip ülkelerdir. Bunları takiben Türklerden hemen sonra Fransızlar (%5,76), Hollandalılar (%4,67), Macaristanlılar (%4,28) ve İtalyanlar (%4,22) sıralanmaktadır.

Son olarak ülkedeki suçluların kentsel dağılışı ele alındığında yoğunluklar genel olarak Almanya'da ticaretin yoğun olduğu ve nüfusunda yüksek olduğu sanayi bölgelerindeki şehirlerde görülmektedir. Almanlar, yabancılar ve yabancılar içinde Türklerin suçlu sayılarının yüksek olduğu şehirler Berlin, Hamburg, Hannover, Köln, Frankfurt am Main, Münih, Stuttgart Dortmund, Recklinghausen, Bochum, Essen ve Duisburg kentleri olarak kayıtlarda yer almaktadır.

3.3. FRANKFURT'TA KENTSEL YAŞAMIN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ

Almanya'nın Hessen Eyaleti'nin başkenti olan Frankfurt Main Metropolitan kenti, 14.753 km² alana kurulmuştur. 2018 yılı itibariyle bu metropolün sınırları içerisinde 5.721.698 kişi yaşamakta olup Metropolitan'ın Frankfurt kent merkezi olarak bilinen bölgesinde 850.000 kişi yaşamaktadır. Kent bu nüfusyla Almanya'nın 2. büyük metropolü ve Hessen eyaletinin ise en büyük kentidir⁶⁷⁴.

⁶⁷⁴ Landesgeschichtliches Informationssystem Hessen Hessen Eyaleti Tarihi Bilgi Sistemi, (2019), <http://www.lagis-hessen.de/>.

Şekil 3.12: Hessen Eyaleti'nde Frankfurt Main Metropolitan kenti sınırları.

Kaynak: www.lagis-hessen.de/, 2019.

Frankfurt Main kentinin merkezi ile doğu yönünde akan Main nehri kentin sınırları içerisinde Rhein nehrine bağlanarak 200 km yarıçapında verimli bir ova oluşturmaktadır. Coğrafi özelliği itibarıyla Almanya'nın %50'sine etki eden kentin tarihi M.Ö. 3000 yılına kadar uzanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında bombalanarak neredeyse yok olan ve böylelikle yeni kent merkezinin günün koşullarına uygun yeniden inşasına fırsat veren bu yıkımda sadece 1945 yılında 12.197 ton patlayıcı madde ile kentin %80'inin yok edildiği kayıtlara girmiştir:

Şekil 3.13: Bombardıman öncesi ve sonrası tarihî kent merkezi.

Kaynak: www.ffmhist.de/, 2019.

Teoride savaş sonrası bombalanan kentler için kentsel alanların işlevin yeniden organizasyonu, teknolojik altyapının uyarlanması, genellikle dar ve elverişsiz sokak dokusunun genişletilmesi yok olmuş bir düzlemde kolay görünmektedir. Modern ulaşım ağının gerekleri, doluluk boşluk oranının açık alanlar lehinde gelişmesi, konutlara daha fazla ışık, havalandırma olanakları, teknik altyapılarıyla ve daha güncel malzemelerle daha sağlıklı yerleşim alanları dönüşüm için olumlu görülen çıktılar arasında gösterilmektedir⁶⁷⁵.

Frankfurt / Main'de böyle olmuş, tarihî kent merkezinin kent belleğine yeniden çağrılarak uygulanmasında çağdaş malzeme, teknoloji ile tarihî güzellikler birlikte yorumlanarak bir kentsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir⁶⁷⁶.

Gerçekten de 1945 yılında enkaza dönen Frankfurt kenti günümüz Almanya'sının finans merkezi, dünyanın en büyük fuar merkezlerinden birisi olarak özellikle kitap ve otomobil fuarı ile de küresel anlamda da çekim merkezi hâline gelmiştir.

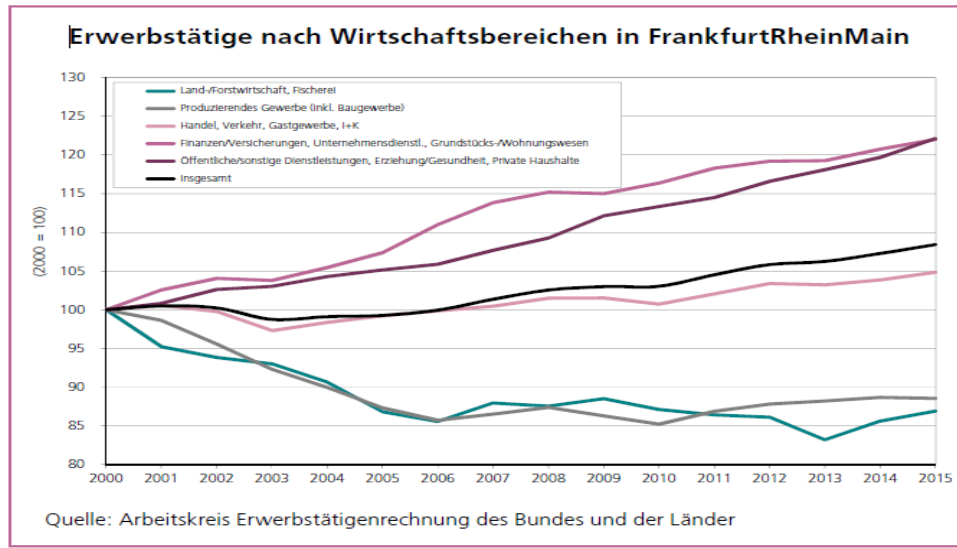
Nitekim günümüzde Frankfurt'un kentsel kalkınma düzeyi değerlendirilmek istenildiğinde öncelikle kentteki Alman Borsası, Alman Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankasına ev sahipliği yapmaktadır. Deutsche Bank, Dresdner Bank, Commerzbank / Eurohypo, DZ Bank ve KfW Bankengruppe gibi Almanya'nın en büyük bankalarının merkezleri de Frankfurt'ta bulunmaktadır. Frankfurt, bankacılığın yanı sıra sigorta alanında da önemli merkezlerden biridir. Kentte bulunan 350 sigorta şirketi 20,000 kişiye istihdam

⁶⁷⁵ Heinz Heineberg, German geographical urban morphology in an international and interdisciplinary framework. 2006; Frankfurt Kent Tarihi Arşivi, Städtisches Archiv, (2019), (<http://www.stadtgeschichte-ffm.de/>

⁶⁷⁶ Deeming, J, "Reconstructing the City in Occupied Germany: Planning and Rebuilding in the British Zone 1945-1949", 2009.

sağlamaktadır. Frankfurt'ta 50 tane yatırım şirketi faaliyet göstermektedir. Bu şirketler tüm Almanya çapında yönetilen fonların yüzde seksenini yönetmektedir⁶⁷⁷.

Kentte bilişim teknolojilerine kaynaklık eden elektrik elektronik alanında uluslararası faaliyet gösteren 400 civarında firma bulunmaktadır. 2,400 devre teknolojisi şirketine ev sahipliği yapan Frankfurt'ta bu şirketlerden yüzde 91'i su / atıksu, atık / geri dönüşüm, yenilenebilir enerji, hava ve gürültü kirliliğinin engellenmesi, enerji üretimi ve dönüştürümü teknolojileri alanlarında faaliyet gösteren KOBİ'lerdir.

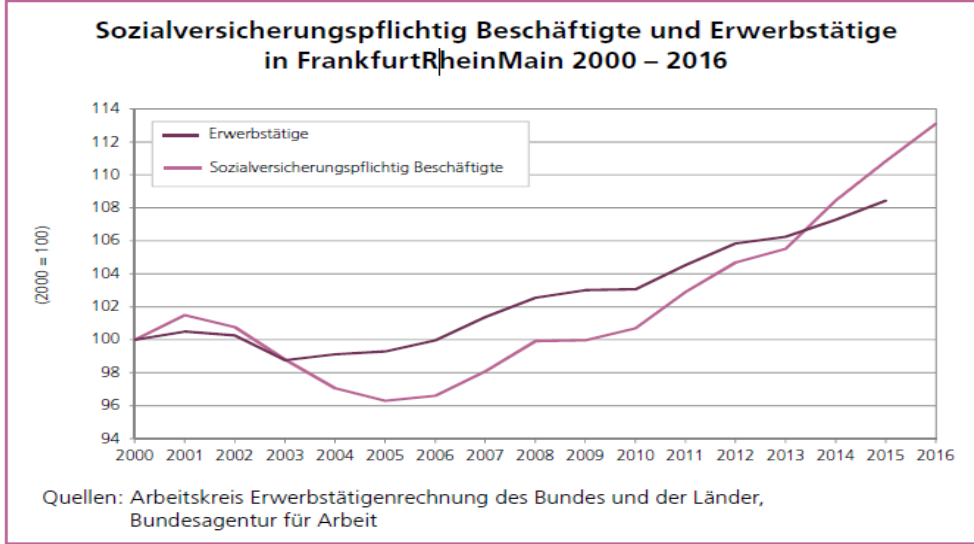

Şekil 3.14: Frankfurt ekonomik yapısında işletmelerin sektörel dağılımı.

Kaynak: Planungsauskunftssystem, Frankfurt Planlama Bilgi Sistemi (2019), <http://www.planas-frankfurt.de/>.

Bu firmaların arasında Braun, Continental, Honeywell, Jumo, Motorola, Rittal, Samson, Siemens, Sirona, Schunk ve Tyco Electronics gibi dünya markaları da vardır. Frankfurt and Rhine / Main bölgesindeki en büyük işverenler ise Siemens AG, Continental Teves AG & Co. Samson AG, Nord-Micro AG ve Diehl Aerospace GmbH. Metropolitan sınırları içerisinde yaşayan 2.272.350 kişi sigorta kapsamında çalışan olarak görünmekte olup kent nüfusunun %76,8'ine karşılık gelmektedir.

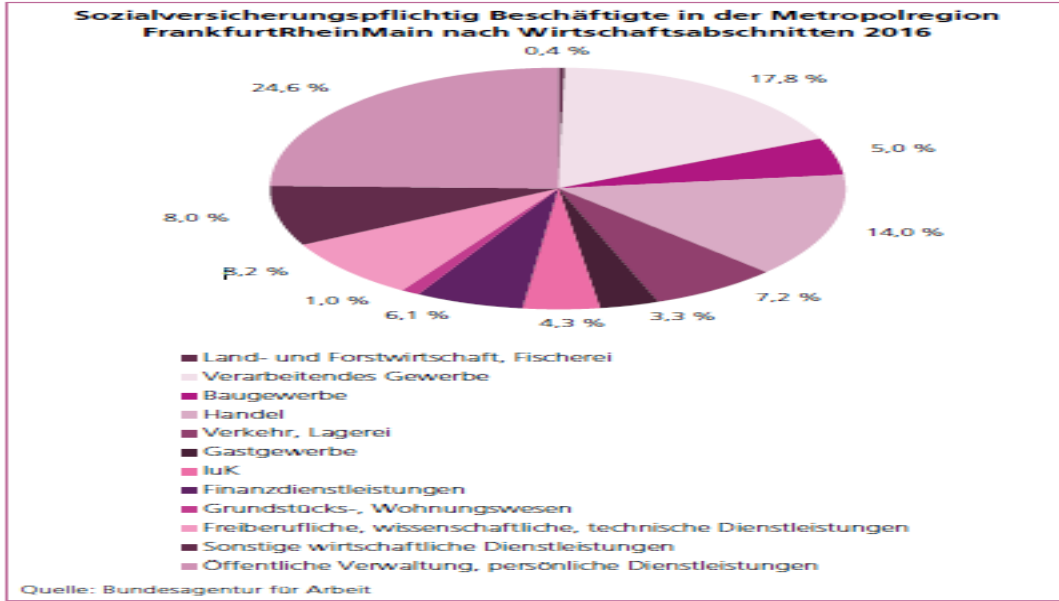
⁶⁷⁷ Planungsauskunftssystem, Frankfurt Planlama Bilgi Sistemi (2019), (<http://www.planas-frankfurt.de/>).

Şekil 3.15: Frankfurt ekonomik yapısında sigortalı çalışanların dağılımı.

Kaynak: Planungsauskunftssystem, Frankfurt Planlama Bilgi Sistemi (2019),

Frankfurt kent metropolünde her gün 354.397 kişi evinden işine gitmek için kent içi trafiğe girmektedir.

Şekil 3.16: Frankfurt ekonomik yapısındaki işletmelerin faaliyet alanları.

Kaynak: Planungsauskunftssystem, Frankfurt Planlama Bilgi Sistemi (2019), <http://www.planas-frankfurt.de/>.

Grafikte görüldüğü üzere Frankfurt Main'de yaşayan ve çalışan halkın yaklaşık %24,6 oranında kesimi ticari ve serbest iş kollarında çalışırken yüzde 17,8'lik kısmı KOBİ tarzındaki firmalarda çalışmaktadır.

		BWS insgesamt	Land- und Forstwirtschaft, Fischerei	Produzierendes Gewerbe (inkl. Baugewerbe)	Handel, Verkehr, Gastgewerbe, IuK	Finanz-/Versicherungsdl., Unternehmensdienstl., Grundstücks- und Wohnungswesen	Öffentliche/private Dienstleistungen, Erziehung/Gesundheit, Private Haushalte
		in Millionen Euro					
Hessen	Darmstadt	9.388	6	2.514	2.148	2.504	2.217
	Frankfurt am Main	60.195	9	10.373	15.499	25.410	8.905
	Offenbach am Main	4.129	1	711	917	1.465	1.035
	Wiesbaden	15.237	10	2.641	2.537	4.814	5.235
	Kreis Bergstraße	7.092	31	2.620	1.293	1.885	1.264
	Kreis Darmstadt-Dieburg	6.923	43	1.722	1.725	2.148	1.286
	Kreis Groß-Gerau	9.672	21	4.019	2.414	2.030	1.190
	Hochtaunuskreis	9.196	10	1.713	2.161	3.693	1.619
	Main-Kinzig-Kreis	11.593	44	3.581	2.531	3.372	2.065
	Main-Taunus-Kreis	10.731	11	1.189	3.563	4.744	1.224
	Odenwaldkreis	2.207	17	822	273	626	470
	Kreis Offenbach	11.928	10	2.334	3.822	4.156	1.606
	Rheingau-Taunus-Kreis	3.908	22	1.027	713	1.192	953
	Wetteraukreis	7.373	38	1.805	1.666	2.173	1.692
	Kreis Gießen	7.810	26	1.762	1.583	2.115	2.324
	Kreis Limburg-Weilburg	4.253	21	1.031	863	1.240	1.098
	Vogelsbergkreis	2.416	47	681	359	636	693
Kreis Fulda	7.029	41	2.012	1.481	1.937	1.559	
Rheinland-Pfalz	Mainz	10.268	16	1.448	2.703	2.989	3.111
	Worms	2.611	30	1.047	495	520	519
	Kreis Alzey-Worms	2.755	158	716	432	924	525
	Kreis Mainz-Bingen	6.261	133	2.576	1.357	1.273	922
Bayern	Aschaffenburg	4.290	6	1.131	1.452	916	785
	Kreis Aschaffenburg	4.593	41	1.619	1.239	1.167	528
	Kreis Miltenberg	3.550	26	1.487	517	955	565
FrankfurtRheinMain		225.409	816	52.579	53.742	74.882	43.390
darunter: Regionalverband		102.687	76	23.068	30.717	30.696	18.130

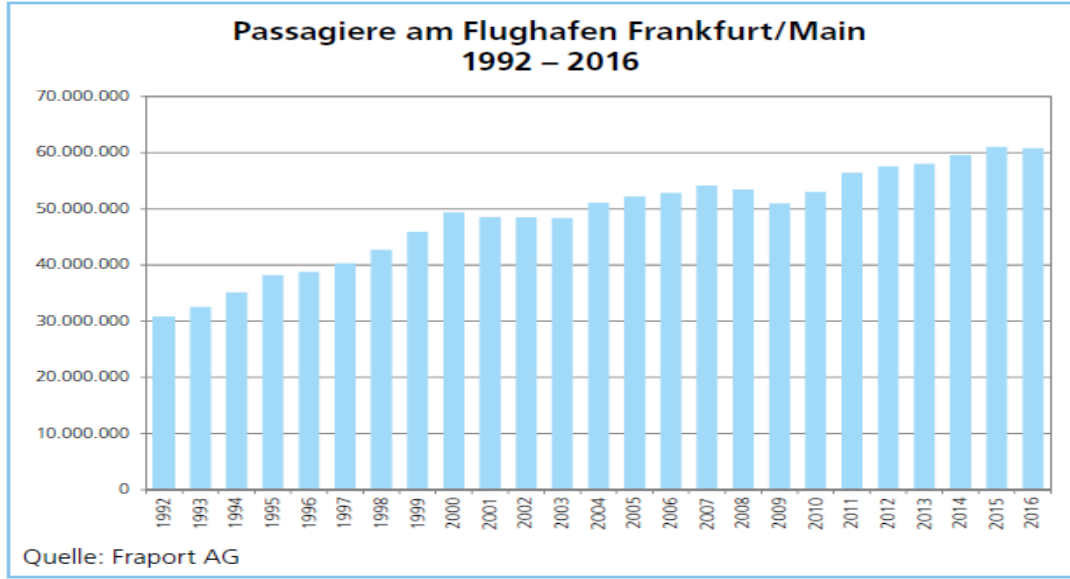
* Bruttowertschöpfung (BWS) = Gesamtwert der im Produktionsprozess erzeugten Waren und Dienstleistungen abzüglich der Vorleistungen

Quellen: Statistische Landesämter Bayern, Hessen und Rheinland-Pfalz

Şekil 3.17: Frankfurt'taki işletmelerde faaliyet alanlarına göre iş gücü dağılımı.

Kaynak: Daten und Fakten (2018). Regionalverband Frankfurt Rhein Main, Grüntmacher GmbH Agentur für Digital- und Printmedien, Frankfurt am Main; www.region-frankfurt.de, 2019.

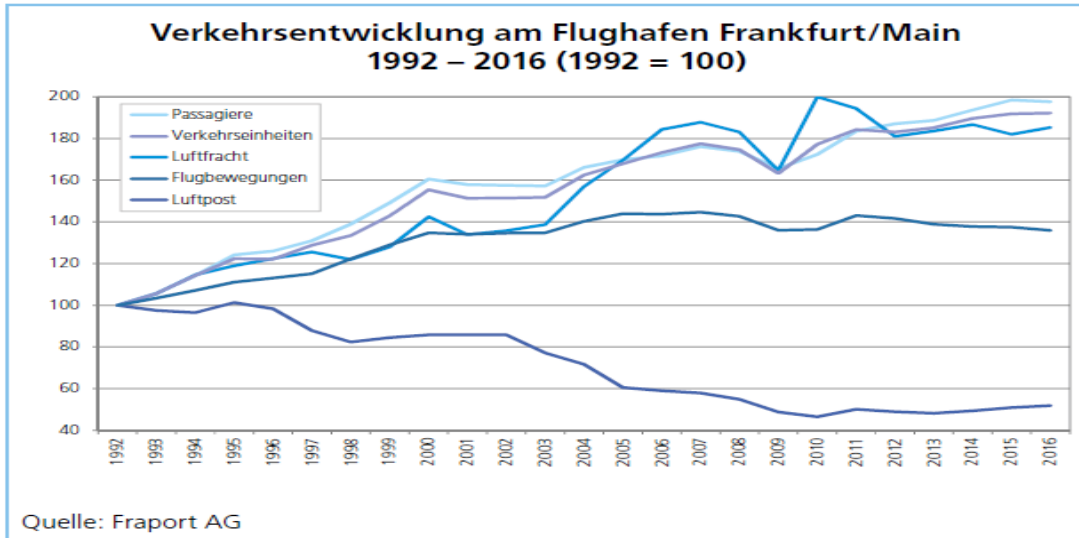
Bu kentte ayrıca Avrupa'nın 3. en büyük, dünyanın ise 11. en çok yolcu taşıyan havaalanı bulunmaktadır.

Şekil 3.18: Frankfurt uluslararası havaalanı yolcu sayılarının yıllara göre dağılımı.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Frankfurt havaalanındaki CargoCity Avrupa’da mal ve yük taşımacılığı konusunda bir numaradır. 149 hektar büyüklüğündeki Frankfurt havaalanı arazisi içinde faaliyet gösteren 252 lojistik şirketinin Avrupa demiryolu ağına direkt erişimi bulunmaktadır.

Şekil 3.19: Frankfurt uluslararası uçuş sayılarının yıllara göre dağılımı.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Hessen’de DHL ve Federal Express gibi büyük taşımacılık şirketleri faaliyet göstermektedir. Frankfurt havaalanında bulunan Air Rail Terminal birçok ulaşım yöntemini bir araya getirerek entegre trafik yönetimi sağlayan bir sistemdir.

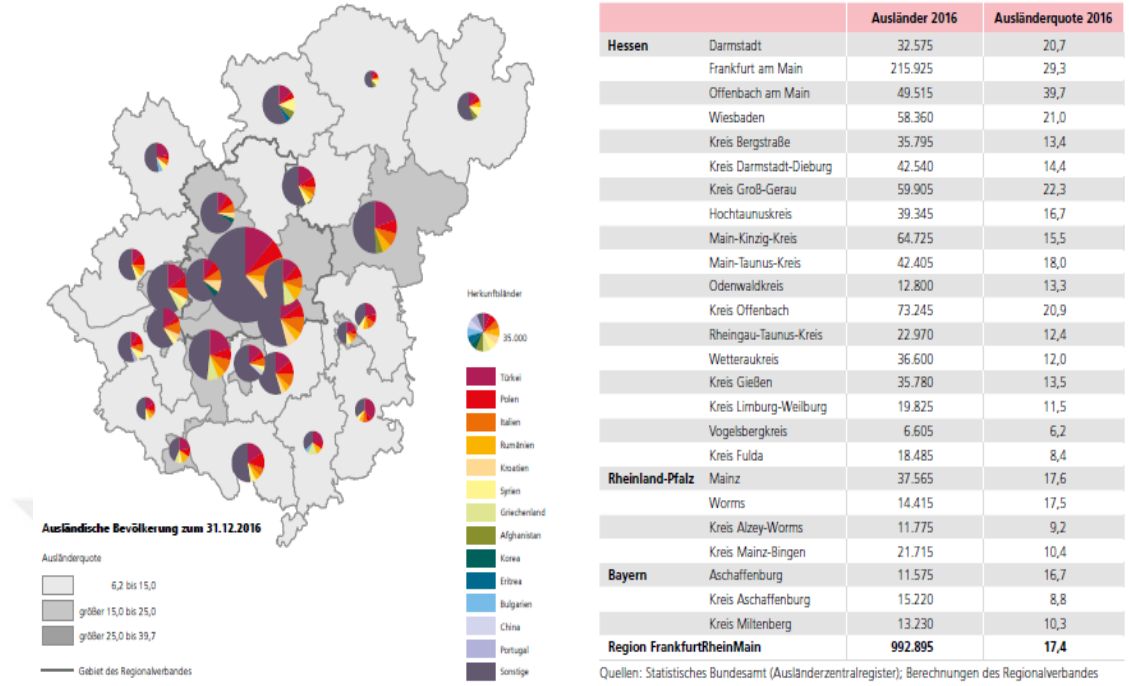
Frankfurt’taki kentsel yaşamı çevreleyen diğer bileşenler açısından bakıldığında ilk olarak kentte alışılmadık sayıda tiyatro ve 40 kadar müzeden bahsetmek mümkündür. Her yıl Avrupa’nın en büyük kültür festivallerinden biri olan “Museumsuferfest” (müze kıyısı şenlikleri) düzenlenen kentsel yaşamda rengarenk programlarıyla gece geç saatlere kadar açık olan Frankfurt müzelerini görmek mümkündür. Nüfusun dörtte biri yabancılardan oluşan kentteki yabancıların önemli kısmını da Türkler oluşturmaktadır.

Sadece Main kenarında bulunan Frankfurt müze kıyısında Uygulamalı Sanatlar Müzesi’nden Alman Mimarlık Müzesi’ne, Alman Film Müzesi’nden Städel Müzesi’ne kadar toplam uluslararası çapta 16 müze ve sergi binası bulunmaktadır. Bir kültür merkezi olan şehirde ise toplam tam 37 müze, 109 sanat galerisi ile 33 tiyatro binası bulunmaktadır.

Frankfurt Kitap Fuarı, eyaletin yayıncılık konusunda en önemli etkinliklerinden biridir. Ayrıca Eyalet’te aralarında Suhrkamp, Fischer ve Eichborn’un da olduğu 250 kadar yayınevi faaliyet göstermektedir. Frankfurter Allgemeine Zeitung, Frankfurter Rundschau ve Wall Street Journal Europe gazetelerinin de bulunduğu pek çok yerli yabancı gazete Hessen’de yerleşiktir.

Bu açıdan Frankfurt ve Rhine-Main bölgesi Alman reklamcılık sektörünün merkezidir. Ogilvy & Mather, Publicis, Saatchi & Saatchi ve Young & Rubicam Hessen’de faaliyet gösteren uluslararası üne sahip reklam ajanslarıdır. Radyo ve televizyon konusunda ise Hessen CNN, Bloomberg Television and Reuters TV gibi dünya çapındaki devlere ev sahipliği yapmaktadır.

Yaklaşık 993 bin yabancıların yaşadığı Frankfurt Main Metropolitan sınırları içerisinde en fazla Türkler olmak üzere Polonyalı ve İtalyanlar yaşamaktadır.

Şekil 3.20: Frankfurt Main Motropolitan kentlerinde yaşayan yabancılar.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Hessen'deki teknik üniversiteler; Darmstadt Teknik Üniversitesi, Darmstadt Üniversitesi, Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi, Frankfurt University of Applied Sciences, Justus-Liebig-University, Giessen-Friedberg University of Applied Sciences, Wiesbaden University of Applied Sciences ve Kassel Üniversitesi'dir. Farklı alanlarda 10 ayrı kampüste faaliyetlerini sürdürmektedir.

Johann-Wolfgang-Goethe Üniversitesi; doğa bilimleri merkezi, fizik, biyokimya, kimyasallar ve ilaç, yaşam ve yer bilimleri fakültelerini içermektedir. Frankfurt Institute for Advanced Studies (FIAS) ve Provdadis Partner für Bildung und Beratung GmbH in Frankfurt sağlık alanında akademik bilgi üreten diğer iki üniversitedir. Darmstadt Teknik Üniversitesi dünyanın ilk elektrik mühendisliği kürsüsüne sahiptir ve bugün de bu üniversite çok önemli bir eğitim ve araştırma merkezi olarak görülmektedir.

Hessen'de finans sektöründe faaliyet gösteren firmalara önemli düzeyde destek olan Frankfurt's Johann-Wolfgang-Goethe Üniversitesinin kurduğu "House of Finance" de farklı sektörlerden 130 bilim insanını bir araya getirerek bu alandaki araştırma ve öğretim

faaliyetlerine büyük katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Frankfurt School of Finance & Management finans alanında faaliyet gösteren en iyi üniversitelerden biridir .

Bilgi ve iletişim teknolojisi açısından Frankfurt'un hızla büyüyen Alman Ticari İnternet Ağı DE-CEX dünyanın en büyük data değişim ağıdır ve her saniye 400 Gigabitlik data transferi yapmaktadır. Bu rakam tüm Almanya'nın data trafiğinin yüzde 90'ına karşılık gelirken Avrupa'nın ise yüzde 35'ine denk gelmektedir. Sadece Frankfurt'taki fiber kablo ağı ve VDSL2 geni bant ağı 800 km'ye ulaşmaktadır. Hemen hemen tüm başlıca uluslararası internet servis sağlayıcıları Frankfurt'a yatırım yapmıştır. Almanya'nın en büyük 25 yazılım şirketinin 8 tanesi ve Almanya'nın en büyük 5 IT danışmanlık firmasının 3'ü Hessen'de bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Frankfurt Main Metropolitan sınırlarında yer alan kentlerde oturanların sayıları, yaşlarına ve nüfusa göre dağılımları gösterilmektedir.

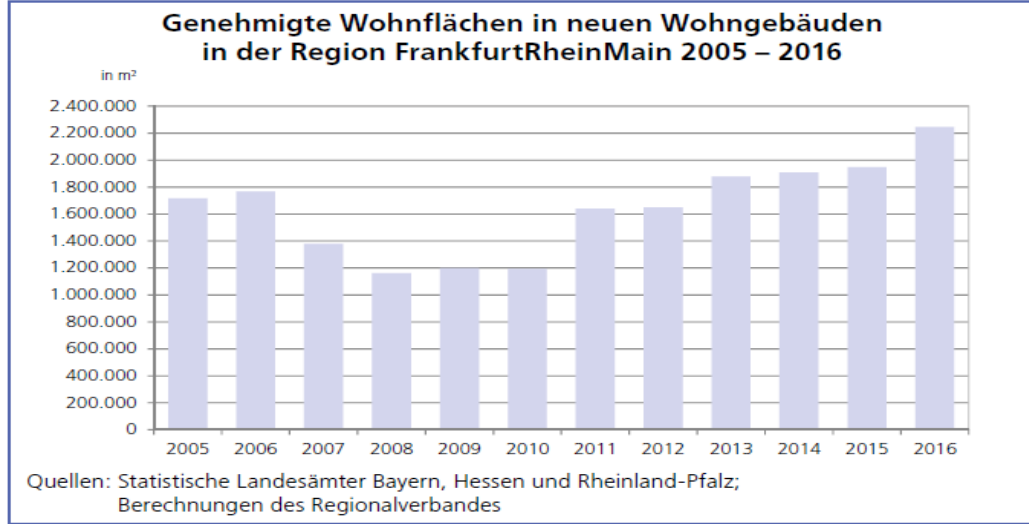
	Einwohner 2016	Veränderung 2015 - 2016 in %	Veränderung Zensus 2011 - 2016 in %	Altersgruppen 2016		
				unter 15 Jahre	15 bis unter 65 Jahre	65 Jahre und älter
Hessen						
Darmstadt	157.437	1,3	9,7	21.097	109.138	27.202
Frankfurt am Main	736.414	0,5	10,3	104.938	515.502	115.974
Offenbach am Main	124.589	0,7	9,8	19.477	84.050	21.062
Wiesbaden	277.619	0,5	3,2	40.930	181.303	55.386
Kreis Bergstraße	267.935	0,4	2,8	34.798	174.652	58.485
Kreis Darmstadt-Dieburg	294.744	0,7	4,3	40.826	193.824	60.094
Kreis Groß-Gerau	269.045	1,1	7,2	39.411	178.005	51.629
Hochtaunuskreis	234.991	0,7	3,9	34.844	147.289	52.858
Main-Kinzig-Kreis	416.715	1,2	4,0	56.547	272.202	87.966
Main-Taunus-Kreis	235.708	1,2	5,2	35.313	150.744	49.651
Odenwaldkreis	96.473	-0,5	-0,1	12.252	62.054	22.167
Kreis Offenbach	349.982	0,8	5,3	49.917	226.634	73.431
Rheingau-Taunus-Kreis	185.668	0,8	3,0	24.570	119.355	41.743
Wetteraukreis	303.914	0,7	3,9	41.195	199.682	63.037
Kreis Gießen	265.699	1,2	5,8	34.144	180.853	50.702
Kreis Limburg-Weilburg	172.120	0,1	0,8	23.245	112.958	35.917
Vogelsbergkreis	106.737	-0,5	-1,6	12.944	68.577	25.216
Kreis Fulda	221.170	0,5	2,3	30.522	145.075	45.573
Rheinland-Pfalz						
Mainz	213.528	1,8	6,6	26.442	149.648	37.438
Worms	82.595	0,6	4,3	11.760	54.152	16.683
Kreis Alzey-Worms	128.197	0,7	2,5	17.706	85.891	24.600
Kreis Mainz-Bingen	209.184	0,2	4,2	29.569	137.799	41.816
Bayern						
Aschaffenburg	69.187	0,3	2,7	9.055	45.826	14.306
Kreis Aschaffenburg	173.504	-0,1	0,5	22.603	114.736	36.165
Kreis Miltenberg	128.543	0,1	0,1	17.129	84.859	26.555
FrankfurtRheinMain	5.721.698	0,7	4,8	791.234	3.794.808	1.135.656
darunter: Regionalverband	2.338.877	0,9	7,1	337.978	1.555.839	445.060

Şekil 3.21: Frankfurt Main Metropolitan kent nüfusunun yaşlara göre dağılımı.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Tabloda görüldüğü üzere Frankfurt Main Metropolitan sınırlarında yer alan kentlerde oturanların sayısı 2015-2016 yılları arasında %0,9 oranında artarken 2011-2016 yılları arasındaki beş yıllık artış yılları arasındaki artış %7,1 oranında gerçekleşmiştir.

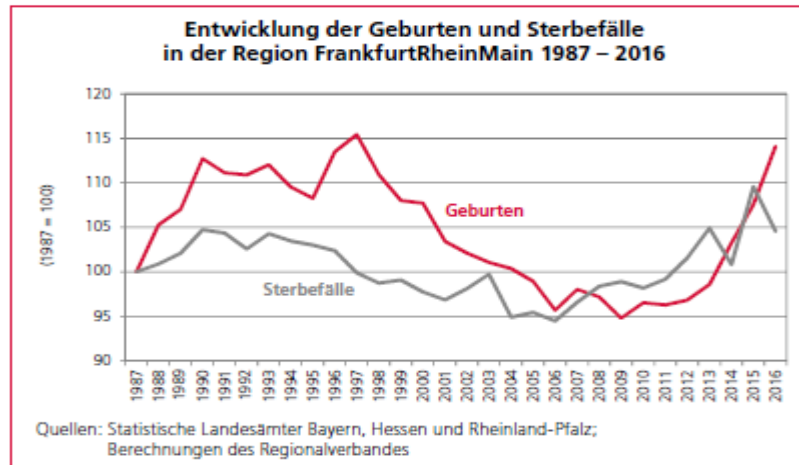
Metropolün sınırları içerisinde 2.769.102 konut bulunmakta olup 2018 yılı itibariyle devam eden konut inşaatı sayısı 20.142 konut olarak açıklanmıştır. Sosyal sigorta desteği alan toplam 204.995 kişi bulunurken kentte işsiz sayısı 150.850 olarak kayıt altına alınmıştır.

Şekil 3.22: Frankfurt Main Metropolitan mesken sayılarının yıllara göre artışı.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Frankfurt Rhein Main Metropolitanı'nda 2016 yılında gerçekleşen doğum ve doğal yolla ölümlerin sayısında azalma yaşanmıştır.

Şekil 3.23: Frankfurt Rhein Main Metropolitanı doğum ve ölüm oranlarının dağılımı.

Kaynak: <http://www.region-frankfurt.de>, 2019.

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Frankfurt Rhein Main Metropolitanı'nda 2016 yılında 56.911 doğum gerçekleşmiştir. 1987 yılından 2016 yılına kadar en büyük artış doğumlarda böylelikle yaşanırken doğal yolla ölümlerin sayısında azalma yaşanması kentte genç nüfusun artma eğilimi göstermesi açısından anlamlı bulunmuştur.

Son olarak Frankfurt'ta kentsel kalkınmaya yönelik politika ve güncel yaklaşımlara bakmak yerinde olacaktır. Frankfurt'ta bu anlamda sürdürülen kentsel dönüşüm uygulamalarının temel hedefinin kentin “yapısal yüzünü” biçimlendirmek ve yaşam kalitesini, etkileşimli ve çok sayıda diğer aktörlerle iş birliği içinde olumlu yönde etkilemek üzerine kurulmuştur. Bu nedenle Frankfurt am Main'deki kentsel dönüşüme dönük inşaat faaliyetleri, Avrupa Merkez Bankası'nın inşası veya tarihî kentin planlanan yeniden tasarımı gibi her zaman kamu yararına odaklanarak sürdürülmeye çalışılır.

Kent merkezinde sokaklar ve meydanlar, toplu taşıma, halka açık yeşil alanlar ve okullar, gündüz bakım merkezleri ve diğer altyapı tesisleri için yerel yönetim çok aktif bir şekilde projeler geliştirmekte olup kentsel planlamanın Frankfurt'un kentsel gelişiminin gerçekleşmesine temel bir katkı yapacak boyutta sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Frankfurt, kent içi ve uluslararası iş yeri içinde “küresel bir kentin” merkezî işlevlerini yerine getirme yönünde önemli düzeyde federal hükümetçe de desteklenmektedir. Frankfurt am Main kentsel yönetiminde her zaman vatandaşların planlama süreçlerine katılımına büyük önem verilmektedir. Kentsel planlama projeleri hakkındaki düşüncelerini paylaşmak isteyen herkes bizzat ya da online yolla şehir planlama ofisine ulaşarak çeşitli kentsel dönüşüm ya da gelişim projeleri konusunda görüşlerini iletebilmektedir.

Frankfurt'ta son dönemde kent merkezindeki düzenlemeler arasında Avrupa Merkez Bankası'nın kentin tarihî dokusunu bozmadan inşa edilmesi, ticaret fuarının genişlemesinin yanı sıra eski ana yük istasyonunun nadas arazisine geniş yeşil alanları koruyarak yenilenmesi, Kampüs Westend Modeli'nin üniversitelere kazandırılması ve Frankfurt am Main'in kuzeybatısında kalan Riedenberg yeni bir yerleşim bölgesi yaratılması gibi uygulamalar son dönemde kentsel yenilenme uygulamaları olarak başarılı olan birkaç projedir. Mevcut projelerin derlenmesi Frankfurt'taki kentsel planlama faaliyetlerinin çeşitliliğini göstermektedir.

Frankfurt kentsel gelişim konularında yoğun bir vatandaş ve halkın aktif katılımı alınarak yapılan düzenlemelerde kentsel planlama ile ilgili prosedürlerin başarısı için temel ön şartlar arasında katılımcı yerel yönetim ön koşulu yatmaktadır. Aynı şekilde halkın kent

yönetimine katılımını sağlamak amacıyla kentsel kalkınma ve Gelişme Bakanlığı tarafından yapılacak kentsel yenilenme veya dönüşümle ilgili bugüne kadar test edilmiş olan olasılıklar yelpazesi, kamuoyu tartışmaları, ilçe konferansları ve vatandaşlık anketleri ile seminerlerden atölye ve planlama atölyeleriyle toplanarak yapılmaktadır.

Frankfurt'un kendine özgü güçlü yönlerini ve tüm kent ve bölge için değişen işlevsel ve mekânsal zorlukları analiz etmek, kentin bir bütün olarak daha da geliştirilmesi için hedefler ve stratejik kavramlar geliştirmek ve bölgesel konseptlerin geliştirilmesine aktif olarak katılmak isteyen her sivil toplum kuruluşuyla iş birliği yapılmaktadır.

Kentsel gelişim planlamasının ana alanları konut, iş, perakende, altyapı, ulaştırma, açık alan ve yeşil, enerji, çevre ve iklim koruma, yerleşim ve bina yapısının yanı sıra şehir yönetiminin çeşitli bölümlerinin teknik temeller, kılavuzlar ve stratejiler geliştirdiği arazi kullanımınıdır. Frankfurt am Main şehrinin planlanan kentsel gelişimini netleştirmek için şu anda geliştirilmekte olan geleceğe entegre bir kentsel gelişim kavramı olan Frankfurt 2030 katkıda bulunacaktır.

Özellikle kentsel dönüşüm için gerekli olan finansman araçlarını da temin eden uygulama ve projelerle kentin yenilenmesi ve sosyal istikrara kavuşturulması için yerel ekonominin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir⁶⁷⁸. Son dönemde Frankfurt'ta kentsel dönüşüm ve yenilenme kapsamında sürdürülen projelerin bazıları şöyledir:

- 10.10.2018 tarihinden itibaren Frankfurt'un kuzeyindeki büyük toplu konut Ben-Gurion-Ring "Am Bügel", "Sosyal Şehir" programı çerçevesinde olumlu bir karizmaya sahip, çekici ve yaşanabilir bir bölge olarak geliştirilmesi,
- 28.03.2019 itibarıyla Nied Sosyal Şehir Nied: "Sosyal Şehir" fonlama programının amacı, Nied'de yaşam ve yaşam kalitesini artırmak, mahalle imajını iyileştirmek ve dahası insanları dinlenmeye davet etmektir.
- 27.03.2019 Sosyal Şehir Sossenheim Finansman programı "Social City", Sossenheim'de yaşam ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi ve ilçeyi ileriye dönük bir şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır.
- 28.09.2018 itibarıyla Sachsenhausen-Nord, Kentsel dönüşüm Alt-Sachsenhausen; finansman programının başarılı bir şekilde uygulanmasının

⁶⁷⁸ Daten und Fakten (2018). Regionalverband Frankfurt Rhein Main, Grützmacher GmbH – Agentur für Digital- und Printmedien, Frankfurt am Main; www.region-frankfurt.de, 2019.

ardından Kuhhirtenturm'ün açılması, yeni galeriler ve Dreikönigskirche ile Deutschordenskirche'nin gün boyu açılması, sitede tamamen yeni bir kültürel eksen yaratacaktır.

- 27.02.2019 itibarıyla kentsel yenileme, yaşam; Bahnhofsviertel Stadtumbau Bahnhofsviertel İstasyon bölgesi, yerleşim yeri olarak daha da geliştirilecek, Gründerzeit ilçesinin kentsel planlama kalitesi ve kullanım çeşitliliği teşvik edilmelidir.
- 26.03.2019 Stadtumbau Griesheim-Mitte; Griesheim-Mitte, farklı çağların işaretlerini bıraktığı bir bölgedir. Bund-Länder-Programı “Stadtumbau Hessen”in desteğiyle yaşam ve çalışma koşullarında sürdürülebilir bir gelişme sağlanmalıdır⁶⁷⁹.

Sonuç olarak denilebilir ki Frankfurt am Main'in kentsel kalkınması ve gelişimi için kentin ve bölgenin çıkarlarını ortak bir bağlamda şekillendirmenin önemine gerçek anlamda inanan kent yönetimi bu kazanımı sağlama sayesinde kentin yaşam kalitesinin yükselerek başarılı bir şekilde gelişmeye devam etmesine uygun yönetsel zemini oluşturmaktadırlar.

⁶⁷⁹ https://www.stadtplanungsamt-frankfurt.de/start_1152.html?psid=tqkarf1igp6d897ccgg9c4rqa6

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KENTSEL KALKINMAYA YÖNELİK POLİTİKALARININ İSTANBUL KENTSEL YAŞAMINA YANSIMALARI

Cumhuriyet’in ilanından sonra Atatürk’ün önderliğinde başlatılan modernleşme ve kalkınma çabaları kısa sürede meyvesini vermiş ve Birinci Dünya Savaşı’ndan enkaza dönen ülkemiz hızlı bir şekilde kalkınmaya başlamıştır.

Ülkede çok partili yaşama geçiş dönemine denk gelen İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı yıllarda yeniden bir duraklamaya giren sosyo-ekonomik kalkınma çabaları; 90’lı yıllara kadar inişli çıkışlı seyir izlemiştir. Şüphesiz bu uzun yıllar içerisinde başta İstanbul olmak üzere ülkemizin tüm kentlerinde sürdürülen kentsel kalkınma çabalarının olumlu yönde yansımaları olmuştur. Ancak gelinen noktaya 2019 yılı itibarıyla İstanbul özelinde bakıldığında pek çok kentsel kalkınma proje ve uygulamasının kentsel yaşamda rahatlamadan çok daha derin sorunlara neden olduğu gözlenmektedir.

İşte Türkiye’de yaklaşık yüzyıldır devam eden uzun dönemli kentsel kalkınma çabalarının neden hedeflerine ulaşamadığını ve günümüz kentlerinde yaşanan sorunların ilk başlangıç ve fark edildikleri dönemde hangi reçetelerle çözülmeye çalışıldığını anlamak amacıyla tezin bu bölümünde Türkiye’nin kentsel kalkınmaya yönelik politikalarının İstanbul kentsel yaşamına yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Bölümde son olarak araştırma kapsamında sürdürülebilir kentsel kalkınma dinamikleri anket vasıtasıyla ölçümlenmeye çalışılan İstanbul kentindeki kentsel yaşam ve kalkınma düzeyine ilişkin istatistiksel veriler eşliğinde durum analizi yapılmaya çalışılmıştır.

4.1. TÜRKİYE’NİN KALKINMIŞLIK DÜZEYİNE BAKIŞ

4.1.1. Türkiye’nin Demografik, Coğrafi ve İdari Yapısına Bakış

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk nüfus sayılımı 1927 yılında yapılmış olup bu sayımda nüfusun 13.648.270 olduğu görülmüştür. 2013 yılı itibarıyla Türkiye’de nüfus 76,7 milyon kişi olup bunun yarısı 30,4 yaşın altındadır. (TUİK, 2019)

Türkiye nüfusundaki değişimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.1: Yıllara Göre Türkiye Nüfusu ve Nüfus Artış Hızları (1927-2018)

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Sayım Dönemi	Nüfus Artış Miktarı	Nüfus Artış Hızı (%)
1927	13.648.270	-	-	-
1935	16.158.018	1927-1935	2.509.748	21,10
1940	17.820.950	1935-1940	1.662.932	17,03
1945	18.790.174	1940-1945	969.224	10,59
1950	20.947.188	1945-1950	2.257.014	21,73
1955	24.064.763	1950-1955	3.117.575	27,75
1960	27.754.820	1955-1960	3.690.057	28,53
1965	31.391.421	1960-1965	3.636.601	24,62
1970	35.605.176	1965-1970	4.213.755	25,19
1975	40.347.719	1970-1975	4.742.543	25,00
1980	44.736.957	1975-1980	4.389.238	20,65
1985	50.664.458	1980-1985	5.927.501	24,88
1990	56.473.035	1985-1990	5.808.577	21,71
1997	62.865.574	1990-1997	6.392.539	15,32
2000	67.803.927	1997-2000	4.938.353	25,21
		1990-2000	11.330.892	18,28
2007	70.586.256	2000-2007	2.782.329	5,75
2008	71.517.100	2007-2008	930.844	13,10
2010	73.722.988	2009-2010	1.161.676	15,90
2011	74.724.269	2010-2011	1.001.281	13,49
2012	75.627.384	2011-2012	903.115.	12,0
2013	76.667.864	2012-2013	1.040.480	13,7
2014	77.695.904	2013-2014	1.028.040	13,3
2015	78.741.053	2014-2015	1.045.149	13,4
2016	79.814.871	2015-2016	1.073.818	13,5
2017	80.810.525	2016-2017	995.654	12,4
2018	82.003.882	2017-2018	1.193.357	14,7

Kaynak: TÜİK, (2019). Nüfus Projeksiyonları 2018-2080. 22 11 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=hpcGhRPBm4LR5kjP1s6DQMDv0v7sHkGKwnjKs7jyM3WvCpCkT146!-1445530805?id=30567#> adresinden erişildi.

Tabloda görüldüğü üzere yaklaşık 100 yıllık dönemlerde Türkiye'nin nüfusu sürekli artmakla birlikte, 1975-1980 yılları arasında nüfus artış hızında ilk defa azalma meydana gelmekle birlikte 2018 yılı itibariyle nüfus artış oranı bir önceki yıla göre %14,7'lik artış kaydetmiştir.

Geçmiş yıllara bakıldığında ise son 10 yılda Türkiye'de nüfus artış hızı %1,4 olarak gerçekleşirken AB ülkelerinde bu oran %0,2'ye, Avrupa'nın en büyük ve en gelişmiş ekonomisi olan Almanya'da %0,1 düzeyinde kalmıştır (TÜİK, 2019). Görüldüğü üzere Türkiye nüfus açısından orta büyüklükte olmakla birlikte Avrupa ülkeleri nezdinde nüfus oranı en hızlı artan ülke konumundadır. Ancak bilgi ekonomisine ulaşma düzeyinde nüfus artışını stratejik bir faktör hâline getirmek için ülkemizde genç nüfustaki işsizlik oranlarını düşürmek ve bu nüfusu çalışma hayatına nitelikli beşeri faktör olarak sokmayı becerbilmek gerekmektedir. Oysa son

derece genç nüfus yapısına sahip Türkiye’de 15-29 yaş grubu eğitim ve askerlik sonrası olması sebebiyle en kalabalık yaş grubudur (TÜİK, 2019).

Yüzölçümü 783,562 km² olan Türkiye’nin batısında Ege Denizi, kuzeyinde Karadeniz ve güneyinde Akdeniz bulunmakta olup iki boğaza sahip olan Marmara Denizi de iç deniz olarak ülkenin büyük bir yarımada olarak üç yanın denizlerle çevrilmesini sağlamaktadır.

Avrupa ve Asya kıtalarında toprakları bulunan Türkiye; Çanakkale Boğazı ve İstanbul Boğazı sayesinde Asya ile Avrupa kıtalarını birleştiren jeopolitik bir konuma sahiptir. Batıda Bulgaristan ve Yunanistan ile sınırı bulunan ülkemizin doğusunda Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran ile güneyinde Irak ve Suriye ile sınırı bulunmaktadır.

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti üniter yapılı bağımsız bir devlettir. 2015 yılına kadar parlamenter sistemle yönetilen Türkiye’de Türkiye Büyük Millet Meclisi yasama organıdır. Anayasa’ya göre şekillenen yasalara göre ülkede Cumhurbaşkanı aynı zamanda hükümetin başıdır.

Cumhurbaşkanı 5 yılda bir genel seçimlerle seçilerek göreve başlar ve hükümeti bakanları atar. Ülkenin idari yapısı merkez yönetim ve yerel yönetimler olarak iki sistemli yönetim ve kamu hizmetleri üretir. Kentlerde, ilçelerde ve kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde beş yılda bir gerçekleşen seçimlerle belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri seçilerek merkezî hükümetin denetim ve desteğiyle kentsel yönetimleri üstlenirler.

Kentlerde vali, ilçelerde ise kaymakamlar merkezî hükümetin temsilcisi ve bölgenin mülki amiri olarak kentsel yönetimleri tepesinde yer alırken yerel hizmet sunumlarından belediye başkanları sorumludur.

Demokratik olarak seçimle iş başına gelen AK Parti tarafından yaklaşık 17 yıldır yönetilen ülkede diğer partiler (CHP, MHP, HDP ve İyi Parti) yüzde 10’luk seçim barajını geçerek parlamentoda muhalefet partisi görevini uzun yıllardır sürdürmektedirler.

4.1.2. Türkiye’nin Sosyo-Kültürel Yapısına Bakış

Türkiye, gerek tarihten gelen sosyo-kültürel yapısı gerekse coğrafi olarak yer aldığı konum gereği, oldukça çetrefilli bir toplumsal denklemin öznesidir. Bugünkü sosyo-kültürel ve siyasal yapı, dünyanın birçok bölgesiyle karşılaştırıldığında hayli zengin ama aynı zamanda tahlili bir o kadar da karmaşık ögeler içermektedir.

Türk siyasal kültürünün oluşumunda etkili olan Orta Asya, İslâmiyet ve İmparatorluk süreçleri günümüz siyasal kültürüne yapısal ve kurumsal nitelikli birçok miras bırakmıştır. Bu mirası bugüne taşıyan süreç Osmanlı Devleti olmuştur. Osmanlı'nın ürettiği siyasal kültür de Tanzimat ve sonrasında Cumhuriyet döneminin biçimlenmesinde başat etken olmuştur.

Türkiye'de sosyo-kültürel yapıya kentsel yaşam çerçevesinde bakıldığında Türkiye'de kent sınırlarında yaşayan insan nüfusu ve belediye sayılarında artışların sürekli yaşandığı görülmektedir. Bu artış neticesinde merkezî yönetimin idaresi yetersiz kalmış ve mahalli idarelere çok büyük görevler düşmüştür⁶⁸⁰. Fakat mahalli idarelerde etkinliklerinin yetersiz olmasından dolayı bu sorunlar çözülememiştir. Ayrıca mahalli idarelerin mali yapısının yetersiz olması diğer önemli bir faktördür. Toplam harcamalarda mahalli idareler sadece %12'lik bir bütçeye sahiptir. Oysa bu oran Avrupa ülkelerinde %50 civarındadır⁶⁸¹.

Kentlerdeki nüfus artışı sonucunda içme suyu ve kanalizasyon yapıları yetersiz kalmış ve sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Kırdan kente göç eden düzensiz ve çarpık kentleşmeye neden olan nüfusun çevreyi kirletmesi, içme sularının kirlenmesine sebep olmaktadır⁶⁸². Ayrıca Türkiye'de metropollerin çekiciliği, kırdan kente olan göçü arttırdığı için metropol bölgelerde işsizlik, konut, çevre, altyapı, sağlık, asayiş ve ulaşım gibi alanlarda sorunlar ortaya çıkmış ancak o günkü yasal ve denetsel yapı bu kentleşme sürecini düzenli olarak yönetememiştir. Sanayilerin metropollerde kurulması büyük ölçüde bu alanlarda yerleşim mekânlarını kısıtlamış ve çevreye büyük zarar vermiştir. Bu bölgelerin başında gelen İstanbul ekonomik ve sosyal maliyetler yönünden güçlü arz eden bir durum içerisinde⁶⁸³.

İstanbul özelinde üçüncü boğaz geçişi planı kararı bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Bu planlama ile ulaşım sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır⁶⁸⁴. Hava kirliliğini önlemeye yönelik tedbirler alınmıştır. Bütün bunların yanında bu kentleşme sürecini iyi idare edebilmek için İl İdare Kanunu, Gecekondu Kanunu, Arsa Ofisi Kanunu, Boğaziçi Kanunu, Kültür ve Tabiat Kanunu ile ilgili planda yasal düzenlemeler yapılması kararı alınmıştır⁶⁸⁵.

Gerçekten de ülkemizde kentleşme, kent yoksulluğunun kır yoksulluğuna tercih edildiği bir süreç hâline gelmiştir. Bu süreç sonunda ortaya çıkan işsizlik, altyapı, sağlık, eğitim, konut,

⁶⁸⁰ DPT, VII. BYKP, 1996.

⁶⁸¹ DPT, VII. BYKP, 1996.

⁶⁸² DPT, VII. BYKP, 1996.

⁶⁸³ DPT, VII. BYKP, 1996.

⁶⁸⁴ DPT, VII. BYKP, 1996.

⁶⁸⁵ DPT, VII. BYKP, 1996.

asayiş ve ulaşım sorunları kentsel kuralların yok olmasına sebep olmuştur⁶⁸⁶. O yüzden kent kültürü oluşturulurken millî kültürden taviz verilmemeli ancak uluslararası alanda önemli ticari ve mali merkezler oluşturulmalıdır. Böylelikle kentleşme olgusu ekonomik gelişmeyi de beraberinde sağlayacaktır⁶⁸⁷.

Son olarak söylenmelidir ki Türkiye'nin kentsel kalkınmaya yönelik ülke genelinde kurumlar arasındaki eş güdüm eksikliğinin sorunların çözülmesine engel teşkil etmiştir. Bu durumun ortadan kaldırılması için kaçak yapılaşma mücadele edilmesi, yerel birimlerin konut sorunuyla ilgili çalışmaları artırılması, ilgili kanunların günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmesi büyük önem arz etmektedir⁶⁸⁸.

4.1.3. Türkiye'nin Eğitim ve Teknoloji Yapısına Bakış

TÜİK verilerine göre aşağıdaki tablolarda ilk ve orta öğretimde yıllara göre ülkemizdeki öğrenci, öğretmen, okul, derslik sayıları ve okullaşma oranları yıllara göre verilmiştir.

Tablo 4.2: Yıllara göre Türkiye'de ilköğretim verileri

Öğretim yılı	Net okullaşma oranı (%)	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı
2000-2001	95,28	36072	345015	10480721	-
2001-2002	92,40	35052	372687	10477616	-
2002-2003	90,98	35133	373303	10331645	-
2003-2004	90,21	36114	384170	10479538	-
2004-2005	89,66	35611	401288	10565389	-
2005-2006	89,77	34990	389859	10673935	297000
2006-2007	90,13	34656	402829	10846930	307511
2007-2008	97,37	34093	445452	10870570	315887
2008-2009	96,49	33769	453318	10709920	320393
2009-2010	98,17	33310	485677	10916643	332902
2010-2011	98,41	32797	503328	10981100	339653
2011-2012	98,67	32108	515852	10979301	344710
2012-2013	98,86	33152	282.043	5.593.910	234920
2013-2014	98,24	33241	485677	11002510	332902
2014-2015	98,22	33223	503328	11015007	348777
2015-2016	98,21	33221	515852	11108410	359785
2016-2017	98,32	33169	282.043	11335144	378499

Kaynak: TÜİK, 2014.

⁶⁸⁶ DPT, VIII. BYKP, 2001.

⁶⁸⁷ Berber, M. ve ÇELEPÇİ, E., "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Trabzon, 2005.

⁶⁸⁸ DPT, VIII. BYKP, 2001.

Tabloda görüldüğü üzere son 12 yılda ilköğretim düzeyinde Türkiye’de hemen hemen okul açılmadık ve insanların topluluk hâlinde yaşadığı bir coğrafi bölge kalmadığı %98,86 düzeyindeki okullaşma oranından anlaşılmaktadır. Bununla birlikte zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkmasıyla birlikte ilköğretim çağındaki öğrenci sayısının yarı yarıya azalmış olmasına karşılık okul ve derslik ile öğretmen sayısından benzer şekilde azalma olmaması dikkat çekici bulunmuştur.

Nitekim ülkemizde okul başına düşen öğrenci sayısı 2011-2012 yılındaki öğretim döneminde 323 iken 2012-2013 eğitim ve öğretim döneminde 192’ye düşmüştür. Benzer şekilde şube başına düşen öğrenci sayısı 25’ten 22’ye düşmüş, buna karşılık öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20’de sabit kalmıştır. Bu tutarsızlık verilerin güvenilirliği açısından endişeye neden olmakla birlikte eğitim sisteminde yapılan değişimin okul başına düşen öğrenci sayısını olumlu yönde değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.3: Yıllara göre Türkiye’de ortaöğretim verileri

	Net okullaşma oranı (%)	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı
2000-2001	43,95	6291	140969	2362653	-
2001-2002	48,11	6367	144884	2579747	-
2002-2003	50,57	6210	137956	3023602	-
2003-2004	53,37	6941	147776	3014392	-
2004-2005	54,87	6816	167614	3039449	-
2005-2006	56,63	7435	185317	3258254	93488
2006-2007	56,51	7934	187665	3386717	98748
2007-2008	58,56	8280	191041	3245322	100853
2008-2009	58,52	8675	196713	3837164	109042
2009-2010	64,95	8913	206862	4240139	110310
2010-2011	66,07	9281	222705	4748610	117760
2011-2012	67,37	9672	235814	4756286	121914
2012-2013	70,06	16987	269759	5566986	124584

Kaynak: TÜİK, 2014.

Tabloda gösterilen Türkiye’nin ortaöğretim çağındaki okullaşma oranına bakıldığında 2000 yılından 2013 yılına kadar olumlu yönde artış sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte bu gelişmelerin henüz yeterli düzeyde olmadığı, özellikle net okullaşma oranı açısından ortaöğretim okulları 2000 yılında ihtiyacın %43,95’ini karşılarken yıllar içinde üçer beşer puan şeklinde yaşanan artışlarla bu oranın 2013 itibarıyla %70,06’ya yükseldiği görülmektedir.

2013 yılında yaşanan sistemsal dönüşümün ortaöğretim düzeyindeki öğrenci sayısını 4,7 milyondan 5,5 milyona çıkartmasına ve asıl önemlisi ortaöğretim okul sayısının 235 binden 269 bine yükselmesine yol açtığı görülmektedir. Buna karşılık ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısının 2012 yılında 395 iken 2013 yılında 382'ye çıkması ve buna karşılık 2012 yılında 26 olan şube başına düşen öğrenci sayısının 27'ye yükselmesi ve son olarak 2012 yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısının 16'dan 2013 yılında 19'a yükselmesi tutarsız bulunmuştur.

Bu tutarsızlık nedeniyle uluslararası endekslere göre ülkemizdeki eğitim düzeylerine bakmaya karar verilmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki tabloda küresel rekabet endeksi 2010-2014 yılları arasındaki raporlara göre Türkiye'deki eğitim sistemine ilişkin endekslerin 144 ülke içindeki sıralamaları gösterilmektedir.

Tablo 4.4: Küresel Rekabet Raporu'nda Türkiye'nin eğitim ve öğretim alt endeksleri

GÖSTERGELER	2014	2013	2012	2011	2010
Yüksek Eğitim Ve Öğretim	65	74	74	71	73
Orta Öğretime Kayıt	89	93	85	84	87
Yükseköğretim Kayıt	46	56	60	60	57
Eğitim Sisteminin Kalitesi	91	82	94	95	79
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminin Kalitesi	101	100	103	99	74
Yönetim Bilimleri Okullarının Kalitesi	101	97	110	105	81
Okullarda İnternete Erişim	63	68	64	57	54
Araştırma ve Eğitim Servislerinin Elverişliliği	70	77	69	58	75
Personel Eğitiminin Kapsamı	65	65	86	85	84

Kaynak: The Global Competitiveness Report 2013-2014.

Tabloda görüldüğü üzere Türkiye, 144 ülkenin yer aldığı Yüksek Eğitim ve Öğretim alt endeksine göre yapılan sıralamada 2010 yılında 73. sıradayken 2014 yılında 65. sıraya yükselmiştir. Bununla birlikte “Eğitim Sisteminin Kalitesi” alt endeksinde Türkiye maalesef çok kötü durumdadır.

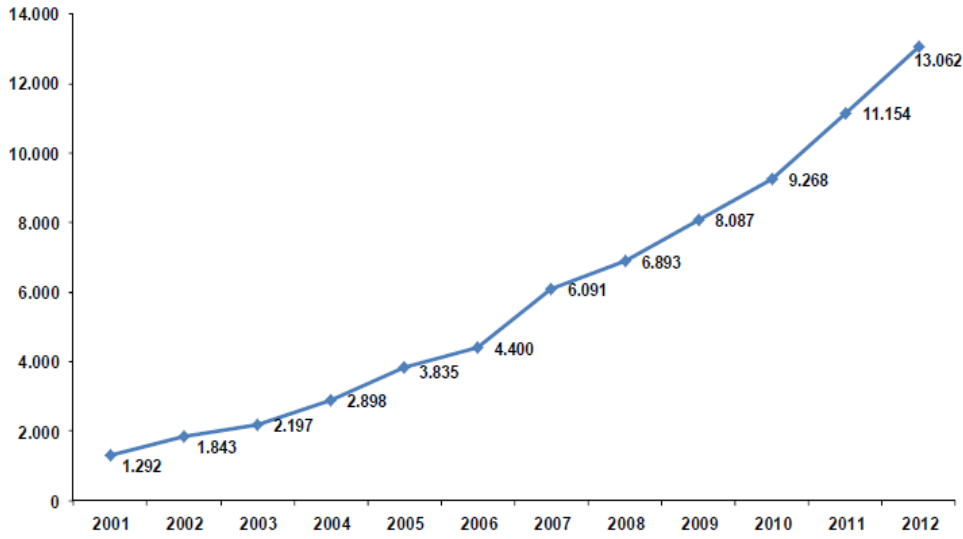
Bu endekse göre yapılan sıralamada Türkiye 2010 yılında 79. sıradayken sürekli olarak kalite azalmış, 2011 yılında 95. sıraya, 2012 yılında 94. sıraya düşmüştür. Her ne kadar zorunlu öğretim süresinin değiştiği 2013 yılında “Eğitim Sisteminin Kalitesi” endeksi 82. sıraya yükselse de 2014 yılında yeniden gerileyerek 91. sıraya düşmüştür. Bu durum oldukça endişe vericidir.

Nitekim 2014 yılında “Matematik ve Fen Bilimleri Eğitiminin Kalitesi” endeksine göre ülkemiz 144 ülke içinde 101. sırada; aynı yılda “Yönetim Bilimleri Okullarının Kalitesi” yine

101. sırada çıkarak eğitim sistemimizin ne kadar geride kaldığını dünyanın diğer ülkelerinde bu alanlarda yaşanan gelişmelerin yeterince takip edilmediğini göstermektedir.

4.1.4. Türkiye’de Enformasyon Ekonomisi Gelişim Göstergelerine Bakış

Türkiye ekonomisinin AR-GE alt bileşeninde yaşanan gelişmeleri değerlendirmek üzere ilk olarak aşağıdaki grafikte ülkemizdeki toplam AR-GE harcamalarındaki değişimler yıllara göre gösterilmiştir.

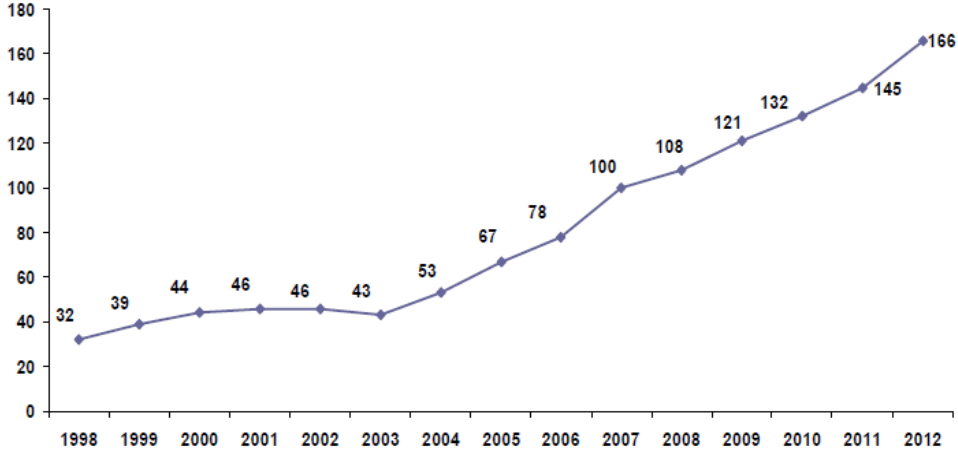

Şekil 4.1: Türkiye’de toplam AR-GE harcaması (milyon TL).

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Türkiye’de ticari, kamu ve yükseköğretim faaliyetlerindeki toplam AR-GE harcamalarındaki artışa yıllara göre bakıldığında 2001 yılında 1.292 milyar TL civarında bu tür harcamaların gerçekleşirken düzenli olarak artarak 2012 yılı itibariyle toplamda 13.062 milyar TL’ye çıktığı görülmektedir.

Bununla birlikte bilgi ekonomisi açısından ülkedeki AR-GE harcamalarına daha çok ticari ve üretim sistemleri açısından bakmak yerinde olacaktır. Bu toplam ticari alandaki AR-GE harcamalarına bakıldığında 2001 yılında Türkiye’deki ticari AR-GE Harcamasının 435 milyon TL düzeyindeyken düzenli artış burada da devam etmiş, 2012 yılı itibariyle 5.891 milyar TL’ye yükselmiştir. Görüldüğü üzere doğrudan doğruya ülkemizde bilgi ekonomisinin gelişimini hızlandıran ticari AR-GE harcamaları henüz altı milyar TL civarındadır.

Nitekim ülkemizde kişi başına düşen AR-GE harcamalarının dolar cinsinden dağılımı da kişi başına düşen toplam AR-GE faaliyetlerinin bile 1998 yılında 32 ABD dolarından başlayarak hafif yükselişlerle 2012 yılında henüz 166 ABD dolarına ulaştığı aşağıdaki grafikten anlaşılmaktadır.

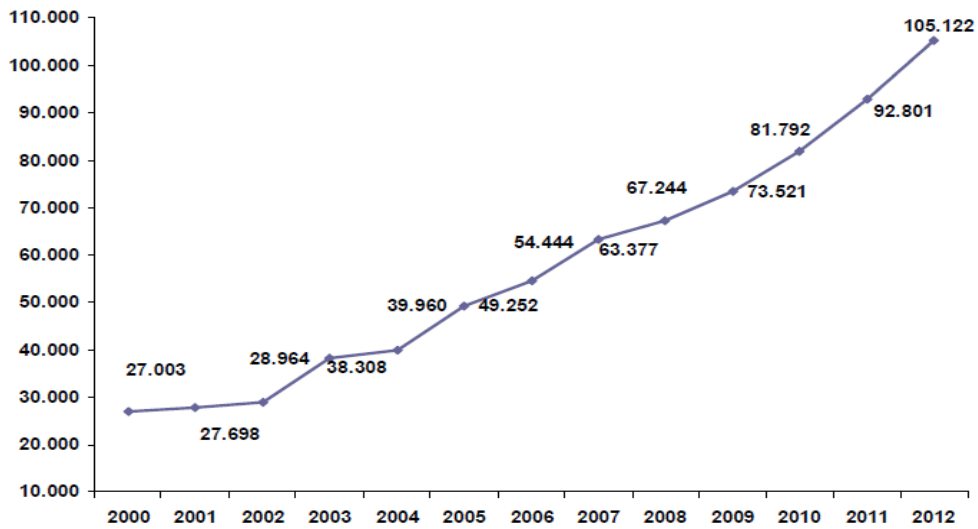

Şekil 1.2: Türkiye’de kişi başına toplam AR-GE harcaması (dolar).

Kaynak: TÜİK, 2013.

Türkiye’deki AR-GE faaliyetlerinde istihdam edilen iş gücü göstergelerinden ilk olarak Türkiye’deki tam zamanlı çalışan Ar-Ge personeli sayılarına bakmak yerinde olacaktır. Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Türkiye’de 2004 yılında AR-GE harcamaları 50 doların ilk defa üzerine çıkmış, bu yıldan sonra 5-10 dolarlık artışlarla nihayet 2008 yılında 100 dolarlık psikolojik sınırın üzerine çıkmıştır. Aslında bu durum Türkiye ekonomisinde işler yolunda giderken AR-GE harcamalarının arttığını da bir anlamda göstermektedir.

Bu kapsamda aşağıdaki grafikte Türkiye’deki “Tam Zaman Eşdeğer” (TZE) Ar-Ge personeli sayıları kamu, ticari ve yükseköğretim alanlarındaki toplam araştırmacı sayılarındaki değişimler gösterilmektedir.

Şekil 4.3: Türkiye’deki Tam Zaman Eşdeğer (TZE) Ar-Ge personeli sayıları.

Grafikte verilen AR-GE istihdamı sayılarına bakıldığında ülkemizde 2002 yılında 28.964 kişi tam zamanlı olarak AR-GE departmanlarında istihdam edilirken bu sayı 2012 yılında 105.122 kişiye çıkararak geçen 10 yıllık %262 oranında artış kaydetmiştir. Ayrıca ek:6'daki tablonun son satırında belirtilen Türkiye'deki istihdam edilen on bin kişiye düşen Ar-Ge personeli (TZE kişi sayısı) sayısına bakıldığında 2001 yılında bu sayı 12,9 kişi olarak gerçekleşirken 2012 yılına gelindiğinde bu gösterge 42,4 kişiye çıkmaktadır.

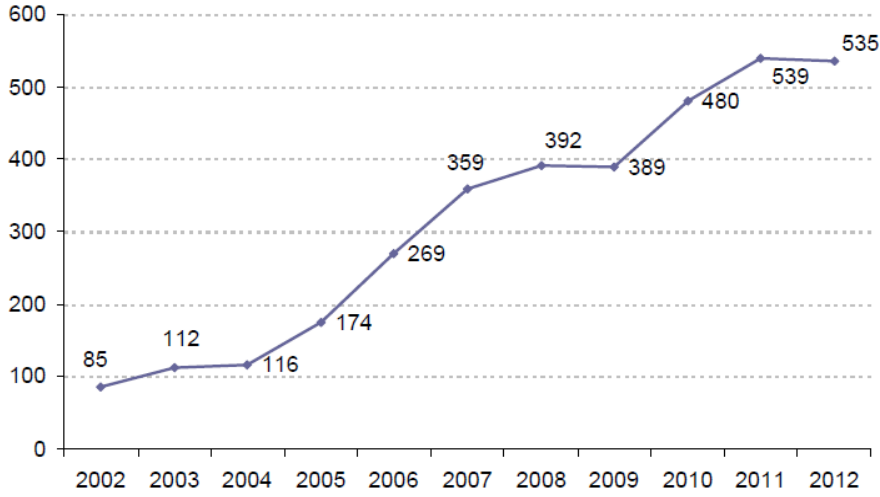
Öte yandan ticari alanda AR-GE istihdamına bakıldığında yıllara göre bu sayının oluşumunda en fazla açılan üniversitelerdeki araştırma görevlilerinin dâhil edilmesiyle bulunduğu net bir şekilde görülmektedir. Örneğin 2001 yılında AR-GE faaliyetlerinde istihdam edilen toplam kişi sayısı 27.003 iken bu sayının içindeki 5.607 kişi ticari alanda, 5.293 kişi kamu alanında, buna karşılık 16.798 kişi yükseköğretim alanında istihdam edilmiştir.

Bununla birlikte 2012 yılına gelindiğinde 52.233 kişinin ticari, 12.088 kişinin kamu ve 40.801 kişinin yükseköğretim alanında araştırmacı olarak istihdam edilmekte olduğu görülmektedir. Ayrıca ticari AR-GE faaliyetlerinde tam zamanlı istihdam edilen kişi sayısı ilk defa 2011 yılında yükseköğretim alanında çalışan araştırmacı sayısını yaklaşık beş bin kişi kadar geçmiştir. 2012 yılında ise ticari anlamda AR-GE faaliyetlerinde istihdam edilen kişi sayısındaki artış yükseköğretimdekileri yaklaşık 10 bin kişi geçmiştir.

Bununla birlikte küresel rekabet raporu 2013-2014 değerlendirmesinde "Firmaların Ar-Ge Harcamaları" alt bileşeninde ülkemizin sıralaması pek parlak değildir. Nitekim küresel rekabet raporu 2013-2014 yılı değerlendirme bulgularına bakıldığında raporda ülkemizin bu alt endekse göre 144 ülke arasında 2010 yılında 76. sırada, 2011 ve 2012 yıllarında bir basamak gerileyerek 62. sırada, 2013 yılında daha da gerileyerek 70. sırada ve nihayet 2014 yılında 52. sıraya yükseldiği görülmektedir. Yine aynı rapor ve değerlendirme döneminde Türkiye'deki "AR-GE Faaliyetlerinde Üniversite ve Endüstri İş Birliği" alt endeksindeki sıralamada yine 144 ülke içinde Türkiye'nin 2010 yılında 67. sırada, 2011 yılında gerileyerek 82. sıraya kadar düştüğü, 2012 yılında 74. sıraya yükselirken 2013 yılında 70. sıraya çıkararak bu yükselişin devam ettiği son olarak ise 52. sıraya yükseldiği görülmektedir.

Türkiye ekonomisinde son yıllarda gerçekleşen patent, telif hakları ve akademik yayınların sayılarındaki artışlar ile bu tür faaliyetlerin niteliğine bakarak ülkemizdeki bilgi ekonomisi gelişimini yorumlamak ve değerlendirmek yerinde olacaktır. İlk olarak uluslararası açıdan Türkiye'deki yeni buluşların sayısını temsilen uluslararası patent enstitüsüne (WIPO) Türkiye vatandaşlarının gerçekleştirdikleri patent başvurularının yıllar

içindeki değişimine bakmak yerinde olacaktır. Bu anlamda ülkemizden yeni buluşlar için 2002-2012 yılları arasında WIPO'ya yapılan patent müracaat sayılarındaki değişimler aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

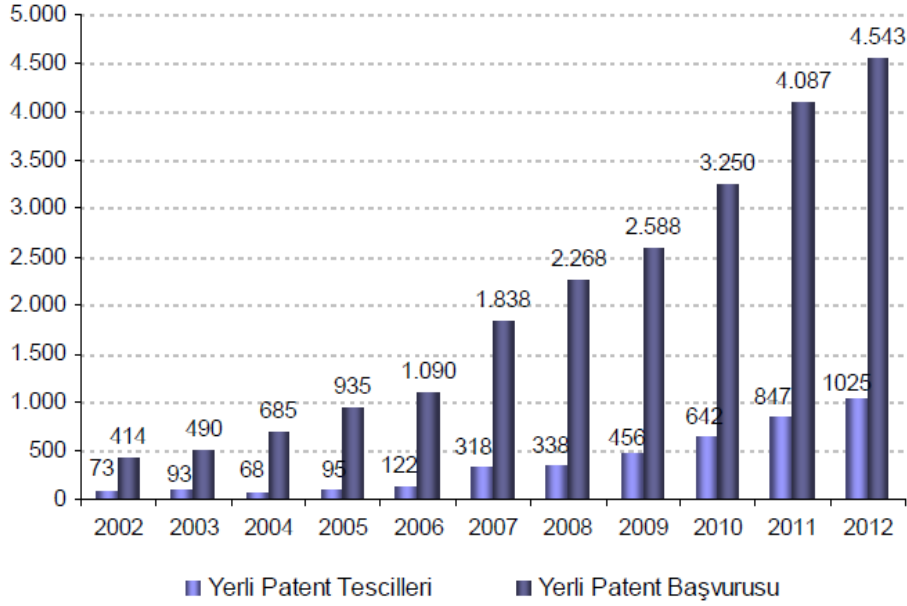
Şekil 4.4: Türkiye'den WIPO'ya uluslararası patent başvuru sayıları.

Kaynak: WIPO, World Intellectual Property Indicators Report, 2013, p85.

Grafikte görüldüğü üzere WIPO resmi web sitesinde 2013 yılında yayınlanan verilere göre Türkiye'den bu kuruma incelenen dönemde en az müracaat 2002 yılında sadece 85 adet patent başvurusu şeklinde gerçekleşirken 2011 yılında 539 adet patent için başvuru en yüksek sayıda yapılmıştır. Ülkemizden 2012 yılında bu uluslararası patent hakkı veren kuruma 2012 yılında benzer şekilde 535 adet müracaat gerçekleşmiştir.

Bu bulgular aynı yıllar arasında gerçekleşen ekonomik gelişme düzeyimizle oldukça paralel hareket ettiği gibi pratik hayatta uluslararası düzeyde tanınan bir markamızın olmamasını da açıklar niteliktedir. Özellikle uçak, otomobil, gemi, uydu teknolojileri ile cep telefonu ve bilgisayar markalarında küresel düzeyde ülkemizi temsil eden bir markanın yokluğu uluslararası patent için müracaat sayılarındaki kıtlıkla daha iyi görülmektedir.

Nitekim ulusal düzeyde Türk Patent Enstitüsüne (TPE) gerçekleşen patent başvuruları ile ve bu başvurulardan bir anlamda kabul edilenleri gösteren patent tescil sayılarına bakıldığında benzer bulgulara ulaşmak mümkündür.

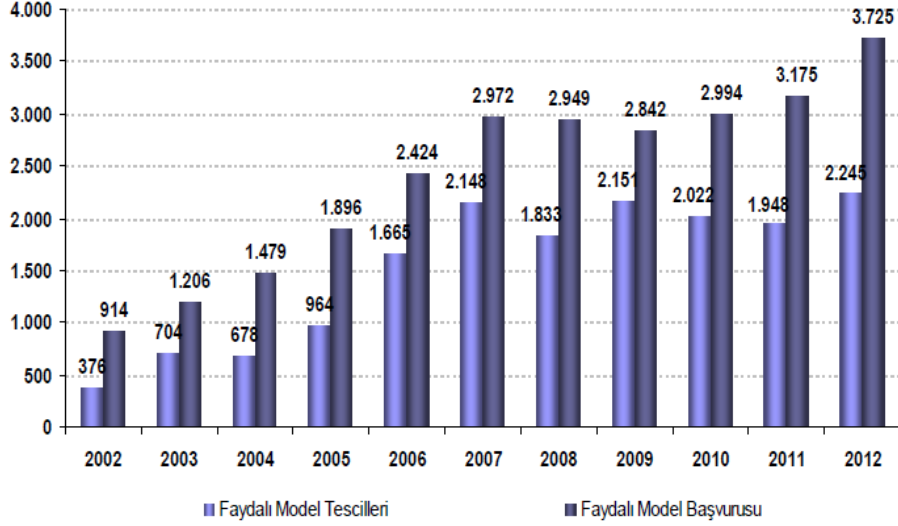
Şekil 4.5: Türkiye’de TPE’ye yapılan yerli patent başvuru ve tescilleri.

Kaynak: TPE, 2013.

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Türkiye’de 2002 yılında 414 adet yerli patent başvurusu TPE’ye yapılmış, çeşitli inceleme ve değerlendirmelerden sonra bunlardan sadece 73 tanesine patent hakkı verilerek kurum tarafından tescil edilmişlerdir. Dörtte bir oranında gerçekleşen yerli patent ve tescil başvuruları oranı ilk defa müracaat sayısının binin üzerine çıktığı 2006 yılında 1090 müracaat, buna karşılık 122 kabul sayısı ile bu oran dokuzda bir oranına düşmüştür.

İlerleyen yıllarda patent müracaatlarıyla tesciller arasındaki oran yeniden 2002 yılındaki düzeyine yükselmiş, özellikle 2012 yılında TPE’ye 4543 yerli patent başvurusu gerçekleşirken bunlardan 1025 tanesi tescil edilmiştir. Tabii bu başvuruların içinde sadece ekonomik değeri olan üretim ve teknolojik buluşlar değil kitap, makale ve benzeri akademik araştırmaların yanı sıra yöresel hizmet ve ürünler de bulunmaktadır.

Bu nedenle bilgi ekonomisinde daha fazla önem verilen ve ekonomik değeri daha yüksek olan faydalı model başvuru ve tescillerine bakmak yerinde olacaktır. Bu tür başvuruların ve tescillerin yıllar içinde gerçekleşen sayıları ve değişim oranları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

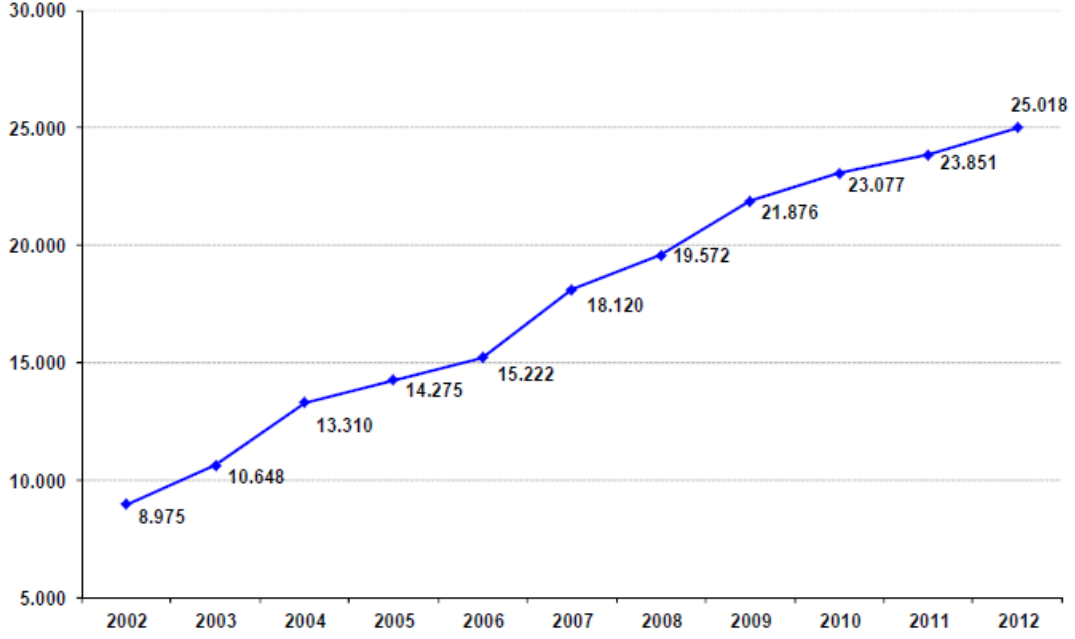
Şekil 4.6: Türkiye'nin faydalı model başvuru ve tescilleri (adet)

Kaynak: TPE, 2013.

Grafikte gösterilen faydalı model tescilleri faydalı model başvurusu sayılarının yıllar içindeki değişimine bakıldığında 2008-2009 yıllarındaki hafif aşağı doğru dalgalanmayı saymadığımızda sürekli olarak artış eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte faydalı model müracaatı ile tescili arasındaki oranlar 2002 yılında nerdeyse üçte bir oranındayken 2012 yılına gelindiğinde bu oranın yükselerek üçte iki oranına yükseldiğini söylemek mümkündür.

Nitekim küresel rekabet raporlarında Türkiye'den gerçekleşen patent sayılarına göre ülkemizin 2010-2014 yılları arasındaki gelişim düzeyine bakıldığında 2010 yılında 144 ülke arasında Patent Başvuruları alt endeksine göre 74. sırada olan ülkemiz sırasıyla 2011 yılında 70. sıraya, 2012 yılında 69. sıraya, 2013 yılında 42. sıraya ve nihayet 2014 yılında 41. sıraya yükselmiştir (GCİR, 2014).

Sonuç olarak Türkiye'de ekonomik anlamda yenilikçilik arayışlarının son yıllarda sürekli arttığını ancak bu artışların yeterli düzeyde olmadığını, özellikle ekonomik değer ifade eden ve küresel rekabet edebilecek değerlerdeki patent başvurularında ses getirecek düzeyde bir gelişmenin henüz yaşanmadığını söylemek mümkündür.

Şekil 4.7: Türkiye’de yıllara göre bilimsel yayın sayısı.

Kaynak: TÜBİTAK, 2013.

Grafikte görüldüğü üzere TÜBİTAK verilerine göre Türkiye’nin bilimsel yayın sayısı 2002 yılında 8.975 yayın 2012 yılında ise 25.018 yayına yükselmiştir. Bu durum söz konusu yıllar arasında ülkemizdeki bilimsel yayın sayısının yaklaşık %179’lık bir oranda arttığını göstermektedir.

Bununla birlikte Türkiye’de yayınlanan bilimsel makalelerin uluslararası yayınlarda atıf yapılma gibi çeşitli kriterlere göre kalite ve performansına bakıldığında dünyada hatırı sayılı bir oranda bilimsel performansımızın ve kalitemizin yeterince iyi olmadığını söylemek mümkündür.

Nitekim çeşitli ülkelerin bilimsel yayın ve araştırma yayınları performanslarını değerlendiren “Web of Science-2012” araştırmasında çeşitli ülkelerde ve bilimsel dergilerde yayımlanan makaleler, konferans bildirimleri, akademik kitaplar, özetler, teknik raporlar gibi geniş bir yelpazede toplanan akademik çalışmalara ne kadar atıf yapıldığına göre bir kalite standardı oluşturulmuştur (Web of Science, 2012).

2012 yılında yapılan söz konusu araştırmaya göre çeşitli ülkelerin ve Türkiye’nin bilimsel performans değerlendirilmesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerin Bilimsel Performans Değerlendirmesi

Ülkeler	Almanya	ABD	Çin	Japonya	G. Kore	Türkiye
Toplam Bilimsel Doküman Sayısı	143.284	537.308	392.164	118.768	67.688	25.018
Bilimsel Yayın Sayısı Bakımından Dünya Sıralaması	4	1	2	5	11	18
Endeks Sıralaması	3	1	17	6	19	36

Kaynak: Thomson's ISI Web of Science, 2012.

Tabloda görüldüğü üzere yayın sayısı sıralamasında Türkiye, 1999 yılında 26. sırada iken 2012 yılında 18. basamağa yükselmiş ancak yayın sayısındaki bu artış, kalite sıralamasına yansımamıştır. Özellikle bu araştırmadaki atıf sayısı sıralamasında ülkemiz toplam 48 ülke arasında yapılan sıralamada 36. sırada kalmıştır (Web of Science, 2012). Bu durum son yıllarda Türkiye'deki bilimsel makale sayısının arttığı ancak bu makalelerde kalite açısından ciddi sıkıntıların yaşandığını göstermektedir.

Türkiye'nin bilimsel yayın konusunda uluslararası araştırmalarda da benzer sıralamada yer aldığı görülmektedir. Örneğin, Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre ülkemizin 144 ülke içindeki "Bilimsel Araştırma Enstitülerinin Kalitesi" alt bileşenindeki sıralaması 2010 yılında 71. sırada, 2011 ve 2012 yıllarında 89. sırada, 2013 yılında 88. sıradayken 2014 yılında iyi bir gelişmeyle 25 basamak birden yükselerek 63. sıraya çıkmıştır.

Türkiye'deki internet kullanıcılarının sayısına, bilgisayar üretim ve tüketim oranlarındaki değişimler ile firmaların teknolojiye yönelik yatırımlarındaki artışlara bakmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda ilk olarak Türkiye'deki bilgi toplumunun temel değişkenlerinde yıllara göre yaşanan gelişmeler çıkartılarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.6: Türkiye’de Bilgi Toplumu İstatistikleri, (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Girişimlerde Bilgisayar Kullanımı	-	87,8	-	88,7	90,6	90,7	92,3	94,0	93,5	92,0
Girişimlerde İnternet Erişimi	-	80,4	-	85,4	89,2	88,8	90,9	92,4	92,5	90,8
Girişimlerde Web Sitesi Sahipliği	-	48,2	-	63,1	62,4	58,7	52,5	55,4	58,0	53,8
Hanelerde Bilgisayar Kullanımı	23,6	22,9	-	33,4	38,0	40,1	43,2	46,4	48,7	49,9
Hanelerde İnternet Kullanımı	18,8	17,6	-	30,1	35,9	38,1	41,6	45,0	47,4	48,9
Hanelerde İnternet erişim imkânı	7,0	8,7	-	19,7	25,4	30,0	41,6	42,9	47,2	49,1

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı Araştırması, 2013.

Not: 2006 yılında TÜİK tarafından bu araştırma yapılmamıştır. Ayrıca girişimlerdeki kullanım oranları ülkedeki toplam girişim sayısına, hanelerde bilgisayar kullanımı ise nüfusa oranlanarak hesaplanmıştır.

Toplamdaki verilere bakıldığında her satırda tanımlanan endekslerin yıllar içinde sürekli arttığının ilk olarak söylemek mümkündür. Bununla birlikte elektronik ticaret ve küresel pazarlara açılma açısından oldukça önemli bir faktör olan girişimlerde WEB sitesi sahipliği oranındaki son yıllardaki %50-%58 oranındaki değişimler stratejik açıdan ülkemizdeki bilgi ekonomisi alt yapısı konusunda halen yeterli düzeyde gelişme gösterilemediğine işaret etmektedir.

TÜİK tarafından 2013 yılında yapılan “Türkiye’de Büyüyen Pazar Dinamiği” araştırmasında “İnternete erişim imkânı olan hane oranı” “Hanelerde cep telefonu bulunma oranı” %49,1 olarak çıkarken aynı araştırmada “İnternete erişim imkânı olan girişimlerin oranı” %90,8 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla firmaların internet ve sanal pazarlama konusunda bu potansiyeli daha iyi değerlendirmeleri gerektiğini söylemek mümkündür.

Küresel Rekabet Raporu 2010-2014 verilerine göre Türkiye’nin Teknolojik Hazırlık alt endeksindeki sırası ve bu endeksin alt bileşenlerine göre yapılan sıralamalardaki durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.7: Küresel Rekabet Raporu'nda Türkiye'de Teknoloji (2010-2014)

ENDEKSLER	2014	2013	2012	2011	2010
Teknolojik Hazırlık	58	53	55	56	54
Son Teknolojinin Mevcudiyeti	44	45	52	48	47
Firmaların Teknolojiye Adaptasyon Seviyesi	37	39	44	51	52
Doğrudan Yabancı Yatırım ve Teknoloji Transferi	47	65	71	64	61
İnternet Kullanıcısı/100 kişi	73	69	64	65	54
Geniş bantlı İnternet Abonelikleri/100 kişi	60	57	53	54	49
İnternet Bant Genişliği (Kb/Kişi)	44	41	58	46	-
Genişbantlı Cep Telefonu Abonelikleri/100 kişi	73	73	-	-	-

Kaynak: The Global Competitiveness Report 2013-2014.

Tabloda görüldüğü üzere Küresel Rekabet Raporu'nda Türkiye 144 ülke arasında teknolojik hazırlık endeksinde 2010 yılında 54. sıradayken 2014 yılına gelindiğinde 58. sıraya gerilemiştir. Sadece 2013 yılında bu endeks sıralamasında 53. sıraya yükselen Türkiye'de ekonomik ve toplumsal alanlarda gelişen teknolojilere hazırlık anlamında yeteri düzeyde yatırım yapmadığı görülmektedir.

Yine Küresel Rekabet Raporu 2010-2014 değerlendirilmesinde Türkiye ileri teknoloji ürünlerin devletçe temini endeksinde 144 ülke arasında 23. sırada bulunmaktadır. Ayrıca bu endekste 2010 yılında Türkiye 144 ülke arasında 89. sıradayken 2011 yılında 62. sıraya, 2012 yılında 56. sıraya, 2013 yılında 32. sıraya yükseldikten sonra nihayet 2014 yılında 23. sıraya yükselmiştir.

Yine aynı raporun "Yenilikçilik" alt endeksinde göre yapılan ülke sıralamasında Türkiye 144 ülke arasında 2010 yılında 69. sırada, 2011 yılında 67. sırada, 2012 yılında 69. sırada, 2013 yılında 55. sırada ve 2014 yılındaki yenilikçilik sıralamasında 50. sırada yer almıştır. Küresel rekabet raporunda "Yaratıcılık Kapasitesi" alt endeksinde Türkiye 2010 yılında 46. sırada, 2011 yılında 55. sırada, 2012 yılında 71. sırada, 2013 yılında 48. sırada ve 2014 yılında ise 45. sırada yer almıştır. Mühendis ve Bilim Adamlarının Mevcudiyeti alt endeksinde Türkiye 2010 yılında 51. sırada, 2011 yılında 44. sırada, 2012 yılında 35. sırada, 2013 yılında 41. sırada ve 2014 yılında ise 53. sırada yer almıştır.

Son olarak Teknolojinin Mevcudiyeti alt endeksinde ise 2010 yılında 47. sırada gelen ülkemiz, 2014 yılında sadece üç adım yükselerek en iyi 44. ülke puanına ulaşmıştır. Bununla

birlikte firmaların teknolojiye adaptasyon seviyesi alt endeksinde ciddi bir şekilde ilerleme kaydedildiği tablodaki verilerden anlaşılmaktadır. Bu noktada söz konusu endeks 2010 yılında ülkemizi 52. sıraya yerleştirirken 2014 yılında 37. sıraya kadar yükselterek özel işletmelerde yeni teknolojilere uyum kapsamında ciddi bir çaba gösterdiklerine işaret etmektedir.

Türkiye'deki sanayi alanlarında toplam yenilikçi girişimlerden bulunan firmaların sayısı %49,8; sadece ürün ve/veya süreç yeniliği faaliyetinde bulunan girişimlerin oranı ise 29,4 oranındadır. Bununla birlikte sanayi sektörlerinde sadece ürün yeniliği yapan girişimler %19,1 ve süreç yeniliği yapan girişimlerin oranı ise %21,9 şeklinde hesaplanmıştır.

Hizmet sektöründe ise toplam yenilikçi girişimlerde bulunan firmaların yüzdeleri oranı %47,0; ürün ve/veya süreç yeniliği faaliyetinde bulunan girişimlerin oranı %23,9; ürün yeniliği yapan girişimlerin oranı %15,8 ve süreç yeniliği yapan girişimlerin oranı %18,6 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca sektörlere göre konuya bakıldığında Türkiye'de bilgi ve iletişim hizmetleri hizmet sektöründe alanlarında tüm yenilikçi girişimleri %67,0'ye ve Bilimsel AR-GE faaliyetleri ile bilgi ve iletişim hizmetleri sektöründeki yenilikçi girişimlerin ise %88,1 oranına kadar yükselmesi oldukça memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

4.2. TÜRKİYE'NİN KENTSEL KALKINMA POLİTİKALARINA BAKIŞ

Kentleşme ve kentsel kalkınma süreçleri ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilişkilidir. Türkiye'nin kentleşme süreci incelendiği zaman Cumhuriyet'ten önce Osmanlı ve Selçuklu döneminde kentleşme olgusuyla henüz tanışılmamasından dolayı kentleşmeye gereken önem verilemediği görülmektedir.

Cumhuriyet sonrası ise Türkiye'nin kentleşme süreci incelendiğinde 1923-1950 yılları arasında Cumhuriyet ilan edilmiş ve kentten ziyade kırsal politikalar etkili olmuştur. Köy halkının sıkıntılarını gidermek ve eğitim düzeylerini yükseltmek amacıyla kanunlar çıkarılmış ve politikalar uygulanmıştır.

1950-1960 yılları arasında kentleşme ilk kez kavramıyla tanışılmıştır. Bu dönem aynı zamanda Sanayi Devrimi'nin ortayı çıkış dönemine denk geldiğinden dolayı ülkemiz sanayi devrimine önem vermiş ve kentleşme kavramı ikinci plana atılmıştır. 1960-1980 yılları arasında ise askerî darbeden çıkan ülkemizde 1961 Anayasası kabul edilmiş, devlete vatandaşların konut ve barınma ihtiyacı karşılaması için bir görev yüklenmiştir. Sonrasında ise ilk beş yıllık kalkınma planı oluşturulmuştur.

Türkiye’de kalkınma planları ile kentleşme süreci kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Fakat 1970’lerin sonlarına gelindiği zaman konut ihtiyacı ve altyapı yetersizliğinden dolayı kentleşme süreci büyük bir soruna dönüşmüştür⁶⁸⁹. 1980’li yıllarda ise kentleşme Türkiye için çok önemli bir süreç olmuştur. Çünkü artık dünya küresel bir değişim sürecine girmiş ve artan nüfusun ihtiyaçlarının sağlıklı mekânlarda karşılanması gerektiği anlaşılmıştır. Bu dönemde kentlerin nüfusu giderek artmış ve kentleşmeye ayrı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Kentleşmenin aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir boyutunun olduğu da düşünülmüş ve kentleşmenin ülkelerin gelişmişlik seviyesiyle doğru orantılı olduğuna inanılmıştır.

4.2.1. Türkiye’de Kentleşme ve Kentsel Kalkınmanın Geçmişi

Türkiye’de Cumhuriyetin hemen ilanından sonra kentleşme ve kalkınma kavramına tam olmasa da gereken önemin verilmeye başlanmış ve özellikle çok partili siyasi yaşama geçildiği dönemler olan 1950’li yıllardan itibaren arası dönemde bu konularda önemli farkındalık oluşmaya başlamıştır.

Daha 1920’lerin başında nüfusu 13,6 milyon olan Türkiye’de nüfusun sadece %10,3’ü köylerde yaşamaktadır. Bu dönemde köyler özellikle eğitim ve öğretim bakımından oldukça geri kaldıklarından ötürü ekonomik yönden çok kötü durumda bulunmakta olup nispeten Ege Bölgesi’ndeki kırsal kesimde yaşayanlar ihraç ettikleri tarım ürünlerinden dolayı küresel pazarlarla yavaş yavaş bütünleşerek gelişmeye ve kalkınmaya başlamıştır⁶⁹⁰.

1924 yılında kırsal alanda kalkınma faaliyetlerini güçlendirmek amacıyla Köy Kanunu çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra 1925 yılında aşar vergisinin yapılması gibi düzenlemeler ile köylünün daha güçlenerek ekonomik yönden kalkınmasının teşvik etmiştir⁶⁹¹. Bu dönemde halk evleri ve köy enstitüleri oluşturulmuştur. Yapılan bütün bu politikalar köylü halkı bulunduğu olumsuz durumlardan kurtarmak için gerçekleştirilmiştir. İlerleyen yıllarda Ankara’nın başkent yapılması Anadolu’nun birkaç kentinde fabrika kurulması ve birçok kente İstanbul ve Bursa ile demir yolu ulaşım ağı kurulması kırsal alanda bir nebze olsun kalkınmanın yolunu açmıştır⁶⁹².

Görüldüğü üzere bu dönem aralığındaki politikalar kentsel olmaktan ziyade kırsal politika olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu dönemde kentsel anlamda güçlü ve kalıcı politikalara pek fazla rastlanılmamış, kırsal kalkınma önem kazanmıştır. Bu tip

⁶⁸⁹ Tunçer, P. (2016). Sürdürülebilir Kentleşme Politikaları ve Türkiye. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 11(2), 1267-1300.

⁶⁹⁰ Kurt, H. (2003), *Türkiye’de Kent-Köy Çelişkisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003, s.60.)

⁶⁹¹ Kurt, a.g.e., s.61.

⁶⁹² Keleş, *Kentleşme Politikası...*, a.g.e., s.406.

düzenlemelerden sonra Türkiye’de yaşanan kentleşme hızı artmaya başlamasına rağmen 1944 yılında İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte kentleşme sürecinde yeniden duraklama dönemine girilmiştir⁶⁹³.

1950’li yıllarda Türkiye’de kentleşme, sanayileşme ile birlikte gelişme göstermiş ve sanayileşmeyle birlikte kentlerdeki fabrika sayılarında artış olmuştur. Fabrikaların artması sonucu kırdan işsiz kalan insanlar kentlere gelerek iş bulmaya çalışmışlardır. Bunun beraberinde de kırdan kente göç yaşanan göçlerle birlikte kentleşme süreci etkili bir şekilde hızlanmıştır⁶⁹⁴.

Çarpık ve plansız bir şekilde başlayan kentleşme Türkiye için ciddi bir sorun hâline gelmiştir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkenin siyasi yapısında değişimler yaşanmıştır. Çok partili dönemle beraber yeni liberal söylemler ortaya çıkmıştır. Liberalleşme ile özel kesime önem verilmiş, bu durum kırsal alanlardaki tarımsal faaliyetleri etkilemiş ve bu da ülkede kırsal nüfusun hareketlenmesine neden olmuştur⁶⁹⁵.

Böylece kırsal nüfusta hızlı bir düşüş, kentsel nüfusta ise hızlı bir artış yaşanmış ve bunların beraberinde kentlerde gecekondular sorunu ortaya çıkmıştır. Kırdan göç eden halk konut yetersizliğine karşı çareyi gecekondular oluşturmakta bulmuş ancak bu durum çarpık kentleşmeye sebep olmuştur. 1950-1960 yılları arasındaki kentleşmeyle yaşanan dönüşüme kentler hazırlıksız yakalanmış, bunun sonucunda altyapı başta olmak üzere birçok alanda farklı, plansız ve düzensiz bir görüntü ortaya çıkmıştır⁶⁹⁶.

Türkiye’nin planlı kalkınma politikalarının gelişim evrelerine bakıldığında çok partili siyasi yaşama geçilmesinden itibaren günümüze kadar on tane kalkına planı hazırlandığı görülmektedir⁶⁹⁷.

Ülke genelinde sosyo-ekonomik kalkınmayı planlama iddiasıyla hazırlanan bu planların ülkemizdeki kentsel kalkınma politikalarının ve geçmiş uygulamalarının bire bir özetlendiği değerli metinler olarak görülmesi mümkündür⁶⁹⁸.

⁶⁹³ Niray, N. Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, (2002), s.12.

⁶⁹⁴ Koçak, Y. ve E. Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3), 2012, s.165.

⁶⁹⁵ Niray, a.g.e., s. 12.

⁶⁹⁶ Koçak ve Terzi, a.g.e., s.166.

⁶⁹⁷ Sibel Cengiz ve Cem Mehmet Baydur, “Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.19, Sayı.2, 2010, s.89.

⁶⁹⁸ Keleş, a.g.e., s.37.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) bakıldığı zaman millî gelirden bir büyüme hedef alınmış ve bir bütün olarak ülkenin gelişimini arttıracak alanlarda, özellikle sanayi alanında gelişmeler sağlanması amaçlanmıştır. Bu planda konuyla ilgili olarak kırsal ya da bölgesel kalkınma ve kentleşme kavramlarına değinilmemiştir. Yine Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kentsel kalkınma politikalarından ziyade kırsal kalkınma sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü bu dönemde kentleşme kavramıyla yavaş yavaş tanışılmaya başlanmıştır. Tarımda makineleşme ve sanayi devrimiyle birlikte kentlerde gelişmeler yaşanmış ve özellikle kırsal alanlardan ekonomik sebeplerden dolayı kentlere göçler başlamıştır. Diğer yandan o dönemde bir rant kapısına dönüşen kentlerdeki gecekondu sorunuyla ilgili olarak 1966 yılında çıkarılan "Gecekondu Kanunu" soruna tam olarak bir çözüm getirememiştir. Kendi evini yapana destek politikası da bu sorunun çözülmesinde yetersiz kalmıştır⁶⁹⁹.

İkinci kalkınma planında kentsel kalkınmaya yönelik değerlendirmelere bakıldığında özellikle ülkedeki az gelişmiş bölgelere kamu hizmet sektörünün daha fazla götürülmesi gerektiği ifade edildiği görülmektedir.

Az gelişmiş kentlerde daha fazla gelişmenin sağlanabilmesi için yaşam standartlarının iyileştirilmesi çalışmalarının hız kazanması gerektiği belirtilmiştir. Bu amaçla geri kalmış bölgelerde şehirleşme ve altyapı çalışmalarına önem verilmesi amaçlanmıştır. İktisadi faaliyetler az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesi ve iktisadi kamu yatırımları çalışmaları belirtilen konularda proje üretmesi amaçlanmıştır. Özel sektör yatırımlarının az gelişmiş bölgelere yapılması için özel sektöre teşviklerde bulunulması belirtilmiştir. Bu bölgelerde gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için kaynak ve imkânları değerlendirici projeler ortaya konulması gerektiği belirtilmiştir⁷⁰⁰.

Kalkınma yönünden oldukça geri kalmış kentlerdeki altyapı çalışmalarına daha fazla önem verilerek özellikle bu bölgelerde hızlanan kentleşme sürecinde meydana gelmesi muhtemel olan sorunların hemen giderilmesi amaçlanmıştır. Bu durum kırdan kente gerçekleşen göçlerin artık sorunlar yaratmaya başladığının da göstergesidir. Nitekim plana göre büyük şehirler iktisadi ve sosyal gelişmeye hız kazandırmıştır. Büyük şehirlerdeki büyümeyi engellemeyecek projelerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Fonksiyonu az olan merkezlerin, bölge merkezleriyle bağlantı kurmaları amaçlanmıştır. Plana göre bölge merkezleri yatırımların

⁶⁹⁹ DPT, II. BYKP, 1968.

⁷⁰⁰ DPT, II. BYKP, 1968.

artacağı ve haberleşme ağının büyük önem kazanacağı merkezler olacaktır. Bu merkezlerden çevreye gelişim yayılacaktır⁷⁰¹.

Planda kentler ve köyler arasında bir yerleşme olan kasabaların şehirlerin gelişimin olumsuz yönde etkileyeceği düşünüldüğünden dolayı kasabalarının sayısının artmasının engellenerek sabit kalması gerektiği belirtilmiştir⁷⁰². Ayrıca planda kentleşmenin yalnızca modernleşme ve iktisadi kalkınma olmadığı fakat sanayileşme ve modernleşmeden ayrı düşünülmeceği ifade edilmiştir.

Plana göre ülkede yaşanan sanayileşme ile birlikte tarımda da bir bünye değişikliği yaşanmış, bunun sonucunda kentsel kalkınmanın sağlanması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığının, kentleşme ve kalkınma konusunda etkili çalışmalar yapacak şekilde yeniden düzenlenmesi kararı alınmıştır. Plana göre devlet ve belediyeler arasındaki iş birliği, şehirleşmeye uygun olarak yeniden oluşturulmalıdır. Şehir planlamalarının güzel ve sağlıklı şehirlerin oluşması için son derece önemli bir araç hâline geldiği düşünülmektedir. Şehir planlamalarının uygulanmasında sürdürülebilirlik ilkesinin önemi üzerinde durulmuştur. Oluşturulan şehir planlamalarında ayrıntıdan kaçınılması, fonksiyonelliğe önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Şehirlerin gelişim alanlarında kamuca arazi stoku yapılması ve arazi stoku yapılan aralarda altyapı hizmeti oluşturulması kararı alınmıştır⁷⁰³.

Ancak İkinci Kalkınma Planı'nda kentleşmenin sanayileşmeye ve kalkınmaya itici bir güç olduğu düşünülse de bu durum uygulamada başarılı sonuçlar vermemiştir. Ayrıca İkinci Kalkınma Planı'nda Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yeniden düzenlenmesi, belediyelere ek gelir verilmesi ve kamuca arazi stoku gibi konularda da başarı sağlanamamıştır⁷⁰⁴.

İkinci plana göre artan göç oranları ile kentlerde meydana gelen konut sıkıntısının giderilmesine yönelik önlemler alındığı görülmektedir. Örneğin, yeni gecekondü yapımını önlemek temel amacı güdülerek devlet tarafından kendi evini yapana destek verilmesi kararı alınmıştır. Arsa mülkiyeti sorununun çözülmediği takdirde kentsel gelişimin yaşanamayacağı planda belirtilmiştir⁷⁰⁵.

⁷⁰¹ Sina Akşin, **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, (2017). s. 21.

⁷⁰² DPT, II. BYKP, 1968.

⁷⁰³ DPT, II. BYKP, 1968.

⁷⁰⁴ DPT, III. BYKP, 1973.

⁷⁰⁵ Keleş, a.g.e, s.395.

Sonuç olarak İkinci Kalkınma Planı'nda kentlere olan göçlerin arttığını ve ortaya çıkan kentleşme sorunlarına yönelik çözümlerin aranmaya başlandığı ve bu sorunların çözümüyle kentsel kalkınmanın sağlanacağı yönünde değerlendirmeler yer almıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde kentleşmeye artık bir sorun gözüyle bakılmış, bu sebeple kentleşme politikalarına ayrı bir önem verilmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu dönemde kentleşme politikalarında yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması kararı alınmıştır. Kentleşme artık yönetilmesi gereken bir olgu olarak görülmüştür. Bunu yaparken de sanayinin etkisinden faydalanmak istenilmiştir. 1973 yılında yaşanan dünya petrol krizi sonrasında yaşanan ekonomik daralma Türkiye'de de hissedilmeye başlanmıştır. İşte bu dönemde yapılan üçüncü BYKP'de dönemde nüfus ve sanayinin yoğunlaşmasıyla gerçekleşen kentleşmenin ve kalkınmanın pek çok sorunu beraberinde getirdiği vurgulanmıştır⁷⁰⁶.

Planda kentleşmenin sosyal, kültürel gelişimde ve sanayileşmede göz ardı edilemeyecek bir etkisinin olduğu belirtilmiştir. Fakat sanayi yoğunlaşmasının tam anlamıyla gerçekleşmediği, bu durumun da şehirleşmeyi olumsuz etkilediğine değinilmiştir. Şehirleşme ekonomik ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayacak şekilde yaşanmamaktadır.

Üçüncü BYKP'de şehirselleşme alanlarındaki sorunlara değinilmiştir. Yerleşme alanlarının sayısını her yıl giderek arttığı belirtilmiş, ancak bu şehirleşmenin gerçek anlamda bir şehirleşme olmadığı sadece nüfus bakımında bir artış olduğu planda belirtilmiştir. Ayrıca bu planda şehirleşme hızının giderek arttığı ve bu şehirleşmenin şehirlerde altyapı sorunuyla beraber arsa fiyatlarının artmasına da sebep olduğu belirtilmiş, bu durum Üçüncü Kalkınma Planı'nda gerekli önlemlerin alınmasının zorunlu olduğunu göstermiştir.

Planda yeni oluşturulacak yerleşimler kırsal ve kent arasındaki farkı ortadan kaldıracak ve insanların daha fazla toplumsal olarak katılımını, hizmet, iş gücü ve haberleşmenin ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmasını sağlayacağı belirtilmiştir. Uzun dönemde yerleşmelerin, insanların sosyal ve ekonomik olarak gelişmelerini sağlayacak ve kırsal ile şehirlerarasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldıracak şekilde oluşturulması amaçlanmıştır⁷⁰⁷.

Planda ülkenin tamamında ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın yaşanması ve yerleşmeler oluşturulurken en az maliyetle en verimli şekilde oluşturulması amaçlanmıştır.

⁷⁰⁶ DPT, III. BYKP, 1973.

⁷⁰⁷ DPT, III. BYKP, 1973.

Böylece yerleşme alanlarının ileriki zamanlarda bir gecekondulu sorunu yaratması durumu önlenecektir. Fakat ilerleyen plan döneminde benzer önlemlerin alınmış olması soruna kalıcı bir çözüm bulunmadığını göstermektedir⁷⁰⁸.

Plandaki gelişmeler şehirlere göçe sebep olurken bu göç akımlarının şehirlerde ciddi sorunlar oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu sorunların başında istihdam, gecekondulaşma, altyapı ve arazi fiyatlarının artması gelmektedir. Ayrıca bu sorunların ileriki zamanlara çevre kirliliğine de neden olacağı belirtilmiştir. Çevre sorunları, çevre kirliliği konusuna Üçüncü Kalkınma Planı'nda ilk defa değinilmiştir⁷⁰⁹.

Üçüncü BYKP'de kentleşme politikalarında şehirleşme planlarına da yer verilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Böylelikle şehirlerin gelişmesini sağlamada ve sorunların çözülmesinde daha etkili olunacağı ve kentsel kalkınmada daha az problemin ortaya çıkmasına yarar sağlayacağı öngörülmüştür.

Planda 1995 yılında ülke nüfusun yaklaşık olarak %75'inin şehirlerde yaşayacağı tahmin edilmiştir. Şehirleşme hızının aynı şekilde devam etmesi durumunda, 1986 yılında nüfusun 250.000'i aşacağı, şehir sayısının 16'ya ulaşacağı düşünülmüştür. Bu artışın aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi sanayi planı ile tutarlı kentleşme politikasının uygulanmasına bağlı olduğu belirtilmiştir. Planda uzun dönemde öngörülen tahminin günümüz şartlarında çok doğru olduğu tartışılmaz bir gerçektir⁷¹⁰.

Diğer yandan plana göre gelişmiş ülkelerde özellikle sanayi faaliyetlerinin yoğunluğu ve doğal kaynakların aşırı kullanımı sonucunda doğanın dengesi bozulduğu vurgulanarak bu durumda çevre kirliliğinin kentlerde arttığı belirtilmiştir. Plana göre bu durum ülkenin kalkınmasını da olumsuz olarak etkilediği düşünülmektedir. Bunun yanında planda çevre sorunları farklı kurumların yardımıyla çözülmeye çalışılmıştır. Ancak konunun artık uluslararası alanda ve bir sistem içerisinde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir⁷¹¹.

Üçüncü BYKP'de bu sorunları önlemek amacıyla ilk etapta toplumsal kalkınmaya önem verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Özellikle sanayinin çevreyi kirletme olasılığına karşı uluslararası düzeyde alınan önlemlere benzer önlemler alınması kararlaştırılmıştır. Plana göre

⁷⁰⁸ DPT, III. BYKP, 1973.

⁷⁰⁹ DPT, III. BYKP, 1973.

⁷¹⁰ DPT, III. BYKP, 1973.

⁷¹¹ DPT, III. BYKP, 1973.

çevre sorunlarını önlemek amacıyla ilgili bakanlıklar ve DPT koordineli bir şekilde çalışarak üzerlerine düşen görevi yerine getireceklerdir.

Ayrıca bu planlamada göze çarpan diğer bir ilk, düzensiz kentleşme sonucu oluşan çevre sorunlarına yönelik önlemlerde alınmış olmasıdır. Bölgesel planlamalarla şehirlerin sorunlarının çözülmemeyeceği ve bunun yanı sıra kentleşme politikalarına da daha fazla önem verilmesi gerektiği nihayet anlaşılmıştır. Bu planlamada düzenli şehirleşme için sanayileşmeye de gereken önemin verilmesi üzerinde durulmuş ve bu iki kavramın birlikte ilerlediği zaman toplumsal ve ekonomik kalkınmayı da beraberinde getireceği düşünülmüştür.

Dördüncü beş yıllık plan dönemine gelindiği zaman kentleşmenin sadece gecekondu ve mekân sorunlarından ibaret olmadığı anlaşılmış, altyapı ve çevre sorunlarının da ortaya çıktığı gözlemlenmiş ve bu sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla önlemler alınmıştır. Beşinci plan döneminde ise yine arazi, konut, yerel yönetimler ve çevre sorunları ile ilgili önlemlerin alındığı görülmüştür. Fakat beşinci plan döneminde alınan önlem ve tedbirler daha kapsayıcı niteliktedir.

Dördüncü BYKP'de (1979-1983) kentsel kalkınmaya yönelik düzenlemeler bakıldığında ülkede ekonomik krizler ve siyasi bunalımlardan dolayı oluşan sıkıntılardan kurtulmayı sağlayacak tedbirler alınmaktadır. Dördüncü planın önemli amaçlarından biri de ekonomik büyümenin daha eşitlikçi bir gelir bölüşümüyle birlikte sağlanması olduğu söylenebilir⁷¹².

Dördüncü BYKP'de kentleşme terimi ilk kez literatüre girmiş ve bu planlamada kentleşme ve çevre sorunlarına değinilmiştir. Planda özellikle İstanbul gibi büyükşehirlerin Türkiye gayrisafi yurt içi hasılasına çok büyük bir katkısı olduğu vurgulanmıştır. Mevcut imar planları, kentleşme sorunların çözümede etkili bir araç olarak çalışmamakta olduğu, büyük kentlerin çevresinin gecekonduyla sarılmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Nüfusun %50'den çoğunun bu gecekondu bölgelerinde yaşadığı vurgulanan raporda kentlerde hizmet verimliliğinin artması gerektiği, bunun içinse öncelikle yasalarda da kentsel gelişimle ilgili eksikliklerin giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır⁷¹³.

Gecekondu sorununu çözmek için şu önlemler alınmıştır: Yerel yönetimler ve ilgili kuruluşlar gecekondu oluşumunu engelleyecek ve kentsel altyapının gelişmesine katkı

⁷¹² Han, E. ve A. Kaya, Kalkınma Ekonomisi: Teori Ve Politika, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım , 2006, s.44-49.

⁷¹³ DPT, IV. BYKP, 1979.

sağlayacaklar, yurt dışındaki işçiler için konur üretimi gerçekleştirilecek ve imar, gecekondular yasaları yeniden düzenlenecektir⁷¹⁴.

Planda sanayileşme bakımından İstanbul'un, Türkiye gayrisafi yurt içi hasılasına katkısı en fazla olan il olduğu vurgulanarak bu kentteki imar planlarının açık bir şekilde eleştirildiği ve bu konu hakkında bu planlamada gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ortaya konulmuştur. Çünkü oluşturulan imar planları işlevsellikten uzak ve tek tip olarak planlanmaktadır. Bu durum ise mekânsal çerçevede bir geri kalmışlık sorununa neden olmuştur⁷¹⁵.

Hızla artan kentsel nüfus oranı kentlere göç eden bireylerin konut ihtiyacının karşılanamamasından dolayı gecekondulaşmaya sebep olmuştur. Gecekondulaşma neticesinde ise belirli sorunlar ortaya çıkmıştır. Alt yapı sorunları, çevre kirliliği ve içme suyu sıkıntısı gecekondulaşma neticesinde ortaya çıkan sorunlardandır. Belediyelerin kentleşmeyi verimli bir şekilde yürütecek maddi ve araçsal altyapısı bulunmadığının vurgulandığı raporda bu bağlamda belediyelere gereken yardım ve destek sağlanması gerektiği belirtilmektedir⁷¹⁶.

Plana göre kentlerdeki hızla artan nüfus sayısı, doğal olarak belediyenin sınırları içerisinde yaşayan nüfus sayısının artmasına neden olmuştur. Bu sorunların çözülmesi için yeni bir belediyeçilik yöntemi uygulanmalı, belediyelerin yetkileri ve maddi destekleri arttırılmalıdır. Böylece kentleşme sürecinde yerel yönetimlerin etkili bir şekilde rol oynaması sağlanacaktır⁷¹⁷.

Dördüncü kalkınma planında çevre kirliliği kapsamında ilk defa deniz ve içme suyu kirliliği, kanalizasyon, gecekondular, toprak, orman, dinlenme yerleri ve gürültü kirliliği olarak sınıflandırılmış; bu sorunlara ayrıntılı şekilde değinilerek çözümler tartışılmıştır. Ancak özellikle su kirlenmesini önlemek amacıyla yapılan yasal düzenlemeler yetersiz kalmış, herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Deniz sularının kirliliğinin önlenmesinde ise Akdeniz'in korunmasını sağlamak amacıyla Barselona Antlaşması imzalanmıştır⁷¹⁸.

⁷¹⁴ Sabri Çakır, "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı.24, Aralık 2011, s.133-134.

⁷¹⁵ DPT, IV. BYKP, 1979.

⁷¹⁶ DPT, IV. BYKP, 1979.

⁷¹⁷ Kahraman Arslan, (2005), "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.275-294.

⁷¹⁸ DPT, IV. BYKP, 1979.

Planda kentsel mekân düzenlenmesi yapılırken bölgeler arası farklılıkların ortadan kaldırılması, ekonominin bütünleştirilmesi ve insan akımlarının yoğunlaştırılması önerilerek sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkacak kentleşme sorunları bütüncül bir yaklaşımla çözülmesi önerilmiştir.

Dördüncü BYKP genel değerlendirilmesinde ülkenin siyasi ve ekonomik sıkıntılar çektiği bir döneme denk gelmesinden dolayı iktisadi ve ekonomik alanda planın hedeflerine ulaştığını söylemek pek doğru olmayacaktır. Ancak kentleşme kavramına ilk kez yer veren bu planlamada kentleşmenin düzenli ve planlı yapılması için imar ve altyapı projelerine bütçeler ayrılması ve yerel yönetimlerin bu konuda etkinliğinin artırılması, bu planlamanın kentleşme yönelik alanlarda etkili tedbirler aldığını göstermektedir.

Kentsel kalkınma politikaları bakımından incelendiği zaman ise Dördüncü BYKP’de kentleşme ve çevre sorunları açısından önemli saptamalar yapılmış, sonraki planlamalarda ise bu sorunlara karşı önlemler alınmak istenmiştir.

12 Eylül sonrası kentsel kalkınma politikalarına bakıldığında 1980’lerden sonra çeşitli sebeplerle kırları terk ederek kentlere yerleşen insanların barınma sorunları ortaya çıkmış ve insanlar bu sorunu kendi yöntemleriyle çözmeye çalışmışlardır. Böylece kentlerin etrafındaki gecekondu yapıları hızla artmıştır⁷¹⁹. 1980 ve sonrası dönem Türkiye için kentleşme anlamında bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu dönemde ülkedeki nüfus hareketleri ve kentleşme süreci doyum noktasına gelmiştir. Ayrıca artık dünyada küresel düzeyde ekonomik ve küresel politikalar yeniden yapılanma sürecine girmiş ve bu durum ülkemizde de liberalizasyon hareketlerinin güçlenerek Türkiye’de kentleşmeye yönelik bilincin artmasına yol açmıştır⁷²⁰.

Bu dönemde kentleşmeyi etkileyen faktörler arasında terör olayları, turizm ve sanayi de girmiştir. Nitekim 1980-1985 arasında Türkiye’de binde 62,2 olan kentsel nüfus artış hızı, 1985-1990 yılları arasında önce binde 43’e, 1990-2000 yılları arasında ise binde 26,8’e gerilemiştir. Kentsel nüfus artışındaki bu azalmaya rağmen kentli nüfusu 40 milyonu aşmıştır. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi kentlerin arasına yeni büyükşehirlerin eklenmeye başlaması da bu dönemde gerçekleşmeye başlamıştır⁷²¹.

⁷¹⁹ Koçak, Y., “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Göç Üzerine Etkisi: Kars 29 Ekim Mahallesi Örneği”. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 2014, s.1416.

⁷²⁰ Tekeli, “**Değişen Mekân..**”, a.g.e., s.128.

⁷²¹ Şevket Işık, “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri,” *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 2005, s.60.

Bu dönemde kentleşmeye farklı bir açıdan bakılmış, kentleşmenin sanayileşmenin ve kalkınmanın doğal bir sonucu olduğu düşünülmüştür. Bu sebepten dolayı kentleşmenin ekonomik gelişmeye katkısının olacağı düşünülerek kentleşme en iyi şekilde idare edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde kırlardan kentlere yaşanan göçlerin yanı sıra kentler arasında da göçler yaşanmaya başlanmıştır⁷²².

Son olarak buraya kadar özetlenen dönem hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa şunlar söylenebilir: Bu dönemde kentleşme kavramına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. İlk zamanlar Sanayi Devrimi'nden dolayı yeteri kadar sermaye olmayışından gerekli önem verilmeyen kentleşme olgusuna gereken önem verilmeye başlanmıştır⁷²³. Kentleşme sanayinin gölgesinde kalmaktan kurtulmuştur. Ayrıca bu dönemde kentleşmenin sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyo-psikolojik bir yönünün bulunduğu da düşünülmüştür.

Beşinci BYKP'deki (1985-1989) Kentsel Kalkınmaya Yönelik Düzenlemeler'de temel amaç Türk ekonomisinin dış ticaretini artırmasına yönelik politikalar uygulanması olarak belirlenmiştir. Beşinci BYKP'de Dördüncü BYKP'deki kentleşme ve çevre ile ilgili saptanan sorunlara karşı tedbirler ve önlemler getirilmiştir. Bu kalkınma planında kentleşme sürecinin daha sağlıklı yaşanabilmesi için yerleşme-şehirlleşme, konut, mahalli idareler, içme suyu, kanalizasyon ve çevre sorunları konularında önlemler ve tedbirler alınmıştır⁷²⁴.

Bu plan döneminde yapılan tahminlere göre 1989 yılında Türkiye'nin toplam nüfusunun 54 milyon olacağı tahmin edilmiştir. Bunun 28 milyonu kent nüfusu olurken 26 milyonu ise kır nüfusu olması bu planlama döneminin beklentisidir. Ayrıca bu planlamada gelişmelerin orta büyüklükteki şehirlerde görülmesi de tahmin edilmektedir. Yatırımların ve sanayini yer seçimine önem verilerek geliştirilmek istenen yerlerde bütün sektörler göz önünde bulundurularak yatırımlar yapılması ve yönlendirilmesi amaçlanmıştır⁷²⁵.

Beşinci planlamada şehirlleşmenin ve yerleşmenin daha sağlıklı yaşanması ve şehirlerin gelişiminin dengeli ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Bunu gerçekleştirmek amacıyla ilk etapta şehirlere götürülen hizmetlerin etkinleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Gelişimin büyük şehirlerden ziyade orta büyüklükteki şehirleri hedef almasının sebebi ise şehirlerarası kalkınma ve gelişmişlik farkını ortadan kaldırmaktır. Bunun yanında planda

⁷²² Keleş, a.g.e., s.84.

⁷²³ Akçapar, Ş.K., Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) Küreselleşme Çağında Göç İçinde, İstanbul: İletişim. 2012. ss:539-563.

⁷²⁴ DPT, V. BYKP, 1985.

⁷²⁵ DPT, V. BYKP, 1985.

sanayinin ve organize sanayi bölgelerinin şehirlerin kalkınması ve gelişmesi açısından çok önemli olduğu ve yer seçimini buna göre yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Şehirlerin gelişmesi amacıyla her şehrin kendi özelliğine göre eğitim, hizmet, sanayi, turizm gibi hangi alanda daha etkili olacağı belirlenerek buna göre destekler yapılması kararı alınmıştır⁷²⁶.

Planda nüfusu 20.000'i aşan yerleşme merkezlerinde ortaya çıkan konut ihtiyacı 1989 yılında 318.000 olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde Toplu Konut Fonu'nun konut sıkıntısını gidermede katkısının olacağı düşünülmektedir. Özel konut yatırımlarında fonlarla ve kredilerle artış sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece kaçak yapılaşma ve konut yetersizliği sorununun çözülmesi amaçlanmaktadır⁷²⁷.

Bu planlamada 1982 Anayasası'nın 127. maddesi gereğince mahalli idareler anlayışı değiştirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle mahalli idarelerin kentsel gelişmede önemli ve etkili bir şekilde rol alacağı ifade edilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için mahalli idarelerin yeniden düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Mahalli idarelerin özellikle finansman bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. İhale yoluyla çalışmalar yaptırılarak mahalli idarelere gelir sağlanması amaçlanmıştır⁷²⁸.

Genel olarak planda alınan tedbirlere bakıldığı zaman mevcut kanalizasyon ve içme suyu sıkıntılarının giderilmesi amacıyla gerek kanuni gerekse araçsal eksikliklerin giderilmesi ve daha sonraki aşamada ise verilen bu hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Planda çevre sorunlarını önleme amacıyla ilk olarak arazilerin kullanımında çevre politikalarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

Marmara, Haliç, İzmit ve İzmir Körfezi gibi deniz kirliliğinin yüksek olduğu yerlerdeki sanayi tesislerinin gerekli tasfiye işlemlerinin yapılması kararı alınmıştır. Su kaynaklarının temizliği sağlanarak başta Ankara olmak üzere hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla gerekli tedbirler alınarak hava kirliliği kontrol istasyonları kurulması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra plana göre çevre sorunları ile ilgili araştırma ve geliştirme çalışmaları sürdüren kamu kurumları ile üniversitelere destek sağlanması düşünülmektedir⁷²⁹.

Beşinci BYKP'nin genel değerlendirmesi yapılacak olursa planın temel hedefi olan Türk ekonomisinin gelişimini sağlamak amacına ulaşılmadığı görülmektedir. Plan; kentsel

⁷²⁶ DPT, V. BYKP, 1985.

⁷²⁷ DPT, V. BYKP, 1985..

⁷²⁸ Koçak, Y., **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2013, s.128.

⁷²⁹ DPT, V. BYKP, 1985.

kalkınma politikaları açısından değerlendirildiğinde geçmişte kalan diğer dört planlamaya göre planın daha realist ve daha fazla ayrıntılı konularda sorunları saptandığı ve kentsel kalkınmışlık sorunlarını gidermek amacıyla gerekli tedbirlerin ve önlemlerin alındığı görülmektedir. Ayrıca planlamada yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesinin kentleşme sürecine olumlu bir katkısı olacağı tartışılmaz doğru bir karardır.

Altıncı beş yıllık plan dönemine gelindiği zaman ilk beş yıllık planlama döneminde alınan önlem ve tedbirlere benzer önlemler alınmıştır. Çünkü ilk planlama dönemlerinde başarılı ve kalıcı çalışmalar yapılamamıştır. Bu plan döneminde Avrupa Yerel Yönetimler Özerlik Şartı kabul edilmiş, böylece yerel yönetimlerin kentleşme politikalarında etkili olabilmesi için güçleri artırılmış ve kalıcı bir çalışma yapılarak yerel yönetimler sorunu tam olmamakla birlikte çözüme kavuşturulmuştur.

Altıncı BYKP'ye bakıldığı zaman amacın hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci hazırlayarak işsizliği, yerel ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak olduğu görülmektedir. Bu planlamada Avrupa Birliği (AB)'ne tam üyelik doğrultusunda uyum çalışmaları da yapılmıştır.

Planda yerleşme çevre sorunları başlığı altında temiz bir çevrede sağlıklı yaşam sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanında konut, çevre sorunları ve mahalli idareler değinilen diğer konulardır. Ayrıca bu dönemde de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gereğince mahalli idarelerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır⁷³⁰.

Plana göre denize kıyısı olan kentler başta olmak üzere tüm kentlerde çevre koruma politikaları uygulanmalı, özellikle suların kirlenmesi engellenmelidir. Sahil şeridinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilmesi amaçlanmıştır. Çevre-denetleme-izleme sistemi oluşturularak tek elden yürütülmeli, böylece sağlıklı çevrelerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Hava kirliliğinin önlenmesi için geçici ölçümleme üniteleri oluşturulacaktır. Çevreyi kirleten kimyasalların denetimi sağlanacaktır⁷³¹.

Planda kırdan kente göç eden insanların temiz bir çevrede yaşamlarını devam ettirmeleri için önlemler alınarak çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda hava, atık, sanayi, enerji, üretim, nükleer santral alanlarında çevre kirliliğini önlemek amacıyla alınan

⁷³⁰ DPT, VI. BYKP, 1990.

⁷³¹ DPT, VI. BYKP, 1990.

önlemlerin kente göç eden insanların sağlıklı bir çevrede yerleşerek yaşamlarını sürdürmelerini sağlama yönünde bilinçlendirilmesiyle mümkün olacağı vurgulanmıştır.

Avrupa Birliği (AB) uyum politikası kapsamında kentlerde yaşayan nüfusun, yerleşme alanlarında kaliteli ve sağlıklı bir yaşam çevresi oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle ülkedeki orta büyüklükteki (50 bin ile 500 bin nüfuslu) şehirlerin gelişmesinin desteklenmesi ve kentsel yerleşme çevrelerinde sağlıklı alanlar oluşturulması amaçlanmıştır. Orta büyüklükteki şehirlerin daha fazla geliştirilerek gelişmişlik farklarının azaltılması ve şehirlerin ihtisaslaşması sağlanmak istenmiştir. Böylelikle kentleşmenin doğuracağı sorunlar önceden kontrol altına alınacaktır.

Plana göre şehirlerde hızlı nüfus artışına paralel olarak ortaya çıkan içme suyu ve kanalizasyon sorunları giderek büyümektedir. Bu sorunları çözmeye yönelik gereken önlem ve tedbirle alınmalıdır⁷³². Alınan önlemlere bakıldığında zaman zaman temel amacın şehirlere sağlıklı içme suyu getirmek ve şehirlerdeki altyapı sorunlarına son vermek olduğu görülmektedir.

Altıncı BYKP'nin kentleşme politikalarıyla ilgili değerlendirildiği zaman şunlar söylenebilir: Altıncı BYKP'deki kentleşme çalışmaları Beşinci BYKP'de kentleşme çalışmaları çizgisinde hatta beşinci planın devamı niteliğinde olmuştur. Beşinci planda bahsedilen sorunlara alınan önlemlerin yeterli olmamasından dolayı Altıncı BYKP'de benzer konulardaki sorunları çözmeye yönelik önlemler almıştır⁷³³. Bunun yanında bu planlamada Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın kabul edilmesiyle merkezî yönetim ve yerel yönetim arasındaki koordinasyon eksikliği giderilmeye çalışıldığı plan metninden anlaşılmaktadır.

Yedinci BYKP'de (1996-2000) çağın gereklerine ve küreselleşmeye bağlı olarak ekonomik ve sosyal alanlarda gerekli yenilikleri yapmak; ilgili kentsel altyapı, çevre sorunları, metropoller ve mahalli idareler konularında alınan önlemlerin daha uygulanabilir nitelikte öneriler geliştirmek şeklinde hedefler yer almıştır⁷³⁴. Bu planlamadaki ana ilke ve politikalar; hizmet üretiminde etkinliğin artırılması, kamu hizmetlerinin yerinden karşılanması, mahalli

⁷³² DPT, VI. BYKP, 1990).

⁷³³ Ensar Yılmaz, **Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kentleşme ve Konut Politikaları**, Ankara, DPT Yayınları, 2011, s.5.

⁷³⁴ DPT, VII. BYKP, 1996.

idarelerin güçlendirilmesi, İller Bankası'na verilen önemin artırılması ve il/ilçe/belediye kurulması konusunda kriterlerin hem fiziki hem de kültürel özelliklerinin gözetilmesidir⁷³⁵.

Sekizinci BYKP'de alınan gerçekçi önlemler daha çok AB'ye uyum süreci doğrultusunda alınan önlemlerdir. Yani kentleşmeye yönelik ortaya çıkan sorunlar çözümlenirken Avrupa modeli örnek alınarak çözülmeye çalışılmıştır. Bu planlama döneminde yerel yönetimler, konut ve kentleşme özel ihtisas komisyonları kurularak sorunların çözümlenmesine yönelik hedefler belirlenmiştir. Ayrıca bu dönemde Bolu-Düzce depreminin yan etkileri giderilmeye çalışılarak halkın doğal afetler konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çevre konusunda alt başlıklara daha detaylı inilerek atıkların geri dönüşümü ve atık yönetimi konularında önlemler alınmıştır. Sekizinci BYKP diğer planlara ve zamanın koşullarına göre daha fazla sorunları çözmeye odaklanmıştır. Bunu yaparken de AB uyum süreci göz önünde tutulmuştur. Bu planlama döneminde hükümet programlarının daha fazla kentleşme sorunlarını çözmeye yönelik olduğu görülmektedir.

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu BYKP'de kentsel kalkınma açısından oldukça önemli olan kentsel ulaşım, çevrenin korunması ve kentsel altyapı başlıklarına yer verildiği görülmektedir. Fakat bunun dışında yine Özel İhtisas Komisyonu Yerleşme ve Şehirleşme Raporu kentleşmeyle ilgili ayrıntılı çalışma yapmıştır⁷³⁶.

Aynı zamanda bu plan döneminde 4-7 Mayıs 2009 tarihinde toplanmış olan Kentleşme Şurası'nda kentleşmeyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Nitekim plana göre kent içi ulaşım son zamanlarda büyük bir önem kazanmıştır. Kent içi ulaşımında yüksek nüfus ve motorlu taşıt sayısının fazla olması sadece trafik sorununu değil bununla beraber çevre kirliliğine ve küresel ısınmaya da sebep olduğu belirtilmiştir⁷³⁷.

Planda kent içi ulaşımın ülkenin gelişmesine ve kentlerin kalkınmasına katkı sağlayacak tutarlı bir şekilde oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca ulaşım planlarının toplumda herkese eşit fırsatlar sunacak şekilde yapılması kararlaştırılmıştır. Ulaşım sisteminin AB uyum çerçevesinde, sürdürülebilir bir şekilde olması için plana göre dış finansman desteği sağlanmalı ve kent içi ulaşım ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır⁷³⁸.

⁷³⁵ Yılmaz, a.g.e, s.7.

⁷³⁶ DPT, IX. BYKP, 2007.

⁷³⁷ DPT, IX. BYKP, 2007.

⁷³⁸ Ekses, S. (2014). Avrupa 2020 Stratejisi: Türkiye İçin Neden Önemli? İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 87.

Başta İstanbul olmak üzere kentsel yaşamda raylı sistemin toplu taşımada etkili şekilde kullanılması, böylece trafikteki araç sayısının azaltılması amaçlanmıştır. Kent içi ulaşımında kentin kendine özgü yapısı göz önünde bulundurulacaktır. Böylece daha sağlıklı ulaşım hizmeti verilecektir.

Plana göre hızlı nüfus artışıyla doğal kaynaklarının verimli kullanımı ve sürdürülebilirlik kavramlarına yeteri kadar önem verilmediği görülmüştür. AB'ye uyum süreci kapsamında çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi sürdürülebilir politikalarla mümkündür. Küresel ısınmanın neden olduğu çevre sorunlarından en az şekilde zarar görmek için ulusal ve uluslararası alanda gerekli çalışmaların yapılması amaçlanmıştır.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerleşme ve Şehirleşme Özel İhtisas Raporu'nda "Kentleşme Yerleşme Vizyonu ve Geleceği Dönük Stratejiler" başlığı altında bölgesel eşitsizlik ve yerel kalkınma sorunlarına değinilmiştir. Kentleşme sorunları tanımlanarak öneriler getirilmiştir. Uygulamada bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için fiziki bölge anlayışın yeniden kurgulanması ve işlevsel ilişkileri olan bölgeler kurulması gerektiği belirtilmiştir.

Planı asıl önemli kılan husus ise İstanbul için diğer kent ve bölgelerden ayrı özel bir kentsel kalkınma ve gelişim planı oluşturulması gerektiği ifade edilmesidir. İstanbul'da sürdürülebilir bir kentsel kalkınma amacıyla yapılan çalışmalarda AB uyum süreci göz önünde tutulmuştur. Bu metropol kentteki toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesi ve herkesin kent hakkının sağlanması temel amaç olmuştur. Kentlerin değerlerinin korunması gerekmektedir. Konut ve planlama konusunda mevcut konutların çevre sağlıklarının gerçekleştirilmesi, çevrenin sürdürülebilir bir şekilde temizliği amaçlanmıştır⁷³⁹.

Kaçak yapılaşmanın önlenmesi konut ile ilgili alınan diğer önlemlerdendir. Kentsel yenileme başlığı altında yapılacak olan planlamalarda kentleşme politikaları ile ilgili temel hedefin sağlıklaştırma, iyileştirme ve canlandırma olması gerektiği belirlenmiştir. Bu bağlamda mevcut kentsel dokunun tamamen ortadan kaldırılması anlayışından vazgeçerek mevcut dokunun korunduğu politikalar yapılması amaçlanmıştır.

Planlama sorunları başlığı altında, kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin olarak yerel yönetimlere kentsel dönüşüm projeleri hazırlanması yetkisi verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

⁷³⁹ Enes Bayraklı ve Kazım Keskin, (Kasım 2015). "Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi". SETA Analiz. Sayı 143.

Yapılan projeler mali, yönetsel, yapım, kullanım, mülkiyet, işletme, sosyal ve ekonomik yapının iyileştirilmesine yönelik olmalıdır⁷⁴⁰.

Öte yandan 1960-1980 yılları arasındaki kentleşme süreci önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Bu dönemde kabul edilen 1961 Anayasası ile Türkiye Cumhuriyeti sosyal devlet ilkesi gereğince devlete vatandaşlara karşı sorumlu olduğu bazı kentsel yaşamı destekleyen görevler yüklenmiştir. Örneğin, ilk defa 1961 Anayasası'nda devlet vatandaşların barınma ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Bu dönemde Türkiye'de kentleşme hızlı bir gelişme sürecine girmiş, kent sayıları ile nüfusu giderek artmıştır.

Bu dönem, tarım dışı faaliyetlerin arttığı ve kalkınmanın yüksek olduğu yıllar olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde tarım dışı faaliyetlerde gelişme çok daha önemli boyutlara ulaşmış ve iş gücü talebi, tarım kesimi üzerinde baskı oluşturmuştur. Ayrıca bu dönemde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurularak ve kalkınmanın planlı olduğu döneme geçilmiştir. Birinci BYKP'de (1963-1967), "Bölgelerarası Denge"ye ağırlık verilmiş ve bu dengenin sağlanması için yatırımların yapılmasına dikkat çekilmiştir⁷⁴¹.

Konut ve ulaşım sorunlarını çözmek amacıyla çalışmalar yapılmışsa da bu dönemde endüstriyel kalkınma ile kentleşme arasındaki ilişkinin yeni keşfedilmeye başlandığı ve o yüzden henüz sorunların herkes tarafından fark edilemediği şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkündür⁷⁴².

Türkiye'de 1970'li yıllara gelindiğinde kentleşme projesi olarak adlandırılan yık-yap sisteminin hızlandığı görülmektedir. Bu sistem, kentleşme projesinin yanı sıra tarihsel ve kültürel sahalara, aynı zamanda yeşil alanlara büyük zarar vermiştir. Konut sıkıntısını gidermeye çalışan yap-satçı sistem ile altyapı yetersizliği sorunu devam etmiştir⁷⁴³. Bunlara kentlerdeki yetersiz konut sayısı, ekonomik kriz, altyapı sorunları da eklenince kentleşme sürecinde bir durgunluk yaşanmaya başlanmıştır. Giderek artan kent nüfusu, konut yetersizliğinden dolayı gecekondu sayısının artmasına ve kentteki çevre kirliliğinin de artmasına neden olmuştur⁷⁴⁴.

⁷⁴⁰ Yılmaz, a.g.e., s.16-17.

⁷⁴¹ Çalışkan, O. "Sürdürülebilir Kent Formu: Derişik Kent", Planlama Dergisi, (3), 2004, 52.

⁷⁴² Cuma, Ali Çiçek, (2016), **Milliyetçilik Bayrağını Sosyalistler Taşır!**, İstanbul: Tezkire Yayınevi, 2016, s.20.

⁷⁴³ Tekeli, "**Değişen Mekân..**", a.g.e., s.123.

⁷⁴⁴ Tekeli, "**Değişen Mekân..**", a.g.e., s.130.

Sonuç olarak Cumhuriyet'in ilanından 1980'li yıllara gelene kadar geçen yaklaşık 60 yıllık dönemde kentlerde artan nüfusa yeteri kadar cevap veremeyen kentsel kalkınma politikalarıyla yaşanılmaya çalışıldığı; bu durum ülkede yeni başlayan kentleşme sürecinin giderek çözümsüz hâle gelen sorunlar yumağına dönüşmesine neden olduğu söylenebilir.

4.2.2. Türkiye'nin Kentsel Kalkınma Politikalarının Güncel Konuları

Türkiye'de 2002 ve sonrasında ise kentleşme alanında ilklere imza atılmıştır. Türkiye tam manasıyla kentleşme evresine girmiş, hükümet bu konuda birçok yasa çıkarmış ve uygulamaya koymuştur. Ayrıca Toplu Konut İdaresi aracılığıyla sağlıklı alanlarda uygulanan kentsel dönüşüm politikaları ile hemen hemen ülkenin her şehrinde sağlıklı yerleşim alanları oluşturulmaya çalışılmıştır⁷⁴⁵. Türkiye'de 2010 yılına gelindiğinde kentsel nüfus artış hızının binde 69,6 olduğu görülmektedir. Ülkede 2030 yılına gelindiğinde tahminî kentsel nüfus artış hızının yüzde 77,7 olacağı öngörülmektedir⁷⁴⁶.

Milenyumla birlikte dünyada yaşanan finansal küreselleşmenin etkisiyle yaşanan finansal krizler 2015 yılına gelindiğinde Türkiye ekonomisini ve halkını olumsuz yönde etkilemiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik artmıştır. Sanayileşmenin hız kazanması ve sanayilerin belli bölgelerde toplanması köyden kente göçleri getirmiştir. Gecekondulaşma ve düzensiz şehirleşme çoğalmıştır. Nitekim 1980'lerde Türkiye nüfusu 44.736.957 iken bu sayı 2014 yılında 77.695.904 olmuştur⁷⁴⁷.

1980'de 19.645.007 kişi şehirde, 25.091.950 kişi köyde yaşarken 2014 yılında nüfusun %91,8 i şehirlerde, %8,2 si ise köylerde yaşamaktadır. 1980 de insanlar kırsal bölgelerde daha fazla nüfusa sahipken sonraki yıllarda hızlı kentleşmenin etkisiyle şehirlere göç etmişlerdir⁷⁴⁸.

Nitekim Onuncu BYKP'de Kentsel Kalkınmaya Yönelik Düzenlemeler'e (2014-2018) bakarak son dönemdeki güncel kentsel kalkınma konularını değerlendirmek mümkündür. Küresel ekonomide geleceği dönük risklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde bir değişimin yaşandığı ve yeni dengelerin olduğu bir ortamda hazırlanan Onuncu BYKP'nin kentsel yaşamda kalkınmanın ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu,

⁷⁴⁵ Aksoy, Y. (2014). Türkiye'de yeşil alanlarla ilgili yasal düzenlemeler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 13(26), 1–20.

⁷⁴⁶ Marmara, 2015)

⁷⁴⁷ TÜİK, Nüfus İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047, (Erişim: 06/06/2019).

⁷⁴⁸ Hüseyin Bal, **Kent Sosyolojisi**, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002, s.94.

uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması gibi unsurları da barındırdığı vurgulanmıştır⁷⁴⁹.

Onuncu BYKP’de kentsel gelişme, planlama, dönüşüm, konut, altyapı, mahalli idareler çevrenin korunması, toprak ve su yönetimi başlıklarına yer verilmiştir. Plana göre ülkemizde kentleşme oranının 2018 yılında yüzde 76,4’ e ulaşması beklenmektedir. Plana göre ülkemizin ekonomik durumunun yavaş yavaş düzelmeye başlamasıyla birlikte aile ve toplum yaşamında değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Sosyal olarak daha geniş güzel ve gösterişli konutlar artık rağbet görmeye başlamıştır⁷⁵⁰.

Diğer bir konu da Türkiye’nin kentsel kalkınma politikası olarak 2018 yılı itibariyle Kentsel Gelişme Stratejisi yürürlüğe konulmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığına üst ölçekli mekânsal strateji planları yapma görevi verilmiştir. Aşırı şekilde yeni yerleşim alanlarının değerinin artış beklentisi sağlıksız ve fazla yerleşim alanlarının açılmasına sebep olduğu belirtilmiştir. Özellikle Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığıyla geniş ölçekli ve sağlıklı yerleşim mekânları oluşturulmaya başlanmıştır. Kentsel gelişimin yanında gayrimenkullere dönük yatırımlarda da hızlı bir artış olduğu ifade edilmiştir⁷⁵¹.

Planda şehirlerin gelişiminin altyapı ve ulaşım maliyetlerini azaltacak şekilde gerçekleşmesi sağlanacak ve yapılaşmanın kademeli gerçekleştirilmesi için gerekli sistem oluşturulacaktır. Planda daha yüksek standartlarda yaşam alanlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Detaylı arazi kullanımları belirlenerek arazi sorunu giderilmeye çalışılmıştır. İmar planlarının yenilenmesi, böylelikle sorunları çözer duruma getirilmesi sağlanmalıdır⁷⁵². Alışveriş merkezlerinin şehirlere dağıtılmasında standartlar geliştirilecektir. Tüm bunların mekânlarda kaliteyi arttırmak için yapıldığı belirtilmiştir.

Kentsel gelişme stratejisine göre sağlıksız yerleşme ve eskiyen yapılar şehirlerde değer kaybeden alanların oluşmasına ve hizmetlerin zorluklarla yerine getirilmesine neden olmuştur. Bu yüzden planda “Kamunun, konut piyasasında yönlendirici, düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rolü güçlendirilecek, altyapısı hazır arsa üretimi hızlandırılacaktır.” ifadesi yer almıştır⁷⁵³.

⁷⁴⁹ DPT, X. BYKP, 2014.

⁷⁵⁰ Hakan Arslan,, (2014) “Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Kentsel Haklar Temelinde Değerlendirilmesi Gerekliliği”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 16, Özel Sayı 1, s. 33-41, ISSN: 2147-7833.

⁷⁵¹ DPT, X. BYKP, 2014.

⁷⁵² Arslan, a.g.e., s.36.

⁷⁵³ DPT, X. BYKP, 2014.

Aslında temel olarak eski yapıların yenilenmesi, böylece yaşanabilir alanların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kentsel dönüşüm projeleri oluşturulacaktır. Kentsel dönüşümler sayesinde hem eski yapılardan, gecekondulardan kurtulmak hem de sağlıklı yaşam alanları oluşturmak amaçlanmıştır. Maddi bakımdan güçsüz ailelerin konut ihtiyaçlarını karşılamak için finansman desteği sağlanacaktır. Böylece gecekonduların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Kentleşmeyle ilgili çalışmalarda kamu harcaması en aza indirilecek, böylelikle daha fazla çalışma yapılacaktır.

Ülkedeki kentsel altyapı yatırımları ile ilgili personel ve uzman sıkıntısı hâlâ devam etmekte olup belediyelerin altyapı ile ilgili finansman sıkıntıları sürmektedir⁷⁵⁴. Planda ilk olarak sağlıklı çevre için gerekli önlemler alınmış ve içme suyu sıkıntısının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple içme suyu kaçak kullanımının engellenmesi, temiz içme suyu ve herkese standart içme suyu ulaştırılması amaçlanmıştır. Plana göre diğer bir altyapı sorunu da kanalizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca katı atık ve ulaşım kentlerle ilgili diğer alt yapı sorunlarındandır. Verilecek hizmetlerle kaliteli bir yaşam oluşturulması amaçlanmıştır. Akıllı ulaşım sistemleri ile trafik yoğunluğu azaltılacaktır.

Nitekim 2008 yılındaki değişiklikle mahalli idarelerin merkezden aldıkları bütçenin pay oranları ve dağıtım şartları değiştirilerek belediye ve il özel idarelerin genel bütçe vergi paylarında artış sağlanmıştır. Ayrıca yapılan değişikliklerle belediye personelinin istihdamında disiplin sağlanması amaçlanmıştır. Böylece gereksiz personeller işten çıkarılmıştır. Sürdürülebilir şehirler yaklaşımı ile mahalli idarelerin kentsel projelerdeki önemini ve rolünün artırılması amaçlanmıştır⁷⁵⁵.

Mahalli idarelerin kentsel gelişime katkısının sağlanması amacıyla maddi olarak destek, şeffaflık ve daha fazla rol oynamaları sağlanmalıdır. Temel amaç olarak mahalli birimler halka sunulan hizmetin artırılması için çalışması gerektiği belirtilmiştir. Bu sebeple mahalli idarelerdeki uzman personel ihtiyacının da giderilmesi amaçlanmıştır.

Planda gelişim sağlanması için temiz çevrenin artık göz ardı edilemeyecek bir durum hâline geldiği anlaşılmıştır. Bu amaçla ilk olarak atık yönetimiyle atıkların geri dönüşüm sağlanmalıdır. Plana göre çevreye zarar veren enerjiler yerine yenilenebilir enerjiler kullanılmalıdır. Tarım, ormancılık ve gıda sektöründe de sürdürülebilirlik temel hedef olarak görülmüştür. İklim değişiklikleri ve küreselleşme sonucu ortaya çıkan sorunlara sürdürülebilir

⁷⁵⁴ DPT, X. BYKP, 2014.

⁷⁵⁵ DPT, X. BYKP, 2014.

çözümler bulunması amaçlanmıştır. Çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesi, böylelikle gelecek nesillere sağlıklı çevrelerin bırakılması amaçlanmıştır⁷⁵⁶.

Buraya kadar anlatılanların genel değerlendirilmesi yapılacak olursa şunları söylemek mümkün olabilir: 2018 yılına kadar gelen dönemde Türkiye'nin temel kentsel kalkınma politikalarının temel hedefi toplumun yüksek refah seviyesine ulaşmasını sağlamak olmuştur. Bu planlama döneminde konumuzla ilgili mekânsal gelişmelere değinilerek yerleşim yerlerinin özellikle altyapı sorunlarının giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bunun için gerek hükümet politikalarında gerekse sorunları çözüme kavuşturma, konut sıkıntısını giderme, kent içi ulaşım, çevre temizliği, altyapı ve metropol kentler oluşturma anlamında büyük başarılar sağladığı görülmektedir⁷⁵⁷.

Ancak son otuz yıldır ülkemizin kalkınma planlarındaki kentleşme projeleri ile ilgili en önemli sorunlardan biri, alınan önlemlerin ve tedbirlerin sürdürülebilir olmamasıdır. Bu projelerin daha etkili olması amacıyla planlama dönemlerinde bu projelerin sürdürülebilir olması ile ilgili önlemler alınmalıdır. Planlama döneminin hâlâ devam etmesi nedeniyle 2018 yılı sonu elde edilen veriler bu planlama döneminin ne kadar başarılı olduğunu gösterecektir.

Türkiye'nin kentsel kalkınma politikalarının diğer güncel konuları da kentsel dönüşüme ilişkin yasal ve idari düzenlemelerle başlatılan yerel ve merkezî kentsel planlama ve dönüşüm projeleridir. Türkiye gibi merkezî hükümetin oldukça fazla yetkisi olan üniter devlet modelinde kentsel yönetim ve kalkınmada en önemli yönetsel organlar yerel yönetimler değil merkezi hükümettir⁷⁵⁸. Oysa küreselleşen dünyada ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde kentsel yönetim yerelleşmekle kalmamakta, kentsel yönetime ilişkin halk meclislerinin yanı sıra kenti ilgilendiren tüm kararlara halkın katılımını sağlama noktasında önemli ve değerli uygulamalarla kentler yönetilmektedir.

Türkiye'de ise merkezî hükümet çıkarttığı yasalarla yerel yönetimleri yönetmeye kalkmaktadır. Dolayısıyla İstanbul özelinde kentsel yaşam dinamiklerinin neden sorunlarla dolu olduğunu ya da neden çözülemediğini anlayabilmek amacıyla Türkiye'deki kentsel kalkınma ve kentsel dönüşümün yasal çerçevesini çok iyi incelemek gerektiği değerlendirilmiştir. Zira dünyada yasal ve kurumsal değişim; günümüzün kentsel yaşama dair

⁷⁵⁶ DPT, X. BYKP, 2014.

⁷⁵⁷ Arslan, a.g.e., s.36.

⁷⁵⁸ Uğurlu, Örgen (2010) Kentlerin Tarihsel Gelişimi, (Ed. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner), Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, Örgün Yayınevi, İstanbul, s. 60-61.

sorunlarının çözümü noktasında son derece önemli araçlar olarak görülür ve değerlendirilirken Türkiye’de çıkartılan özellikle son dönemlerdeki kentsel dönüşüm yasal düzenlemeleri tam aksi yönde gelişmelere neden olabilmektedir⁷⁵⁹.

Gerçekten de Türkiye’de son zamanlarda kentsel dönüşüm alanında çıkartılan ve değiştirilen yasaların kimi zaman oyuncuların rolünü belirleme, kimi zaman mülkiyet devrini kolaylaştırma ve kimi zamanda konut yapılaşmasının önünü açma gibi amaçlarla çıkarıldığı görülmektedir⁷⁶⁰. Yasalarda yapılan değişiklikler sayesinde Türkiye’nin konut üretimi 1950’li yıllardan bu yana olağanüstü ve şaşırtıcı bir şekilde yükselmiştir. Kentsel yatırımlar yapılsın, yapılaşma gerçekleşsin ve konut üretilsin de hangi koşullarda olursa olsun, gibi bir anlayışın egemen olduğu sürede yöneticiler, denetim ve düzenleme görevlerinden geri durarak kaçak yapılaşmaları aflar aracılığıyla yasalılaştırmak için tekrar tekrar düzeltmekten kaçınmamışlardır.

Ülke genelinde uygulanan bu politika ile neredeyse ülkenin her bölgesinde kaçak yapılar kendini göstermiş ve sonraki yıllarda ise yasal düzenlemelerle bu tür yapıların meşrulaştırıldığı görülmüştür. Bugün yapılan kentsel dönüşüm, aslında zamanında gerçekleştirilmeyen müdahalelerin telafisidir. Eğer şehirler gereği yerine getirilerek yapılaşmış olsaydı bugün konut alanlarının ağırlıkta olduğu kentsel dönüşümün yerine şehirlere kaç kültür merkezi, kaç eğitim alanı, kaç spor salonu, kaç tiyatro, kaç sinema ve kaç müze yapılacağı tartışılacaktı⁷⁶¹. Fakat geçmişte planlı bir kentsel gelişimin göz ardı edilmiş olması Türkiye’de gecekondulaşma ve çarpık yapılaşmayı tetiklemiştir.

Sonraki yıllarda ise bu sorunun ortadan kaldırılması için daha zor şartlarda ve daha maliyetli projelerle kentsel dönüşüm çalışmalarına girişilmiş ve bunun yasal zeminini oluşturmak adına var olan yasal düzenlemelerin içeriği sürekli olarak değiştirilmiş ve yeni yasal düzenlemeler çıkarılmıştır. Özellikle de 2000’li yıllardan sonra düzenlemelerin içeriğinde ve sayısında büyük bir değişimin olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Kentler sahip oldukları siyasi çizgiye göre 4-5 yıl içerisinde dönüştürülmek istenerek denetimlilik, planlama ve katılımcılık gibi konular göz ardı edilmektedir. Ayrıca siyasilerin kendilerine destek toplama adına kenti dönüştürdükleri veya dönüştürmeye çalıştıkları da diğer

⁷⁵⁹ Arslan, a.g.e., s.39.

⁷⁶⁰ Balamir, Murat “Türkiye’ de Kentsel İyileştirme ve Dönüşüme İlişkin Güncel Öneri ve Modeller”, Mimarlık Dergisi, Cilt:3, Sayı: 322, (Mart – Nisan), 2005, s.3.

⁷⁶¹ Yıldırım, a.g.e., s.50.

bir gerçektir. Bu bağlamda kentler yönetenlere göre birbirinden farklı ve bütüncül anlayıştan uzak bir şekilde şekillenmektedir⁷⁶².

Buna karşın Londra gibi kentleşmede başarı yakalamış şehirlerde imar, planlama ve şehircilik konularında 1967 tarihli Kentsel Değerler Yasası'nın geçmişten günümüze uygulandığı bilinmektedir⁷⁶³. Bu yasa siyasi iktidara göre değişmeyen, süreklilik arz eden bir yasa olduğundan kentler bütüncül bir anlayışın eseri olmaktadır.

Bu nedenle kentsel kalkınma ve gelişmenin yönetsel çerçevesi yasal yönden sürdürülebilir ve istikrarlı şekilde düzenlenmedikçe bütüncül bir anlayışı hayata geçirmek oldukça zordur. Nitekim Türkiye'de kentsel sorunları çözüme ve kentsel kalkınmayı sağlama adına çıkarılan yasaların bütüncül bir planlama anlayışından uzak parçalı çözümler ürettiği görülmektedir. Bu tür parçalı planlama anlayışıyla üretilen kentsel kalkınma politikaları bir alan için çözüm üretirken kentin başka bir alanı için sorun oluşturmaktadır. Bu sorun sürekli olarak farklı bir şekilde ve farklı bir alanda yeniden kendini göstermektedir. Bunun için her şeyden önce kentlerdeki yönetsel yapının yasal açıdan düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sistemi sağlam kurmuş ülkeler, doğal olarak kentsel dönüşüm ve kalkınma uygulamalarında başarıya ulaşmaktadır⁷⁶⁴.

Oysa ülkemizde özellikle son yıllarda çıkartılan yasaların içeriğine bakıldığında sorunun temelinde kentsel dönüşüm sürecinin kapsamlı bir şekilde ele alınmamasıdır. Bu düzenlemelerin hiçbirinde olası bir dönüşümün gerekliliğini ve niteliğini sorgulamayı sağlayacak yaklaşımlar bulunmamaktadır. Dolayısıyla son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler; kentsel alanlarda yaşanan problemleri kapsamlı bir şekilde ele almamakta ve alanın ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel yapısının uzun vadeli olarak iyileştirilmesine yönelik yasal çerçeveyi oluşturmakta yetersiz kalmaktadır⁷⁶⁵.

Bugün itibarıyla kentsel kalkınma ve yaşam kalitesini iyileştirme konusunda gündemi meşgul eden yasal düzenlemelerden bir tanesi 09.07.2013 tarihinde meclisten geçirilen torba yasa ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının imar planına yönelik yetkileri genişletilmesiyle oluşmuştur. Bu yasa ile artık imar planlarına yönelik haritalar, parselasyon planları ile teknik ve idari düzenlemeleri içeren planların değişikliklerinde ilk müellifin izni dikkate

⁷⁶² Öztürk, a.g.e., s.32.

⁷⁶³ Güney, a.g.e., s.179.

⁷⁶⁴ Özden, E.Ö., Görgülü, Z., "Planlama- koruma ilişkisi üzerine yeni bir sistem önerisi", Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1(4), 2006, s.218- 219.

⁷⁶⁵ Nil C. Uzun, **Kentsel dönüşümde yeni bir kavram: Seçkinleştirme**, Ankara: Dost Kitapevi, 2006, s.52.

alınmayacaktır. Bu uygulama ile bütün mülklerde plan ve proje yapmaya, ruhsat vermeye ve yıkım kararı vermeye kadar her türlü yetki Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir.

Böylelikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı imar planlarını tek başına yapan kurum hâline gelmiştir. Bu değişiklik ülke kaynaklarının ranta konu olmasına karşı çıkan meslek odalarını pasifleştirmektedir. Böylelikle TMMOB ve bağlı odalarının kamu adına yaptığı denetimler ortadan kaldırılmış ve meslek odaları ekonomik anlamda güçsüzleştirilmiştir.

Buna benzer şekilde 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” ile 3194 sayılı Yasa’daki planlama yetkisi süresiz olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir⁷⁶⁶. Bu durum merkezî yönetimin planlamayı parsel düzeyine kadar düzenleme yetkisine sahip olması, yerel yönetimlere verilen planlama yetkilerini kullanmalarını imkânsız hâle getirmektedir. Bu kanunla yerel yönetimlerin tek başlarına imar planlama yetkisinin ellerinden alınması, yerel yönetimlerin özerkliği ilkesine aykırıdır⁷⁶⁷. Ayrıca 6306 sayılı Yasa’nın 9. maddesine dayanarak idareye imar mevzuatındaki sınırlamalara tabi olmama yetkisi veren bu düzenleme, idarenin yasalar içinde hareket edip etmediğinin denetlenmesini güçleştireceğinden bu ibare Anayasa’nın 125. maddesine de aykırıdır⁷⁶⁸.

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu bağlamında değerlendirmek gerekirse Keleş’e göre bu Kanun imar ve planlama konusunda belirli avantajları beraberinde getirmiş olsa da (İstanbul, İzmir ve Ankara gibi) diğer büyükşehirlerin kapsadıkları alan ve nüfus açısından farklılıkları göz önüne alınmadığı için eksiktir. Bu bağlamda büyükşehir merkezlerinden uzakta kalan yerleşim alanlarına hizmet sunumu etkin sağlanamayacaktır. İmar planlarının uygulama ve denetim araçlarının kullanılması bakımından coğrafi uzaklık hizmetin etkin sağlanmasını olumsuz yönde etkileyecektir. Buna karşın yeni yasayla getirilen düzenlemeler arasında en önemlisi imar ve planlamadaki bütünsellik kuralı olduğu görülmektedir⁷⁶⁹.

Son dönemde kentsel yaşamla ilgili önemli bir düzenleme de 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması

⁷⁶⁶ Erder, Sema ve İncioğlu, Nihal (2013), “2004 Sonrası Gelişmeler: Yerel Siyaset İkinci Planda”,Erişim Tarihi: 13.05.2019, <http://www.arkitera.com>, s.4.

⁷⁶⁷ Selami Demirkol ve Zuhâl Bereket Baş, “Kentsel Dönüşümün, 6306 Sayılı Yasa Kapsamında Hak ve Özgürlükler Açısından Ele Alınması”, 1. Baskı, Ankara: TBB Dergisi, Sayı:108, 2013, s.43.

⁷⁶⁸ Demirkol ve Baş, a.g.e., s.60.

⁷⁶⁹ İzci ve Turan, a.g.e., s.137.

ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ile çıkartılmıştır. Başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere ülkedeki konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihî ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması konusunda düzenleme içermektedir.⁷⁷⁰

Aslında 5366 sayılı “Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”un 2. maddesinde il özel idarelerine “kentsel yenileme” yapma yetkisi ve görevi verilmektedir. Kanun’da yer alan “bir bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore etmek” ve “bu bölgelerde konut yapılmasına” ilişkin ibare ile yerel yönetim oyuncularına kentsel dönüşüm yapabilme yetkisi verilmektedir⁷⁷¹.

Yasanın bu ve benzeri düzenlemeleri sayesinde günümüzde tarihî alanlara yönelik izlenen politikalar korumadan çok kentsel dönüşüm projesine dönüşmüş durumdadır. Oysa 5366 sayılı Kanun’da açık bir şekilde merkezî oyuncuların kentsel dönüşüm yapabilir ifadesi yer almamaktadır. Sadece Yasa’nın 3. maddesinde “Toplu Konut İdaresi” ile ortak uygulama yapılabileceğinden bahsedilmektedir. Böylelikle tarihî alanlar kamunun değil, bedelini ödeyebilen üst gelir gruplarının alanı hâline dönüşmektedir. Nitekim bu yasayla yapılan dönüşümlerin en yakın örnekleri İstanbul Sulukule ve Ayazma örnekleridir⁷⁷².

Her iki örnek projede görüldüğü üzere İstanbul gibi tarihî alanların çok olduğu ve toprak rantının yüksek olduğu bölgelerde tarihî alanlar bu yasaya dayandırılarak meşrulaştırılmaktadır. Oysa koruma çerçevesi altındaki uygulamaların her türlü kimlik ve kültüre saygılı olması gerekirken uygulamalarda varlığı hiçe sayılan bölge halkı, rant beklentisi dolayısıyla yerlerinden edilmektedir⁷⁷³.

Ülkemizde kentsel kalkınmanın gündemini oluşturan diğer bir düzenleme de 5393 sayılı Belediye Kanunu belediyelere düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak için Kanun’un 69. maddesinde 2010 yılında 6360 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle belediyelere kentsel dönüşüm alanı ilan etme yetkisi tamamen değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle belediyelerin tek başına kentsel dönüşüm alanı ilan etme

⁷⁷⁰ Sutcliffe, a.g.e.

⁷⁷¹ Kiraz, Ali A’dan Z’ye Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşüm ile İlgili Pratik Bilgiler ve Dilekçeler. İstanbul: Beta Yayınları, 2014. s.38

⁷⁷² Bailey, N. (2004), “Konuta Yönelik Dönüşüm: Glasgow Deneyimi”, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması Dilek Özdemir, Pınar Özden ve Sırma Turgut (editörler), İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını, İstanbul 2004 171-177.

⁷⁷³ Bilgin A.G. Altınöz, Mimari koruma uygulamalarına genel bir bakış, Mimarlık, 44(338), 2007, s.30-35.

yetkisi tamamen ortadan kaldırılmıştır. Böylece belediyeler dönüşüm alanını tespit ederek kentsel dönüşüm ilanı için talepte bulunabilir. Bu talep Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifiyle Bakanlar Kurulu'na sunulur. Eğer Bakanlar Kurulu karar verirse kentsel dönüşüm gerçekleştirilebilecektir. Kısacası yasanın belediyelere kanunlarla verilmiş yetkilerini kullanması ve belediyeler sınırsız biçimde Bakanlığın doğrudan vesayeti altına sokulduğu görülmektedir. Ayrıca bu madde “mülkiyet hakkını” kısıtlayan ibareler içermektedir⁷⁷⁴.

Buna göre “konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak üzere...” kentsel dönüşüm projeleri uygulayabilecektir. Bu durum yasaların en temel hak olarak gördüğü mülkiyet hakkının bazı toplumsal sınıflara kaydırılmasına zemin hazırlamakta ve bazılarının daha da fazla mülk sahibi olmasının önünün açılmasını sağlamaktadır⁷⁷⁵.

Nitekim düzenlemede kentsel dönüşüme tabi tutulacak ve proje uygulanacak yapılara ilişkin olarak “Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır.” hükmü yer almaktadır. Bu madde ile kamulaştırma sürecinde önce anlaşma, daha sonra kamulaştırma yapılmakta yani kamulaştırmanın bir tehdit faktörü olarak kullanılması söz konusudur⁷⁷⁶.

Diğer taraftan ise devlet “İskân amaçlı kamulaştırma yaptım.” demektedir fakat iskân amaçlı kamulaştırma anlayışında sosyal konut ön plandadır. Ama günümüzde üretilen konutlarsa piyasa konutudur. Böylelikle kentin merkezî kesimlerinde kalan değerli araziler üzerinde bulunan eski yapılar bu madde çerçevesinde kamulaştırılarak bu alanlara çok daha değerli yapılar inşa edilmesinin önü açılmaktadır.

Diğer bir ifadeyle yapılan bu yasal değişiklik ile İstanbul gibi tarihî kentlerde kalan çok değerli kamu arazileri, gecekondular, açık alanlar, kentsel yeşil alanlar ve askerî alanlar yargısal denetim dâhil tüm engeller kaldırılarak kentsel dönüşüm proje uygulaması adı altında her türlü yapının inşasına açılmış olmaktadır⁷⁷⁷.

Son olarak kentsel kalkınma konusunda ülke gündemini oluşturan diğer bir politika ve düzenleme de 16.05.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların

⁷⁷⁴ Purkis, a.g.e., s.145.

⁷⁷⁵ Purkis, a.g.e., s.145.

⁷⁷⁶ Şence Türk, “Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu”, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, Sayı:6, 2012, s.26.

⁷⁷⁷ Ergun, a.g.e., s.141.

Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” ile yapılmıştır⁷⁷⁸. Bu anlamda ülkenin imar ve yapılaşma faaliyetlerini baştan aşağı değiştirmiş olan kanun olası afet risklerine, kentsel standartların oluşturulmasına ve deprem riski altındaki alanlara ilişkin iyileştirme, tasfiye ve yenilemeler gibi önlemlerin alınması hedeflenmektedir⁷⁷⁹. Fakat Türkiye gibi neredeyse deprem, heyelan ve afet gibi risk taşımayan alanların olmadığı göz önüne alınırsa söz konusu kanun ile Türkiye’nin her yeri kentsel dönüşüm alanı ilan edilebilir hâle gelmiştir. Bu durum, siyasiler tarafından afet, risk, deprem gibi söylemlere dayandırılarak ülkenin tüm topraklarına, doğal kaynaklarına kadar uzanan keyfî uygulamaların önünü açmış olmaktadır⁷⁸⁰.

Nitekim bahsedilen bu sebeplere dayandırılarak kentsel dönüşümü başlatılan bölgelerden biri olan İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesinde 15 Aralık 2013 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla “afet riskli alan” ilan edilen Sarıgöl Mahallesi ve bu mahallenin mezarlığı riskli alan ilan edilmiştir. Türkiye’nin en büyük eğlence merkezi olarak tanıtılan Vialand’ın hemen karşısında yer alan bu mezarlık Çevre ve Şehircilik Bakanlığının hazırladığı tanıtım billboardlarında yıkılacak alanların gösterildiği “riskli alan” sınırları içinde yer almıştır.

55 bin metrekarelik bu mezarlık dâhil olmak üzere Gaziosmanpaşa’da 4 milyon metrekare alanın Bakanlar Kurulu kararıyla riskli alan ilan edilen bölge, Haliç kıyılarından, Eyüp sınırlarından Avrupa konutlarının bulunduğu TEM bölgesine kadar bir bölgeyi kapsamaktadır. Bu alanın içinde bulunan mezarlığın riskli alan ilan edilmesine karşı halk tepkisini dile getirmiştir⁷⁸¹.

Yine bu yasayla Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu kapsamında bulunan yerler de dâhil olmak üzere riskli alanlarda ve rezerv yapı alanlarında olup hazinenin özel mülkiyetinde bulunan taşınmazları, Bakanlığın talebi üzerine TOKİ’ye ve İdareye bedelsiz olarak devredilebilmektedir. Böylece kamu mülklerinin rahatlıkla devredilmesinin yolunu açan bu düzenleme sosyal ve toplumsal alanlar için öngörülen son alanlarında yok olmasına neden olmaktadır.

⁷⁷⁸ Atik, A., Taçoral, E. ve Altunkasa, M. F. (2014), Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 4(9), 21-33.

⁷⁷⁹ Genç, Fatma Neval (2014). 6360 Sayılı Kanun ve Aydın’a Etkileri. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1, 1-29.

⁷⁸⁰ AVCI, S. (2010). İstanbul’un Nüfus Özellikleri ve Afetlerden Zarar Görebilirlik. İstanbul’un Afetlerden Zarar Görebilirliği (s. 106-129). İstanbul: İTO Yayınları.

⁷⁸¹ Hürriyet Gazetesi, 21.01.2014 Haber, s.6.

İstanbul gibi kentlerin önemli bir ihtiyacı olan sosyal, kültürel ve teknik altyapı alanları tüketilmektedir. Özellikle askerî bölgelerin kentlerde geniş yer kapladığı düşünüldüğünde plansız ve kaçak yapılaşmış kentlerimizin sosyal ve kültürel alanlara olan ihtiyacının karşılanması için son fırsat da kaybolmuş olacaktır⁷⁸². Ayrıca bu yasal düzenlemeyle değeri yüksek olan alanların dahi (okul, hastane ve cami gibi) dönüştürülmesinin önü açılmış olmaktadır. Bununla beraber mera alanları dahi dönüşüme dâhil edilerek bu alanların dengesiz yapılaşmasının önü açılmıştır. Türkiye’de kırsal alanda yaşayan insanların geçim kaynağı olan hayvancılık sektörü için önemli bir gereklilik olan mera alanlarının bu kanunla riskli alan olarak belirlenerek mera vasfının kaldırılması ve yapılaşmaya açılması kolaylaştırılmıştır⁷⁸³.

Ayrıca bu kanunun uygulanması için riskli yapılar dışında kalan diğer yapılar da uygulama bütünlüğü gereği yıkılabilecektir. Böylece bu düzenleme; güvenli ve risk taşımayan yapılarda oturan kişilerin de evlerinin yıkılabileceğini ve yaşayanların hukuksal güvencelerini, barınma haklarını ve konut dokunulmazlığını ortadan kaldırabilmektedir. Böylece Türkiye’de hiç kimsenin barınma ve mülkiyet hakkı güvende olmayacak ve bu hakkı savunmak isteyenlerin de önü bu kanun ile kesilmiş olacaktır⁷⁸⁴. Üstelik yasada yer alan “riskli alanlardaki yapılara ve riskli yapıların yanındaki yapılara da elektrik, su ve doğalgaz hizmetlerinin” verilmeyeceği belirtilmiştir. Kanun bu tür yapılarda yaşamak zorunda kalan yoksul kesimler ve kiracılar için önemli sorunlar doğurmaktadır. Elektrik, su ve doğalgaz gibi önemli ihtiyaçların kesilmesi, bu tür yapılarda yaşamayı olanaksız hâle getirecek, bu yapılarda yaşayanlar açısından olumsuz sağlık ve güvenlik sorunları doğuracaktır⁷⁸⁵.

Son olarak 6306 sayılı Kanun’un diğer kanunlarla⁷⁸⁶ çakışması durumunda İstanbul gibi metropollerdeki tüm kentsel yaşamı ilgilendiren pek çok kanunların uygulanmasını engelleyici hükümleri ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz maddesi ile dönüşümün önündeki engeller kaldırılarak dönüşümün sorunsuz ve sınır tanımaz bir hâl alması sağlanmıştır. Böylelikle bu yasaya diğer yasalara göre daha fazla yetki verilerek “üstün yasa” niteliği kazandırılmıştır⁷⁸⁷.

⁷⁸² ŞPO, (2013). TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşümün Temel İlkeleri. Erişim: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4748&tp=1&sube=0#.WS2QBRPyY10

⁷⁸³ Mukul, a.g.e., s.6.

⁷⁸⁴ Ayfer Bartu, “Yoksulluk yer değiştiriyor”, Express Dergisi, Sayı:11, İstanbul: Doğan Dağıtım Yayın, (Kasım - 2008), 42-44.

⁷⁸⁵ ŞPO, a.g.e., s.11.

⁷⁸⁶ Bkz.:6306 sayılı Kanunun 9. maddesinin 2. Fıkrası.

⁷⁸⁷ Başar Yaltı, (2013), “Kentsel Dönüşüm ve Yol Açacağı Sorunlar”, Erişim Tarihi: 05.06.2019, <http://www.basaryalti.av.tr/makaleoku.aspx?>, s. 4.

Bu durum beraberinde kamuya ait alanların rant alanlarına dönüşmesinin kolaylıkla önünü açmakta ve bunun sonucunda ise kentler arasında gelişmişlik farkı ve fırsat eşitsizlikleri ortaya çıkmasına kadar giden büyük sorunlara neden olmaktadır⁷⁸⁸.

Sonuç olarak 6306 sayılı Kanun riskli alan denilerek özel ve kamusal nitelikli hiçbir alanın koruma olanağı kalmamasını sağlama yolunu açmakta olup kentsel dönüşümde devlet organlarını sınır tanımayan bir mekanizmaya dönüştürmektedir. Ayrıca halkın taleplerine ve bölge özelliklerine uygun yapılar inşa edilmemekle birlikte tek tip projeler geliştirilerek bölge farklılıkları göz ardı edilmektedir.

4.2.3. Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerine Bakış

Türkiye’de halkın kentsel yaşam memnuniyetini belirlemek üzere TÜİK tarafından sadece kentlerde yaşayan katılımcılarla düzenlenen anketin sonuncusu 2019 yılında yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları halkın kentsel yaşam kalitesi hakkında genel bir değerlendirme yapmaya imkân vermektedir.

Şekil 4.8: Türkiye’de kentsel yaşam memnuniyeti araştırması sonuçları (2011-2018).

Kaynak: TÜİK, (2019). Sayı: 30702

⁷⁸⁸ Öztürk, a.g.e., s.32.

Grafikte görüldüğü üzere 2018 yılında ülkemizde mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı %53,4 olarak hesaplanırken bu oran 2017 yılında %58'den 2018 yılına kadar azalmıştır. Mutsuz olduğunu beyan eden bireylerin oranı ise %11,1'den %12,1'e yükselirken mutluluk oranı 2017 yılında erkeklerde %53,6 iken 2018 yılında %49,6'ya, kadınlarda ise %62,4'ten %57'ye düşmüştür.

Tablo 4.8: Cinsiyet, Yaş Grubu ve Medeni Duruma Göre Mutluluk Düzeyi, 2017, 2018

	Mutluluk düzeyi					
	Mutlu		Orta		Mutsuz	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Toplam-Total	58,0	53,4	30,9	34,5	11,1	12,1
Erkek	53,6	49,6	33,8	36,4	12,5	14,0
Kadın	62,4	57,0	28,1	32,7	9,6	10,2
Yaş grubu						
18-24	61,3	55,4	29,9	35,1	8,8	9,5
25-34	58,6	53,2	31,9	36,4	9,5	10,4
35-44	55,9	50,7	33,3	36,9	10,9	12,3
45-54	53,1	47,8	33,0	36,4	13,9	15,7
55-64	56,2	55,7	31,0	31,8	12,8	12,6
65+	66,1	61,2	22,9	26,8	11,0	12,0
Medeni durum						
Evli	60,6	56,3	29,6	32,9	9,8	10,8
Erkek	55,7	51,6	32,6	34,9	11,7	13,5
Kadın	65,2	60,7	26,9	30,9	8,0	8,3
Evli olmayan	52,4	46,7	33,7	38,3	13,9	15,0
Erkek	49,1	45,5	36,5	39,3	14,4	15,1
Kadın	55,8	47,9	30,9	37,2	13,4	14,9

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2018

Yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi incelendiğinde 65 ve üzeri yaş grubu 2017 yılında %66,1, 2018 yılında ise %61,2 ile en yüksek mutluluk oranının görüldüğü yaş grubu oldu. En

düşük mutluluk oranı ise 2017 yılında %53,1, 2018 yılında %47,8 ile 45-54 yaş grubunda görüldü.

Tablo 4.9: Eğitim Durumuna Göre Mutluluk Düzeyi, 2017, 2018

	Mutluluk düzeyi					
	Mutlu		Orta		Mutsuz	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Toplam-Total	58,0	53,4	30,9	34,5	11,1	12,1
Bir okul bitirmedi	62,5	59,0	25,8	27,0	11,7	14,0
İlkokul	57,7	52,3	30,5	35,0	11,8	12,7
İlköğretim veya ortaokul	56,1	52,6	32,1	35,6	11,8	11,8
Lise ve dengi okul	57,4	51,3	32,7	38,1	9,9	10,7
Yükseköğretim	56,9	53,9	33,4	34,8	9,7	11,3

Tabloda görüldüğü üzere hiçbir okul bitirmeyen bireylerin %59 ile en mutlu kesim oldukları görülmektedir. Eğitim durumuna göre diğer mutluluk düzeyi incelendiğinde sırasıyla %53,9 ile yükseköğretim mezunu, %52,6 ile ilköğretim veya ortaokul mezunu, %52,3 ile ilkokul mezunu ve %51,3 ile lise ve dengi okul mezunu bireyler takip etti.

Tablo 4.10: Genel olarak kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyi, 2011-2018

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sosyal Güvenlik Kurumu hizmetleri								
Memnun	56,1	59,7	69,6	58,4	58,7	67,9	62,5	63,1
Orta	11,3	12,4	8,3	9,9	9,9	8,3	10,6	10,8
Memnun değil	7,0	9,9	9,6	11,5	9,8	7,5	8,6	9,1
Fikri yok	25,6	18,0	12,5	20,2	21,7	16,3	18,3	17,0
Sağlık hizmetleri								
Memnun	75,9	74,8	74,7	70,6	72,3	75,4	71,7	70,4
Orta	12,0	13,1	10,6	11,8	12,2	11,6	13,0	13,9
Memnun değil	12,2	12,0	14,7	16,7	14,5	12,3	14,7	15,1
Fikri yok	-	-	-	0,9	0,9	0,7	0,7	0,5
Eğitim hizmetleri								
Memnun	64,2	64,6	69,7	58,9	59,0	65,1	54,6	56,7
Orta	19,2	18,3	13,5	11,8	12,2	11,5	13,5	14,3
Memnun değil	16,6	17,2	16,9	19,0	17,1	15,3	22,5	20,8
Fikri yok	-	-	-	10,2	11,8	8,2	9,4	8,2
Adli hizmetler								
Memnun	38,9	44,7	52,8	50,8	50,4	57,9	54,1	56,3
Orta	8,2	10,6	6,5	8,7	8,6	8,2	10,2	10,3
Memnun değil	9,6	9,9	9,5	12,2	10,8	9,0	10,1	11,2
Fikri yok	43,3	34,9	31,2	28,4	30,2	24,8	25,6	22,3
Asayiş hizmetleri								
Memnun	79,4	79,4	79,4	69,1	69,8	75,7	74,4	75,2
Orta	11,6	11,8	9,5	9,8	10,3	8,4	9,5	9,8
Memnun değil	9,0	8,8	11,1	13,2	9,8	8,5	9,1	8,7
Fikri yok	-	-	-	7,9	10,2	7,5	6,9	6,3
Ulaştırma hizmetleri								
Memnun	71,8	72,7	76,4	71,8	74,0	78,4	72,3	74,8
Orta	10,6	11,4	8,0	9,6	9,5	7,9	10,0	9,9
Memnun değil	11,9	12,7	12,6	14,6	13,0	10,9	14,9	12,7
Fikri yok	5,7	3,1	3,0	4,1	3,4	2,7	2,9	2,5
TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2018								

Tabloda görüldüğü üzere kamu hizmetleri sunumuna bakıldığında vatandaşların en fazla memnun oldukları kamu hizmetlerinin %75,2 ile asayiş hizmetleri olduğu; onu sırasıyla %74,8 ile ulaştırma, %70,4 ile sağlık, %63,1 ile Sosyal Güvenlik Kurumu, %56,7 ile eğitim ve %56,3 ile adli hizmetlerden memnuniyet takip etmiştir.

Son olarak Türkiye’de halkın %72,1’i kendi geleceklerinden umutlu olduğunu ifade ederken geleceklerinden umutlu olan erkeklerin oranı %71,1 iken kadınlarda bu oran %73 olarak ölçümlenmiştir.

4.3. İSTANBUL’DA KENTSEL YAŞAMIN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ

Tarihi 8.500 sene öncesine uzanan İstanbul, köklü bir tarihi geçmişi olan ve medeniyet tarihinde uzun bir dönem kritik öneme sahip olmuş bir şehirdir.⁷⁸⁹ Nitekim neolitik dönemde yerleşik hayatın olduğunu gösteren kalıntılar 2004 senesinde gerçekleştirilen kazılarda bulunan önemli bulgulardır.⁷⁹⁰

İstanbul’da yerleşik hayatın olduğuna dair kalıntılar her iki yakada da mevcuttur. Söz edilen kalıntılardan ulaşılan sonuçlara göre ilk kolonyal yerleşme MÖ 7. yüzyılda Kadıköy taraflarında Moda burnunda, diğeri ise Üsküdar’da kurulmuştur. Buralarda kurulmasında deniz kıyısında olmalarının ve tepelerin de bulunmasının rol oynadığı düşünülmektedir. Boğaza yakın bu bölgeler insanların yaşaması için elverişli özellikler taşımaktadır.⁷⁹¹ Diğer yakada kurulan kolonyal şehirler ise bugünkü Galata, Eyüp, Kağıthane ve Alibeyköy’de kurulmuştur. Bu bölgede kurulmasında Haliç’le birleşen derelerin olması büyük rol oynamaktadır.⁷⁹²

İstanbul bu uzun tarihi geçmişinde iki imparatorluğa başkentlik yapmıştır. Bunlardan birincisi Doğu Roma ikincisi ise Osmanlı Devleti’dir. Doğu ile batıyı ve kuzey ile güneyi birleştiren nokta olan İstanbul bu iş kapasitesi ve özellikle ticaret yapma imkânı sayesinde gün geçtikçe artan fırsatları ile her zaman ekonomik açıdan tercih edilen bir şehir olmuştur. Bu sebepten ötürü en eski tarihlerden beri her zaman göç almış ve iş gücünün sürekli artışıyla şehirleşme da daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.⁷⁹³

Dünyanın hâlihazırda en büyük metropollerinden biri olan İstanbul jeo-politik konumu itibariyle de önemini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir.⁷⁹⁴ Günümüzde Türkiye ekonomisinin merkezi niteliğini taşıyan bu şehrin kültürel ve tarihsel kaynaklarının yok

⁷⁸⁹ Ünal Akkemik, Ufuk Kocabaş, Woods Of Byzantine Trade Ships of Yenikapı (Istanbul) And Changes In Wood Use From 6th To 11th Century”, *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol. 14, No 2, 2014., pp. 317-327.

⁷⁹⁰ Akkemik ve Kocabaş, a.g.e., s.318.

⁷⁹¹ Baş, A. (2012). Kentsel dönüşümün/değişimin dinamikleri: tarihi süreçte istanbul’un 1500 yıllık dönüşümü, Mekânsal değişim ve dönüşüm, 8 Kasım Dünya şehircilik günü 36. kolokyumu bildirileri kitabı, TMMOB Gehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, 385- 398.

⁷⁹² Çeker, A. “Doğal Ortamın Mekânsal Kullanım Özellikleri ‘Eyüp Sit Koruma Alanı Örneği’”, *III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu*, Hatay, 2012, s. 283.

⁷⁹³ Mustafa Görün ve Mustafa Kara, “Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2). 2010, s.141-164.

⁷⁹⁴ Didem Danış, *Kentsel Dönüşümün Arka Planı*, http://www.hyd.org.tr/attachments/article/126/kentsel_donusum_-_didem_danis.pdf, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

olmaması kalkınma ve refah seviyesinin yükselmesi için katkı sağlayan önemli bir etmen niteliğindedir.⁷⁹⁵

Öte yandan İstanbul'daki nüfus devam eden göçlerle birlikte sürekli bir artış sergilemiş ve bu hal kentin ilerlemesine direkt olarak tesirde bulunmuştur.⁷⁹⁶ İstanbul'un sosyal yapısında ve etnik çeşitliliğinde büyük yeri olan nüfusundaki bu değişim uzmanların tahminlerine göre; 2020 senesinde 16 milyon, 2030 senesinde 20 milyon, 2040 senesinde 23 milyon ve 2050 senesinde 26 milyona ulaşacağı ifade edilmiştir.⁷⁹⁷

İstanbul şehri özellikle 1950 yılı sonrasında büyük bir göç akınına uğramış ve o yıllardan bu yana bu göç devam etmiştir. İş imkânlarının çeşitliliği ve çokluğu bu göçün belirleyici unsuru olmuştur.⁷⁹⁸ 2018 yılın gerçekleştirilen istatistiklere göre de bu durum değişmemiştir. İstanbul en fazla göç alan şehir olma özelliğini korumuştur.⁷⁹⁹

İstanbul en fazla göç alan illerin başında gelmektedir. İstanbul gurbetteki yoksulların metropolü olarak nitelenmektedir.⁸⁰⁰ TÜİK 2013 nüfus verilerine göre İstanbul'da ikamet eden ve nüfusa kayıtlı olduğu il de İstanbul olan 2.178.356 kişi bulunmaktadır.

Oysa Sivas nüfusuna kayıtlı olup Sivas'ta yaşayan 565.828 kişi olmasına rağmen İstanbul'da yaşayıp Sivas nüfusuna kayıtlı olan 728.956 kişi bulunmaktadır. Benzer şekilde Kastamonu nüfusuna kayıtlı olup, Kastamonu'da yaşayan kişi sayısı 313.636 iken Kastamonulu nüfusuna kayıtlı olup İstanbul'da yaşayan kişi sayısı 546.989 kişidir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.⁸⁰¹ Aşağıdaki tabloda yıllara göre İstanbul'daki nüfusun Türkiye oranı gösterilmektedir:

⁷⁹⁵ <http://www.surkal.org.tr/aboutus.aspx>, erişim tarihi: 06.05.2019.

⁷⁹⁶ Erol Tümertekin,, **İstanbul'un Coğrafi Anatomisi**. İstanbul, 1995, s. 19-24.

⁷⁹⁷ Ali Çeker, Rauf Belge, "İstanbul'da kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleşen bir olgu: Soylulaştırma", **Türk Coğrafya Dergisi**, 65, 2015, s.77-86

⁷⁹⁸ Ali Kiraz, **A'dan Z'ye Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşüm ile İlgili Pratik Bilgiler ve Dilekçeler**. İstanbul: Beta Yayınları, 2014. s.38.

⁷⁹⁹ <http://www.haberler.com/istanbul-da-en-cok-sivaslilar-yasiyor-6962447-haberi/>, erişim tarihi: 06.05.2019.

⁸⁰⁰ Ekşi, a.g.e, s.36.

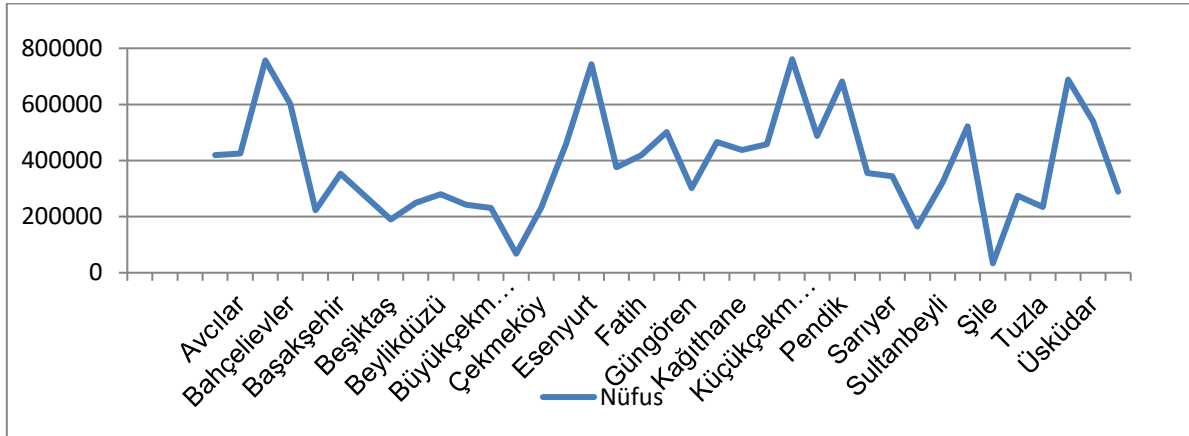
⁸⁰¹ TÜİK, 2019.

Tablo 4.11: Türkiye Nüfusuna Oranla İstanbul Nüfusundaki Yıllara Göre Değişim.

Yıllar	İstanbul	Türkiye	Oran
2007	12.573.836	69.515.492	18,09%
2008	12.697.164	70.344.357	18,05%
2009	12.915.158	71.261.307	18,12%
2010	13.255.685	72.310.416	18,33%
2011	13.624.240	73.517.002	18,53%
2012	13.854.740	74.849.187	18,51%
2013	14.160.467	76.223.639	18,58%
2014	14.377.018	77.523.788	18,55%
2015	14.657.434	78.665.830	18,63%

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/>).

Tablo 1’de görüldüğü üzere İstanbul, 2015 yılı verilerine göre, nüfusun %18,63’ünü tek başına barındırmaktadır. 12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanun ile 27 büyükşehir belediyesinin mülki sınırları içinde kalan tüm köy ve belediyelerin kamu tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Buna göre İstanbul’a bağlı olan toplam 151 köy, mahalle olmuş 2013 yılından itibaren İstanbul’da köy nüfusu kalmamıştır. İstanbul’un 2014 yılı toplam nüfusu 14.377.018 olmuştur. İstanbul’un tamamı idari bakımdan şehir nüfusundan oluşmaktadır.⁸⁰²

Şekil 4.9: İstanbul ilçeleri nüfus dağılımı.

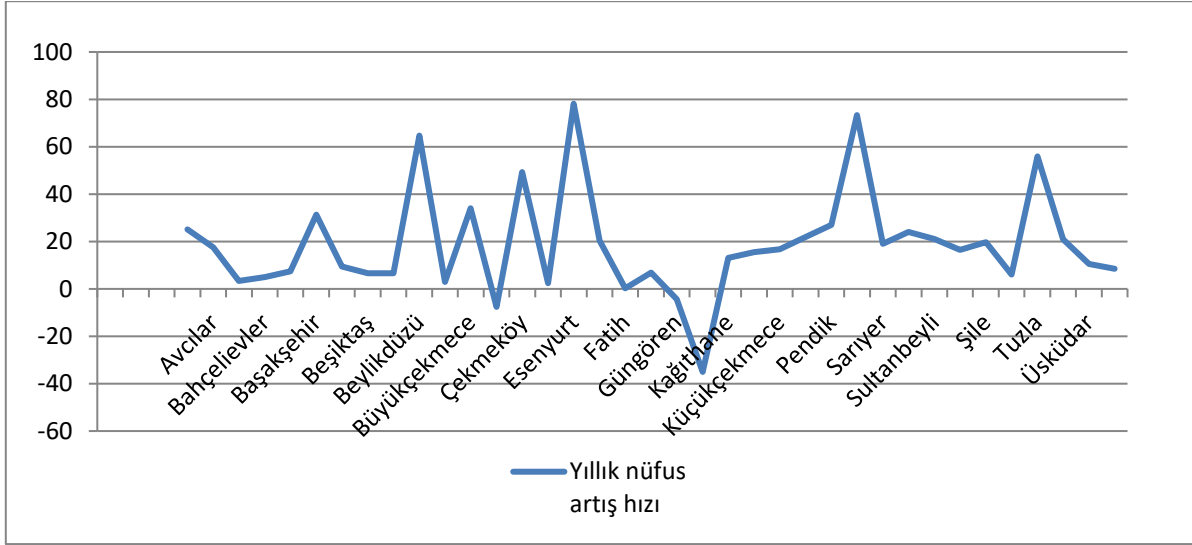
Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 2019.

Yukarıdaki grafikte 2015 yılı İstanbul ilçelerine göre nüfus dağılımları gösterilmiştir. Nüfusun bazı ilçelerde yoğunlaştığı, bazılarında bir hayli az olduğu görülmektedir. Nüfusun

⁸⁰² Danış, a.g.e.

dağılımında ilçelerin iş merkezlerine yakınlığı ve konut kira ve fiyatlarının seviyesi belirleyici faktörlerden olmaktadır.⁸⁰³

İstanbul nüfusunun büyük bölümü Avrupa Yakası'nda toplanmıştır. Avrupa ve Anadolu Yakaları arasındaki nüfus dağılım dengesizliği konut alanları yoğunluğunda da görülmektedir. En fazla konut yoğunluğu Bağcılar, Bahçelievler, Kadıköy, Pendik, Ümraniye ve Küçükçekmece ilçelerindedir. Kent merkezi dışında bulunan Büyükçekmece, Silivri, Şile, Çekmeköy gibi ilçeler konut yoğunluğu az olan ama hızlı gelişen ilçelerdendir.⁸⁰⁴

Şekil 4.10: İstanbul ilçelerinin yıllara göre nüfus artış hızı.

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 2019.

Yukarıdaki grafikte İstanbul ilçelerine göre 2015 yılı nüfus artış hızı görülmektedir. Bu grafiğe bakıldığında bazı ilçelerin hızla nüfus yönünden düştüğü bazılarının da yükselişe geçtiği görülmektedir. Nüfus artış hızındaki bu değişimlerin ilçenin göç alma oranına bağlı olarak değiştiği söylenebilmektedir. Özellikle kente göç edenlerin barınmak amacıyla yaptıkları gecekondu, çarpık kentleşmeyi meydana getirmiş ve şehrin hem plansız hem de bozuk bir estetik görüntüyle şehirleşmesine sebebiyet vermiştir.⁸⁰⁵

Ayrıca 10.07.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu gereğince belde belediyeleri, ilk kademe belediyelerine dönüştürülmüş ve böylece İBB'nin yetki ve sorumluluk sahası üç kat artmıştır. Böylelikle İBB'nin hizmet sınırları, 1830, 92 km²'den İstanbul ili idari sınırlarına kadar genişleyerek 5343,02 km²'ye ulaşmıştır.⁸⁰⁶

⁸⁰³ Özkan, M. (2011). İstanbul'da kültür sanat içerikli kent politikaları, Skop Sanat Tarihi Eleştiri Dergisi, (1) Web: <http://www.e-skop.com/skopdergi/istanbulda-kultur-ve-sanat-icerikli-kent-politikalari/402>

⁸⁰⁴ İstanbul Valiliği, 2019.

⁸⁰⁵ Köktürk ve Köktürk, a.g.e.

⁸⁰⁶ İBB, 2019; İstanbul Valiliği, 2019.

Öte yandan İstanbul'da kalkınmanın desteklenmesi için İstanbul Kalkınma Ajansı gibi kurum ve kuruluşlar yer almaktadır. 5449 sayılı Kanun'un 14.306 sayılı kararı gereği kurulan bu bölgesel ajanslar kentte fırsat eşitsizliklerini mümkün olduğunca giderip, adil ve refahın sağlandığı bir yaşama alanı oluşturmak gibi görevleri üstlenmektedirler.⁸⁰⁷ İstanbul'un kentsel kalkınması bu yüzden toplumun daha yüksek ve eşit bir seviyeye çekilmesi ve bu durumun sürdürülebilmesidir. Bu sebepten şehrin farklı bölgeleri ve kesimleri değerlendirilerek etkili çözüm yöntemleri ile kalkınmaya dâhil olunmasını sağlamak önemli bir konudur. İstanbul'da kentsel kalkınma kapsamında kentsel dönüşüm de önemli bir konudur.⁸⁰⁸

Turizm potansiyeli itibariyle önemli bir merkez olan turizm, kentlerin gelişiminde ve ilerlemesinde hızlı ve doğrudan bir etki yaratmaktadır.⁸⁰⁹ Turistlerin İstanbul'u ziyaret etmesi hem döviz akışını sağlayarak ekonomiyi güçlendirmekte hem de yeni iş kolları ve imkânları açarak istihdamı arttırmaktadır. Ekonomik olarak güçlenen kentin de refah seviyesi artarak kalkınma sağlanmaktadır.⁸¹⁰ Ayrıca turizm kentin imajını da olumlu yönde etkilemekte yapılan tanıtım, ülkeye ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda güven duyulmasını sağlamaktadır.⁸¹¹ Bu yönüyle turizm İstanbul ve Türkiye ekonomisi açısından önemli bir yere sahiptir.

Mercer firması tarafından yapılan hayat pahalılığı araştırması dünyadaki en geniş kapsamlı çalışmalardan biridir. 5 kıtada 209 şehri içeren ve satın alma gücündeki değişimi ölçümleyen araştırma kapsamında konut, ulaşım, gıda, eğlence, ev gereçleri vb. unsurları da kapsayan 200'ün üzerinde bileşen kullanılmaktadır. Araştırmaya göre, uygun maliyetli kent yaşamıyla İstanbul hayat pahalılığı sıralamasında 163. sırada bulunmaktadır:

⁸⁰⁷ <http://www.istka.org.tr/hakimizda/istanbul-kalkinma-ajansi>, erişim tarihi: 06.06.2019.

⁸⁰⁸ Fatma Neval Genç, **Yerel Yönetimler ve Kent Yenileme**, Yerel ve Kentsel Politikalar, (Ed. M.A. Çukurçayır, A. Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2012, s.137-168.

⁸⁰⁹ Ahmet Gürbüz, Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. **Teknoloji Dergisi**. Yıl: 5, Sayı 1-2, 2002, ss: 49-59.

⁸¹⁰ WTO, 2019.

⁸¹¹ EC, 2019.

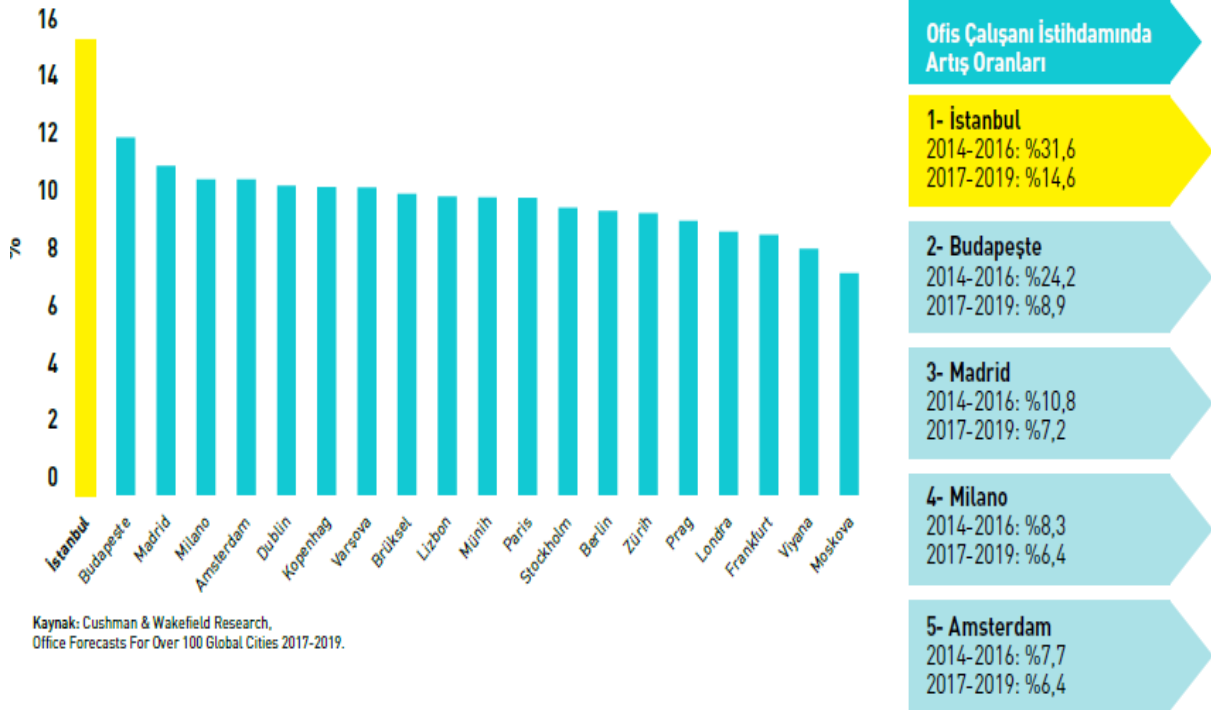
HAYAT PAHALILIĞI - ŞEHİR SIRALAMASI

Sıra	Şehir	Ülke
1	Hong Kong	Hong Kong
2	Tokyo	Japonya
3	Zürih	İsviçre
4	Singapur	Singapur
5	Seoul	Güney Kore
9	Pekin	Çin
13	New York	A.B.D.
17	Moskova	Rusya
26	Dubai	B.A.E.
163	İstanbul	Türkiye

Kaynak: Mercer, 2018

Şekil 4.11: Hayat Pahalılığı

Kaynak: ISTKA, (2019). İstanbul Yatırım Rehberi 2019, <https://www.istka.org.tr> > media > istanbul_fact_sheet_2019_tr_turkish-web, 24.11.2019.

Şekil 4.12: Ofis Çalışanı İstihdamında Artış Oranları

Kaynak: ISTKA, (2019). İstanbul Yatırım Rehberi 2019, <https://www.istka.org.tr> > media > istanbul_fact_sheet_2019_tr_turkish-web, 24.11.2019.

Cushman & Wakefield'in 2017-2019 Küresel Ofis Tahmini raporuna göre İstanbul, 2014-2016 yıllarında 259 bin 600 ofis kullanımı gerektiren istihdam yaratarak Avrupa'nın

zirvesine yerleşmiştir. Bununla birlikte İstanbul'un 2017-2019 yılları arasında ilave olarak 157 bin 500 kişilik daha ek ofis istihdamı yaratması beklenmektedir.

İSTANBUL'DA ÖĞRENCİ SAYILARI	
Eğitim Seviyesi	Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	210.495
İlkokul	884.403
Ortaokul	970.031
Lise	1.038.510
Ön Lisans	203.730
Lisans	572.024
Yüksek Lisans	138.949
Doktora	28.597
TOPLAM	4.046.739

Kaynak: TÜİK ve Yükseköğretim Kurulu, 2017-2018.

Şekil 4.13: Öğrenci Sayıları

Kaynak: ISTKA, (2019). İstanbul Yatırım Rehberi 2019, <https://www.istka.org.tr> > media > istanbul_fact_sheet_2019_tr_turkish-web, 24.11.2019.

Eğitim ve öğretim sosyal ve ekonomik kalkınmanın temeli olmuştur. 15 milyon nüfusa sahip İstanbul'da ilkokuldan üniversiteye 4 milyondan fazla öğrenci eğitim görmektedir. Bu rakamın 943 bin kadarı 61 üniversitede programlarına devam etmektedir.

Bunun yanında Türkiye'de İstanbul ve çevresinde yoğunlaşan üretim tesisleri, KOBİ'ler serbest bölgeler vb. kuruluşlar İstanbul'un Türkiye ekonomisi içinde çok önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. İstanbul ekonomisinin Türkiye açısından önemini gösteren bazı bilgiler ve tespitlere bakmak yerinde olacaktır.

İstanbul'daki işsizlik oranları bir gösterge olabilmektedir. Bu değerler, Ankara ve İzmir'le birlikte verilmiş ayrıca Türkiye karşılaştırılmasına değinilmiştir.

Tablo 4.12: Türkiye'deki Metropollerin Nüfuslarındaki Değişim Oranları

Yıl/Şehir	Ankara-TR51	İstanbul-TR10	İzmir-TR31	Türkiye
2007	11,5	11,4	11,5	10,3
2008	11,8	11,2	11,8	11
2009	13,6	16,8	16,2	14
2010	12,1	14,3	15,1	11,9
2011	9,4	11,8	14,7	9,8
2012	9,5	11,3	14,8	9,2
2013	10,2	11,2	15,4	9,7
2014	11,5	11,9	13,9	9,9
2015	11,2	12,9	15	10,3
2016	11,4	13,5	14	10,9

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 2019.

Tablo 2’de görüldüğü üzere İstanbul’un işsizlik oranları, geçtiğimiz 10 yıl boyunca Türkiye ortalamasının üstünde seyretmiştir. İşsizlik oranları tüm Türkiye genelinde ve İstanbul’da son 3 yılda artış gösterirken İzmir ve Ankara’da durum farklılık göstermektedir. İstanbul’da işsizlik oranları son 10 yılda %18 artarken Türkiye’de bu oran %5’tir. Bu durum İstanbul özelinde bir işsizlik probleminin giderek, arttığını dair bir işaret olarak algılanabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda İstanbul, Ankara ve İzmir’in kişi başına düşen milli gelir oranı (GSYH) değerlerinin yıllar içinde değişimi (kişi başına, dolar) verilmiştir:

Tablo 4.13: Metropollerin GSYH Değerlerinin Yıllar İçinde Değişimi (Usd).

Yıl	Türkiye	İstanbul	İzmir	Ankara
2005	7 304	12 428	8 912	11 420
2006	7 906	13 444	9 770	12 368
2007	9 656	16 457	11 641	15 486
2008	10 931	18 622	12 954	17 338
2009	8 980	15 185	10 403	14 289
2010	10 560	17 480	12 190	15 978
2011	11 205	18 587	13 098	16 340
2012	11 588	19 223	13 654	16 318
2013	12 480	20 726	14 695	17 590
2014	12 112	19 957	14 257	16 772

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 2019.

Tablo 3’te görüldüğü üzere, İstanbul Türkiye’nin diğer büyük illerine göre en fazla kişi başına geliri olan şehirdir. İstanbul’un kişi başına düşen milli geliri son 2005-2014 yılları arasında %65 büyümeye kaydetmiş, İstanbul’da ise bu oran % 60 olmuştur. Bu oranla İstanbul, diğer büyük şehirleri geride bırakmıştır.

İstanbul 2014 yılında kişi başına gayrisafi yurt içi hasılda, 19.957 dolar ile ilk sırada bulunmuştur. İstanbul’u, 19.900 dolar ile Kocaeli ve 19. 772 dolar ile Ankara izlemiştir. İl düzeyinde kişi başına gayrisafi yurt içi hâsıla hesaplamalarında, 4.528 dolar ile Van, 4.464 dolar ile Şanlıurfa ve 3.864 dolar ile Ağrı son üç sırada bulunmuştur. 2014 yılında ayrıca, 14 şehir, bu bakımdan Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur.

Şehirlerin gayrisafi yurt içi hasıla payı verilmiştir. 2014 yılı verilerine dayanan ve ilk 15 şehri içeren bu tabloda en yüksek payı alan ilk dört il, toplam gayrisafi yurt içi hasılanın %49,9’unu oluştururken, GSYH payı en düşük olan son 51 şehir, toplam gayrisafi yurtiçi hasıladan %2,1 pay almıştır.

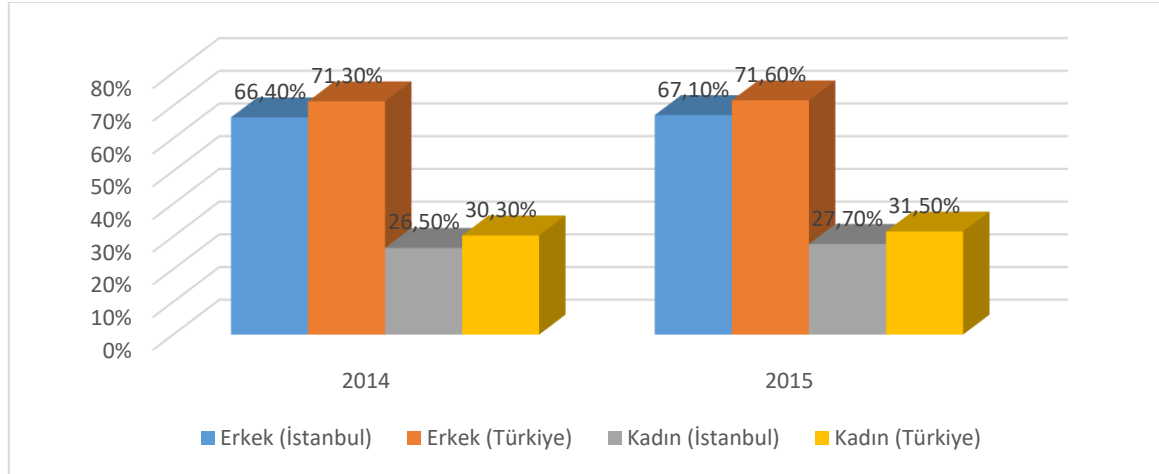
Ülkenin GSYH’de tek başına 2015 yılı itibariyle %30 paya sahip olan İstanbul’un iktisadi faaliyetler açısından diğer şehirlere göre oldukça yoğun olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki tabloda bahsedilen şehirlerin tüketici fiyat endeksleri verilmiştir.

Tablo 4.14: Metropollerin TÜFE Değerlerindeki Değişimler (TL).

Yıl/Dön.	Ankara	İzmir	İstanbul	Türkiye
2016/4	288,76	282,26	283,18	276,42
2015/5	291,36	284,66	284,83	278,02
2016/6	292,26	286,36	285,68	279,33
2016/7	295,45	289,28	287,81	282,58
2016/8	294,32	287,88	287,44	281,76
2016/9	294,6	288,82	288,76	282,27
2016/10	298,75	293,75	292,83	286,33
2016/11	300,19	295,17	294,1	287,81
2016/12	304,02	300,09	298,67	292,54
2017/1	312,16	307,44	304,44	299,74
2017/2	315,59	309,73	306,82	302,17
2017/3	318,15	313,2	310,08	305,24
2017/4	321,67	318,44	314,67	309,23
Değişim	% 11	% 12	% 11	% 11

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 2019.

Tablo 4’te görüldüğü üzere, Türkiye genelinde ve İstanbul’da geçtiğimiz 1 yılda, tüketici fiyat endeksi %11 oranında artmıştır. 2003 yılından itibaren ise İstanbul’da tüketici fiyat endeksi 3 katını aşmıştır.

Şekil 4.14: İstanbul’un cinsiyete göre iş gücüne katılım oranları ve Türkiye karşılaştırması.

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> 2019.

Bir diğer endeks ise gelir ve servet endeksidir ve bu endeksin belirleyicileri kişi başına düşen tasarruf mevduatı, orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin oranı ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranıdır.

İstanbul'da bu oranlar sırasıyla 18.131 TL, % 56,2 ve %45,4'dir ve Türkiye sıralamasında birincidir. İstanbul'u sırasıyla, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Tekirdağ takip etmektedir. Bu endekste göz çarpan en önemli husus, temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranıdır çünkü İstanbul'u takip eden diğer "zengin" şehirlerin bu oranları da, %42,4, % 48,6, %43,9 ve %45,5'tir ve bu oranlar ülkemizde oldukça yaygındır ve var olan gelir adaletsizliğini gözler önüne sermektedir.

Bu durum aşağıdaki tabloda bulunan şehir bazlı Gini katsayısı ve en zengin yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en düşük gelirli yüzde 20'lik gruba oranını gösteren P80/P20 göstergesi ile özetlenebilir:

Tablo 4.15: Şehirlere göre Gini* Katsayısı ve P80/P20 Göstergesi

Yıl	Bölge	Gini katsayısı	P80/P20 oranı	Yıl	Bölge	Gini katsayısı	P80/P20 oranı
2014	Türkiye	0,379	6,9	2015	Türkiye	0,386	7,2
	İstanbul	0,357	5,9		İstanbul	0,378	6,5
	Ankara	0,382	6,7		Ankara	0,373	6,4
	İzmir	0,376	6,9		İzmir	0,380	7,2

*Hane halkı kullanılabilir gelire göre Gini katsayısı ve P80/P20 oranı,
Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 2019.

2016 yılı Ekim ayı araştırmalarına göre Türkiye İşçi Sendikaları açlık sınırını 1405 TL, yoksulluk sınırını ise 4578 TL olarak açıklamıştır.⁸¹² Memur Sendikaları Konfederasyonuna göre ise bu rakamlar sırasıyla açlık sınırı için 1516 TL, yoksulluk sınırı için ise 4303 TL olmuştur.⁸¹³ İstanbul'da yaşamın maliyeti ise 2014 verilerine göre en az 2 bin 148 lira olup ortalama konut kirası 845 liradır.⁸¹⁴

İstanbul'un Türkiye'ye ekonomik katkılarına dair gösterge olarak, temel olarak ithalat ve ihracat oranları ve vergi tahsilatı alınabilir. Şehrin ekonomik aktivitelerinin yoğunluğu çalışan sayılarından da anlaşılmaktadır. İstanbul'da 2015 verilerine göre 5 milyon 306 bin kişi çalışmakta olup en yakın rakipleri Ankara ve İzmir'i sırasıyla 1 milyon 833 bin ve 1 milyon

⁸¹² TÜRK-İŞ Haber Bülteni, 27 Ekim 2016.

⁸¹³ MEMUR-SEN 5 Kasım 2016 Basın Açıklaması, Erişim, 06.05.2019.

⁸¹⁴ İstanbul Tüketim Eğilimi ve Talep Potansiyeli Hane Halkı Araştırması. Erişim, 06.05.2019.

483 bin kişiyle geçmiştir. İstanbul bu istihdam sayısı ile Türkiye'nin toplam istihdamının yaklaşık %20'sini barındırmaktadır.

İş gücünün yapısı incelendiğinde ise İstanbul'un en çok hizmet sektöründe çalışmanı bulunmaktadır ancak 2015 yılında tarımın ve sanayide çalışan kişi sayısı da artış göstermiştir. Bu durum ülkede genel olarak seyreden tarım sektörü katma değerindeki % 7,6'lık büyüme ve sanayi sektöründeki % 3,3'lük katma değer artışı ile paralellik göstermiştir.⁸¹⁵

Tablo 4.16: İstanbul'da İstihdamın Sektörlere göre Dağılımı

Sektörler	Yıllar	Ankara	İstanbul	İzmir
Tarım	2014	54	28	158
	2015	66	37	147
Sanayi	2014	458	1870	477
	2015	448	1922	475
Hizmet	2014	1267	3198	869
	2015	1319	3347	861
Toplam	2014	1779	5096	1504
	2015	1833	5306	1483

Kaynak: TÜİK <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 2019.

İstanbul'da İktisadi faaliyetlerin ve şehrin ekonomiye katkısından bahsederken göze çarpan bir diğer husus da vergilerdir. Aşağıdaki tabloda son 5 yılda İstanbul'da tahsil edilen vergiler ve Türkiye'ye oranı görülmektedir.

Tablo 4.17: Son 5 yılda İstanbul'da Tahsil Edilen Vergiler ve Türkiye'ye Oranı

Yıl		Brüt Tahsilat (TL)	Tahs.Art.(%)	Sıra	Payı (%)	Sıra
2015	İstanbul	208.892.023.447	12,87	46	44,9	1
	Toplam	465.229.389.347	15,82		100	
2014	İstanbul	185.068.676.539	16,36	22	46,07	1
	Toplam	401.683.956.465	9,3		100	
2013	İstanbul	159.048.532.242	13,48	44	43,28	1
	Toplam	367.517.727.157	15,86		100	
2012	İstanbul	140.153.779.289	12,87	22	44,18	1
	Toplam	317.218.618.705	11,5		100	
2011	İstanbul	124.174.618.574	20,39	59	43,65	1
	Toplam	284.490.144.672	20,69		100	

Kaynak: Gelir İdare Başkanlığı, <https://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/istatistikler>, 2019.

⁸¹⁵ TOBB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, **72. Genel Kurul Ekonomi Raporu**, 2015, s.40-46.

İstanbul aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere tahsil edilen vergilerin %43'ünü tek başına sağlamaktadır. Bu durum Türkiye için oldukça özgün olup örneğin İngiltere için Londra'nın katkısı %30'larda kalmıştır.⁸¹⁶ Aşağıdaki tabloda ise İstanbul'un yaşama endeksi değerleri ve Türkiye sıralamaları görülmektedir.

Tablo 4.18: İstanbul'un Yaşama Endeksi Değerleri ve Türkiye Sıralamaları

	Türkiye Sıralaması	Endeks
Genel Endeks	5	0,6494
Konut	28	0,8011
Çalışma Hayatı	33	0,6017
Gelir ve Servet	1	0,8788
Sağlık	29	0,6471
Eğitim	56	0,5163
Çevre	37	0,6219
Güvenlik	73	0,473
Sivil Katılım	12	0,5096
Altyapı Hizmetlerine Erişim	1	0,9592
Sosyal Yaşam	1	0,6747
Yaşam Memnuniyeti	50	0,4602

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1106, 2019.

Yukarıdaki tabloda belirtilen her endeks için İstanbul'un sıralaması ve endeksin değeri verilmiştir. Bu tablodaki değerlendirmeler, şehrin kalkınmışlığı ve gelişmişliği açısından önemli bilgiler içermektedir. Örneğin sağlık yönünden diğer illere göre İstanbul'un durumuna bakıldığında, 2018 yılı itibariyle doğumdan sonra bebek ölüm hızı İstanbul'da %8,8 olup, doğuştan beklenen yaşam süresi 78,7 olarak hesaplanmıştır.⁸¹⁷

Kentte hekim başına düşen müracaat sayısı 4112 hasta olarak, belirlenirken İstanbulluların sağlığından memnuniyet oranı %72,6 gibi yüksek bir orandadır. Kentte kamunun sağladığı sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı ise %67,4'tür. İstanbul bu rakamlarla ülke sıralamasından 29. Sıradadır.⁸¹⁸ İstanbul'un eğitim altyapısına ilişkin verilere bakıldığında kentte okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı %27,5'lik oranda hesaplanırken kentteki fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı ise nüfusun %17,6'sına

⁸¹⁶ The Guardian, 7 Temmuz 2016 “London pays almost a third of UK tax, report finds”, Erişim, 06.05.2019.

⁸¹⁷ SB, 2019.

⁸¹⁸ SB, 2019.

karşılık gelmektedir. İstanbul'da yaşayan kentlilerin kamunun sunduğu eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı ise % 61,6'dır.

İstanbul'da diğer illere göre %44,0 oranında hava kirliliğinin yüksek olduğunu değerlendirirken %33,8 oranında uzun dönemde doğru orantılı olan ormanlık alanları azlığı şehir için büyük problem teşkil etmektedir. Kentsel kalkınmanın önemli göstergelerinden biri de yeşil alanların durumudur. İstanbul yeşil alanlar oranı 2015 yılı itibariyle kentin yüz ölçümünün sadece yüzde 2,2'si oranındadır. Bu oran özellikle İstanbul'un bulunduğu iklim kuşağı göz önünde bulundurulduğunda, oldukça az kalmaktadır.

Diğer yandan İstanbul'da altyapı hizmetlerine erişim belirleyicileri sırasıyla; İnternet abone sayısı (yüz kişide), kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı, havaalanına erişim oranı ve belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyet oranı şeklinde sıralanmaktadır. Bu oranlar birinci olan İstanbul'da 17,6; %100,0; 9874,8 ve %69,9'dur.

Sosyal yaşam endeksinin ise 4 belirleyicisi vardır. Bunlar; sinema ve tiyatro seyirci sayısı (yüz kişide), bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı (m²), sosyal ilişkilerinden memnuniyet oranı, sosyal hayatından memnuniyet oranıdır. İstanbul bu endekste birinci olup oranlar sırasıyla 147,4; 277,3, %82,2 ve %51,4'tür.

Güvenlik endeksi açısından yurt genelindeki diğer kentlere göre en güvenli iller arasında İstanbul 73. sıradadır. Bu endekste görüldüğü üzere en büyük fark gece yalnız yürürken kendini güvensiz hisseden ve kamu hizmetlerinden daha az memnun olan İstanbullulardan kaynaklanmaktadır. Bu durum cinayet ve kaza oranının çok da fazla olmadığı bu şehirde, bu unsurları içermeyen başka suçların varlığından veya tehdidinden kaynaklanmaktadır.

Kentte yaşam kalitesini düşüren unsurlara bakıldığında ilk olarak söylenmelidir ki İstanbul yedi tepeli ve boğazında olduğu bir coğrafi yapısı olması açısından kent planlamasını zorlaştıran bir şehirdir. Üstelik kurulduğunda ve gelişiminde planlanmamış bir şehir olmasının yarattığı olumsuz etkileri gün geçtikçe daha fazla yaşamaktadır.⁸¹⁹

Plansız şehirleşme ve altyapı sorunları sebepleriyle ulaşım ağı düzenlenememiş ve bir yerden bir yere gitmek şehir içinde dahi bir hayli zor bir eylem haline gelmiştir. Bu durum kentte yaşayan insanların büyük zaman ve enerji kayıpları yaşamasına sebep olmuş, insanların motivasyonlarının gün içinde düşmesine yol açmıştır. Bunlara bağlı olarak yaşanan trafik

⁸¹⁹ Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt, Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Kütahya TOKİ Örneği. **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 17(2), 2008, s.5-21.

sorunu çözüme kavuşmamış yeni köprü ve yollar yapılmasına rağmen düzensiz bir yapısı olan şehre etkili bir fayda sağlayamamıştır. Nitekim 2013 TÜİK verilerine göre İstanbul'un mutluluk dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 4.19: İstanbul'un Mutluluk Dağılımı

1. (Çok Mutlu)	%12,32
2. (Mutlu)	%46,08
3. (Orta)	%32,49
4. (Mutsuz)	%6,73
5. (Çok Mutsuz)	%2,39

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1106, 2019.

Yaşam memnuniyeti endeksi ise mutluluk düzeyi oranıyla ölçülür ve bu oran İstanbul'da %58,4'tür. Sinop ise %77 ile bu endekse göre ülkenin en mutlu şehridir.

Kentleşmenin planlanmadan ve mimari yapının üstünde durulmadan yapılması İstanbul'u estetik açıdan göze hitap etmeyen bir şehir görüntüsü ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan şehrin eski mimari dokusu iyi bir şekilde analiz edilip buna uygun ya da bunu geliştiren bir yol çizilmelidir. Nitekim İstanbul'da kentsel dönüşüm, şehirlerin fiziki yer anlamında tekrar inşasının bir gereklilik olarak görülmesi durumlarında başvurulan bir uygulama olmaktan oldukça uzak gerçekleşmektedir. Buna örnek olarak Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi verilebilmektedir.⁸²⁰

İstanbul kültür ve sanat anlamında da yeterli gelişmişlik seviyesine sahip değildir. Dünyadaki metropollerle karşılaştırıldığında turist çekecek düzeyde kültür ve sanat aktiviteleri, müze ve sergileri yeterli nitelik ve nicelikte bulunmamaktadır.⁸²¹ İstanbul'da şehirleşme sırasında birçok tarihi değer yok olmuştur. Oysa tarihi değerlerin korunup sahip çıkılması şehrin turistik ve kültürel değerini arttırmakta ve ekonomik açıdan da büyük katkı sağlamaktadır. İstanbul'da bulunan Topkapı ve Dolmabahçe Sarayı gibi önemli kültürel miraslar sadece devletin ve denetimcilerin koruması ile değil, halkın da sahip çıkması ile muhafaza edilebilir. Bu açıdan halkın bu değerleri bilmesi sahiplenmesi ve ziyaret etmesi önemlidir.⁸²²

⁸²⁰ <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=360&RecID=2022>, erişim tarihi: 06.05.2019.

⁸²¹ Fehmi Yavuz, **Kentsel Topraklar Ülkemizde ve Başka Ülkelerde**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/071.pdf>, Erişim: 06.06.2019.

⁸²² Ahmet Haluk Karabel, Şehirlerimiz Etkin Bir Kentsel Dönüşüme Muhtaçtır. **Kamu'da Sosyal Politika**, Ocak-Şubat-Mart 2014, Yıl:8 (26), s.1.

İstanbul gibi büyük şehirler, sürekli dışardan göç alarak kentte yaşayan halkın ekonomik sınıflarını ciddi ölçüde değiştirmektedir.⁸²³ Böyle bir metropolde de kültürel erozyonların, kültürel çatışmaların olmaması da mümkün değildir. Zaman içinde köylerden kentlere göç edenler, kentte azınlık olarak sahip oldukları kültüre sıkı sıkıya sarılmış ve ilk geldikleri gibi artık yoksul da değildirler. Hatta göçmenlerin hatırı sayılır bir servete sahip oldukları da söylenebilir.⁸²⁴

Öte yandan Türkiye’de senelerdir süre gelen bir sorun olan konut problemi birçok ülkede de ve özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde sıkça karşılaşılan bir sorun olma özelliği göstermektedir. Nitekim bu konuda önemli problemler yaşayan İstanbul’un nüfusu ve konut sayısı verilerine bakıldığında; 2015 yılı itibariyle kentte 14,6 milyon kişinin yaşadığı buna karşılık sadece 3,9 milyon konut bulunduğu hesaplanmıştır. Bu rakamın giderek, büyüyerek 2023 yılında nüfus 21 milyona yükselirken konut sayısının sadece 4,5 milyon adet konut sayısında şeklinde tahmin yapılmaktadır. Bu varsayımlar yaklaşık oranlar olsa da açık olarak görünen problem değişmemektedir. 2015 senesindeki 3,9 milyon konutun en fazla %2,5’e yaklaştığı rezidans, gökdelen ve kule şeklinde isimlendirilen çok katlı yapılardan oluşmaktadır ve bu yapılar gün geçtikçe daha fazla bir orana yükselmektedir.⁸²⁵

Örneğin, konut endeksinin belirleyici unsurları vardır, bunlar; fert başına düşen oda sayısı, konutun içinde tuvalet mevcudiyeti oranı ve konutun kalitesinde problem yaşayanların oranı olmak üzere üç tanedir. İstanbul için bu oranlar sırasıyla 1,3; %99,3 ve %16’dır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere İstanbul’da konut fiyat endeksi ortalamasının oldukça üstündedir ve son bir yılda %16 artış göstermiştir.

⁸²³ Arslan Rıfkı, **İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme**, www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/download/1023006288/1023005812, Erişim tarihi: 06,06.2019.

⁸²⁴ Ulus Atayurt, (2006), “İstanbul (lular)a Rağmen Kentsel Dönüşüm”, İstanbul Dergisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayı: 57.

⁸²⁵ <http://t24.com.tr/yazarlar/tarhan-erdem/istanbulda-baslayacak-yeni-konut-sorunu,14843>, erişim tarihi: 06.05.2019.

Tablo 4.20: İstanbul’da Konut Fiyat Endeksleri

Dönem	Genel	İstanbul
Eylül 15	194,36	240,31
Ekim 15	197,10	246,03
Kasım 15	199,59	251,06
Aralık 15	201,28	252,77
Ocak 16	202,32	254,10
Şubat 16	203,95	256,03
Mart 16	206,22	259,26
Nisan 16	208,52	262,92
Mayıs 16	211,93	266,85
Haziran 16	213,89	268,03
Temmuz 16	217,41	274,02
Ağustos 16	219,70	278,25
Eylül 16	221,37	280,22

Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>, 2019.

İstanbul’da konut problemini meydana çıkartan nedenler arasında çarpık kentleşmenin yanında nüfus artışı, istihdam, konutların yıpranması, bu konuda kullanılan materyal ve malzemelerin maliyeti, gecekondulaşma gibi sorunlar da açığa çıkmıştır.⁸²⁶ Bu anlamda kentsel dönüşüm, negatif biçimde şekillenmiş şehrin içindeki bir alanın ekonomik, fiziki, toplumsal ve sosyal problemlerine sürdürülebilir bir çözüm bulmaya uğraşan kapsamı geniş bir perspektif ve uygulama şeklinde açıklanabilmektedir.⁸²⁷

Bunların yanında dengesiz gelir dağılımı gibi diğer etkiler de bulunmaktadır. İstanbul’da yaşanan konut sorununun konut gereksinimi “bireylerin mali sıkıntı çekmeden ve seçimleri hesaba katılmaksızın, asgari düzeyde konaklama imkânı tanımak için yeterli miktarda konuta ve niteliksel açıdan şartlarına, belirli bir alanda konumlanan konut miktarı ve niteliğine bakılarak tespit edilebilmektedir.”^{828 829}

İstanbul’da çarpık kentleşmenin en önemli nedeni ise iş ve gelişim fırsatlarından yararlanmak için gelen kitleler yani göç olgusudur.⁸³⁰ Göçün bu derece hızlı ve fazla yaşandığı

⁸²⁶ Erdoğan Bayraktar, “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sosyal Politikalara Etkisi”, Dosya, Ocak 2009, s. 16.

⁸²⁷ Fuat Keyman, Berrin Lorasdağı, **Kentler, Anadolu’nun Dönüşümü, Türkiye’nin Geleceği**, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2010, s. 31.

⁸²⁸ Kenan Ören, Hasan Yüksel, Türkiye’de Konut Sorunu ve Temel Dinamikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2013/2, Sayı:18, s.1-38.

⁸²⁹ http://intes.org.tr/content/insaasat_2016.pdf, erişim tarihi: 06.05.2019.

⁸³⁰ Yıldız Aksoy, Nilgün Ergun, **Tübav Bilim Dergisi Kentleşme Ve Yeşil Alan Sorunu Üzerine Bir Araştırma İstanbul Kenti Bakırköy İlçesi Örneği**, Cilt:2, Sayı:4, 2009, s.426-438.

şehrin planlanması da bir o kadar hızlı ve kontrollü olması gerekirken bu sağlanamamış ve çarpık kentleşme problemi baş göstermiştir.⁸³¹

Dünyadaki büyük metropol şehirler incelendiğinde bu şehirlerde kültür sanat merkezlerinin tek başlarına dahi turist çekecek potansiyelde oldukları görünmektedir. Sanata ve sanatçıya verilen önem, kültürel ve sosyal bir kaynak olarak kalkınmaya katkı sağlayacak bir işleve getirilebilmektedir. Kültür sanat aktiviteleri gelişmiş bir kent her yönden ilerlemeye ve gelişmeye başlar ve bu durum kalkınmayı yakından etkilemektedir.⁸³²

İstanbul'da bulunan önemli kültür sanat merkezleri araştırıldığında şu kurumlar dikkat çekmektedir; Akbank Sanat, SALT (Garanti Platform), Borusan Sanat Galerisi, ARTER, Santral İstanbul. İstanbul'daki sanat fuarları ise Artist Sanat Fuarı, Artistanbul Artshow Contemporary, İstanbul Sanat Fuarı, Art Bosphorus Sanat Fuarı, Art Beat Sanat Fuarı'dır. İstanbul'da Sanat Galerisiliği incelendiğinde ise İstanbul'da Plastik Sanatlarda Müzecilik ve Sanat Kurumları, Devlet Resim Heykel Müzesi, İstanbul Modern, Sakıp Sabancı Müzesi, Pera Müzesi, Doğançay Müzesi, Eczacıbaşı Sanat Müzesi, Elgiz Çağdaş Sanat Müzesi, Hilmi Nakipoglu Fotoğraf/Kamera Müzesi, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi (IMOGA) dikkat çekenlerdendir. İstanbul'daki kültür sanat vakıfları ise İstanbul Kültür Sanat Vakfı, Suna ve İnan Kıraç Vakfı, Vehbi Koç Vakfı'dır.⁸³³

TÜİK verilerine göre nüfusun %18'inin tiyatro ve sinema gibi iki ana kültürel aktivitelerin yapıldığı salonların yüzde 33'üne sahip olması İstanbul'un kültür açısından diğer illere göre daha duyarlı olduğuna dair ipuçları vermektedir.⁸³⁴ Bu durum şehrin gelir ve servet açısından daha önde olması ve bu gibi aktivitelere kaynak ayrılabilir durumda olmasıyla açıklanabilir.⁸³⁵

4.4. İSTANBUL VE FRANKFURT KENTLERİNİN KENTSEL KALKINMIŞLIK DÜZEYLERİNİN SWOT (Strengths, Weaknesses, Oportunities, Treats) YÖNTEMİYLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Aşağıdaki başlıklar altında İstanbul ve Frankfurt kentlerinin kentsel kalkınmışlık düzeylerini, “doğal ve çevresel”, “kültürel ve sosyal”, “fiziksel ve mekansal”, “ekonomik ve

⁸³¹ Kırzioğlu vd., “Ekolojik Temele Dayalı Kentleşme-Çevre Etkileşimi”, *Atatürk Üniv.Ziraat Fak. Derg.* 30 (2), 1999, s.187-191,

⁸³² Walt Huber, Levin Messick, *Real Estate Economics* (4.bs.). California: Educational Textbook Company.2004, s.55.

⁸³³ Mehmet Ilgar Kırzioğlu, Kentleşme ve Etkileri, İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2014 / 1, s.37-55.

⁸³⁴ <http://www.ibb.gov.tr/sites/kultur/Pages/Hakkimizda.aspx> , erişim tarihi: 06.05.2019.

⁸³⁵ <http://www.iksv.org/tr/hakkimizda>, erişim tarihi: 06.05.2019.

endüstriyel”, “enformasyon ve teknolojik” ve “yerel yönetim ve siyasal” kapsamlarda SWOT (strengths, weaknesses, oportunities, treats) yöntemiyle karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.5.1. Güçlü (Strengths) Yönlerin Analizi

	İSTANBUL	FRANKFURT
1. Doğal ve Çevresel Kapsam	Dünyanın en gözde doğal güzellikleri arasında gösterilen Boğaziçi'nin varlığı; dört mevsimi gün içerisinde yaşamaya müsait iklim özelliği; her türlü orman ağaçlarının yetişmesine imkân tanıyan toprak yapısı vb.	Son derece planlı bir şekilde korunmuş, yeşillik alanlar, ormanlık alanlar park ve bahçelerin varlığı; sürekli yenilenebilen enerji ve elektrik üretim tesisleri, üretimi; kentte hava ve su kirliliğinin hiç olmaması, doğayı ve çevreyi koruyacak toplumsal bilinç altyapı yatırımlarının gerçekleşmiş olması.
2. Kültürel ve Sosyal Kapsam	Yaklaşık 2 bin yıllık üç semavi dine ait ibadet yerlerinin bulunması; Anadolu medeniyetlerinin merkezi olması; multi kültürel toplumsal yapının varlığı vb.	Kentlilerin toplumsal ve kültürel değerler konusunda son derece bilinçli olması; kentte yüzlerce tiyatro ve kültürel etkinlikleri sürdüren sivil girişimlerin varlığı; sosyal yaşamın sürekli devlet tarafından ekonomik anlamda da desteklenmesi vb.
3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam	Metropol olarak sınırındaki tüm il ve ülkelerden daha gelişmiş ekonomik ve mekânsal gelişimin olması; endüstriyel yönden ülkenin en büyük üretim merkezi olması; istihdamın yüksek olması vs.	Avrupa kıtasının en gelişmiş ekonomisinde lokomotif konumda bir kent olması; uluslararası ticarete uygun iş kollarının gelişmiş olması; teknolojide sanayi 4.0 devriminin 2011 yılından itibaren başlamış olması vb.
4. Kentsel Yönetim ve Siyasal Kapsam	Kentsel yönetimde ve kentsel kararlarda bürokratik engellerin merkezi hükümet eliyle hızlı bir şekilde çözülmesi; demokratik seçimle yerel yöneticilerin belirlenmesi vb.	Ülkenin federal yapısı sayesinde kentte yerel yönetim meclislerinin varlığı; halkın kent yönetimine doğrudan katılımını sağlayan yasal düzenlemeler olması, iyi yönetişimin siyasal anlamda kabullenilmiş olması vb.

4.5.2. Zayıf (Weaknesses) Yönlerin Analizi

	İSTANBUL	FRANKFURT
1. Doğal ve Çevresel Kapsam	Hava, deniz ve içme suyu kirliliği; ormanlık alanların hızla azalması; sürekli artan nüfusa şehrin yeterli coğrafi büyüklüğünün olmaması vb.	Deniz ve sıcak havanın olmaması; diğer doğal güzelliklerin diğer şehirlerden pek farklı olmaması vs.
2. Kültürel ve Sosyal Kapsam	Toplumun kültürel yönden farklılıklarını yeterince kabul etmemesi; ören yerlerinin, tarihi eserlerin ve diğer sit alanlarının yeterli düzeyde korunmaması, bakımlarının yapılmaması; yeteri kadar sosyal aktivite düzenlenmemesi, halkın geçim problemleri nedeniyle yeterince sosyal olanakları kullanamaması vb.	Tarihi ve kültürel açıdan önemli düzeyde tarihi eser ve ören yeri olmaması; her iki dünya savaşından mağlup ve yıkılmış bir şekilde çıkan ülkede kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmamış olması vs.
3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam	Sürekli artan nüfusu barındıracak yeterli konut olmaması; depreme dayanıklı bir şekilde kentsel mekânların inşa edilmemiş olması; artan nüfusun istihdamının yetersiz olması; işsizliğin ve hayat pahalılığının sürekli artması; kente gelen Suriyeli mültecilerin her yönden kentte ekonomik anlamda sorunlara yol açması vb.	Ülkenin genel sorunu olan kentsel alanlardaki konut eksikliğinin Frankfurtta'da görülmesi; yerleşim merkezlerinin birbirine uzakta kalması ve üretimin belirli sektörlerde yoğunlaşmış olması vb.
4. Kentsel Yönetim ve Siyasal Kapsam	Kentsel yönetimde kent sakinlerine yönetime doğrudan katılıma izin verilmemesi; kentsel yaşamla ilgili sivil örgütlenmelerin gelişmemiş olması; kentsel yönetim ve yerel yönetim alanlarında oldukça kırılğan bir siyasal ortamın varlığı vb.	Bürokrasinin çok fazla olması; karar verme süreçlerinin çok yavaş işlemesi; federal hükûmetle eyalet yönetiminin farklı siyasal anlayışlarla yönetilmek istenilmesi vb.

4.5.3. Fırsatların (Opportunities) Analizi

	İSTANBUL	FRANKFURT
1. Doğal ve Çevresel Kapsam	Sahip olduğu eşsiz doğal güzellikleri ve boğazı koruyarak turizmin gelişimi olanağı olması; yenilenebilir enerji üretimine imkân tanıyan ve dört mevsimi gün içerisinde yaşamaya müsait iklimi sayesinde yaz aylarında geleneksel turizm potansiyelini geliştirme olanağı; yoğun ağaçlandırma ile kentin yeşillik alanlarının hızla sayısı ve miktarının arttırılması; vb.	Doğal çevrenin kent merkezlerinde nasıl korunduğuna yönelik deneyimlerini ve uygulamalarını küresel düzeyde pazarlama olanağının olması; yenilenebilir enerji sayesinde tümüden elektrikli üretim tesisleri ulaşım araçlarıyla doğal çevrenin korunması konusunda perspektif sunma olanağı vs.
2. Kültürel ve Sosyal Kapsam	Yaklaşık 2 bin yıllık üç semavi dine ait ören yerlerini alternatif turizme açarak kentin ekonomik yönden de gelişmesine katkı sunulabilir; toplum içindeki kültür ve din farklılıkları olan insanları multi kültürel zenginliklerle geliştirebilir; Anadolu medeniyetlerinin merkezi olmasını daha iyi küresel düzeyde pazarlama olanağının varlığı vb.	Kentteki kültürel ve sosyal açıdan zenginlikleri küreselleştirmek; uluslararası açıdan kentsel yaşamın sosyal zenginliklerini arttırmak vs.
3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam	Üretim kapasitesini yeni yatırımlarla geliştirmek, sürdürülebilir kalkınmaya ağırlık vermek vs.	Robotik teknolojilere odaklı sanayi ve üretim tesislerini güçlendirerek dünya ekonomisine yön vermek vb.
4. Kentsel Yönetim ve Siyasal Kapsam	Kentsel yönetimde siyasete oldukça ilgili olan Türk toplumunu dâhil edecek mekanizmalar tesis etmek; merkezi hükümetin kontrol ve denetiminden sıyrılarak daha çok halkın katılımıyla siyasal ve yönetsel kararlar almak vs.	Ülkenin federal yapısı sayesinde kentte yerel yönetim meclislerinin varlığı; halkın kent yönetimine doğrudan katılımını sağlayan yasal düzenlemeler olması, iyi yönetişimin siyasal anlamda kabullenilmiş olması vb.

4.5.4. Tehditlerin (Treats) Analizi

	İSTANBUL	FRANKFURT
1. Doğal ve Çevresel Kapsam	Kentte beklenen büyük Marmara depremi; sel, erozyon ve tsunami afetlerine kent halkının hazırlıksız olması vb.	Merkezi hükümet tarafından desteklenen çevresel düzenlemelerin ekonomik bir krizde bakımsız kalması vs.
2. Kültürel ve Sosyal Kapsam	Özellikle Suriye'den gelen kontrolsüz göçün toplumda sosyal depresyona neden olması; ekonomik ve ideolojik bölünmüşlük gibi sebeplerle kentte iç çatışma çıkabilecek olması vb.	Ülkeye son dönemde yoğunlaşarak gelen göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik artan şiddet olaylarının kentsel yaşamı tehdit etmesi; İslami fobinin ve yabancı düşmanlığının ülkede güçlenmeye başlaması vb.
3. Fiziksel ve Ekonomik Kapsam	Mega projeler dâhil kente yönelik büyük altyapı yatırımlarının yeterli düzeyde inşa edilmemiş olması; özellikle boğaza inşa edilen tünel ve yeni köprülerin büyük bir kazaya neden olabilecek potansiyelinin bulunması; olası bir depremde sadece kentin değil ülke ekonomisinin de felç olması vs.	Devletin sosyal destekleriyle ayakta duran büyük bir toplumsal kesimin bu yardımların kesilmesi durumunda isyan edebilecek olması; istihdam koşullarının ağırlığı ve vergilerin yüksekliği nedeniyle iş yerlerinin küresel rekabette zayıf konuma düşmesi vs.
4. Kentsel Yönetim ve Siyasal Kapsam	Çarpık kentleşme, ranta dayalı mekân ve proje paylaşımlarının kalitesiz ve çarpık kentleşmeye neden olması; merkezi hükûmetin sürekli yerel yönetime müdahale aracı olarak ekonomik ve ideolojik yaptırımlar uygulaması vb.	Çok fazla kural olması, her kamusal hizmetin oldukça eski tarihli yasa ve yönetmeliklerle yönetilmeye çalışılması ve küresel eğilimlerin fazla önemsenmemesinin kentin siyasal açıdan yönetilemez hale gelmesine neden olabileceği vb.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI

Araştırmanın Avrupa Birliği ve Türkiye’deki kentsel kalkınma dinamiklerini, İstanbul ve Frankfurt kentsel yaşanabilirlik düzeylerini karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırma, genel alan tarama çalışması yöntemine dayandırılarak anket (survey) modeli ile yapılmıştır.

Bu çerçevede araştırmaya konu olan kentlilerin yaşadığı İstanbul ve Frankfurt kentlerinde yaşayan kentlilerin katılımıyla birer anket yapılmıştır. Aşağıdaki başlıklar altında öncelikle araştırmanın yöntemi kısaca açıklanmıştır.

Bölümde son olarak araştırmanın amaç ve hedefleri doğrultusunda hem İstanbul ilinde hem de Almanya’nın Frankfurt şehrinde yapılan iki aşamalı anket sonucunda ulaşılan bulgular betimsel tablo ve grafikler eşliğinde değerlendirilmiştir.

5.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Aşağıdaki başlıklar altında öncelikle araştırmanın kavramsal modeli, hipotezleri, örneklem seçimi, sınırlılıkları ile veri analiz yöntemleri kısaca açıklanmıştır. Bölümde son olarak ulaşılan bulgular betimsel tablo ve grafikler eşliğinde değerlendirilmiştir.

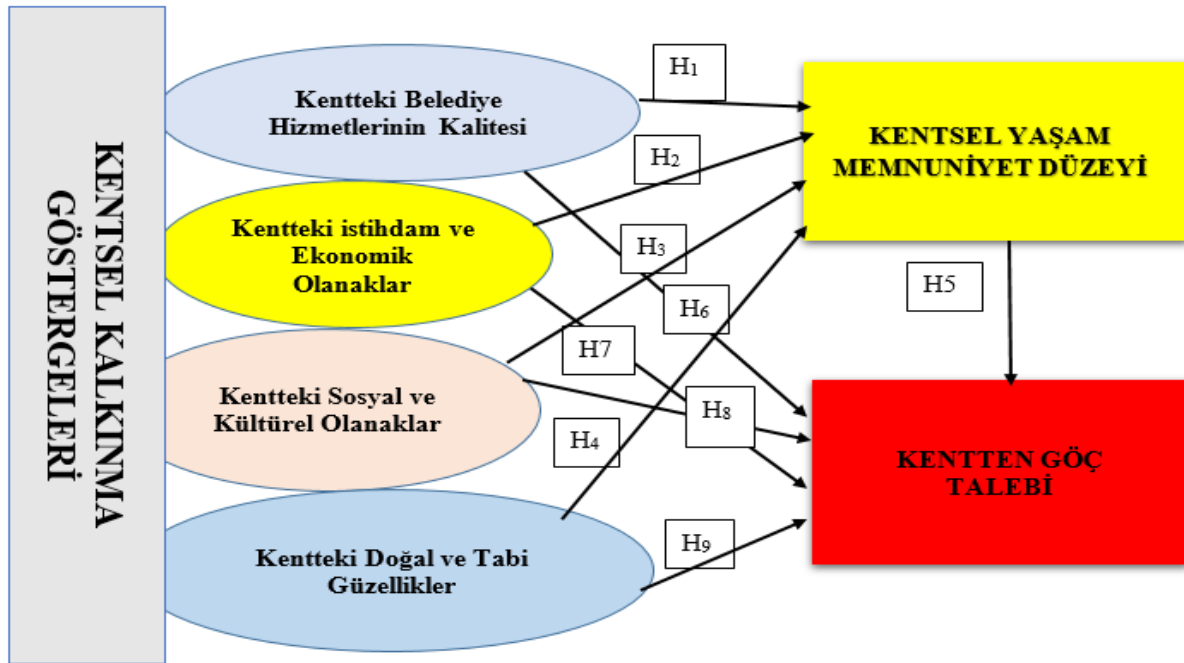
5.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

Tezin temel amacı; İstanbul ile Frankfurt kentlerindeki yaşam kalitesi düzeylerini karşılaştırmak suretiyle, İstanbul’daki kentsel yaşam kalitesini yükseltecek AB standartlarına uygun içerikte kentsel kalkınma politika ve stratejileri önermektir. Bu amacın yanı sıra araştırmanın; tarihine, kültürüne, sosyal adalete, doğaya ve çevreye duyarlı bir ekonomik gelişme politikası takip eden Almanya’nın Frankfurt kenti örneğinden hareketle İstanbul’da yaşanan kentsel kalkınma problemlerine çözüm önerileri geliştirmek; İstanbul’un kentsel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik farkındalık oluşturmak ve gelecek nesillere daha temiz, gelişmiş ve korunmuş bir kent bırakmaya yönelik çabalara katkı sunmak şeklinde hedefleri de bulunmaktadır.

5.1.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Araştırmada, “kentsel kalkınmanın” pozitif yönde gelişimini ölçümleyen, “kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyi”, “belediye hizmetleri kalitesi”, “istihdam ve ekonomik olanaklar”, “sosyal ve kültürel olanaklar” ve “doğal ve tabii güzellikler” değişkenleri yer alırken, kentsel kalkınmanın olumsuz yönde gelişimini ölçümlemek amacıyla “kentten göç talebi” değişkeni kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen değişkenlerin arasında olduğu bu araştırma kapsamında yapılan literatür incelemesi sonuçlarına göre varsayılan kavramsal ilişkiyi aşağıdaki modeldeki gibi göstermek mümkündür:

Şekil 5.1: Araştırmanın modeli.

Yukarıdaki şekilde çizilen oklar, araştırma kapsamında incelenen değişkenlerle bu değişkenlerin alt boyutları arasında olduğu varsayılan kavramsal ilişkiyi (dolayısıyla araştırma hipotezlerini) temsil etmektedir:

Tablo 5.1: Araştırma Hipotezleri

H ₁ :Kentsel yaşam memnuniyeti ile belediye hizmetlerinin kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₂ :Kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₃ :Kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₄ :Kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₅ :Kentsel yaşam memnuniyeti ile kentten göç talebi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₆ :Kentten göç talebi ile belediye hizmetlerinin kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₇ :Kentten göç talebi ile kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₈ :Kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
H ₉ :Kentten göç talebi ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

5.1.3. Araştırma Grubu ve Örneklem Seçimi

Genel alan tarama çalışması yöntemine dayandırılarak anket (survey) modeli ile yapılan araştırmanın evrenini İstanbul ve Frankfurt kentlerinde yaşayan kentliler oluşturmaktadır.

Frankfurt ve İstanbul’da yapılması planlanan ankete katılacak örneklem yeterlilik sayısının tespitinde literatürde önerilen örneklem yeterlilik hesaplama yöntemleri ve eşik değerleri dikkate alınmıştır.

Her iki evrenden kaç kişilik örneklemin yeterli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için yeterli olacağının tespitinde literatürde önerilen örneklem hesaplama yöntemleri iki aşamalı belirlenmiştir.⁸³⁶ Bu kapsamda anketin yapılacağı evrendeki toplam katılımcı sayısı biliniyorsa aşağıdaki formül kullanılarak örneklem yeterlilik sayısının hesaplanabileceği literatürde ifade edilmektedir:⁸³⁷

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2 (N - 1) + t^2 pq}$$

Yukarıdaki formülde yer alan;

⁸³⁶ Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, 6. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayın, s.78; Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık, 2016, s.53-54

⁸³⁷ Altunışık a.g.e., s.79.

- N: Evrendeki birey sayısını;
- n: Örnekleme alınacak birey sayısını;
- p: Örneklemin evrende gözlenme ihtimali/olasılığını;
- q: Örneklemin evrende gözlenmeme ihtimali/olasılığını;
- t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değerini ve
- d: Olayın görülme sıklığına göre yapılmak istenen \pm sapma şeklini göstermektedir.⁸³⁸

Araştırmanın ilk aşamasının yapılacağı İstanbul kentinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2018 yılı Ocak ayında açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre (ADNKS) yaşayan birey sayısı, 15.029.231 kişidir.⁸³⁹ Anketin ikinci aşamasının yapılacağı Frankfurt kentinde ise Frankfurt Belediyesi web sayfasında belirtilen ve 2018 yılı nüfus sayımına göre toplam 744.115 kişi yaşadığı belirtilmektedir.⁸⁴⁰

Buna göre ulaşılması gereken örneklem sayısı; hata oranı %5 ve %3, $p=0,5$ ve $p=0,3$ (örneklemin evrende gözlenme olasılığı) $q=0,5$ ve $q=0,3$ (örneklemin evrende gözlenmeme ihtimali) göz önünde bulduğunda:⁸⁴¹

- İstanbul kenti için en az 498 ile 1.267 arasında katılımcı,
- Frankfurt kenti için en az 387 ile 1.034 arasında olması gerektiği hesaplanmıştır.⁸⁴²

Anket örneklem yeter sayısının ikinci aşamasında ise sosyal bilimler araştırmalarında örneklem büyüklükleri eşik değerleri (**α katsayı değeri**) **0.05, 0,03 ve 0.01** için aşağıdaki tabloda gösterilen evren büyüklüğüne uygun düşen örneklem eşik sayıları skalasından yararlanılmıştır:

⁸³⁸ Altunışık v.d., a.g.e, s.79.

⁸³⁹ TÜİK, 2019.

⁸⁴⁰ Frankfurt.de, 2018

⁸⁴¹ Yazıcıoğlu ve Erdoğan, a.g.e., s.55.

⁸⁴² Altunışık v.d., a.g.e., s.80.

Tablo 5.2: Sosyal Bilimler Araştırmalarında Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyük- lüğü	+ 0.03 örnekleme hatası (d)			+0.05 örnekleme hatası (d)			+0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2016). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık, s.53-54.

Yukardaki tabloda görüldüğü üzere araştırma evrenin 1.000.000 ila 100.000.000 kişiden oluştuğu araştırmalarda örneklemin %95-%97’lik güvenilirlik sınırları içerisinde %3 ila %5’lik hata payı arasında ve kabul edilir sınırdaki sayılması için maksimum 1.067 kişinin; minimum ise 384 kişinin araştırmaya dâhil edilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁸⁴³ Bu eşik değerlere göre yapılan hesaplamalar dikkate alınarak araştırmanın İstanbul kentindeki uygulamasında toplam 1.500 adet anket formu hazırlanmış ve 1 Kasım 2018-15 Aralık 2018 tarihlerinde İstanbul ilinde yaşayan örnekleme anket formu araştırmacı tarafından ulaştırılmıştır.

İstanbul ilinde Anadolu yakasında Kadıköy, Üsküdar, Ümraniye ve Sarıgazi İlçelerinde; Avrupa yakasında Şişli, Beşiktaş, Esenyurt ve Avcılar ilçelerinde uygulanmasının İstanbul ilinin kentsel yaşam kalitesi ile kentsel kalkınma düzeyini değerlendirme açısından yerinde olacağı değerlendirilerek toplam 1.600 adet anket formu her bir ilçede 200 adet olarak örnekleme dağıtılmıştır.

Örnekleme anket formunun dağıtımında araştırmacının bizzat kendisi belirlenen ilçelerde yaşayan kentlilerin çalıştığı iş yerlerine, üniversite, sinema, AVM ve toplu taşıma ortamlarında anket formunu dağıtarak ve gerekli açıklamaları yüz yüze örnekleme yaparak doldurulmasını sağlamıştır. Bu sayede toplam 1.600 adet dağıtılan anket formlarından 1.468 tanesinden tam geri dönüş sağlanmıştır.

Frankfurt’ta ki anket uygulaması ise 2019 yılı Ocak ve Şubat aylarında tamamlanmıştır. Araştırmanın Frankfurt’ta yapılan anket formları Almanca ve Türkçe formatında hazırlanmış

⁸⁴³ Yazıcıoğlu ve Erdoğan, a.g.e., s.53-54.

olup bu kent merkezinde söz konusu tarihlerde kolaydan örnekleme yoluyla ulaşılan 1292 katılımcıya doldurulmuştur. Toplanan tüm veriler SPSS 24.0 programına yüklenerek gerekli analizler yapılmıştır.

5.1.4. Varsayım ve Sınırlılıklar

✓ Araştırmaya İstanbul'dan ve Frankfurt'tan katılan kentlilerin her iki kent genelinde yaşayan diğer tüm kentlileri temsil ettiği varsayılmıştır.

✓ Araştırma kapsamında ulaşılan veri ve bulgular, ankete katılan kentlilerin algı, tutum ve tercihleriyle sınırlıdır.

5.1.5. Veri Analizde Kullanılan Yöntemler

Araştırmanın her iki kentte yapılan anketine katılanların demografik/bireysel özelliklerini tespit etmek amacıyla betimleyici analizler yapılmış olup, ulaşılan nicel bulgular yüzdeler, frekans ve aritmetik değerlerine göre tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır.

Analizlerin ikinci aşamasında hem İstanbul anketi hem de Frankfurt anketi, verileri ayrı ayrı tanımlayıcı ve çapraz testlere tabi tutulmuş olup bu kapsamda varyans analizi, “çapraz tablo” analizi, ki kare testi, T testi ile ANOVA testleri yapılmıştır. Ulaşılan bulgular tablo ve grafikler halinde yorumlanmıştır.

Veri analizlerinin son aşamasında her iki kentten toplanan anket verileri ayrı ayrı korelasyon ve regresyon analizlerine tabi tutularak araştırma hipotezleri ulaşılan bulgulara göre sınanmıştır. Tüm test ve analizlerde sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan SPSS 24.0 istatistik analiz programı kullanılmıştır.

5.2. İSTANBUL'DA KENTSEL KALKINMA DİNAMİKLERİ BULGULARI

Araştırma kapsamında İstanbul'da yapılan anket aracılığıyla toplanan veriler SPSS, 24.0 programında çeşitli analizlere tabi tutulmuştur. Ulaşılan bulgular aşağıdaki başlıklar altında, betimsel tablolar eşliğinde yorumlanmıştır.

5.2.1. İstanbul Anketi Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcıların bireysel farklılıklarını tespit etmek amacıyla gerekli analizler yapılmış ve bu analizler sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.3: İstanbul Anketi Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Seçenekler	Kişi Sayısı	Yüzdelik Oranı
Yaş	18-24 yaş	907	61,8
	25-29 yaş	195	13,3
	30-40 yaş	186	12,7
	41-55 yaş	143	9,7
	56-65 yaş	30	2,0
	56-65 yaş	7	,5
Medeni Durumu	Evli	422	28,7
	Bekâr	1046	71,3
Eğitim Durumu	İlköğretim	91	6,2
	Lise	1036	70,6
	Üniversite	261	17,8
	Yüksek Lisans	80	5,4
Aylık Gelir Durumu	500 TL-1.500 TL	840	57,2
	1.500 TL-3.000 TL	324	22,1
	3.000 TL- 6.000 TL	111	7,6
	6.000TL-10.000TL	126	8,6
	10.000 TL ve üzeri	67	4,6
Aile Fert Sayısı	1-3 kişilik aile	462	31,5
	4-6 kişilik aile	859	58,8
	6 ve üzerinde aile	157	10,2
Meslek/ İş Durumu	Öğrenci	932	63,5
	Memur	59	4,0
	Serbest	176	12,0
	Emekli	99	6,7
	Diğer	202	13,8
Aile Yanında Yaşama Durumu	Evet	1008	68,7
	Hayır	460	31,3
	Total	1468	100,0
Araba Sahiplik	Evet	378	25,8
	Hayır	1090	74,2
TOPLAM KATILIMCI SAYISI		1.468	100,0

Araştırmanın İstanbul anketine katılan 1.468 katılımcının bireysel farklılıkları şöyledir:

- Katılımcıların 422 tanesi % 28,7'lik oranla evli, 1046 tanesi %71,3'lik oranla bekârdır.
- Katılımcıların 907 tanesi 61,8'lik bir oranla 18-24 yaş arasında; 195 kişi 13,3'lük oranla 25-29 yaş grubunda; 186 kişi yüzde %13,3'lük oranla 30-40 yaş arasında; 143 kişi 9,7'lik oranla 41-55 yaş grubunda ve son sırada ise sadece 7 kişiyle ve %0,5'lik oranla 56-65 yaş grubunda olanlar gelmektedir.
- Katılımcıların 1036 tanesi % 70,6'lık oranla lise, 261 tanesi %17,8'lik oranla üniversite; 91 tanesi %6,2'lik oranla ilköğretim ve son olarak 80 tanesi %5,4'lük oranla yüksek lisans düzeyinde eğitim gördüklerini belirtmişlerdir.

- Katılımcıların 840 tanesi 57,2'lik oranla 500 TL-1.500 TL arasında; 324 tanesi %22,1'lik oranla 1.500 TL-3.000 TL arasında; 126 tanesi 8,6'lık oranla 6.000TL-10.000TL arasında 111 tanesi 7,6'lık oranla 3.000 TL- 6.000 TL arasında ve son olarak 67 tanesi 4,6'lık oranla 10.000 TL ve üzerinde aylık geliri bulunmaktadır.
- Katılımcılardan 859 kişi %58,8'lik oranla 4-6 kişilik ailede; 462 kişi %31,5'lik oranla 1-3 kişilik ailede ve son olarak 157 kişi 10,2'lik oranla 6 ve üzerinde aile fertleriyle yaşamaktadır.
- Katılımcıların 932 tanesi %63,5'lik oranla öğrenci; 176 tanesi %12'lik oranla serbest meslek; 99 tanesi %6,7'lik oranla emekli; 59 tanesi %4'lük oranla memur ve geriye kalan 202 katılımcının %13,8'lik oranla diğer mesleklerde çalışmaktadır.
- Katılımcıların 1008 tanesi %68,7'lik oranla aile yanında yaşarken geriye kalan 460 tanesi %31,3'lük oranla ailesinden bağımsız olarak ayrı evde yaşamaktadır.
- Katılımcıların 1090 tanesinin %74,2'lik oranla arabası bulunmamakta olup 378 tanesi 25,8'lik oranla arabası bulunmamaktadır.

Görüldüğü üzere demografik ve bireysel özelliklerine göre araştırma örnekleminin genel olarak İstanbul'da yaşayan insanların bireysel özelliklerine göre dengeli dağılım sergilemektedir.

5.2.2. İstanbul Anketi Tanımlayıcı ve Farklılık Testleri Bulguları

İstanbul kentinde yapılan anketin verileri tanımlayıcı ve çapraz testlere tabi tutulmuş olup bu kapsamda varyans analizi, “çapraz tablo” analizi, ki kare testi, T testi ile ANOVA testleri yapılmıştır. Ulaşılan bulgular tablo ve grafikler halinde aşağıdaki başlıklar altında kısaca anlatılmıştır.

5.2.2.1. İstanbul Anketinin Tanımlayıcı İstatistikî Bulguları

Araştırma kapsamında İstanbul'da yaşayan kentlilerin kentsel yaşamdan memnuniyet durumları ile bu memnuniyeti en fazla arttıran faktörlerin neler olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtların yüzdeler ve frekans dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.4: İstanbul’da Kentsel Yaşamdan Memnuniyet Durumu

	Frekans	Yüzde
A-Kentten Memnuniyet Durumu		
1.Evet	938	63,9
2.Hayır	521	35,5
Toplam	1459	99,4
B-Kentsel Memnuniyeti Arttıran Faktörler		
1.Konum ve Doğal Güzellikler	239	16,3
2.Tarihi Doku	199	13,6
3.Sosyal ve Kültürel Zenginlikler	94	6,4
4.Ulaşım ve Şehir Altyapısı	211	14,4
5.İstihdam Olanakları	251	17,1
6.Sosyalleşme İmkânları	106	7,2
7.Belediye Hizmetleri	127	8,7
Diğer Nedenler	241	16,4
Toplam	1468	100,0
C-Kentsel Yaşam Kalitesini Arttıran Faktörler		
1. Temel İhtiyaçları Karşılama	356	24,3
2. Ulaşım ve Şehir Altyapısı	427	29,1
3. Sosyalleşme İmkânı	171	11,6
4.İstihdam Olanakları	266	18,1
5.Kültürel ve Sanatsal Alanlar	15	1,0
6.Park ve Yeşil Alanlar	32	2,2
7.Toplumsal Yapı	143	9,7
8. Diğer Nedenler	49	3,3
Toplam	1459	99,4

İstanbul’da yaşayan kentlilerin %63,9’unun bu kentte yaşamaktan dolayı memnun olduğunu belirtirken kentte yaşayan %35,5’lik kesim memnun olmadığını belirtmiştir. Bu genel değerlendirmeye göre İstanbul’da yaşayan insanların yüzde ellisinden fazlasının kentte yaşamayı sevdiğini söylemek mümkündür. İstanbulluların kentsel yaşamlarında memnuniyetlerini arttıran etmenlere bakıldığında öncelikle bu kentte istihdam olanaklarının daha fazla olmasının en önemli etmen olduğu katılımcılardan 251 tanesinin en büyük çoğunluğu oluşturacak şekilde bu yönde yanıt vermesinden anlaşılmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesini İstanbul özelinde arttıran ikinci sıradaki etmen ise bu kentin konumu ve doğal güzellikleri gelmektedir. 239 kişinin İstanbul’un dört bir yanının deniz ve boğaz olmasını eşsiz bulurken şehirdeki ulaşım ve altyapı imkânlarını diğer şehirlerle kıyaslayan 211 katılımcıya göre kentin bu tür imkânları da kentsel memnuniyetlerini arttırmaktadır. İstanbul’da kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerin başında ise “ulaşım ve şehir altyapısı” gelmektedir. 427 katılımcının %29,1’lik oranla işaret ettikleri bu faktörü ikinci

sırada kentin eğitim, sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılama düzeyi seçeneğini işaretleyen 356 katılımcı %24,3'lük bir oranla oluşturmaktadır.

Kentin iş ve ekonomik olanaklarının zenginliği ise katılımcılardan 266'sının %18,1'lik oranla en çok işaretledikleri üçüncü sıradaki seçenektir. Diğer yandan İstanbul'da kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörler ve temel kentsel sorunların yüzdelik dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 5.5: İstanbul'da Kentsel Yaşam Memnuniyetini Azaltan Faktörler.

FAKTÖRLER	Frekans	Yüzde
1. Kalabalık, Nüfus Yoğunluğu, Gürültü	321	21,9
2. Trafik	403	27,5
3. Ulaşım ve Şehir Altyapısı	179	12,2
4. Çevre ve Hava Kirliliği	129	8,8
5. Çarpık Yapılaşma	161	11,0
6. Hayat Pahalılığı (Satın Alma), Yoksulluk	83	5,7
7. İç Göç ve Dış Göç	68	4,6
8. Diğer Nedenler	86	5,9
Total	1440	98,1

Tabloda görüldüğü üzere İstanbul'da kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörlerin başında kent içi trafik sorunu gelmektedir. Toplam 403 katılımcıdan oy alan bu sorunu ikinci sırada 321 kişiden oy alan kentteki kalabalık nüfus yoğunluğu ve gürültü kirliliği sorunu takip etmektedir. Ulaşım ve altyapı sorunları konusunda memnuniyet düzeyi yüksek olan katılımcıların bu alanda da pek çok sorun yaşadıkları görülmektedir. Katılımcıların iç ve dış göçü sorun olarak görmedikleri de verdikleri 68 oydan anlaşılmaktadır. Bu bulgu İstanbulluların artık göçü hayatın doğal bir parçası olarak gördükleri söylenebilir.

İstanbulluların yerel yönetimlerce sürdürülen kamu hizmetlerinden ve temel ihtiyaçlarını karşılanması düzeyiyle ilgili pozitif değerlendirmeleri olduğu aşağıdaki tablodaki verilerden anlaşılmaktadır:

Tablo 5.6: İstanbul’da Kentsel Yaşam Bileşenlerinin Yeterlilik Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Temel ihtiyaçları karşılama derecesi yeterli mi?		
Evet	746	50,8
Hayır	671	45,7
Toplam	1.417	97,5
İstihdam olanakları yeterli mi?		
Evet	672	45,8
Hayır	777	52,9
Toplam	1449	98,7
Eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanakları yeterli mi?		
Evet	891	60,7
Hayır	554	37,7
Toplam	445	98,4
Doğal ve Yeşillik alanlar sizce yeterli mi?		
Evet	529	36,0
Hayır	916	62,4
Toplam	1445	98,4
Başka şehirde yaşamak istiyor musunuz?		
Evet	1124	76,6
Hayır	319	21,8
Toplam	1445	98,4

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 50,8’ine göre bu kentin temel ihtiyaçları karşılama derecesi yeterli düzeydedir. Kentin istihdam olanaklarını ise katılımcıların sadece 45,8’i yeterli bulmaktadır. Kentin eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanaklarını katılımcıların 891 tanesi 60,7’lik oranla yeterli bulurken kentteki doğal ve yeşillik alanları katılımcıların sadece %36’sı yeterli bulmaktadır.

Nitekim başka şehirde yaşamak ister misiniz? diye kendilerine soru yöneltilen katılımcıların 1124 tanesi %76,6’lık oranla evet yanıtı vermiştir. Toplam 1.145 katılımcının yanıtladığı bu soruya 321 kişi ise hayır şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların en çok yaşamak istediği şehirler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

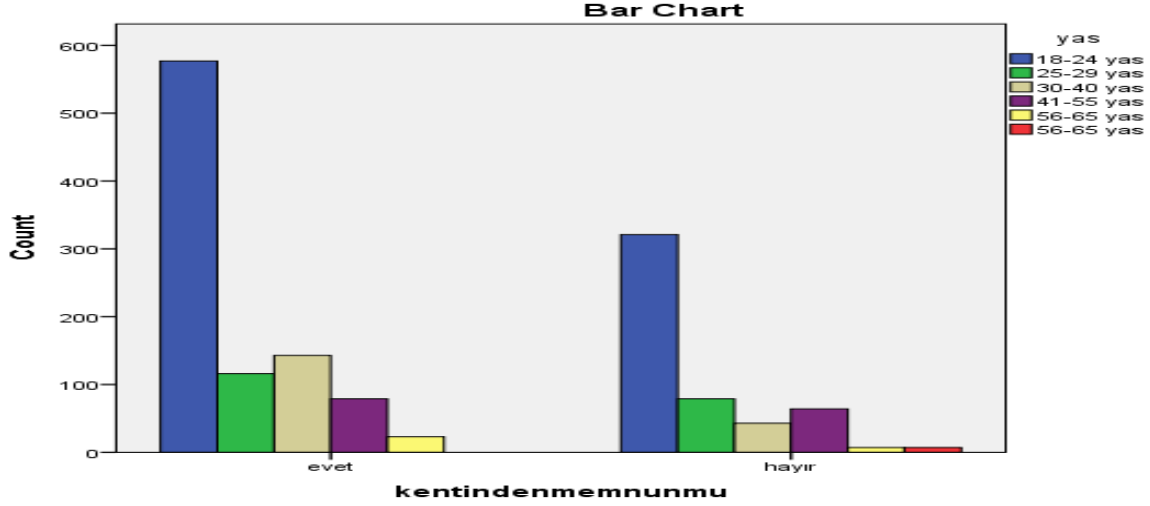
Tablo 5.7: İstanbul Yerine Yaşamak İstenilen Dünya Kentleri

Yaşamak İstenilen Şehirler	Frekans	Yüzde
Londra	128	8,7
Paris	75	5,1
Frankfurt	49	3,3
Roma	48	3,3
Viyana	85	5,8
Bürüksel	37	2,5
Oslo	29	2,0
Stockholm	58	4,0
New York	24	1,6
Toronto	7	,5
Sidney	122	8,2
Tokyo	30	2,0
Dubai	53	3,6
Cidde	14	1,0
Cape Town	16	1,1
Moskova	60	4,1
Barselona	21	1,4
Atina	26	1,8
Diğer	244	16,6
TOPLAM	1.124	76,6

Tabloda görüldüğü üzere İstanbul dışında başka şehirde yaşamak isterim diyen 1.124 katılımcıdan en büyük çoğunluğu 128 kişi ile Londra'da yaşamak isterken onu sırasıyla 122 kişi Sidney'de, 85 kişi Viyana'da, 75 kişi Paris'de ve 60 kişi Moskova'da yaşamak istiyorum demektedir. İstanbul yerine en az yaşamak istenilen şehir ise sadece 7 oy alan Toronto, 14 oy alan Cidde ve 16 oy alan Cape Town şehirleri gelmektedir.

5.2.2.2. İstanbul Anketi Katılımcıların Yaşlarına Göre Görüş Farklılıkları

Aşağıdaki grafikte katılımcıların yaşlarına göre kentinden memnun olup olmama durumlarının istatistiksel dağılımları gösterilmiştir:

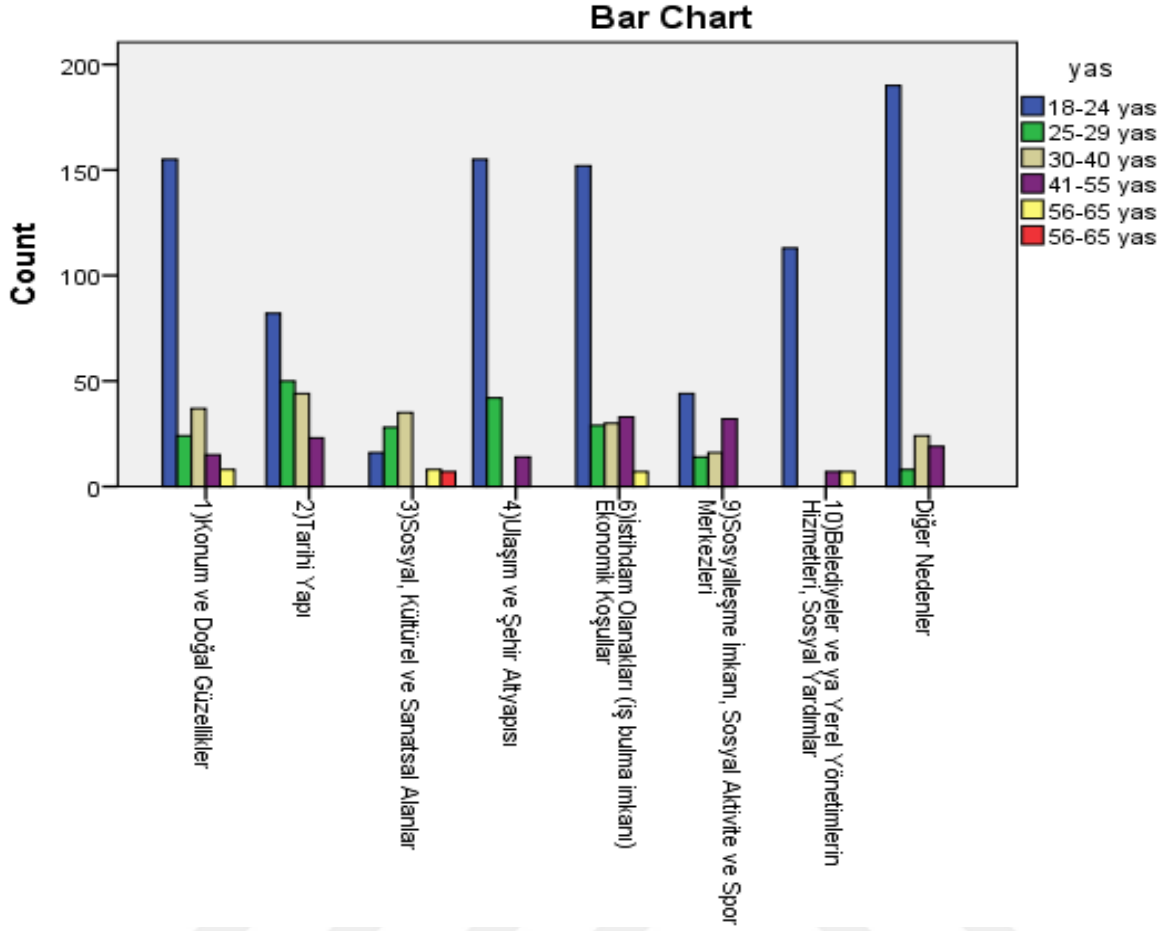

Şekil 5.2: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Görüldüğü üzere gerek İstanbul'daki kentsel yaşam kalitesinden memnun olan katılımcıların içerisinde gerekse memnun olmayanların içerisinde en büyük sayısal çoğunluğu 18-24 yaş arasındaki katılımcılar oluşturmaktadır.

Katılımcıların içerisinde üniversite öğrencisinin sayısının yüksek olmasından kaynaklanan bu durum dışında dikkat çeken bir sonuç ankete katılan 30-40 yaşa arasındaki grubun tercihleridir.

İstanbul'da yaşamaktan en çok memnun olan bu grup memnun olmayanların içerisinde diğer yaş gruplarına göre oldukça azdır. 56-65 yaş arasındakilerin tamamı ise İstanbul'da artık yaşamak istememektedir. Nitekim aşağıdaki grafikte katılımcıların yaşlarına göre bu kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlerin neler olduğuna bakıldığında 56-65 yaşa grubundaki katılımcıların sadece bu kentteki sosyal ve kültürel zenginliklerden memnun olduklarını ifade ettikleri görülmektedir:

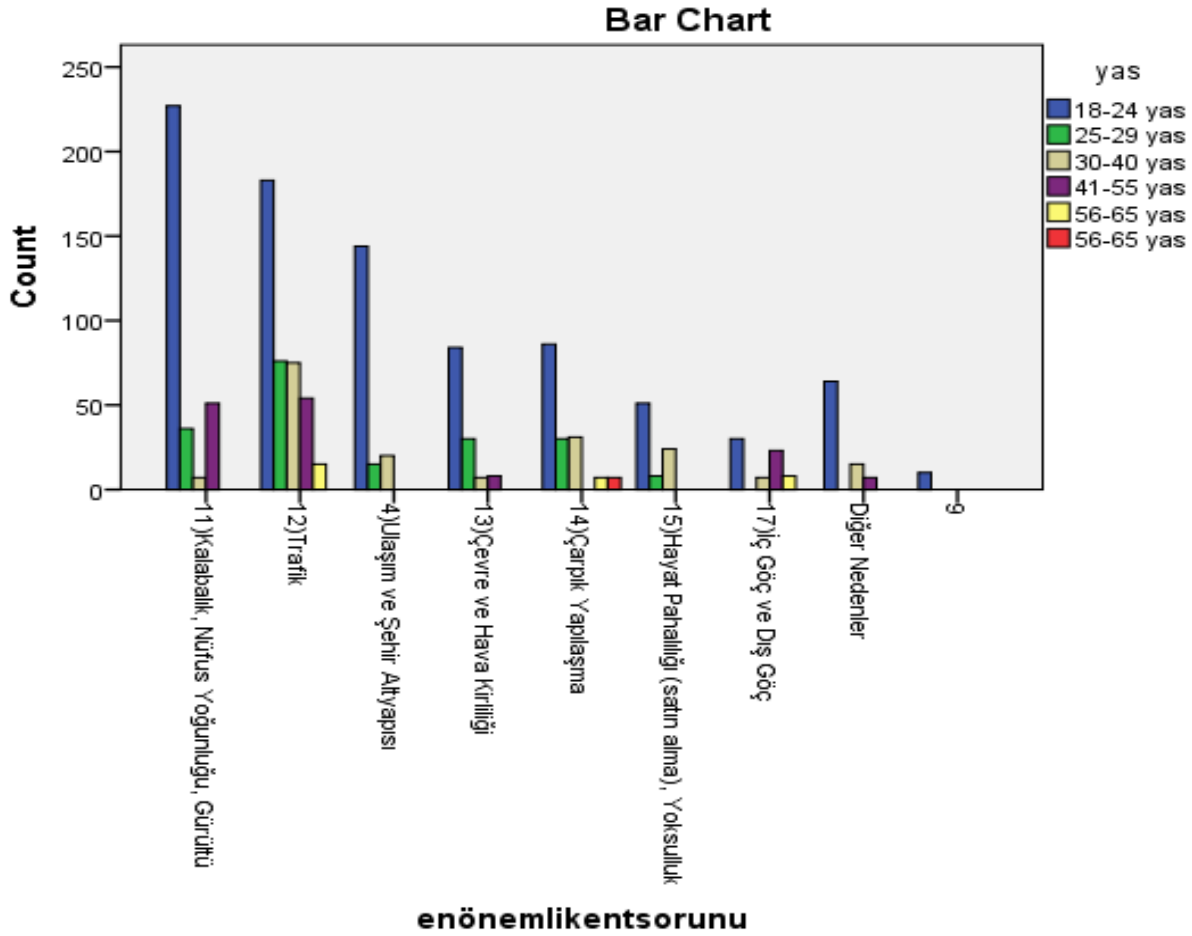

Şekil 5.3: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte gösterilen diğer yaş gruplarına bakıldığında ise 18-24 yaş grubundakilerin İstanbul'daki kentsel yaşamda en fazla “ulaşım ve şehir altyapısı”, “istihdam olanakları” ile “belediye hizmetleri” konusunda olumlu yanıt verdikleri görülmektedir.

Sosyal ve kültürel zenginlikler ile kentteki sosyalleşme imkânları ise tüm yaş gruplarından en az puan alan kentsel yaşamı arttırıcı faktörlerdir.

Katılımcıların yaşlarına göre İstanbul'daki kentsel yaşama dair memnuniyetlerini azaltan faktörler (kent sorunları) aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

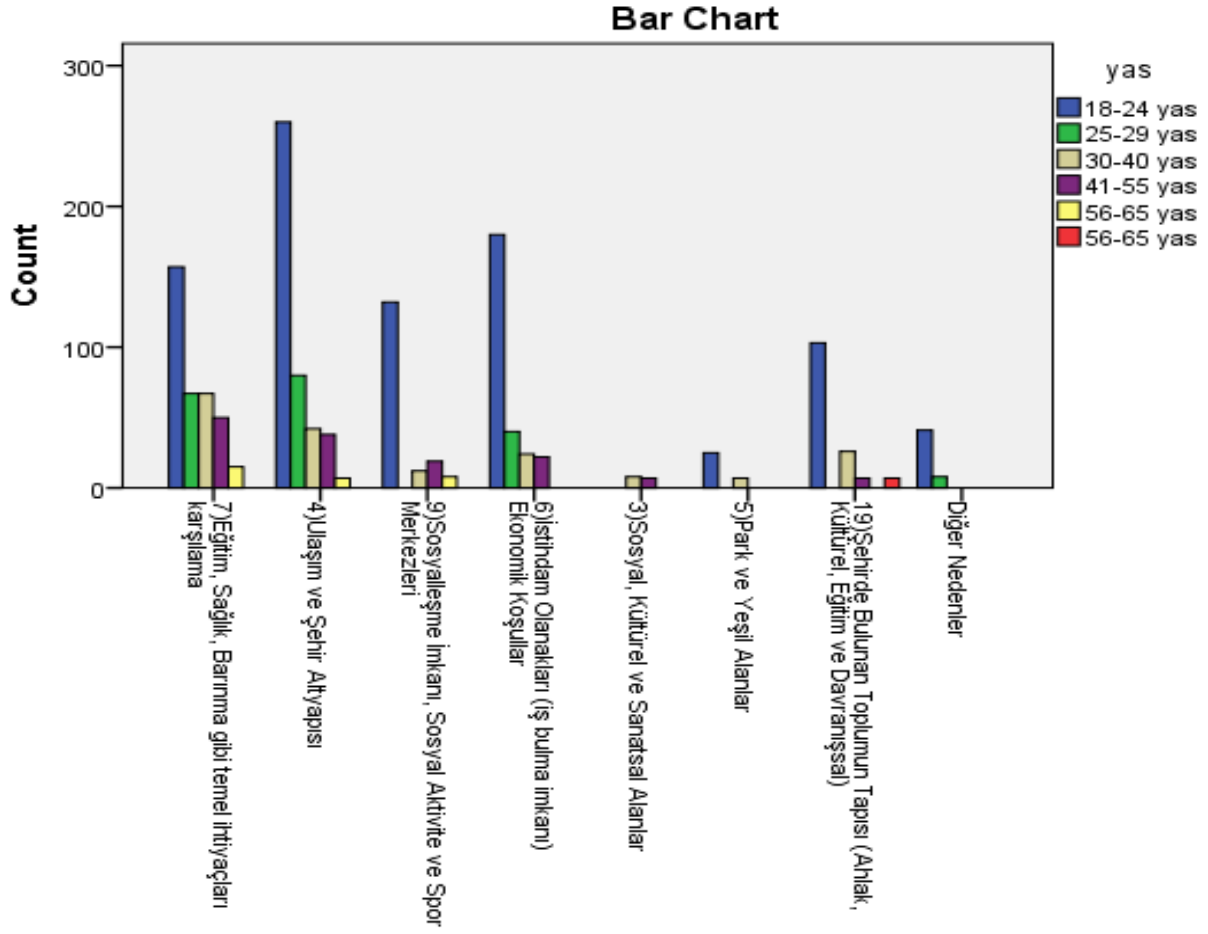
Şekil 5.4: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere 18-24 yaş grubundakiler istikrarlı bir şekilde İstanbul'daki kentsel yaşamın sorunları konusunda dengeli bir dağılım göstermişlerdir. Gençlere göre İstanbul'da en önemli kentsel yaşam sorunu kalabalık nüfus, gürültü ve hava kirliliği en az etkili olan sorun ise kente yönelik iç ve dış göç olarak görülmektedir.

25-29 yaş ve 30-40 yaş grupları ise hemen hemen aynı düzeyde kentsel sorunları tanımlarken 30-40 yaş grubu çarpık yapılaşma, hayat pahalılığı (satın alma gücü), yoksulluk ile iç ve dış göç sorunlarını 25-29 yaş grubundakilerden daha fazla önemli sorun olarak görmektedirler.

Bunlara karşılık “trafik yoğunluğu” ve “çarpık yapılaşma” her yaş grubunun ortaklaşa tanımladıkları İstanbul'un kentsel yaşam kalitesini azaltan sorunlar olarak görülmektedir.

Katılımcıların yaşlarına göre İstanbul'da kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.5: İstanbul anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

İstanbul'un "ulaşım ve şehir altyapısı" ile "temel ihtiyaçları karşılama" yeterliliği açısından 56-65 yaş grubu dışındaki diğer beş yaş grubu memnuniyetini ifade ederken 56-65 yaş grubundakiler bu kentte kentsel yaşam kalitelerini sadece "şehirde bulunan toplumun yapısı ve kültürel zenginliklerin" arttırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

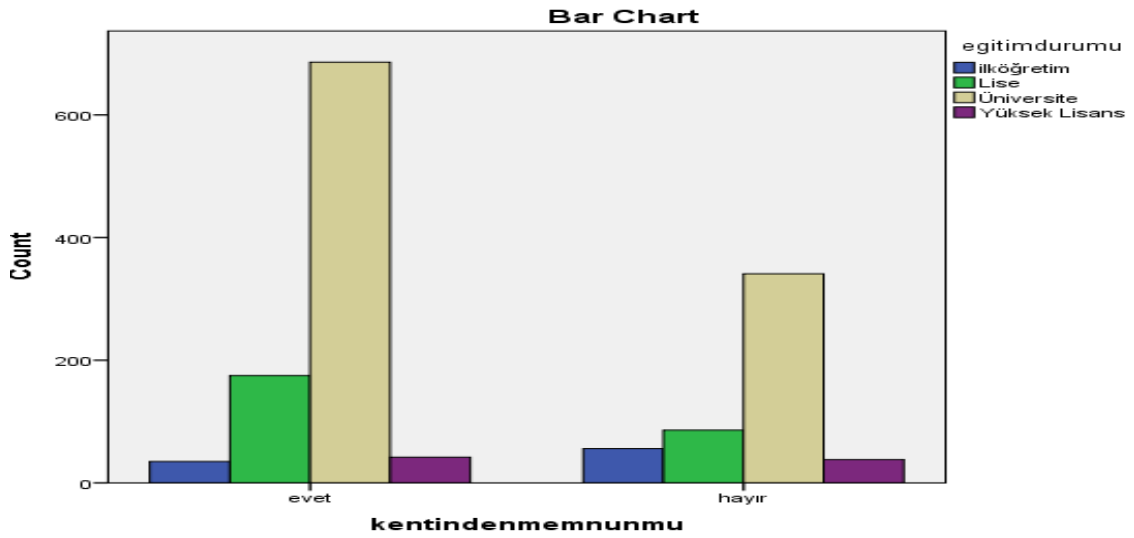
İstanbul'un "sosyalleşme imkânları" ile "kültürel ve sanatsal imkânların zenginliği" sadece 30-40 yaş ile 41-55 yaş gruplarının yaşam kalitesine pozitif etki ederken bu kentin sahip olduğu "istihdam olanakları" ile "ulaşım ve şehir altyapısı" en fazla sırasıyla 18-24 yaş, 25-29 yaş ve 30-40 yaş gruplarını memnun etmektedir. İstanbul'daki "park ve yeşil alanların" zenginliği ise sadece 18-24 yaş ile 30-40 yaş gruplarından oldukça az bir kesimin kentsel yaşam kalitesini arttırmaktadır.

İstanbul'daki kamu hizmetlerinin sunumunu tüm gruplar değişik düzeylerde yeterli bulurken kentteki istihdam olanaklarını ise 56-65 yaş grupları dışındaki tüm yaş grupları yeterli

bulmaktadır. İstanbul kentindeki sosyal ve kültürel zenginlikler ile doğal güzellikleri 30-40 yaş grubundakiler 25-29 yaş ve 41-55 yaş gruplarına göre oldukça yeterli bulmaktadır.

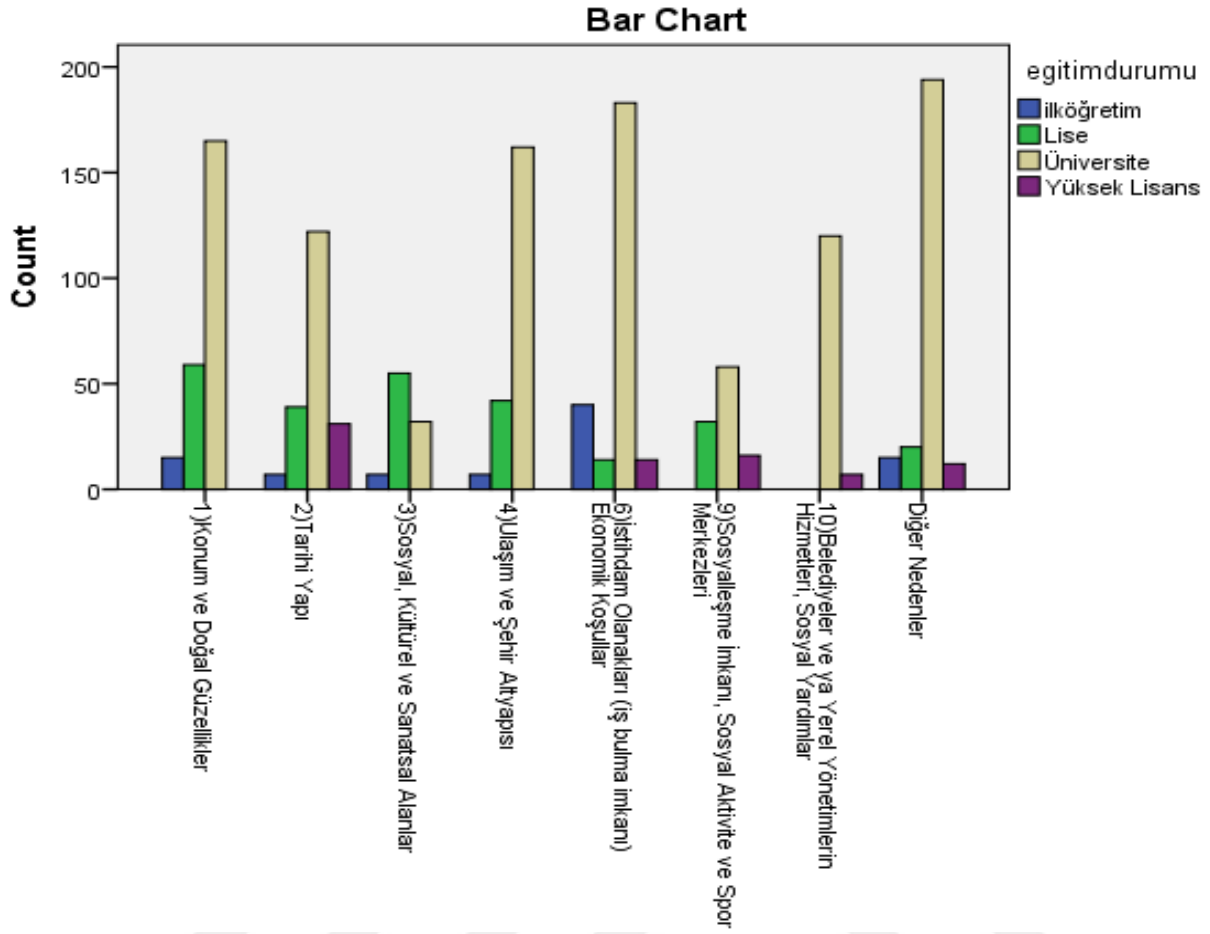
5.2.2.3. İstanbul Anketi Katılımcıların Eğitim Durumlarını Göre Görüş Farklılıkları

Katılımcıların eğitim durumlarına göre İstanbul kentinde yaşama konusundaki memnuniyet düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan çapraz testlerin sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.6: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarını göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların eğitim durumlarına göre İstanbul kentinde yaşama konusundaki memnuniyet düzeyleri farklılaşmaktadır. Özellikle üniversite öğrencileri İstanbul'da yaşamadan dolayı memnun olan ve olmayanlar arasında ilk sırada gelirken ilköğretim düzeyinde eğitim görenler ise İstanbul'da yaşamaktan en az memnun olan kesimi oluşturmaktadır. Lise eğitimi almış kesimin İstanbul kentsel yaşamından memnuniyet düzeyleri ise üniversite ve yüksek lisans mezunlarıyla benzerdir.

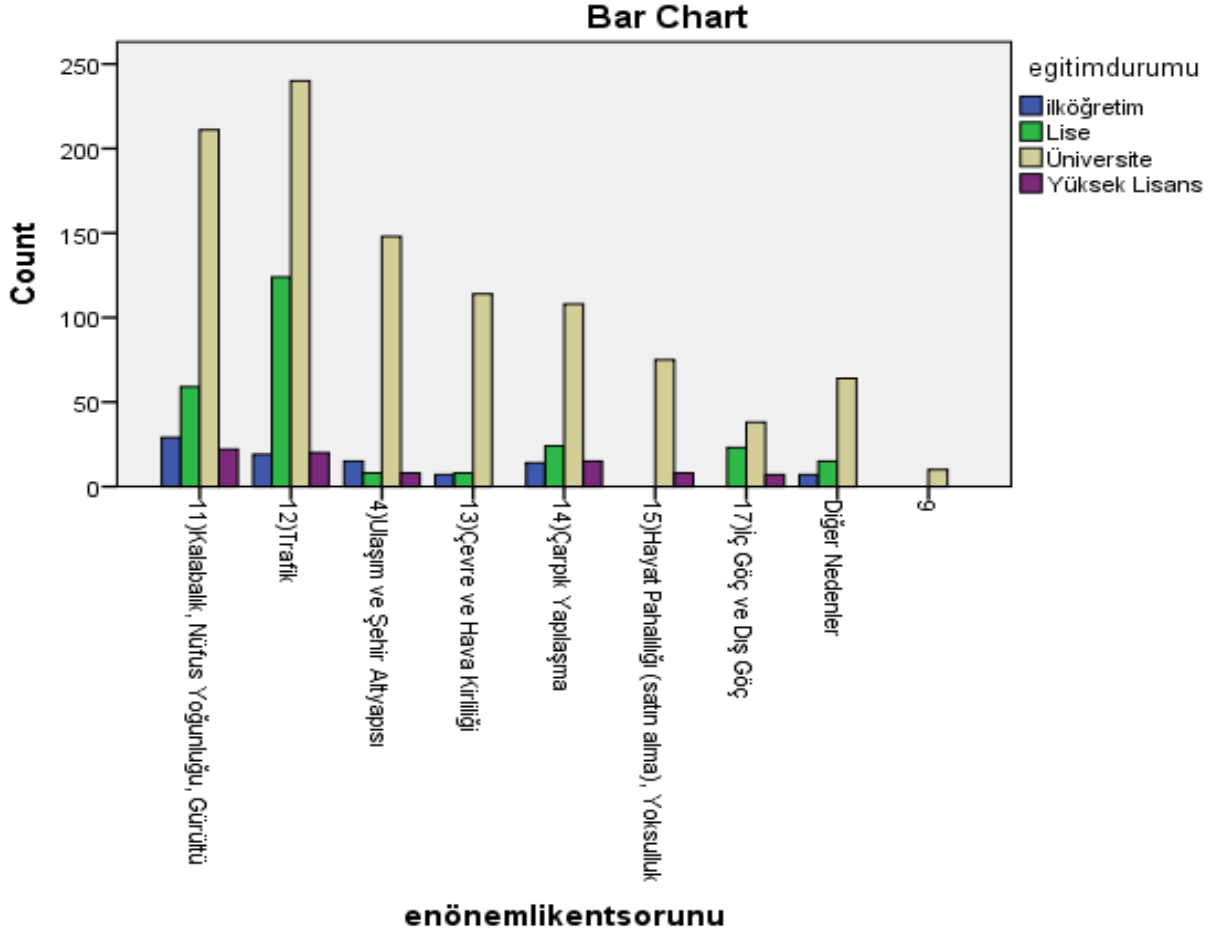

Şekil 5.7: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların eğitim durumlarına göre İstanbul kentinde yaşama memnuniyetlerini arttıran en önemli etmenler istihdam ve ekonomik olanaklar olarak görülmektedir. Onu sırasıyla ulaşım ve şehir altyapısı olanakları takip ederken üçüncü sırada kentin konum ve doğal güzellikleri etmeni üçüncü sırada gelmektedir.

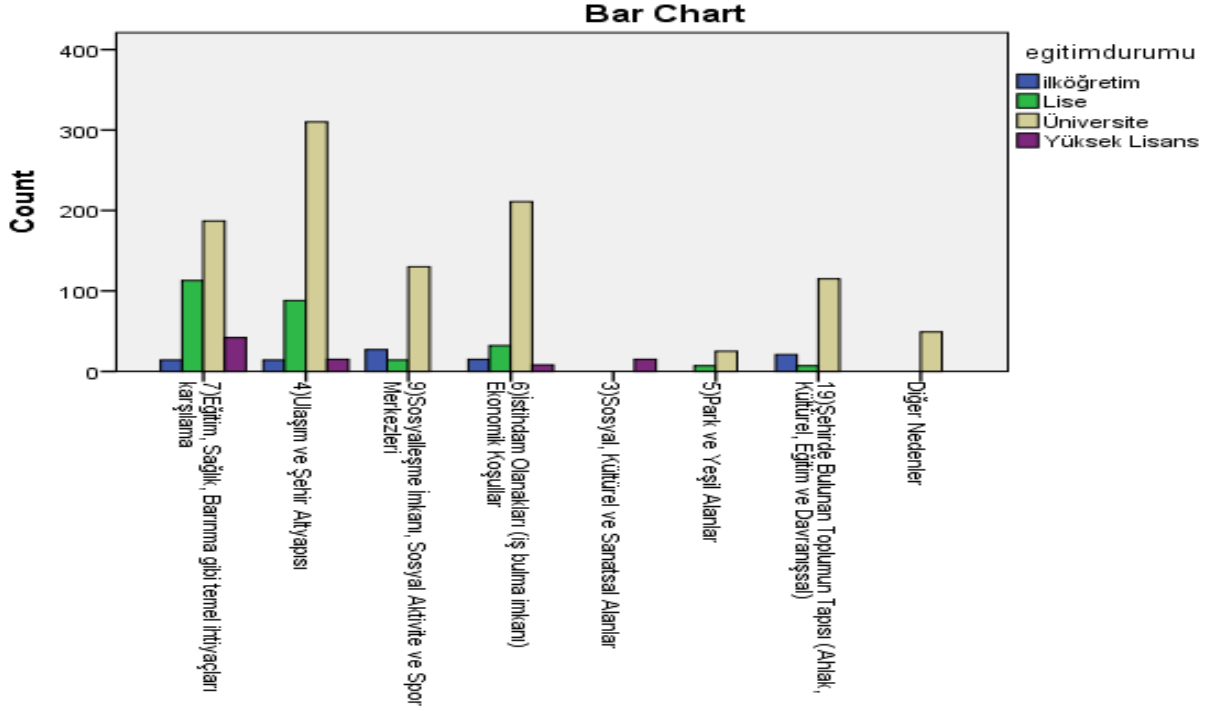
Katılımcıların eğitim durumlarına göre farklılaşmalar ise kentteki “sosyal ve kültürel zenginlikler”, “istihdam olanakları” ve “belediye hizmetleri” faktörlerinde görülmektedir. Buna göre bu kentte yaşayan üniversite öğrencilerini tüm etmenler pozitif yönde etkilerken kentteki “sosyal ve kültürel zenginlikler” lise mezunlarının kentsel memnuniyetini daha güçlü bir şekilde arttırmaktadır.

İstanbul’daki “belediye hizmetlerinin kalitesi” faktörleri konusunda ise sadece üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almış olanların değerlendirme yaptığı dikkat çekerken kentteki “istihdam olanakları” konusunda tüm eğitim düzeylerinde benzer şekilde görüşler ortaya konulmuştur.

Şekil 5.8: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların eğitim düzeyi farklılıklarına göre İstanbul kentinde yaşama memnuniyetlerini azaltan en önemli sorunların başında kentteki “kalabalık, nüfus yoğunluğu, gürültü kirliliği” ile “kent içi trafik yoğunluğu” gelmektedir. “çevre ve hava kirliliği” sorununu yüksek lisans mezunları fazla önemsemezken, kentteki hayat pahalılığını ise sadece üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almışlar sorun olarak görmektedir.

Şekil 5.9: İstanbul anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

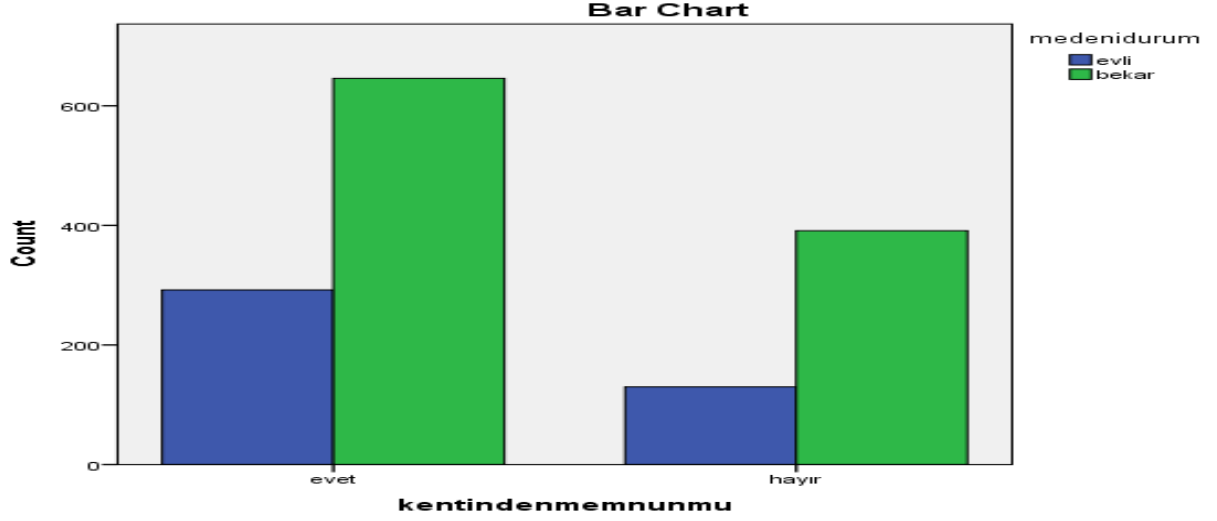
Katılımcıların eğitim durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlere ilişkin değerlendirmelerinde “kültürel ve sanatsal olanaklar”, “park ve yeşil alanların varlığı” ile “toplumsal yapı” arasında farklılaşmalar dikkat çekmektedir.

Özellikle kentteki “kültürel ve sanatsal olanakların” zenginliği konusunda sadece yüksek lisans mezunları görüş belirtirken diğer eğitim düzeylerinde bu faktörün kentsel yaşam kalitelerini arttırdığı yönünde çok zayıf değerlendirme gelmiştir. “Park ve yeşil alanların varlığı” konusunda da sadece lise ve üniversite mezunları görüş belirtirken kentin “toplumsal yapısı” konusunda ilköğretim mezunları da onlarla benzer şekilde görüşe sahiptir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre İstanbul’daki kamu hizmetlerinin kalitesi, istihdam olanakları, eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanakları ile doğal ve yeşillik alanlar yeterli bulma düzeyleri herhangi bir farklılık gösteremezken, katılımcıların eğitim durumlarına göre başka şehre göç etme talepleri olup olmaması değişkenin de farklılık göstermediği anlaşılmıştır.

5.2.2.4. İstanbul Anketi Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları

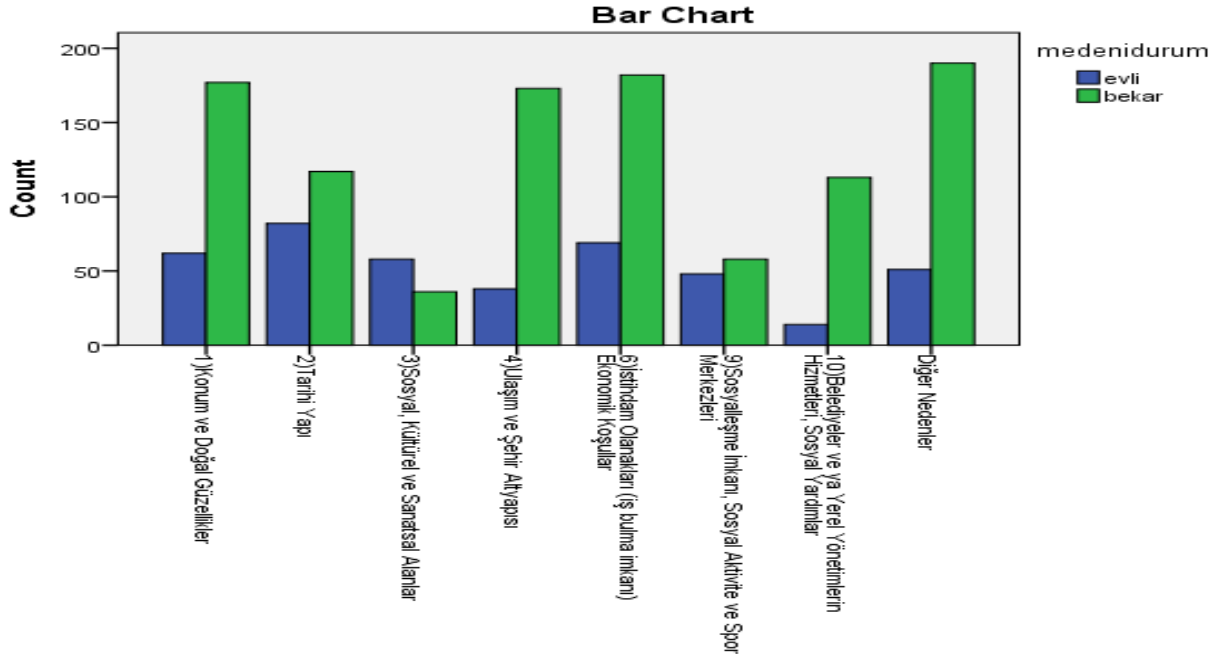
Katılımcıların medeni durumlarına göre İstanbul'da yaşamaktan memnun olup olmadıklarına ilişkin yanıtları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.10: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere gerek kentinden memnun olmayanların içerisinde gerekse İstanbul'dan memnun olanların arasında bekâr olanların sayısı her iki gruptaki (evet ve hayır diyenler) evlilerin yarısından fazladır.

Katılımcıların medeni durumlarına göre kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlerin sayısal dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

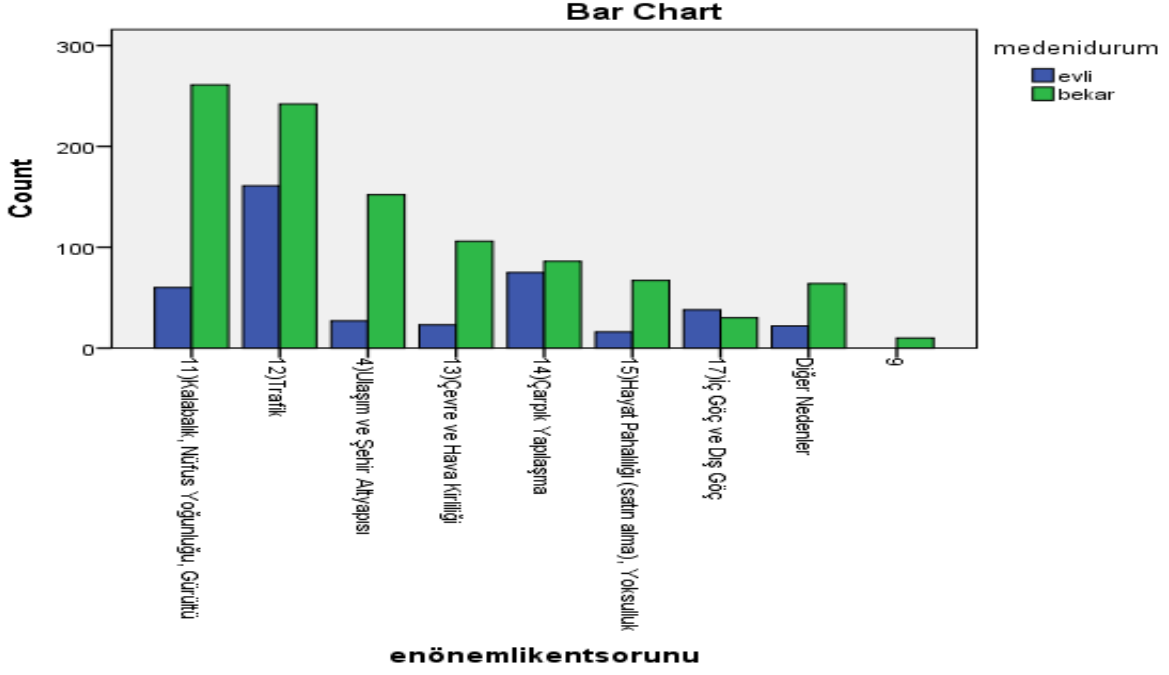

Şekil 5.11: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere “diğer nedenleri” kapsam dışı bırakıldığında İstanbul’da yaşayan bekârlara göre İstanbul’da kentsel yaşam memnuniyetlerini arttıran en önemli etkenler istihdam ve ekonomik olanakların zengin olmasıyken evliler açısından öncelikle İstanbul’un tarihi dokusu ve doğal güzellikleri bu kentte yaşama memnuniyetlerini arttırmaktadır.

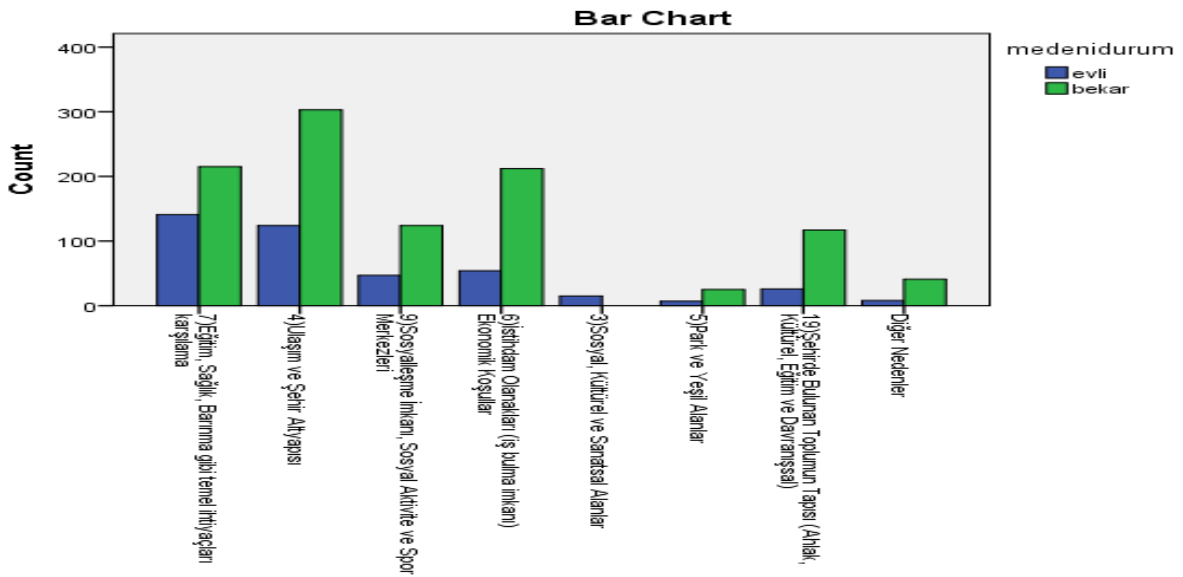
Yine ilginçtir bekârlar yerel yönetimlerin ve merkezi hükümetin sunduğu kamu hizmetleriyle altyapı yatırımlarından oldukça memnun olmasına karşı evliler bu olanakları yetersiz bulmaktadırlar. Benzer şekilde bekârlar şehrin sosyal aktivite ve olanaklarını oldukça yetersiz bulurken evliler fazlasıyla yeterli buldukları bu olanaklardan dolayı kentsel yaşamdan memnuniyetlerinin arttığını ifade etmektedirler.

Katılımcıların medeni durumlarına göre kentte memnuniyeti azaltan faktörlere (kent sorunları) ilişkin değerlendirmeleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.12: İstanbul anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

İstanbul’da kentsel yaşamdan memnuniyeti azaltan önemli etmen bekârlara göre önce şehirdeki kalabalık nüfusun varlığı ve ikinci olarak ise kent içi trafik yoğunluğu sorunudur. Oysa evliler İstanbul’un en önemli sorunun kent içi trafik yoğunluğu olduğunu düşünürken çarpık kentleşmenin de İstanbul’da kentsel yaşam memnuniyetini azaltan önemli bir etmen olduğunu söylemektedirler. Katılımcıların medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerin neler olduğu aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

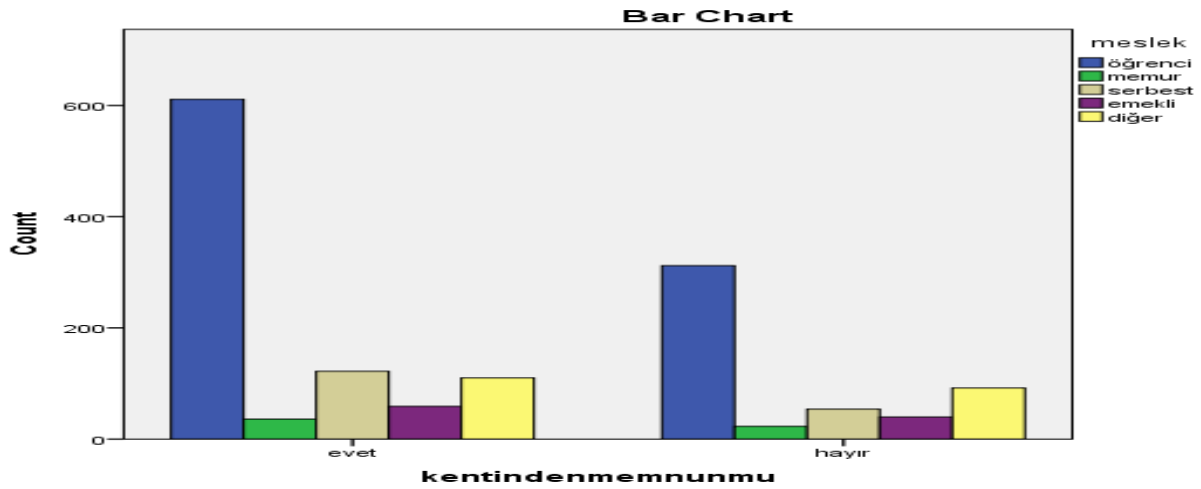
Şekil 5.13: İstanbul Anketi Katılımcılarının Medeni Durumlarına Göre Kentsel Yaşam Kalitesini Arttıran Etmenlerin Dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlere ilişkin değerlendirmeler farklılaşmaktadır. Özellikle evliler İstanbul'un eğitim, sağlık ve barınma ihtiyaçlarını karşılama düzeyini en fazla yaşam kalitelerini arttıran etmen olarak, değerlendirirken bekârlar ise ulaşım ve şehir altyapısının güçlü oluşunu en önemli etken olarak görmektedirler.

Son olarak söylenmelidir ki İstanbul'daki yerel yönetimce sunulan belediye hizmetlerini evlilere oranla daha fazla yetersiz bulan bekârlar İstanbul'daki yeşillik alanları, çevresel düzenlemeleri, sosyal, kültürel ve ekonomik imkânları da daha fazla oranda yetersiz bulmaktadır. Nitekim başka şehirde yaşamayı düşünenlerin nerdeyse üçte ikisi de bekârlardan oluşmaktadır.

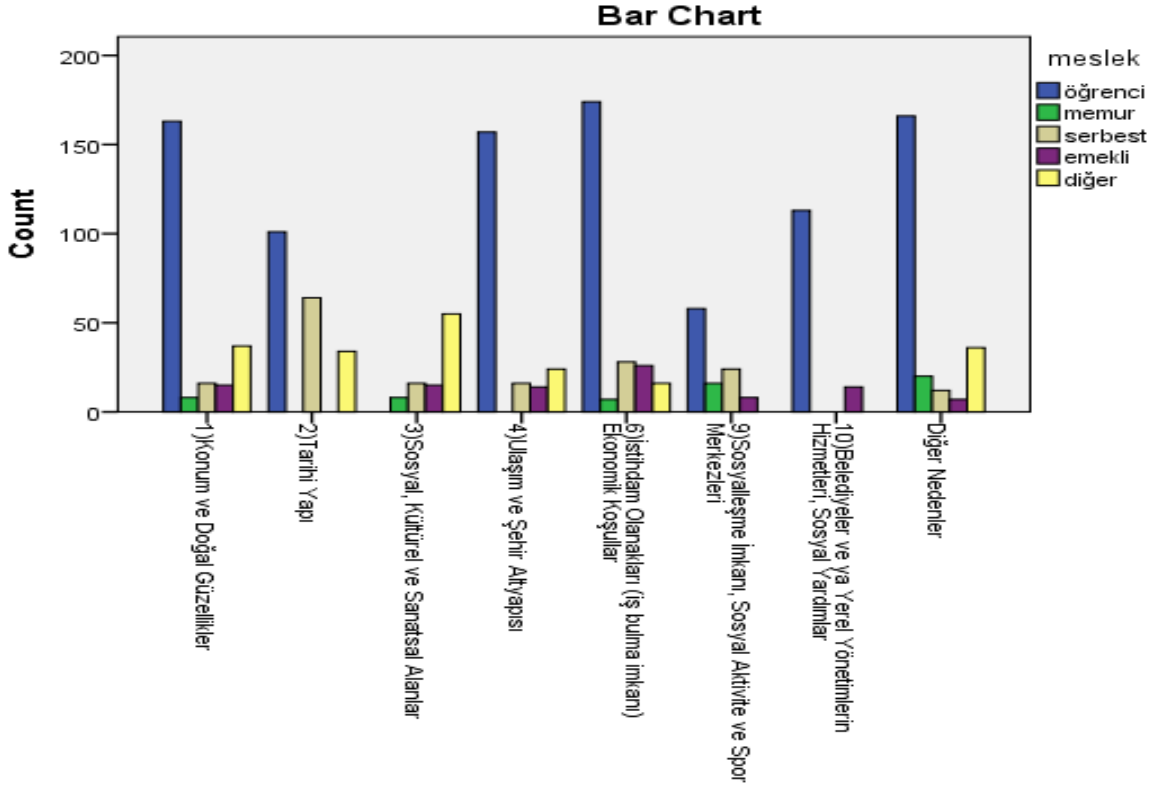
5.2.2.5. İstanbul Anketi Katılımcıların Meslek Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları

İstanbul'da yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentte yaşama koşullarına yönelik değerlendirmelerini almak amacıyla yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgulardan ilki kentsel yaşamadan memnun olup olmadıkları yönüyledir:

Şekil 5.14: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere İstanbul'da yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentte yaşama koşullarına yönelik değerlendirmelerinde anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır.

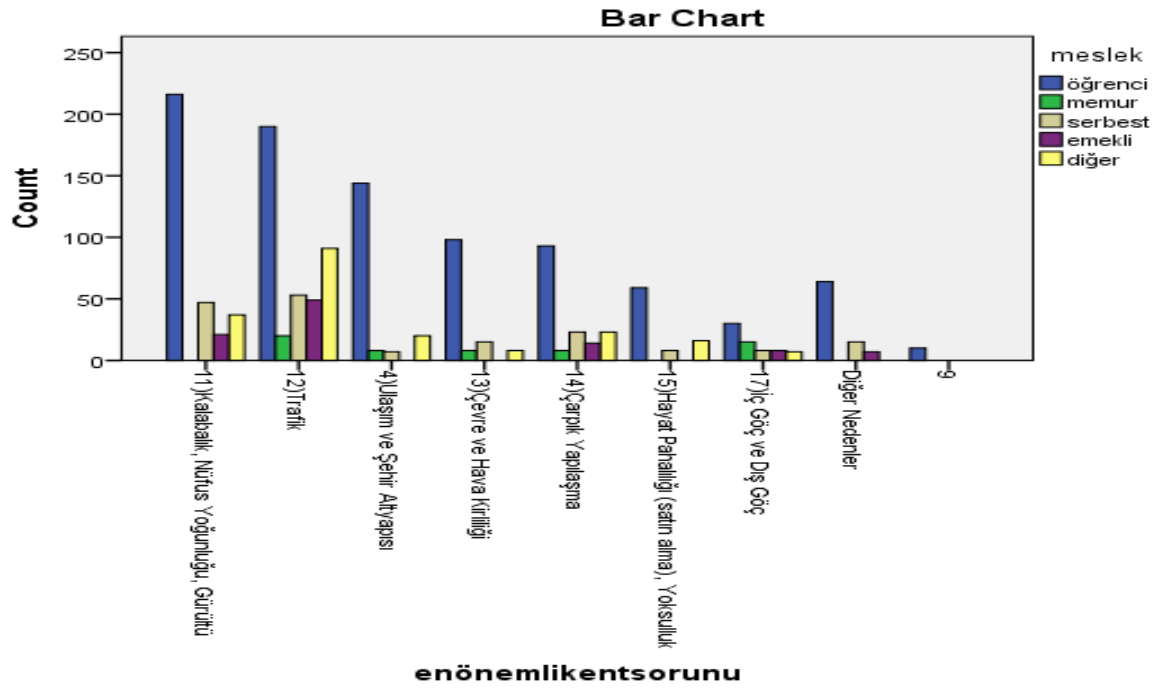

Şekil 5.15: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

İstanbul’da yaşayanların kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmenlerden kentteki “tarihi doku”, “belediye hizmetlerinin kalitesi”, “sosyalleşme imkânları” katılımcıların mesleklerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin öğrencilere göre İstanbul’un “sosyalleşme imkânları” kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde fazla etkili artışa neden olmazken “belediye hizmetlerinin kalitesi” konusunda öğrenciler ve emekliler sadece bu etmenden dolayı kentsel yaşam memnuniyetlerinin arttığını söylemişlerdir.

Aşağıdaki grafikte ise İstanbul’da yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentteki yaşam memnuniyetini azaltan faktörler (kent sorunları) yaşama koşullarına yönelik

değerlendirmeleri gösterilmiştir:

Şekil 5.16: İstanbul anketi katılımcılarının meslek durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

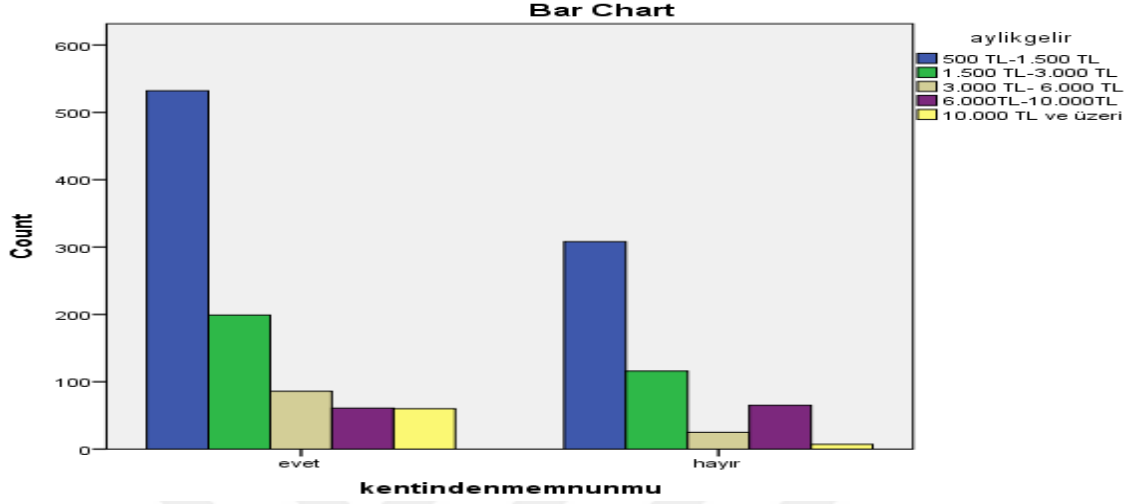
Grafikte görüldüğü üzere İstanbul’da yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentteki yaşam memnuniyetini azaltan faktörler bu kentteki “kalabalık, nüfus yoğunluğu, gürültü kirliliği”, “çevre ve hava kirliliği” ile “hayat pahalılığı ve yoksulluk” şeklindeki kentsel sorunlarda farklılık göstermektedir.

Özellikle “hayat pahalılığı ve yoksulluk” bu kentte yaşama memnuniyetini azaltan etmen olarak sadece öğrenciler, serbest ve diğer meslekleri yapanlar tarafından en önemli kent sorunları arasında gösterilirken memur ve emekliler bu sorunu fazla önemli görmedikleri anlaşılmaktadır. İstanbul’un trafik yoğunluğu ile ulaşım ve altyapı sorunlarına ilişkin katılımcıların değerlendirmeleri ise mesleklerine göre farklılık arz etmemektedir.

Son olarak İstanbul’daki yerel yönetimce sunulan belediye hizmetleri, kentteki istihdam olanakları, doğal ve çevresel güzellikler ile sosyal aktivite imkânlarının yeterlilik düzeyleri katılımcıların mesleklerine göre farklı değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte katılımcıların içerisinde en fazla oranda kentten ayrılmak isteyenlerin içerisinde öğrencilerin geldiği dikkat çekmektedir.

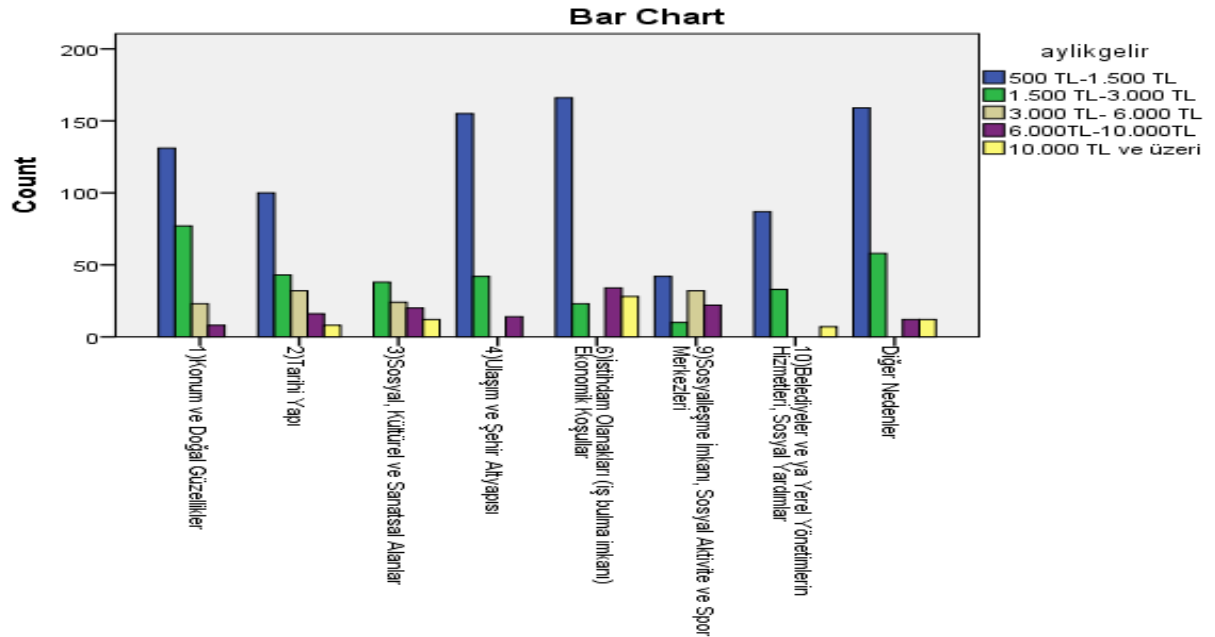
5.2.2.6. İstanbul Anketi Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Görüş Farklılıkları

Katılımcıların kentinden memnuniyeti düzeyleri farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin verdikleri yanıtların aylık gelirlerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.17: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

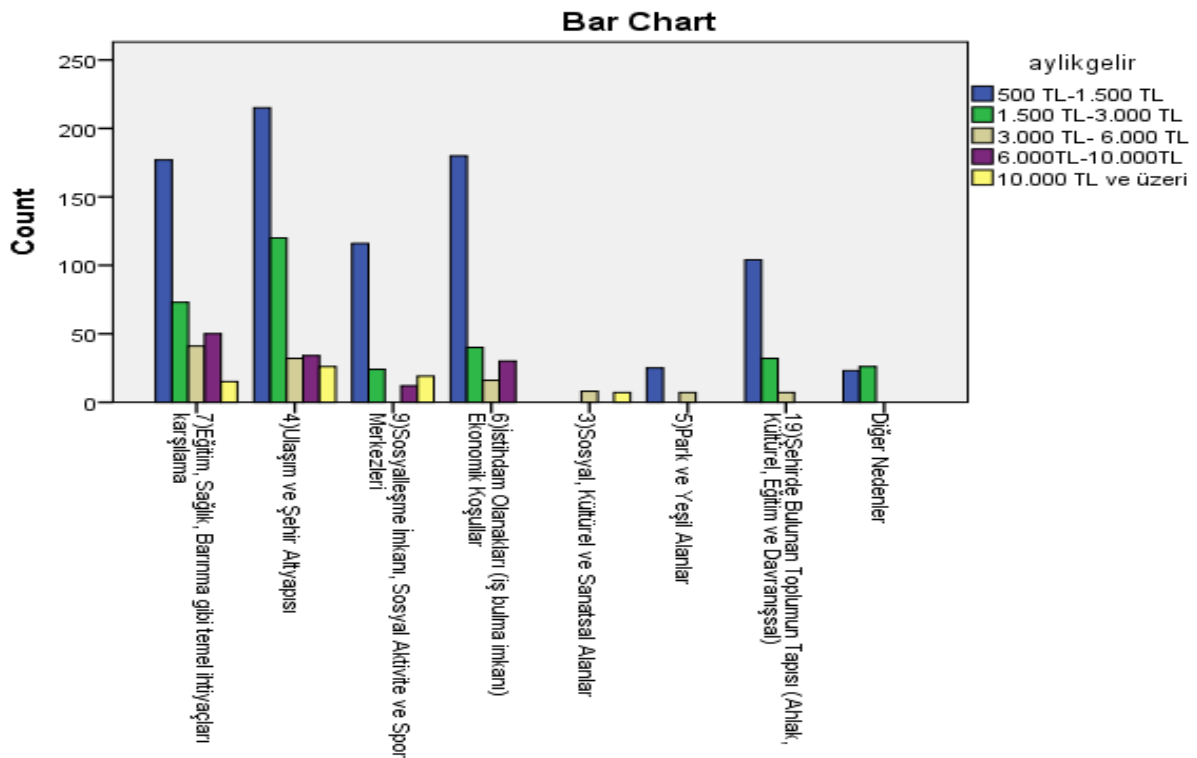
Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların aylık gelirlerindeki farklılıklara göre kentsel yaşamlarındaki memnuniyet durumları değişiklik göstermektedir. Buna göre aylık geliri 3.000 TL- 6.000 TL olanlar, aylık gelirleri 3.000 TL- 6.000 TL olanlara göre İstanbul’da yaşamaktan daha az memnundur. Aylık geliri 6.000TL-10.000TL olanlar ise İstanbul’da yaşamaktan dolayı son derece memnun oldukları yukarıdaki grafikten anlaşılmaktadır.

Şekil 5.18: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların aylık gelirlerine göre kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlere bakıldığında kentteki “ulaşım ve şehir altyapısı”, “belediye hizmetleri” ve “istihdam olanakları” konusunda farklılıklar bulunmaktadır.

Özellikle İstanbul’un belediye hizmetlerinin kalite düzeyi aylık geliri 500 TL-1.500 TL olanları, 1.500 TL-3.000 TL olanları ve 10.000 TL ve üzerinde olanların memnuniyetlerini arttırırken, aylık geliri 3.000 TL- 6.000 TL olanlar ile 6.000TL-10.000TL arasında olanlar açısından bu faktörün kentsel yaşam memnuniyetlerinin artması açısından herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

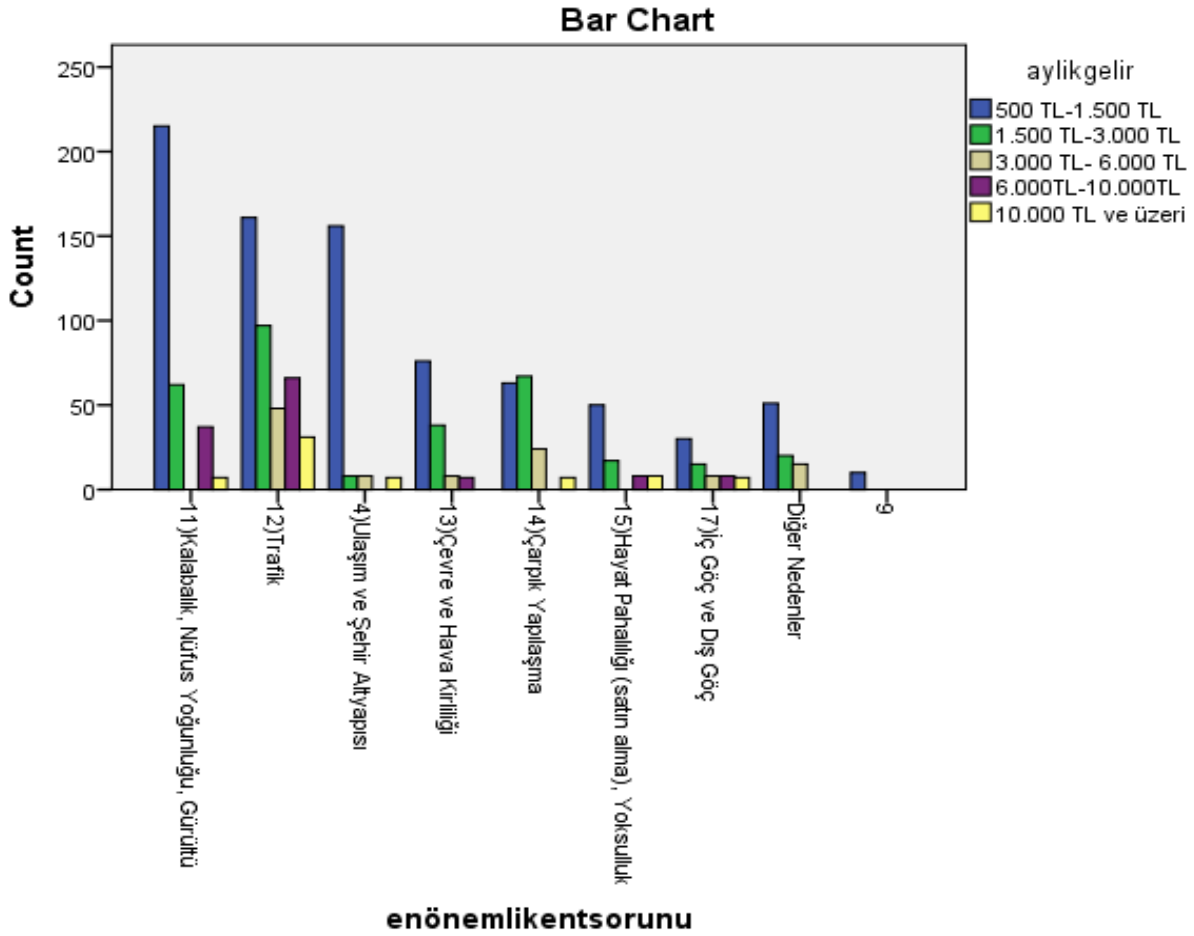

Şekil 5.19: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Katılımcıların aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlere ilişkin değerlendirmelerinde farklılaşma olup olmadığını anlamaya yönelik verdikleri yanıtlara bakıldığında kentteki “kültürel ve sanatsal alanların” ile “park ve yeşil alanlar” zenginliğinin yanı sıra “toplumsal yapı” faktörleri üzerindeki değerlendirmelerin farklılaştığı görülmektedir.

Özellikle aylık geliri 3.000 TL- 6.000 TL arasında olanlar, aylık geliri 500 TL-1.500 TL arasında olanlarla “kültürel ve sanatsal alanların” ile “park ve yeşil alanlar” zenginliği konusunda farklı görüşlere sahiptir. Benzer şekilde aylık geliri 10.000 TL ve üzeri olanlar aylık

geliri 1.500 TL-3.000 TL ile 3.000 TL- 6.000 TL arasında olanlara göre kentteki sosyalleşme imkânlarının kentsel yaşam kalitelerini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler.

Şekil 5.20: İstanbul anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Katılımcıların aylık gelirlerine göre kentte memnuniyeti azaltan faktörlere (Kent Sorunlarına) bakıldığında ise kentteki “kalabalık, nüfus yoğunluğu, gürültü” sorunu, “ulaşım ve şehir altyapısı” sorunu, “iç ve dış göç” sorunu ile “hayat pahalılığı sorunu” konularında farklı görüşleri olduğu söylenebilir.

Özellikle aylık gelirleri 3.000 TL- 6.000 TL olanlar kentteki “kalabalık, nüfus yoğunluğu, gürültü” sorununu diğer gelir gruplarına göre fazla önemli bir sorun olarak görmemektedirler. Aylık geliri 500 TL-1.500 TL olanlar ise en az önem verdikleri İstanbul’daki iç ve dış göç sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Aylık geliri 10.000 TL ve üzerinde olanlar ise en fazla İstanbul’daki trafikten şikayetçi oldukları anlaşılmaktadır.

Kentteki sosyal ve kültürel aktivite olanaklarını, doğal ve yeşillik alanlar ile kentteki istihdam olanaklarını İstanbul’da yaşayanlardan aylık gelirleri 6.000TL-10.000TL olanlar, aylık gelirleri 10.000 TL ve üzeri olanlara göre çok daha fazla yetersiz bulmaktadır. Buna karşılık katılımcıların aylık gelir farklılıklarına göre İstanbul’daki kamu hizmetlerinin kalitesi ile yeterli bulma düzeyleri ile kentten göç etme talepleri farklılaşmamaktadır.

5.2.3. İstanbul Anketi Korelasyon Analizi Bulguları

Literatürde iki değişken arasındaki doğrusal yönde bir ilişkinin olup olmadığının tespiti amacıyla “korelasyon analizi” kullanılması önerilmektedir. Ancak korelasyon analizi iki değişken arasındaki neden sonuç ilişkisini vermez.⁸⁴⁴

Araştırma kapsamında incelenen değişkenlerin birbirleriyle arasında ilişki ve etkileşim olup olmadığına Pearson korelasyon analizi aracılığıyla bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 5.8: İstanbul Anketi Pearson Korelasyon Analizi Bulguları

FAKTÖRLER*	1	2	3	4	5	6...
1.Kentsel Yaşamdan Memnuniyet	1					
2.Belediye Hizmetleri Kalitesi	,314**	1				
3.İstihdam ve Ekonomik Olanaklar	,302**	,466**	1			
4.Sosyal ve Kültürel Olanaklar	,199**	,305**	,310**	1		
5.Doğal ve Tabii güzellikler	,274**	,358**	,265**	,375**	1	
6.Kentten Göç Talebi	-,304**	-,325**	-,231**	-,134**	-,306**	1

*.Faktörler: 1.Kentsel Yaşamdan Memnuniyet, 2.Belediye Hizmetleri Kalitesi, 3.İstihdam ve Ekonomik Olanaklar, 4.Sosyal ve Kültürel Olanaklar, 5.Doğal ve Tabii güzellikler, 6.Kentten Göç Talebi.

** . Korelasyon 0.01 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda gösterilen bulguların işaret ettikleri toplu sonuçlara bakıldığında;

- Kentsel yaşam memnuniyeti değişkeni ile belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır (sırasıyla; $r=,314$; $r=,466$; $r=,310$; $r=,375$; $p<0,01$).
- Kentsel yaşam memnuniyeti ile söz konusu dört araştırma değişkeni arasında pozitif yönde etkileşim bulunmaktadır. Bu bulguya göre kentsel yaşam memnuniyetinin belediye hizmetlerinin kalitesinden, kentteki istihdam, ekonomik, sosyal ve kültürel

⁸⁴⁴ Yazıcıoğlu ve Erdoğan, a.g.e., s.66.

olanaklar ile doğal ve tabii güzelliklerden olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir.

- Kentsel yaşam memnuniyeti ile kentten göç talebi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.306$; $p < 0,01$). Ancak bu ilişki negatif yönlüdür. Bulguya göre kentsel yaşam memnuniyeti arttıkça bireyin kentten göç etme isteği buna bağlı olarak azalmaktadır (Tam ters şeklinde de okunabilir yani bireyin kentten ayrılmaya isteği azaldıkça kentsel yaşam memnuniyeti artmaktadır.).
- Korelasyon analizi bulgularına göre kentten göç talebi değişkeni ile belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır (sırasıyla; $r = -.304$; $r = -.325$; $r = -.231$; $r = -.134$; $p < 0,01$). Ancak kentten göç talebi ile söz konusu dört araştırma değişkeni arasında negatif yönlü bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır.
- Bu bulguya göre kentsel yaşam memnuniyetinin aksine kentten göç talebi belediye hizmetlerinin kalitesinden, kentteki istihdam, ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklar ile doğal ve tabii güzelliklerden olumsuz yönde etkilenecek azaldığını göstermektedir.

5.2.4. İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları

Literatürde regresyon analizi bir latent değişkeninin birkaç bağımlı değişken üzerindeki etkisini ölçümlemek amacıyla regresyon analizinden yararlanılabileceği belirtilmektedir.⁸⁴⁵ Bu çerçevede araştırma hipotezleri regresyon analizi aracılığıyla test edilmiş ve ulaşılan bulgular aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir:

5.2.4.1. İstanbul Anketi Kentsel Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörler

Araştırma kapsamında geliştirilen H1, H2, H3, H4 ve H5 hipotezlerinde kentsel yaşam memnuniyeti değişkeni ile sırasıyla belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal/tabii güzellikler ve kentten göç talebi değişkenleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu varsayılmaktadır.

⁸⁴⁵ Altunışık v.d., a.g.e., s.80.

Araştırmanın bu ilk beş hipotezini test etmek için ayrı ayrı ikili regresyon analizleri yapılmış ve bu analizler sonucunda ulaşılan bulgular tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır:

Tablo 5.9: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 1 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Belediye Hizmetlerinin Kalitesi			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,314	,457	12,489	,000
	$R^2 = ,426$			
	$F = 48,82$			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelde yer alan bağımsız değişken olan belediye hizmetlerinin kalitesi değişkeni, yine modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üstünde %42'lik düzeydeki bir değişimi açıklayacak güçtedir ($R^2 = ,426$; $F = 48,82$).

Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentsel yaşam memnuniyeti ile belediye hizmetlerinin kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu yönde ilişki bulunduğu söylenebilir ($\beta = ,314$ ve $p = ,000$). Ulaşılan bulgular, hipotez 1'i doğrulamaktadır (**H₁ = Kabul**). Ayrıca bulgulara göre, belediye hizmetlerinin kalitesi arttıkça bundan kentte yaşayan insanların kentsel yaşam memnuniyeti pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arasında istatistiksel olarak, anlamlı bir ilişki olup olmadığı sınanmış olup bu yönde yapılan regresyon analizinin bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.10: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 2 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	İstihdam ve Ekonomik Olanaklar			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,290	,499	12,038	,000
	$R^2 = ,302$			
	$F = 37,55$			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelin bağımsız değişkeni olan **istihdam ve ekonomik olanaklar** modelin bağımlı değişkeni olan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki

değişimin %30'unu açıklarken ($R^2 = ,302$), F testi sonucu da kurulan regresyon modelinin açıklama gücünün yeterli olduğunu göstermektedir ($F = 37,55$).

Tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar değişkeni arasında olumlu yönde gelişen istatistiksel anlamda kabul edilebilir bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır ($\beta = ,290$ ve $p = ,000$). Ulaşılan bu bulgular hipotez 2'yi doğrulamanın yanı sıra (**H₂ = Kabul**), kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arttıkça bundan kentte yaşayan insanların kentsel yaşam memnuniyetinin de pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü hipotezinde ise kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı sınanmış olup yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.11: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 3 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Sosyal ve Kültürel Olanaklar			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,197	,037	7,728	,000
	$R^2 = ,422$			
	$F = 59,72$			

Yukarıdaki regresyon analizi modelinde yer alan sosyal ve kültürel olanaklar değişkeni, modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %42'sini açıklamaktadır ($R^2 = ,422$). Ayrıca F testi sonucuna göre modelin açıklama gücünün yeterli olduğu söylenebilir ($F = 59,72$).

Hipotezi test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu ulaşılan beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki sosyal ve kültürel olanakları arasında pozitif yönde etkileşime dayanan bir ilişki bulunduğu söylenebilir ($\beta = ,197$ ve $p = ,000$). Ulaşılan bu bulgular, hipotez 3'ü doğrulamaktadır (**H₃ = Kabul**). Ulaşılan bulgular göre, kentteki sosyal ve kültürel olanaklar zenginleştikçe bundan kentte yaşayan insanların kentsel yaşam memnuniyeti de pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Araştırma kapsamında geliştirilen 4. hipotezde kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı

sınanmıştır. Bu araştırma hipotezini test etmek için yapılan ikili regresyon analizi sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.12: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 4 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Doğal Ve Tabii güzellikler			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,274	,065	10,842	,000
	$R^2 = ,439$			
	$F = 47,59$			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelde yer alan bağımsız değişken olan kentteki doğal ve tabii güzellikler değişkeni, yine modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %43'ünü açıklamaktadır ($R^2 = ,439$; $F = 47,59$).

Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğu söylenebilir ($\beta = ,274$ ve $p = ,000$). Ulaşılan bu bulgular, kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu varsayan hipotez 4'ü doğrulamaktadır (**H₄ = Kabul**).

Araştırmanın beşinci hipotezinde ise kentsel yaşam memnuniyeti ile kentten göç talebi arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olduğu varsayılmış olup bu araştırma hipotezini sınamak amacıyla yapılan regresyon analizinin bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.13: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 5 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Kentten Göç Talebi			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	-,304	,029	-12,131	,000
	$R^2 = ,406$			
	$F = 39,16$			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, bu regresyon modelinde bağımsız değişken olarak, yer alan kentten göç talebi değişkeni, kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %40'ını açıklarken ($R^2 = ,406$), modelin F testi değeri de açıklama gücünün istatistiksel anlamda yeterli olduğunu göstermektedir ($F = 39,16$). Tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında kentsel yaşam memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak negtaif

yönde bir ilişki ve etkileşim bulunduğu söylenebilir ($\beta = -.304$ ve $p = .000$). Ulaşılan bu bulgular hipotez 5'i doğrulamaktadır (**H₅ = Kabul**). Ayrıca ulaşılan bulgulara göre kentsel yaşam memnuniyeti arttıkça kent halkının yaşadığı kentten göç etme talebinin azaldığına işaret etmektedir.

5.2.4.2. İstanbul Anketi Kentten Göç Talebini Etkileyen Faktörler

Araştırma kapsamında geliştirilen H6, H7, H8 ve H9 hipotezlerinde **kentten göç talebi** değişkeni ile sırasıyla belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar ile doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu varsayılmaktadır. Araştırmanın bu son dört hipotezini sınamak amacıyla yapılan çoklu regresyon analizinin bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.14: İstanbul Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 6, 7, 8 ve 9 için .)

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN			
	kentten göç talebi			
	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
1.belediye hizmetleri kalitesi	-.224	,024	-7,682	,000
2.istihdam ve ekonomik olanaklar	-.079	,024	-2,802	,005
3.sosyal ve kültürel olanaklar	,047	,024	1,713	,087
4. doğal ve tabii güzellikler	-.216	,024	-7,825	,000
	$R^2 = ,385$			
	$F = 61,10$			

* $p < 0.05$ ve < 0.001 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, kurulan regresyon analizi modelinde yer alan bağımsız değişkenler modeldeki bağımlı değişken olarak yer alan kentten göç talebi üstünde %38'lik düzeydeki bir değişimi açıklayacak güçtedir ($R^2 = ,426$; $F = 61,10$).

Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında kentlilerin yaşadıkları kentten göç talepleriyle belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar ile doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında negatif etkileşime dayanan ancak istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir ($\beta_1 = -.224$ ve $p_6 = 0,000$; $\beta_7 = -.079$ ve $p_7 = 0,005$; $\beta_9 = -.216$ ve $p_9 = 0,000$). Bu bulgular H6, H7 ve H9 hipotezlerini doğrulamaktadır (**H₆, H₇ ve H₉ = Kabul**).

Buna karşılık kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\beta_8 = ,047$ ve $p_8 = 0,087 > 0.05 > 0,001$). Bu

bulgular kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu varsayan 3. araştırma hipotezini doğrulamamaktadır (**H_s = Ret**).

5.3. FRANKFURT KENTSEL KALKINMA DİNAMİKLERİ BULGULARI

Araştırma kapsamında Frankfurt'ta yapılan anket aracılığıyla toplanan veriler SPSS, 24.0 programında çeşitli analizlere tabi tutulmuştur. Ulaşılan bulgular aşağıdaki başlıklar altında, betimsel tablolar eşliğinde yorumlanmıştır.

5.3.1. Frankfurt Anketi Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Frankfurt kentinde yaşayan katılımcılarla yapılan anket aracılığıyla toplanan veriler ilk olarak katılımcıların bireysel farklılıklarını tespit etmek amacıyla gerekli analizler yapılmış ve bu analizler sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.15: Frankfurt Anketi Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Seçenekler	Kişi Sayısı	Yüzdeler Oranı
Yaş	18-24 yaş	743	50,6
	25-29 yaş	241	16,4
	30-40 yaş	176	12,0
	41-55 yaş	107	7,3
	56-65 yaş	16	1,1
	66 ve üstü yaş	8	,5
Medeni Durumu	Evli	477	32,5
	Bekâr	815	55,5
Eğitim Durumu	İlköğretim	84	5,7
	Lise	549	37,4
	Üniversite	585	39,9
	Yüksek Lisans	74	5,0
Aylık Gelir Durumu	500 Euro bis 1500 Euro	753	51,3
	1600 Euro bis 2500 Euro	446	30,4
	2600 Euro -5000 Euro	74	5,0
	5100 Euro und mehr	19	1,3
Aile Fert Sayısı	1-2 kişilik aile	669	45,6
	3-4 kişilik aile	552	37,6
	5 ve üzerinde aile	71	4,8
Meslek/ İş Durumu	Öğrenci	755	51,4
	Memur	55	3,7
	Serbest	220	15,0
	Emekli	86	5,9
	Diğer	176	12,0
Aile Yanında Yaşama Durumu	Evet	572	39,0
	Hayır	720	49,0
Araba Sahiplik	Evet	895	61,0
	Hayır	397	27,0
TOPLAM KATILIMCI SAYISI		1.292	100,0

Araştırmanın Frankfurt anketine katılanların bireysel farklılıkları şöyledir:

- Katılımcıların 477 tanesi % 32,5'lik oranla evli, 815 tanesi %55,5'lik oranla bekârdır.
- Katılımcıların 743 tanesi %50,6'lık bir oranla 18-24 yaş arasında; 241 kişi 16,4'lük oranla 25-29 yaş grubunda; 176 kişi yüzde %12'lik oranla 30-40 yaş arasında; 107 kişi %7,3'lük oranla 41-55 yaş grubunda; 16 kişi %1,1'lik oranla 56-65 yaş grubunda ve son sırada ise sadece 8 kişiyle ve %0,5'lik oranla 66 yaş ve üstü grubunda olanlar gelmektedir.
- Katılımcıların 585 tanesi % 39,9'lık oranla üniversite, 549 tanesi %37,4'lük oranla lise; 84 tanesi %5,7'lik oranla ilköğretim ve son olarak 74 tanesi %5'lik oranla yüksek lisans düzeyinde eğitim gördüklerini belirtmişlerdir.
- Katılımcıların 753 tanesi 51,3'lük oranla 500 -1.500 euro arasında; 446 tanesi %30,4'lük oranla 1.600 -2500 euro arasında; 74 tanesi %5,0'lık oranla 2600 -5000 euro arasında ve son olarak 19 tanesi 1,3'lük oranla 5.100 euro üzerinde aylık geliri bulunmaktadır.
- Katılımcılardan 669 kişi %45,6'lık oranla 1-2 kişilik ailede; 552 kişi %37,6'lık oranla 3-4 kişilik ailede ve son olarak 71 kişi %4,8'lik oranla 5 ve üzerinde aile fertleriyle birlikte yaşamaktadır.
- Katılımcıların 755 tanesi %51,4'lük oranla öğrenci; 220 tanesi %15'lik oranla serbest meslek, 86 tanesi %5,9'luk oranla emekli, 55 tanesi %3,7'lik oranla memur ve geriye kalan 176 katılımcının %12'lik oranla diğer mesleklerde çalışmaktadırlar.
- Katılımcıların 572 tanesi %39'lik oranla aile yanında yaşarken, geriye kalan 720 tanesi %49'lik oranla ailesinden bağımsız olarak ayrı evde yaşamaktadır.
- Katılımcıların 895 tanesinin %61'lik oranla arabası bulunmakta olup, 397 tanesinin %27'lik oranla arabası bulunmamaktadır.

Yukarıdaki demografik bulguların gerek Almanya genelinde gerekse Frankfurt özelinde yaşayan kentlilerin demografik özelliklerini yansıtır nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

5.3.2. Frankfurt Anketi Tanımlayıcı ve Farklılık Testleri Bulguları

Frankfurt'ta yapılan anketin verileri tanımlayıcı ve çapraz testlere tabi tutulmuş olup bu kapsamda varyans analizi, “çapraz tablo” analizi, ki kare testi, T testi ile ANOVA testleri yapılmıştır. Ulaşılan bulgular tablo ve grafikler halinde aşağıdaki başlıklar altında kısaca anlatılmıştır:

5.3.2.1. Frankfurt Anketi Tanımlayıcı İstatistikî Bulguları

Araştırma kapsamında Frankfurt'ta yaşayan kentlilerin kentsel yaşamdan memnuniyet durumları ile bu memnuniyeti en fazla arttıran faktörlerin neler olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtların yüzdeler ve frekans dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.16: Frankfurt'ta Kentsel Yaşamdan Memnuniyet Durumu

	Frekans	Yüzde
A-Kentten Memnuniyet Durumu		
1.Evet	978	66,6
2.Hayır	314	21,4
Toplam	1292	88,0
B-Kentsel Memnuniyeti Arttıran Faktörler		
1.Konum ve Doğal Güzellikler	34	2,3
2.Tarihi Doku	58	4,0
3.Sosyal ve Kültürel Zenginlikler	100	6,8
4.Ulaşım ve Şehir Altyapısı	429	29,2
5.İstihdam Olanakları	208	14,2
6.Sosyalleşme İmkânları	217	14,8
7.Belediye Hizmetleri	213	14,5
8. Diğer Nedenler	33	2,2
Toplam	1292	88,0
C-Kentsel Yaşam Kalitesini Arttıran Faktörler		
1. Temel ihtiyaçları karşılama	325	22,1
2. Ulaşım ve Şehir Altyapısı	276	18,8
3. Sosyalleşme İmkânı	96	6,5
4.İstihdam Olanakları	275	18,7
5.Kültürel ve Sanatsal Alanlar	89	6,1
6.Park ve Yeşil Alanlar	101	6,9
7.Toplumsal Yapı	102	6,9
8. Diğer Nedenler	28	1,9
Toplam	1292	88,0

Frankfurt'ta yaşayan kentlilerin %66,6'sının bu kentte yaşamaktan dolayı memnun olduğunu belirtirken kentte yaşayan %21,4'lük kesim bu kentte yaşamaktan dolayı memnun olmadığını belirtmiştir. Bu genel değerlendirmeye göre Frankfurt'ta yaşayan insanların yüzde ellisinden fazlasının kentsel yaşamından memnun olduğunu söylemek mümkündür. Frankfurt halkının kentsel yaşamlarında memnuniyetlerini arttıran etmenlere bakıldığında öncelikle bu kentte "ulaşım ve şehir altyapısı" gelişmiş olmasının halkın kentsel yaşamında memnuniyetini arttıran en önemli etmen olduğu katılımcılardan 429 tanesinin en büyük çoğunluğu oluşturacak şekilde bu yönde yanıt vermesinden anlaşılmaktadır. Bu şehirdeki ulaşım ve altyapı

imkânlarının oldukça gelişmiş olduğunu değerlendiren katılımcılara göre kentin bu tür imkânları da kentsel memnuniyetlerini arttırmaktadır.

Kentsel yaşam memnuniyetini Frankfurt özelinde arttıran ikinci sıradaki etmen ise bu kentin sosyalleşme imkânlarının zengin olması gelmektedir (X=217; %14,8). Frankfurt'ta kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerden diğeri “belediye hizmetlerinin kalitesi” olarak belirlenmiştir (X=213; %14,5).

Kentin iş ve ekonomik olanaklarının zenginliği ise katılımcılardan 208 tanesinin %14,2'lik oranla dördüncü sırada kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmen olarak belirttikleri yukarıdaki tabloda görülmektedir. Diğer yandan Frankfurt'ta kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörler ve temel kentsel sorunların yüzdeler dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 5.17: Frankfurt'ta Kentsel Yaşam Memnuniyetini Azaltan Faktörler

FAKTÖRLER	Frekans	Yüzde
1. Kalabalık, Nüfus Yoğunluğu, Gürültü	191	13,0
2. Trafik	169	11,5
3. Ulaşım ve Şehir Altyapısı	117	8,0
4. Çevre ve Hava Kirliliği	104	7,1
5. Çarpık Yapılaşma	48	3,3
6. Hayat Pahalılığı (Satın Alma), Yoksulluk	283	19,3
7. İç Göç ve Dış Göç	333	22,7
8. Diğer Nedenler	47	3,2
Total	1292	88,0

Tabloda görüldüğü üzere Frankfurt'ta kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörlerin başında “iç göç ve dış göç” gelmektedir. Kentlilerin %22,7'lik kısmı bu kentteki yaşama memnuniyetlerini azaltan en büyük etmenin göçmenler olduğunu düşündükleri görülmektedir. İstanbulluların pek fazla sorun etmediği göçmen sorununun, bu kentte yaşam memnuniyetini azaltan en önemli sorun/etmen olarak görülmesi anlamlı bulunmuştur.

Bu sorunu ikinci sırada %19,3'lük oranla 283 kişiden oy alan kentteki “hayat pahalılığı” (satın alma gücü) etmeni gelirken üçüncü sırada en önemli kentsel sorun olarak “kalabalık, nüfus yoğunluğu ve gürültü” şeklinde etmenin 191 kişi tarafından işaretlendiği görülmektedir.

Frankfurt'taki kentsel yaşam memnuniyetini azaltan ancak kentliler tarafından en küçük sorun olarak görülen etmen ise kentteki “çarpık yapılaşma” durumudur. Frankfurt'ta yapılan ankette

sadece 48 kişiden ve %3,3'lük oranda oy alan bu sorun, İstanbul'da yaşam memnuniyetini azaltan en önemli sorunların başında gelmektedir.

Frankfurt'ta ikamet eden insanların yerel yönetimlerce sürdürülen kamu hizmetlerinden ve temel ihtiyaçlarını karşılanması düzeyiyle ilgili pozitif değerlendirmeleri olduğu aşağıdaki tablodaki verilerden anlaşılmaktadır:

Tablo 5.18: Frankfurt'ta Kentsel Yaşam Bileşenlerinin Yeterlilik Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Belediye/kamu hizmetleri yeterli mi?		
Evet	851	58,0
Hayır	425	29,0
Toplam	1280	87,2
İstihdam olanakları yeterli mi?		
Evet	956	65,1
Hayır	320	21,8
Toplam	1280	87,2
Eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanakları yeterli mi?		
Evet	842	57,4
Hayır	437	29,8
Toplam	1279	87,1
Doğal ve yeşillik alanlar sizce yeterli mi?		
Evet	445	30,3
Hayır	834	56,8
Toplam	1279	87,1
Başka şehirde yaşamak istiyor musunuz?		
Evet	399	30,6
Hayır	882	67,7
Toplam	1281	98,4

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 58'ine göre bu kentteki belediye ve kamu hizmetlerinin temel ihtiyaçları karşılama derecesi yeterli düzeydedir. Kentin istihdam olanaklarını katılımcıların 65,1'i yeterli bulurken, Frankfurt'taki eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanaklarını katılımcıların 842 tanesi 57,4'lük oranla yeterli bulmaktadır. Bu kentteki doğal ve yeşillik alanları ise katılımcıların sadece %30,3'ü yeterli bulmaktadır.

Başka şehirde yaşamak ister misiniz? diye kendilerine soru yöneltilen katılımcıların sadece 399 tanesi %30,6'lık oranla evet yanıtı verirken toplam 1.281 katılımcının yanıtladığı bu soruya 882 kişi 67,7'lik oranla hayır şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların en çok yaşamak istediği şehirler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

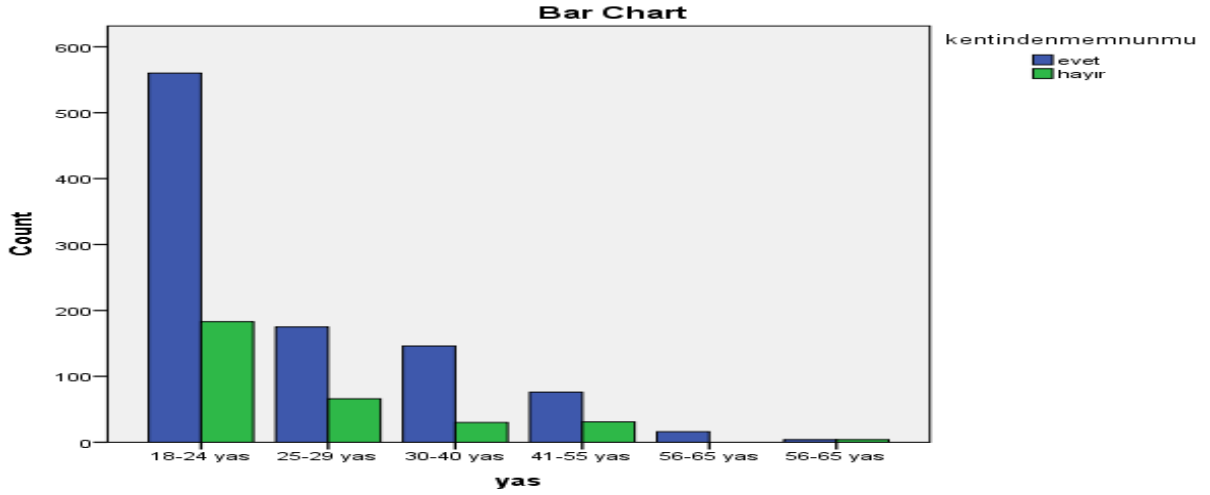
Tablo 5.19: Frankfurt Yerine Yaşamak İstenilen Dünya Kentleri

Yaşamak İstenilen Şehirler	Frekans	Yüzde
Londra	75	5,1
Paris	106	7,2
İstanbul	86	5,9
Roma	118	8,0
Viyana	71	4,8
Bürüksel	31	2,1
Oslo	22	1,5
Stockholm	43	2,9
New York	169	11,5
Toronto	5	,3
Sidney	149	10,1
Tokyo	88	6,0
Dubai	42	2,9
Cidde	13	,9
Cape Town	18	1,2
Moskova	54	3,7
Atina	78	5,3
Barselona	44	3,0
Diğer	80	5,4
TOPLAM	1292	88,0

Tabloda görüldüğü üzere Frankfurt'ta dışında başka şehirde yaşamak isterim diyen 1.292 katılımcıdan en büyük çoğunluğu oluşturan 169 kişi %11,5'lik oranla New York'da yaşamak isterken, onu sırasıyla 149 kişi Sidney'de yaşamak suretiyle takip etmektedir. Diğer katılımcılardan 118 kişi Roma'da yaşamak, 106 kişi Paris'de yaşamak ve 88 kişi Tokyo'da yaşamak istiyorum demek suretiyle onları takip etmektedir. Frankfurt yerine İstanbul'da 86 kişinin yaşamak istemediği, en az oy alan şehrin ise sadece 5 oy alan Toronto şehri olduğu yukarıdaki tablodan anlaşılmaktadır.

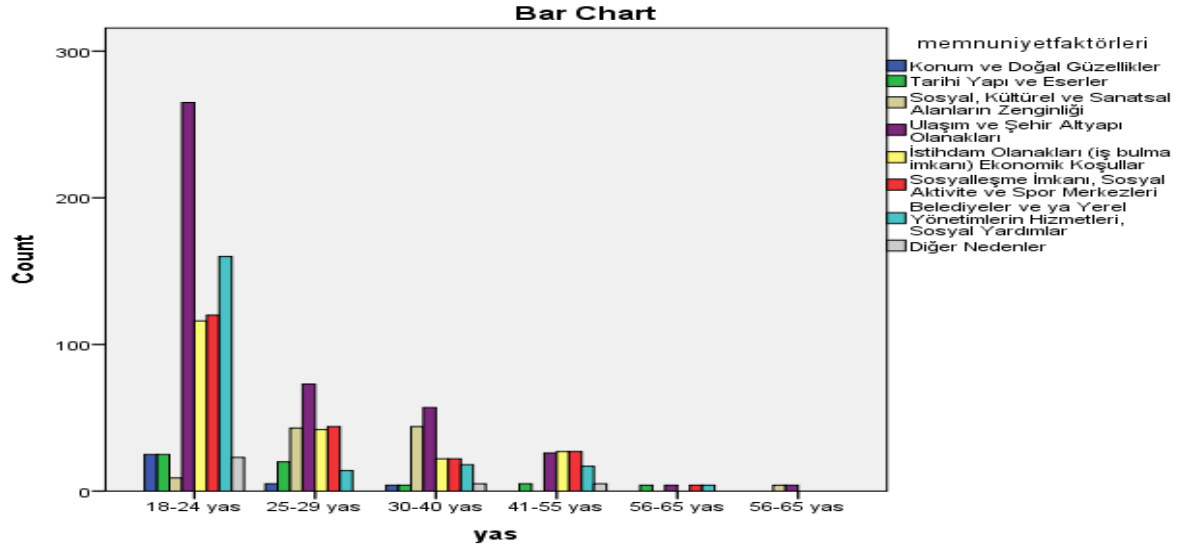
5.3.2.2. Frankfurt Anketi Katılımcıların Yaşlarına Göre Görüş Farklılıkları

Aşağıdaki grafikte katılımcıların yaşlarına göre kentinden memnun olup olmama durumlarının istatistiksel dağılımları gösterilmiştir.

Şekil 5.21: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

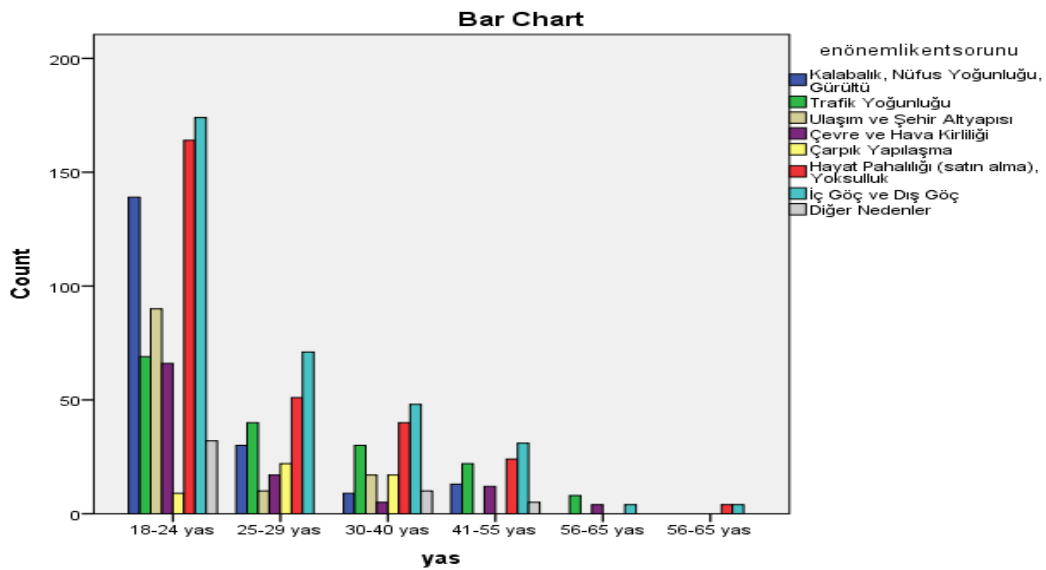
Görüldüğü üzere gerek Frankfurt'taki kentsel yaşam kalitesinden memnun olan katılımcıların içerisinde gerekse memnun olmayanların içerisinde en büyük sayısal çoğunluğu 18-24 yaş arasındaki katılımcılar oluşturmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların yaşlarına göre kentten memnun olma durumlarının ters orantılı olarak azaldığını söylemek mümkündür. 56-65 yaş arasındakilerin tamamına yakını Frankfurt'ta yaşamaktan memnundur. Aşağıdaki grafikte katılımcıların yaşlarına göre bu kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlerin neler olduğuna bakıldığında 56-65 yaş grubundaki katılımcıların sadece bu kentteki sosyal ve kültürel zenginliklerden memnun olduklarını ifade ettikleri görülmektedir:

Şekil 5.22: Frankfurt Anketi Katılımcılarının Yaşlarına Göre Kentten Memnuniyetlerini Arttıran Etmenlerin Dağılımı.

Grafikte gösterilen diğer yaş gruplarına bakıldığında ise 18-24 yaş grubundakilerin Frankfurt'taki kentsel yaşamda en fazla “ulaşım ve şehir altyapısı”, “istihdam olanakları” ile “belediye hizmetleri” konusunda olumlu yanıt verdikleri görülmektedir. Yaş gruplarına göre farklılık arz eden etmenler ise “sosyal ve kültürel zenginlikler” ile “istihdam olanakları” faktörleridir. Bu iki faktörü 56-65 yaş grubundakiler ile 41-55 yaş grubundakiler diğer yaş gruplarına göre kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde etkili bulmamaktadırlar

Katılımcıların yaşlarına göre Frankfurt'taki kentsel yaşama dair memnuniyetlerini azaltan faktörler (kent sorunları) aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

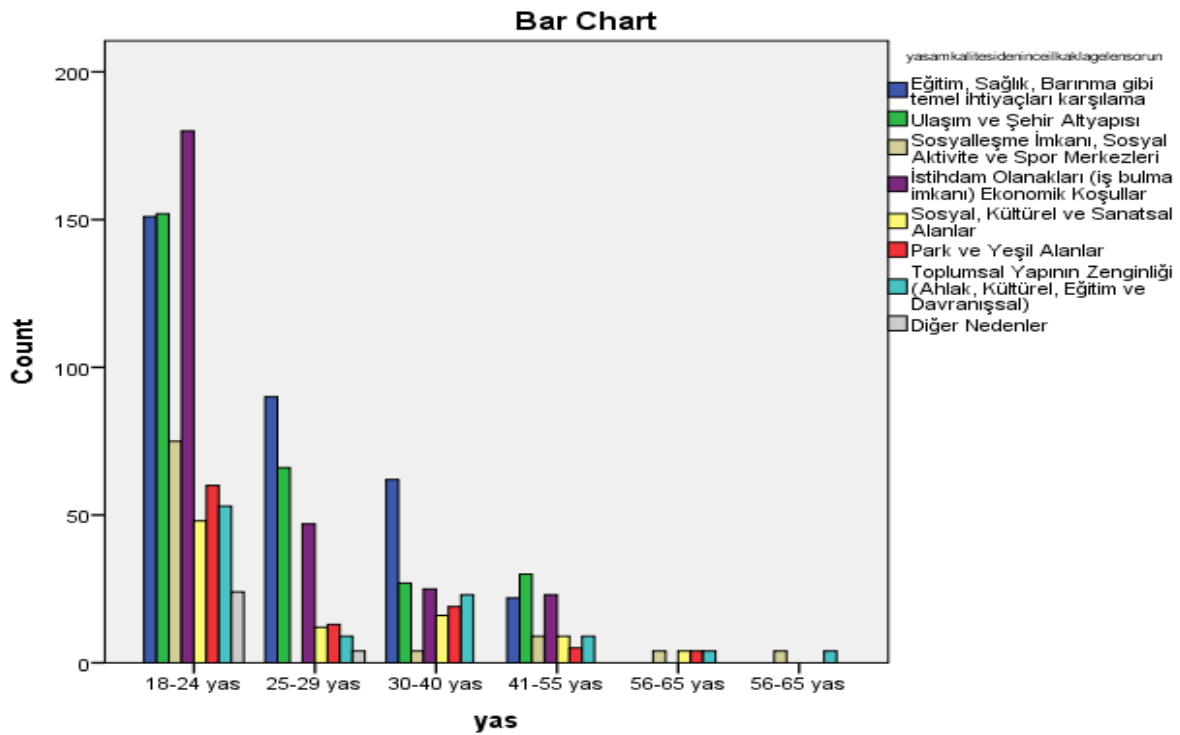

Şekil 5.23: Frankfurt anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere tüm yaş grupları iç ve dış göç olgusunu Frankfurt'taki en önemli kentsel sorun olarak görmektedirler. Yaş gruplarına göre 56 ve 65 yaş grupları diğer yaş gruplarına göre göç sorunu dışında, kentsel yaşam sorunu olarak kentteki kalabalık nüfus, gürültü ve hava kirliliği ile trafik sorununu diğer yaş gruplarına göre farklı değerlendirmektedirler.

Frankfurt'taki kentsel yaşamın sorunları konusunda dengeli bir dağılım gösteren hayat pahalılığı değişkeni de katılımcıların yaşlarına göre farklı değerlendirilmektedir. Bu açıdan yaş ilerledikçe bu kentsel sorunun yaşam memnuniyetini daha zayıf bir şekilde azalttığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların yaşlarına göre Frankfurt'ta kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

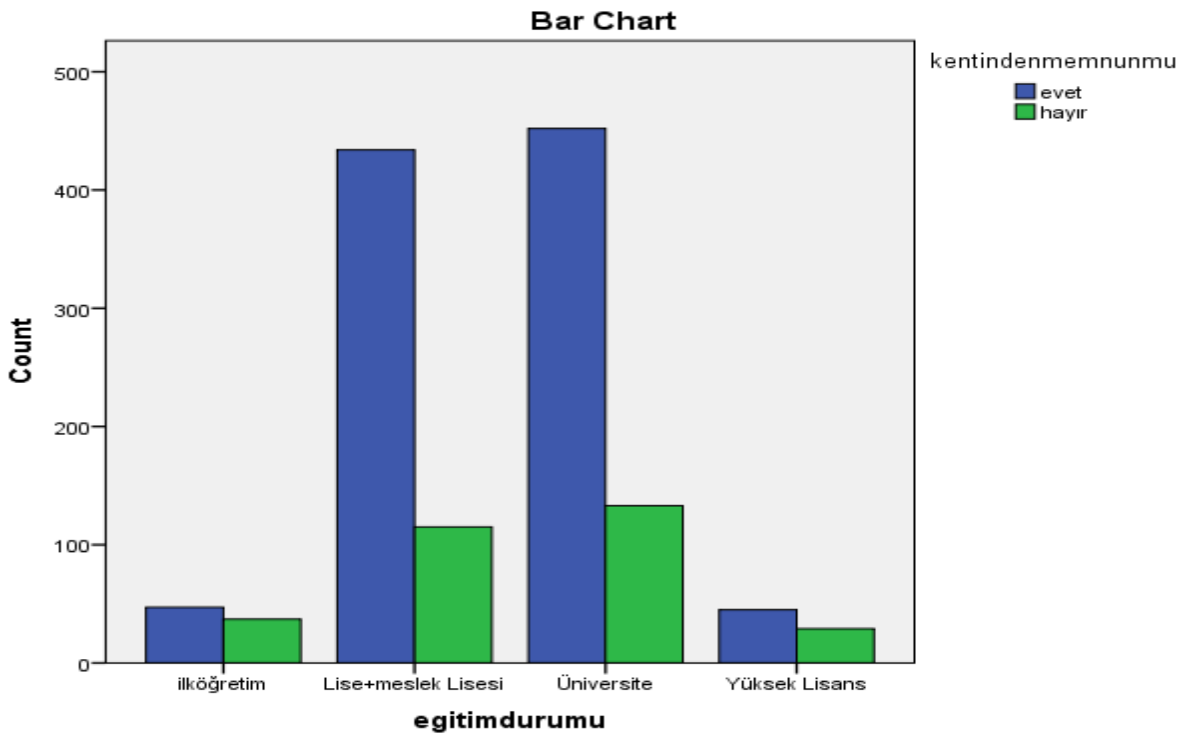
Şekil 5.24: Frankfurt anketi katılımcılarının yaşlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Frankfurt'taki “sosyalleşme imkânları” ile “toplumsal yapının zenginliği” değişkenleri açısından 56-65 yaş grubu dışındaki diğer beş yaş grubu memnuniyetini ifade ederken 56-65 yaş grubundakiler bu kentte kentsel yaşam kalitelerini sadece “şehirde bulunan toplumun yapısı ve kültürel zenginliklerin” arttırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Frankfurt'taki belediye hizmetlerinin yeterliliği, sosyalleşme imkânları", "istihdam olanakları", "sosyal ve kültürel zenginlikler" ile "doğal güzelliklere" yönelik görüşleri ise yaş farklılıklarına göre değişiklik göstermemektedir.

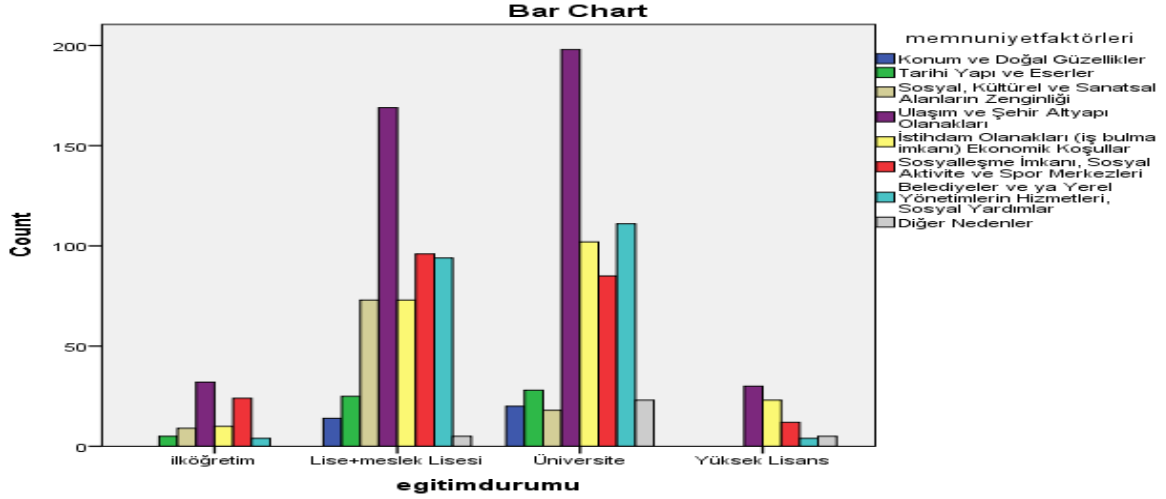
5.3.2.3. Frankfurt Anketi Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları

Katılımcıların eğitim durumlarına göre Frankfurt kentinde yaşam memnuniyet düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan çapraz testlerin sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.25: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların eğitim durumlarına göre Frankfurt kentinde yaşama konusundaki memnuniyet düzeyleri farklılaşmamaktadır. Özellikle üniversite öğrencileri Frankfurt'ta yaşamadan dolayı memnun olan ve olmayanlar arasında ilk sırada gelirken, yüksek lisans düzeyinde eğitim görenler ise Frankfurt'ta yaşamaktan en az memnun olan kesimi oluşturmaktadır. Lise eğitimi almış kesimin Frankfurt'ta kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyleri ise üniversite mezunlarıyla benzerdir.

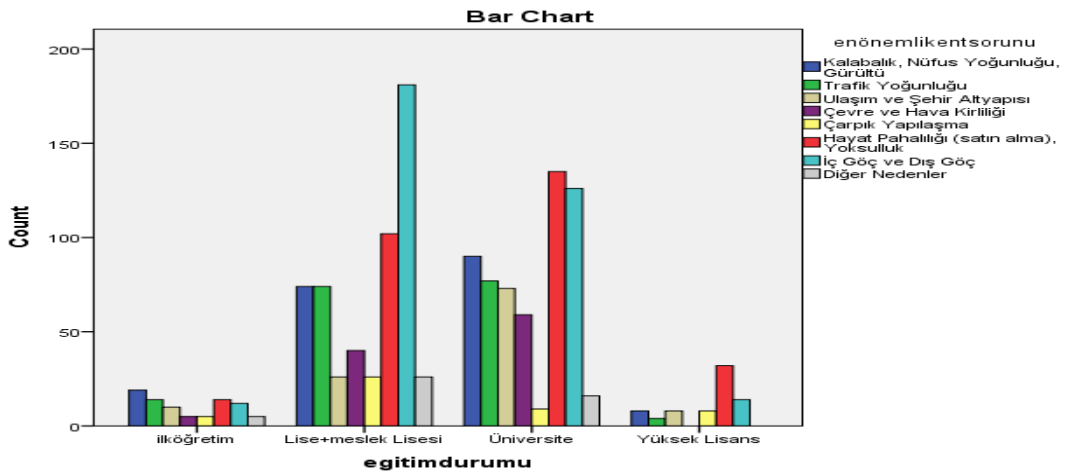

Şekil 5.26: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere Frankfurt'ta yaşama memnuniyetlerini arttıran etmenlerden, katılımcıların eğitim durumlarına göre “konum ve doğal güzellikler” ile “tarihi doku” etmenlerine yönelik değerlendirmeleri farklılık arz etmektedir.

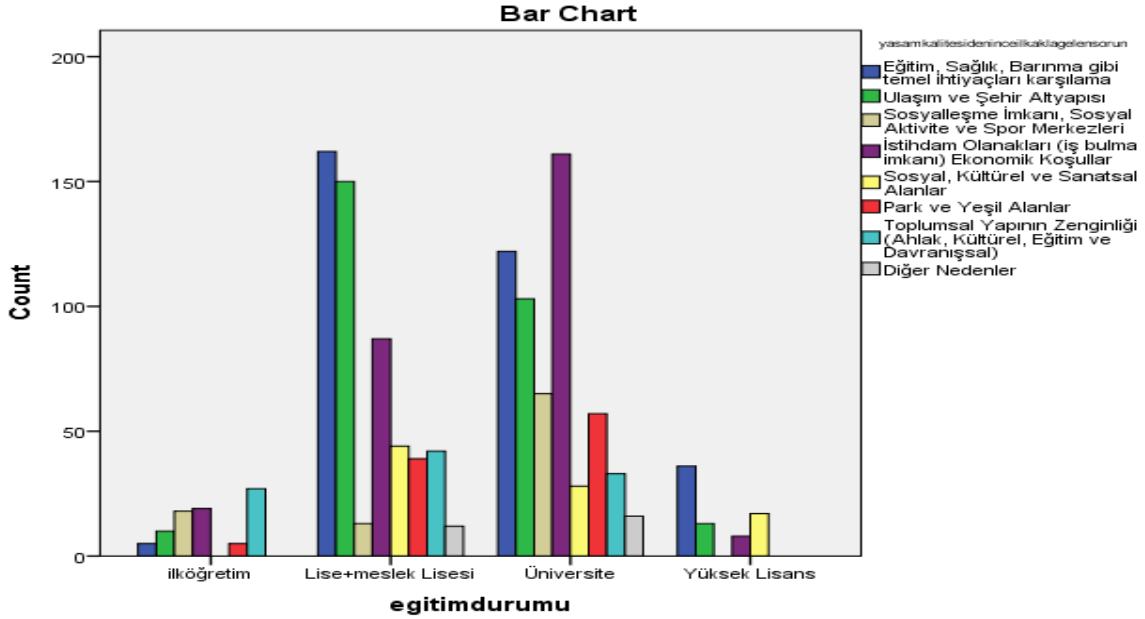
Buna göre katılımcılardan sadece yüksek lisans mezunu olanlar diğer eğitim gruplarına göre bu kentin “tarihi doku” ve “konum ve doğal güzellikler” etmenlerinin kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisinin son derece düşük seviyede olduğunu değerlendirmektedir. Kentin “ulaşım ve şehir altyapısı” olanaklarının zenginliği ise tüm eğitim düzeylerindeki katılımcıların kentsel yaşam memnuniyetlerini arttırmaktadır.

Aşağıdaki grafikte katılımcıların eğitim düzeyi farklılıklarına göre durumlarına göre Frankfurt'ta yaşama memnuniyetlerini azaltan en önemli etmenlerin dağılımı gösterilmiştir:

Şekil 5.27: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere eğitim düzeyi farklılıklarına göre kentsel yaşamdaki sorunların değerlendirmelerinde Frankfurt kentlilerin görüşleri pek farklılaşmamaktadır. Buna göre kentsel sorunların başında görülen “iç ve dış göç” sorunu her eğitim düzeyindekilerden en yüksek oranda puan alırken onu kentteki hayat pahalılığı sorunu takip etmektedir. Özellikle üniversite ve lise mezunları açısından bu iki sorun kentte yaşam memnuniyetini azaltan en önemli iki sorunu oluşturmaktadır.

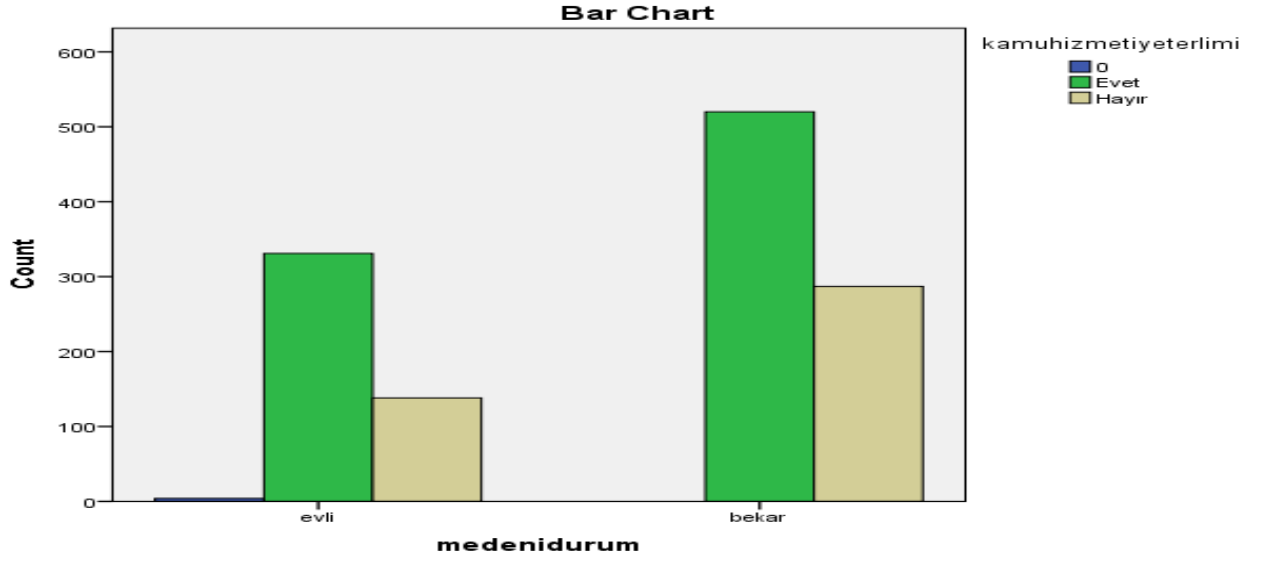
Şekil 5.28: Frankfurt anketi katılımcılarının eğitim durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Katılımcıların yaşam kalitesine arttıran faktörler ise katılımcıların eğitim durumlarına göre sosyal, kültürel ve sanatsal zenginlikler ile toplumsal yapı faktörlerinde kendini göstermektedir. Bu iki değişken konusunda yüksek lisans eğitimi almış olanlarla ilköğretim düzeyinde öğretim görmüş olanların farklı düzeyde değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Frankfurt anketinin sonuçlarına göre kentlilerin belediye hizmetlerinin kalitesini, Frankfurt'taki sosyal ve kültürel toplumsal koşulları, ekonomik ve istihdam olanakları, çevresel düzenlemeleri ve doğal güzellikleri yeterli düzeyde bulup bulmamaları durumu ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

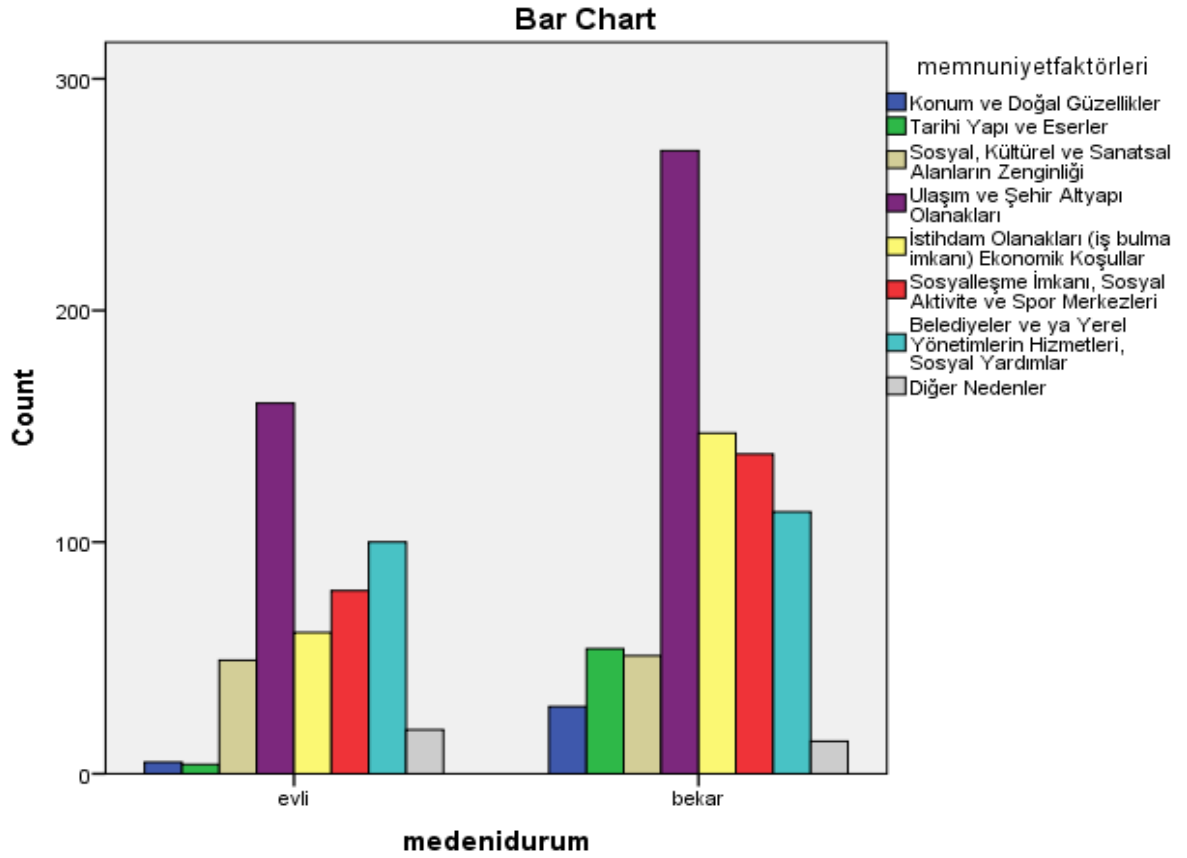
5.3.2.4. Frankfurt Anketi Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları

Frankfurt'ta yapılan anketin verilerine göre katılımcıların medeni durumlarına göre kentten memnuniyet düzeyleri değişmezken, kentten memnun olmayanlar arasında bekârların sayısının daha fazla olduğu aşağıdaki grafikten anlaşılmaktadır:

Şekil 5.29: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

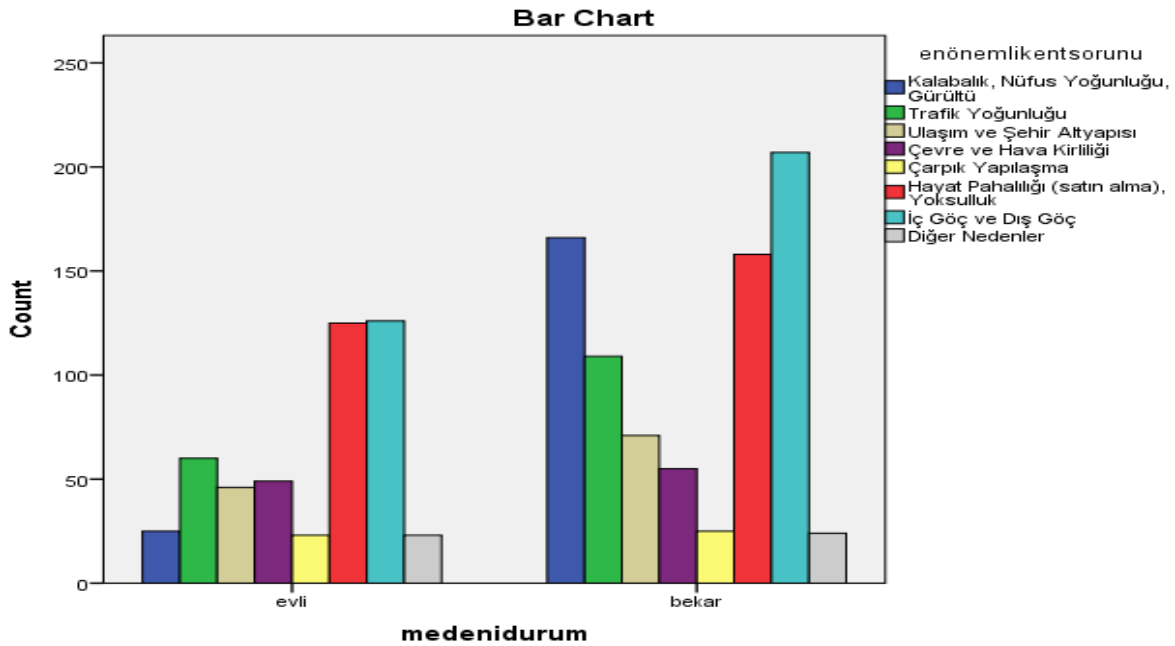
Katılımcıların medeni durumlarına göre kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlere göre sayısal dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.30: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere Frankfurt'ta yaşayan evlilere göre kentsel yaşam memnuniyetlerini arttıran en önemli etkenler kentteki ulaşım altyapısı, sosyalleşme ve sosyal aktivite olanakları ile istihdam ve ekonomik olanaklarıken evliler açısından ulaşım altyapısı dışında kalan belediye hizmetlerinin kalitesi daha büyük önem arz etmektedir. Bekârlar yerel yönetimlerin ve merkezi hükümetin sunduğu kamu hizmetleriyle altyapı yatırımlarından oldukça memnun olmasına karşı evliler bu olanakları yetersiz bulmaktadırlar.

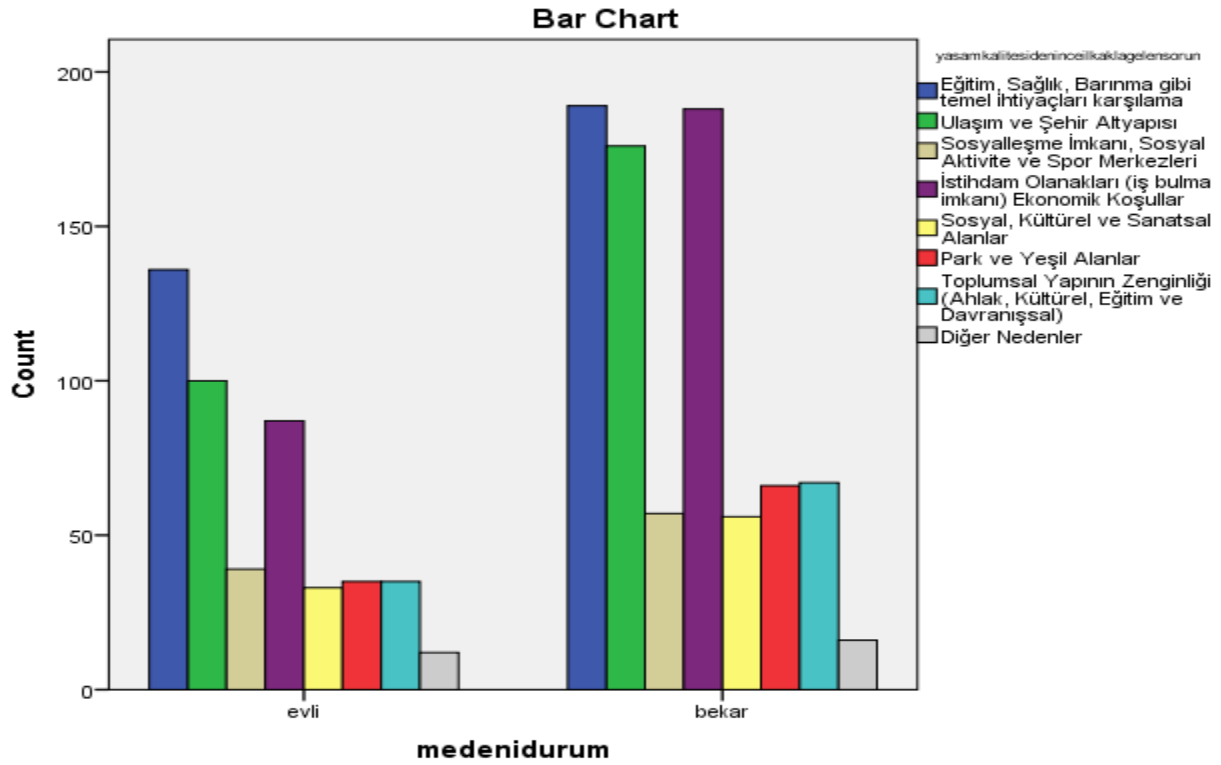
Katılımcıların medeni durumlarına göre kentte memnuniyeti azaltan faktörlere (kent sorunları) ilişkin farklılıkları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Şekil 5.31: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Frankfurt'ta kentsel yaşamdan memnuniyeti azaltan en önemli etmen hem bekârlara hem de evlilere göre iç ve dış göçtür. Bunun dışında evlilere göre şehirdeki kalabalık nüfusun varlığı en önemli sorunken bekârlar bu sorunun kentsel yaşam memnuniyetlerini onlara göre daha zayıf bir şekilde azalttığını ifade etmektedirler.

Frankfurt'un kent içi trafik yoğunluğu da bekârların kentsel yaşam memnuniyetini evlilere göre daha fazla azaltmaktadır. Katılımcıların medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerin neler olduğu aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

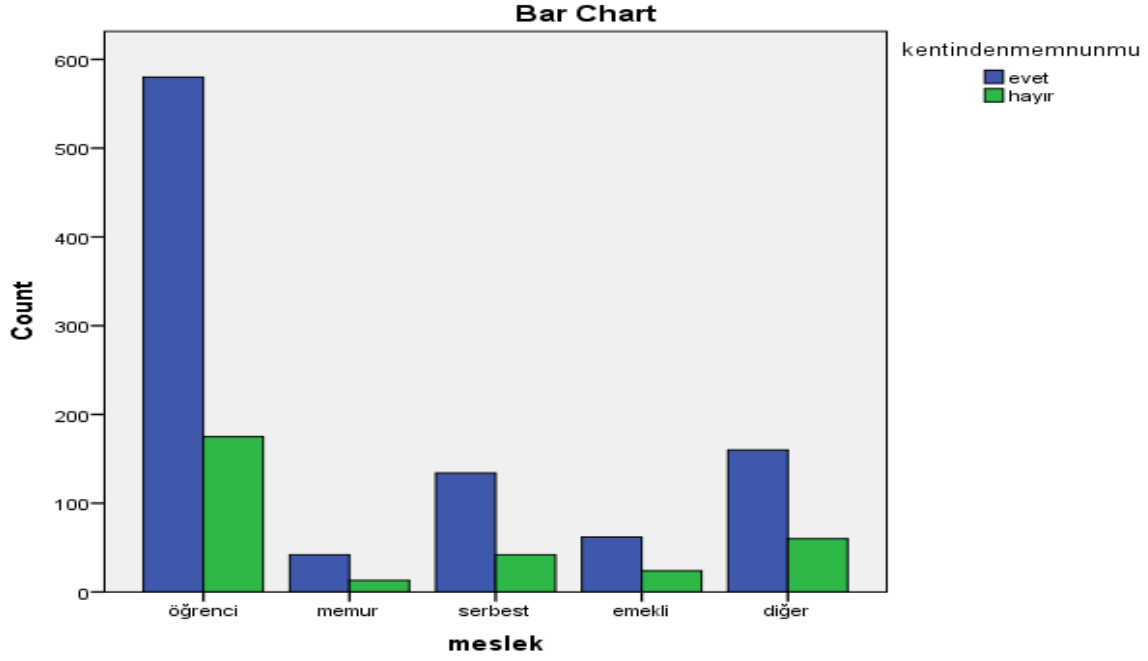
Şekil 5.32: Frankfurt anketi katılımcılarının medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların medeni durumlarına göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlere ilişkin değerlendirmeleri farklılaşmamaktadır. Her iki grup ta değişik ölçülerde aynı olanakların kentsel yaşam kalitelerini arttırdıklarını belirtmektedirler.

Buna benzer şekilde Frankfurt'taki yerel yönetimce sunulan belediye hizmetlerinin kalitesini, yeşillik alanları, çevresel düzenlemeleri, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin tercihinde medeni durumu değişkeninin herhangi bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir.

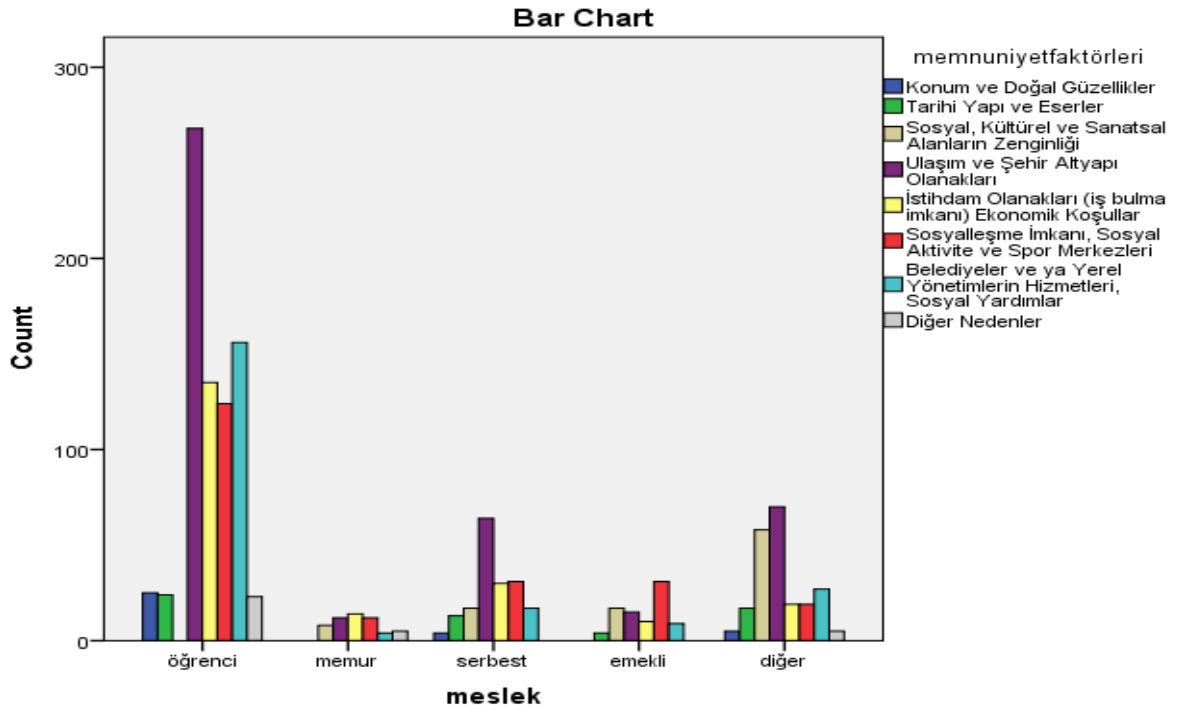
5.3.2.5. Frankfurt Anketi Katılımcıların Meslek Durumlarına Göre Görüş Farklılıkları

Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentte yaşama koşullarına yönelik değerlendirmelerini almak amacıyla yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgulardan ilki kentsel yaşamadan memnun olup olmadıkları yönüyledir:

Şekil 5.33: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

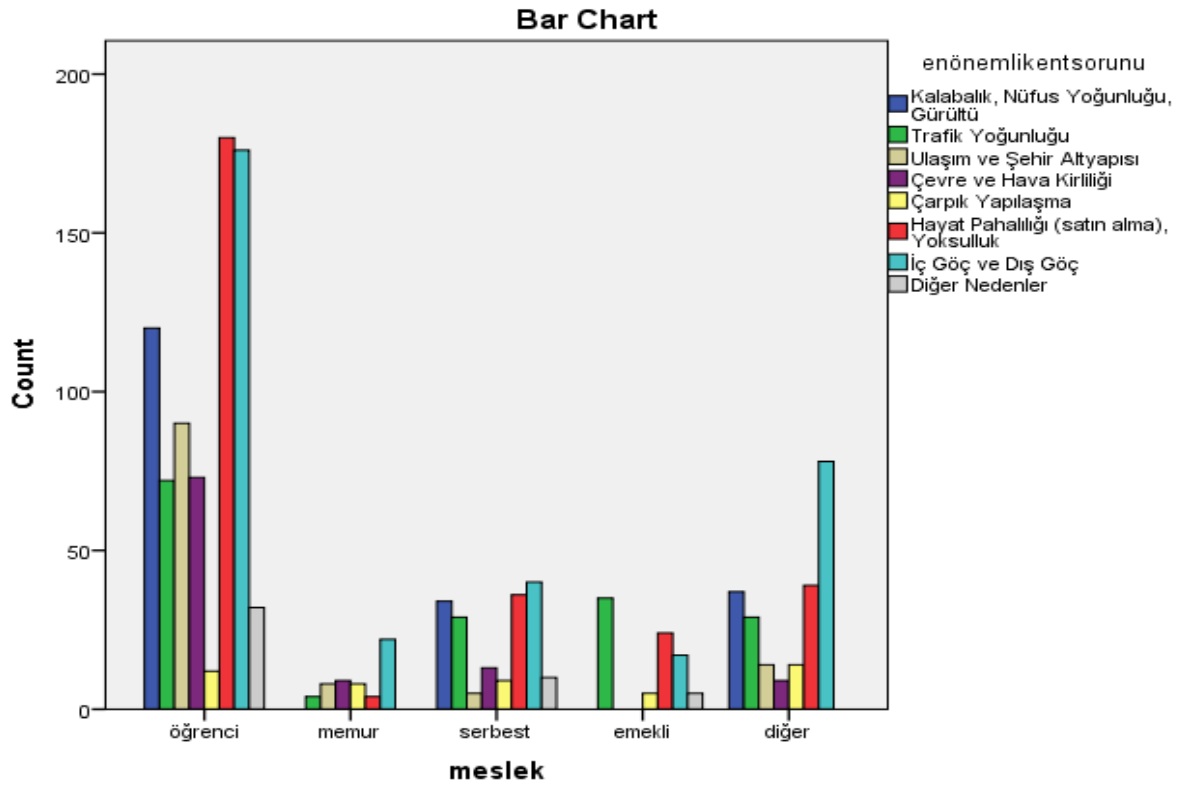
Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların mesleklerine göre kentsel yaşamdan memnuniyet düzeyleri herhangi bir farklılık göstermemektedir. Buna göre her meslek grubunda kentten memnun olanlar, memnun olmayanlara göre yaklaşık yüzde elli oranında fazladır.

Şekil 5.34: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

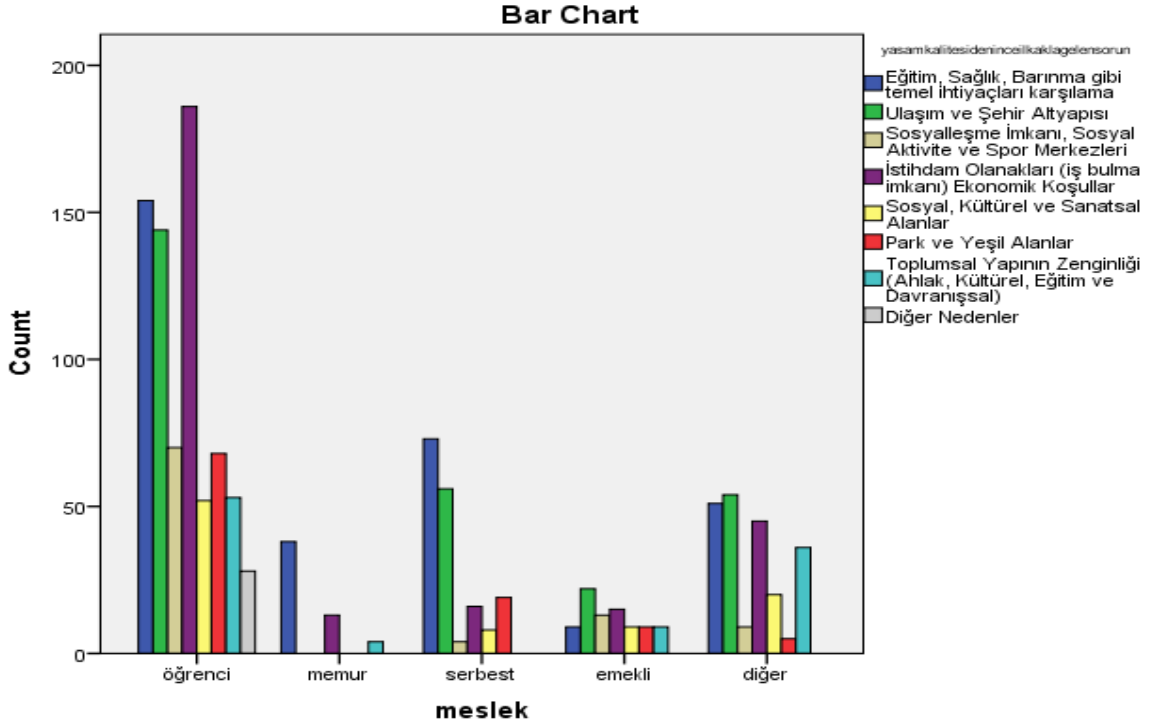
Frankfurt'ta yaşayanların kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmenlerden kentteki “tarihi doku”, “belediye hizmetlerinin kalitesi”, “sosyalleşme imkânları” katılımcıların mesleklerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin emeklilere göre Frankfurt'un “sosyalleşme imkânları” kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde fazla etkili artışa neden olmazken, “belediye hizmetlerinin kalitesi” konusunda emekliler sadece bu etmeden dolayı kentsel yaşam memnuniyetlerinin arttığını söylemişlerdir.

Aşağıdaki grafikte ise Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentteki yaşam memnuniyetini azaltan faktörler (kent sorunları) yaşama koşullarına yönelik değerlendirmeleri gösterilmiştir:

Şekil 5.35: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentteki yaşam memnuniyetini azaltan faktörlerin başında gelen “hayat pahalılığı ve yoksulluk” diğer meslek gruplarının aksine memurlar açısından çok büyük bir sorun olarak algılanmamaktadır. Özellikle öğrenciler bu kentteki “hayat pahalılığı ve yoksulluk” sorunun kentsel yaşam memnuniyetini azaltan en önemli etmen olarak görürken diğer meslek grupları iç ve dış göç olgusunu en önemli kentsel sorun olarak nitelemektedirler.

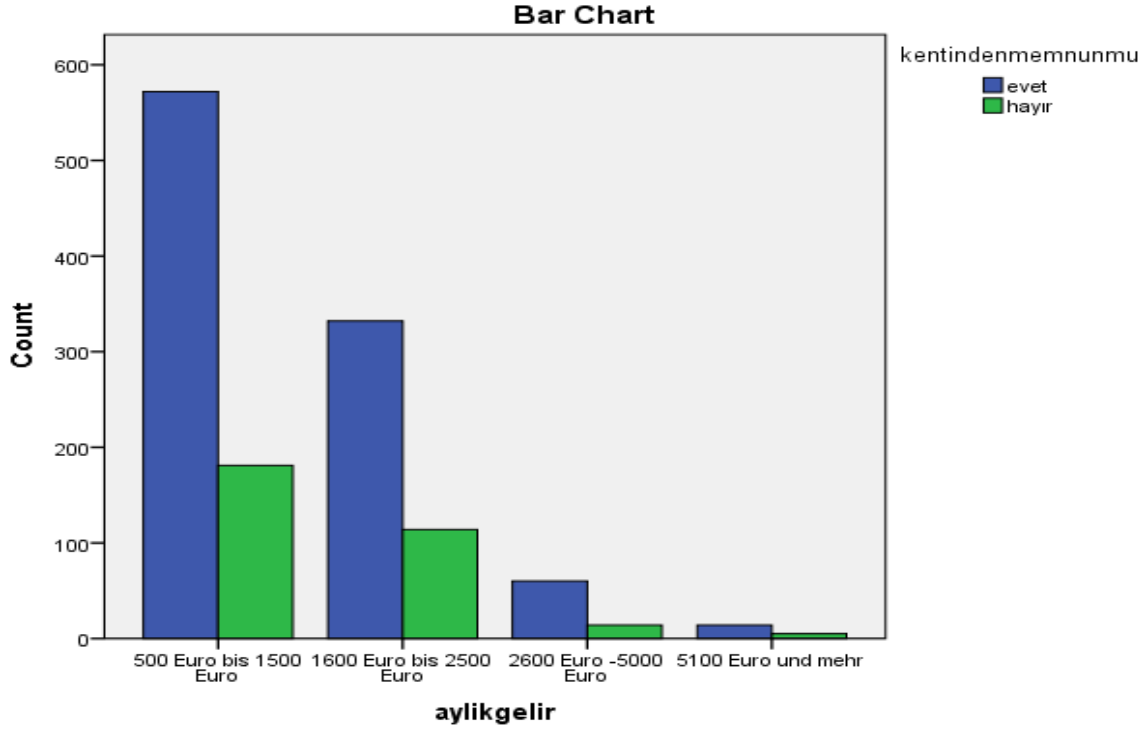
Şekil 5.36: Frankfurt anketi katılımcılarının mesleklerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere Frankfurt'ta yaşayanların meslek farklılıkları onların kentsel yaşam kalitesinin gelişimi açısından sadece memurlar özelinde, ulaşım ve altyapı imkânları, park ve yeşillik alanların zenginlikleri ile kentteki sosyalleşme imkânları konusunda farklılaşmaktadır. Memurlar bu alanlarda kentteki zenginliklerin kentsel yaşam memnuniyetini, diğer meslek gruplarına göre pek arttırmadığını belirtmektedir.

Son olarak Frankfurt'taki yerel yönetimce sunulan belediye hizmetleri, kentteki istihdam olanakları, yeterlilik bulma düzeyleri katılımcıların mesleklerine göre farklı değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte katılımcılardan memur olanlar kentteki sosyal aktivite imkânlarını daha yetersiz bulurken emekliler ise kentteki doğal ve çevresel güzellikleri diğer meslek gruplarının aksine daha yeterli bulmaktadır.

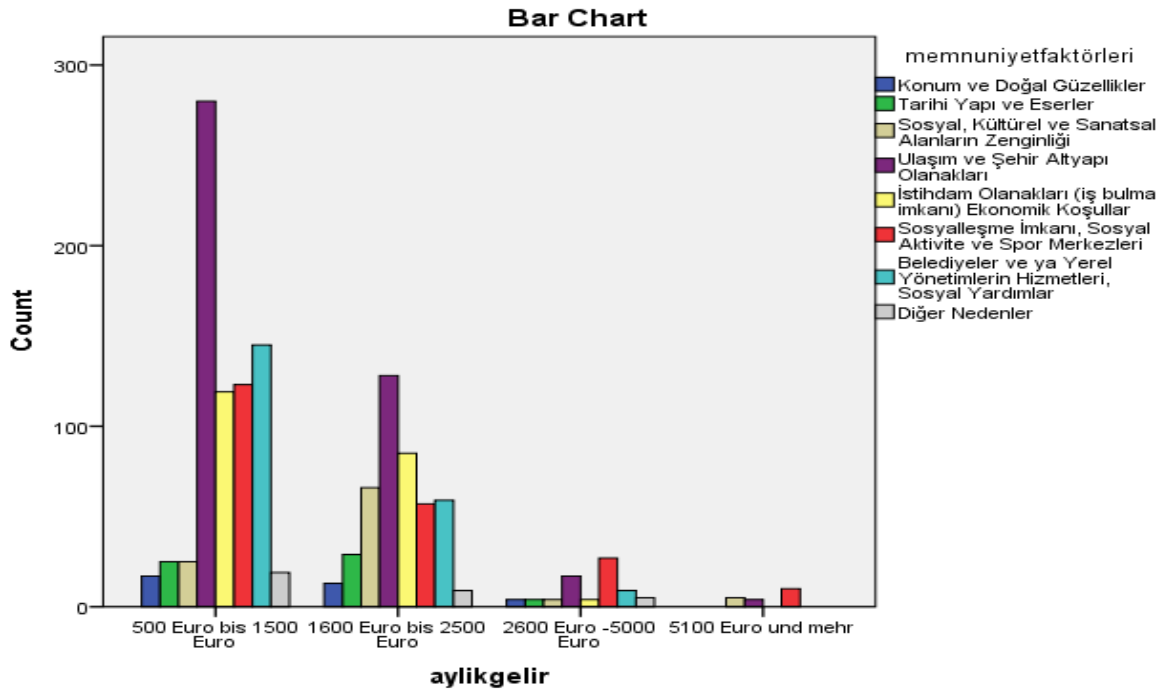
5.3.2.6. Frankfurt Anketi Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Görüş Farklılıkları

Katılımcıların kentinden memnuniyeti düzeyleri farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin verdikleri yanıtların aylık gelirlerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

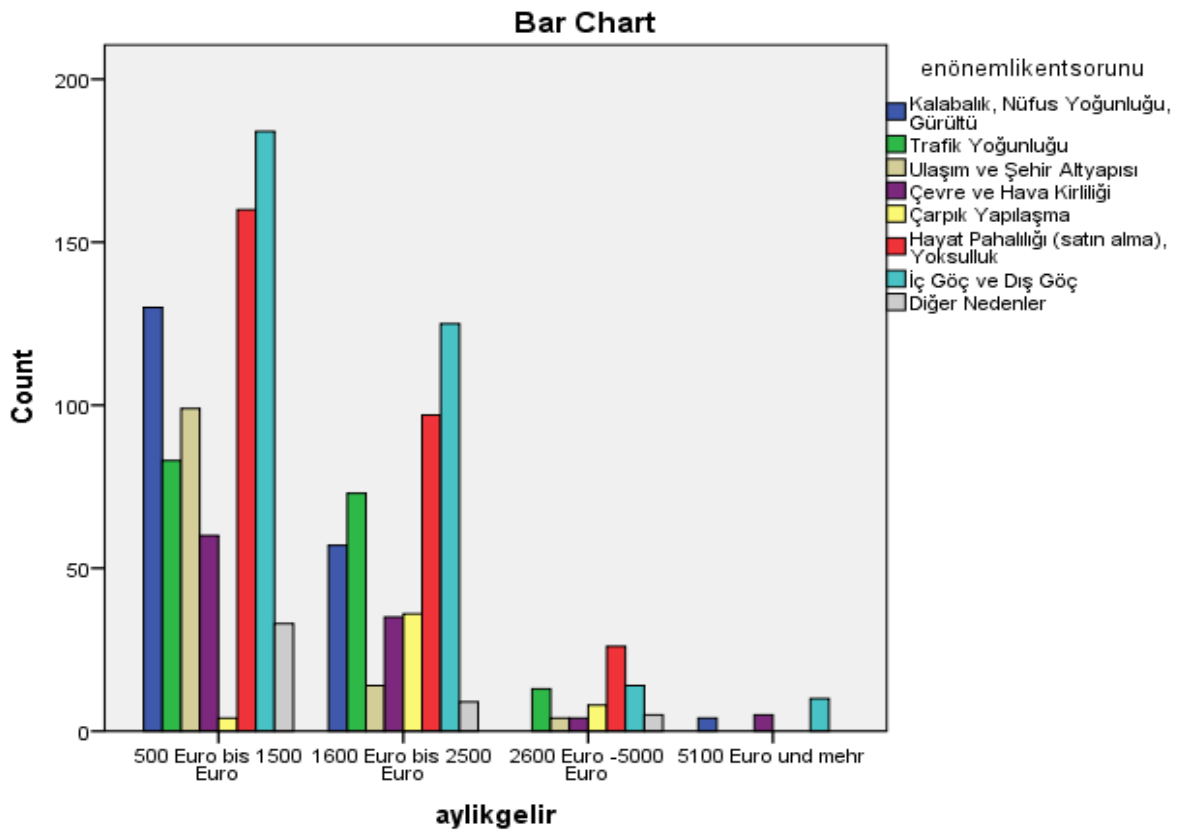
Şekil 5.37: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyet durumlarının dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların aylık gelirlerindeki farklılıklara göre kentsel yaşamlarındaki memnuniyet durumları değişiklik göstermemektedir.

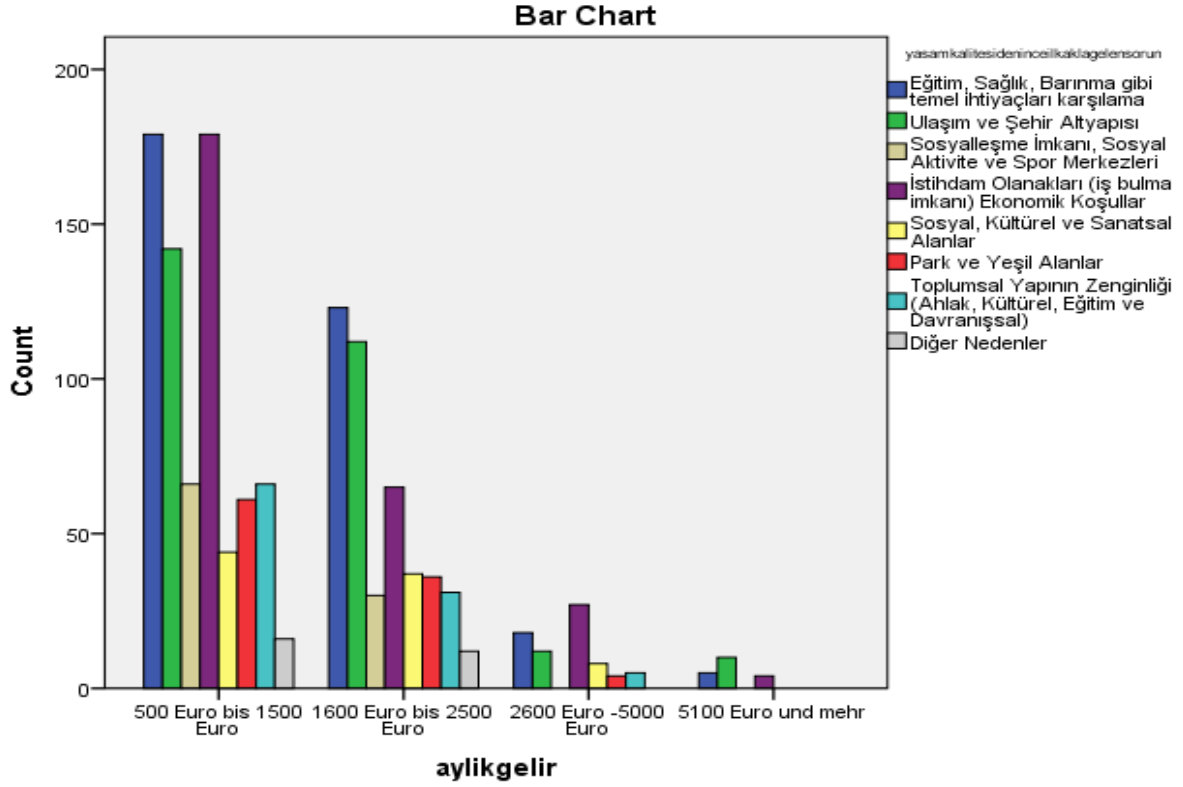
Şekil 5.38: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini arttıran etmenlerin dağılımı.

Grafikte görüldüğü üzere katılımcıların aylık gelirlerine göre kentte memnuniyetlerini arttıran faktörlere bakıldığında kentteki “ulaşım ve şehir altyapısı”, “belediye hizmetleri” ve “istihdam olanakları”, “konum ve doğal güzellikler” ile “tarihi doku” 5.100 euro ve üzerinde aylık gelir elde edenler açısından önemli kentsel memnuniyeti arttıran etmenler olarak görülmezken diğer gelir grupları tarafından sayılan faktörler önemli etken olarak sayılmaktadır. Özellikle 500-1.500 euro arasında geliri olanlar bu etmenlerin kentsel yaşamlarında emnuniyetlerini arttıran önemli etmenler olduğunu belirtmektedir.

Şekil 5.39: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentten memnuniyetlerini azaltan etmenlerin dağılımı.

Katılımcıların aylık gelirlerine göre kentte memnuniyeti azaltan faktörlere (kent sorunlarına) bakıldığında ise kentteki “iç ve dış göç” ilk sırada tüm gruplar tarafından değerlendirilirken, “hayat pahallığı sorunu” ise sadece 5.100 euro üzerindeki gelir grupları tarafından sorun olarak görülmemektedir. Aynı grup diğer gelir gruplarından farklı olarak kentteki trafik yoğunluğunu, “ulaşım ve şehir altyapısı” sorununu ve çarpık yapılaşmayı sorun olarak değerlendirmemektedir. Çarpık yapılaşma sorunu en az önemseyen grup ise en düşük aylık gelir kazanan 500-1.500 euro gelir grubundakiler olması da yukarıdaki grafikten anlaşılmaktadır.

Şekil 5.40: Frankfurt anketi katılımcılarının aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran etmenlerin dağılımı.

Katılımcıların aylık gelirlerine göre kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlere ilişkin değerlendirmelerinde farklılaşma olup olmadığını anlamaya yönelik verdikleri yanıtlara bakıldığında kentteki “kültürel ve sanatsal alanların” ile “park ve yeşil alanlar” zenginliğinin yanı sıra “toplumsal yapı” faktörleri üzerindeki değerlendirmelerin farklılaştığı görülmektedir. Özellikle aylık geliri 5.100 euro ve üzerinde olanlar bu faktörlerin kentsel yaşam memnuniyetlerini artırma yönünde fazla etkisi olmadığını diğer gelir gruplarına göre belirtmektedirler.

Benzer şekilde aylık geliri 2.600-5.000 euro arasında olanlara göre kentteki “sosyalleşme ve sosyal aktivite olanaklarının zenginliği kentsel yaşam kalitelerini arttırmadığını diğer gelir gruplarının aksi yönde değerlendirmektedirler.

Kentteki sosyal ve kültürel aktivite olanakları aylık geliri 2.600-5.000 euro olanlara göre yetersiz şeklinde farklılaşırken, kentteki belediye/kamu hizmetlerinin kalitesi, istihdam olanakları ile doğal ve çevresel güzelliklerin yeterlilik düzeyleri katılımcıların mesleklerine göre farklı değerlendirilmemektedir.

5.3.3. Frankfurt Anketi Korelasyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında incelenen değişkenlerin birbirleriyle arasında ilişki ve etkileşim olup olmadığına Pearson korelasyon analizi aracılığıyla bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 5.20: Frankfurt Anketi Pearson Korelasyon Analizi Bulguları

FAKTÖRLER*	1	2	3	4	5	6...
1.Kentsel Yaşam Memnuniyeti	1					
2.Belediye Hizmetleri Kalitesi	,079**	1				
3.İstihdam ve Ekonomik Olanaklar	,072**	,647**	1			
4.Sosyal ve Kültürel Olanaklar	,106**	,188**	,092**	1		
5.Doğal ve Tabii Güzellikler	,173**	,226**	,171**	,256**	1	
6.Kentten Göç Talebi	-,160**	-,199**	-,147**	-,229**	-,922**	1

* Faktörler: 1.Kentsel Yaşam Memnuniyeti, 2.Belediye Hizmetleri Kalitesi, 3.İstihdam ve Ekonomik Olanaklar, 4.Sosyal ve Kültürel Olanaklar, 5.Doğal ve Tabii güzellikler, 6.Kentten Göç Talebi.

** Korelasyon 0.01 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda gösterilen bulguların işaret ettikleri toplu sonuçlara bakıldığında;

- Kentsel yaşam memnuniyeti değişkeni ile belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmaktadır (Sırasıyla; $r=,079$; $r=,647$; $r=,092$; $r=,256$; $p<0,01$). Bulgulara göre belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanakların zenginliği, sosyal ve kültürel olanakların çeşitliliği, kentteki yeşil alanlar ile doğal ve tabii güzelliklerin varlığı kentlilerin kentsel yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.
- Bu etkileşimde diğer olanaklara göre kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmenin kentteki istihdam ve ekonomik olanaklarının gelişmişlik düzeyi olduğunu söylemek mümkündür ($r=,647$). Aynı değerlendirmede kentteki doğal ve tabii güzelliklerin varlığı insanların kentsel yaşam memnuniyet düzeyini olumlu yönde etkilerken ($r=,256$), kentteki belediye hizmetlerinin kalitesi ile sosyal ve kültürel olanakların zenginliği diğer değişkenlere göre oldukça zayıf bir şekilde kentsel yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir ($r=,092>r=,079$).
- Tabloda görüldüğü üzere insanların kentsel yaşam memnuniyeti ile kentten göç talebi arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde etkileşime dayanan ve oldukça güçlü bir ilişki vardır ($r= -,922$; $p<0,01$). Ulaşılan bulguya göre denilebilir

ki kentsel yaşam memnuniyeti artan insanların kentten göç talepleri nerdeyse tamamen ortadan kalkacak şekilde azalmaktadır.

- Korelasyon analizi bulgularına göre kentten göç talebi değişkeni ile belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkileşime dayanan bir ilişki bulunmaktadır (sırasıyla; $r=-,160$; $r=-,199$; $r=-,147$; $r=-,229$; $p<0,01$).
- İnsanların kentten göç talebi ile söz konusu dört araştırma değişkeni arasındaki negatif yönlü etkileşimin gücü itibarıyla bir hiyerarşik sıralama yapıldığında ise bu olguyu en fazla sosyal ve kültürel olanaklar değişkeninin azalttığı; onu sırasıyla belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar değişkenleri ile kentteki doğal ve tabii güzelliklerin varlığı değişkeninin takip ettiği (r) katsayı değerlerinin büyüklüğüne göre söylenebilir ($r=-,147>r=-,160>r=-,199>r=-,229$).
- Bu bulguya göre insanların kentten göç talebinin belediye hizmetlerinin kalitesinden, kentteki istihdam, ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklar ile doğal ve tabii güzelliklerden olumsuz yönde etkilenecek şekilde azaldığını ve insanların bu alanlardaki iyileştirmelerden pozitif yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

5.3.4. Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları

Frankfurt anketinin verilerine göre de araştırma hipotezleri test edilmek istenilmiştir. Bu amaçla araştırma hipotezleri regresyon analizi aracılığıyla test edilmiş olup ulaşılan bulgular aşağıdaki başlıklar altında kısaca açıklanmıştır.

5.3.4.1. Frankfurt Anketi Kentsel Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörler

Hatırlanacağı üzere araştırma kapsamında geliştirilen H1, H2, H3, H4 ve H5 hipotezlerinde kentsel yaşam memnuniyeti değişkeni ile sırasıyla belediye hizmetleri kalitesi, kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal/tabii güzellikler ve kentten göç talebi değişkenleri arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki bulunduğu varsayılmaktadır. Araştırmanın bu beş hipotezini test etmek için ayrı ayrı ikili regresyon analizleri yapılmış ve bu analizler sonucunda ulaşılan bulgular tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır:

Tablo 5.21: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 1 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	belediye hizmetlerinin kalitesi			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,079	,025	2,832	,005
	$R^2 = ,191$			
	$F = 8,02$			

* $p < 0.05$ seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelde yer alan bağımsız değişken olan belediye hizmetlerinin kalitesi değişkeni, yine modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üstünde %19'luk düzeydeki bir değişimi açıklayacak güçtedir ($R^2 = ,191$; $F = 8,02$). Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulguları ise kentsel yaşam memnuniyeti ile belediye hizmetlerinin kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki bulunduğu söylenebilir ($\beta = ,079$ ve $p = ,005$). Ulaşılan bulgular, hipotez 1'i doğrulamaktadır (**H₁ = Kabul**).

Tablo 5.22: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 2 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	İstihdam ve Ekonomik Olanaklar			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,072	,027	2,595	,010
	$R^2 = ,061$			
	$F = 6,73$			

* $p < 0.05$ seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelin bağımsız değişkeni olan **istihdam ve ekonomik olanaklar** modelin bağımlı değişkeni olan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %6'sını açıklarken ($R^2 = ,061$), F testi sonucu ise kurulan regresyon modelinin açıklama gücünün kısmen zayıf olduğunu göstermektedir ($F = 6,73$).

Tabloda gösterilen bulgular hipotez 2'yi doğrulamanın yanı sıra (**H₂ = Kabul**), kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arttıkça bundan kentsel yaşam memnuniyetinin pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir ($\beta = ,290$ ve $p = ,010$). Ulaşılan bu bulgular hipotez 2'yi doğrulamanın yanı sıra (**H₂ = Kabul**), kentteki istihdam ve ekonomik olanaklar arttıkça bundan kentte yaşayan insanların kentsel yaşam memnuniyetinin de pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Tablo 5.23: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 3 için)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Sosyal ve Kültürel Olanaklar			
	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,106	,085	3,815	,000
	$R^2 = ,082$			
	$F = 14,55$			

*p< 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki regresyon analizi modelinde yer alan sosyal ve kültürel olanaklar değişkeni, modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %8'ini açıklamaktadır ($R^2 = ,422$). Ayrıca F testi sonucuna göre modelin açıklama gücünün zayıf ama yeterli olduğu söylenebilir ($F = 14,55$).

Hipotezi test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu ulaşılan beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki sosyal ve kültürel olanakları arasında pozitif yönde etkileşime dayanan bir ilişki bulunduğunu varsayan hipotez 3'ü doğrulamaktadır ($\beta = ,106$ ve $p = ,000$; $H_3 = \text{Kabul}$).

Tablo 5.24: Frankfurt Anketi Regresyon analizi bulguları (hipotez 4 için)

BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Doğal ve Tabii Güzellikler			
	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	,156	,424	10,842	,000
	$R^2 = ,279$			
	$F = 39,20$			

*p< 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, modelde yer alan bağımsız değişken olan kentteki doğal ve tabii güzellikler değişkeni, yine modelde bağımlı değişken olarak yer alan kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %27'sini açıklamaktadır ($R^2 = ,279$; $F = 39,20$).

Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentsel yaşam memnuniyeti ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğu söylenebilir ($\beta = ,156$ ve $p = ,000$). Ulaşılan bu bulgular, kentsel yaşam memnuniyeti

ile kentteki doğal ve tabii güzellikler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu varsayan hipotez 4'ü doğrulamaktadır (**H₄ = Kabul**).

Tablo 5.25: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 5 için)

	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN			
	Kentten Göç Talebi			
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
Kentsel Yaşam Memnuniyeti	-,160	,026	- 5,793	,000
	R ² =,181			
	F = 33,55			

*p< 0.05 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, bu regresyon modelinde bağımsız değişken olarak yer alan kentten göç talebi değişkeni, kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki değişimin %18'ini açıklarken (R² = ,181), modelin F testi değeri de açıklama gücünün istatistiksel anlamda yeterli olduğunu göstermektedir (F = 33,55). Tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentsel yaşam memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif yönde bir ilişki ve etkileşim bulunduğu söylenebilir (β = -,160 ve p= ,000). Ulaşılan bu bulgular hipotez 5'i doğrulamaktadır (**H₅ = Kabul**).

5.3.4.2. Frankfurt Anketine Göre Kentten Göç Talebini Etkileyen Faktörler

Hatırlanacağı üzere araştırma modelinde kentsel kalkınmanın olumsuz yönde gelişim düzeyini ölçümlemek amacıyla kullanılan **kentten göç talebi** değişkeni ile sırasıyla belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar ile doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu araştırma kapsamında geliştirilen H6, H7, H8 ve H9 hipotezlerinde varsayılmaktadır. Araştırmanın bu son dört hipotezini sınamak amacıyla yapılan çoklu regresyon analizinin bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5.26: Frankfurt Anketi Regresyon Analizi Bulguları (Hipotez 6,7,8 ve 9 için)

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN			
	Kentten Göç Talebi			
	Standart Beta (β)	Standart Hata	T Değeri	P Değeri*
1.Belediye Hizmetleri Kalitesi	-,199	,037	-7,252	,000
2.İstihdam ve Ekonomik Olanaklar	-,147	,039	-5,308	,000
3.Sosyal ve Kültürel Olanaklar	-,224	,072	-8,403	,000
4. Doğal ve Tabii Güzellikler	-,897	,072	-11,397	,000
	R ² =,320			
	F = 70,67			

*p< 0.05 ve < 0.001 seviyesinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, kurulan regresyon analizi modelinde yer alan bağımsız değişkenler modeldeki bağımlı değişken olarak yer alan kentten göç talebi üstünde %32'lik düzeydeki bir değişimi açıklayacak güçtedir ($R^2 = ,320$; $F = 70,67$).

Yukarıdaki tabloda gösterilen beta değeri ve P değeri bulgularına bakıldığında, kentlilerin yaşadıkları kentten göç talepleriyle belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar ile doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında negatif etkileşime dayanan ancak istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir ($\beta_6 = -,224$ ve $p_1 = 0,000$; $\beta_7 = -,079$ ve $p_8 = 0,005$; $\beta_9 = ,047$ ve $p_8 = 0,087 > \beta_4 = -,216$ ve $p_4 = 0,000$). Bu bulgular H_6 , H_7 ve H_9 hipotezlerini doğrulamaktadır (**H_6 , H_7 , H_8 ve $H_9 = Kabul$**).

Hatırlanacağı üzere İstanbul anketi aracılığıyla toplanan verilerde kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştı. Oysa Frankfurt anketi verilerinin analizi sonuçlarına göre insanların kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu varsayan 8. araştırma hipotezini doğrulamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yaşadığımız şehirde karşılaştığımız olumsuz unsurların ortadan kaldırılması ve kentimizde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarına erişimin yanında nitelikli hizmet alması temel bir beklenti olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat küreselleşmenin etkisiyle kentlerde yaşayan toplumların kent yaşamından beklentileri ve yaşadıkları kentle ilgili memnuniyetini etkileyen faktörler, günümüz koşullarında artarak değişiklik göstermiş, gelişmiş ve gelişmekte olan kentler arasındaki beklentilerde benzeşmeye başlamıştır. Bu düzlemde, kentte yaşayan tüm bireylerin kültürel, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarını karşılarken şehrin kaynaklarını, şehrin doğasını, yapısını bozmadan planlı ve düzenli bir yapılaşma ile kentin refah düzeyini artırmak, bu refah düzeyinin kentte yaşayanlar arasında adil bölüşümünü sağlamak, gelecek nesillere doğanın sunduğu tüm kaynaklar aktararak sürdürülebilir kentsel bir kalkınma sağlamak, günümüz kentlerinde yaşayan insanların beklentileri olarak ön plana çıkmaktadır.

Temel amacı ülkemizin nüfus olarak en büyük kenti olan İstanbul'da sürdürülebilir kentsel kalkınmanın gerçekleşmesi önünde duran sorunları çözümleyerek kentteki yaşam memnuniyetini arttıracak nitelikte stratejileri önermek olan bu araştırmanın sonuçlarını ve bu sonuçlara göre geliştirilen önerileri aşağıdaki başlıklar altında anlatmak mümkündür:

□ Frankfurt ve İstanbul'da Kentsel Yaşamı Çevreleyen Etmenler

Kentsel yaşam kalitesi, kentlileşmenin kalkınmayı pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

Kentte yaşam kalitesini arttıran unsurların memnuniyet derecesine pozitif katkı yaptığı, olumsuz unsurların negatif etki ettiği, bunun sonuçlarında da kentten göç talebinin oluşabileceği ilişki analizlerde bulunmuştur.

İstanbul'da yaşayan kentlilerin %63,9'u bu kentte yaşamaktan dolayı memnun olduğunu belirtirken Frankfurt'ta yaşayan kentlilerin ise %66,6'sı bu kentte yaşamaktan dolayı memnun olduğunu belirtmiştir. Bu bulguya göre gerek Frankfurt'ta yaşayan gerekse İstanbul'da yaşayan insanların yüzde ellisinden fazlası, kentsel yaşamından memnun olduğunu düşünmektedir.

İstanbulluların kentsel yaşamlarında memnuniyetlerini arttıran etmenlere bakıldığında öncelikle bu kentte istihdam olanaklarının daha fazla olmasının en önemli etmen olduğu

anlaşılmaktadır. Oysa Frankfurt kentinde iş ve ekonomik olanaklarının zenginliği katılımcılardan dördüncü sırada en çok oy alan kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmen olarak belirlenmiştir. Frankfurt halkının kentsel yaşamlarında memnuniyetlerini arttıran en önemli etmen ise bu kentte “ulaşım ve şehir altyapısı” son derece gelişmiş olmasıdır. Bu şehirdeki ulaşım ve altyapı imkânlarının oldukça gelişmiş olduğunu değerlendiren katılımcılara göre kentin bu tür imkânları kentsel memnuniyetlerini arttırmaktadır.

İstanbul özelinde kentsel yaşam memnuniyetini arttıran ikinci sıradaki etmen ise bu kentin konumu ve doğal güzellikleri gelmektedir. Kentlilerin İstanbul’un dört bir yanının deniz ve boğaz olmasını eşsiz bulurken, bu tür imkânlar yönünden kentsel memnuniyetlerinin arttığını ifade etmişlerdir. Kentsel yaşam memnuniyetini Frankfurt özelinde arttıran ikinci sıradaki etmen ise bu kentin sosyalleşme imkânlarının zengin olması gelmektedir (X=217; %14,8). Frankfurt’ta kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerden diğeri “belediye hizmetlerinin kalitesi” olarak belirlenmiştir (X=213; %14,5).

Araştırma kapsamında kentsel yaşam kalitesini etkileyen faktörler de tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bu yöndeki sonuçlarına göre İstanbul’da kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerin başında bu kentteki “ulaşım ve şehir altyapısı” gelirken bu faktörü ikinci sırada kentin eğitim, sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılama düzeyi seçeneği oluşturmaktadır. Kentin iş ve ekonomik olanaklarının zenginliği ise en çok işaretledikleri üçüncü sıradaki seçenektir. Frankfurt’ta ise kentsel yaşam kalitesini arttıran faktörlerin başında bu kentin “temel ihtiyaçları karşılama” düzeyi gelirken onu sırasıyla ulaşım ve şehir altyapısı istihdam olanakları takip etmektedir.

Diğeryandan İstanbul’da kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörlerin başında kent içi trafik sorunu gelmektedir. Toplam 403 katılımcıdan oy alan bu sorunu, ikinci sırada 321 kişiden oy alan kentteki kalabalık nüfus yoğunluğu ve gürültü kirliliği sorunu takip etmektedir. Frankfurt’ta kentsel yaşam kalitesini azaltan faktörlerin başında ise “iç göç ve dış göç” gelmektedir. Kentlilerin büyük çoğunluğu bu kentteki yaşama memnuniyetlerini azaltan en büyük etmenin göçmenler olduğunu düşünmektedir.

Oysa İstanbul anketinin katılımcıları kente yönelen iç ve dış göçü sorun olarak görmedikleri de verdikleri 68 oydan anlaşılmaktadır. Bu bulgu İstanbulluların artık İstanbul’a yönelen göçü kentsel hayatın doğal bir parçası olarak görürken Frankfurt’ta yaşayanların kente yönelen göçmenlerin neden olduğu sorunların bu kentte yaşam kalitesini ve memnuniyetini azaltan en önemli sorun/etmen olarak görmektedir.

Yine Frankfurt'taki kentsel yaşam memnuniyetini azaltan ancak kentlileri tarafından en küçük sorun olarak görülen etmen ise kentteki "çarpık yapılaşma" durumudur. Frankfurt'ta yapılan ankette sadece 48 kişiden ve %3,3'lük oranda oy alan bu sorun, İstanbul'da yaşam memnuniyetini azaltan en önemli sorunların başında gelmektedir. Benzer şekilde İstanbul'daki kentlilere göre kentteki "hayat pahalılığı" (satın alma gücü) etmeni en önemli kentsel yaşam memnuniyetini ve kalitesini azaltan sorunlar olarak görülürken aynı etmen Frankfurt kentlilerine göre kentteki yaşam kalitesini pek fazla olumsuz yönde etkilememektedir.

Araştırma sonuçlarına göre her iki kentte yaşayan insanlar, belediyelerinin kentteki temel ihtiyaçları karşılama derecesini, kentteki istihdam, eğlence, sosyal ve kültürel aktivite olanakları gibi sürdürülebilir kentsel kalkınma dinamiklerini her iki kentteki katılımcılar yeterli düzeyde bulmaktadır. Buna karşılık kentlerindeki "park, bahçe ve yeşillik alanları" her iki kentte yaşayan kentliler yetersiz bulmaktadır.

Son olarak Frankfurt'ta yaşayanların %30,6'luk oranı başka şehirde yaşamak isterken İstanbul'da yaşayanların %76,6'sı başka kentte yaşamak istediğini belirtmiştir. Frankfurtluların en çok yaşamak istediği şehir, New York başta olmak üzere sırasıyla Sidney, Roma, Paris ve Tokyo kenti olarak belirlenirken; İstanbullular en çok Londra'da yaşamak isterken, onu sırasıyla Sidney, Viyana, Paris ve Moskova takip etmektedir.

Frankfurt yerine İstanbul'da 86 kişi yaşamak isterken İstanbul yerine Frankfurt'ta 49 kişi yaşamak istediğini belirtmiştir. Bu da İstanbul'u Almanların Türklerin Frankfurt'u beğenmelerinden daha çok beğendiklerine işaret etmektedir. Gerek İstanbul yerine gerekse Frankfurt yerine yaşanmak istenilen ve en az tercih edilen şehir ise sadece Kanada'nın Toronto kentidir. Almanlar'dan sadece 5 oy alan Toronto kenti, Türkler tarafından en az beğenilen şehir olarak araştırma sonucunda tespit edilmiştir.

□ Kentlilerin Demografik Farklılıklarına Göre Kentsel Yaşamı Çevreleyen Etmenler

Araştırmanın diğer sonuçları da kentlerde yaşayan insanların demografik ve bireysel farklılıklarına göre kentsel kalkınma dinamikleri olarak ele alınan kentsel yaşam memnuniyeti ve kentsel yaşam kalitesi değişkenlerine yönelik değerlendirmelerinin farklılaşp farklılaşmadığı yönüyledir. Araştırmanın bu sonucu özellikle yerel yönetimlerin hangi kesimlerce uygulamalarının nasıl değerlendirildiğini anlamaları açısından önem arz edeceği değerlendirilmektedir:

Bu kapsamda araştırma sonuçlarına bakıldığında katılımcıların yaşları, eğitim düzeyleri, mesleki durumları, medeni durumları ile aylık gelirleri gibi bireysel farklılıklarının kentsel yaşama dair değerlendirmelerinde farklıklar oluşturduğu görülmektedir. Bunlar:

✓ Yaş Farklılıkları

İstanbul'da yaşamaktan en çok memnun olan 30-40 yaş grubu kentliler, 56-65 yaş arasındakilerin tamamı ise İstanbul'da artık yaşamak istememektedirler. Oysa Frankfurt'ta kentsel yaşam kalitesinden memnun olanların yaşlarına göre dağılımına bakıldığında ise bu kentten memnun olma durumlarının yaşlarıyla ters orantılı olarak azaldığını söylemek mümkündür.

Örneğin Frankfurt'taki 56-65 yaş arasındakilerin tamamına yakını Frankfurt'ta yaşamaktan memnunken gençler memnuniyet sırtımasında en alt sırada yer almaktadırlar. Frankfurt'taki “sosyalleşme imkânları” ile “toplumsal yapının zenginliği” değişkenleri açısından 56-65 yaş grubu dışındaki diğer beş yaş grubu memnuniyetini ifade ederken 56-65 yaş grubundakiler bu kentte kentsel yaşam kalitelerini sadece “şehirde bulunan toplumun yapısı ve kültürel zenginliklerin” arttırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Buna ek olarak Frankfurt'taki kentlilerden 56 ve 65 yaş grupları diğer yaş gruplarına göre en fazla kentsel yaşam sorunu olarak kentteki kalabalık nüfus, gürültü ve hava kirliliği ile trafik sorununu diğer yaş gruplarına göre farklı değerlendirmektedirler. Yine İstanbul'da ise 25-29 yaş grubundaki kentliler, kentteki en önemli sorun olarak özellikle kentteki kalabalık nüfus, gürültü ve hava kirliliği en az etkili olan sorunu ise kente yönelik iç ve dış göç olarak görürken, 30-40 yaş grupları İstanbul'daki çarpık yapılaşma, hayat pahalılığı (satın alma gücü), yoksulluk ile iç ve dış göç sorunlarını 25-29 yaş grubundakilerden daha fazla önemli sorun olarak görmektedirler.

İstanbul'un “ulaşım ve şehir altyapısı” ile “temel ihtiyaçları karşılama” yeterliliği açısından 56-65 yaş grubu dışındaki diğer beş yaş grubu memnuniyetini ifade ederken, 56-65 yaş grubundakiler bu kentte kentsel yaşam kalitelerini sadece “şehirde bulunan toplumun yapısı ve kültürel zenginliklerin” arttırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir. İstanbul'un “sosyalleşme imkânları” ile “kültürel ve sanatsal imkânların zenginliği” sadece 30-40 yaş ile 41-55 yaş gruplarının yaşam kalitesine pozitif etki ederken, bu kentin sahip olduğu “istihdam olanakları” ile “ulaşım ve şehir altyapısı” en fazla sırasıyla 18-24 yaş, 25-29 yaş ve 30-40 yaş gruplarını memnun etmektedir. Ayrıca İstanbul'daki kamu hizmetlerinin sunumunu tüm gruplar değişik düzeylerde yeterli bulurken, kentteki istihdam olanaklarını ise 56-65 yaş grupları dışındaki tüm

yaş grupları yeterli bulmaktadırlar. Frankfurt'taki belediye hizmetlerinin yeterliliği, sosyalleşme imkânları”, istihdam olanakları”, “sosyal ve kültürel zenginlikler” ile kentteki “doğal güzellikleri” yönelik görüşler kentlilerin yaş farklılıklarına göre değişiklik göstermemektedir.

✓ Eğitim Farklılıkları

Araştırmada ölçümlenen eğitim değişkenine göre kentlilerin kentsel yaşam memnuniyet ve kalitesine yönelik değerlendirmelerinde farklılıklar olup olmadığına bakıldığında; özellikle üniversite öğrencilerinin İstanbul'da yaşamadan dolayı memnun olan ve olmayanlar arasında ilk sırada gelirken, ilköğretim düzeyinde eğitim görenler ise İstanbul'da yaşamaktan en az memnun olan kesimi oluşturdukları tespit edilmiştir. Buna karşılık Frankfurt'ta yaşayanlardan üniversite öğrencisi olanlar da bu kentte yaşamadan dolayı memnun olan ve olmayanlar arasında ilk sırada gelirken, yüksek lisans düzeyinde eğitim görenlerin Frankfurt'ta yaşamaktan en az memnun olan kesimi oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu durum eğitim düzeyine göre kentsel yaşam memnuniyetinin değiştiğini ancak bu değişkenin gelişim düzeyine göre kentsel yaşam memnuniyetinin artışı ya da azalışı şeklinde hiyerarşik bir bağ olmadığını göstermektedir.

Nitekim her iki kentte de lise eğitimi almış kesim kentsel yaşamından memnuniyet düzeyleri üniversite ve yüksek lisans mezunlarıyla benzerdir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre İstanbul kentinde yaşama memnuniyetlerini arttıran en önemli etmenler istihdam ve ekonomik olanaklar olarak görülürken Frankfurt kentinde insanların kentsel yaşam memnuniyetlerini arttıran etmenlerin başında “konum ve doğal güzellikler” ile “tarihi doku” etmenleri gelmektedir. Ancak Frankfurt'ta katılımcılardan sadece yüksek lisans mezunu olanlar diğer eğitim gruplarına göre bu kentin “tarihi doku” ve “konum ve doğal güzellikler” etmenlerinin kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisinin son derece düşük seviyede olduğunu değerlendirmektedirler.

İlginçtir ki, İstanbul'daki kentlilerin eğitim düzeyi farklılıklarına göre İstanbul kentinde yaşama memnuniyetlerini azaltan en önemli sorunların başında gösterilen “çevre ve hava kirliliği” sorununu yüksek lisans mezunları fazla önemsemezken kentteki hayat pahalılığını ise sadece üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almışlar en önemli kentsel yaşam sorunu olarak görmektedirler.

Frankfurt kentlileri ise kentsel sorunların başında görülen “iç ve dış göç” sorunu her eğitim düzeyindekilerden en yüksek oranda puan alırken, onu kentteki hayat pahalılığı sorunu

takip etmektedir. Özellikle üniversite ve lise mezunları açısından bu iki sorun kentte yaşam memnuniyetini azaltan en önemli iki sorunu oluşturmaktadır.

Frankfurt kent kentlilerinin yaşam kalitesini arttıran faktörlerden olan kentin sosyal, kültürel ve sanatsal zenginlikler ile toplumsal yapı faktörleri konusunda yüksek lisans eğitimi almış olanlar kentten daha az memnun ederken, ilköğretim düzeyinde öğretim görmüş olanlar bu konuda kentlerinden oldukça memnundurlar. İstanbul'lular açısından kentteki "kültürel ve sanatsal olanakların" zenginliği sadece yüksek lisans mezunları tarafından tatmin edici bulunurken, diğer eğitim düzeyleri bu faktörün kentsel yaşam kalitelerini pek fazla yükseltmediğini belirtmektedirler.

✓ **Medeni Durum Farklılıkları**

İstanbul'da yaşamaktan memnun olan ve olmayanların içerisinde en büyük çoğunluğu oluşturan bekârlar İstanbul'da kentsel yaşam memnuniyetlerini arttıran en önemli etkenler istihdam ve ekonomik olanakların zengin olmasıyken, evliler açısından öncelikle İstanbul'un tarihi dokusu ve doğal güzellikleri bu kentte yaşama memnuniyetlerini arttırmaktadır. Yine ilginçtir bekârlar yerel yönetimlerin ve merkezi hükümetin sunduğu kamu hizmetleriyle altyapı yatırımlarından oldukça memnun olmasına karşı evliler bu olanakları yetersiz bulmaktadırlar.

Oysa Frankfurt'ta yaşayan evlilere göre kentsel yaşam memnuniyetlerini arttıran en önemli etkenler kentteki ulaşım altyapısı, sosyalleşme ve sosyal aktivite olanakları ile istihdam ve ekonomik olanaklarıyken, evliler açısından ulaşım altyapısı dışında kalan belediye hizmetlerinin kalitesi daha büyük önem arz etmektedir.

İstanbul'da evliler bu kentteki en önemli sorunun kent içi trafik yoğunluğu olduğunu düşünürken çarpık kentleşmenin de İstanbul'da kentsel yaşam memnuniyetini azaltan önemli bir etmen olduğunu söylemektedirler. Oysa Frankfurt'ta kentsel yaşamdan memnuniyeti azaltan en önemli etmen evlilere göre şehirdeki kalabalık nüfusun varlığı en önemli sorunken, bekârlar bu sorunun kentsel yaşam memnuniyetlerini oldukça zayıf bir şekilde azalttığını ifade etmektedirler. Frankfurt'un kent içi trafik yoğunluğu ise bekârların kentsel yaşam memnuniyetini evlilere göre daha fazla azalmaktadır.

Frankfurt'ta bekârlar yerel yönetimlerin ve merkezi hükümetin sunduğu kamu hizmetleriyle altyapı yatırımlarından oldukça memnun olmasına karşı evliler bu olanakları yetersiz bulmaktadırlar. İstanbul'da ise bekârlar şehrin sosyal aktivite ve olanaklarını oldukça yetersiz bulurken kentsel yaşamdan memnuniyeti azaltan en önemli etmeni de şehirdeki

kalabalık nüfusun varlığı ve ikinci olarak ise kent içi trafik yoğunluğu sorunu olarak görmektedirler. İstanbul'daki yerel yönetimce sunulan belediye hizmetlerini evlilere oranla daha fazla yetersiz bulan bekârlar, aynı zamanda onlara göre bu kentteki yeşillik alanları, çevresel düzenlemeleri, sosyal, kültürel ve ekonomik imkânları da yetersiz bulmaktadırlar. Nitekim İstanbul'da yaşarken, başka şehirde yaşamayı düşünenlerin neredeyse üçte ikisi de bekârlardan oluşmaktadır.

✓ **Mesleki Durum Farklılıkları**

İstanbul'da yaşayanların kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmenlerden kentteki “tarihi doku”, “belediye hizmetlerinin kalitesi”, “sosyalleşme imkânları” katılımcıların mesleklerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin öğrencilere göre İstanbul'un “sosyalleşme imkânları” kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde fazla etkili artışa neden olmazken, “belediye hizmetlerinin kalitesi” konusunda öğrenciler ve emekliler sadece bu etmeden dolayı kentsel yaşam memnuniyetlerinin arttığını söylemişlerdir. Frankfurt'ta yaşayan emeklilere göre Frankfurt'un “sosyalleşme imkânları” kentsel yaşam memnuniyetleri üzerinde fazla etkili artışa neden olmazken “belediye hizmetlerinin kalitesi” konusunda emekliler sadece bu etmeden dolayı kentsel yaşam memnuniyetlerinin arttığını söylemişlerdir.

Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların meslek farklılıklarına göre bu kentteki yaşam memnuniyetini azaltan faktörler başında gelen “hayat pahalılığı ve yoksulluk” diğer meslek gruplarının aksine memurlar açısından çok büyük bir sorun olarak algılanmamaktadır. Özellikle öğrenciler bu kentteki “hayat pahalılığı ve yoksulluk” sorunun kentsel yaşam memnuniyetini azaltan en önemli etmen olarak görürken, diğer meslek grupları iç ve dış göç olgusunu en önemli kentsel sorun olarak nitelemektedirler.

Frankfurt'ta yaşayan Frankfurt'ta yaşayan memurlar kentteki ulaşım ve altyapı imkânları, park ve yeşillik alanların zenginlikleri ile kentteki sosyalleşme imkânlarının kentsel yaşam memnuniyetini diğer meslek gruplarına göre pek arttırmadığını belirtmektedirler. Ayrıca Frankfurt'taki memur olanlar kentteki sosyal aktivite imkânlarını daha yetersiz bulurken emekliler ise kentteki doğal ve çevresel güzellikler diğer meslek gruplarının aksine daha yeterli bulmaktadırlar.

İstanbul'da yaşam memnuniyetini azaltan faktörlerden olan “hayat pahalılığı ve yoksulluk” sadece öğrenciler, serbest ve diğer meslekleri yapanlar tarafından en önemli kent sorunları arasında gösterilirken memur ve emekliler bu sorunu fazla önemli görmedikleri

anlaşmaktadır. Bununla birlikte İstanbul'da katılımcıların içerisinde en fazla oranda kentten ayrılmak isteyenleri öğrenciler oluşturmaktadır.

✓ **Aylık Gelirler Farklılıkları**

Frankfurt'ta yaşayanlardan aylık geliri 5.100 euro ve üzerinde olanlar açısından bu kentte memnuniyetlerini arttıran “ulaşım ve şehir altyapısı”, “belediye hizmetleri” ve “istihdam olanakları”, “konum ve doğal güzellikler” ile “tarihi doku” önemli kentsel memnuniyeti arttıran etmenler olarak görülmezken diğer gelir grupları tarafından sayılan faktörler önemli etken olarak sayılmaktadır. İstanbul özelinde ise aylık geliri 6.000TL-10.000 TL olanlar diğer gelir gruplarına göre bu kentte yaşamaktan dolayı son derece memnundur.

İstanbul'da katılımcıların aylık gelirlerine göre kentte memnuniyeti azaltan faktörlere (kent sorunlarına) bakıldığında ise özellikle aylık gelirleri 3.000 TL- 6.000 TL olanlar kentteki “kalabalık, nüfus yoğunluğu, gürültü” sorununu diğer gelir gruplarına göre fazla önemli bir sorun olarak görmemektedirler. Aylık geliri 500 TL-1.500 TL olanlar ise en az önem verdikleri İstanbul'daki iç ve dış göç sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Aylık geliri 10.000 TL ve üzerinde olanlar ise en fazla İstanbul'daki trafikten şikayetçi oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşılık katılımcıların aylık gelir farklılıklarına göre İstanbul'daki kamu hizmetlerinin kalitesi ile yeterli bulma düzeyleri ile kentten göç etme talepleri farklılaşmamaktadır.

Buna benzer şekilde Frankfurt'ta özellikle 500-1.500 euro arasında geliri olanlar “ulaşım ve şehir altyapısı”, “belediye hizmetleri” ve “istihdam olanakları”, etmenlerini kentsel yaşamlarında memnuniyetlerini arttıran en önemli etmenler olduğunu belirtirken “hayat pahalılığı sorunu” aylık geliri 5.100 euro üzerindeki tarafından sorun olarak görülmemektedir. Ayrıca Frankfurt'taki 5.100 euro üzerindeki gelir grupları diğer gelir gruplarından farklı olarak kentteki trafik yoğunluğunu, ulaşım ve şehir altyapısı sorununu ve çarpık yapılaşmayı kentsel yaşam kalitelerini arttıran birer sorun olarak değerlendirmemektedir. Çarpık yapılaşma sorunu en az önemseyen grup ise en düşük aylık gelir kazanan 500-1.500 euro gelir grubundakiler olması da dikkat çekicidir.

Frankfurt'ta aylık geliri 5.100 euro ve üzerinde olanlar, kentteki “kültürel ve sanatsal alanların” ile “park ve yeşil alanlar” zenginliğinin yanı sıra “toplumsal yapının” kentsel yaşam memnuniyetlerini artırma yönünde fazla etkisi olmadığını değerlendirmektedirler.

İstanbul'da aylık geliri 10.000 TL ve üzeri olanlar aylık geliri 1.500 -3.000 TL ile 3.000 - 6.000 TL arasında olanlara göre kentteki sosyalleşme imkânlarının kentsel yaşam kalitelerini

olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. Frankfurtta yaşayan kentliler ise sosyal ve kültürel aktivite olanakları aylık geliri 2.600-5.000 euro olanlara göre göre yetersiz şeklinde farklılaşırken kentteki belediye/kamu hizmetlerinin kalitesi, istihdam olanakları ile doğal ve çevresel güzelliklerin yeterlilik düzeyleri katılımcıların mesleklerine göre farklı değerlendirilmemektedir.

□ **Kentsel Yaşam Memnuniyeti ile Kentten Göç Talebi İlişkisinin Değerlendirilmesi**

Literatürde kentsel kalkınmanın pozitif yönde gelişmesinin doğal bir sonucu olarak görülen kentsel yaşam memnuniyetindeki artışlar İstanbul ve Frankfurt'ta yapılan anketler aracılığıyla çeşitli bileşenlere göre ölçümlenmeye çalışılmıştır. Bu noktada kentsel kalkınmanın pozitif yönde gelişimi kentsel yaşam memnuniyetinin pozitif yönde gelişmesiyle, bunun aksine kentsel kalkınmanın negatif yönde gerilemesi ise kentten göç talebi değişkeniyle araştırma hipotezlerinde yer almıştır.

Frankfurt'ta ve İstanbul'da benzer ölçekler kullanılarak yapılan araştırma sonuçlarında sadece bir araştırma hipotezinin testi sonucu farklılaşmıştır. İstanbul anketi aracılığıyla toplanan verilerin analizi sonucunda kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Oysa Frankfurt anketi verilerinin analizi sonuçlarına göre insanların kentten göç talebi ile kentteki sosyal ve kültürel olanaklar arasında da istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun dışında araştırma kapsamında geliştirilen sekiz araştırma hipotezi kabul edilmiştir.

Kabul edilen araştırma hipotezlerine göre görülmüştür ki, kentsel yaşam memnuniyeti ile kentlerdeki belediye hizmetlerinin kalitesi, kentteki istihdam ve ekonomik olanakların zenginliği, sosyal ve kültürel olanakların varlığı ile kentteki doğal güzellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır.

Araştırmanın bu bulgusuna göre bulgulara göre belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanakların zenginliği, sosyal ve kültürel olanakların çeşitliliği, kentteki yeşil alanlar ile doğal ve tabii güzelliklerin varlığı kentlilerinin kentsel yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu etkileşimde diğer olanaklara göre kentsel yaşam memnuniyetini arttıran etmenin kentteki istihdam ve ekonomik olanaklarının gelişmişlik düzeyi olduğunu söylemek mümkündür. Aynı değerlendirmede kentteki doğal ve tabii güzelliklerin varlığı insanların kentsel yaşam memnuniyet düzeyini olumlu yönde etkilerken, kentteki belediye hizmetlerinin kalitesi ile sosyal ve kültürel olanakların zenginliği diğer değişkenlere göre oldukça zayıf bir şekilde kentsel yaşam memnuniyetini etkilemektedir.

Diğer yandan her iki anket verilerinin analiz sonuçları göstermiştir ki, bir kentte azalan kentsel yaşam memnuniyeti kentten göç etme isteği olarak somutlaşmaktadır. İnsanların kentten ayrılma isteklerini ise kentsel yaşam memnuniyetindeki pozitif artışlar, kentlerdeki belediye hizmetlerinin kaliteli oluşu, istihdam ve ekonomik olanakların zenginliği ile kentteki sosyal ve kültürel zenginliklerin varlığı bu talebi azaltmaktadır.

Sayılan kentsel kalkınma bileşenleri/göstergeleri pozitif yönde gelişmediyse (yani bir kentte kalkınma düzeyi pozitif yönde ilerlemiyorsa) kentsel yaşam memnuniyeti bundan negatif yönde etkilenecektir. Tam aksine bir kentteki kentsel kalkınma düzeyinin pozitif yönde gelişmesi sayesinde gelişen belediye hizmetlerinin kalitesinden, kentteki istihdam, ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklar ile doğal ve tabii güzelliklerden “kentten göç talebi” olumsuz yönde etkilenererek azalacaktır.

İnsanların kentsel yaşam memnuniyeti ile kentten göç talebi arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde etkileşime dayanan ve oldukça güçlü bir ilişki vardır. Araştırmanın bulgularına göre kentten göç talebi değişkeni ile belediye hizmetleri kalitesi, istihdam ve ekonomik olanaklar, sosyal ve kültürel olanaklar, doğal ve tabii güzellikler değişkenleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkileşime dayanan bir ilişki bulunmaktadır. Ulaşılan bulgulara göre denilebilir ki kentsel yaşam memnuniyeti artan insanların kentten göç talepleri nerdeyse tamamen ortadan kalkacak şekilde azalmaktadır.

Çalışmanın analiz kısmında ortaya çıkan bulguların önemli noktalarını derleyecek olunursa; tüm faktörlerin bir sonucu olarak önümüze çıkan kent memnuniyet düzeyinde, İstanbul, genç ve öğrenci olup henüz istihdam piyasasına katılmayan kesimin memnuniyeti fazla iken, yaş ilerledikçe memnuniyetsizlikte artma görülmüştür. Buradan çıkarılması gereken sonuç, istihdam piyasasına henüz girmiş ya da giriş yapmamış genç nüfusun, beklentilerinin, sosyal düzlemde karşılandığı, ekonomik gerçeklerle yüzleşmemenin de etkisi ile şehir memnuniyetini yüksek yaşamaktadır. Sosyalleşme imkânları ve temel ulaşım imkânlarının karşılanması bu yaş aralığında memnuniyet düzeyini artırmak için etkili olduğu gözlemlenirken, yaş aralığı arttıkça, özellikle orta ve orta üst yaş grubunda, hayatın içinde özellikle ekonomik koşulların etkisi ve ekonomik gerçekler ile yüzleşince memnuniyetsizlik oluştuğu görülmektedir.

Frankfurt'ta memnuniyetsiz kesim az olması, kent gelişiminin ve kalkınmasının tamamlanmasına, buna bağlı olarak da kente yapılan yatırımların, iş imkânlarının ekonomik koşulların iyi olmasına bağlanabilir.

İki şehrin genç nüfusunu, araştırırken “kentli” olma kavramının önemi ön plana çıkmaktadır. Kendini bu yaşadığı şehre ait olma hissi, “kentli” olma kavramını açıklayabilir. İstanbul’da temel düzeyde genç kesimde karşılanan memnuniyet düzeyi, başka şehirde yaşama isteklerini azaltmamıştır. Bunun nedeni enformasyon çağında bilginin gücü ve tüm toplumların bu bilgiye erişimin hızlı olması ile toplumlumda yaşayan bireylerin beklentilerini artırmış, gelişmiş kentlerde kendi yaşadıkları kentlerden daha iyi imkânlar olduğunu gözleme şanslarını doğurmuştur. Başka şehirde yaşamak ister misiniz? sorusuna verilen cevap Frankfurt’ta % 30,6 iken bu oran İstanbul’da %76,6 olması iki şehir arasında, kent memnuniyeti sorularına verilen cevaplarda önemli farklılıklar bulunmamasına rağmen İstanbul’da özellikle genç kesimin, şehrin sosyalleşme imkânlarını, şehrin konumu ve tarihi güzellikleri, temel ulaşım imkânlarının karşılanması, neticesinde duyduğu memnuniyet seviyesi, kentsel kalkınmasını tamamlamış şehirlerdeki hayat standartlarının özendirici etkisini sınırlayamadığı gözlemlenmiştir. Bu durum ekonomik faktör olarak ele alındığında Türkiye’nin en önemli avantajlarından sayılan yetişmiş genç nüfusun en önemli kesimini temsil eden yetişmiş beyin gücünün göç etme riski ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma neticesinde tespit edilen önemli bir ayrıntı iki kentin arasında “kentli” olma bilincinin farklı tezahür ettiği, bu da kentsel kalkınmasını tamamlayan ve tamamlayamamış iki kent arasında bu fark, Frankfurt’ta yaşayan insanların kente ait olumsuz durumlara (çarpık yapılaşma, çevre ve gürültü kirliliği) verdiği tepkiler düzenli organize ve nispeten fazla olurken, İstanbul’da bu durum olağan neredeyse olağan kabul edilmiş, şehrin genelini ilgilendiren bu olumsuz durumlara gereken hassasiyet ve önem verilmediği görülmüştür. Aynı şekilde kişi başına düşen yeşil alan miktarı Frankfurt’ta İstanbul’un yaklaşık 15 katı olmasına rağmen bu alanları yeterli bulmayanların sayısı İstanbul’dan fazladır. Kentsel kalkınmasını tamamlamış Frankfurt’ta kentli olma bilincinin yani kendisinin o şehre ait hissetme bilincinin oturduğu buna sebeple insanların çevresel, toplumsal hatta ekonomik konulara daha düzenli tepkiler verdiği kentlinin kente sahip çıkması arzu edilen bir durum olmasına rağmen İstanbul’da bu bilincin yerleşmediği gözlemlenmiştir.

Sözün özü İstanbul’da kentsel kalkınmanın Frankfurt kenti seviyesinde gerçekleşmesi için her şeyden önce halkın kent yönetimine katılımını önceleyen, merkezi ve yerel bütçe kaynaklarının yeterli düzeyde kentsel kalkınma projelerine tahsis edilmesi ve her bir kalkınma politikasının “sürdürülebilir” şekilde yürütülmesine büyük önem verilmelidir. Unutulmamalıdır ki gerek AB gerekse Almanya ve Frankfurt kentsel kalkınma politikalarında gelecek nesillerin mutluluğu da göz önünde tutulan, kamunun çıkarlarını her zaman ön planda tutan ve reel

yaşamın her türlü sosyoekonomik kentsel yaşam problemlerini çözümlen nitelikte kentsel kalkınma politikaları geliştirilmeye büyük önem verilmektedir.

Araştırmanın bu sonucu göstermektedir ki İstanbul özelinde etkili kentsel kalkınma politikaları geliştirilirken de aynı sistematik takip edilerek kentsel dönüşüm ve kalkınma projeleri yaşama geçirilmelidir. Aksi takdirde ülkemizin ve belki de dünyanın en güzel kenti olan İstanbul'da yaşamak sorun olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

Abercrombie, N., Longhurst, B.:	Dictionary of Media Studies , Penguin Books, London, 2007.
Acar, Ali :	“Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Yerel - Siyaset Dergisi , Cilt:8, Sayı: 31, 2012, s.13-14.
Açma, B.:	Şehircilik . Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2559, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1529, Eskişehir, 2013.
Adaman, F.:	“Sürdürülebilir Kentleşme: Yalova Örneğinde Bir Yöntem Önerisi”, Yerel Yönetimler Kongresi Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bildiriler Kitabı , Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2004.
Adıgüzel, Şenol	“6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, Toplum ve Demokrasi , Cilt:6, Sayı: 13-14, Ocak – Aralık 2012, s.153-176.
Adrian, H., Adrian, M.:	“Stadtplanung-Landschaftsplanung-Herausforderungen und Perspektiven-“, Zukunftsaufgaben der Stadtplanung , T. SIEVERTS (Hrsg.), Werner- Verlag, 1. Auflage, Duesseldorf, 1990, s.61-84
Afacan, Y.:	“Yaşanabilir Kentsel Mekanlar İçin Erişilebilirliğin Önemi: Çukurambar Kentsel Dönüşüm Örneği”, Dosya 36: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını , 2015/3, Sayfa:20-25. (2015).
Akçapar, Ş.K.:	“Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) Küreselleşme Çağında Göç (ss:539-563), İstanbul, 2012.
Akder, A. H.:	Türkiye’de İnsani Gelişme ya da Yaşam Kalitesi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporlarına Göre Bir Değerlendirme, 2005, (Çevrimiçi) www.asomedy.org , 21.10.2019.

Akgül, B., Efe, M.:	Dünyada ve Türkiye’de Bölge Planlama Çalışmaları ve Bunların Karşılaştırılması. Çağdaş Yerel Yönetimler . 19, 2010. s.19-45.
Akgül, U.:	Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi . 24, 2010, s.133-164.
Akkar, Z. Müge:	“Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye”, Planlama Dergisi , Cilt:2, Sayı:36, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, (2006), 29-38.
Akkemik, Ünal, Ufuk, Kocabaş,:	“Woods Of Byzantine Trade Ships of Yenikapı (Istanbul) And Changes In Wood Use From 6th To 11th Century”, Mediterranean Archaeology and Archaeometry , Vol. 14, No 2, 2014., pp. 317-327.
Akkoyun, E. K.:	Sürdürülebilir Kent . (Ed. A. Mengi.), Kent ve politika, Ruşen Keleş’e armağan içinde (s. 11–26). Ankara, İmge Yayınları. 2007.
Akpınar, A., Cankurt, M.:	“Türkiye’de kişi başına düşen yeşilalan miktarı ile ölüm oranı arasındaki ilişkinin incelenmesi”. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi , 12(2), (2015). S.101–107.
Aksoy, Yıldız Ergun, Nilgün:	Kentleşme Ve Yeşil Alan Sorunu Üzerine Bir Araştırma İstanbul Kenti Bakırköy İlçesi Örneği, Tübav Bilim Dergisi Cilt:2, Sayı:4, 2009, s.426-438.
Aksoy, Y.:	“Türkiye’de yeşil alanlarla ilgili yasal düzenlemeler”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi , 13(26), (2014). s.1–20.
Aksu, C.:	Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre . GEKA Yayınları, Denizli, 2011.
Akşin, Sina:	Kısa 20. Yüzyıl Tarihi . Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.
Akyüz, Emrah:	“Çevre Sorunları Ve İnsan Hakları İlişkisi”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi , Sayı 15, Eylül (2015), s. 427-436.

Aladağ, Ömer Faruk:	“Kent Pazarlaması ve Marka Kentlerin Geliştirilmesinde Başarıyı Etkileyen Faktörler”, (2011). (Çevrimiçi) http://Fka.Org.Tr/Sayfdownload/Kent%20pazarlamasında%20ba%C5%9earıy1%20etk%C4%B0leyen%20fakt%C3%96rler.Pdf . 25.12.2019.
Aldskogius, Göran:	“Urban Policy in the Structural Policy of the European Union”, Umea University Cerum, Centre for Regional Science, Cerum Working Paper , No. 21, 2000, s.8
Alganer, Y. ve Çetin Ö. M.:	Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (2008).
Alica, S.S.:	Kent, çevre, hukuk: Avrupa Birliği çevre mevzuatı çerçevesinde Türk çevre mevzuatı, Ankara, Seçkin Yayınları. (2011).
Aliğaoğlu, A., Uğur, A.:	Şehir coğrafyası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.
BMWİ:	Almanya Federal Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı, Gemeinschaftsaufgabe "Verbesserung Der Regionalen Wirtschaftsstruktur", (Bölgesel Ekonomik Strukturun İyileştirilmesi) (Çevrimiçi) http://m.bmwi.de/BMWimobile/Navigation/Themen/technologie,did=151112.html . 20.10.2019.
Alpopi, C., Manole, C., Colesca, S.E.:	“Assessment of the sustainable urban development level through the use of indicators of sustainability”. Theoretical and Empirical Researches in Urban Management , 6(2), (2011). s.78.
Altay, C.:	“Kentsel Sürdürülebilirlik Açısından Kültürel Planlama ve Mekansal İcraatlar”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi,Bülten , No: 51: Dosya 05, 2007. S.25-29.
Altay, İ. K.:	“Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi’nde (ESDP) Kırsal Alan Politikaları”. TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi . 2, (2013). s.82- 88.
Altıntaş, Safiye:	“Kentsel Dönüşüm Sürecinde İktidarın Meşrulaştırıcı Söylemi: Depremın Hegemonik Şiddeti”, (2012)

	(Çevrimiçi) http://www.birikimdergisi.com/guncel/kentsel-donusum-surecinde-iktidarın-mesrulaştırıcı-soylemi-depremin-hegemonik-siddeti , 25.10.2019.
Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E.:	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri , 6. Baskı, Sakarya Yayınları, Sakarya, 2010.
Altuntaş, Arzu,:	“Sürdürülebilir Toplumlar Ve Metropollerin Baskılarından Kurtulmak İçin Alternatif Bir Yol: Sürdürülebilir Kentler”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Cilt 9, Sayı 17, (2012) s. 135-148.
Annez, Patricia:	“Liveable Cities For The 21st Century”, Social Science and Modern Society , Vol 35, Issue 4, 1998, ss.45.
Arapgiriioğlu, Kumru; Yener, Zerrin,:	“Kentler, Sürdürülebilirlik Ve “Bir Yerel Gündem 21” Öyküsü” TMMOB Mimarlar Odası Bülteni ; Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık Dosyası, Bülten 51, Haziran(2007), Ankara.
Arat, G. Türkes, M. Saner, E.:	Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor. Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi. Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli . (2002). S.25- 33
Arcadis:	The Sustainable Cities Index 2015. (Çevrimiçi) https://www.arcadis.com/media/E/F/B/%7BEFB74BBB-D788-42EF-A761-4807D69B6F70%7D9185R_Arcadis_ , 20.10.2019.
Argüden, Yılmaz:	"Sürdürülebilir Yaşam ve Kalite", Önce Kalite Dergisi , Temmuz 2008, ss. 12-14.
Armutak, Altan:	Kent Kültürü Nedir? Bu Kültürde Hayvanların Yeri Ne Olmalıdır? , Türkiye Biyoetik Derneği Yayını, No: XVII, İstanbul, 2012.
Arslan, Hakan,:	“Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Kentsel Haklar Temelinde Değerlendirilmesi Gerekliliği”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , Cilt 16, Özel Sayı 1, (2014) s. 33-41.
Arslan, Kahraman:	“Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”,

	İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.275-294.
Ashworth, Gregory J. ve Mihalis Kavartzis:	Towards Effective Place Brand Management: Branding European Cities And Regions, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA. 2010.
Ashworth, Gregory J.:	“The Instruments Of Place Branding: How Is It Done?”, Belhaven Press, 2009.
Aslanoğlu, Rana:	Kent Kimlik ve Küreselleşme , Asa Kitabevi, Bursa, 1998.
Asprogerakas, Evangelos:	“City Competition And Urban Marketing: The Case Of Tourism Industry In Athens”, Tourismos: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism , Volume: 2, Number: 1, (2007). S. 89-114
Ataç, İnci,:	Almanya’da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları , DPT Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992.
Ataman, H.,:	“Mülteci mi, sığınmacı mı, misafir mi?”. TUSİAD Görüş Dergisi , No:88, İstanbul, 2015.
Ataöv, A., Osmay, S.:	“Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım”. Metu JFA . 24(2), (2007). S.57-82.
Atayurt, Ulus:	“İstanbul (lular)a Rağmen Kentsel Dönüşüm”, İstanbul Dergisi , Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2006, Sayı: 57.
Atıl, A. Gülgün, B. Yörük, İ.:	Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı . Delta Yay. İstanbul, 2005.
Atik, A., Taçoral, E. ve Altunkasa, M. F.:	“Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği”, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi , 4(9), (2014), 21-33.
Atkinson, Rob:	Urban Policy in Britain . St. Martin’s Press, New York, 2016.

Atkinson, Rob.:	“The White Paper on European Governance: Implications for Urban Policy”, European Planning Studies , Vol.10, No 6, 2002.,S.781-792.
Atmaca, Yıldız:	“Optimal Belediye Büyüklüğü ve Yeni Büyükşehir Belediye Yasası”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt: 3, Sayı: 2, (2013), 168-184.
Avcı, S.:	İstanbul’un Nüfus Özellikleri ve Afetlerden Zarar Görebilirlik. İstanbul'un Afetlerden Zarar Görebilirliği (s. 106-129). İTO Yayınları, İstanbul, 2010.
Avraham, Eli, Daugherty Daniel:	“We’re Known For Oil. But We Also Have Watercolors, Acrylics & Pastels, Media Strategies For Marketing Small Cities And Towns In Texas”, Cities , Volume: 26, Number: 6, (2009). Ss. 331-338.
Ayata, Sencer, Ayata, Ayşe:	"Toplumsal Tabakalaşma, Mekansal Ayrışma ve Kent Kültürü", Mübeccel Kiray için Yazılar içinde , Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş ve Mehmet Türkay (yayına hazırlayanlar), İstanbul, Bağlam, (2000) ss.151-173.
Aydın Saadet, Betül Yarar:	Kentleşme Ve Konut Politikaları Açısından Neo-Liberalizmin Eleştirel Bir Değerlendirmesi Ve Sosyal Adalet Fikrinin Yeniden İnşası, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi , Sayı.1, 2007, s.48.
Aydın, S.:	“İstanbul”da orta sınıf ve kapalı siteler”, İdealkent , (6), 2012. 196-123.
Aydınlı, H. İbrahim:	Sosyo-ekonomik Dönüşüm Sürecinde Belediyeler , Nobel Yayın- Dağıtım, Ankara, 2004.
Aydoğan, F.:	"Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , 27 (2), (2009). ss.203-215.
Aydoğan, Ahmet,:	Şehir ve Cemiyet , İz Yayıncılık, İstanbul, 2000.
Aygen, Zeynep:	"Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır?", Kent ve Kültürü Dergisi , Sayı.8, Yaz 1996, ss.48-61.

Aykan, E.:	"Sürdürülebilir Kalkınma Bakış Açısı ile Kalkınma Ajansları ve Ekolojik Modernizasyon Uygulamalarında Kalkınma Ajanslarının Rolü", Editörler: Birol Akgül ve Nispet Uzay, Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları , Ekin Yayınevi, Bursa, 2010. ss.553-590.
Aytar, Volkan:	Metropol , L&M Yayınları, İstanbul, 2005.
Babalık, Sutcliffe, Ela.:	"Sürdürülebilir Ulaşım Yaklaşımlarında Dünya, Türkiye ve Ankara Uygulamaları", TMMOB Mimarlar Odası Bülteni ; Yerel Yönetimler: Ulaşım ve Su Dosyası, Bülten 67, Şubat, Ankara(2009).
Baş, A.:	Kentsel dönüşümün/değişimin dinamikleri: tarihi süreçte istanbul'un 1500 yıllık dönüşümü, Mekânsal değişim ve dönüşüm, 8 Kasım Dünya şehircilik günü 36. kolokyumu bildirileri kitabı , TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, (2012). 385- 398.
Bahçeci, Devin:	"Kentsel Dönüşüm ve Neo-liberal Politikalar", (2012), (Çevrimiçi) http://yesilgazete.org/blog/2012/10/11/kentsel-donusum-ve-neoliberal-politikalar , 20.10.2019.
Bailey, L. ve Verim.:	E. Urban Renewal For Who?: Case Studies From Istanbul And Melbourne, World Heritage Studies Research Paper, 2018, (Çevrimiçi) http://www.academia.edu/25054555/-Urban_Renewal_For_Who_Case_Studies_from_Istanbul_and_Melbourne , 20.10.2019.
Bailey, N.:	"Konuta Yönelik Dönüşüm: Glasgow Deneyimi", Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu: Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması içinde, İstanbul 2004. S.171-177.
Bal, Hüseyin:	Kent Sosyolojisi , Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008, s.21.
Balamir, Murat:	"Türkiye' de Kentsel İyileştirme ve Dönüşüme İlişkin Güncel Öneri ve Modeller", Mimarlık Dergisi , Cilt:3, Sayı: 322, (Mart – Nisan 2005) 1-3.
Baransel Atilla:	Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi , Cilt.I, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınlan, Yayın No.257, İstanbul, 1993, s.38.

Bartu, Ayfer:	“Yoksulluk yer değiştiriyor”, Express Dergisi , Sayı;11, İstanbul: Doğan Dağıtım Yayın, 4 Kasım - 2008), s.2-44.
Başaran, İsmail:	Kent ve Yerel yönetim , Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2009.
Başaran, İsmail ve Çiftçi, Salih:	“Yönetimlerarası İşbirliğinin Kentsel Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesindeki Önemi, Afyon Kocatepe Üniversitesi”, İİBF Dergisi , Cilt.13, Sayı.2, (2011), s.267.
BİB:	Kentlilik Bilinci, Kültür Ve Eğitim Komisyonu Raporu , Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kentleşme Şûrası 2009: Ankara, 2009, s.32
Bayraklı, Enes, Keskin, Kazım:	“Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi”. SETA Analiz . Sayı 143. Kasım 2015).
Bayraktar, Erdoğan:	“Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sosyal Politikalara Etkisi”, Dosya , Ocak 2009, s. 16.
Bayram, A. M.,:	“Kentsel Dönüşüm Tartışmaları”, Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Ankara Şubesi Bülteni , Sayı: 40, Mayıs-Haziran, (2006). ss: 7-11.
Bayram, Ferhat:	“Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Dergisi , Ankara: (2011), s. 251-264.
Berber, M., Çelepçi, E.:	“Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu , Trabzon, 2005.
Berning, Carl C:	“Alternative für Deutschland (AfD)- Germany is New Radical Right Wing Populist Party”. DICE Report , Cilt 15(4), (2017). s.16-19.
Bıçakçı, Ulaş:	Paradigma ve Yaşam Kalitesi . Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Bıçkı, Doğan, Sobacı, Zahid:	“Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post-Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak”, Yönetim Bilimleri Dergisi , Cilt: 9, Sayı: 2, (2011). ss. 215-234.
Bilgin Altınöz, A.Ç.:	“Mimari koruma uygulamalarına genel bir bakış”, Mimarlık , 44(338), 2007, s.30-35.
Bilgin, Nuri:	Yer kimliği: “burası” noktasının inşası, Siyaset ve insan. (İkinci Baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları, (2005). 265.
Bingham, John,:	The Urban Republic, Short Oxford History of Germany, Weimar Germany (Ed: Anthony McElligott), Oxford University Press, New York, 2009, s. 127.
Biröl, Gaye:	“Kentlilik Bilinci Ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, Ege Mimarlık Dergisi , Sayı: 65. 2, (2008). ss. 28-31.
Blassingame, Lurton,:	"Sustainable Cities: Oxymoron, Utopia, Or Inevitability ?", The Social Science Journal , January 1998, ss.1-13
Blowers, Andrew Stephen Young,:	Britain: Unsustainable Cities ”, ed. Nicholas Low ve diğerleri, Consuming Cities. The Urban Environment in the Global Economy After the Rio Declaration, Routledge Publisher, NewYork, 2000, s.91.
Boratav, Korkut:	Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.
Bozkurt, K. Ö.:	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD, 1994) Eylem Programının Türkiye’de Uygulanan Sağlık Politikalarına Yansımalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İncelenmesi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2011).
Bozkurt, Yavuz:	Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşümü, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2010.
Bozdoğan, Recep,:	“Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesine Giriş”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi. 11(1), 2002, s.56-72.

Bozdoğan, Recep:	“Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi , İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, (2005). ss. 1011-1028.
Böhler, Karl Friedrich:	“Langlebige regionale Disparitäten“ Bundeszentrale für politische Bildung, 2011 (Çevrimiçi), http://www.bpb.de/themen/8LAI5,0,Langlebige_regionale_Disparit% E4ten.html .
Böventer, E.Von:	“City Size Systems: Theoretical Issues, Empirical Regularities and Planning Guides, Urban Studies , Vol. 10, No: 2, (June), 1973, s.145-151.
Brezzi, M., Veneri, P.:	Assessing polycentric urban systems in the OECD: Country, regional and metropolitan perspectives. OECD Regional Development Working Papers, 2014/1, OECD Publishing, 2014.
Bulut, Yakup:	GAP Bölgesinde Kentleşme (Sorunlar ve Çözümlere İlişkin Yaklaşımlar) , Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 2005.
Bunis, Danny Robiu Hambleton ve Paul Hoggett:	The Politics of Decentralisation. The Macmillan Press Ltd., London, 1994.
Castells, M. :	Kent Sınıf İktidar, Asuman Erendil (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1997.
Castells, M.:	Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, kimliğin gücü. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 12. 2006.
Cengiz Sibel ve Cem Mehmet Baydur,:	“Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Cilt.19, Sayı.2, 2010, s.89.
Ceritli, İsmail,:	"Kentleşmeye Bağlı Çevre Sorunlarını Oluşturan Temel Kaynaklar", Ekoloji Çevre Dergisi . Yd.5, Sayı. 17, Ekim-Aralık 1995, s. 17.
Charles, Gide, Charles, Rist,:	A History of Economic Doctrines , Çev.R.Richards B.A., G. Harrapand Co. Ltd., 2nd Ed., London, 1960, ss.85-87.

Christensen David E.:	Urban Development , Holt Reinhart and Winston Inc., New York, 1964.
Chronik der Altstadt,:	Tarihi Kentin Tarihçesi, (2015), (http://www.frankfurt.de/) Landesgeschichtliches Informationssystem Hessen Hessen Eyaleti Tarihi Bilgi Sistemi, (Çevrimiçi) (http://www.lagis-hessen.de/), 20.10.2019.
Clawson, Marion, Hail, Peter:	Planning and Urban Growth:An Anglo-American Comparison . The John Hopkins University Press. London, 1973, s.40.
Conway, M. M.:	Political Participation in the United States , 3rd Ed., Washington D.C.: CQ Press. (2000).
CCDP:	Cork City Development Plan, 2020, preparing year 2004, Dublin, Ireland, (Çevrimiçi) http://www.corkcitycouncil.ie/ourservices/planning/pdf/Section_2_Strategic_context.p df (20.10.2019)
Cornelius, Wayne A ve Felicity M. Trueblood,:	Latin American Urban Research . Sage Publications, London, 1975.
Coşar, Y.:	"Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi ,25 (2), (2014). ss.226 - 240.
Coşkun, Recai:	Kente ve Yerele Dair , Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008.
Cox, Kevin (Ed.):	Urbanization and Conflict in Market Societies , Methucn and Co Ltd, London, 1978.
Çahantimur, Arzu,:	"Sürdürülebilirlik Olgusunun Kentsel Gelişme Sürecindeki Yansımaları", Edit: Elif Karakurt Tosun. Mekan, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri , Ekin Yayınevi, Bursa, (2010). ss.225-256.
Çakır Sümer, Gülizar,:	"Hava Kirliliği Kontrolü: Türkiye’de Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik Yasal Düzenlemelerin Ve Örgütlenmelerin

	İncelenmesi” Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi , Cilt 7, Sayı 13, (2014) s. 37-56.
Çakır, Sabri:	Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , Sayı.24, Aralık 2011, s.133-134.
Çalık, D ve Çınar, Ö. P.,:	“Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu Ve İnternet”, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı - 2009, (inet-tr’09 – XIV) içinde (ss.77-88).12-13 Aralık 2009. Bilgi Üniversitesi, İstanbul, (Çevrimiçi) http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf , 20.10.2019.
Çalışkan, O.:	Sürdürülebilir Kent Formu: Derişik Kent, Planlama Dergisi , (3), 2008, 33–54.
Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A.:	Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni . 6(4), (2007). 297-306.
Çapanoğlu, S. G.:	Geçmişten Günümüze Lizbon Stratejisi ve 2020 İçin Yeni Bir Vizyon Işığında “AB 2020” Stratejisi. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu . 2010.
Çeker, Ali:	“Doğal Ortamın Mekânsal Kullanım Özellikleri ‘Eyüp Sit Koruma Alanı Örneği”, III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu , s. 283, Hatay, 2012.
Çeker, Ali ve Belge, Rauf:	“İstanbul’da kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleşen bir olgu: Soylulaştırma”, Türk Coğrafya Dergisi , 65, 2015,s.77-86
Çelebi, Burak,:	“Yerel Yönetimlerin Uluslararası Müdahaleleri İçin Yasal Bir Dayanak: Uluslararası Hukuk Ve Kentli Hakları”, TESAM Akademi Hakemli Dergisi , Cilt 1, Sayı 1, (2014) s. 129-155.
Çelik, Celaleddin:	Şehirleşme ve Din , Konya: Çizgi Kitabevi, 2003.
Çınar, Tayfun,:	Dünya kenti hipotezi ile yeni kentsel politika paradigması üzerine bir değerlendirme, Mekânsal değişim ve dönüşüm . 8 Kasım dünya şehircilik günü 36. kolokiyumu bildirileri kitabı, Ankara: TMMOB gehir Plancıları Odası Yayını, (2012). 47-56.

Çiçek, C.Ali,:	Milliyetçilik Bayrağını Sosyalistler Taşır! , İstanbul: Tezkire Yayınevi. (2016),
Çokgezen, J.:	Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi . 23(2), (2007). 91-115.
Danış, Didem :	Kentsel Dönüşümün Arka Planı, (Çevrimiçi) http://www.hyd.org.tr/attachments/article/126/kentsel_donusum_-_didem_danis.pdf , 20.10.2019.
De.statista:	Das Statistik Portal, (Çevrimiçi) https://de.statista.com/statistik/daten/studie/76095/umfrage/asyl-antraege-ingesamt-in-deutschland-seit-1995/ / 02.05.2018.
David, Drakakis-Smith:	Third World Cities: Sustainable Urban Development m—Basic Needs And Human Rights, Urban Studies , Vol. 34, Issue 5/6, May'97, ss.797-824.
David, Satterwaite:	"Sustainable Cities Or Cities That Contribute To Sustainable Development?", Urban Studies , Vol. 34 Issue 10, October'1997, ss. 1668-1690.
Deeming, J.:	Reconstructing the City in Occupied Germany: Planning and Rebuilding in the British Zone, 1945-1949 , Sage Public. 2009.
Delladetsima, Pavlos M.:	"What Prospects for Urban Policy in Europe?", City , Vol. 7, No.2, July 2003. s.153-166.
Demir, Cengiz,:	Kent kimliğini geliştirme sürecinde mekansal model tasarımı ve kent plancılarının rolü. Planlama . (3), (2006). 117-122..
Demir, Cengiz ve Çevirgen, Aydın:	Turizm ve Çevre Yönetimi - Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı , Ankara, Nobel Yayın, 2006.
Demiral, Berkan,:	"Sürdürülebilir Kentler ve Bölge", Özhan Ertekin (Ed.), Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler (8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu, 7-9 Kasım 2005), İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, s. 251-260.

Demirci, M. ve Genç, F. N.:	Planlamanın Avrupa Birliği Boyutu , Ankara, 2007.
Demirkan,Tarık:	Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları: Kentler . Cogito 8: Kent ve Kültürü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
Demirkol, Selami ve Baş, Zuhale Bereket:	“Kentsel Dönüşümün, 6306 Sayılı Yasa Kapsamında Hak ve Özgürlükler Açısından Ele Alınması”, 1. Baskı, Ankara: TBB Dergisi , Sayı:108, (2013), 23-70.
Derdiman, R. Cengiz:	“Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin ve Bu Belediyelerin Yapılarındaki Yeni Değişikliklerin Anayasaya Uyumu Sorunu”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Cilt: 2, Sayı:1, Isparta, (2012), 51-88.
Deutsche Welle:	“Merkel: Türkiye'nin üyeliğinin taraftarı olmadım”. (06.02.2019). http://www.dw.com/tr/merkel-turkiyenin-uyeliğinin-taraftarı-olmadım/a-40388680 03.05.2018.
Dicle, Atilla;:	"Örgütsel Verimlilik ve Etkenlik", Ankara: ODTÜ Geliştirme Dergisi , Sayı:9, 1975, ss.24-32. s.28.
Dinçer, Ömer:	“Kent Yönetimi”, Habitat II Kent Zirvesi , İstanbul, 3-12 Haziran 1996, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997, s. 192.
Dinler, Zeynel:	Bölgesel İktisat , 9.Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, 2012.
Domroemer.de:	Dom Römer Frankfurt, (2015), Die Stadt lebt, (Çevrimiçi) (http://www.domroemer.de/ , 20.10.2019.
Domar, David Evsey:	A Theoretical Analysis of Economic Growth, The American Economic Review, Pittsburgh, 1952, s.18.
Don, Martindale:	Şehir Kuramı, Çev. Fırat Oruç, Şehir ve Cemiyet; Haz. Ahmet Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s.83.
Dölarslan, Ş. E.:	“Avrupa’da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı Sürecinin Sürdürülebilir Orman Yönetimi Anlayışı. Süleyman

	Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. A(2), (2007). 159-174.
Drakakis -Smith David; David,:	“Third World Cities: Sustainable Urban Development II, Population, Labour and Poverty”, <i>Urban Studies</i> , C.33, S.4/5, 1996,s.673–701.
DST:	“Stadtumbau-starke Partnerschaft für die Zukunft die Staedte. Gemeinsame Positionspapier Deutscher Städtetag (DST) , Februar 2006.
Duben, Alan ve Sadun, Emre Alp:	Urban Management Development , IULA-EMME Publication, İstanbul, 1993, s. 17.
Duran, M., Demirer, G.N., Torunoğlu, E.:	“Sürdürülebilir Kalkınmanın Sürdürülemezliği – Johannesburg Zirvesinin Hatırlattıkları Ya Da Egemen Kalkınma Anlayışının Eleştirisi”, Çevre ve Mühendis Dergisi , 2003, S.23–24, s.34-36.
Duru Bülent ve Ayten Alkan,:	20. Yüzyılda kent ve kentsel düşünce, 20. Yüzyıl kenti , Ankara: İmge Yayınevi, 2002.
Duru, Bülent,:	“ Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mülkiye Dergisi. 246(29), 2005. s.59-76.
Duru, Bülent:	Avrupa Birliği Çevre Politikaları. Erhan, Ç. Senemoğlu, D. (Der.) Ankara: İmaj Yayınevi. 2007.
EDANRW:	Economic Development Agency of the German State of North Rhine-Westphalia (NRW), Kuzey Ren-Vestfalya’da Yeni Yatırım Fırsatları, Tanıtım Broşürü, 21s. (Çevrimiçi) http://www.nrwinvest.com/nrwinvest_turkish/yayinlar/Standort_brosch_re.pdf , 20.10.2019.
Economist:	The Economist Intelligence Unit (EIU), (2018). (Çevrimiçi) http://www.eiu.com/home.aspx , Erişim Tarihi: 26.04.2019
Ekses, S.:	Avrupa 2020 Stratejisi: Türkiye İçin Neden Önemli?. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu , 87. (2014).

Ekşi, A.:	“Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji”, Türk Psikiyatri Dergisi , Cilt 13, Sayı 3, (2007), 215-221.
Eliçin, Yeşeren:	“Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler”, Mülkiye , Cilt.35 Sayı.270, 2011, s.145.
Emür, H. Semih ve Dişlen, Onsekiz:	"Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşen/eri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Sayı 22, Yıl 2007/1, ss. 367-396.
Erden, L.; Çakmak, H.:	“Türkiye’de Yerel Kalkınma ve Devletin Rolü: Bir Yöresel Panel Veri Analizi”, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt:23, Sayı:2, (2005). Sayfa:13-32
Erder, Sema ve İncioğlu, Nihal:	“2004 Sonrası Gelişmeler: Yerel Siyaset İkinci Planda”, (2013),(Çevrimiçi) http://www.arkitera.com , 12.12.2018.
Ergun, Cem:	Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük ve Gülsuyu Mahallesi) Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta. (2011),
Erkan, Nihal E.:	Şehir Kavramlarının Yolculuğu , İdeal Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
Erkan, Rüstem:	Kentleşme ve Sosyal Değişme , Bilimadamı Yayınları, Ankara, 2010.
Eroğul, Cem:	Çağdaş Devlet Düzenleri , İmaj Yay., Ankara 2001.
Ersoy Melih ve Şengül, Tarık:	“Kalkınma Kuramlarında Kentler”, İktisat Dergisi , Sayı: Nisan - Mayıs 97, s. 70-78, Ankara, 1997, s.70.
Ersoy, Melih, :	Kentsel Planlama Kuramları , Ankara: İmge Kitabevi. 2016.
Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu,:	“ Sürdürülebilir Kent ”, Ayşegül Mengi (ed.), Kent ve Politika, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.

Ertek, A.:	“İstanbul'un Jeomorfolojisi”. İstanbul'un Jeolojisi Sempozyumu III 7-9 Aralık 2007 (s. 21-49). İstanbul: Süleyman Demirel Kültür Merkezi.
Erten, M.:	Nasıl Bir Yerel Yönetim? , İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi. 1999.
Es, Muharrem:	Kent Üzerine Düşünceler , İstanbul: Plato Danışmanlık Yayınları, 2008, s.50.
Es, Muharrem ve Ateş, Hamza:	“Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi , Sayı:48, (2004), 205-248.
Eşkinat, Rana:	“Türk İnşaat Sektöründe (TOKİ'nin) Yeri ve Etkisi”, (2012), Erişim Tarihi: 21.05.2019, (Çevrimiçi) http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel
Ethem, Torunoğlu:	Nasıl Bir Kent, Nasıl Bir Çevre, Nasıl Bir Yerel Yönetim , ÇMO Kitaplığı, 2009, s.8.
Fainstein, Susan S., Scott Campbell:	Readings in Urban Theory , Oxford: Blackwell.
Fontana David:	Managing Time, Leicester : The British Psychological Society, 1993, s.83;
Forbes:	America's Most Livable Cities, (2018). (Çevrimiçi) https://www.forbes.com/2010/04/29/cities-livable-pittsburgh-lifestyle-real-estate-top-ten-jobs-crime-income_slide_5.html# , Erişim Tarihi:26.03.2019
Frankfurt Kent Tarihi Arşivi,:	Städtisches Archiv, (2015), (Çevrimiçi) (http://www.stadtgeschichte-ffm.de/)
Genç, Fatma Neval:	6360 Sayılı Kanun ve Aydın'a Etkileri. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi . 1, (2014). 1-29.

Genç, Fatma Neval:	“Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi , Cilt: 15, Sayı:1, (2008), 115-130.
Genç,Fatma Neval:	Yerel Yönetimler ve Kent Yenileme, Yerel ve Kentsel Politikalar , (Ed. M.A. Çukurçayır, A. Tekel), Konya: Çizgi Kitabevi, 2012, s.137-168.
Gherasim, Mihaela Elvira:	The Fundamentals of Sustainable Development, Academy of Economic Studies, Bucharest, Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol:4(1), (2012), s:447
Giddens, Antony:	“Globalleşme Üzerine”, Kaynak Yay. İstanbul: 2000, s.22.
Giddens, Anthony:	Sociology , Third Edition, Cambridge, 1997, s.477.
Giddens, A.:	Modernite ve bireysel kimlik-geç modern çağda benlik ve toplum. (Çev. Ü.Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları. (2010). 75.
Goodall, Brian,:	The Economics of Urban Areas , Pergemon Press, Oxford. 1972, s.299.
Goodland, Robert:	“The Concept of EnvironmentalSustainability”, Annual Review of Ecology and Systemaics , 1995.
Göka, İ.:	İnsan ve mekan. İstanbul: Pınar Yayınları, 2001.
Gökalp, Duran Derya; Yazgan, Murat Ertuğrul,:	“Kentsel Tasarımda Kent Ekolojisi”, Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi , Cilt 1, Sayı 6, ISSN: 1308-0040, (2013) s.28-31.
Gökaltun, E.:	Tuğla yüzeyli binalar kent kimliğini belirleyici öğelerinden birisi olabilir mi?: Eskişehir örneği, İdealkent , (1), Ankara, (2010). 127-128.
Göksu, A. Faruk:	“Kentsel Dönüşüm; Yeni Yaklaşım ve Yenilikçi Modeller”, (2012), (Çevrimiçi) http://www.Kentselyenileme.orgdosyalarLMimarIst.pdf.com . 14.02.2019,

Gölbaşı, Serkan:	Kentleşme ve Suç, İstanbul'un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirilmesi , İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2008. s.6.
Gömeç Çiğdem Yangın vd.,:	Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları Sempozyumu'08 Bildiriler Kitabı , İstanbul: İTÜ, 2008, s.752.
Gönel, F.:	Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma. 2002.
Gönüllü, G.:	Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünya'da ve Türkiye'de Kentsel Haklar. Todaie İnsan Hakları Yıllığı . 32, (2014). 31-52.
Görmez, Kemal:	Kent ve Siyaset: Bir Metropol Alanda Kentleşme , Ankara: Gazi Kitapevi Yayınları(1997),.
Görün, Mustafa Kara:	"Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye'de Kentsel Yaşam Kalitesinin Arttırılması". Yönetim Bilimleri Dergisi , 8(2). 2010, s.141-164.
Grebler, Leo,:	Continuity in the Rebuilding of Bombed Cities in Western Europe , American Journal of Sociology , Vol. 61, No. 5 (Mar., 1956), pp. 463-469
Greer, Scott, Dennis Mc Elrath, David W.Minar ve Peter Orleans,:	The New Urbanization, St.Martin Press, 2od Printing, New York, 1969 ,s.302..
Gunder Frank Andre,:	"The Development of Under development", Monthly Review , vol.17, New York. 1966, s.17-31,
Güler, Mahmut, :	"Kentsel Haklar, Kapitalizm Ve Katılım", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , Sayı 1, Cilt 66, (2011) s. 49-71.
Güler, M.:	Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi . 66(1), (2012). 49 – 71.

Güllüpnar, Hasan:	“Kurumsal Bir Geribildirim Aracı Olarak WEB Sayfaları: Konya Büyükşehir Belediyesi Geribildirim Mesajlarının Analizi”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi , Cilt: 21, Sayı: 3, (2012). ss. 79-102.
Gültekin, Ahmet Tanju:	Konut Kullanıcılarının Kentsel ve Sosyal Yaşam Kalitesi Farkındalığı, Ankara Araştırmaları Dergisi , 3(2), (2015), 165-182,
Günay, Ünver:	Din Sosyolojisi , İstanbul: İnsan Yayınları, 1998, s.51.
Günay, Ünver:	Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat , İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999, s.35.
Güney, Ziya:	“Kentsel Dönüşüm ve Londra Örneği...”, (2012), (Çevrimiçi) http://ekohaber.com.tr/ZiyaGuney-ekohaber5haberid16452.html . 15.05.2019.
Gür, Miray ve Neslihan Dostoğlu:	Bursa Doğanbey üzerinden kentsel dönüşümde yaşam kalitesinin tartışılması, MEGARON ; 11(1) (2016): ss.89-105.
Gürak, Hasan:	Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi , Bursa: Ekin Kitabevi, 2006, s.309.
Gürbüz, Ahmet:	Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Teknoloji Dergisi . Yıl: 5, Sayı 1-2, 2002, ss: 49-59.
HABITAT,:	An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements Oxford University Press, Oxford, 1996.
Hajdu, Joe,:	Postwar Development and Planning Of West German Cities , Urban and Rural Change in West Germany, (Ed: Trevor Wild), BARNES & NOBLE Books, New Jersey, 1983.
Han, E., Karluk, R., Başol, K,:	Türkiye Ekonomisi , Editör: Mustafa Özer, T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1149, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 608, Eskişehir, (1999), 378-379.

Han, E. ve A. Kaya:	Kalkınma Ekonomisi: Teori Ve Politika , Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (2006),
Harvey, David:	Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru. (Çeviren: Ayşe Deniz Temiz), 3.Basım, İstanbul: Metis yayınları(2013),.
Harvey, David,:	“Kent Hakkı”, Erişim Tarihi: 10.05.2019, http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey .
Harvey, David,:	Postmodernliğin Durumu , İkinci baskı, çev: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.
Hauser, Philip M. ve Leo F. Schnüre,:	The Study of Urbanization , John Wiley and Sons, Inc., New York, 1965, s.463.
Hayward;Steven:	"Broken Cities", PolicyReview , Mar./Apr. 1998, s.875.
Heineberg, Heinz,:	German geographical urban morphology in an international and interdisciplinary framewor. 2006.
Hemsley, J., ve Mason, R. M.,:	“Knowledge and knowledge management in the social media age”, Research & Policies , 2013, s.168.,
Hepcan, Şerif; Özkan, Mehmet Bülent; Kaplan, Adnan; Küçükbaş, Özkan, B.:	Kemalpaşa (İzmir) Kentsel Dış Mekanlarının Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi , Cilt: 38, Sayı:2, (2001). Sayfa:143-150
Hey, C.:	EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies , in S. Scheuer, (Ed.), EU Environmental Policy Handbook A Critical Analysis of EU Environmental Legislation (chapter 3). Brussels: European Environmental Bureau Pub. (2005).
Hirsch, Werner Z.,:	Urban Economic Analysis , Tata, Mc Graw-Hill Publishing Company Ltd., New Delhi. 1975 ss.281-282..

Hofmeister, Burkhard:	The study of urban form in Germany, Urban Morphology , 8(1), (2004), 3-12
Hohenberg, Paul M. Ve Lynn Hollen Lees:	The Making of Urban Europe: 1000-1994 , Harvard University Press, Cambridge, 1996, s. 325.
Stadtplanungsamt :	Frankfurt Stadt Plane, (Çevrimiçi) https://www.stadtplanungsamt-frankfurt.de/start_1152.html?psid=tqkarfligp6d897ccgg9c4rqa6 , 20.10.2019.
Huber, Walt Levin, Messick,:	Real Estate Economics (4.bs.). California: Educational Textbook Company.2004, s.55
Hugo, Priemus, Peter Boelhouwer ve Helen Kruythoff:	"Dutch Urban Policy: A Promising Perspective for the Big Cities", International Journal of Urban and Regional Research , V 21, N.4, 1997, s. 684.
Human Settlements:	Human Settlements Development and Policy, National Report Germany HABITAT II, Federal Ministry for Regional Planning, Building and Urban Development Yay., Bonn 1996, s.11.
Ildırar, Mustafa:	Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.
Işık, Şevket:	Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modeller,” Ege Coğrafya Dergisi , 14, (2005), s. 60.
Işık, A. ve Meriç, M.:	Hayatın Kalitesi (Quality of Life) Kavramının Felsefik Temelleri; Aristo, Bentham ve Nordenfelt, Ege Akademik Bakış , 10(1), (2010), ss. 421-434.
İBB,:	İstanbul İçin Deprem Master Plan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Dairesi Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü, 7 Temmuz 2003, ix+1334.
İzci, Ferit ve Turan, Menaf:	“Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi

	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt: 18, Sayı: 1, Isparta, (2013), 117-152.
Jakobsen, Leo ve Ved Prakash:	Urbanization and National Development , Sage Publications, Beverly Hills, 1971, s.53.
James J. Gibson-John M. Ivancevich ve James H. Donney	Organizations (Behavior-Structure- Processes) , 7.Edition, Irwin Inc., USA 1991, s.25.
Jan G. Lambooy ve Frank Mojsdaert:	"The Economic Organization of Cities: An Institutional Perspective", International Journal of Urban and Regional Research , Vol.20, No.2, 1996. s.220.
Jayne, Mark:	Cities and Consumption , Routledge Publisher, London, 2006, s. 24; Age, s.11.
John, Peter:	Local Governance in Western Europe , SAGE Publications, Londra, 2001, s. 55.
Johnson, Richard S:	TQM management processes for quality operations , Milwaukee: ASQC Quality Press(1993)..
Jones, P.:	"Housing: From Low Energy to Zero Carbon". CLARK, W. ve diğerleri (ed.) The SAGE Handbook of Housing Studies. Londra: SAGE. (2012).
Kaçar, Fatmanur:	"2017 Almanya Federal Meclis Seçimi ve Almanya için Alternatif Partisi'nin Yükselişi: Avrupa'da Sağ Popülizmin Değerlendirilmesi". Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi , Cilt 6(1-2), (2017). 23-41.
Kağnıcıoğlu Deniz,:	"Avrupa Sosyal Modelini Oluşturma Sürecinde Bir Endüstriyel Demokrasi Aracı Olan Yönetime Katılmanın Rolü", Anadolu Üniv İ.İ.B.F. Dergisi , Eskişehir:2008, s.275.
Kahraman, M.D.:	İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite, Planlama, Cilt:24, Sayı:2, (2014). Sayfa:74-84

Kara,T.:	“Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif”, Sosyoloji Dergisi , 3. Dizi, 22. Sayı, 2011, s.368.
Karabel Ahmet Haluk:	Şehirlerimiz Etkin Bir Kentsel Dönüşüme Muhtaçtır. Kamu’da Sosyal Politika, Ocak-Şubat-Mart 2014, Yıl:8 (26)
Karakurt Tosun, E.:	Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. (2007),
Karakuzulu, Z.:	Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. Yazılı Bildiri, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara, (2010, Kasım). 397-406.
Karasu, Arman Mithat:	“Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , Cilt.57, Sayı.4, 2008, s.258.
Kates, Robert W., Parris, Thomas M., Leiserowitz, Anthony A.:	What is sustainable development? Goals, Indicators, Values and Practice, Environment: Science and Policy for Sustainable Development , Vol.47, No.3, (2005), s:11
Kavruk, H.:	Anakente bakış, Türkiye’de anakent belediyciliği ve kent hizmetlerinin yönetimi. (Birinci Baskı). Ankara: Hizmet-iş Yayımları, 25. (2002).
Kaya, Erol:	Kentleşme ve Kentleşme , İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2007, s.8-9.
Kaya, Erol, Hulusi Şentürk, Osman Danış, Sami Şimşek,:	Modern Kent Yönetimi – I , İstanbul: Okutan Yayıncılık. 2008.
Kayır, G. Ö.:	Coğrafi Bilgi Sistemi’nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası, (2007). 561- 570.

Kaynak, İsmet,:	Muhteşem Kalkınma İktisadı , Ankara: Gazi Kitapevi, 4. Basım, 2011, s.77.
Kaypak, Şafak:	"Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme", Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi , 2 (4), (2013). ss.80-95.
Kaypak, Şafak:	"Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi , Cilt:3, Sayı: 3, (2010), 84- 105.
Kaypak, Şafak:	"Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve 'Marka Kentler'", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , Cilt: 14, Sayı: 1, (2009). ss. 335-355.
Kazmacı, Şüheda,:	"Yaşanabilir Kentlerin Oluşturulması: Ankara Kenti Örneği", INTOCBEPS, Ankara. (2016)
Keçeli, Arif; Çelikoğlu, Şaban	Kent Çalışmaları , Ankara: Detay Yayıncılık, 2014.
Keleş, Ruşen:	Kentleşme Politikası , 10. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s. 26.
Keleş, Ruşen:	Kentleşme ve Kentli Hakları , Panel/Forum TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi Kahramanmaraş Temsilciliği, 2011, s.24.
Keleş, Ruşen Hamamcı, Can,:	Çevre Politikası . Ankara: İmge Kitabevi, 2005.
Keleş, Ruşen:	Kentbilim Terimleri Sözlüğü , İmge Yayınları, Ankara, 1998, s.53.
KENTGES:	Kentges Araştırma Raporu, 2013. (Çevrimiçi) http://www.kentges.gov.tr , 24.10.2019.
Keskin, E. B.:	"Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)", PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi , 8 (1), (2012). ss.81-99.

Kevin, Cox:	Urbanization and Conflict in Market Societies , Methuen and Co Ltd., London, 1978, s. 43.
Keyman, Fuat Berrin:	Lorasdağı, Kentler, Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği , İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2010.
Kılıç, Selim:	Hazine Taşınmaz Mallarının Ülkenin Ekonomik Kalkınması Yönünde Değerlendirilmesi , İzmir: Milli Emlak Müdürlüğü Yayını, 2001, s.7.
Kılıçoğlu, Pınar:	Türkiye'nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme , Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.
Kıray, Mübelcel:	Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme , Bağlam Yayıncılık, Ankara, 2013.
Kıray, Mübeccel:	Kentleşme Yazıları , Bağlam Yayınları, İstanbul, 2013.
Kırzioğlu vd.,:	"Ekolojik Temele Dayalı Kentleşme-Çevre Etkileşimi", Atatürk Üniv.Ziraat Fak. Derg. 30 (2), 1999, s.187-191,
Kırzioğlu, Mehmet İlgar:	Kentleşme ve Etkileri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi , Sayı: 2014 / 1, s.37-55.
King, L.:	Houston Sustainable Development Indicators: A Comprehensive Development Review for Citizens, Analysts and Decision Makers, Houston: Shell Center for Sustainability Rice University. 2012.
Kiraz, Ali:	A'dan Z'ye Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşüm ile İlgili Pratik Bilgiler ve Dilekçeler . İstanbul: Beta Yayınları, 2014. s.38.
Klemp, Klaus:	Design in Frankfurt, 1920-1990 . Sage Public, 2001.
Klemt, Georg:	"Federal Almanya'da Bölge Planlaması", (2019) (Çevrimiçi) http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/402/4374.pdf ,

Koçak, Hüsamettin:	"Kentsel Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesi için Stratejik Çalışma Alanları", Yerel Siyaset, Sayı 31, (2008), ss. 41-47.
Koçak, Y.:	Türkiye’de Yerel Yönetimler , Ankara: Siyasal Kitapevi, 2013.
Koçak, Y.:	Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Göç Üzerine Etkisi: Kars 29 Ekim Mahallesi Örneği. Electronic Turkish Studies , 9(5), (2014). 1415-1417.
Koçak, Y. ve E. Terzi:	Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 3(3), (2012), 163-184.
Korkut Tuna:	Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, İstanbul: İst.Ün. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1987, s.30-40.
Korkut, Tuna:	Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri , İstanbul: İz Yayıncılık, s.138
Köktürk, Erol Erdal Köktürk,:	Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi. 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ankara, 2-6 Nisan 2007. ss: 1-18.
Kratke, Stefan:	“Strengthening the Polycentric Urban System in Europe: Conclusions from the ESDP”, European Briefing , Vol. 9, No. 1, (2001), s.105-116.
Krugman Paul:	"Urban Concentration: The Role of Increasing Returns and Transport Costs", Proceedings of World Bank, Annual Conference on Development Economics 1994, USA, 1995, ss.241-242.
Kubaş, A.:	Tekirdağ İlinde Sanayileşme ve Çevre Yönetimi, Social Sciences Research Journal , Cilt:6, Sayı:4, (2017) Sayfa: 167-121.
Kunzmann, Klaus R.,:	Urban Germany: The Future Will Be Different, National Policy Responses to Urban Challenges in Europe, (Ed: Leo von den Berg), Ashgate Publishing, Abingdon, 2007, s. 169-170.

Kurt, H.:	Türkiye'de Kent-Köy Çelişkisi , Ankara: Siyasal Kitabevi. (2003),
Kurtay, C., Sağlam, H.:	“Ruhr Metropolitan Bölgesi Gelişim Projesi”, Serbest Mimar Dergisi , Sayı: 6-7, Eylül, (2011). ss: 71-76.
Kurtuluş, H.:	Mekanda billurlaşan kentsel kimlikler: İstanbul’da yeni sınıfsal kimlikler ve mekânsal ayrışmanın bazı boyutları. Doğu-Batı , 6(23), (2003). 76;
Kurtuluş, Hatice:	“Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak”, Planlama Dergisi , Sayı: 2, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, (2006),7-12.
Kutlu, R. Manav, B. Ertürk, Z.:	“İstanbul kıyı mimarisinin görsel matris üzerinden kimlik incelemesi”, The Turkish online journal of design, Art and communication , 2(1), 2011). 7.
LARES:	Large Analyses and Rewiew of European Housing and Health Status., World Healh Organization Report , 2007, s. 25.
Larkham P. J.:	"Remaking cities: images, control, and postwar replanning in the United Kingdom" Environment and Planning B: Planning and Design 24(5) (1997), 741 – 759
Lefebvre, Henri:	Kentsel Devrim , (çev. Sezer, S), İstanbul: Sel Yayıncılık. (2013). s.367.
Lefebvre, Henri:	Modern Dünyada Gündelik Hayat , İstanbul: Metis Yayınları 1998, s.64.
Lefebvre, Henri:	The Production of Space , Blackwell, U.S.A, 2007, s.32.
Lessmann, Christian:	“Regionale Disparitäten in Deutschland und Ausgesuchten OECD- Staaten im Vergleich“.(Çevrimiçi) http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoContent/N/publ/Zeitschriften/zs-fodr/ZS-IFODR-container/IFO_DRESDEN_BERICHTET_2005/ifodb_2005_3_25-33.pdf , 20.10.2019.

Lewis, William Arthur:	“Economic Development with Unlimited Supplies of Labor”, The Manchester School , Vol: 22, 1954, p. 139-191
Lineberiy Robert L. ve Ira Sharkansky:	Urban Politics and Public Policy , Harper and Row Publishers, 2nd Ed., New York, 1974, s.51.
Lynch, K. :	Kent imgesi , (Çev. İ. Başaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (2010). s.51;
Maier, Gunther, Tödting Franz, Trippl Michaela:	“ Regional-und Stadtökonomik ”, Wien: Springer, (2006) s.84.
Maler Kari ve Göran Maler:	"Environment, Poverty and Economic Growth", Annual World Bank Conference on Development Economics'1997 , Washington, 1998, s.253.
Marans, Robert W.:	The Policy and Research Benefits of Quality of Urban Life Studies, International Conference on Quality of Urban Life , 3-5 Dec. 2003, İstanbul.
Marmara:	Marmara Projesi, (2015), (Çevrimiçi) www.marmara.gov.tr ,
Martindale, Don:	Şehir Kuramı , Çev. Fırat Oruç, Şehir ve Cemiyet; Haz. Ahmet Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s.83.
Mazlumdar, Sanjoy:	"Sense of Place Considerations For Quality of Urban Life", International Conference On Quality of Urban Life , 3-5 Dec., İstanbul. (2003)
Meadowcroft, James:	"Planning, Democracy and the Challenge of Sustainable Development", <i>International Political Science Review</i> . V.18, No.2, April 1997, ss. 168-169. s. 172.
Meadows, Paul ve Ephraim H.Mizruchl:	Urbanizm, Urbanization and Change:Compparative Perspectives, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts, 1969, s. 167.

Meller, John Rex:	Urban Sociology in an Urbanized Society. Routledge KeganPaul Ltd., London, 1977, s.255.
Mengi, Ayşegül ve Algan, Nesrin:	Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği, Ankara, Siyasal Kitabevi, (2003), s:230-239
Mercer:	Quality-of-living-survey,UnitedStates, New York(2018). (Çevrimiçi) https://www.mercer.com/newsroom/2018-quality-of-living-survey.html , Erişim Tarihi:26.03.2019
Miles, Malcolm:	Cities And Culture, Routledge Publisher, London, New York, (2002).s.19;
Mills Edwin S. ve Luan Sende Lubuele:	"Inner Cities", Journal of Economic Literatüre, Vol.35, June 1997, s.750.
Mills, Edwin S.,:	Urban Economics, Scott, Foresman Company, Illinois, 1972. , s. 140
Monocle:	Monocle Dergisi İnternet Sayfası, 2017 Dünyadaki Yaşanabilir (2018) Kentler Araştırması, (Çevrimiçi) https://monocle.com/film/affairs/quality-of-life-survey-top-25-cities-2017/ , Erişim Tarihi:26.03.2019
Mousavi, S. N.:	Livability in Historic Urban Quarters Case Study: Walled City of Famagusta, Master of Science in Urban Design Eastern Mediterranean University. 2013.
Mukul, İrfan:	“TOKİ’nin kucağına itilen mahalle: Küçükçekmece Kanarya”, 2012(Çevrimiçi).
Mumford, Lewis,:	The City in History:Its Origins, Its Transformations ve Its Prospects, Seeker and Warburg Publication, London, 1961, s.458.
Mutlu, Ahmet:	Kentli Hakları ve Türkiye, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2010, s.157

Mutlu, Ahmet; Özaydın, Özgür,:	“Metropol Kent; Samsun’da Kentlilik Bilinci” , Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Raporu, (2011) s. 1-73.
Newman, Peter, Andy, Thornley:	Urban Planning in Europe , London and New York.Routledge, 1996, s. 60-61.
Niray, N.:	Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Sayı: 9, (2002), 1-27.
OECD:	Strategies for Housing and Social Integration in Cities , OECD Publishing, 1996.
OECD,:	Urban Policy in Germany , OECD Publishing, 2009, s.16.
Oğuz, D., Saygı, H., Akpınar, N.,:	“Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/Sekapark, Coğrafi Bilimler Dergisi , 8(2), (2010). ss: 157-167.
Oktay, Derya,	Kent kimliğine bütüncül bir bakış. İdealkent , 3, (2011). s.11.
Okumuş, Deniz Erdem ve Engin Eyüp Eyüboğlu:	Kentsel dönüşüm öncesi kentsel yaşam kalitesi araştırmasına yönelik yöntem önerisi ve Ataşehir Barbaros Mahallesi örnekleme, Planlama , 25(2), (2015). 93–106.
Ökmen, Mustafa:	Kent, Çevre ve Globalleşme , İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s.107.
Öktem, Binnur:	“Neo-liberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Planlama Dergisi , Sayı:36, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 53-63. (2006/2),
Önem, A., Kılınçaslan, İ.:	Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik. İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım , 4(1), (2005). 115-125.
Ören, Kenan Hasan Yüksel,:	Türkiye’de Konut Sorunu ve Temel Dinamikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Yıl: 2013/2, Sayı:18, s.1-38.

Özdemir, Şuayip & Karaca, Yusuf:	“Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , Cilt: 9, Sayı: 2, (2009). ss. 113-134.
Özden, E.Ö., Görgülü, Z.:	Planlama- koruma ilişkisi üzerine yeni bir sistem önerisi, Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi , 1(4), (2006). 234-255.
Özel Mustafa:	Stratejik Yönetim ve Liderlik, İz Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul, 1995, s. 19.
Özer Ahmet,:	“Bağımlılığı Yaratan Sosyolojik Koşulların Göç - Kentleşme(me) ve Organize Suç Bağlamında İrdelenmesi”, http://www.tohav/bolum/dosya&no=40.12.12.2008
Özer, İnan:	Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme , Ekin Kitabevi, Ankara, 2004, ss.69-70
Özkan, M. :	İstanbul’da kültür sanat içerikli kent politikaları, Skop Sanat Tarihi Eleştiri Dergisi , (1) (2011), 402.
Özkerem, Ahmet ve Acungil, Yavuz:	“Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği)”, Edebiyat Fakültesi Dergisi , Cilt.29, Sayı.1, Haziran 2012, s.247.
Özmehmet, E.:	Dünya’da ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. e-journal of Yasar University . 3 (12), (2012). 1853-1876.
Özsoy, Ceyda:	İktisadi Kalkınma , Ed. Bülent Günsoy ve Ceyda Özsoy, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s.5.
Öztürk, İ. H.:	Dünyanın En Dinamik ve En Rekabetçi Bilgi Ekonomisi Olmak Ya da Olamamak: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ve Eğitim Boyutu. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi . 7 (2), (2008). 13-32.
Parlak, B.:	“Yaşanabilir Bir Samsun: Kentsel Yaşanabilirlik Analizi”, Samsun Sempozyumu , 13-16 Ekim 2011, Samsun.

Parlak, Bekir:	Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler. Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Editörler), Çevre-Ekoloji- Çevrebilim: Kavramsal Bir Tartışma İçinde, İstanbul, Beta Basım Yayım, (2004), s:16
Patricia, Annez,:	"Livable Cities For The 21. Century", Social Science And Modern Society ; May-June 1998, ss.45-51.
Pazarcık, Orhan ve Çoygun, Gültekin:	Kamu Bürokrasisinde Organizasyon Sorunları-Verimlilik ve Etkenlik , Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Yayın No.322, Ankara, 1985, s.49.
Pektaş, Ethem Kadri; Akın, Fehmi,:	(2010) "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" Ve Türkiye", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi , Cilt 12, Sayı 2, s. 23-49.
Peter, Nijkamp ve Gerard, Pepping:	"A Meta-Analytical Evaluation Of Sustainable City Initiatives", Urban Studies , August 1998, ss. 1481-1501.
Picard, Andrée P.:	Towns and Cities , Oxford University Press, 1986, s.33.
Pirenne, Henri:	Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi , çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 54;
Planung Bereich:	Planung Bereich Dom-Römer-Dokumentation Altstadt, Stadtplanungsamt, 2006 The Grove Encyclopedia of Medieval Art and Architecture, 2. Cilt, s. 614-615
Planungsauskunftssystem,:	Frankfurt Planlama Bilgi Sistemi (2015), (http://www.planas-frankfurt.de/)
Popeanga, V.:	Environmental Action Programmes in the European Union-Evolution and Specific. Annals of the „Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu, Letter and Social Science Series, 3, (2013). 24-33.
Pratt; Andy C.:	"Coordinating Employment, Transport And Housing In Cities: An Institutional Perspective", Urban Studies , October 1996, ss. 1357-1376.

Purkis, Semra:	“Hukuka Aykırı Yasalar Yoluyla Mekân Üzerindeki Pervasız Birikim”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt:12, Sayı:46, (2014), 136-163.
Quality of Life Project:	Quality of life '07 : in twelve of New Zealand's cities, Quality of Life Project, 2007, s. 242.
Reicher, C.,:	“Almanya’da Kentsel Planlama: Şehri ve Çevresini Yeniden Dönüştürmek”, Planlama Dergisi , Sayı: 3, Çev: Sinemmillioğlu, H., (2005). ss: 56-65.
Rıfkı, Arslan:	İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme, (Çevrimiçi) www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/download/1023006288/1023005812 ,
Richardson, Tim / Jensen, Ole B.:	“Discourses of Mobility and Polycentric Development: A Contested View of European Spatial Planning”, European Planning Studies , Vol. 8. No. 4, (2000), s.503-520.
Robert B. Potter, Sall Lloyd Evans,:	The City In The Developing World , Longman Publisher, Harlow, 1998.
Rostow, Walt Whitman:	The Five Stages of Growth: A Summary, The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto , Cambridge University Press, Cambridge, 1960.
Ruhr Projesi:	Ruhr Bölgesini Başarıyla Dönüştüren Projenin Sırları, Söyleşi, 2008, (Çevrimiçi) http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=35430 ,
Ruhr Metropolü,	Ruhr Metropolü, (2008).Eylül, 85s., (Çevrimiçi) http://business.metropol Ruhr.de/uploads/media/Standortcharts_TURKISH.pdf ,
Rüstem, Erkan,:	Kentleşme ve Sosyal Değişme, Bilimadamı Yayınları, Ankara, 2010.
Sadri, Senem Zeybekoğlu:	“Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı: Fener- Balat Rehabilitasyon Programı ve Santral İstanbul Projesi Örnekleri”, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 2008.

Saran,Mine:	“Kent Pazarlaması: Güçlü Bir Kent İmajı ve Kent Markası Oluşturmak”, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Marka Yönetimi Sempozyumu, 14-15 Nisan 2005, Gaziantep, s. 107
Sargın, Arif:	“Yakın Dönem Kentleşme Süreçlerine İlişkin Eleştirel Notlar”, Mülkiye dergisi , 2008, s.50.
Sarı, Derya:	“Gecekondu ve İmar Bağışlamasının Olumsuz Yanları”, (2003), (Çevrimiçi); http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34 , 12.09.2019
Sarıkaya, Z. H.:	Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları. SKK Dergisi . 14(1), (2004). 1-10.
Sehur, H.:	Kentleşme ve Kentleşme Politikaları , İstanbul: Tüses Yayınları. 1991.
Serag, El Din, H., Shalaby, A., Farouh, H. E., Elariane, S. A.:	Principles of urban Quality of life for a neighborhood. HBRC Journal , C:9, S:1, (2013). 86–92.
Sert, Emre Karpuz H., Akgün G.:	“Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması”, Planlama, Sayı: 32, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2005, s. 103
Seydioğulları, S. H.:	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji. 2013.
Sieverts, Thomas:	Zwischenstadt, Bauwelt Fundamente Städtebauleitplanung, Fakultät Raumplanung, 1997.
Statistisches Bundesamt:	“Unemployment rate (New Lander, Berlin, Former Territory of the Federal Republic excluding Berlin-West)”. (Çevrimiçi) https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/NationalEconomyEnvironment/LabourMarket/Unemployment/Tables_/arb220.html 01.05.2018.
Şahin, Ç.:	Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Kapsamında Mekânsal Gelişme: Interreg ve Eson. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi . 1(3), (2014). 35-62.

Şen, Mustafa:	Yerel Üzerine Aykırı Yazılar , İstanbul: Plato Danışmanlık Yayınları, 2008, s.66.
Şener, Ü.:	Koyuncu, E., Köroğlu, T. ve Gültaşlı, M. (2014), Sosyoekonomik Haritalama: Kentin Sosyoekonomik Yapısını Anlamak ve Görselleştirmek, Stratejik Yerel Yönetişim Projesi, Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
Şengül, H., Tarık:	Kentsel Çelişki ve Siyaset, Demokrasi Kitaplığı , Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayını, Kros Matbaacılık, İstanbul, 2001. 14-26.
ŞPO:	TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşümün Temel İlkeleri. (2013). (Çevrimiçi) http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4748&tp=1&sube=0#.WS2QBRPyjY
Tandoğan, Okşan,:	“Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar”, MEGARON , Sayı 9, Cilt 1, (2014) s. 19-33, DOI: 10.5505.
Tekeli İlhan,:	“Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ed. Yıldız Sey, Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Numune Matbaası, İstanbul, 1998, s.1–25.
Tekeli, İlhan:	Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm , Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s.29.
Tekeli, İlhan:	“Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003”, Yerleşme Yapıları ve Göç Araştırmaları ”, Der. A. Eraydın, Ankara:Dost Kitabevi, 2006: s. 68-87,
Tekeli, İ.:	Kültür politikaları ve insan hakları bağlamında doğal ve tarihi çevreyi korumak , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (2009).
Tekeli, İ. :	Almanca konuşan planıcı ve mimarların erken cumhuriyet dönemi Ankara’sının planlaması ve konut sorununun çözümüne katkıları üzerine, Goethe- Institut Ankara, 2010.

Tekeli, İ.:	Kentsel Yaşam Kalitesine Varlık Düzeyinde Bir Problem Olarak Bakmak: İlhan Tekeli ile Söyleşi, 62-65. (N. M. Cengizkan, Interviewer) Mimarlık Dergisi , (2009), 346.
Tekeli, İ., Güler, Ç., Vaizoğlu, S., Algan, N. ve Kaya Dündar, A.:	Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye için Bir Veri Sistemi Önerisi , Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi. 2010.
Tekeli, İlhan:	Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm , Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.
Tekeli, İlhan:	“Türkiye’de Çoğunculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, Kent Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 25
ThePresident's Council on Sustainable Development:	The President's Council on Sustainable Development; Sustainable America:A New Consensus,Washington, February 1996, s. 19,31.
Tıraş, H.,:	“Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme”, Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler F. Dergisi , Cilt: 2 Sayı: 2 Kahramanmaraş (2012)..
TMMOB,:	(Çevrimiçi) http://www.izmimod.org.tr/index.php?sayfa=290107&bolum=haber&kat=dev , 2019:9
Todaro, Michael P and Stephen Smith,:	Economic Development , 11th Edition, Boston: Addison-Wesley, 2003, s.8.
Toprak, Zerrin:	Kent Yönetimi ve Politikası , İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2001.
Toprak, Zerrin:	“Türkiye’nin İdari Yapılanmasında Yerel Yönetimler ve Felsefesi”, Güncel Sorunlar Işığında, Türkiye’de Yerel Yönetimler, Yerel Yönetimler Sempozyumu , Yenimahalle Belediyesi, Ankara (2013),.
Tortop, Nuri:	Mahalli İdareler , İlk-San Matbaası, 3.Baskı, Ankara, 1988, s.23-24.

Torunoğlu, Ethem:	Nasıl Bir Kent, Nasıl Bir Çevre, Nasıl Bir Yerel Yönetim , ÇMO Kitaplığı, 2009, s.8.
Tosun, Elif K.:	Mekan, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri , Ekin Yayınevi, Bursa. (2013). 33-35
Tosun, K. E.:	Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi). 5(2) (Çevrimiçi) https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/1281_49893_1655.pdf , 20.10.2019.
Tuna, Alev:	“Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu”, İstanbul: İstanbul Barosu Yayın, 2012, 7-8.
Tunç, Havva,:	Uluslararası Ticaret, Para ve Finans, (2.Baskı), İstanbul, Sümer Kitabevi, 2014.
Tunç, Havva,:	“Büyümenin Kalkınma Döngüsünün Ekonomi Politikası”, (Çevrimiçi) http://www.havvatunc.com/2013/04/16/kalkinma/ , 2013, s.2.
Tunçer, P.:	Sürdürülebilir Kentleşme Politikaları ve Türkiye. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic . 11(2), (2016). 1267-1300.
Turan, Tayfun Aslı Beşirli,:	“Kentleşme Sürecinin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri”, Anadolu Psikiyatri Dergisi , Cilt:9, 2008, s.240238-243.
Turgut, Yıldız, Hülya:	"Kentsel Yaşam Kalitesi: Kuram Politika ve Uygulamalar", Mimarlık Dergisi , Sayı 335, (Çevrimiçi) http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&ReclD=1325 , (2007),
Turgut, H. Özalp, A.Y. Erdoğan, A.:	Artvin İlinde doğal çevrenin kent kimliğine etkileri. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi , (13), (2012). 173;
Tural, Nuri:	Küreselleşme, İletişim, Kültürlerarasılık, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006, s.56.

TÜBA Çevre Çalışma Grubu:	Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları . TÜBA Raporları Sayı: 1, TÜBİTAK Matbaası, Ankara, (2003).
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu (2008), İstatistiki Göstergeler (1923-2007) , TÜİK Yayın Na. 3206, Ankara. Türkoğlu, D. Handan vd. (2008), "İstanbul'da Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi", ITO Dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, Cilt 7, Sayı 2, ss. 103-113.
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu (2018), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımı Sonuçları, TÜİK Haber Bülteni, Sayı 14, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3992 .
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu İllerde Yaşam Endeksi, (2019), (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561 ,
Tümertekin, Erol:	İstanbul'un Coğrafi Anatomisi . İstanbul, 1997, s. 19-24.
Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı:	Belediyeler ve İdari Vesayet, Ankara, 1995, s.9.
Türk, Seçil Mine,:	"20. Yüzyıl Kent Kuramları", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt 2, Sayı 3, (2015)s. 41-59.
Türk, Şence:	"Afet Yasası ve Kentsel Dönüşüm Forumu", İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, Sayı:6, (2012), 19-29.
TÜRK-İŞ:	Haber Bülteni, 27 Ekim 2016.
Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını :	Sürdürülebilir Kalkınma, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Ankara. s.76. (1991).
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 72. Genel Kurul Ekonomi Raporu, 2015, s.40,46.

Türksever Nilay Evcil:	Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi , Basılmamış Doktora Tezi, İTÜ. (2001)
Tüylüoğlu, Şevket ve Hamza Çeştepe,:	“Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi” , Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ed. Sami Tavan ve Muhsin Kar, Bursa: Ekin Kitabevi, 2004, s. 30-34
Uğurlu, Örgen:	Kentlerin Tarihsel Gelişimi , (Ed. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner), Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, Örgün Yayınevi, İstanbul, (2010) s. 60-61.
Ulu, A., Karakoç, İ.:	Kentsel değişimin kent kimliğine etkisi. Planlama , (3), 59. (2004).
Ulubaş, A.:	A conceptual framework proposal for sustainable urban conservation practice in terms of area management: a case study of Eyüp historic city center in the context of Golden Horn and its surrounding. Proceedings of HERITAGE 2016, 5th International Conference on Heritage and Sustainable Development: Volume I (s. 667-675). Lizbon: Green Lines Institute for Sustainable Development. 2016.
UN- HABITAT:	“Global Urban Indicators Database Version 2” , United Nations Human Settlement Programme, United Nations Publications, (2010) 1-30.
UN:	The universal declaration of human rights. 2017). (Çevrimiçi) http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/ (21 Aralık 2018).
UN-HABITAT & UNEP,:	Sustainable Cities Programme Report . 2001.
UN-HABITAT.:	Report of the First Session of the World Urban Forum. 2010.
United Nations.:	The Rio Declaration on Environment and Development, 1992a.
United Nations.:	Framework Convention on Climate Change, GE.05- 62220. General: UN Pub. (1992).

United Nations.:	Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development: the Future we want. Rio de Janeiro: UN Pub. 2012.
United Nations.:	Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development. General: UN Pub. 2015.
Uysal, Yıldız,:	“Uluslararası Platformda Çevre”, Sürdürülebilirlik ve Mimari Dosyası, Mimar.ist Dergisi , Yıl 2, Sayı 6, 2002. İstanbul.
Uzbek Mehmet Hakan ve İclal Dinçer,:	“Kentsel Rejim Kuramının Türkiye’deki Kentleşme Dinamiklerinin Açıklanmasında Uygulanabilirliği Üzerine Kurumsal Bir Tartışma”, Megaron Journal , Cilt.4, Sayı.1, 2009, s.17.
Uzun, C. Nil:	Kentsel dönüşümde yeni bir kavram: Seçkinleştirme , Ankara: Dost Kitapevi. (2006).
Ülgener, Sabri F.:	Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme , İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986, s.409,411,456.
Ülger, İ.Kaya:	Avrupa Birliği Rehberi . Kocaeli Üniversitesi:Umuttepe Yayınları. (2015).
Üstünel, Besim:	Ekonominin Temelleri , S.Baskı, Ankara. ; s.360.
Van den Berg,:	Leo, Erik Braun ve Jan der Meer, National Policy Responses to Urban Challenges in Europe, Ashgate Publishing, Oxon, 2007.
Veenhoven, Ruut:	"The Four Qualities of Life", Journal of Happiness Studies , 1, (2000), s.1-39.
Verdegem, Pieter:	“Social Media for Digital and Social Inclusion: Challenges for Information Society 2.0”, Research & Policies , triple C 9 (1), 2011, s.29.
Von Saldern, Adelheid,:	Housing and Reform , Short Oxford History of Germany, Weimar Germany (Ed: Anthony McElligott), Oxford University Press, New York, 2009, s. 208.

Wallerstein, Immanuel,:	Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World System, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, s.76-78.
Wallman, Hellmut,:	The two Waves of Territorial Reform of Local Government in Germany, Redrawing Local Government Boundaries, (Ed: John Meligrana), UBC Press, Vancouver, 2004, s. 107.
Weber, Max:	Şehir: Modern Kentin Oluşumu , İstanbul: Bakış Yayınları, 2000.
Wild, Trevor,:	Introduction: The Patterning of Cities and Rural Areas in West Germany, Urban and Rural Change in West Germany, (Ed: Trevor Wild), BARNES & NOBLE Books, New Jersey, 1983, s. 6.
Williams, Rosalind:	“Güncel Tarihin Yaklaşan Mahşeri”. Şu Kitapta: Ed. Manuel Castells, Joao Çaraça, Gustavo Cardoso. (Çev. E. Kılıç). Sonrası: Ekonomik Kriz Kültürleri. İstanbul: Bilgi Üniversite Yayınları. (2017). 19-46.
Wirth, Lois:	Bir yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, 20. Yüzyıl Kenti, İstanbul: İmge Kitabevi, Der. Bülent Duru, Ayten Alkan, 2002, s.85.
WTO:	World Tourism Organisation (Çevrimiçi), http://www.wto.com .
Yalçın, Cemal:	“Türkiye’de Kentleşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma”, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt.28, Sayı.1, 2010, s.237-238.
Yalçın, A. & Yalçın, S.:	"Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi?", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi , 5 (1), (2013). ss.32-41.
Yaltı, Başar:	“Kentsel Dönüşüm ve Yol Açacağı Sorunlar”, (2013), (Çevrimiçi) http://www.basaryalti.av.tr/makaleoku.aspx?05.03.2019 .
Yasin, Melikşah:	“Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Hukuki Boyutu”, TBB Dergisi , Sayı: 60, (2005), 105-138.

Yavilioğlu, C.:	Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , Cilt:3, Sayı:1, (2002). Sayfa:59-77.
Yavuz, Fehmi:	Kentsel Topraklar Ülkemizde ve Başka Ülkelerde. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, (Çevrimiçi) http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/071.pdf ,
Yavuzçehre Pınar Savaş ve Sülün Evinç Torlak:	Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Yıl/Volume:2 Sayı/Issue 4, güz, (2006). ss. 184-207.
Yayınoğlu, Pınar Eraslan, Filiz Susar:	Kent, Görsel Kimlik ve İletişim , Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2008, s.13.
Yazar, Kadir Hakan:	Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Önerisi . Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.60.
Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S.:	SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri . Ankara: Detay Yayıncılık, 2016.
Yemen, A.:	Kalkınma Planlarında Büyükşehirlerin Mevcut Durum Analizi. 2015.
Yeşeren, Eliçin,:	“Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler”, Mülkiye , Cilt.35 Sayı.270, 2011, s.145.
Yeter, Enis:	Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri , İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayınevi, 2008, s.255.
Yıkılmaz, F. R.:	Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi . Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, 2011.
Yıldırım, İbrahim:	Bürokratik Örgütlerde İsrarla Sonuçlanan Yönetsel Bozukluklar , Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F., Erzurum, 1984, s.44.

Yıldırım, A. Ege:	“Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm”, (Ocak-2006),
Yıldırım, Kamuran (2010),:	“Kentsel Dönüşümde Yarar, Kar ve Rant”, Yerel Siyaset Dergisi , Sayı:42, İstanbul, 80-88.
Yıldırım, Mustafa:	“Kavramsal Çerçevesi İçerisinde Kent, Kentleşme ve Kentlileşme”, Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, (2014)s. 231-348.
Yıldırım, Selahattin,:	Local Government and Democracy, IULA-EMME, İstanbul, 1993.
Yıldırım, Uğur ve Göktürk, İsmail (2004),:	‘ Sürdürülebilir Kalkınma ’, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler İçinde Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım (Editörler), İstanbul, Beta Basım Yayım www.tuik.gov.
Yıldız, Murat, (2005),:	“Doğal Kaynakların Dengeli Kullanımı ve Kentsel Sürdürülebilirlik Bağlamında Bir Model Önerisi: Çevre (Eko)-Kent”, Tahir Çalgüner (Ed.), Şehircilik Çalışmaları (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 20. Yıl Anısı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 323-338.
Yılmaz, Abdullah Yavuz Bozkurt,:	Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Kütahya TOKİ Örneği. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi , 17(2), 2008,s.5-21.
Yılmaz, Ensar:	Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve TOKİ’nin Önlenemez Yükselişi. 2010.
Yılmaz, Ensar:	Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kentleşme ve Konut Politikaları, 2011, ss.16-17.
Yılmaz, Ensar; Çitçi, Salih,:	“Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt 10, Sayı 35, (2011) s.252-267.
Yılmaz, Mehmet Yalçın:	Kentsel dönüşüm ve kimlik , D. işçioğlu (Derleyen). Türk Dünyasında yerel yönetimlerin sorunları uluslararası Türk Dünyası yerel yönetimler sempozyumu bildiriler kitabı, KKTC, (2014). 647-656.

Yılmaz, R.:	“Kentlerin Karşılaştırmalı Üstünlüklerinin Belirlenmesi: Tekirdağ İl ve İlçeleri Örneği”, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi , 2016: 02 (01), (2016). 131-142.
Yırtıcı, H. :	Çağdaş kapitalizmin mekansal örgütlenmesi , İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2005.
Yüksel Fatih,:	Ç ağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu , Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.4.
Yükselen, Cemal Güler, Emel Gönenç:	Antakya Marka Kent: Görüş ve Öneriler , Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 53- 63.

EKLER

EK 1: İstanbul Kentsel Kalkınma Dinamikleri Türkçe Anket Formu

ALMANYA'DA ve TÜRKİYE'DE KENTSEL KALKINMA DİNAMİKLERİ ANKETİ: İSTANBUL ve FRANKFURT ÖRNEĞİ

1. Medeni Durumunuz? Evli Bekar
 2. Yaşınız? 18-24 25-29 30-40 41-55 56-65 65+
 3. Eğitim durumunuz? İlköğretim Lise Üniversite Yüksek lisans
 4. Kaç kişilik bir ailede yaşıyorsunuz? 1-3 4-6 6+
 5. Mesleğiniz ? Öğrenci Memur Serbest Emekli Diğer
 6. Aylık ortalama geliriniz? 500 TL-1.500 TL 1.500 TL-3.000 TL 3.000 TL- 6.000 TL 6.000TL-10.000TL 10.000 TL+
 7. Size yada ailenizden birisine ait evde mi yaşıyorsunuz ? Evet Hayır
 8. Arabanız var mı? Evet Hayır
- Kent Yaşamı
1. Bulduğunuz şehirde yaşamaktan memnun musunuz? Evet Hayır
 2. Yaşadığımız şehirde sizi en memnun eden faktör aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Konum ve Doğal Güzellikler
 - b) Tarihi Yapı
 - c) Sosyal, Kültürel ve Sanatsal Alanlar
 - d) Ulaşım ve Şehir Altyapısı
 - e) İstihdam Olanakları (iş bulma imkanı) Ekonomik Koşullar
 - f) Sosyalleşme İmkani, Sosyal Aktivite ve Spor Merkezleri
 - g) Belediyeler ve ya Yerel Yönetimlerin Hizmetleri, Sosyal Yardımlar
 - h) Diğer Faktörler
 3. Yaşadığımız şehirde en önemli kentsel yaşam sorunu aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Kalabalık, Nüfus Yoğunluğu, Gürültü
 - b) Trafik Yoğunluğu
 - c) Ulaşım ve Şehir Altyapısı
 - d) Çevre ve Hava Kirliliği
 - e) Çarpık Yapılaşma
 - f) Hayat Pahalılığı (satın alma), Yoksulluk
 - g) İç Göç ve Dış Göç
 - h) Diğer sorunlar
 4. Yaşadığımız şehirde yaşam kalitenizi en çok arttıran faktör aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Eğitim, Sağlık, Barınma gibi temel ihtiyaçları karşılama
 - b) Ulaşım ve Şehir Altyapısı
 - c) İstihdam Olanakları (iş bulma imkanı) Ekonomik Koşullar
 - d) Sosyalleşme İmkani, Sosyal Aktivite ve Spor Merkezleri
 - e) Sosyal, Kültürel ve Sanatsal Alanlar
 - f) Park ve Yeşil Alanlar
 - g) Şehirde Bulunan Toplumun Tapısı (Ahlak, Kültürel, Eğitim ve Davranışsal)
 - h) Diğer Faktörler
 5. Yaşadığımız şehrin eğitim, sağlık, barınma imkanları size göre yeterli mi ? Evet Hayır
 6. Yaşadığımız şehrin ekonomik koşulları (çalışma alanları, iş imkanları) size göre yeterli mi? Evet Hayır
 7. Yaşadığımız şehrin sosyal-kültürel (Sinema, tiyatro, müze, resim ve sanat sergileri) koşulları size göre yeterli mi ? Evet Hayır
 8. Yaşadığımız şehrin çevresel koşulları (park, dinlenme alanları, yeşil alanlar) size göre yeterli mi ? Evet Hayır
 9. Başka bir şehirde yaşamayı düşünür müsünüz? Cevabınız evet ise hangi şehirde yaşamayı düşünürsünüz? (tercihiniz şıklar içerisinde yer almıyorsa diğer kısmına yazınız)
Evet Hayır
- a-) Londra b-)Paris c-) İstanbul d-)Roma e-)Barcelona
f-) Viyana g-)Brüksel h-)Oslo ı-)Stockholm j-)Atina
k-) New York l-)Toronto m-)Sidney n-)Tokyo o-) Moskova
p-) Dubai r-)Cidde s-)Cape Town t-) Diğer

EK: 2.Frankfurt Kentsel Kalkınma Dinamikleri Almanca Anket Formu

EUROPÄISCHE UNION UND STADTENTWICKLUNG IN DER TÜRKEI: EINE DISSERTATION ÜBER STADTLIBENBEFRAGUNG

1. Wie ist Ihr Familienstand?

- a) Verheiratet
- b) Ledig

2. Wie alt sind Sie?

- a) Ich bin 18-24 Jahre alt.
- b) Ich bin 25 bis 29 Jahre alt.
- c) Ich bin 30-40 Jahre alt.
- d) Ich bin 41-55 Jahre alt.
- e) Ich bin 56-65 Jahre alt.
- f) Ich bin 65 Jahre alt und älter

3. Was ist ihre Ausbildung?

- a) Primäre
- b) Gymnasium / Berufsschule
- c) Universität
- d) Master oder PhD

4. Wie viele Menschen hat Ihre Familie?

- a) 1-2 Personen
- b) 3-4 Personen
- c) 5 Personen und mehr

5) Was ist dein Beruf?

- a) Die Schüler
- b) Offizier
- c) Selbständige Arbeit
- d) im Ruhestand
- e) Andere Jobs und Berufe

6) Wie hoch ist Ihr monatliches Durchschnittseinkommen?

- a) 500 Euro bis 1500 Euro
- b) 1600 Euro bis 2500 Euro
- c) 2600 Euro -5000 Euro
- d) 5100 Euro und mehr

7) Wohnen Sie in Ihrem eigenen Haus?

- a) Ja
- b) Nein

8) Haben Sie ein Auto?

- a) Ja
- b) Nein

DIE FRAGEN ÜBER IHR URBANES LEBEN

1. Sind Sie zufrieden mit der Stadt in der Sie leben?

- a) Ja
- b) Nein

2. Was macht Sie in Ihrer Stadt am zufriedensten?

- a) Lage und natürliche Schönheiten

- b) Historisches Gebäude
- c) soziale, kulturelle und künstlerische Bereiche
- d) Transport und städtische Infrastruktur
- e) Beschäftigungsmöglichkeiten (Beschäftigungsmöglichkeiten) Wirtschaftliche Bedingungen
- f) Sozialisation, soziale Aktivitäten und Sportzentren
- g) Dienstleistungen von Gemeinden und Kommunen, Sozialhilfe
- h) Andere Faktoren

3. Was ist das wichtigste Problem in Ihrer Stadt?

- a) Menge, Bevölkerungsdichte, Lärm
- b) Verkehrsdichte
- c) Transport und städtische Infrastruktur
- d) Umwelt und Luftverschmutzung
- e) ungeplanter Bau
- f) Lebensausgaben (Kauf), Armut
- g) Interne Migration und Einwanderung
- h) Andere Probleme

4. Welcher der folgenden Faktoren erhöht Ihre Lebensqualität in Ihrer Stadt?

- a) Bildung, Gesundheit, Grundbedürfnisse wie diejenigen.
- b) Transport und städtische Infrastruktur
- c) Beschäftigungsmöglichkeiten und Wirtschaftliche Bedingungen
- d) Sozialisation, soziale Aktivitäten und Sportzentren
- e) Soziale, kulturelle und künstlerische Bereiche
- f) Parken und Grünflächen
- g) Struktur der Gesellschaft in der Stadt (Ethik, Kultur, Bildung und Verhalten)
- h) Andere Faktoren

5. Sind Sie zufrieden mit den staatlichen Bedingungen der Stadt, in der Sie leben? (Zum Beispiele Gesundheit, Unterbringungsmöglichkeiten und so weiter).

- a) Ja
- b) Nein

6. Sind Sie zufrieden mit den wirtschaftlichen Bedingungen der Stadt, in der Sie leben? (Zum Beispiele Arbeitsbereiche, Beschäftigungsmöglichkeiten und so weiter).

- a) Ja
- b) Nein

7. Sind Sie zufrieden mit den sozial-kulturellen Bedingungen der Stadt, in der Sie leben? (Zum Beispiele Kino, Theater, Museum, Kunstaussstellungen und so weiter).

- a) Ja
- b) Nein

8. Sind Sie zufrieden mit den Umgebungsbedingungen der Stadt, in der Sie leben? (Zum Beispiele Park, Erholungsgebiete, Grünflächen und so weiter).

- a) Ja
- b) Nein

9. Wenn Sie in einer anderen Stadt leben möchten, in welcher Stadt möchten Sie leben?

- a-) London b-) Paris c-) Istanbul d-) Rom
- e-) Wien f-) Brüssel g-) Oslo h-) Stockholm
- i-) New York City j-) Tokio k-) Sydney
- l-) Moskau m-) Dubai n-) Jeddah o-) Kapstadt
- p-) Athen r-) Barcelonas t) In Anderen

EK: 3.Frankfurt Kentsel Kalkınma Dinamikleri İngilizce Anket Formu

Urban Development Dynamics Questionnaire Form

QUESTIONNAIRE FOR URBAN DEVELOPMENT DYNAMICS IN GERMANY AND TURKEY: ISTANBUL AND FRANKFURT EXAMPLE

1. Your marital status? Single Married
2. Your age? 18-24 25-29 30-40 41-55 56-65 65+
3. Your education attainment? Primary School High School University Master
4. How many people live in your family? 1-3 4-6 6+
5. What is your job ? Student Officer Self-Employed Retired Other
6. Your average monthly income? 500 TL-1,500 TL TL 1,500 TL-3,000 TL 3,000 TL-6,000 TL 6,000 TL-10,000 TL 10,000 TL +
7. Do you live in a house that belongs to you or someone of your family? Yes No
8. Do you have a car? Yes No

Urban Life

1. Are you happy to live in this city? Yes No
2. Which of the following is the most pleasing factor in your city?

- a) Location and Natural Beauties
- b) Historical Structure
- c) Social, Cultural and Artistic Areas
- d) Transportation and City Infrastructure
- e) Employment Opportunities (business opportunity) Economic Conditions
- f) Socialization Opportunities, Social Activities and Sports Centers
- g) Services of Municipalities or Local Authorities, Social Assistance
- h) Other Factors

3. What is the most important urban life problem in your city?

- a) Crowd, Population Density, Noise
- b) Traffic Density
- d) Transportation and City Infrastructure
- d) Environmental and Air Pollution
- e) Unplanned Construction
- f) High cost of living (purchase), Poverty
- g) Internal and External Migration
- h) Other problems

4. Which of the following factors increases most the quality of life in your city?

- a) Meeting basic needs such as education, health and housing
- b) Transportation and City Infrastructure
- c) Employment Opportunities (business opportunity) Economic Conditions
- d) Socialization Opportunities, Social Activities and Sports Centers
- e) Social, Cultural and Artistic Areas
- f) Parks and Green Areas
- g) Structure of the Community in the City (Ethics, Cultural, Education and Behavioral)
- h) Other Factors

5. Do you think that the education, health and housing opportunities of the city you live in are sufficient? Yes No

6. Do you think that the economic conditions (workplaces, business opportunities) of the city you live in are sufficient?

Yes No

7. Are the social-cultural (cinema, theater, museum, painting and art exhibitions) conditions of the city you live in sufficient for you? Yes No

8. Are the environmental conditions (parks, recreation areas, green areas) of the city you live in sufficient for you?

Yes No

9. Would you consider living in another city? If yes, which city would you like to live in? (If your preference is not included in the options, please write to the other part)

Yes No

a-) London b-) Paris c-) Istanbul d-) Rome e-) Barcelona

f-) Vienna g-) Brussels h-) Oslo i-) Stockholm j-) Athens

k-) New York l-) Toronto m-) Sydney n-) Tokyo o-) Moscow

p-) Dubai r-) Jeddah s-) Cape Town t-) Other

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğan İbrahim Emre Mermer ilk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. Üniversiteyi Tam burslu olarak Yakın Doğu Üniversitesi Ekonomi bölümünden 2006 yılında 3,59/4 ortalamayla dereceyle mezun olmuştur. Aynı Üniversitenin Tezli Ekonomi yüksek lisans bölümünü 3,9/4 ortalamayla dereceyle 2010 yılında mezun olmuştur. Aynı zamanda eğitim hayatı boyunca ikinci üniversite olarak Anadolu Üniversitesi İşletme lisans bölümünü 2005 yılında, Aynı üniversitenin Kamu yönetimi bölümünü de 2014 yılında tamamlamıştır. İbrahim Emre Mermer halen İnşaat ve Eğitim sektöründe faaliyet gösteren bir firmada yöneticilik yapmaktadır.

